Swieta Ewánielia Jezusá Krystusá/ nápisána przez Janá świetego.

Kapitulá 1.

1. Bostwo Páná Jezusowe. 14. Cztowieczeństwo iego 17. Vrzad iego. 15. Swiádectwo Janá Krzcićielá. 35. Y inych ktore Jezus ná to powołał.

1 A W początku było Słowo/ á Słowo ono było v Bogá/ B y było ono Słowo Bog.

2 Tho Słowo było ná początku v Boga.

3 *Wszytkoć sie przez to Słowo stáło/ á C oprocz niego nic sie nie stało/ cożkolwiek było vczyniono.

4 D W nimći był żywot/ E á żywoth był swiatłość ona ludzka.

5 A ráć swiatłość w ciemnościach swieći/ ale iey ciemności nie ogárnely.

6 † Był człowiek posłány od Bogá/ ktoremu było imie Jan.

7 Ten przyszedł ku świádectwu/ áby świádczył o świátłości/ aby przezeń wszyscy wierzyli.

8 Nie byłći on świátłością ona/ ale był posłan iżby świadczył o oney świátłości.

9 Toć było oná świátłość prawdżiwa/ ktora oświeca wszelkiego człowieka ná świat przychodzącego.

10 Ná świecie był y przezeń świáth stworzon iest/ lecżći go świáth nie poznał.

11 Przyszedł do swoich/ ale go F swoi nie przyjęli.

12 A ilekolwiek ich go przyjęli/ dał im te G godność áby sie stali synmi Bożymi/ tym ktorzyby wierzyli w imie iego

13 H Ktorzy nie ze krwie/ áni z chćiwości ciáłá/ áni z chćiwości męża/ lecż z Bogá sa narodzeni.

14 I A Słowoć ono Ciałem sie stáło/ y K przemieszkawało miedzy námi/ y widżielichmy chwałe iego/ chwałe L iáko iedynorodnego od Oycá/ M nápełnione łáski y prawdy.

15 Janći świádczył o nim/ y obwoływał mowiąc: Tenći iest o ktorymem powiedał/ Ten ktory po mnie idżie/ iest przednieyszym nad mie/ bo iest zacnieyszym niż ia.

16 "A z pełności iego wszyscychmy brali/ y łáskę zá łáskę. "Kolos. 1. v. 16. y 2. v. 9.

17 Abowiem zakon przez Moiżeszá iest dan/ á łáská y prawdá przez Jezusá Krystusá sie stáłá.

18 Żadenći nigdy Bogá nie widżiał/ lecż on iedynorodny syn ktory iest w łonie Oycowym/ then nam opowiedżiał.

19 A thák toć iest świádectwo Janowe/ gdy posłali Zydowie z Jeruzálem Kápłany y Lewity pytaiąc go: Ty cos iest zaćż?

20 Y wyznałći á nie zaprzał/ á wyznał że on nie był Krystusem.

21 Tedy go pytali: Cożeś wżdy iest? Y Heliaszżeś thy? á on rzekł/ Nie iestem. A oni rzekli: Izaś iest Prorokiem onym? á on odpowiedżiał/ Nie iestem.

22 Ale mu oni rzekli: Kthożeś wżdy iest? żebychmy dali odpowiedź thym ktorzy nas posłali/ y cożwżdy powiedasz o sobie?

23 Tedy on rzekł: "Jam iest głos wołáiącego ná puszczy/ Przeprawuyćiesz droge Páńską/ iáko powiedżiał Ezaiasz Prorok. "Ezá. 40. v. 3. Mat. 3. v. 3. Luk. 3. v. 4.

24 A ći ktorzy byli posłáni/ byliż Fáryzeuszow.

25 Y pytali go á mowili mu: Czemuż tedy krzćiszż/ gdyżes thy nie iest Krystus/ áni Heliaszż/ áni Prorok on?

26 A odpowiedżiał im Jan mowiąc: Jać krzcżę wodą/ alećw posrod was stoi o ktorym wy niewiećie.

27 *Onći iest ktory po mnie idżie/ ktory iest przednieyszy nad mie/ ktoremu ia nie iestem godżien rozwiązać rzemienia v trzewikow. * Mát. 3. v 11. Már. 1. v. 7. Luk. 3. v. 16. Dżiei. 1. v. 5. y 11. v. 16. y 19. v. 4.

28 A toć sie dżiało w Bethábárá zá Jordanem/ gdżie Jan krzćił.

29 Názáiutrz vyzrał Jan Jezusa idącego do siebie/ y rzekł: Oto báránek Boży ktory gładzi grzech thego świátá.

30 Thenći iest o ktorymem powiedał:

A To iest/ od wszytkich wiekow.
B Syn iest thegoż bostwá z Bogiem Oycem.
* Kolos. 1. v. 16.
C Nic nie wyimuiąc/ żadnego niemáß stworzenia
D To iest/ záchowánie wszech rzeczy.
E Ludźie zacnieyszego żywotá dostáli niż wszytko inne stworzenie/ dla tego iż ztączony iest z oświeceniem y zrozumieniem/ á bo może to być rozumiano o stowie ktore powiedamy być żywothem/ iż iest tym ktore ożywia.
† Mát. 3. v. 1. Már. 1. v. 2. Luk. 3. v. 2.
F To iest/ lud iego osobliwy ktoremu był obiecan.
G Gdyż ie tym prawem y ta godność vczćił/ iż ie sobie za syny sposobił.
H To iest/ wedle cielesney krewności.
I To iest/ wżieto ná sie náße śmiertelne przyrodzenie.
K Aż wypełnił y wykonał vrzad swoy.
L To iest/ prawdżiwie.
M To iest/ máiąc wszytkę doskonáłość tego czego ie ono było potrzebá ku wypełnieniu krolestwá duchownego.

Idźie po mnie maż ktory ieſt przełożon nád mie/ bo zacnieyſzym ieſt niżli ia.

31 N A iáćiem go nie znał/ale iżby był obiáwion Izráelowi/dla tegom przyſzedł krzcżąc woda.

32 Thedy Jan świádczył mowiąc:* Widżialem Ducha zſtępuiącego iáko gołębicę z nieba/ ktory też zoſtał nád nim.

33 Y nie poznałćiem go ia/ále ten ktory mie poſłał ábym krzćił woda/ ten mi powiedżiał: Nád ktorym vyzryſz Duchá zſtępuiącego/ y nád nim zoſtawáiącego/ tenći ieſt ° ktory krzći Duchem świętym.

34 A przetożćiem ia widżiał y świádcże/ że ten ieſt on Syn Boży.

35 Potym záſie názáiutrz ſtał Jan y dwá z zwolennikow iego.

36 Y weyzrawſzy ná Jezuſá idącego/ rzekł: Oto báránek on Boży.

37 To gdy vſłyſzeli dwá iego zwolennicy co powiedżiał/ſzli zá Jezuſem.

38 Obroćiwſzy ſie tedy Jezus/ á vyzrawſzy ie zá ſobą idące/rzekł do nich: Czegoż ſzukácie? A oni rzekli: Rabbi (co ieſtlibys wykładał ieſt Miſtrzu) gdżież mieſzkaſz?

39 Thedy im rzekł: Podźćież á oglądaycie. A ták ſzli y widżieli gdżie mieſzkał/á zoſtáli przy nim onego dniá/ bo była iákoby dźieſiata godżiná.

40 A był Andrzey brát Symoná Piotrá/ieden z onych dwu/ktorzy to ſłyſzeli od Janá/á ſzli byli zá nim.

41 Ten napirwey nálazſzy Symoná brátá ſwego/powiedżiał mu: Náleźliśmy Meſyaſzá one°/co ieſt/ieſtlibys wykładał/Kryſtus.

42 Y przywiodł go do Jezuſá/ á weyzrawſzy nań Jezus/rzekł: Tys ieſt Symon ſyn Jonáſow/ ty będźieſz zwan Cephás/ P co ſie znáczy Kámień.

43 Názáiutrz chćiał Jezus idź do Galileiey/ á ználazſzy Filipá/rzekł mu: Podź zá mną.

44 A Filip był z Bethſáidá/z miáſtá Andrzeiowego y Piotrowego.

45 Potym Filip znalazſzy Náthánáelá/powiedżiał mu: † Znaleźliśmy onego o ktorym piſał Moiżeſz w zakonie° y Prorocy/onego Jezuſá Názáreńſkiego ſynáJozefowego.

46 Ná to mu powiedżiał Náthánáel: ~ y możeſz być od Názáreth co dobrego? Tedy mu rzekł Filip: Podź á ogláday.

47 Vyzrawſzy tedy Jezus Náthánáelá idącego do ſiebie/ powiedżiał o nim: Tenći ieſt zaprawdę Izráelitá/ w ktorym niemaſz zdrády.

48 Y rzekł mu Náthánáel: Zkądże mie znaſz? A Jezus odpowiedżiawſzy/ rzekł mu: Jeſzcże pirwey niż cie tu Filip wezwał/gdyś podfigowym drzewem był/widżiałem cie.

49 A odpowiedżiawſzy Náthánáel rzekł: Miſtrzu tyś ieſt on Syn Boży/Tyś ieſt on Krol Izráelſki.

50 Thedy mu odpowiedżiał Jezus y rzekł: Żem tobie mowił/Widżiałem cie podfigowym drzewem/dla tego wierzyſz? ieſzcże nád ty więtſze rzeczy vyzryſz.

51 Zátym że mu powiedżiał: Záprawdę záprawdę wam powiedam/odtego czáſu będźiećie widźieć niebo othworzone/y AniołY Bożе wſtępuiące y zſtępuiące/nád Syná człowieczeº/

Rozdział. 2.

1. Odmienia wodę w wino. 14. Wygania kupcę z kościołá. 19. Opowieda im śmierć y zmartwychwſtánie ſwoie. 23. Wiele ich do ſiebie náwráca. 35. Nie vfa ludźiam.

1. A Thedy dniá trzećiego było spráwowano weſele w Kánie Galileyſkim miáſteczku/gdzie też była y máthká Jezuſowá.

A To ieſt/dniá trzećiego iáko był odſzedł od Janá/abo iáko przyſzedł do Galileiey.

2. A był też wezwan Jezus y zwolennicy iego na weſele.

3. Tham gdy nie zſtáło winá/rzekłá máthká Jezuſowá do niego: Winá nie máią.

4. Ale iey rzekł Jezus: Cożmi do ćiebie B niewiáſto? ieſzcześć nie przyſzłá godżiná moiá.

B Nie názywa iey máthką dla tego iż by tho nie było ku vbliżeniu chwały y Boſkiey możności iego.

5. Zátym rzekłá máthká iego ſługam: Cokolwiek wam rzecże/ czyńcie.

6. Y były tám ſześć ſtągiew kámiennych według oczyſćiánia Zydowſkiego poſtáwionych/ biorąc każda w ſie dwá ábo trzy dzbany.

7. Y rzekł im Jezus: Náleyćie pełne ty ſtągwie wody/ á ták nálali ie pełne áż y z wirzchem.

8. Tedy im rzekł: Czyrpayćież teraz á podáyćie przedniey ſzemu ſprawcy/á ták oni podáli.

9. Skoro tedy ſkoſztował przedniey ſzy ſprawca wody oney ktorá ſie zſtáłá winem

lá winem (á niewiedźiał skądby by-
ło/leczś słudzy wiedźieli ktorzy wodę
czyrpali/) wezwał k sobie oblubień-
cá onto przedmieyszy sprawcá.
10 Y rzekł mu: Wszyscy naprzod dawáią wino dobre/á gdy sie gośćie wedle potrzeby napią/tedy to co iest podleysze/á tyś dobre wino chował aż do tąd.
11 Tenći początek cudow vczynił Jezus w Kanie miástheczku Galileyskim/aby oznaymił chwałę swą/y vwierzyli weń zwolennicy iego.
12 Potym szedł do Kápernaum sam/y mátká/y bracia/y zwolennicy iego/á mieszkali tám przez máły czás.
13 Abowiem była bliśko Wielkanoc Zydowska/á dla thegoż szedł Jezus do Jeruzalem.
14 Y ználazł w kościele ony ktorzy przedawali woły/owce/y gołębie/ktemu y bankierze siedzące.
15 A vczyniwszy bicz z powrozow/wygnał wszytki z kościoła/á owce y woły y pieniądze bánkierzow rosypał/á stoły zprzewracał.
16 Tákże y tym co gołębie przedawáli rzekł: Wynieśćie tho ztąd/á nie czyńćie z domu Oyca mego domu kupieckiego.
17 [C] Y przypomnieli sobie zwolennicy iego to co było napisano: [*D] Zápał czywa miłość k domowi twemu zárlá mię.
18 A ták Zydowie odpowiedźiawszy rzekli mu: Coż záznak okázuiesz nam iż to czynisz?
19 A Jezus odpowiedźiawszy rzekł im: † Rozwalćie ten kościoł/á ia gi we trzech dniech wystáwię.
20 Tedy rzekli Zydowie: Przez czterdźieści y sześć lat budowan iest then kościoł/á thy go chcesz we trzech dniech wystáwić?
21 Ale on mowił o kościele ciáłá swoiego.
22 Y gdy pothym zmartwychwstał/wspomnieli zwolennicy iego iż im to powiedał/y vwierzyli pismu y słowu ktore mowił Jezus.
23 Thamże gdy był w Jeruzálem ná dźień świety Wielkonocny/wiele ich vwierzyli w imię iego/pátrzac ná iego cudá ktore okázował.
24 Ale sam Jezus nie zwierzał sie im/dla tego iż znał wszytki.
25 A nie było mu potrzebá/áby był ktho miał dáć iemu świádectwo o człowieku/ábowiem on wiedźiał co było w człowieku.

[C] To z tąd iż ták záczęty postępek odbacżyli ktory práwie byt z ducha świętego/y nátychmiast im to mieysce z psalmow przypomniesł.

[*D] Psalm. 69. v. 10.

† Abowiem thá chęć tu rozmnożenia Krolestwá Bożego ták bytá w nim pátáiąca że też ine wszytki zwyciężatá.

† Iśáiat. 26. v. 61. y 27. v. 40. Mat. 14. v. 58. y 15. v. 29.

Kapitu. 3.

3. Vczy Nykodemá o odrodzeniu. 15. O wierze. 16. O miłości Bożey przeciw wszytkiemu świátu. 27. Jan dawa świádectwo o Krystusie.

1 Był też niektory z Fáryzeuszow/ktoremu było imię Nykodem/Książe Zydowskie.
2 Ten przyszedł do Jezusa w nocy/y rzekł mu: Mistrzu/wiemy żeś przyszedł od Bogá Mistrzem/Bo żaden tych známion czynić nie może/ktore ty okázuiesz/iesliby z nim Bog nie był.
3 Thedy mu Jezus odpowiedáiąc rzekł: Záprawdę záprawdę tobie powiedam/iesli sie kto nie národźi znowu/[A] nie może widźieć krolestwá Bożego.
4 Rzekł do niego Nykodem: Jakoż sie może człowiek rodźić gdy iest stáry? Izali może wnidź w żywot mátki swey powtore/y narodźić sie?
5 Ná tho mu odpowiedźiał Jezus: Záprawdę záprawdę tobie powiedam/iesliż sie kto nie narodźi [B] z wody á z Ducha/nie może wnidź do krolestwa Bożego.
6 Coć sie narodźiło z ciáłá/ciáło iest/á co sie narodźiło z Duchá/Duch iest.
7 Nie dźiwuyże sie iżemći powiedźiał/Potrzebáć sie wam narodźić znowu.
8 [C] Wiatrći kędy chce wieie/y szum iego słyszysz/ale niewiesz skąd przychodźi y dokąd idźie/takżeć iest káżdy ktory sie rodźi z Duchá.
9 Y odpowiedźiawszy Nykodem rzekł iemu: Jakoż to być może?
10 A Jezus dawszy odpowiedź rzekł mu: Tys iest Mistrz Izráelski/á tego nie vmiesz?
11 Záprawdę záprawdę powiedam tobie: Co wiemy mowimy/á cochmy widźieli świádczymy/leczś świádectwa naszego nie przyimuiećie.
12 [D] Jeśliż wam spráwy ziemskie powiedam á nie wierzyćie/iákoż gdybych wam

[A] To iest/niemoże być przytączon w społeczność kościoła Bożego.

[B] To iest/z wody duchowney/ábowiem we wnątrz bywamy obmyci przez ducha świętego/iżbychmy w nowości żywotha chodźili.

[C] Thák iáko moc Bożá okázuie sie w powietrzu/tákże też nam okázuie sie w odrodzeniu y odnowieniu nászym/iedno iákim thо sposobem sie dźieie tho od nas iest zákryto.

[D] To iesth/iesliż was po prosthu grubie náucżam.

bych wam niebieskie opowiedał/ wierzyć będźiecie?

E Przez sámego thylko Krystusá mamy wolny przystęp do nieba.
* w 4. Mo. 21. v. 9.

13 E Abowiemći żaden nie wstąpił do niebá/ iedno ten ktory zstąpił z nieba/ Syn człowieczy ktory iest w niebie.

14 *Jáko tedy Moiżesz wystáwił był węża ná puszczy/ thák potrzebá áby wystáwion był Syn człowieczy.

15 Iżby każdy ktory weń vwierzy nie zginął/ lecz áby miał żywot wieczny.

† 1. Jan. 4. v. 9.

16 † Abowiemći Bog tak vmiłował świát/ iż Syná swego iednorodzonego dał/ áby wszelki ktoby wierzył weń nie zginął/ lecz áby miał żywot wieczny.

17 Gdyż nie posłał Bog Syná swoiego ná świát áby miał F pothępiáć świát/ ále iżby świát wybáwion był przezeń.

F Jeśliże potępia niewierne thedyć się to dźieie z przyczyny ich/ ábowiemći to nie iest właśny vrząd iego/ iednoć oni sámi są winni dla oporności swoiey.

18 Ktoryć wierzy weń nie będźie potępion/ á kto zaś nie wierzy/ iużpotępionym iest/ ábowiem nie vwierzył w imię iednorodzonego Syná Bożego.

Wyżey 1. v. 4.

19 A thoć iest potępienie/ że świátłość przyszłá ná świát/ ale ludźie rádszey vmiłowali ciemności niż świátłość/ gdyż są złościwe spráwy ich.

20 Boć káżdy ktory się przewrotnie obchodźi/ nienawidźi swiátłości/ áni idźie ku swiátłości/ żeby nie były okázáne vczynki iego.

21 Lecż kto się szczyrze obchodźi/ idźie do swiátłości/ áby były znáczne spráwy iego/ iż są wedle Bogá spráwowáne.

22 Potym Jezus y zwolennicy iego przyszli do powiatu Judzkiego/ tám/ że mieszkał z nimi/ y krzcił.

23 Krzcił też y Jan w Enon blisko Salim/ bo tám było wiele wod/ á ludźie przychodźili/ y krzcili się.

24 Bo ieszcze w ten czás Jan nie był podan do więźienia.

25 Wszczęłá się potym gádká miedzy zwolenniki Janowemi z Żydy o oczyszczeniu.

G Będąc przywiedźieni osobliwym á hárdym o sobie mniemániem/ tho mowią obawiáiąc się żeby Krystus nie vbliżył zacności páná ich.
Wyżey 1. v. 17.

H Nie stuży sobie żadnemu przyczyrtáć więtszey chwały niż mu iest daná od Bogá.
Wyżey 1. v. 20.

26 A przetoż przyszli do Janá y rzekli mu: G Mistrzu/ then ktory z toba był zá Jordanem/ o ktorymeś thy dał świadectwo/ ten też oto krzci/ á wszyscy idą do niego.

27 A dawszy odpowiedź Jan rzekł: Nie możeć nic wźiąć człowiek/ ieśli mu nie będźie podano z nieba.

28 Wy tedy będźiecie mi świádkowie żem powiedźiał: H * Jáćiem ia nie iest on Krystus/ ále iest posłan przed nim.

29 Ktoć ma oblubienicę/ tenći iest oblubieniec/ á przyiaćiel oblubieńcow ktory stoi á słucha go/ weseli się z rádością dla głosu oblubieńcowego/ á toć wesele moie wypełnione iest.

30 I Onemuć potrzebá rosć/ á mnie vbywáć.

I To iestby/ áby on był mistrzem znamá ia sługą iego.

31 Ktoć z wysoká przyszedł/ nád wszytkimić iest: á K ktoć z ziemie iest/ ziemski iest/ y ziemskie rzeczy powieda. Ktoryć z nieba przyszedł/ iestći nád dewszytki.

K Studzy iesliby ku Krystusowi mieli być przyrownáni/ nic nie bodą iedno ziemią.

32 A co widźiał y słyszał toż świádczy/ lecz świádectwá iego żaden nie przyimuie.

33 † Ktoć iego świádectwo przyimuie/ thenći zápieczętował iż Bog iest prawdźiwym.

† Rzym. 3. v. 4.

34 Abowiem then ktorego Bog posłał/ słowá Boże powieda/ bo temu Bog nie pod miárá dawa Ducha.

35 "Ociec miłuie Syná/ y wszytko dał w ręce iego.

" Mát. 11. v. 27.

36 ♀ Kto wierzy w Syná/ ma żywot wieczny: á kto nie iest posłuszny Synowi/ nie oglądá żywotá/ ále gniew Boży zostáwa nád nim.

† Habák. 2. v. 4. 1. Jan. 5. v. 10.

❖ ❖ ❖ ❖

Kapitu. 4.

1. Rozmowá Krystusowá z Sámárytanką. 34. Zápálczywa miłość ku Oycu swemu y k domowi iego. 39. Náwrocenie Sámárytanow. 45. Y Galileyczykow. 47. Vzdrowion syn dworzánina niekterego.

1 ♀ Gdym gdy Pan zrozumiał iż się osłyszeli Fáryzeuszowie że on więcey zwolennikow czyni y krzcił niżli Jan.

2. (Chociaż sam Jezus nie krzcił/ iedno zwolennicy iego.)

3. A Opuścił Judę/ y szedł zásię do Gálileiey.

A Aby máluczko vstąpił gniewowi onych Fáryzeuszow

4. Y przyszło mu práwie przeyść przez Sámárya.

5. A ták przyszedł do miástá Sámáryey/ ktore zową Sychár/ podle folwárku ktory dał * Jákob Jozefowi synowi swemu.

* w 1. Mo. 33. v. 19. y 48. v. 22. Jozu. 24. v. 32.

Y był tám

6. Y był tám ſtok Jakobow/ A prze-
toż Jezus bedac ſpracowány z dro-
gi/ſiadł thák v ſtoku/ [B] á było iákoby
o ſzoſtey godźinie.

[B] To ieſth/ iákoby prawie o południu

7. Zátym przyſzłá niewiáſtá Sámá 22
rytáńſka áby czyrpałá wodę/ku kto-
rey rzekł Jezus: Day mi pić.

8. Bo zwolennicy iego ſzli byli do 23
miáſtá/ áby kupili co ieść.

9. Tedy mu rzekłá oná Sámárytáń-
ſka niewiáſtá: Jákoż thy Zydem bę-
dąc/żądaſz odemnie pićia/ ktoram
ieſt niewiáſtą Sámárytáńſką? gdyż 24
Zydowie nie thowárzyſzą z Sámá-
rytany.

10 Ale Jezus dawſzy iey odpowiedź 25
rzekł: O byżeś wiedziałá ten dar Bo
ży/ y kto ten ieſt ktory mowi thobie/
Day mi pić/ tedybyś ty go proſiłá/
á onby tobie dał wodę żywą.

11 Rzekłá mu niewiáſtá: Pánie nie
maſz czym czyrpać/ á ſtudnia ieſth
głęboka/ zkądże tedy maſz tę wodę ży
wą?

12 Jżażeś thy więtſzym ieſt nád oycá
naſzego Jakobá/ ktory nam teſtud-
nią dał/ z ktorey y ſam pił/ y ſynowie
iego/ y bydłá iego?

13 A odpowiedźiawſzy Jezus rzekł
iey: Każdy ktory pije thę wodę/ zá ſię
będzie prágnął.

[C] To ieſt/ ten ktory táſką duchowną odemnie nápoion będzie/ nigdy opu ſzczon nie będzie/ ani vprágnie.

14 [C] Lecż ktoby pił one wodę ktorą ia
dam iemu/ nie vprágnie ná wieki.
Owſzem wodá oná ktorą ia dam ie-
mu/ ſtánie ſię w nim źrzodłem wod
wyſkákuiących ku żywotowi wiecz-
nemu.

15 Zátym mu rzekłá niewiáſtá: Pá-
nie day mi tey wody ábych nie vprá-
gnęłá/ á żebych thu czyrpáć nie cho-
dziłá.

16 Thedy iey rzekł Jezus: Idź wzow
mężá twego/ á przydź tu.

[D] Poki iáwnie z złości ſwych nie były napominaną potym żárthowáłá z Jezuſem áni iey ſłuży w poſtuch ſtoważ ie"/ lecż gdi iey w tym dotknął toż go dopiro Prorockiem wyznawa.

17 Y odpowiedźiawſzy niewiáſtá rze-
kłá mu: Niemám mężá. A Jezus
iey rzekł: Dobrześ powiedźiałá/ Nie
mám mężá.

18 Abowiemeś piáć mężow miałá/ á
teraz then ktorego maſz nie ieſtći
twoy máż/ toś prawdźiwie powie-
dźiałá.

[E] w 5. Mo. 12. v. 5.

19 Y rzekłá mu niewiáſtá: [E] Pánie
widzę iżeś ty ieſt Prorok.

[F] Żadney roznice ná potym áni mie dzy mieyſcy/ áni miedzy narody nie będzie/ ále ná wſzel kich mieyſcách Bo gá chwalić będą.

20 [F] Oycowie náſzy chwalili Bogá
ná gorze tey/ á wy powiadácie że w
Jeruzálem ieſt mieyſce kędy potrze-
bá Bogá chwalić.

21 [G] Ná tho iey powiedział Jezus:
Niewiáſto wierz mi/ przyidźieć cżás
gdy ani ná gorze they/ áni w Je-
ruzálem będźiećie chwalić Oy-
cá.

22 [G] Wy chwalićie co niewiećie/ á myć / 2. Krol. 17. v. 29.
chwalimy co wiemy/ ábowiem ieſt
zbáwienie z Zydow.

23 Aleć przyidzie cżás y theraz ieſt/
gdy práwdźiwi chwalcy będą chwa-
lić Oycá duchem y prawdą/ Bo y O-
ćiec thákowych ſzuka/ ktorzyby go
chwalili.

[H] 2. Kor. 3. v. 17.
[I] To ieſt/ duchowną wnego przyrodzenią y przetoż też żą da chwały ſwemu przyrodzeniu po dobney.

24 [H] [I] Bog ieſtći duch/ á thák ći kto-
rzy go chwalą/ pothrzebá ábý go
chwalili w duchu y w prawdźie.

25 Rzekłá mu niewiáſtá: Wiem że
przyidźie Meſyaſz/ ktory rzeczon
ieſt Kryſtus/ onći gdy przyidzie ozná-
mi nam wſzytko.

26 Y powiedźiał iey Jezus: Jaćiem
ieſt ktory mowie tobie.

27 A na then cżás przyſzli zwolenni-
cy iego/ y dźiwowali ſię że z niewiá-
ſthą rozmawiał/ wſzákoż mu żaden
nie rzekł ocż pytaſz/ ábo co z nią ro-
zmawiaſz?

28 Zoſtáwiwſzy thedy dzbán ſwoy
niewiáſtá/ ſzłá ku miáſtu/ y powie-
dźiałá ludźiam mieyſcá onego.

29 Podźćie á oglądaycie cżłowieká/
ktory mi powiedźiał wſzytko com-
kolwiek cżynilá/ zali nie ten ieſt Kry-
ſtus?

30 A przetoż wyſzli z miáſtá/ y przy-
ſzli do niego.

31 W then cżás go proſili zwolenni-
cy iego mowiąc: Miſtrzu iedz.

32 Ale im on rzekł: Mam ia pokarm
co go pożywáć będę/ o ktorym wy nie
wiecie.

33 Y mowili zwolennicy iedni ku drú-
gim: Jżali mu ktho przyniosł coby
iadł?

[G] Okázuie Kryſtus iż mu żadna rzecz wdzięczniey ſza nie ieſt/ iedno cżynić dośyć woley oycá niebieſkiego/ w cżym zoſthá wił náukę wiernym ſwoim.
* Mát. 9. v. 37. Luk. 10. v. 2.

34 Thedy rzekł Jezus: [G] Moyći po-
kárm ieſt ábych cżynił wolą thego
ktory mię poſłał/ á dokończył ſprá-
wy iego.

35 Jżaż wy nie mowićie: Jeſzcże są
cżterzy mieſiące á tedyć żniwo przy-
dźie? Otoż wam powiedam: * Pod-
nieśćie oczu wászych/ á przypátrzćie
ſię krainam/ boć iuż białe są ku żni-
wu.

36 A ktoryć żnie bierze zapłátę/ y
zbiera owoc do żywotá wiecznego/
áby yten ktory sieie/ weſelił ſię ſpołu
z tym ktory żnie.

J iiij Abowiem

37 Abowiem w tym powieść oná iest prawdźiwa: Inszy ć iest ktory sieie/ á inszy ktory żnie.

38 Jaćiem was posłał żać tho około czegoście wy nie robili/ [H] inszy ć robili/ á wyście weszli w robotę ich.

[H] To iest/prorocy.

39 Tedy z miásta onego wiele Sámarytanow vwierzyli weń ná powieść oney niewiásty/ktora swiádczyłá że iey wszytko powiedźiał co iedno kolwiek cżynilá.

40 A ták gdy sie do niego zeszli Sámarytani/prosili go aby v nich został/ Y został tám przez dwa dni.

41 Y vwierzyło ich wiecey ná słowá iego.

42 A mowili niewieśćie: Już nie ná twa powieść wiecey wierzymy/ ábowiem inżechmy sami słyszeli/y wiemy żeć ten iest prawdźiwie on zbawićiel świátá Kryſtus.

43 Pothym po dwu dniech odszedł ztámtąd/ y szedł do Gálileiey.

44 Abowiem oswiadczał sie sam Jezus: * Iż Prorok w oyczyznie swey nie iest w cześciwości.

* Mát.13.v.57. Már.6.v.4. Luk.4.v.24.

45 Gdy tedy przyszedł do Galileiey/ przyieli go Galileyczycy/ bo widźieli wszytko co cżynił w Jeruzálem ná dźień świety/bo też byli y sámi zeszli sie ná dźień świety.

† Wyżey 2.v.1.

46 † Zátym Jezus przyszedł záśie do Kany miásteczká Galileyskie[o]/gdźie był vczynił z wody wino/A w Kápernaum był niektory [I] dworzánin krolewski/krorego syn był niemocen.

[I] Ten dworzánin służył krolowi he rodowi.

47 Ten gdy vsłyszał iż Jezus przyszedł z Judy do Gálileiey/ szedł do niego prosząc go aby wstąpił á vzdrowił syná iego/bo iuż miał był vmrzeć.

48 A przethoż mu rzekł Jezus: Jeśliż znákowy cudow nie vyzrysćie/ nie vwierzysćie.

49 Ale mu powiedźiał on krolewski dworzánin: Pánie wstąp pirwey niż vmrze syn moy.

50 Rzekł mu Jezus: Idź syn twoy żyw iest. Y vwierzył cżłowiek słowam ktore mu był powiedźiał Jezus/ á odszedł.

51 Y gdy iuż przychadzał/ zábieżeli mu słudzy/ y oznaymili mowiąc: Syn twoy żyw iest.

52 A przetoż pytał od nich godźiny/ o ktoreyby sie lepiey mieć począł/á oni mu powiedźieli: Wczorá około siodmey godźiny opuśćiłá go gorączká.

53 Y poznał oćiec iż sie to oney godźiny stało/gdy mu powiedźiał Jezus: Syn twoy iest żyw. Vwierzył thedy sam y wszytek dom iego.

54 A tenći záśie wtory cud okazał Jezus/ gdy przyszedł z Judy do Gálileiey.

Kapitu. 5.

8. Gdy vzdrowił cżłowieká powietrzem rusonego. 16. Nátychmiast go prześladuią nieprzyiaćiele tego. 32. Lecż świádectwem Oyca swego. 33. Y Janowym. 36. Y tákże spraw swych. 39. Kremu y z pism/okazuie iakim iest.

1. Y potim dźień świety Zydowski/ y szedł Jezus do Jeruzálem.

2. A była w Jeruzálem w rynku gdźie owce przedawano [A] sadzawká/ktora po Zydowsku zwano [B] Bethezdá/ máiąca pięcioro podsienie.

[A] Tá sádzawká była gdźie narzano owce ktore ofiárowáć miano.

[B] To słowo wyktá da sie dom wylewánia/bo tám wodá kilkiem rur wyćiekáłá.

3. W ktorych leżało bárzo wiele niemocnych / ślepych / chromych / wyschłych/ktorzy cżekáli poruszenia wody.

4. Abowiem Anioł zstępował pewnego cżásu w sadzawke/y poruszał wode/A ták ten ktory napirwey wstąpił po wzruszeniu wody/stawał sie zdrowym od káżdey niemocy w ktoreyby iedno był zadźierżan.

5. Y był tham niektory od trzechdźieśiąt y ośmi lat niemoca złożony.

6. Tego gdy Jezus vyzrał leżącego/á poznał że przez długi cżás był niemocen / rzekł do niego: A cheszże być zdrow?

7. Tedy mu on chory odpowiedźiał: Pánie niemam żadnego ktoryby mie włożył do sadzawki gdy bywa poruszona wodá/ owszem niż ia przyide iuż drugi wnidźie przedemna.

8. Y rzekł mu Jezus: Wstań á weźmi łoże twe/ y chodź.

9. Y nátychmiast sie zdrowym stał on cżłowiek/á wźiąwszy łoże swoie chodźił/ chocże był Szábáth dniá one[o].

10. Tedy Zydowie mowili onemu ktory był vzdrowion: * Nie godźić sie tobie łożá nosić.

* Jer.17.v.21.

11. Ale im on odpowiedźiał: Ten ktory mie zdrowym vczynił/tenże mi rzekł: Weźmi łoże twe á chodź.

12. Y pytali go: Krory z iest ten coć powiedźiał/ Weźmi łoże twe á chodź?

Lecż ten co

13 Lecz ten co był vzdrowion niewiedział kto to był / ábowiem Jezus vszedł był z onego zgromádzenia / ktore ná onym mieyscu było.

14 Potym go Jezus ználazł w kościele / y rzekł mu: Otożeś sie zstał zdrowym. [C] Nie grzeszże wiecey / áby cie potym co gorszego nie podkáło.

15 A thák on odszedszy oznaymił Zydom iż to był Jezus / ktory go ku zdrowiu przywrocił.

16 A dla tegoż Zydowie przesládowáli Jezusá / y szukali thego iákoby go zamordowáli / że tho vczynił w Szábáth.

17 Ale im Jezus te dał odpowiedź: [D] Oćiec moy ieszcze áż potąd prácuie / y ia prácuie.

18 Y dla tegoż ieszcze tym wiecey szukáli Zydowie iákoby go zámordowáli / nie tylko iż gwałcił Szábáth / ále też y Bogá powiedał być Oycem swoim / czyniąc sie rownym Bogu.

19 Tedy Jezus odpowiedźiawszy im rzekł: Záprawde záprawde wam powiedam / nie możeć Syn sam od siebie spráwować / áż vyzry Oycá spráwuiącego. Abowiem tho co on kolwiek czyni / tozteż tákże y Syn czyni.

20 Boć Oćiec miłuie Syná / y wszytko mu vkázał co sam czyni / y ieszcze mu wietsze spráwy okaże / ábyście sie wy dziwowáli.

21 Abowiem iáko Oćiec wzbudza vmárłe y ożywia / ták y Syn ktore chce ożywia.

22 Gdyż Oćiec nikogo nie sądźi / lecz wszytek sąd dał Synowi.

23 Aby wszyscy cześć dawáli Synowi / iáko cześć dawáią Oycu. Ktoć nie czći Syná / nie czći y Oycá ktory go posłał.

24 Záprawde záprawde wam powiedam: Kto słowá mego słucha / á wierzy onemu ktory mie posłał / ma żywot wieczny / áni przyidźie w potępienie / owszem przeszedł z śmierći do żywotá.

25 Záprawde záprawde wam powiedam: Że przyidźie czás y teraz iest / gdy vmárli vsłyszą głos Synà Bożego / á ktorzy vsłyszą / żyć będą.

26 Abowiemći iáko Oćiec ma żywot sam w sobie / ták dał y Synowi mieć żywot w sámym sobie.

27 Y podał mu też zwirzchność czynić sąd / [E] ile iest Syn człowieczy.

28 [F] Nie dziwuyćież sie temu / boć przyidźie godźiná w ktorą wszyscy co są w grobiech vsłyszą głos iego:

29 Y wynidą * ci ktorzy dobrze czynili ná powstánie żywotá / á ktorzy źle czynili ná powstánie potępienia.

30 Nie mogeć ia sam od siebie nic czynić / y iáko słyszę sądzę / á sąd moy iest spráwiedliwy / gdyż nie szukam woley moiey / iedno woley tego ktory mie posłał Oycá.

31 † Jeślić ia sam o sobie świádectwo dawam / świádectwo moie nie iestći słuszne.

32 ‖ Inszyć iest co o mnie świádectwo dawa / y wiem że prawdźiwe iest świádectwo ktore świádczy o mnie

33 ‖ Wyście słáli do Janá / á on dał świádectwo prawdźie.

34 Jáć od człowieká świádectwá nie biorę / ále to mowię byście wy byli wybáwieni.

35 Oneć był świeca goráiąca y świecąca / á wyście sie chćieli do czásu porádować w świátłości iego.

36 Aleć ia mam świádectwo wietsze niżli Jan / ábowiem spráwy ktore mi Oćiec dał ábych ie odprawował / tyż sámy spráwy ktore ia czynię / dawáią o mnie świádectwo iż mie Oćiec posłał.

37 A ten Oćiec ktory mie posłał [G] * oneż świádczył o mnie / y nie słyszeliście nigdy głosu iego / † áni ście osoby iego widźieli.

38 Y słowá ie [°] nie mácie w sobie mieszkáiącego / ábowiem temu ktorego on posłał / wy nie wierzycie.

39 Dowiedzcie sie pism / boć sie wam zda że wy w nich żywot wieczny mácie / á onyć są ktore dawáią świádectwo o mnie.

40 A wżdy do mnie przyidź niechcecie / abyście mieli żywot.

41 Chwały od ludźi nie biorę.

42 Ale znam że wy miłości Bożey nie mácie w sobie.

43 Jáciem przyszedł imieniem Oycá mego / á nie przyimuiecie mie. A ieśliżby przyszedł iny swym imieniem / tedy go przyimiecie.

44 Jákoż wy możecie wierzyć gdy iedni chwałe od drugich bierzecie / ‖ á chwały ktora od sámego Bogá pochodźi / nie szukácie?

45 Nie mnimayćież abychći ia was winowáć miał y Oycá / iestći ktory was obwinia / [H] Moiżesz / w ktorym wy nádźieie mácie.

Bo iżśliby

[C] Nieszczęśćia ktore tu cierpiemy / są karániem zá grzechy nászе.

[D] Jáko záchowánie Sábáthu nic przekázać nie mogło żeby sie były spráwy Boże nie odprawowáły / thák y Christus ktoni spolne spráwowánie ma z Bogiem oycem swoim nie miał być hámowan / żeby był nie miał cudow okázować w dzień Szábathni.

[E] Syn Boży nie tylko iż iednoś iest w Bostwie z Oycem / będzie sądźił świátá / ale też y te zwierzchność wziął od oycá aby sądźił świát ile iest człowiek.

[F] Co teraz Krystus duszе nászе wybawia od śmierći toż też vczyni nád ciáły nászemi gdy sie wzbudzi.

[G] To iest / w zákonie y w Prorocech ‖ Mát. 3. v. 17. y 17. v. 5. † w 5. Mo. 4. v. 12.

[H] To iest / ktorego zwierzchności zá wżdy sie chlubicie.

46 Bo ieślibyście wierzyli Moiżeszowi/ wierzylibyście y mnie/ * gdyż on o mnie pisał.

* wł. mo 13. v. 15. y 22. v. 28. y 49. v. 10. W 5. mo. 18. v. 15.

47 Lecz gdy ie° pismom nie wierzycie/ iakoż słowu memu wierzyć będziecie?

Kapitułá 6.

1. Karmi lud pięciorgiem chlebá y dwiema rybámi. 15. Vćieka áby Krolem nie był. 26. Kazánie iego o pożywániu duchownym ćiáłá iego. 63. Jáko bywa przyimowan.

1 POtym Jezus szedł zá morze Galileyskie/ ktore iest Tyberyadskie.

2 Y szło zá nim mnostwo wielkie ludu/ bo widzieli znaki ktore czynił w tych co chorzy byli.

3 A wszedszy Jezus ná gore/ siadł tám z zwolennikí swemi.

4 Byłá też bliskо Wielkanoc świeto Zydowskie.

5 Tedy podniosszy oczu swych Jezus vyzrał iż wielkie mnostwo ludźi schodźilo sie do niego/ y rzekł do Filipá: Skądże nákupiem chlebow/ aby sie ći náiedli?

6 (A mowił to kuszac go/ bo on iuż wiedźiał co miał czynić.)

7 Y odpowiedźiał mu Filip: Zá dwieśćie groszy chlebá nie dosyć im bedźie/ chociażby po kasku káżdy z nich wźiął.

8 Ale mu ieden rzekł z zwolennikow ie°/ Andrzey brát Symoná Piotrá/

9 Jest tu dźiećie iedno co ma pięćioro chlebá ieczmiennego y dwie rybce/ ále cożtho iest miedzy tak wielki lud?

10 Tedy rzekł Jezus: Roskażćieśz áby ći siadáli/ á było tam trawy dosyć ná onym mieyscu. Siadło tedy mężow w liczbie okolo piáći tysiecy.

11 A ták Jezus wźiawszy ony chleby y vczyniwszy dźięki/ podźielił zwolennikom/ zwolennicy zásie tym co siedźieli/ tákże też y ony ryby ile iedno chćieli

12 A gdy iuż mieli dosyć/ rzekł Jezus zwolennikom swym: Zbierzćie okruszki ktore zostały/ [A] żeby nic nie ginęło

13 Zebráli tedy y pełne nákładli dwánaśćie koszow okruszkow z pięciorgá chlebá ieczmiennego/ ktore pozostały tym co iedli.

14 A przetoż oni vyzrawszy cud ktory Jezus okazał/ mowili: Tenći iest záprawdę on Prorok/ ktory miał przyść ná swiat.

15 Y wiedzac Jezus iż go przyszedszy vchwycić mieli [B] a vczynić krolem/ vszedł zásie sam tylko ná gorę.

16 A gdy był wieczor/ puścili sie zwolennicy iego do morzá.

17 *Y wsiadszy w lodź iechali zá morze ku Kápernaum/ á no iuż były ćiemności/ á Jezus nie przyszedł do nich.

18 Tedy morze gdy wstał wielki wiátr poczęło sie burzyć.

19 A gdy iuż odpłynęli iákoby ná dwu dźiestu y piáći ábo ná trzechdźieśćiat stáian/ vyzreli Jezusá chodzące° po morzu á przychodzącego ku lodźi/ y vlękli sie.

20 Lecz im on rzekł: Jaćiem iest/ nie boyćie sie.

21 A ták go z chćia wźieli w lodź/ y nátychmiast lodź stánęłá v oney krái iny do ktorey iechali.

22 Názáiutrz lud ktory stał zá morzem/ gdy obaczyli że tám nie máśz drugiey lodźi/ tylkoż ona iedná w ktora byli wśiedli zwolennicy iego/ á iż Jezus nie wsiadł w lodź z zwolennikí swemi/ iednoż sámi zwolennicy iego viechali.

23 Przyszły też były drugie lodźie od Tyberyády/ nie dáleko mieysca onego gdźie iedli chleb/ gdy był Pan vczynił dźięki.

24 To gdy obaczył lud że tám Krystus nie był ani zwolennicy iego/ wśiedli y sámi w lodźie/ á przyszli do Kápernaum szukáiąc Jezusá.

25 Y znalazszy go zá morzem/ rzekli mu: Mistrzu á kiedyś tu przyszedł?

26 Odpowiedźiał im Jezus y rzekł: Záprawdę záprawdę wam powiedam/ szukácie mie/ nie iżeście widźieli cudá/ ale iżeście ony chleby iedli/ y byliście nasyceni.

27 Prácuyćieśz nie o pokármie ktory ginie/ ále o onym pokármie ktory trwa ku żywotowi wiecznemu/ ktory wam da Syn człowieczy/ † Abowiem tego [C] zápieczętował Oćiec/ to iest Bog.

28 Tedy oni rzekli: Cożczynić będźiemy/ abychmy sprawowali vczynki Boże?

29 A Jezus odpowiedźiawszy rzekł im: // Tać iest sprawá Bożа/ ábyście wierzyli w tego ktorego on posłał.

30 Ale mu oni rzekli: Cożwżdy ty zá znák okázuiesz/ ábychmy vyzreli y wierzyli tobie? Cożwżdy czyniss?

31 Oycowiec nasży iedli Mánnę ná puszczy/

[A] Obfitość dobrodźieystw Bożych nie ku temu końcowi iest nam daná ábychmy ie rospraßáli/ ále ieby chmy ie ku dobremu porządku obracáli.

[B] Myślili sobie o iákiemści ziemskim krolestwie/ ktho rym sposobem by tobyz gtadzone krolestwo iego duchowne. * Mát. 14. v. 25. Már. 6. v. 47.

† Wyżśey 5. v. 32. Mat. 3. v. 17. y 17. v. 5.

[C] Abowiem ony spráwy Krystusowe w ktorych sie moc Bożka iásnie okázowáła: były iákownymi świadectwy/ ktoremi iáko widomą pieczęćią oćiec synа oznáymował. // 1. Jan. 5. v. 32.

w 2. Mo. 16. v. 14. W 4. Mo. 11. v. 7. Psalm. 78. v. 24. Mądr. 16. v. 20.

puszczy/ iáko iest nápisano: * Chleb niebieski dał im áby go vżywali.

32 Ná to im powiedżiał Jezus: Zá prawdę zaprawdę wam powiedam/ nie dałći wam D Moiżesz tego chleba niebieskiego/ aleć wam Oćiec moy dawa prawdżiwie on chleb niebieski

33 Abowiemći on chleb Boży ten iest ktory z nieba zstąpił/ y dawa żywot świátu.

34 Rzekli thedy k niemu: Pánie day nam zawżdy tego chlebá.

35 Ale im rzekł Jezus: Jamći iest on chleb żywotá/ ten ktoryć do mnie przychodzi/ żadnym sposobem łáczen nie bedżie/ á kto wierzy w mię/ nigdy E nie vprágnie.

36 Lecżćiem wam powiedżiał: Iżeście mię też widżieli/ á wżdy nie wierzycie.

37 F Cożkolwiek mnie dawa Oćiec/ do mnieć przyidżie/ á tego co do mnie przyidżie/ nie wyrzucę precż.

38 Gdyżem zstąpił z nieba/ nie iżbych czynił wolą moię/ lecż wolą onego ktory mię posłał.

39 A ták iest wola Oycá onego ktory mię posłał/ iżbym cokolwiekby on mnie dał/ nie stracił te°/ ale to wzbudżił w on ostátecżny dżień.

40 A ták iestći thá wola onego ktory mię posłał/ iżby káżdy ktory widzi Synà á wierzy weń/ miał żywot wiecżny/ á ia go wzbudzę w on ostátni dżień.

41 A przetoż Żydowie szemrali o nim iż powiedał: Jamći iest on chleb ktorym z nieba zstąpił.

42 Y mowili: † Izaż ten nie iest Jezus syn Jozefow/ ktoregośmy znali oycá y matkę? Jakoż tedy ten powieda/ że z nieba zstąpił?

43 Ale Jezus vczyniwszy odpowiedź rzekł do nich: Nie szemrzycie miedzy soba.

44 Żadenći do mnie przyidź niemoże/ iesliż Oćiec ktory mię posłał nie pociągnie go/ a ia go wzbudzę w on ostátecżny dżień.

45 Iestći nápisano w Prorocech: * Y bedą wszyscy vczonemi od Bogá/ á przetoż ktokolwiek od Oycá słyszał y náuczył się/ ten do mnie przyidżie.

46 Nie iżeby kto Oyca widżieć miał/ tylko then ktory iest od Bogá/ tenći widżiał Oycá.

47 Zá prawdę zá prawdę wam powiedam: Then ktory wierzy w mię/ ma żywot wieczny.

48 Jamći iest chleb on żywotá.

49 G Oycowieć waszy iedli Mánnę ná puszczy/ y pomarli.

50 Thenći iest chleb on ktory z nieba zstąpił/ iż kto go pożywa/ nie vmrze.

51 Jaćiem iest chleb ożywiáiący/ ktory z nieba zstąpił/ iesliby kto iadł z tego chleba/ żyć bedżie ná wieki. A chleb ktory ia dam/ iestći moie ciáło ktore ia dam zá żywot świáta.

52 Wadżili się tedy Żydowie iedni przeciw drugim mowiąc: Jákoż ten może nam dáć ciáło swe abyśmy ie iedli?

53 Ale im rzekł Jezus: Zaprawdę zá prawdę wam powiedam/ iesli nie bedżiecie ieść ciáłá Syna człowieczego/ y pić iego krwie/ nie mácie żywotha w sobie.

54 H Ktoć vżywa ciáłá mego/ y pije moie krew/ ma żywoth wiecżny/ á ia go wzbudzę w ostátni dżień.

55 Abowiem ciáło moie prawdżiwie iest pokarm/ á krew moiá prawdżiwie iest picie.

56 Kto pożywa mego ciáłá/ a pije moie krew/ we mnie mieszka á ia w nim.

57 Jáko mię posłał on żywiący Oćiec/ y ia żywę przez Oycá/ tákże y ten co mię bedżie pożywał/ żyć bedżie przez mię.

58 Thenći iest chleb on ktory z nieba zstąpił/ nie thák iáko oycowie wászy iedli Mánnę y pomárli. Kto ieść bedżie ten chleb/ żyć bedżie na wieki.

59 To mowił w bożnicy vczac w Kápernaum.

60 Wiele ich tedy z zwolennikow iego to słyszac mowili: Przykreć to są słowá/ y ktoż tego słuchać może?

61 A ták wiedzac Jezus sam w siebie/ iż o tym szemrali zwolennicy iego/ rzekł do nich: Y toż was obrażá?

62 Coż gdybyście vyzreli Synà człowieczego wstępuiącego † tám gdzie był pirwey?

63 Duchći iest ktory ożywia/ [1] ciáłoć nic nie iest pożytecżno. Słowá ktore ia wam powiedam/ duch są y żywot.

64 Lecżći są niektorzy z was co niewierzą/ Abowiem wiedżiał od początku Jezus ktorzy byli ći co niewierzyli/ y tego ktory go zdradzić miał.

65 Y mowił: Dla thegomći wam powiedżiał/ iż żaden nie może przyidź ku mnie/ iesliż mu to nie bedzie dano od Oycá moiego.

66 Od tegoż czásu wiele z zwolennikow odstąpili go/ á ni z nim wiecey chodzili

Zátym

* Wyiść. 16. v. 14. W 4. Mo. 11. v. 7. Psalm. 78. v. 24. Mądr. 16. v. 20.

D Krystus Pan dowodzi iż nie Moiżesz dał byt Żydom chleb niebieski/ ale Bog oćiec ktory wam też y teraz podawa prawdżiwy chleb niebieski/ A nie strofuie ich tu Krystus z tego że oni tho przywtászczáli Moiżeszowi co sámemu Bogu wtá śmie należało/ ale okázuie prawdżiwe onego znáiomość vżywanie ktory oni ná plác przytáczáli gdyż Mánnę náznáczyła Krystusá/ iáko Apostoł świádczy/ á thák Krystus dáleko zá mieyszy byt niżli Mánná/ iáko sámá rzecż iest zacnieyszá niżli znák/ lecż oni ná tho się wiecey oglądáli iż żeby tylko brzuchowi swemu folgowali.

E To iest/ wiecżnie żywotem duchownym wychowan bedzie.

F To iest/ ty ktore sobie obrał oćiec moy/ ći odrodzeni y w postuge Ewánieliey poddáni bywáią.

† Mát. 13. v. 55.

* Ezá. 54. v. 13. Jere. 31. v. 33.

H Jáko ciáłá náśe bywáią obżywiáne pokármem y pićiem/ tak też dusze nasze ożywiane bywáią ciáłem y krwią Páná Krystusową.

† Wyżey. 3. v. 13.

[1] To iest/ iesliżby było od duchá odżielono od ktorego bierze moc.

67 Zátym Jezus rzekł onym dwiema/ naśćie: Azali y wy chcećie idź precz?
68 Ale mu ná tho odpowiedźiał Symon Piotr: Panie do kogoż idź mamy? Ty maśz słowá żywotá wieczne.
69 A myśmy vwierzyli y poznalichmy/ że ty iest Krystus on Syn Bogá żywego.
Mat. 16. v. 16.
70 Ná tho im odpowiedźiał Jezus: Jzalim ia nie dwunaśćie was obrał/ lecż ieden z was iest dyabeł?
71 A toć mowił o Judaszu Symonowym synu Iskaryoćie/ bo go ten zdrádźić miał/ gdyż był ieden z onych dwunaśćie.

Capitulá 7.

1. Krystus vchodźi do Gálileiey obawáiąc śie śmierći. 8. Niechce idź ná dźień świety. 12. 40. Rozmaite o nim wieśći wśczynáią śie miedzy ludem pospolitym. 17. Sposob poznawánia prawdy. 24. W Szabáth stuśy dobrze czynić. 37. Nápomina lud wzywáiąc ie do żywych wod. 46. Bronią go studzy mieyscy. 51. A Nykodem.

1. Edy Jezus przemieszkawał potym w Galileiey/ bo niechćiał w Zydośtwie przebywać/ iż nań czyhali Zydowie iákoby go zabić.
2. Y było bliśko świetho Kuczek † Zydowskie.
† w 3. Mo. 23. v. 34.
3. A przetoż rzekli k niemu bráćia iego: Wynidź ztąd á idź do Judy/ żeby y zwolennicy twoi ogladali sprawy twe ktore czyniśz.
4. Abowiemći żaden nic w śkrytośći nie czyni/ owszem tego szuka iákoby sławnym był/ Jeśliż tho czyniśz/ obiáwże śie sam świátu.
5. Bo ani bráćia ie weń nie wierzyli.
6. Ale im rzekł Jezus: Jeszcześć nie máśz mego czásu/ lecż czás wászy wżdy iest pogotowiu.
7. Nie możeć was A świát mieć w nienawiśći/ áleć mnie ma w nienawiśći/ bo ia oświadczam o nim iż sprawy iego są złe.
A Rozumie o ludźiech złych y ieszcze nie odrodzonych.
8. Idźćieśz wy ná to świeto/ iáć ieszcze ná nie nie poydę/ bo moy czás ieszcze śie nie wypełnił.
9. A tháć im to powiedźiawszy/ został w Galileiey.
10 Potym gdy szli bráćia iego/ thedy też y on szedł ná świeto/ nie iawnie ale iákoby potáiemnie.
11 Szukali go tedy B Zydowie w świeto/ a mowili: A on gdźież iest?
B To iest/ lud pospolity.
12 Y było o nim wielkie szemránie miedzy ludem/ bo iedni powiedáli że iest dobry człowiek/ drudzy zaśie mowili: Nie ták iest/ ále zwodźi lud.
13 Wszakoż o nim żaden iawnie nie mowił/ C dla boiáźni Zydowśkiey.
C Tákowyć iest zá wżdy zwyczay ludźi onych krorzy śię z obłądzenia prawdźie przystuchiwáiąc/ iawnie o śmierći.
14 A gdy iuż było w puł dniá świete/ wszedł Jezus do kośćiołá y vczył.
15 Dźiwowali śie tedy Zydowie mowiąc: Jákoż wżdy then vmie pismo/ gdyż śie nie vczył?
16 Lecż Jezus odpowiedźiawszy im rzekł: Náuká moiá nie iestći moiá/ ale tego ktory mie posłał.
17 Jeśliż kto będźie chćiał czynić wolá iego/ rozeznać o nauce iesliż iest z Bogá/ ábo iesliż ia thež sam z siebie mowię.
18 D Ktoć z sámego siebie mowi/ chwały być własney szuka. Ale then co szuka chwały thego ktory go posłał/ tenći iest prawdźiwy/ á niemaśz w nim niesprawiedliwośći.
D Tenći iest prawdźiwy znák przez ktory rozeznáć możemy náukę Bożką od ludzkiey.
19 † Jzali wam Moiżesz nie dał zákonu/ á wżdy żaden z was nie czyni dośyć zakonowi? Przeczże tego szukácie abyśćie mię zámordowáli?
† 2. Mo. 24. v. 3.
/ Wyżśey. 5. v. 18.
20 Odpowiedźiał lud y rzekł: E Maśz dyabelstwo/ y ktoż tego szuka aby cię zámordował?
E Ták mowi pospolstwo nie wiedząc o zbuntowániu Fáryzeuszow y Doktorow.
21 Ale Jezus dawszy odpowiedź rzekł: Jedenżem vczynek vczynił/ á wszyscy śie dźiwuiećie.
22 A wszák wam F Moiżesz podał obrzezánie (nie iżby było od Moiżeszá/ ále iż było * od oycow) y obrzezuiećie w Szábath człowieká.
F w 3. Mo. 12. v. 3.
* w 1. Mo. 17. v. 10.
23 Jeśliż człowiek przyimuie obrzezánie w Szabath/ á nie łamie śie zakon Moiżeszow/ ná mię będźiecież śie gniewáć żem wszythkiego człowieká vzdrowił w Szábath?
24 † Nie sądźcieśz według postáwy/ ale sądźćie sądem spráwiedliwym.
† w 5. Mo. 1. v. 17.
25 A ták rzekł niektory z Jerozolimczykow: Jzali nie then iest/ ktorego Zydowie zámordować szukáią?
26 Y oto iáwnie mowi á nic mu nie rzeką: zali prawdźiwie poználi Kśiążętá iż ten iest prawdźiwie on Krystus?
27 Lecż my wiemy skąd then iest/ á gdyć przyidźie Krysthus żaden nie wzwie skądby był.
28 Wołał tedy Jezus w kośćiele vczác á mowiąc: Y mnie znacie/ y skąd iestem wiećie. A nie przyszedłćiem sam od siebie/ ále iest prawdźiwy kthory mie posłał/

mie posłał/ktorego wy nie znacie.
29 Lecz ći go ia znam/bom od niego iest/ á on mie posłał.
30 Y szukali tego iákoby go poimáć/ ále żaden nie tárgnął sie nań ręka/bo była nie przyszła godzina iego.
31 F A wiele ich z ludu vwierzyli weń y mowili/Gdy Krystus przijdzie/á żaż wiecey cudow vczyni nád ty ktore ten vczynił?
32 Tedy słyszac Fáryzeuszowie iż tho o nim lud pospolity szemrał/ posłáli ći to Fáryzeuszowie y Ksiażętá ká płańskie służebniki áby go poimáli.
33 A przetoż rzekł im Jezus/Jeszcze máluczko bede z wámi/á pothym odeyde do tego ktory mie posłał.
34 *Będziećie mie szukać á nie znaydźiećie/y gdźie ia bede tám wypriżydź nie możećie.
35 A przetoż Zydowie mowili miedzy soba/Y dokądże then ma iść iż my go nie znaydziemy? G Czyli poydźie do rosproszonych miedzy Greki á będzie vczyć pogány?
36 Cożto żá słowá ktore mowi/Szukáć mie będźiećie á nie znaydźiećie/y gdźie ia iestem/tham wy prziydź nie możećie?
37 A ták w on ostáteczny † dzień wielki swietá/stánął Jezus y wołał mowiąc/Jeśliż kto prágnie/ niechżeć ku mn ie prziydźie á pije.
38 H Kto wierzy w mie/ ⁄ iáko powieda pismo/rzeki wody żywey poplyną z żywotá iego.
39 ⁂ (A toć mowił o duchu ktorego wźiąć mieli wierzący weń/ábowiem ieszcze nie był Duch swiety/bo Jezus ieszcze nie był vwielbion).
40 Wiele ich tedy z onego zgromádzenia gdy vsłyszeli ty słowá/ mowili/ Záprawdę ten iest on Prorok.
41 A drudzy zasie mowili/Tenći iest Krystus on/A drudzy powiedali/A zaż Krystus przijdzie od Galileiey?
42 Izaż *pismo nie powieda/Iż Krystus prziydźie z nasienia Dawidowego/ y z miástheczká Bethleem gdzie był Dawid?
43 Stáło sie tedy rozerwánie o nim miedzy ludem.
44 Y chćieli niektorzy z nich poimáć go/ále sie nań żaden nie targnął ręka.
45 Zátym przyszli słudzy do nawyższych Káplanow y do Fáryzeuszow/ ktorzy im rzekli/ Przeczżeście go nie przywiedli?
46 Odpowiedźieli słudzy/Nigdy ták żaden nie mowił iáko ten to człowiek.
47 Lecz im odpowiedźieli Fáryzeuszowie/Jaliśćie iuż y wy zwiedźieni?
48 Y zaż ktory z Ksiażąt K ábo z Fáryzeuszow vwierzył weń?
49 Ale to pospolstwo ktore nie zna zakonu/iest przeklęte.
50 Tedy do nich rzekł † Nykodem on ktory był w nocy przyszedł do niego/ á był ieden z nich/
51 ⁄ Izali zákon nász skáznie kogo ieżliżby pierwey nie słyszał od niego á nie wyrozumiał co czyni?
52 A oni mu odpowiedźiawszy/ rzekli/Jali y ty iestes Galileyczyk? Dowiedz sie á obacz/żeć od Galileiey Prorok nie powstał.
53 A ták sie rozeszli káżdy do domu swe.

K przekłádáia zwierzchność ludzką nád Bogá.
† Wyższey.3.v.2.
⁄ w5.Mo.17.v.8.

Kápitulá 8.

11. Odprawuie niewiástę nā cudzołostwie vchwycona. 12. Opowieda sie świáthłośćią świátá. 24. Grozi niewiernikom. 32. Ktorzy są prawdźiwie wolni ábo studzy y nágrodá ich. 46. Wyzywa nieprzyiaćioły swoie. 59. Gdy go ogárnęli zbędą im.

1. AThym Jezus szedł ná gorę.
2. Y ráninczko potym był w Kościele/ á lud wszytek zszedł sie do niego/y siadszy vczył ie
3. Przywiedli tedy do niego Dokторowie y Fáryzeuszowie niewiáste ktora ná cudzołostwie zástano/ á postáwiwszy ia w pośrzodku/
4. Rzekli mu/Ta niewiáste zástano ná sámym vczynku cudzołożąc.
5. *A w zakonie roskazał nam Moiżesz áby tháke kámionowano: Cożtedy ty mowisz ktemu?
6. A tho mowili kuszac go áby gi A oskarżyć mogli/lecz Jezus schyliwszy sie ku dołu/ B pisał pálcem ná ziemi.
7. Gdy go thedy nie przestawáli pytáć/podnioższy sie rzekł im/ † Kto z was nie iest winien grzechu/niechżeć ná nie pierwszy rzuci kámieniem.
8. A zásie schyliwszy sie ku dołu pisał ná ziemi.
9. Co gdy vsłyszeli/tedy będąc od własnego sumnienia karáni/ z osobná ieden zá drugim wychodzili/poczawszy od stárszych áż do ostátecznych/iż tylko został sam Jezus á niewiásthá w pośrzodku stoiąca.
10. A gdy sie podniosł Jezus/y nie widźiał żadnego oprocz niewiásty/rzekł iey/Niewiásto gdźież są oni co ná cie

* 3.Mo.20.v.10.

A Szukali przyczyny iáko ná przestępcę zakonu ieśliby ią wolną vczynił/ ábo iákoby ná nie vstáwicznę y lekkiego człowieká ieśliby ią był skázał.
B Pytánie ich iáko by nie godne odpowiedźi wzgárdzáiąc á inszą sie rzecz báwiąc.
† 5.Mo.17.v.7.

K

F To iest/byli przychylni ku słuchániu iego.
G To iest/do Zydow onych ktorzy miedzy pogáństwo rosproszeni byli chociaż drudzy wykłádáią miedzy pogány rosproszone.
H Prawdźiwa droga ku przysthępu do Krystusá iesth wiárá.
⁄ w5.Mo.18.v.15.
⁂ Joel.2.v.28. Dźiey.2.v.17.
I Dáry widome ieszcze nie były iákie sie po iego zmartwychwstániu okázały.
* Mich.5.v.2. Mát.2.v.5.

skárżyli: żadenże cie nie skazał?

11. Tedy ona rzekłá/ Żaden Pánie/ A Jezus iey powiedżiał/ [C] Ani ia ciebie skázuie/ Idźże á wiecey nie grzeszy.

12 A ták potym Jezus powiedżiał im/ mowiąc/ *Jamći iest oná świátłość świáta/ ktoć zamną idzie/ nie bedźie chodźił w ciemnościách/ ále bedźie mieć świátłość żywotá.

13 A przetożmu rzekli Fáryzeuszowie/ Ty sam o sobie świadczysz/ á świádectwo twe nie iest słuszne.

14 Ale Jezus odpowiedżiał y rzekł im/ Chociażbych ia też świadczył sam o sobie/ wżdyć iest [D] słuszne świadectwo moie/ gdyż wiem skądem przyszedł y do kądże idę/ lecz wy nie wiecie skądem przyszedł y do kądże idę.

15. Wy wedle ciáłá sądzicie/ [E] á ia nikogo nie sądzę.

16 A choćżbych też ia sądźił/ sąd moy iestći prawdźiwy/ bo nie iestem sam/ ále ia y ktory mie posłał Oćiec.

17. † Y nápisanoć iest w zakonie wászym/ Iż dwoygá ludźi świádectwo słuszne iest.

18. Jać iestem ten ktory sam o sobie świádczę/ y świádczy o mnie ten ktory mie posłał Oćiec.

19 Tedy mu mowili/ Gdźież wżdy iest ten twoy Oćiec? A odpowiedźiał Jezus/ Ani mnie znacie/ ani Oycá mego/ byśćie mię znali/ y Oycábyśćie mego ználi.

20 Tyć słowá mowił Jezus w skárbnicy/ vczac w Kościele/ á żaden go nie poimał/ bo ieszcze nie przyszłá byłá godźiná iego.

21. Powiedźiał im powtore Jezus/ Jać idę y bedźiecie mię szukać/ á w grzechu wászym pomrzecie/ Y gdźieć ia idę/ wy przyidź nie możecie.

22 Mowili thedy Żydowie/ Aboć sie sam zábije/ że mowi/ Gdźie ia idę wy przyidź nie możecie.

23 Tedy rzekł do nich/ [F] Wy iesteśćie z niskości/ á iam iest z wysoka/ wy z tego świáta iesthesćie/ á iamći nie iest z świáta tego.

24 Powiedźialćiem wam tedy iż pomrzećie w grzechoch wászych: Bo iesliż nie vwierzyćie żećiem ia on iest/ pomrzećie w grzechoch wászych.

25 Żátymże mu oni rzekli/ Ty cos iest zacz? A Jezus im powiedźiał/ [G] To co wam y zprzodku powiedam.

26 Mamći o was wiele mowić y sądźić/ lecz ten ktoryć mie posłał iestći prawdźiwy/ á ia to com od niego słyszał/ powiedam ná świecie.

27 Y nie zrozumieli że im o Oycu powiedał.

28 A przethoż im rzekł Jezus/ [H] Gdy podniesiećie Syna człowieczego/ tedy poznacie żemći ia iest/ á iż sam z siebie nic nie czynię/ lecz iako mie náuczył Oćiec/ to mowię.

29 Ábowiem ten ktory mie posłał/ ze mną iest/ á nie zostawił mie samego Oćiec/ bo ia tho co sie iemu podoba zawżdy czynię.

30 To gdy powiedał/ wiele ich weń vwierzyło.

31. Rzekł thedy Jezus do tych co weń vwierzyli Żydow/ Jeśliż wy zostháwáć bedźiecie w słowie moim/ prawdźiwie moimi zwolennikámi bedźiecie.

32 Y poznacie prawdę/ á prawdá was oswobodźi.

33 Ná to oni iemu odpowiedźieli/ [K] Jesteśmy potomstwo Abrahámowo/ á nigdyśmy nie służyli ni komu: Y iákoż ty powiedaszy żeby nas oswobodźić miano?

34 Ale im odpowiedźiał Jezus/ Zá prawdę záprawdę wam powiedam/ Wszelkić ktory sie dopuszcza grzechu/ iest sługa grzechowi.

35 A sługać nie mieszka w domu ná wieki/ iednoż syn mieszka wiecznie.

36 Y przetoż iesli was syn oswobodźi/ prawdźiwie wolni bedźiecie.

37 Wiem że iesteśćie potomstwo Abrahámowe/ lecz szukácie iákobyśćie mię zamordowali/ gdyż słowo moie nie ma w was mieyscá.

38 Jać powiedam to com widźiał v Oycá mego/ á wy też czynićie to coście widzieli v oycá swego.

39 Tedy oni odpowiedaiąc rzekli/ Oćiecći nasz iest Abrahám/ A Jezus im rzekł/ Byśćie byli syny Abrahámowymi/ czynilibyśćie vczynki Abrahámowe.

40 A teraz oto szukácie iákobyśćie mię zábić mieli/ człowieká tego ktory wam mowię prawdę/ ktoram słyszał od Boga/ tegoć nie czynił Abrahám.

41 Wy czynicie vczynki Oycá wászego. Ale mu oni rzekli/ Wżdyćiechmy my nie z cudzołostwá sa narodzeni/ iednegoż Oyca mamy Boga.

Tedy

C Krystus nie chciał sie wdáwáć w rzeczy ty ktore nie należały ná iego vrzad/ bo to iego powinnością byłá wzywáć grzesznych ku pokucie/ á przeto tha powieścią nie tamie práwá pospolitego przeciw cudzołożnikom vstawionego. * Wyższey. 1. v. 5. Niżey. 9. v. 5.

D Krystus nie iest ći powinien pospolithemu práwu ludźkiemu gdy ludźie w swey własney rzeczy nie są słusznimi świádkowie.

E Według własności mieysca tego ty słowá máią być rostrzygnione bo mowi przez przyrownánie przymawiáiąc im w sądźie nie prystoynym. † w 5. Mo. 17. v. 6. y 19. v. 15. Mát. 18. v. 16. 1. Kor. 13. v. 1. Żyd. 10. v. 28.

F Ukázuie roznice miedzy Ewánielią y subtelną ostrością rozumu ludzkiego.

G Jákoby rzekł/ Jamći iest thym ktorymem sie być wam powiedźiał z przodku y theraz powiedam/ to iest świátłością żywotem y prawdą.

H Ukázuie ich bunty y zprzysieżenie iáko sie stárali iákoby go zátrácić mogli iż to miało być ku wielkiey czći y chwale iego.

I Pożytek Ewánielie y iest wolność prawdźiwa.

K Tá odpowiedź nie byłá ludźi wiernych ále posmiewcow/ á iż byly iednegoż ciáłá/ á przeto rázem o wszytkich czyni wzmiánkę.

* Rzym 6. v. 20. 2. Piot. 2. v. 19.

42 Thedy im powiedział Jezus/ Być
byt Bog Oycem waszym/ tedybyście
mie miłowali/ gdyżem ia od Boga
wyszedł y przyszedł/ á nie samem od
siebie przyszedł/ ale mie on posłał.
43 Czemuż tey powieści moiey nie poy
miecie? przeto iż nie możecie słuchać
słowa mego.
44 *Wy z oyca dyábła iesteście/ á po
żądliwości oyca waszego czynić chce
cie/ onći był mężoboyca [K] od początku/ y w [M] prawdzie nie został/ bo w
nim nie masz prawdy/ ilekroćkolwiek
powieda/ kłamstwo sam z siebie po
wieda/ ábowiem iest kłamcá y ociec
kłamstwá.
45 A iż prawdę mowie/ wy mnie nie
wierzycie.
46 [N] Y ktoryż z was sztrofuie mię z
grzechu? Jeśliż prawdę mowie przecz
że mi nie wierzycie?
47 Kto ć z Boga iest/ słow Bożych
słucha/ A dla tegoż wy nie słuchacie
że nie iesteście z Bogá.
48 A dla thegoż Zydowie odpowie
dzieli mu y rzekli/ Jzali my dobrze nie
powiedamy żeś ty iest Samárytan/
y dyabelstwo masz?
49 Ná to im dał odpowiedź Jezus/
Jáć dyabelstwá niemam/ ále czcze
Orcá mego/ á wy mie sromocicie.
50 Jáć nie szukam chwały swey/ iestći
[O] ten ktory szuka y sądzi.
51. Záprawdę zaprawdę wam powie
dam/ Jeśliż kto słowá me zachowy
wáć będzie/ [P] smierći nie oglądá ná
wieki.
52 Rzekli mu tedy Zydowie/ Teraz
ściechmy poznali że dyabelstwo masz/
Abrahám vmarł y Prorocy/ A thy
powiedasz/ Jesli kto słowo me zácho
wywać będzie/ nie skosztuie smierći
ná wieki.
53 Jzaś ty iest wiecszy nád onego Oy
cá naszego Abrahámá/ ktory vmárł
y Prorocy pomárli: Czymże sie thy
wżdy czynisz?
54 Tedy odpowiedźiał Jezus/ Jeśliż
sie ia sam chwale/ chwałá moiá nic
nie iest/ onći Ociec moy iest ten ktory
mie chwali/ ktorego wy powiedacie
być Bogiem waszym.
55 Lecz go ani znacie/ á iać go znam/
y ieślibych rzekł że go nie znam/ bę
dę rownym wam kłamcą/ Ale go
znam y słowo iego zachowywam.
56 Abrahám oćiec wász ochotnie żą
dał ogladáć ten dzień moy/ y ogladał
á rádował sie.
57 Rzekli mu tedy Zydowie/ Piećdziesiat lat ieszcze niemasz/ á Abrá
hámás widział?
58 Ale im rzekł Jezus/ Záprawdę zá
prawdę wám powiedam/ Pierwey
niż Abrahám był/ [R] ia iestem.
59 Zátym porwáli kámienie áby nań
ćiskali/ ále Jezus vchroniwszy sie/ wy
szedł z Kościoła.

L Abowiem od tego czásu iáko iest
Cłowiek stworzon
Cżárth moc swą
wszytkę nań vdał
iákoby go zátráćił
M Tu sie znáczy iż
cżárt był niekiedy
w prawdzie bo nie
iest stworzon w tey
złey náturze w iáką
ktory teraz iest.
N To iest/ iżbych zle
vżywáć miał vrzę
du swego/ á iżby
wszytko ono czego
was vczę od Bogá być niemiało.

O Ociec moy mści
się będzie tey zeliy
wości ktorą wy
mnie hánbicie.
P Abowiem wiárá
ożywia/ á przethoś
śmierć iuż dáley
nie będzie wierne
mu vmarzáiącą.

K Apitu. 9.

1. Slepo národzony vzdrowion. 10. Dawa świádectwo o Krystusie. 35. Bierze náukę od niego.

1. Przychodzac vyzrał człowieká slepego od
2. národzenia.
Y spytháli go
zwolennicy iego/
mowiąc/ Mistrzu ktoż zgrzeszył? ten li/ czyli rodzicy iego iż sie slepym národził?
3. Odpowiedźiał Jezus/ Ani then
zgrzeszył/ [A] ani rodzicy iego/ ále że
by sie sprawy Boże w nim okazały.
4. Mniećpotrzebá spráwować spra
wy onego ktory mie posłał/ pokad
dzień iest/ przychodzić noc gdy żaden
nie będzie mogł nic spráwować.
5. Poki bede ná swiecie/ iestćiem swiá
tłością świátá.
6. Y rzekszy tho/ plunął ná ziemię/ [B]
á vczynił błoto z slin/ y maczał błotem ná oczách iego.
7. Przythym mu rzekł/ Idź vmyy sie
w Syloám/ co iest/ ieślibys wykładał/ [C] posłány/ A przetoż szedszy vmył sie/ y wrocił sie widzac.
8. A thák sąsiedzi ktorzy go y przed
tym widáli że on był slepy/ mowili/
Jżali to nie ten iest ktory ono siadał
żebrzac?
9. Tedy drudzy mowili/ Thenći iest/
A drudzy záśie/ Iż iesth iemu podo
bien/ Lecz on powiedał/ Jaćiem iest.

A Bog nie záwidy ludźi karze dla ich grzechow.

B Nie iżby błoto ábo sliny miały co pomocne być ku oświeceniu slepoty ale iż sie thák żądało Krystusowi vżywáć thych znáków.
C To słowo miáto im być nápominániem o przyściu Messyászowym ktory im miał być postan.

10 A przetoż mu mowili/Jákoż ći się o/
czy otworzyły?
11 On tedy odpowiedżiał y rzekł/Nie
ktory co go zową Jezus vczynił bloto
y pomázał oczy me/á rzekł mi/Idź do
sádzawki Syloam/á vmy się/ skoro
rom tedy odszedł y vmyłem się/wzią/
łem wzrok.
12 A ták mu oni rzekli/Gdźież on iest?
Tedy powiedżiał/Nie wiem.
13. Záthym przywiedli do Fáryzeu/
szow/onego to co przed tym był ślepy.
14 A ná ten czás był szábát gdy Jezus
vczynił bloto/á otworzył oczy iego.
15. Potym go też pytáli y Fáryzeuszo
wie iáko wźiął wzrok? A on im po/
wiedżiał/ Włożył błotá ná oczy mo/
ie/y vmyłem się/ y widzę.
16 A przetoż niektorzy z Fáryzeuszow
mowili/Człowiek ten nie iest od Bo/
gá/bo nie strzeże szábátu: Drudzy zá
się mowili/Y iákożby mógł człowiek
grzeszny tákowe cudá czynić? y było
rozerwánie miedzy nimi.
17 Powtore rzekli ślepemu/ Ty co też
mowisz o nim że otworzył oczy two/
ie? A on powiedżiał/Prorokć iest.
18. Y niewierzyli Żydowie o nim żeby
miał być ślepym/á żeby wźiął wzrok/
áż wezwáli rodzicow onego ktory
wzrok otrzymał.
19 Pytali ich tedy mowiąc/ Y thenże
iest syn wász on ktorego gośćie powieda
li być ślepo národzonym? Jákoż wżdy
teraz widźi?
20 Odpowiedźieli im rodźicy iego/ y
rzekli/ Wiemy żeć to iest on syn nász/
á iż się ślepo národźił.
21. Lecz iáko teraz przeyzrał nie wie/
my/ abo ktho otworzył oczy iego/ my
nie wiemy/ mać láta/ pytayćież same
go/ á onći o sobie powie.
22 Toć mowili rodźicy iego że się bali
Żydow/ ábowiem iuż postánowili
byli Żydowie/ iż iesliby go ktho wy/
znał Krysthusem/ aby był z bożnice
wytzucon.
23 A dla tegoż powiedźieli rodzicy ie/
go/ Mać láta pytayćież sámego.
24 Wezwali tedy powtore człowieká
ktory był ślepym/ y rzekli/ [D] Day chwa
łę Bogu/bo my wiemy że to iest czło/
wiek grzeszny.
25 Ale on odpowiedźiał y rzekł/ Nie/
wiemći iesli iest grzeszny/ tho iedno
wiem/ iż będąc ślepym/ teraz widzę.
26 Y pytáli go ieszcze po wtore/ Coż
ći czynił? yiákoć otworzył oczy two?
27 Odpowiedźiał im tedy/ Iużćiem
wam powiedał/á nie słuchaliśćie/
Przeczże ieszcze drugi raz słyszeć chce
ćie? Zali y wy chćielibyśćie być zwo/
lennikí iego?
28 Tedy go oni sromośili á mowili/
Bądź ty sam iego zwolennikiem/my/
ćiechmy są Moiżeszowi zwolennicy.
29 Myć wiemy że Bog z Moiżeszem
mowił/ á ten skądby był nie wiemy.
30 A ták im on odpowiedźiał y rzekł/
Thoć w tym dźiwno że wy nie wiećie
skąd iest/á wżdy otworzył oczy moie.
31. A wiemy thež iż grzesznych Bog
nie wysłuchawa/ iedno tego kthory
iest chwalca Bożym/ á wola iego czy
ni/tegoć wysłuchawa.
32 Od wiekow to nie iest rzecz słychá
na/ aby kto otworzył oczy ślepona/
rodzonego.
33 A ieślićeby then nie był od Bogá/
nie mogłćiby nic vczynić.
34 Odpowiedźieli mu thedy y rzekli/
Tyś iest w grzechoch národzon wszy
tek/ y tyż nas masz vczyć? y także go
precz wyrzućili.
35 Y vsłyszał Jezus iż go precz wyrzu
ćili/á gdy go ználazł/ rzekł mu/Thy
wierzyłeś w Syná Bożego?
36 A on odpowiedźiał y rzekł/Kthoż
iest Pánie ábych weń wierzył?
37 A odpowiedźiał mu Jezus/ Y wi/
dźiałeś go? y ktory mowi z toba sam
ći iest.
38 Żárym on rzekł/ Wierzę Pánie/ y
dał mu chwałę.
39 Potym rzekł Jezus/ *Jaćiem przy/
szedł ná ten świát [E] odprawować są/
du/ áby ći ktorzy nie widzą/ widźieli/
á ktorzy widzą/ áby ślepi byli.
40 Tho vsłyszeli niektorzy z Fáryzeu/
szow ktorzy byli przy nim/ y rzekli mu/
Zali y my iesteśmy ślepymi?
41 Ná to im powiedźiał Jezus/ By/
ście byli ślepymi [F] nie mieliby śćie grze
chu/ lecz iż theraz mowićie/ Widźie/
my/ á ták grzech wász zostawa.

* Wyżśey. 3. v. 17. Niżey. 12. v. 47.

[E] To iest/ ábych rze
czy pomieszane w
dobry porządek
wprawił.

[F] To iest/ niethák
byście byli winni
bo teć co się dźieie
niewidźielibyście.

[D] Sposob tho byt przysiegi / iákoby ták rzec chćieli: Powiedz nam prawdę/ przez kthorą Bog otrzymawa chwałę.

Kapitu. 10.

7. Krystus się zowie drzwiámi. 14. Dobrym pásterzem. 24. Pytáią go ieśli on iest Krystus. 34. K sądzetá są nazwáni Bogi.

Záprawdę

1. Naprawdę zá prawdę wam powiedam/ Kto nie wchodźi drzwiámi do obory owczey/ ále wchodźi inędy/ ten iest złodźiey y zbóycá.
2. Ktoryć zá śie wchodźi drzwiámi/ tenći iest pástyrz owiec.
3. Temu odźwierny otwiera/ á owce słuchaią głosu iego/ [A] y nazywa owieczki swe miánowićie / á prowádźi ie.
4. Pothym gdy wypuśći owce swe/ idźie przed nimi/ á owieczki idą zá nim/ bowiem znáią głos iego.
5. Ale zá cudzym żadnym sposobem nie idą/ owszem vćiekáią od niego/ bo nie znáią głosu obcych.
6. To podobieństwo powiedał im Jezus/ lecz oni nie rozumieli thego co im powiedał.
7. Rzekł im tedy po wtore Jezus/ Zá prawdę zá prawdę wam powiedam/ Jáćiem iest drzwiámi owiec.
8. [B] Wszyscy ile ich przedemna przyszło/ złodźiećiesá/ y zboycowie/ a też ich nie słuchały owce.
9. Jamći iest drzwiámi/ przez mie ieśli kto wnidźie/ bedźie zachowan/ á [C] wnidźie y wynidźie/ y pástwiská znaydźie.
10. Złodźiey nie idźie iedno żeby kradł/ á mordował y trácił owce/ lecz ia przyszedłem áby żywot miały y obfitowały.
11. *Jáćiem iest on dobry pástyrz/ Dobryć pástyrz zdrowie swe dawazá owieczki swoie.
12. Lecz naiemnik y kthory pástyrzem nie iest/ ktorego nie są owce własne/ widzac wilká przychodzącego odbiega owiec y vćieka/ á wilk też drapie y rospraszа owce.
13. A naiemnikći vćiekáá/ bo iest naiemnik/ y nie ma nic pracey o owcách.
14. Jamći iest on pástyrz dobry/ y znam owieczki moie/ á moie też mnie znáią.
15. Jáko mie zna Oćiec/ táky ia znam Oycá/ á zdrowie moie pokładam zá owieczki.
16. [D] Y drugieć też owce mam kthore nie są z they obory/ á potrzebá żebych thež y ony przywiodł/ bo głosu mego słuchać bedą/ † y bedźie iedna owczárnia y ieden pástyrz.
17. Dla tegoźći mie miłuie Oćiec/ ‖ iż ia [E] pokładam zdrowie moie ábych ie záśie wźiął.
18. Żadenći go nie odeymie odemnie/ ále ia pokładam ie sam od siebie/ y mam moc położyć ie/ á mam moc záśie wźiąć ie: ‖ Tho roskázánie wźiąłem od Oycá mego.
19. A przetoż śie stáło rozerwánie miedzy Żydy dla słow tych.
20. Bo wiele ich mowili miedzy soba/ Dyabelstwoć ma y száleie/ Czemuż go słuchacie?
21. Drudzy záśie powiedáli/ Tyć słowá nie są tego coby miał dyabelstwo/ Jzali dyabel ślepych oczy otwárzáć może?
22. *A był w Jeruzálem [F] obchod Poświęcánia/ y zimá była.
23. Tedy śie Jezus przechadzał po kośćiele w przysionku Salomonowym
24. Y obstąpili go żydowie/ á rzekli mu/ Y dokadże ták dusze nasze záwieszáć bedźiesz? Jeślizes ty iest on Krystus/ powiedz że nam iáwnie.
25. Ná tho im dał odpowiedź Jezus/ Powiedźiałemći wam á nie wierzycie/ sprawy ktore ia czynie w imię Oycá mego/ tyć o mnie świádczą.
26. Ale wy nie wierzycie/ bo nie iesćie z owieczek moich/ iákom wam powiedźiał.
27. Owieczki moie słuchaiąc głosu mego/ á iáć ie znam/ y idą zá mną.
28. Jáć im też wieczny żywot dawam/ y nie zginą na wieki/ áni ich żaden wydrze z mey ręki.
29. Oćiec moy ktory ie mnie dał/ [G] wiecszy iest niż wszyscy/ á żaden nie może ich wydrzeć z rąk Oycá mego.
30. Ja y Oćiec/ iedno iestechmy.
31. A ták porwáli záśie kámienie Żydowie ábý go vkámionowáli.
32. Odpowiedźiał im thedy Jezus/ Wiele dobrych spraw vkázałem wam z Oycá mego: Dla ktoregoż tedy z vczynkow tych kámionuiećie mię?
33. Ná to mu Żydowie odpowiedź dáli/ mowiąc / Dla dobrego vczynku nie kámionuiemy ćie/ ále dla bluźnierstwá/ tho iest/ iż ty gdyżeś iest człowiekiem / czynisz śie sam Bogiem.
34. Tedy im rzekł Jezus/ Zali nie iest ‖ napisano [H] w zakonie waszym/ Jam rzekł/ Bogowie iesteście?
35. Jeślićć powiedźiał ony być Bogi do ktorych śie stało słowo Boże/ á nie może być pismo pokázone/

[A] Okázuie iákie iest społeczne zezwolenie miedzy pástyrzem y owieczkámi.

[B] Dawa znáć o wszytkich fałeszných Prorocech ktorzy w náuce swey nie kładli sobie celem Krystusá ale indźie vwodźili myśli ludzkie.

[C] To iesth / bedźie bespieczen we wszytkich swych spráwách/ y we wszytkim porządku żywota swego.

* Ezá. 40. v. 11. Eze. 34. v. 23.

[D] Dawá znáć o powołániu pogánow ktorzy ná on czás dáleko byli od kośćiołá á zebránia wiernych páńskich

† Ezech. 37. v. 22.

‖ Ezá. 53. v. 7.

[E] Miłość cycowská przeciw nie mi nie thylko śie ná nas ściąga/ ále też należy y ná zbáwienie nasze ako ná rzecz skuteczna.

‖ Dźiei. 2. v. 24.

* 1. Mách. 4. v. 59.

[F] To świe o było vstáwione dla pámiątki wybáwienia ludu á y sobie przypominali poświęcánie kośćiołá ktory był splugáwion y zgwałcon przez Antyochá.

[G] A dla tegoż mámy być dobrze cpátrznemi y vbroionemi przeć w wszytkim niebespieczeństwam.

[H] Przez tho słowo zakonu rozumie wszytki kśięgi w ktorych śie zámykáią wszytkie páńskie nauki o pánu Bogu.

‖ Psal. 81. v. 6.

36 Mnie ktorego Oćiec poświećił y posłał ná świát/ wy powiedaćie żebych bluźnić miał/ żem rzekł/ Jeſtem Syn Boży?

37 Jeśliż nie czynię spraw Oycá mego/ nie wierzćież mi.

38 Ale ieślić czynię/ chociażbyśćie też mnie nie wierzyli/ [I] wierzćież sprawam/ ábyśćie poznali y wierzyli żeć Oćiec ieſt we mnie á ia w nim.

[I] To ieſt/ nie nie czynię coby miáło być/ roznego ábo oddźielnego od oycá mego.

39 A ták powtore czyháli nań iákoby go poimáć/ álevszedł z rękv ich.

40 Y szedł pothym zá Jordan ná ono mieyſce gdźie był Jan krzcząc napierwey/ y támże mieszkał.

41 Lecz wiele ich do niego przychodźili/ á mowili/ [K] Aczći Jan żadnego cudu nie vczynił/ wszákoż wszythko cokolwiek sam powiedał o tym/ prawdźiwe było.

[K] Z tych oto słow okázuie śie iáko oni zacnieyßym nierowno Krystusá być rozumieli niźli Janá.

42 Y wiele ich tám vwierzyli weń.

Rozdźiał. II.

1. Lázarz niemocen. 21. Po świętych rozmowách z Martą y z Márya Jezus go z martwych ożywia. 47. Fáryzeußowie rádzą śię przećiw Kristusowi. 50. Káifaß prorokuie.

1. Niektory też imieniem Lázarz był niemocen z Betániey/ zmiáſtecżká Máryey y Marthy ſiostry iey.

* Mát. 26. v. 7. Márk. 14. v. 3.

2. * A Márya tá była ktora pomázáłá Páná oleykiem/ y vćierálá nogi iego włosmi swoimi/ ktorey brát Lázarz był niemocen.

3. Posłały tedy ſiostry iego kniemu/ mowiąc/ Pánie oto ten ktorego miłuieſz niemocen ieſt.

[A] Aczkolwiek był vmárt/ á wßákoż oná niemoc nie był ták śmiertelna/ bo nátychmiaſth był wzbudzon zmartwych.

4. To gdy vſłyſzał Jezus/ rzekł/ [A] Niemoc ta nie ieſt ku śmierći ále ku chwale Bożey/ ábyś był vwielbion Syn Boży przez nię.

5. Y miłował Jezus Marteę ſiostrę iey/ y Lázárzá.

6. A przetoż ſłyſzac że był niemocen/ przedśię iednák zoſtał przez dwá dni ná onym że mieyſcu gdźie był.

7. Pothym mowił do zwolennikow swoich/ Idźmyż zá śię do Judá.

8. Rzekli mu tedy zwolennicy/ Miſtrzu theraz ſzukáli Żydowie iákoby cię vkámionować/ á przedśię thám idźieſz?

9. Ná to Jezus odpowiedźiał/ Żali niedwá naśćieſa godźin dniá? [B] ieśliż kto chodźi we dnie/ nie obrázić śię/ bo widźi świátło tego świátá.

[B] To ieſt/ według wezwániá swoiego máiąc świátłość Bożą zá przewodniká swego/ ták iemuć śię nie potrzeba bać niebeśpieczeńſtw tego świátá.

10 Jeśliż też kto chodźi w nocy/ obrázi śię/ bo w nim świátłá nie maſz.

11. To rzekſzy/ potym do nich mowił/ Lázarz przyiaćiel náſz vſnął/ ale poydę ábych go ze ſnu obudźił.

12. Rzekli mu thedy żołnierzy iego/ Pánie ieślićeż śpi/ będźie zdrow.

13. Alećim Jezus powiedźiał o śmierći iego/ wſzákoż oni mnimáli iż o zá ſnieniu ſnem powiedał.

14 Tedy Jezus powiedźiał im iáwnie/ Lázarz vmárł.

15. Y ráduie śię dla was (ábyśćie wierzyli) żem nie był thám/ ále idźmy ku niemu.

16 Rzekł zátym Tomaſz ktorego zwano Didimus do inych zwolenników/ Podźmyż y my [C] ábychmy z nim pomárli.

[C] Ty słowá pochodzą z nieopátrzney chući gdyż śię rádßey miał podpieráć y czynić ſobie dobrą myſl Bożkimi obietnicami.

17. A ták przyſzedł Jezus/ y nálazł go iuż trzy dni w grobie leżącego.

18. (Y była Bethánia bliſko Jeruzálem iákoby ná piáćinaśćie ſtáian).

19. Thám śię zeſzło wiele Żydow do Marthy y Máryey/ ábyie ćieſzyli o brácie ich.

20 Martá tedy vſłyſzawſzy że Jezus przyſzedł/ biežałá przećiwko iemu/ á Márya domá ſiedźiałá.

21. Y rzekłá Martá do Jezuſá/ Pánie byś ty thu był/ nie vmárłby był brát moy.

22 [D] Lecz ia y theraz wiem/ że czegoż kolwiek będźieſz prosił od Bogá/ da tobie Bog.

[D] Chociaż tu oná okázuie wiárę swą á wſzákoż w onym ſmethku bárzo ſtrwożona.

23 Powiedźiał iey Jezus/ Wſtánieć brát twoy.

24 A Martá rzekłá/ Wiem iż wſtánie czáſu z martwych wſtánia w ostátni dźień. † Luk. 14. v. 14. Wyżßey. 5. v. 29

25 Y rzekł iey Jezus/ [E] Jam ieſt Powſtánie y żywot/ kto w mie wierzy/ choćby y vmárł/ żyw będźie.

[E] Jezus nas wyrywa od śmierći ábychmy my żyli ná wieki. Wyżßey. 6. v. 35.

26 A wſzelki kthory żyw ieſt/ á wierzy w mię/ nie vmrze ná wieki: Wierzyſzże temu?

27 Powiedźiáłá mu/ y owßem Pánie/ ia wierzę że ś ty ieſt Krystus syn Boży/ ktory ná świát przyiść miał.

28 A to rzekſzy/ ſzłá y po cichu wezwáłá Máryey ſiostry swoiey/ mowiąc/ Miſtrz tu ieſt y wzywa cię.

29 Oná tedy vſłyſzawſzy/ wnet wſtałá y ſzłá do niego.

A Jezus

30. A Jezus ieszcze był nie przyszedł do miásteczká / ale był ná tym mieyscu gdźie wyszła była przeciw iemu Martá.

31. A przetoż Zydowie ktorzy z nia byli w domu á cieszyli ia / gdy vyzreli iż Márya prędko wstáła y wyszłá / szli zá nia mowiąc / Jdźie do grobu áby tám płákałá.

32 A tak Márya przyszedszy tám kędy był Jezus / vyzrawszy go przypadłá do nog iego / mowiąc mu / Pánie byś ty thu był / nie vmárłby był brát moy.

33 Jezus tedy gdy ia vyzrał płáczącą / y Zydy ktorzy z nią społu przyszli płáczące / wzruszył sie [F] w duchu / y zásrásował sie sam w sobie.

34 Zátym rzekł / Gdźieżeście go położyli? powiedzieli mu / Pánie podź á ogláday.

35 [G] Y płákał Jezus.

36 Rzekli thedy Zydowie / Oto iákoć go miłował.

37 A niektorzy z nich mowili / *Nie mogłże ten ktory otworzył oczy slepego vczynić też żeby był ten nie vmárł?

38 Ale Jezus wzruszywszy sie zás sam w sobie / przyszedł do grobu / á była iáskinia y kámień na niey położony.

39 Potym rzekł Jezus / Odeymićie kámień / A Martá mu powiedźiała siostrá onego ktory był vmárł / Pánie iużći cuchnie / bo mu iuż wyszły cztery dni.

40 Powiedźiał iey Jezus / Zażemći nie powiedźiał / Jesli vwierzysz / ogladasz chwałe Bożą?

41 Odieli tedy kámień z támtąd gdźie on vmárły był położon / y podniosszy Jezus oczu swych wzgorę / rzekł / Oycze dźiękuie tobie żes mie wysłuchał.

42 A iaćiem wiedźiał że ty mnie záwszdy wysłuchawasz / leczćiem tho rzekł dla ludu okolo stoiącego / áby wierzyli iżeś ty mnie posłał.

43 To thedy rzekszy záwołał głosem wielkim / Lázárzu wynidź sam.

44 A ták on ktory był vmárł wyszedł / máiąc ręce y nogi związane chustkámi / á twarz iego była chustą zawinioną / y rzekł im Jezus / Rozwiążćie go niechay idźie.

45 A przetoż wiele Zydow ktorzy byli przyszli do Máryey / á pátrzyli na to co vczynił Jezus / vwierzyli weń.

46 Niektorzy też z nich szli do Faryzeuszow / y powiedźieli im co vczynił Jezus.

47 Tedy zebráli sie Kápłani nawyższy y Fáryzeuszowie w radę / y mowili / Coż czynić będźiemy? Abowiem ten człowiek wiele cudow czyni.

48 Jesliż go ták zániechamy / wszyscyć weń vwierzą / y przyidą Rzymianie á poborzą / thák mieysce nasze iáko y narod.

49 Ale ieden z nich Káiáfasz co był ná on rok nawyższym Kápłanem / rzekł im / Wy nic nie wiećie.

50 † Ani myślićie co nam iest pożyteczno / żeby ieden człowiek vmárł zá lud / á żeby wszytek narod nie zginął. † Mszey. 18. v. 14.

51. Y nie mowił ći tego sam z siebie / ale gdyż był Kápłanem nawyższym roku onego / [H] prorokował że to miało być / iż Jezus miał vmrzeć za on narod

52 A nie thylko zá on narod / ale żeby thezsyny Boże rosproszone zgromádził w iedno.

53 Y thákże od onego dniá rádźili sie społu áby go zámordowali.

54 A dla thegoż Jezus iuż nie bywał iáwnie miedzy Zydy / ale z thámtąd odszedł do krainy ktora iest blisko puszczey / do miásta ktore zową Efraim / y thámże mieszkał z zwolennikámi swemi.

55 Y była bliską Wielka noc Zydowska / á wiele ich szło do Jeruzálem z oney krainy przed Wielką nocą [I] áby sie oczyścili.

56 Szukali thedy Jezusá / y mowili iedni do drugich stoiąc w Kościele / Co sie wam zda / Izali nie przyidźie ná swieto?

57 A Kápłani nawyższy y Fáryzeuszowie podáli byli roskázánie / iż ieśliby sie ktho dowiedźiał gdźieby był / żeby oznaymił iżby go poimano.

[F] Z nieiákiego vżalenia to czyni Pan gdyż on nád nasszym nieszczęściem thák iest litosciwym iákoby też to sam cierpieć miał.

[G] Obaczáć mamy myst Páná nászego Jezu Krysthá thák być porządnie záchowaną że z krescu nie wychadzała iáko sie w nas okázuie gdy ná nas przypada troská smutek ábo iákie ktopoty.

* Wyższey. 9. v. 6.

[H] Chćiał Bog á by ták mowił / á nie nie záwádzałá słość iego iż był ná then czás nacyśnieniem duchá swiętego iáko to y o Bálaámie czytamy.

[I] Ten bywał zwyczay iż sie gotowáli ku pożywániu báránká wielkonocnego nie iżby thood Bogá rozkazánie mieli / ale thy zwyczáie mieli áby sie zdáli być thym swiętszemi.

Kapitułá 12.

3. Márya náciera nogi Krystusowe. 14. Zacnie wieżdża do Jeruzálem 20. Wiele Grekow żądáia widźieć Krystusá 24. A thám z nimi ma wiele świętych rozmow.

1. * Otym Jezus dniá szostego przed Wielką nocą przyszedł do Bethániey / kędy był Lázarz vmárł / ktorego on wzbudźił od vmarłych. * Mát. 26. v. 6. Már. 14. v. 3.

2. Támże thedy spráwili mu wiecze/rza/á Marta służyłá/y był thež Lá/zarz iednym z onych ktorzy z nim spo/lu siedzieli.

3. Tedy Márya wźiawszy funt oley/ku Spikánárdowego bárzo drogie/go/nátarłá nogi Jezusowe/y rćierá łá nogi iegowłosámi swoimi/ták iż dom pełen był wonnośći máśći oney.

4. Y rzekł niektory z zwolennikow ie/go/Judasz Symonow syn Iskáry/oth ktory go miał zdrádźić.

5. Przeczże tego oleyku nie przeda/no zá trzy stá [A] groszy/á nie dano v/bogim?

A Thá mynca ná drugim mieyscu teyże wagi iest iáko y drachmá. * Niżey: 13. v. 26.

6. A toć mowił nie iżby miał piecza o vbogich/*ále iż był złodźiey/y mieszek miał/á cokolwiek tám włożono/ to nosił.

7. A przetoż rzekł Jezus/ Zániechay iey/ na dzień pogrzebu mego zácho/wała to.

8. Abowiem vbogie záwżdy zsobą mieć będźiećie/ lecz mnie nie zawżdy będźiećie mieli.

9. Dowiedźiało sie tedy wielkie zgro/madzenie Zydow iż tám był/ y przy/szli nie tylko dla Jezusá/ale żeby też byli vyzreli Lázárzá ktorego wzbu/dźił od vmarłych.

10 Y rádźiły sie Książętá kápłáńskie że by y Lázárza zábili.

11. Bo wiele ich z Zydow dla niego odstáli/ y wierzyli w Jezusá.

12. Názáiutrz zgromadzenie wielkie ktho/re sie było zeszło ná świeto/ gdy vsłyszeli że Jezus szedł do Jeruzálem

† Mát. 21. v. 8. Mar. 11. v. 7. Luk. 19. v. 35.

13. † Nábrálirozdźek Pálmowych/y wyszli w droge przeciw iemu/á wo/łáli/[B] Hosánná/Błogosławiony kto/ry przyszedł w imie Páńskie Krol on Izráelski.

B To iest/prośimy wybaw nas.

14 A nátazszy Jezus [C] osłatko wsiadł ná nie/iáko napisano iest.

C Tu sie iáwnie okázuie iż zacność krolestwá Krystu/sowego niebyła w pyszie zwierzchow/ney świetskiey ale w pokorze á w vni/zeniu.

15. * Nie boy sie corko Syońska/ otoć Krol on twoy idźie/siedząc ná ośle/ćiu oślice.

* Zach. 9. v. 9.

16 A themu z przodku nie rozumieli zwolennicy iego/ ale gdy był vwiel/bion Jezus/tedy wspomnieli iż to by/ło o nim nápisano/á iż mu to czynili.

17. Y poświádczał lud ktory był przy nim/Iż Lázárzá wyzwał z grobu á wzbudźił go od vmárłych.

18. A dla tegoż też wyszło mnostwo ludźi przeciwko iemu w droge/ boo nim słyszeli iż ten cud vczynił.

19. Mowili tedy Fáryzeuszowie mie/dzy soba/ Widźićie że nic vczynić nie możećie/oto lud zá nim poszedł.

20 Byli też niektho rzy [D] Grecy we z tych ktorzy zwykli chodźić aby sie mo/dlili w świeto.

D Ći byli z naro/du Zydowie iedno iż w Azyicy y w Grecyiey mieszká li/bo ináczey Zydo wie żadnym by ich byli sposobem nie przypuścili ku chwale Bożey:

21. A ták oni przyszli do Filipa ktory był z Bethsaidy Galileyskiey/ y pro/sili go mowiąc/Pánie chcemy Jezu/sá widzieć.

22 Y przyszedszy Filip powiedźiał An drzeiowi/ Andrzey záśie y Filip po/wiedźieli Jezusowi.

23 Tedy im Jezus odpowiedźiał/mo wiąc/ [E] Przyszedł ći czás aby był v/wielbion Syn człowieczy.

E Iż iuż poznánie iego miało być po wszytkim świecie oznaymione.

24 Zaprawdę zaprawdę wam powie dam/ Jesli ziarno pszeniczne vpad/szy w ziemię nie obmartwieie/ sámo ták zostánie/ lecz ieśli obmartwieie/ wielki owoc przyniesie.

25 [F] Kthoć miłuie duszę swą/ vtráći ią/á kto nie nawidzi duszę swoiey ná tym świecie/ku wiecznemu żywoto/wi zachowa ią.

F Mát. 10. v. 39. y 16. v. 25. Már. 8. v. 36. Luk. 9. v. 24. y 17. v. 33.

26 Jesli mnie ktho służy/ niechże zá mną idźie/ ábowiem gdźie ia bę/dę/ tám y sługá moy będźie/ A ieśli mnie kto służyć będzie/ vczći go Oćiec moj.

27 Terazći dusza moiá zátrwożoná iesth/ y coż rzekę: Oyczże zachowáy mię od tey godźiny/ leczćiem dla te/go przyszedł ná tę godźinę.

28 Oycze vwielbi imie twoie: A thák przyszedł głos z nieba/ mowiąc/ Y v/wielbiłem y ieszcze vwielbię.

29 A ták lud ktory stał y słyszał/ po/wiedał iż zagrzmiało/ á drudzy mo/wili/ Aniol mowił do niego.

30 Y odpowiedźiawszy Jezus/ rzekł/ Nie dla mnie sie ten głos stał/ ále dla was.

31. [F] Terazći iest sąd świátá tego/ te/rázći Książe tego świátá precz wy/rzucone będźie.

32 * [G] A ia ieśli będę podwyższon od ziemie/ pociągnę wszytki zá soba.

33 (Y mowił to oznáymniąc iákowa śmiercią miał vmrzeć).

34 Tedy mu odpowiedźiało zgromá dzenie/ My słyszelichmy z zakonu/ że

Krystus

F To iest/ náprá/wá y wyśtáwienie wszytkich rzeczy pomieszánych y po wiszowánych. * Wyżżey. 3. v 14. y 4. Mo. 21. v. 9.

G W tych sło/wiech okázuie iż krzyż á prześládo/wánie iest napew nieyszy obyczay ku zebrániu kościołá Bożego przez kto/re ludźie bywáią potárgnieni domie bá.

*Kryſtus trwa wiecznie/Jákoż ty te dy powiedaſz / Iż potrzebá aby był powyższon Syn człowieczy: A ktoż to ieſt Syn człowieczy:

35 A przetoż im rzekł Jezus / Jeſzcze do málego czásu ieſt w was swiátłość/Chodźćież tedy poki świátłość mácie żeby was ćiemnośći nie ogárnęły/ Bo kto w pośiemku chodźi/ nie wie gdźie idźie.

36 Gdy świátłość mácie/ wierzćież w świátłość/ábyśćie H synmi świátłośći byli: A to powiedźiawszy Jezus/wyszedł y schronił sie od nich.

37 A gdy ták wiele cudow czynił przed nimi/przedsie weń nie wierzyli.

38 Aby sie wypełniło słowo Ezáiaszá Proroká ktore powiedźiał / † Pánie y ktoż wierzył powieśći nászey: A rámie Pańskie komuż ieſt obiáwione:

39 A dla tegoć wierzyć nie mogli/Bo też ieſzcze powiedźiał Ezáiasz/

40 *Zaślepił oczy ich/y zatwárdźił serćá ich/ aby nie widźieli oczyma/ á nie zrozumieli ſercem/ żeby sie nie náwrocili/ á nie vleczył bych ie.

41 Thoć powiedał Ezáiasz gdy widźiał chwałę iego/ á mowił o nim.

42 Wiele też z Kśiążąt vwierzyli weń/ lecz dla Fáryzeuszow nie wyznawáli/ áby z bożnice ruszeni nie byli.

43 *Bo vmiłowali byli chwałę ludzką rádszey niżli chwałę Bożą.

44 A wołał Jezus głosem wielkim/ á mowił/Kto w mie wierzy/nie w mie wierzy/ ále w one° ktory mie posłał.

45 A ktho ć ná mie pátrza/ pátrza ná onego ktory mie posłał.

46 *Ja świáthłość przyszedłem ná świát/ aby żaden kthory wierzy w mie w ćiemnośćiách nie został.

47 I Abowiem ieſli kto słuchać będźie słow moich á nie vwierzy/ iáć go nie pothápiam/bom nie przyszedł żebych miał pothępiać świát/ ále żebych świát záchował.

48 †Kto mie odmiáta á nie przyimuie słow moich/ma tego ktory go potępi/słowo ktoreśiem ia powiedał/ ono go osądźi w on ostáteczny dźień.

49 Gdyżem ia nic z siebie sámego nie mowił/ leczten ktory mie posłał Oćiec/ten mi roskázał co mam mowić y powiedać.

50 A wiem że roskázánie iego ieſt żywot wieczny / A przetoż to co ia powiedam / iáko mi powiedźiał Oćiec/ ták powiedam.

Kápitułá 13.

5. Jezus vmywa nogi zwolennikom 14. Nápomina ie ku pokorze. 21. Opowieda zdrádę Judaßowę. 34. Nápomina ie ku miłośći. 38. Opowieda Piotrowi że sie go ma záprzeć

1. *Edyprzedswiętem Wielkonocnym wiedzac Jezus iże przyszłá godźiná ieго/ aby odszedł z tego świátá do Oyćá/gdyż vmiłował swe ktorzy byli ná świećie/ y aż do A końcá vmiłował ie.

2. A odprawiwszy wieczerzą/(gdy dyabeł iuż był przypuśćił ſercu Judaszowi synowi Symonowemu Iskaryotowi żeby go zdrádźił).

3. Wiedzac Jezus że wszytko oćiec podał do rąk iemu/á iż od Boga wyszedł y do Boga idź miał.

4. Wstháł od wieczerzey/ á ziawszy płaszcż/wźiął ręcznik y przepásał sie.

5. Potym nálał wody do miednice/ y począł nogi vmywáć zwolennikom/ á vćierać ręcznikiem ktorym sie był opásał.

6. Zátym przyszedł do Symoná Piotrá/Ale mu on rzekł/ Pánie á tyż to mnie nogi maſz vmywáć:

7. Odpowiedźiał Jezus y rzekł mu/ Co ia czynię ty nie wieſz teraz/ále sie dowieſz potym.

8. Powiedźiał mu Piotr / Nie będźieſz vmywał moich nog ná wieki/ A Jezus mu rzekł B Jeślićie nie vmyię/ nic ze mną społu mieć nie będźieſz.

9. Tedy mu rzekł Symon Piotr/Pánie nie thylko nogi moie/ lecz y ręce y głowę.

10 Powiedźiał mu Jezus/ C Ktoć vmyt ieſt/ nie potrzeba mu iedno aby nogi vmył/ále ieſt czyſt wszytek/y wy ieſteśćie czyſtemi iedno nie wszyscy.

11. Abowiem wiedźiał kthory był co go zdradźić miał/y dla tegoż powiedźiał/Nie wszyscyście czyſtymi.

12. Vmywszy potym nogi ich/á wźiąwszy száty swe/ siadł záśie y rzekł do nich / Rozumieciéż to com wam vczynił.

13. †Wy mnie názywácie Mistrzem y Pánem/ á dobrze mowićie/ bom im ieſt.

14 A przetoż ieślim ia vmył nogi wáſze będąc Pánem á Mistrzem/thedy wy także społu powinniśćie D iedni drugiem vmywać nogi.

Abowie/

---

* Psálm. 89. v. 37. † Ho. v. 4. y 12 v. 2. Ezá. 40. v. 8. Eze. 37. v. 25.

H To ieſt / prawdźiwemi dźiedźicámi / ábyśćie iey áż do końcá vżywáli.

† Ezá. 53. v. 1. Rzym. 10. v. 16.

* Ezá. 6. v. 9. Mát. 13. v. 14. Már. 4. v. 12. Łuk. 8. v. 10. Dźiey. 28. v. 26. Rzym. 11. v. 8.

* Wyżßey. 5. v. 44.

* Wyżßey. 3. v. 19.

I Abowiem nie ieſt wtaſny vrząd Kryſtuſow y Ewánieliey pothępiáć kogo iedno z przyczyny złych á niepobożnych ludźi ſie to dźieie.

I Már. 16. v. 16.

* Mát. 26. v. 2. Már. 14. v. 1. Łuk. 22. v. 1.

A Abowiem Pan widząc ich błąkánie niebeſpieczeńſtwo thym ſie y ilnieyo ich zbáwienie ſtárał.

B To ieſt / ieſli ći nie oczyśćie od grzechow twoich.

C Mátychmiaſthma być oczyśćion wßelki od stáránia y pożądliwośći tego świátá ktore záwżdy w nas zoſtawáią.

† 1. Kor. 8. v. 6. y 12. v. 3. Filí. 2. v. 11.

D To ieſt / służćie społu iedni drugim.

15. Abowiemem wam dał przykład/ iż iákom ia wam vczynił/ abyśćie y wy ták czynili.

*Mát.10.v.24. Luk.6.v.40. Niżey.13.v.20.

16 * Záprawdę záprawdę wam powiedam / Sługá nie iestći wiecższy nád páná swego/áni posel iest wiecższy nad onego ktory go posyla.

17. Jeśliż temu rozumiećie/błogosławionemi będżiećie ieśliż to vczynićie.

18. Nie o wszythkichći was mowie/ iać wiem ktorem obrał/ále żeby sie wypełniło pismo/ † Ten ktory ze mną ie chleb/ [E] podniosł iuż teraz przećiwko mnie piętę swą.

† psálm.41.v.10.
E W tych słowiech okázuie iż pod postáwką przyiaćielstwá zdradá się tá ktá w Judaßu żeby był záthráćił Krystusá.

19. Therazći wam powiedam przed tym niż będżie/ Że gdy się to stánie/ábyśćie wierzyli iżćiem [F] ia on iest.

F To iest Krystus odkupićiel świátá
/ Mat.10.v.40. Luk.10.v.16.

20. Záprawdę záprawdę wam powiedam/ Ktożkolwiek przyymuie tego kthoregobym posyłał/ mnie przyymie/ á ktory mnie przyymuie/ onego przyymuie ktory mie posłał.

21. [G] To gdy rzekł Jezus/ zátrwożył się w [G] Duchu/ á oświadczáiąc się rzekł/ Záprawdę záprawdę wam powiedam/ że ieden z was zdrádźi mie.

G Mát.26.v.21. Már.14.v.18. Luk.22.v.21.
G Dla niestußnego á strászliwego vczynku Judaßowego.

22 A przetoż poyzreli zwolennicy po sobie/ watpiąc o kimby powiedał.

23 A był niektory z zwolennikow Jezusowych/ ktory się położył ná [H] łonie iego/ on ktorego miłował Jezus.

H Bo ten byt obyczáy Żydowski siádáć za stołem iż nie prawie siadáli ále się ieden ná drugiem pokładáli.

24 Thedy onemu dał znáć Symon Piotr/ áby się wypytał ktoryby to był co o nim powiedżiał.

25 A ták on położywszy się ná piersiách Jezusowych/ rzekł mu/ Pánie ktoryż to iest?

26 Odpowiedżiał Jezus/ Oncí iesth ktoremu ia omoczywszy sztuczkę chleba podam / á rozmoczywszy podał sztuczkę synowi Symonowemu Iskáryotowi.

27 Poonęy tedy sztuce wstąpił weń szátan/ A przethoż mu rzekł Jezus/ Co czynisz czyń rychley.

28 A tego żaden nie rozumiał z thych co siedżieli nacz mu to rzekł.

29 Abowiem niektorzy mnimáli/ gdyż Judasz miał mieszek/ iż mu rzekł Jezus/ Nákup tych rzeczy kthorych nam potrzebá na swieto/ ábo iżby co dał vbogim.

30 A ták on wźiawszy one sztuczkę/ ná tychmiast wyszedł/ á noc też iuż była.

31 Gdy tedy wyszedł/ rzekł Jezus/ [I] Terazći iest vwielbion Syn człowieczy/ á Bog vwielbion iest w nim.

I To iest/ iż krzyż á męká iego vczyni mu wielką á dźiwną sławę w ktorych sprawach okázuie się tu dobrotliwość Bożą

32 A ieśliż Bog vwielbion iest w nim/ tedyć też Bog vwielbi go w sobie sámym/ y nátychmiast go vwielbi.

33 Synaczkowie/ ieszczećiem máluczko iest z wámi / będżiećiemie szukáć/ ále iákom powiedżiał Żydom/ *Gdźie ia idę wy przyiść nie możećie/ ták też y wam teraz powiedam.

* Wyżßey. 7.v.34.

34 † [K] Roskázanie nowe dawam wam/ áby śćie iedni drugie miłowali/ y iákom ia was vmiłował/ abyśćie się y wy spolu miłowali.

† w 3.Mo.19.v.18. Mát.22.v.39.
K Ták ie názywáby to nam zawżdy iego pámiętká iáko co nowego przed oczyma była Niżey.15.v.12. 1.Jan.4.v.21.

35 Z tádći poznáią wszyscy że wy iesteśćie zwolennicy moi/ ieśliż miłość mieć będżiećie iedni przećiw drugim.

36 Powiedżiał mu Symon Piotr/ Pánie dokądże idźiesz? Odpowiedżiał mu Jezus/ Tam gdźie ia idę/ nie możesz teraz zá mną idź/ [L] lecz pothym poydźiesz.

L To iesth / ná on cżás gdy duchem świethym będźiesz dobrze otwierdzon

37 Tedy mu rzekł Piotr/ Pánie przecz zá tobą nie mogę idź teraz? zdrowie moie położę zá cię.

38 Y odpowiedżiał mu Jezus/ Zdrowie twe zá mię położysz? Záprawdę záprawdę powiedam tobie / Nie zápieje kur áż się mnie po trzy kroć záprzysz.

Kápitułá. 14.

A Tymi słowy ćiesży Pan wierne swe oznáymuiąc iż idźie do nieбá áby tám sam krolował/ ále iżby będąc przed swoiemi ktorzy w rychle zá nim poydą/ gdźie przybędźy áby wszytko nalezli gotowo / y toć iest co Páwet święty powieda iż iestechmy wybráni przed wieki w Krysthusię / ábowiem nieinácżeyiedno przezeń y w nim mośemy wnidź do onego wiecżnego mieszkánia ktore nam iest od wieku náznáczone iedno iż przez Krystusá nam ma być zgotowáne.

1. Cieszy miłośniki swe. 2. Powieda iż ma wstąpić do nieбá áby nam tám mieysce zgotował. 10. Jednośc miedzy nim y miedzy Oycem. 13. Nápomina ku modlitwie. 23. Wielkie Obietnice tym ktorzy strzegą słowá iego.

1. Niechay się nie frásuie serce wásze/ wierzyćie w Bogá/ też y w mię wierzćie.

2. W domu Oycá moiego [A] wielcć iest mieszkánia/ ieślizby inaczey było/ powiedżiałćibych wam/ idćć ábych wam nágotował mieysce.

A Tymi słowy ćiesży Pan wierne swe oznáymuiąc iż idźie do nieбá áby tám sam krolował/ ále iżby będąc przed swoiemi ktorzy w rychle zá nim poydą/ gdźie przybędźy áby wszytko nalezli gotowo / y toć iest co Páwet święty powieda iż iestechmy wybráni przed wieki w Krysthusię / ábowiem nieinácżeyiedno przezeń y w nim mośemy wnidź do onego wiecżnego mieszkánia ktore nam iest od wieku náznáczone iedno iż przez Krystusá nam ma być zgotowáne.

3. A gdy odeydę y zgotuię wam mieysce/ przyydćć zásię y wezmę was do siebie/ iż gdźie ia iestem ábyśćie y wy byli.

4. A wiećie do kądći ia idę / y drogę wiećie.

5. Powiedżiał mu Thomasz/ Pánie [B] nie wiemy dokąd idźiesz/ y iákoż możem drogę wiedzieć?

B Nieśieby dokońcá niewiedżieli ále ieśćie znáiomość ona byłá od nich zámiona y zákryta.

6. Rzekł mu tedy Jezus/ Jać iestem [C] drogá/ prawdá/ y żywot/ żaden nie przychodźi do Oycá iedno przez mię.

C Wtych słowiech dawa nam znáć iż przez Krysthusá wßytko poczynáć spráwowáć y kończyć mámy.

7. Gdybyśćie mię ználi/ y Oycabyśćie też mego ználi/ á iuż go teraz znácie y widżieliśćie go.

Powie-

8. Powiedźiał mu Filip/Pánie vkaż nam Oycá/á dosyć nam ná tym.
9. Ale mu rzekł Jezus/ Przez ták długi czás iestem z wámi/ y ieszczeż mie nie znáciesz Filipie ktoć mnie widźiał/ widźiał y Oycá: Jákoż thy tedy mowisz/ Vkaż nam Oycá?
10 Nie wierzysz że iż ia w Oycu iestem á Oćiec iest we mnie? Słowá ktoreć ia wam powiedam/ nie od samego siebie ich powiedam/ [D] ale Oćiec ktory ć we mnie mieszka/ tenći sam czyni spráwy ty.
11. Wierzćież mi iżći ia w Oycu iestem/ á Oćiec we mnie/ Jesliż inaczey/ dla onych sámych spraw wierzćie mnie.
12. Záprawdę záprawdę wam powiedam/ Kto wierzy w mie/ spráwy ty ktore ia czynie/ y [E] on czynić będzie/ y wieczsze á niż ty czynić będzie/ bo ia do Oyca odchodze.
13. *Oczkolwiek tedy będźiećie prosić w imie moie/ to vczynie/ aby był vwielbion Oćiec w Synu.
14 A tak oczkolwiek będźiećie prosić w imie moie/ ia vczynie.
15. Jesliż mie miłuiećie/ chowayćież roskázánia moie.
16. Y będę ia prosił Oycá/ [F] á inego pocieszyćielá da wam/ aby z wámi mieszkał ná wieki.
17. A to/ Duchá onego prawdy/ ktorego świát przyiąć nie może/ bo go nie widźi/ ani go zna/ lecz wy znáćiego/ gdyż v was mieszka/ y w was będźie.
18. Nie zostáwię was osierociałymi á wrocę się do was.
19. Jeszcze máluczko á świát mie iuż wiecey nie oglada/ lecz wy mnie oglądacie/ bo ia żywę y wy żyć będźiećie.
20 W on dzień wypoznácie/ żećiem ia iest w Oycu moim/ á wy we mnie y ia w was.
21. Ktoryć się trzyma roskázánia mego/ y zachowywaie/ tenći iest ktory mnie miłuie/ A kto mnie miłuie/ będźie go też miłował Oćiec moy/ y ia go miłować będę/ á obiáwię mu się/ bie sámego.
22 Powiedźiał mu Judas/ nie on Jskáryot/ Pánie coż to iest? Przecz się tylko nam obiáwić masz á nie świátu?
23 Odpowiedźiał Jezus y rzekł mu/ [G] Jesli mie kto miłuie/ słowa moie zachowywáć będźie/ á Oćiec moy y miłuie go/ y do niego przyidźiemy/ á mieszkánie v niego vczyniemy.
24 Ktoć mnie nie miłuie/ słowći mo/ ich nie záchowywa/ a słowo ktore słyszyćie/ nie iestći moie/ ále onego ktory mie posłał Oycá.
25 Thomći wam powiedźiał v was mieszkáiąc.
26 Lecz pocieszyćiel on Duch świety/ ktorego poszle Oćiec w imie moie/ on ći was náuczy wszythkiego/ y przywiedźie wam ku pámięći wszythko com wam powiedźiał.
27 Pokoy zostáwuie wam/ pokoy on moy dawam wam/ nie ták iako dawa świát/ ia wam dawam/ niechżeć się nie trwoży serce wásze/ ani się leka.
28 Słyszeliśćie żem ia wam powiedźiał/ Odchodzę y wrocę się do was/ gdybyśćie mie miłowali/ wżdybyśćie się weselili żem wam powiedźiał/ Idę do Oyca/ bo Oćiec wiecszy mżlim ia iest.
29 Y terazćiem wam powiedźiał przed tym niż się stánie/ iż gdy się tho stánie żebyśćie wierzyli.
30 Już daley z wámi wiele mowić nie będę/ [H] abowiem idźie Książe świátá tego/ á we mnieć nic nie ma.
31. Ale iżby poznał świát że ia miłuie Oycá/ á iako mnie roskazał Oćiec/ ták czynię: Wstańćież/ podźmy z tąd.

Kapitu. 15.

1. W podobieństwie máćice y látorośli okázuie iáka miłość zwolennicy społecznie záchować máią. 16. Apostołowie wybráni od Krystusá. 18. Máią być od świáta w nienawiści. 26. Obiecan im Duch święty.

1. JAm iest oná winna máćicá prawdźiwa/ á Oćiec moy iest winarzem.
2. *Wszelka látorosl we mnie nie przynoszącą owocu odetnie/ á wszelka ktora przynosi owoc oczyśćia/ áby obfitszy owoc przyniosła.
3. †Już wy iesteśćie czystymi dla słowá ktorem wam powiedźiał.
4. Mieszkayćież we mnie á ia w was/ bo iako látorosl nie może przynieść owocu sama z siebie iesliż nie będźie trwać w máćicy/ tákże ani wy iesli we mnie trwać nie będźiećie.
5. Jaciem iest máćicá/ á wyśćie są látorośli/ ten ktory mieszka we mnie/ y w tym ia też mieszkam/ ten przynosi wielki

D To iest/ przez mie bywa obiáwion máiestat y mocnozć iego w náuce y w cudách.

E To się ściąga ná wszytek kościot w ktorym się oświecitá y wiecznie zostáią thá możność synáBożego.
*Mát. 7. v. 7. Már. 11. v. 24. Niey. 16. v. 13. Jáku. 1. v. 5.

F Jákoby chćiał rzec pothądćiem was cieszyt pokádem byt z wámi/ á le was ná potym duch swiety cieszyć y strzedz będźie.

G Tymi słowy ná pomina nas żebychmy się ná ty rzeczy świátá thego nie ogłądali/ bychmy przykładem wiela złych ludźi od dobrych spraw nie byli odezwáni.

H Abowiem zá dopuszczeniem Bożym czyni ná świecie wielkie okrucieństwo.

Kodak Color Control Patches
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
© Kodak, 2007 TM: Kodak

wielki owoc / bo przezemnie nic nie możećie vczynić.

6. ✠ Jeśliż ktho we mnie trwáć nie będzie/tedy precz wyrzuconym będąc/ wnet iáko látorosl vschnie/ y potym ty látorosli zbieraią y do ogniá miecá pogoráią.

7. Jeśliż we mnie trwáć będźiećie/ á słowá też moie w was trwáć będą/ ✠ czegokolwiek będźiećie chćieć/prośćie y stánie sie wam.

8. W tymći iest vwielbion Oćiec moy/ iżbyśćie wy wiele owocu przynieśli/ á będźiećie moimi zwolennikí.

9. Jáko mie vmiłował Oćiec/ták y ia vmiłowałem was/ trwayćież tedy w oney miłośći moiey.

10 Jeśliż roskázánia moie záchowywáć będźiećie/ zostánieście w miłośći moiey/ták iákom ia zachowywał roskázánia Oycá mego/y zostáwam w miłośći iego.

11. Tomći wam powiedźiał/ áby ono wesele moie w was zostało/á wypełniło sie wesele wásze.

12. ✠ Toć iest moie roskázánie/ábyśćie iedni drugie miłowáli/iákom ia was vmiłował.

13 Wieczszey nád te miłośći żaden nie ma/ iedno gdy kto zdrowie swe kłádźie zá swe przyiaćioły.

14 Wy iesteśćie przyiaciele moi/ieśliż czynić będźiećie to cokolwiek ia wam roskázuię.

15. Już was dáley nie będę názywał sługámi/gdyż sługa nie wie co czyni Pan iego/ lecz was názwałem przyiaćioły/ [A] bo to wszythko com słyszał od Oycá mego/oznaymiłem wam.

16 Nie wyśćie mnie obráli/álem ia obrał was/ ✠ posthánowiłem was/ † ábyśćie szli y przynieśli owoc/ á iżby owoc wasz trwał / iż oczkolwiekbyśćie prosili od Oyca w imie moie/że by wam dał.

17. Thoć wam powiedam ábyśćie sie społecznie miłowáli.

18. Jeśliżeć was świát ma w nienawiśći/wiećie żeć y mnie pierwey miał w nienawiśći.

19 Byśćie byli z świátá/tedyćby świát thoco iest iego miłował/ lecz iżeśćie nie są z świáthá/ á iam was wybrał z świátá/y dla tegoż was świát ma w nienawiśći.

20 Wspomnićie ná słowá ktorem ia wam powiedźiał/ ✠ Nie iestći sługá wiecższy niż Pan iego/ ✠ ieśliżeć mnie przesládowáli/y wasći przesládowáć będą/á ieślić słowá me záchowywáli/y wászeć zachowywáć będą.

21. Aleć wam thо wszytko czynić będą dla imienia mego/ * bo nie ználi onego ktory mie posłał. * Mżey.16.v.3.

22 Bychći był nie przyszedł á nie powiedał im/ [B] nie mieliby grzechu/lecz teraz nie máią czymby sie wywieść z grzechu swego.

23 Ktoć mnie ma w nienawiśći/ma y Oycá mego w nienawiśći.

24 Bych był miedzy nimi thych spráw nie czynił ktherych żaden nie czynił/ nie mieliby grzechu/lecz teraz widźieli/a mieli nie tylko mnie w nienawiśći/ale też y Oycá mego.

25 Aleć sie to dźieie áby sie wypełniło słowo ktore iest w zakonie ich napisáno/ † Mieli mie nie słusznie w nienawiśći.

26 A ták gdyć przyidźie pocieszyćiel/ ✠ ktoreo ia wam poślę od Oyca/ Duch on prawdy ktory od Oycá pochodźi/ oćiec o mnie da świádectwo.

27 Y wy też dáćie świádectwo/ bo ze mną iesteśćie od początku.

B Ty słowá máią być ták rozumiane iáko y ony ktherо mowi Kryſtus wyżey w.9. ka. w.39. gdźie powiedáż przyszedł áby ći byli ślepi ktherzy widzą/rownie iákoby kto rzekł o tym dźieiu poimánym ná złodzieyśkie sie gdyby tego nieznał stano ná złym czynku iego / tedy by był nád wyśći nánie winnieyszym/to iest trwáłby że iest niewinnym / tymiż obyczáiem ná tym mieyscu Pan mowi/gdybych ia nie przyszedł y ći przed sądem Bożym/nie przestáliby trwáć iż są bogobojni y oprocz káżdego grzechu / ále iżem do nich przyszedł á oni mie odmietuią / tedy iuż wymowki nie máią ták ktherą by złość swą zakrywáć mogli/ gdyż nie máią przyczyny przez ktorą by mie mieli mieć wnienawiśći.

† Psál.35.v.19.
// Luk.24.v.49.
Wyżey.14.v.30.

Rapitułá. 16.

1. O powieda przesládowánia Apostołom swoim 7 Duch świety im powtore obiecan. 18. Vrząd iego. 16. Kryſtus rychłe swe wrocenie opowieda. 28. Y swoie do nieba wstąpienie.

1. Omći wam powiedźiał aby ście sie nie obrażali.

2. Będąć was ruszáć z bożnic/ owszem przyidźie czás / gdy wszelki ktory was zábiiáć będźie / mniemáć będźie że czyni chwałę Bogu.

3. * A toć wam czynić będą/ iż nie ználi Oyca áni mnie. * Wyżey.15.v.21.

4. Alemći to wam powiedźiał/ ábyśćie gdy czás ten przyidźie/wspomnieli na thoż em ia powiedźiał wam/ [A] A thych rzeczy nie powiedałem wam z przodku/bom z wámi był.

A To iest/ przepuściłem wam y folgował widząc miłośći y krewkośći wászę.

5. Lecz teraz odchodzę do onego ktory mie posłał/ y nie pyta mie żaden z was do kądźe.

6. A ták iżem thо wam powiedźiał/ smutek napełnił serce wásze.

7 Y powiedamći wam prawdę/Wam ći to po-

ci to pożyteczno iż ia odeydę/bo ieśli/
bych nie odszedł/ Pocieszyciel on nie
przyydzie do was/ale ieśliż poydę/po
ślę go do was.

8. Gdyć on tedy przyydzie/będzieć ka/
ral swiat z grzechu/z sprawiedliwo
ści/y z sądu.

9. Z grzechu/ [B] iż nie vwierzyli w mię.

10 [C] Z sprawiedliwości zaśie/iż do Oy
cá odchodzę/á iuż mię wiecey nie vyz/
rycie.

11 Z sądu też zaśie/że kśiąże tego swiá
tá [D] iuż osądzone iest.

12 [E] Jeszcześć wiele mam cobych z wá/
mi mowił/iedno iż theraz znieść nie
możecie.

13 Ale gdyć przyydzie on Duch praw/
dy/tedyć was wprowádzi we wszel/
ką prawdę/bo nie sam od siebie mo/
wić będzie/ale co vsłyszy to powie/
[F] á co będzie przyszłe mialo oznaymi
wam.

14 Oncí mię vwielbi/bowiem z mego
weźmie co wam opowiedáć będzie.

15 Wszytki rzeczy ktore ma Oćiec/mo
ie są: y dla thegożem powiedział że z
mego weźmie/ co wam opowiedáć
będzie.

16 [G] Máluczko á nie vyzrycie mię/y
zaśie máluczko á vyzrycie mię/bo ia
idę do Oycá.

17. Tedy niektorzy z zwolennikow ie/
go rzekli iedni ku drugim: Cożto iest
co nam powieda: Máluczko á nie
vyzrycie mię/y zaśie maluczko á vyz/
rycie mię/á iż ia idę do Oyca?

18 Y mowili: Cożwżdy to iest co mo/
wi Máluczko? niewiemy coć powie/
da.

19 Poznał tedy Jezus że go pytáć chcie
li/y rzekł im: O tym się pytacie mie/
dzy soba com rzekł: Máluczko á nie
vyzrycie mię/y zaśie maluczko á vyz/
rycie mię?

20 Záprawdę záprawdę wam powie
dam: Wy będziecie płákáć y nárze/
káć/á swiát się będzie weselił. Wy
smutni będziecie/ále smuthek wasz
wyndźie wam ku rádości.

21 Gdy niewiástá rodźi miewać bole/
ści/bo przyszłá godźiná iey/lecz gdy
porodźi dźieciątko/ iuż nie pamięta
vćisnienia/że się weseli z człowieká
ná swiát narodzonego.

22 Y wy też áczteraz smutek maćie/ [H]
ále zaśie ogladam was/y będzie się
weselić serce wásze/ [I] á wesela wásze/
go żaden nie odeymie od was.

23 [K] Ná on czás nie będziecie mię ni
oczym pytáć: * Záprawdę záprawdę po
wiedamći wam/ oczkolwiek prosić
będziecie Oyca w imie moie/da wam

24 Do tego czásu ieszczeście ni oczym nie
prosili w imie moie: Prośćieszá we/
źmiećie/aby wesele wasze było dosko
nałe.

25 Tociem wam powiedał przez po/
dobieństwá/lecz ći czás przyydzie gdy
nie przez podobieństwá mowić wam
będę/ale iawnie o Oycu moim oznay
mię wam.

26 Ná on czás w imie moie prosić bę
dźiecie/ [L] y nie powiedam wam iżbych
ia miał Oycá prosić zá wámi.

27 Abowiem sam Oćiec miłuie was/
żeście y wy mnie miłowáli/ † y vwie/
rzyliście żem od Boga wyszedł.

28 Wyszedłćiem od Oycá/á przyszę/
dłem ná swiát/y powthore opuszczam swiát/á idę do Oyca.

29 Powiedźieli mu zwolennicy: Oto
teraz iawnie mowisz/y żadnego po/
dobieństwá nie powiedasz.

30 Teraz wiemy że wszytko wiesz/á
nie potrzebá żeby cię kto pytał/á przez
to wierzymy żeś od Boga wyszedł.

31 Odpowiedźiał im Jezus: Y teraz/
że wierzycie?

32 [M] Othoć przyydzie czás y iuż przy/
szedł/gdy wszyscy rosproszeni będzie
cie każdy do swych/á mnie samego zo
stáwicie/ alećnie iestem sam/bo iest
Oćiec zemną.

33 Tomći wam powiedźiał/ abyście
we mnie pokoy mieli/ná swiecie ściśk
nácie/ ale vfaycie we mnie/ Jamći
zwyćiężył swiát.

Rozdział. 17.

1. Modlitwá Krystusowá do Oycá zá sá/
mym sobą. 9. Zá Apostoły. 20. Y zá wszy/
tki wierzące.

1. [N] Gdy powiedźiał
wszy Jezus/ pod/
niosł oczu swych w
nieboy rzekł: Oycze
przyszłać godźiná/
vwielbi Synátwe/
go/aby też y Syn vwielbił ćiebie.

2. * Jákoś iemu dał [A] moc nád wszel/
kim ćiáłem/ iż ileś mu ich podał aby
im dał żywot wieczny.

3. A tenći iest żywot wieczny/aby ćie/
bie samego znali być Bogiem praw/
dźiwym/ y

* Mát. 7. v. 7. Már. 11. v. 24. Łuk. 11. v. 9. Wyśśey. 14. v. 13. Ják. 1. v. 5.

[L] Nie przy tego że by się zá námi przy
czyniáć nie miał/ ále tu okázuie iż tá
cno prozby náśze o/
trzymać możemy.

† Mśzy. 17. v. 8.

„ Mát. 26. v. 31. Már. 14. v. 27.

* Mát. 28. v. 18.

[A] To iest/naprzed
nieyśze opánowá/
nie nad wszyckie/
mi ludźmi.

[H] To iest/náwie/
dze was powtore
táską ducha świet/
go.

[I] Abowiem będźie
gruntownie vmo
cnione thák przez
zmartwychwstá/
nie moie iáko y
przez táśke moie.

[K] Już żadnego wą
thpienia mieć nie
będźiecie/ale zupeł
ne rozumienie bę
dźiecie o wszytkim
mieć.

[M] To iest/ná on
czás nie będźiecie
mię o nic pytáć/
ale ia sam wam
powiem o wszyt/
kim.

[N] Tu się zácznie
Modlitwá Kry/
stusowá do Oycá
zá sámym sobą.

[B] To iest/sámi nie
przyiáćiele Kry/
stusowi od ktorych
iest wzgárdzon y
ukrzyżowan mu/
szeli zá summnienia
swego świádec/
twem wyznáwáć
iż w thym wielce
grzeszyli że w Kri
stá nie vwierzyli/
dla tegoż mowili
ći ktorym Piotr w
Dźiei. 2. v. 37. mężo
boystwo przyczy/
tał: Cożmamy czy
nić mężowie brá/
cia? wczym się do/
browolnie mężo/
boycámi być przy/
znali/ácoć wszitko
spráwitá w nich
moc ducha świete
go/ ktora bytá w
Apostholech iż się
wyznali być win/
nemi grzechu.
C Mowi tu Ewáń
gelistá o sprawie/
dliwości y niewin
ności Krysthuso/
wey ktorą Duch s.
miał pokázáć przez
Apostoły w tym iż
wsthawszy z már/
twych wstąpił do
Oycá/ ácz Żydo/
wie mieli Krystu
sá zá potępionego
od Boga.
D To iest/iż Kry/
stus zwyćiężywszy
ćiártá miał krolo/
wáć ná świecie/á
miał dáć thák
moc Apostholom
swym że prożno się
im ćiárt y świát z
przeciwiáć miał/
o czym y Páwet 2.
Kor. 10. v. 4. y 5.
do śáthecznie do/
wiádá.
E Ty rzeczy są zám
knione w náuce
Apostołow świe/
tych o ktorey
nie się więcey py/
táć niemamy.
F To iest/ Jáko
kroleśthwo Boże
duchowne ma być
ustánowione/ ábo
wiem Apostholo/
wie o tym nie rozu
mieli aż gdy Kry/
stus wstał zmar/
twych.
G Jákoby rzekł/
Moiá niebytność
nie długoć trwáć
będźie abowiem ze
śle wam Duchá s.
ktory zwámi wie/
cznie będźie.

dźiwym/ y ktoregoś posłał Jezusá Krystusá.

B Ták náukę iáko y cudámi.

4. B Jaćiem wwielbił ćiebie ná ziemi/ C y dokończyłem spráwy ktoraś mi dał/ abych ia czynił.

C To iesth / czynitem dosyć vrzędowi swemu.

5. A przetoż teraz wwielb mię ty Oycże w siebie samego tą chwałą ktorąm w ćiebie miał/ pirwey niż then świát był.

6. Obiáwiłćiem imie twe ludźiom/ ktoreś mi dał z tego świátá/ twoić byli/ y dałeś mi ie/ á záchowywali słowo twoie.

7. Terazći poználi iż wszythki rzeczy ktoreś mnie dał/ od ćiebie są.

8. Abowiem słowá ktoreś mi dał/ iam im podał/ á oni ie wzięli/ * y poználi prawdźiwie żem od ćiebie wyszedł/ á wwierzyli żeś ty mnie posłał.

* Wyżśey. 16. v. 27.

D W tym słowie świátá / rozumie wszytki potępione

9. Jać zá nimi proszę/ á nie zá D świátem proszę/ lecz zá thymi ktoreś mi dał/ boć są twoi.

10 Y wszytko moie iest twoie/ á twoie moie iest/ y wwielbionem iest w nich.

11 A iużem nie iest ná świećie / iedno oni ná świećie są / Jać iuż do ćiebie idę/ Oycże świethy zachowayże ie przez imie twoie/ ty ktoreś mnie podał/ E aby byli iedno tak iako y my.

E To iest/ niech dą z tacieni w iedności wiáry y duchá.

12 Gdyćiem z nimi był ná świećie/ iáćiem ie zachowywał w imie twoie/ á ktoreś mnie oddał iam ich strzegł/ y żaden z nich nie zginął/ iednoż on syn zátracenia/ † żeby sie pismo wypełniło

† Psalm. 109. v. 8.

13 A terazći do ciebie idę/ y mowię to ná świećie/ áby mieli weśele moie wypełnione w sobie.

14 Jaćiem im podał słowo thwoie/ á świát mial ie w nienawiśći/ F bo nie są z świáthá/ iáko y ia nie iestem z świátá.

F Abowiem wybráni iáko świadczy pismo bywaią wytaceni z świátá dla tego że są w duchu odrodzeni.

15 Nie proszę abyś ie ziął z świáta/ álebyś ie zachował od złego.

16 Nie są z świátá/ iáko y ia nie iestem z świátá.

G To iest / odnowie świátłośćią twą niebieską / á potwierdź táskę twą nád nimi.

17 G Poświećże ie ona twoia prawda/ słowoć twoie iest prawdá.

18 Jákoś ty mnie posłał ná świát/ ták y ia posłałem ie ná świát.

19 A zá nieć ia poświácam sámego siebie/ áby y oni byli poświeceni przez prawdę.

20 Y nie tylkoć sie zá nimi modlę/ lecz y zá onymi ktorzy przez słowo ich má ia vwierzyć w mię.

H To iest/ żeby też y niewierniey nie mieli wymowki widząc Boską chwałę moię.

21 Aby wszyscy byli iedno/ iáko ty Oycże we mnie á ia w tobie/ áby też y oni w nas iedno byli / H á iżby vwierzył świát żeś ty mnie posłał.

22 Jać te chwałę ktoraś ty mnie dał/ dałem im/ áby byli iedno/ iáko y my iedno iestechmy.

23 Ja w nich á thy we mnie/ áby byli doskonałymi w iedno/ á iżby poznał świát żeś ty mnie posłał/ y vmiłowałeś ie iákoś y mnie vmiłował.

24 I Oycże/ ty ktoreś mnie podał/ żądam áby tám gdźie ia iestem y oni byli zemną/ áby pátrzáli ná one moie chwałę/ ktoraś ty mnie dał/ Abowiemeś ty mnie vmiłował przed tym niż ieszcze były założone fundámenthy świátá.

I Wyżśey. 12. v. 26.

25 Oycże spráwiedliwy ćiebieć świát nie poznał/ álem ia ćiebie poznał/ y ci poznali żeś ty mnie posłał.

26 A oznaymiłem im imie twoie/ y oznaymię áby miłość ktoraś mnie x miłował w nich była/ y ia w nich.

Kapitu. 18.

1. Jezus poiman w ogrodźie. 13. Wiedźion do Annaszá. 17. Piotr sie go przy. 28. Oddan Pitatowi. 33. Pyta go dźiwnym obyczáiem. 40. A gorzey sie z nim obchodzą niż z iáwnym złoczyńcą.

1. TYrzeczy powiedźiawszy Jezus / wyszedł z zwolenniki swemi zá A pothok Cedron kędy był ogrod/ do ktorego on wszedł y zwolennicy iego.

A Tám byłá dośćná głębokа y ciemna / gdźie zwykł był chádzáć ku modlitwie.

2. Y wiedźiał też ono mieysce Judasz ktory go zdradzał/ ábowiem tam częstokroć sie zchadzał Jezus z zwolennikí swoiemi.

3. A ták Judasz wźiawszy rotę y od naywyższych Kapłanow y Fáryzeuszow służebniki/ przyszedł tám z látérnámi/ z pochodniámi/ y zzbroiámi.

4. Tedy Jezus wiedząc o wszytkim conań przyść miáło / wyszedszy rzekł im: Kogoż szukácie?

5. Odpowiedźieli mu: Jezusá Názáreńskiego. Rzekł im Jezus: Jamći iest. Á z nimi też stał Judasz ktory go zdrádźił.

6. Ják im thedy skoro rzekł: Jaciem iest/ postąpili sie ná zad / y pádli ná ziemię.

7. Potym ich powtore pytał: Kogoż szukácie? A oni powiedźieli: Jezusá Názáreńskiego.

Odpowiedźiał

8. Odpowiedźial Jezus: Powiedźiałem wam iżciem ia iest. Jesliż tedy mnie szukacie/dopuśćcieś tym wolno odeydź.

9. A to sie działo żeby sie wypełniło pismo ktore powiedźiało: *Jż z tych kto tes mi podał [B] / żadnegom nie stráćił.

10 A ták Symon Piotr máiąc miecż dobył go/y vderzył sługe Káplaná nawyższego/á vćiał mu vcho práwe/á temu słudze było imie Málchuśz.

11 Tedy Jezus rzekł Piotrowi: Włoż miecż twoy w poszwy/izali niemam pić kubká ktori mnie podał oćiec moy?

12 Rotá tedy y Rotmistrz y służebnicy Zydowscy poimáli Jezusá/y związáli go.

13 A wiedli go naprzod do Annaszá (bo był świekier Káiafasow/ktory był nawyższym Káplanem [C] roku onego) ten záśie odesłał go związáne/go Káiafasowi Káplanowi nawyższemu.

14 Tenći Káiáfás był ktory dał Zydom ráde: Iżby tho pożyteczno było aby ieden człowiek vmarł za lud.

15 *Y szedł za Jezusem Symon Piotr y drugi zwolennik/á ten to zwolennik był znáiomy Káplanowi nawyższemu/y wszedł spolu z Jezusem do dworu Káplaná nawyższego.

16 A Piotr stał v drzwi ná dworze/y wyszedszy on drugi zwolennik ktorego znał nawyższy Káplan/mowił z odźwierna/y wwiodł Piotrá.

17 Rzekłá tedy Piotrowi służebnicá odźwierna: Żaliś y ty nie iest zzwolennikow człowieká tego? A on powiedźiał: Nie ieśtem.

18 Y stali słudzy y oprawcy ktorzy byli nákładli ogień/ bo zimno było/ y grzali sie/á stał theż z nimi y Piotr grzeiąc sie.

19 A ták nawyższy Káplan pytał Jezusá o iego zwolennikoch/y o náuce iego.

20 Odpowiedźiał mu Jezus: Jaćiem iáwnie powiedał swiatu/iamći zawsze vczył w bożnicy y w kośćiele/gdźie sie zewszad Zydowie schadzáia/á skryćie nicem nie mowił.

21 Przeczże mie pythasz? Pytay tych ktorzy słuchali com im mowił/ćić oto wiedzą com ia powiedał.

22 To gdy mowił/thedy ieden z sług ktory tuż stał/ vderzył pálcatem Jezusá mowiąc: Y także odpowiedaszá nawyższemu Káplanowi?

23 Odpowiedźiał mu Jezus: Jesliżem źle co rzekł/ day świadectwo o złym/ á ieśliż dobrze/ przeczże mie bijesz?

24 *A thákći go był Annasz odesłał związánego do Káiafasá nawyższego Káplaná.

25 *A Symon Piotr stał grzeiąc sie/y rzekli do niego: Azaż y ty nie iesteś z iego zwolennikow? A on zaprzał sie mowiąc: Nie ieśtem.

26 Tedy mu rzekł niektory z sług Káplana nawyższego/ powinowaty onego ktoremu był Piotr vćiał vcho: Izażem ia ciebie nie widźiał w ogrodźie przy nim?

27 Ale záśie Piotr záprzał/ y nátychmiast kur zapiał.

28 †Odwiedli tedy Jezusá od Káiáfásá ná Ratusz/a było poránu/y nie weszli sami ná Rathusz/ aby sie nie splugáwili/ale iżby pożywali Wielkieynocy.

29 A thak Pilat wyszedł do nich ná dwor/y rzekł: Jakaż skarge przynosicie przeciw człowiekowi temu?

30 Odpowiedźieli mu y rzekli: Być ten nie był złoczyńca/tedyćbychmy go nie podali.

31 Rzekł im tedy Pilat: [D]Wezmićież go wy/á wedle zakonu waszego osądźćie go. Ale mu powiedźieli Zydowie: Namći sie nie godzi zabijać nikogo.

32 Aby sie wypełniło słowo Jezusowe *ktore powiedźiał/ oznáymuiąc ktora smiercią miał vmrzeć.

33 *A przetho záśie wszedł Pilat do ratusza/y wezwawszy Jezusá rzekł mu: Tyżeś iest Krol Zydowski?

34 Odpowiedźiał mu Jezus: Asamże to od siebie mowisz/ czyli drudzy o mnie powiedali?

35 Odpowiedźiał Pilat: Azażem ia iest Zyd? narod twoy y przednieyszy thwoi Káplani podali mi cie. Cożeś wżdy vczynił?

36 Odpowiedźiał Jezus: Krolestwo moie nie iestći z tego świátá. Jesliżeć by krolestwo moie z tego świátá było/ słudzy moi walczyliby żebych nie był wydan Zydom. Aleć teraz krolestwo moie nie iest ztąd.

37 Rzekł mu tedy Pilat: A wiecześ ty iest Krol? Odpowiedźiał Jezus: Ty mowisz żemći iá iest Krol. Jaćiem sie ná to národźił/ [E]y na tom przyszedł ná swiat/

[B] Wyższey 17.v.12.

[C] Abowiem iáko sie stárał o zbáwienie dusz ich/ także też stára sie yo ciáłá ich.

[C] Ten vrzad nawyższego Káplaná według vstawy Bożey miał być wieczny/ ale pychá y niezgodá Zydowska sprawiła to była iż Rzymianie często ábo z przyczyny ábo zá pieniądze ie odmieniali.

† Wyższey: 11.v.50. * Mát.26.v.58. Már.14.v.54. Luk.22.v.54.

[D] To mowi żydząc z nich bo mu nazbyt dokuczáli prosząc o tho co było przeciw káżdemu práwu.

* Mát.26.v.69. Már.14.v.66. Luk.22.v.55.

* Mát.20.v.19.

* Mát.27.v.11. Mar.15.v.2. Luk.23.v.3.

† Mát.27.v.2. Már.15.v.1. Luk.23.v.1. // Dźiey.10.v.28. y 11.v.3.

[E] To przydawa áby potwierdźił y oświadczył sie / że nie fałeszny tytułem názwan był Krolem.

ná świát/ ábych świádectwo dał prawdzie. Wszelki ktoryć iest z prawdy/ słucha głosu mego.

38 Powiedział mu Piłat: A cóż iest prawda? y tho rzekłszy wyszedł zásie do Zydow/ y rzekł do nich: Ja żadney winy do niego nie náyduię.

39 * A też v was iest ten F zwyczay/ iż wam iednego wypuszczam ná Wielkanoc/ chcecież thedy że wam wypuszczę Krolá Zydowskiego?

40 † Tedy wszyscy zá wołali mowiąc: Nie thego/ ale Barábaszá/ á tenći Barabasz był zboycá.

* Mát. 27. v. 15. Mar. 15. v. 6. Luk. 23. v. 17.

F Nowßem to był zły zwyczay/ bo Pan Bog w zákonie roskázał ábysmy żadnemu złoczyńcy nie przepuszczáno.

† Dzied. 3. v. 14.

Kapitułá 19.

1. Krystus vbiczowan. 2. Vkoronowan. 8. Piłat się obawa. 12. Stára się iákoby go wybáwił. 16. Zdawa go áby był vkrzyżowan. 19. Pisze tytuł nád krzyżem. 23. Száty Krystusowe. 27. Porucza mátthce. 30. Skosztowawszy octu/ Wypuścia ducha. 34. Bok iego przebodzion. 40. Pogrzebion.

1. * Tákże Piłat wziąwszy Jezusa/ dał go vbiczować.

2. A żołnierze vplotłszy koronę z cirnia/ włożyli ná głowę iego/ y w płaszcz szárłatny oblekli go.

3. A mowili: Witayże Krolu Zydowski/ y bili go pálcatmi.

4. Wyszedł potym Piłat ná dwor/ y rzekł im: Otho wywiodłem go ná dwor/ ábyście wiedzieli że w nim żadney winy nie náyduię.

5. Tedy Jezus wyszedł niosąc ná sobie cirniowa koronę y szárłatny płaszcz/ á Piłat rzekł im: Otoż człowiek.

6. A gdy go vyzreli Książęta kapłáńskie y służebni/ zawołali mowiąc: Vkrzyżuy/ vkrzyżuy. Y rzekł Piłat: Weźmiećież go wy/ á vkrzyżuycie/ boć ia w nim żadney winy nie náyduię.

7. Odpowiedzieli iemu Zydowie: Myć zakon máimy/ y wedle zakonu naszego ma vmrzeć/ bowiem się B Synem Bożym czynił.

8. A przetoż Piłat vsłyszawszy tysłowa/ tym się więcey lękł.

9. Y wszedł zásie do ratuszá/ á rzekł do Jezusá: Skądeś ty iest? lecz mu Jezus nie dał odpowiedzi.

10 Tedy mu rzekł Piłat: Nie mowisz że zemną? niewiesz iż mam moc vkrzyżować cię/ y mam moc wypráwić cię?

11 Y odpowiedział Jezus: C Nie miałbyś żadney mocy przeciw mnie/ gdyby ci ey nie podano z wirzchu. A przetoż ten ktory mię wydał tobie/ większy grzech ma.

12 Zátymże Piłat szukał tego iákoby go wybáwił/ ále Zydowie wołáli mowiąc: Jeśliż go wybáwisz/ nie iesteś przyiaciel Cesárski/ bo kthoć się kolwiek czyni Krolem/ sprzeciwić się Cesárzowi.

13 A przetoż Piłat vsłyszawszy tyslowá/ wywiodł ná dwor Jezusá/ y siadł ná stolicy ná mieyscu ktore zowią Lithostrotos/ á po Hebrayskú D Gábbathá.

D To iest/ mieysce wysokie.

14 Ná ten czás był dzień przygotowánia ná świeto Wielkonocne/ a było E o szostey godzinie gdy powiedział Zydom: Oto Krol wasz.

E To iest/ o południu.

15 A oni wołáli: Strać/ strać/ y vkrzyżuy go. A Piłat im rzekł: Krolaż waszego vkrzyżuię? Lecz odpowiedzieli Książęta kapłańskie: Nie mamyć Krola iedno Cesárza.

16 A thákże go im wydał żeby był vkrzyżowan. Y wziąwszy Jezusá wywiedli go.

17 † On tedy niosąc krzyż swoy/ przyszedł ná ono mieysce kthore zwano Trupich głow/ á po Hebrayskú Golgothá.

† Mátt. 27. v. 33. Mar. 15. v. 22. Luk. 23. v. 33.

18 Gdzie go tám vkrzyżowáli/ á z nim drugich dwu y stąd y zowąd/ a w pośrodku Jezusá.

19 Nápisał też Piłat y tytuł/ y postáwił go nad krzyżem/ a był ták nápisan: Jezus Názareński Krol Zydowski.

20 Tenći tytuł czytało wiele Zydow/ bo blisko miásthá było mieysce ono gdzie był vkrzyżowan Jezus/ á był nápisan F po Hebrayskú/ po Grecku/ y po Łacinie.

F To dla tego się działo áby to wszytkim narodom rzeczy wiadoma była.

21 A dla tegoż mowili Piłatowi Książęta kapłanow Zydowskich: Nie pisz Krol Zydowski/ ale iż on powiedał: Jestem Krol Zydowski.

22 Odpowiedział Piłat: Com pisał tom pisał.

23 ‖ Żołnierze tedy gdy vkrzyżowáli Jezusá/ pobrali száty iego (y podzielili ná cztery części/ káżdemu żołnierzowi część) y suknia/ a była thá suknia nie szytá/ lecz od wirzchu wszytká dziana.

‖ Mát. 27. v. 35. Mar. 15. v. 24. Luk. 23 v. 33.

24 Tedy mowili miedzy sobą: Nie rzeżmy iey/ ále o nie rzućmy losy czyia ma być/ á tho się zstało iżby się było pismo ná-

* Mát. 27. v. 27. Mar. 15 v. 6. A Tym sposobem nadziewał się obłágać popędliwość zydowską/ mniemáiąc że zá lekkim skaránim miał być wolen.

B Acz wynáyduią słuszną przyczynę/ ale iey źle vżywáią przeciw Krystusowi.

C Nápomina go áby się źle niezáchowywał w swym vrzędzie.

G Abowiem Dawid byt prawdźiwa figura Krystusowa.
* Psalm. 22. v. 19.

G pismo wypełniło / w ktorym powiedźiano: * Podźielili miedzy sie odźienie moie / á o szaty moie rzucili los. A toć vczynili żołnierze.

25 Y stały podle krzyża Jezusowego matká iego / y siostra matki iego Marya Klopaszowá żoná / y Marya Magdalená.

26 A gdy vyzrał Jezus matke y zwolennika tuż stoiacego ktorego miłował / rzekł matce swoiey: Niewiásto oto syn twoy.

27 Potym rzekł zwolennikowi: Oto mátká thwoiá / Y od onegoż czásu wźiął ią zwolennik do domu swego.

28 Wiedzac tedy Jezus iż wszytki ine rzeczy iuż były wykonane / † áby sie skończyło pismo / rzekł: Prágne.

† Psál. 69. v. 22.

29 ‡ A było tam naczynie postáwione octu pełne / a ták oni nápoiwszy gębke octem / y obłożywszy Hizopem / podali do vst iego.

‡ Mát. 27. v. 48.

30 Teby Jezus gdy wźiął ocet / rzekł: H Wykończono ieść / Y skłoniwszy głowe podał ducha.

H Zbáwienie ludzkie przez one iedyne ofiárę Krystusową wykonano iest á przeto wszytki zakonite ceremonie vstáły.

31 A thák Zydowie áby nie zostáły ná krzyżu ciałá w Szábáth / ábowiem był dzień Przygotowánia (á był on wielki dzień Szábátu) prosili Piłatá áby im goleni polamano / y zdiętо ie

I Nie bez przyczyny Jan święty thák pilnie tho mieysce przypominá że zátym żelázem wypłynęłá krew y woda / iedno zatykáiąc vstá nieprzviáciołoni Krystusowym / ktorzyby mieli mowić że Krysthus nie do końcá vmárłszy chowan do grobu / gdźieby tu vbliżenie być musiáło możnemu zmartwychwstániu iego / Thu thedy tym pewnym świádectwem okázuie skutecżną śmierć iego / y możność bostwá iego.

32 Przyszli tedy żołnierze / á pirwszemu zboycy złamali goleni / y drugiemu ktory z nim był vkrzyżowan.

33 A gdy przyszli do Jezusá / vyzrawszy iż iuż vmárł / nie łamali goleni ie

34 Ale niektory z żołnierzow oszczepem przebodł bok iego / y nátychmiast sie rzuciłá krew y woda.

35 I A ten ktory tho widźiał świádczy / y prawdźiwe iest świadectwo iego / á onci wie iż prawdę powieda / ábyście y wy wierzyli.

I Wiádomo iest / że Thomasz Apostoł nie chciał wierzyć zmartwychwstániu Páńskiemu / áż ieden z Apostołow / ktory był widźiał Páná / powiedał mu / że go widźiał / ták iż Thomasz rzekł: Jeżeli nie vyzrę / nie vwierzę. Ale Jezus vkázał mu ránę boku swego / y rzekł: Thomaszu / włóż palec twoy do ránę boku mego / y nie bądź niedowierzáiący / ale wierny. Thomasz vwierzył / y rzekł: Pán moy / y Bog moy. Ták Jezus vkázał mu ránę boku swego / y rzekł: Thomaszu / włóż palec twoy do ránę boku mego / y nie bądź niedowierzáiący / ale wierny. Thomasz vwierzył / y rzekł: Pán moy / y Bog moy.

36 Y zstałoć sie to dla tego / áby sie wypełniło pismo: ♀ Żadna kość iego nie będzie złamana.

♀ Exod. 12. v. 46. Num. 9. v. 12. Psal. 34. v. 21.

37 A záśie drugie pismo mowi: * Vyzrą kogo przebodli.

* Zách. 12. v. 10. Apoc. 1. v. 7.

38 † Potym prosił Piłatá Jozef z Arymátyey (ktory był zwolennik Jezusow / ale K táiemny dla bołázni Zydowskiey) iżby zdiął ciało Jezusowe / czego mu pozwolił Piłat / A ták przyszedszy wźiął ciało Jezusowe.

† Mát. 27. v. 57. Már. 15. v. 42. Luk. 23. v. 50.

K To iesth / przed śmiercią Krystusową / niemáiąc o tim prawdźiwey wiádomości / wszákoż po śmierći iego iáwnie sie okázał.

39 Przyszedł też y Nykodem ♂ (on ktory był przed tym przyszedł w nocy do niego) á przyniosł maści z Mirrhy y z Aloes / iákoby sto funtow.

♂ Wyżśey. 3. v. 2.

40 A ták wźiawszy ciało Jezusowe / L powinęli ie w prześcirádłá z rzeczámi wonnemi / iáko iest zwyczáy Zydowski przy pogrzebie.

L Ten zacny á ták vczćiwy pogrzeb był prawie przygothowániem ku zmartwychwsthániu iego.

41 Támże ná tym mieyscu gdźie był vkrzyżowan był ogrod / á w ogrodźie grob nowy / w ktorym ieszcze nigdy żaden położon nie był.

42 A przetoż tam dla przygotowánia Zydowskiego / iż on grob był blisko / położył Jezusá.

Rozdźiał 20.

1. Mágdálená przyśłá do grobu. 3. Potym Piotr y Jan. 12. Dwá Anieli vkázali sie Mágdálenie. 14. Potym y Krystus w osobie ogrodnika. 19. Vkázał sie też y swoim zwolennikom. 22. Dawa im Duchá świętego. 27. Karze Thomaszá.

1. * Ták A w pierwszy dźień tegodniowy / Marya Mágdálená przyszłá rano / gdy ieszcze było B ćiemno / ku grobowi / y vyzrálá kámień odwalony od grobu.

* Már. 16. v. 1. Luk. 24. v. 1.

A Ten dźień był názáiutrz po Szábácie ktory był pierwszy w tegodniu.

B Má then ciás gdy z mieysca śty było ieszcze ćiemno ale gdy przyśły do grobu iuż był dźień

2. Tedy odbiegawszy przyszłá do Symoná Piotrá / y do onego drugiego zwolennika ktorego miłował Jezus / á rzekła im: Wyieroć Páná z grobu / á niewiemy kedy go położono.

3. A przetoż wyszedł Piotr / y on drugi zwolennik / á przyszli do grobu.

4. Y bieżeli oba społu / Ale on drugi zwolennik wprzod przybiegł przedzey niżli Piotr / y pirwszy przyszedł do grobu.

5. A náchyliwszy sie vyzrał áno leżą prześcirádłá / wszákoż tam niewszedł

6. Przyszedł też y Symon Piotr idąc zá nim / á wszedszy w grob / vyzrał prześcirádłá leżące.

7. Y C fácelet ktory był ná głowie iego / nie z prześcirádły położony / ále ná inym mieyscu z osobná zwiniony.

C Z tąd sie okázuie zły zwyczay y zdrádá niektorych co vkázuią prześcirádło ná ktho rym iesth zupełne wyobráżenie ciáłá Krystusowe / gdyż tu oto przeciw themu pismo powieda że na przod głowá iego fáceleth em obwiniona / á záśie wszytko ciáło prześcirádły / iáko był zwyczáy Zydowski.

8. Tedy też wszedł y on drugi zwolennik / ktory był pirwszy przyszedł do grobu / á vyzrawszy vwierzył.

9. Abowiem ieszcze nie rozumieli pismá / iż iemu potrzebá była wstáć z martwych.

10. Zátym sie zwolennicy wrocili do swoich.

11. † Ale Márya stálá v grobu z dworu płácząc / á gdy płákálá / náchyliłá sie w grob.

† Mátt. 28. v. 1. Már. 16. v. 5.

12 Y vyzrała dwá Anioły w bieli sie-
dzące/ iednego v głowy á drugiego
v nog/kędy leżało ciało Jezusowe.
13 Ktorzy iey rzekli: Niewiasto przecz
płaczesz? A oná im rzekła/ Wyięto
Pana mego/ a niewiem kędy go po-
łożono.
14 A gdy tho mowiłá/obrocziła sie ná
zad/ y vyzrała Jezusá stoiącego/ ále
niewiedziałá iż Jezus był.
15 Rzekł iey Jezus: Niewiasto przecz
płaczesz? á kogo szukasz? A oná mni-
máiąc żeby był ogrodnik/ rzekłá mu:
Pánie ieślizes go thy wyniosł/ po-
wiedz mi gdźies go położył/ á ia go
wezmę.
16 Y rzekł iey Jezus: Márya/ á oná
obroćiwszy sie rzekłá mu: Rabboni/
to iest Mistrzu.
17 Powiedział iey Jezus: [D] Nie tykay
sie mnie/ abowiem ieszcze nie wstą-
pił do Oycá mego/ * ále idź do brá-
ciey moiey/ y powiedz im: [E] Wstępu-
ie do Oyca moiego y Oycá waszego/
Bogá mego y Bogá wászego.
18 Przyszłá tedy Márya Mágdálená
oznáymuiąc zwolennikom że widziá-
łá Páná/ y to co iey powiedział.
19 † A ták gdy wieczor był dniá onego
pirwszego tegodniowego/ á drzwi
były zámknione tám gdźie sie byli ze-
brali zwolennicy dla boiázni Zydo-
wskiey/ przyszedł Jezus y sthanął w
pośrodku/ á rzekł im: Pokoy wam.
20 A gdy to rzekł/ vkázał im rece y bok
swoy/ Rozrádowali sie tedy zwolen-
nicy vyzrawszy Páná.
21 Y rzekł do nich powthore: Pokoy
wam/ ták iáko mie posłał Oćiec/ tak
że y ia was posyłam.
22 A tho powiedziawszy/ [F] tchnął ná
nie/ y rzekł im: Wezmicie Ducha
świętego.
23 [G] Ktorymkolwiek odpuścicie grze-
chy/ będą im odpuszczone/ á ktorym-
kolwiek zátrzymacie/ będą zátrzy-
máne.
24 Tedy Thomasz ieden ze dwunaś-
cie/ ktorego zowá Dydymus/ nie był
z nimi gdy był przyszedł Jezus.
25 Powiedzieli mu tedy drudzy zwo-
lennicy: Widzielichmy Páná/ ale im
on rzekł: Jesli nie vyzrę w ręku iego
znákow gozdźi/ á nie włożę pálcá me
go w znáki gozdźi/ y nie włożeli ręki
w bok iego/ żadnym sposobem nie v-
wierzę.
26 Potym po ośmi dni byli zásie zwo-
lennicy tám wewnątrz/ y Thomasz
z nimi/ Záthym Jezus przyszedł gdy
były zámknione drzwi/ y stánawszy
w pośrodku/ rzekł im: Pokoy wam.
27 Pothym rzekł Thomaszowi: Włoż
pálec thwoy owdźie/ á ogláday rece
moie/ podáyże rękę twá/ á włoż ią w
bok moy/ y nie bądź niedowiarkiem
ále wierzącym.
28 Odpowiedział tedy Thomasz/ y
rzekł mu: Pan moy/ y Bog moy.
29 Powiedział mu Jezus: Żeś mie wi-
dział Thomaszu/ vwierzyłeś. [G] Bło-
gosławieniż ktorzy nie widzieli á v-
wierzyli.
30 A ták wiele y inych známion vczy-
nił Jezus przed zwolenniki swoiemi/
ktore nie są wypisáne w tych ksiegach.
31 A tyć rzeczy są nápisáne/ abyście wie-
rzyli/ że Jezus iest Krystus on Syn
Boży/ á iżbyście wierząc żywot mieli
przez imię iego.

[D] Thymi słowy strofuie zápálczywą miłość iey w ktorey miáry záchowáć nie vmiátá/ bo názbyt kochátá sie w cielesney bytności Páná Krystusowey.
* Psálm. 22. v. 23.
[E] Chce ie wydźwignąć ku rozmyślánu iego chwały niebieskiey áby nie mniemáli żeby thu miał iákie docześne stánowić krolestwo.
† Már. 16. v 14. Luk. 24. v. 36. 1. Kor. 15. v. 5.

[F] Aby im dał nową moc ku spráwowániu zacnego vrzędu Ewánieliey/ ktory im miał poruczyć.
[G] Tho iest/ Ktorzy ná ßczyrym słowie Bożym przestáwáią odrzucáiąc thy wßytek rozum y mniemánia cielesne.

Rozdział. 21.

1. Krystus sie vkázuie Piothrowi/ y inym zwolennikom ryby łowiącym. 6. Wielka moc ryb poimáli. 15. Jezus pyta Piotrá porucziáiąc mu owce swe. 18. Oznáymuie mu iáką śmiercią zeydź ma. 25. Nie wßytko to co Krystus czynił/ iest nápisáno.

1. Gthym sie dał widzieć Jezus zwolennikom v morzá Tiberyádskiego/ y thák sie oznaymił.
2. Byli społu Symon Piotr y Thomasz/ ktoreż zowá Dydymus/ y Náthánáel ktory był z Kany Gálileyskiey/ y synowie Zebedeuszowi/ y drudzy dwá z zwolennikow iego.
3. Tedy im rzekł Symon Piotr: Idę ryb łowić/ A oni rzekli: Poydźiem y my z toba/ á ták szli y wsiedli w łodź nátychmiast/ lecz oney nocy nic nie poimáli.
4. A gdy iuż było poránu/ stánął Jezus ná brzegu/ wszákoż nie poznali zwolennicy żeby był Jezus.
5. A ták im rzekł Jezus: Dziatecżki á maciez co iesć? Odpowiedzieli mu/ Niemasz nic.
6. Y rzekł im: Zápuśćcie thu sieci po prawey stronie łodźi/ á naydźiecie. A ták [A] zápuścili/ á iuż dáley nie mogli wywlec

A Postußni są rozkázániu iego chociáż go też nieznáią/ przetho całą noc po prożnicy prácowáli.

gli wywlec przed wielkim mnoſtwem ryb.

7. Rzekł tedy zwolennik on ktorego miłował Jezus Piothrowi: Pánci ieſt. A vſłyſzawſzy Symon Piotr że to Pan był/ przepaſał ſie koſzulą (á bowiem był nági) y rzucił ſie w morze.

8. A drudzy záſie zwolennicy przyſzli w łodzi (bo nie daleko byli od brzegu/ ále iákoby ná dwu ſet łokiet) ciągnąć ſieć pełną ryb.

9. A ták wyſzedſzy ná brzeg/ vyzreli ogień nałożony y rybę ná nim/ y chleb

10 A rzekł im Jezus: Przynieśćie thy ryby/ ktoreśćie teraz poimali.

11 Wſtąpiwſzy tedy Symon Piotr/ wyćiągnął ſieć ná brzeg pełne wielkich ryb/ ktorych było ſto pięćdźieſiąt y trzy/ á gdy ich thák wiele było/ nie ſtargała ſie ſieć.

12 Tedy im rzekł Jezus: Podźćież obiedwayćie/ Y nie śmiał żaden z zwolennikow pytać go: Ty ktoś ieſt/ gdyż wiedźieli że był Pan.

13 Zathym przyſzedł Jezus/ y wźiął chleb á dał im/ także y rybę.

14 A toć iuż trzeći raz dał ſie widźieć Jezus zwolennikom ſwoim/ gdy wſtał z martwych.

15 Gdy potym obiedwáli/ rzekł Symonowi Piotrowi Jezus: Symonie ſynu Jonáſow/ [B] miłuieſzże mię wiecey niżli ći? A on mu powiedźiał: Pánie ty znaſz że cię miłuię. Thedy mu rzekł: Pás baranki moie.

16 Rzekł mu záſie znowu: Symonie ſynu Jonáſow/ miłuieſzże mię? A on powiedźiał: Jeſt thák Pánie/ ty znaſz że cię miłuię. Rzekł mu tedy: Pás owce moie.

17 [C] Záthym mu potrzećie rzekł: Symonieſynu Jonáſow miłuieſzże mię? Y zaſmućił ſie Piotr że mu thrzeći kroć rzekł: Miłuieſzże mię? Y powiedźiał mu: Pánie thy wſzytko wieſz/ ty znaſz że cię miłuię. Rzekł mu tedy Jezus: Pásże owce moie.

18 Záprawdę záprawdę powiedam tobie: Gdyś młodſzym był/ przepáſowałeś ſie/ y chodźiłeś kędyś chćiał/ Lecz gdy ſie zſtárzejeſz/ roſćiągnieſz ręce twe/ á iny cię opaſze/ y przynieſie gdźie nie będźieſz chćiał.

19 A toć mowił dawáiąc znáć ktorą śmiercią miał vwielbić Bogá/ A gdy to rzekł/ powiedźiał mu: Idź za mną.

20 Tedy Piotr obroćiwſzy ſie vyzrał onego zwolennika/ ktorego miłował Jezus pozad idącego/ * á ktory ſie był przy wieczerzy położył ná pierſiach iego/ y mowił: Pánie ktoryż ieſt ten co cię zdradzał?

21 Tego tedy gdy vyzrał Piotr/ rzekł Jezuſowi: Pánie á ten co?

22 Powiedźiał mu Jezus: Jeſli ia chcę żeby zoſtał áż przyidę/ coż thobie do tego? Ty idź zá mną.

23 A ták to ſłowo wyſzło miedzy brácia iż on zwolennik nie miał vmrzeć/ áleć mu nie rzekł Jezus/ Nie vmrze/ ále ieſli chcę żeby zoſtał áż przyidę/ coż tobie do tego?

24 Thenći ieſt on zwolennik ktory świádczy o tych rzeczách/ y to wypiſał/ á wiemy że prawdźiwe ieſt świádectwo iego.

25 † Są też ieſzcże wiele inych rzeczy ktore czynił Jezus/ ktore gdyby miały być wſzytki z oſobná ſpiſáne/ [D] nie tuſze áby y ſam świát ogárnąć miał ty kſięgi/ ktoreby o tym piſano.

[B] Zadenći Kościołowi Bożemu ſtużyć nie moje/ ieſliż Krystuſá nie miłuie.

[C] Krystus chcąc Piotrá powthore poſtánowić ná vrzęd Apoſtholſki/ chce ono iego potrzy kroć záprzenie troim wyznániem zátrzec.

* Wyżſey. 13. v. 23.

† Wyżſey. 20. v. 30.

[D] Bog niechćiał nas zabáwić tákim mnoſthwem kſiąg ále nam tákie wiele zoſtáwił ie nam była potrzebá/ a przetoż thejná thym mamy mieć doſyć.

Tore ksiegi Łukaßá świetego/ ktorych napis iest/ Dzieie ábo Spráwy Apostolskie.

Kapitułá 1.

5. Rozmowy Krystusowe z Apostoły. 9. Jego w niebowstąpienie. 15. Rzecz Pietrowá ku obrániu ktorego ná mieysce Judaßá Iskáryotá. 26. Los pádł ná Máćieiá.

1. Ypráwiłem 13
A pirwsze ksiegi Teofile/ o wszytkim co począł Jezus czynić y vczyć.

A Ukázuie tu iż ty ksiegi máią być złączone z onemi pierwszemi ktore pisał Łukaß świety.

2. Aż do dniá te 14
go/ w ktory B dawszy roskázánie Apostołom przez Duchá świętego/ ktore był obrał/ wźięt iest ku gorze.

B To iest/ áby opowiedáli Ewánielią.

3. Ktorym sie też sam potym gdy był vmęczon zstawił żywym C w wielu niewątpliwych znákoch/ przez cztery dźieśći dni sie im vkázuiąc/ y powiedáiąc thy rzeczy ktore ku krolestwu 16
Bożemu należą.

C Aby tym sposobem zacność y zwierzchność podał Ewánieliey swoiey.

4. A zebrawszy sie/ roskázał im áby nie odchadzali z Jeruzalem/ ále iżby czekali obietnice Oycowey/ * ktorą/ sćie słyszeli odemnie.

* Łuk.24.v.49. Jan.14.v.26. † Mát.3.v.11. Már.1.v.8. Łuk.3.v.16. Jan.1.v.26.

5. † Abowiem Jan krzćił ći woda/ ále wy będźiećie D pokrzczeni Duchem 17
świętym po niewielu tych dniách.

Mátth.3.v.11. Már.1.v.8. Łuk.3.v.16. Jan.1.v.26. Mátth.2.v.2: y 11. v 16. y 19. v 4.

D To iest/ będźiećie pokropieni táką duchowną ktora ni od kogo iedno od sámego synà Bożego bywa daná.

6. A ták oni zszedszy sie/ pytali go mowiąc: Pánie záli w tym czásie náprawisz krolestwo Izráelskie? 18

7. Lecz on rzekł do nich: E Nie wá/ 19
száć rzecz znać czásy y chwile/ ktore Oćiec w swey własney mocy położył.

E Tymi słowy zákázuie nam pytáć sie o tym co iesth nád rozum nasz/ á co sobie sam Bog záchował.

8. F Ale weźmiećie moc Ducha świe/ 20
tego gdy przyidźie ná was/ y będźiećie mi świádki w Jeruzálem/ y we wszytkim Judá/ y w Sámáryey/ G áż y do ostátecznych źiemi.

F Mátth.2.v.2.

G Tym znákiem było zácnosći Bostkiey áby tym sposobem Aniołowie od inych ludźi byli rozeznáni.

9. A tho rzekszy/ gdy oni pátrzáli 21
podniesion iest/ á obłok porwał go od oczu ich.

Łuk.24.v.51.

10. Y gdy ták pilnie oczy swe podnosili 22
w niebo/ á on szedł/ oto dwá mężowie thuż stáneli przy nich H w białych szátách.

H Tákie ich ubiory znáczyły ich Anielskie stroie.

11. Ktorzy też rzekli: Mężowie Gáli/ leyczycy przeczże stoićie patrzaiąc w niebo? Ten Jezus ktory wzgorę wźięt iest od was w niebo/ ták/ przi/ 12
dźie iákoście widzieli go idącego do niebá.

Tedy sie wrocili do Jeruzálem od gory ktora zowa Oliwna/ co iest bliśko Jeruzalem/ thák daleko iákoby H Szabath chodu.

H To iest/ ná dwá tysiącu krokow.

A gdy weszli/ wstąpili ná sale kędy mieszkali/ Piotr/ y Jakub/ y Jan/ y Andrzey/ y Filip/ y Thomaßz/ Bártłomiey/ y Mátthenßz/ Jakub syn Alfenßow/ Symon Zelotes/ y Judas Jakubow brat.

I Ták wszyscy trwáli I zgodnie ná mo/ 14
dlitwie y prosbách z żonami/ y z mátką Jezusowa/ y z bráćia iego.

I Okázuie ięgdy my sa zgodnemi ie ná ten czas nayduchley bywamy sprawnemi ku przyięciu ducha świętego.

W tychże tám czásiech powstawszy 15
Piotr w posrodek zwolennikow/ rzekł: (a było ich w kupie mianowićie tám ná onym mieyscu iakoby sto y dwádźieśćiá)

Mężowie bráćia/ potrzebá sie było wypełnić pismu onemu/ * ktore opowiedźiał Duch świety przez vstá Dawidowe/ † o Judaßzu ktory był przewodnikiem w drodze onym co poimáli Jezusá.

* Psalm.41. v.10. Jan.13.v.18. † Jan.18.v.3.

Abowiem ći był policzon miedzy nas/ 17
y dostał był czástki tego vrzędu.

A przetoż on K dostał był roley z nay 18
mu złośćiwego/ á K obiesiwszy sie rospukł sie na poły/ y wypłynęły trzewá iego.

K W Greckim stoi iż sie Judaß sam z gory zrzućił/ á zá dawiwßy sie rospukł sie ták iáko sie y onym stáło/ o ktorych czytay 2. Kron.25.v.12.

Y iáwnoć to iest wszytkim mieszkáiącym w Jeruzalem/ ták iż názwano pole ono własnym ich ięzykiem Ákeldáma/ to iest Rola krwie.

Abowiem nápisano w Księgách 20
Psalmow: L Niechay będźie mieszkánie iego opustoszone/ á niech nikt nie będźie ktoby w nim mieszkał/ * y przełożeństwo ie° niechay weźmie drugi.

L Psálm.69.v.26. * Psálm.109.v.8.

Á thák potrzebá z tych mężow ktorzy sie známi złączyli po wszytek then 21
czás/ iáko Pan Jezus sprawował vrzad swoy miedzy námi/

L Począwszy od krztu Jánowego/ 22
áż do tego dniá w ktory iest wźięt ku gorze od nas/ áby ieden z nich był známi świádkiem zmartwychwstánia iego.

L Czyni wzmiánkę nagotowieyszego artykułu wiáry nászey/ w ktorym też y ine zámyka.

Á przetoż

23 A przetoż postáwili dwu/ Jozefá ktorego zwano [M] Bárſabás/a ktory miał przezwiſko Sprawiedliwy/ y Máćieiá.

24 Mowili tedy modlac ſie: Ty Pánie ktory znaſz [N] ſerca wſzytkich/ wkaż nam ktoregos obrał z tych dwu.

25 Aby wźiął dźiał vrzędu rego y Apoſtolſtwá/ od ktorego ſie obladźił Judaſz/ aby odſzedł na mieyſce ſwe.

26 A tak położyli loſy ich/ y padł los ná Máćieia/ ktory zá ſpolnym wſzech zwoleniem/ przyłączon ieſt ku iedenaſćie Apoſtołom.

M To ieſt/ ſam przyſiegł ábo odpocżyniena.

N Tu naprzod ſerce przypomina bo záwżdy ſzczyrość á cżyſtość ſerdeczna ma vprzedzáć.

Kápitułá 2.

3. Duch ſwiety zeſłan Apoſtołom w ogniſtych iezyktach. 4. Mowią obcemi iezyki. 6. Lud przeſtrászon. 14. Pierwſze Piotrowe kázanie. 41. Trzy tyſiące ludźi ſie okrzciło. 42. Swiethe ćwiczenie wiernych y miłość ſpołeczna.

1. GDy przychodźił dźień [A] pięćdźieſiathy/ byli wſzyſcy zgodnie ná iednym mieyſcu.

2. *Tedy ſie zſthał z prętká z nieba [B] ſzum/ iakoby przypadáiącego [C] wiatru gwalthownego/ ktory napełnił wſzytek dom kędy ſiedźieli.

3. Y vkázały ſie im rożdźielone iezyki ná [D] kſztałt ogniá/ ktory ſtánął nad káżdym z nich.

4. A thak napełnieni ſą wſzyſcy Duchem ſwietym/ á poczęli mowić obcemi iezyki/ iáko im Duch on dawał wymawiać.

5. A byli w Jeruzálem mieſzkáiący Zydowie/ [E] ludźie bogoboyni/ ze wſzego narodu tych ktorzy ſą pod niebem

6. Gdy ſie tedy tha wieść wſzczęła/ zbieżało ſie mnoſtwo ludźi/ y zſtało ſie w nich zámieſzánie/ że káżdy ſłyſzał własnym ſwym iezykiem ony mowiące.

7. Y zdumiewáli ſie wſzyſcy/ á dźiwowáli ſie mowiąc iedni do drugich: Izali otoć wſzyſcy ktorzy mowią nie ſą Galileyczycy?

8. Jakoż my tedy ſłyſzymy w nich káżdy ſwoy własny iezyk/ w ktorymechmy ſie zrodźili?

9. My Parthowie/ Medowie/ y Elámitowie/ y ktorzy mieſzkamy w Mezopotámiey/ w Judźie/ w Kápadocyey/ w Poncie/ y w Azyey.

10 W Frygiey/ w Pámfiliey/ w Egiptćie/ y w ſtronach Libiey/ ktora podległá Cyrenie/ y my przychodniowie Rzymſcy/ Zydowie/ [F] y nowo do Zydoſtwá przyſtawáiący.

11 Kreteńczycy/ y my Arábczycy/ ſłyſzymy ie mowiące iezyki naſzemi zacne rzeczy o Bogu.

12 A tak ſie wſzyſcy zdumieli/ y watpili mowiąc iedni do drugich: Coż to wżdy zá rzecż?

13 Lecż drudzy chytrze ſzydząc mowili: [G] Cić opili ſie wina młodego.

14 Tedy Piotr ſtoiąc z onymi iedenaſćia/ podniosł głos ſwoy y mowił do nich tymi ſłowy: Mężowie Zydowſcy/ y wy wſzyſcy ktorzy mieſzkácie w Jeruzálem/ niechay żeć to wam iawno będźie/ á przyimićie w vſzy ſwoie ſłowa moie.

15 Abowiem nie ſą pijáni ći iáko wy mnimácie/ gdyż dopiro trzećia godźina na dźień.

16 Alećtho iest ono co powiedźiano przez [H] Proroka Joela.

17 † y będźie to w oſtátecżnych cżáſiech (mowi Bog) Wyleię z Ducha mego ná wſzelkie ćiáło/ á będą prorokowáć ſynowie wáſzy y corki waſze/ á młodźieńcy wáſzy widzenia widźieć będą/ á ſtarcom waſzym [K] ſny ſie ſnić będą.

18 A pewnie w onych cżáſiech na ſługi me y ná ſłużebnice moie wyleię z Ducha mego/ y będą prorokowáć.

19 Vczynię cudá na niebie wzgore/ y známiona ná ziemi niſko/ krew/ ogień/ y mgłę dymną.

20 Słońce ſie obroći w ćiemnośći/ á mieſiąc w krew/ przed tym niż przyidźie on dźień Páński wielki á znaczny

21 * y przyidźie to że [L] ktokolwiek będźie wzywał imienia Páńſkiego/ będźie wybáwion.

22 Mężowie Izráelſcy/ ſłuchayćieſz ſłow tych/ Jezuſá one[o] Názáreńſkiego/ męża od Bogá pochwalonego v was w zacnych ſprawach/ cudach/ y známionách/ ktore cżynił Bog przezeń w posrodku was/ iáko y ſámi wiećie.

23 Tego gdyſćie zá [M] náznáczona rádą y opátrznośćią Bożą podane wźięli rękámi niesprawiedliwemi/ zábili ſćie go wbiwſzy ná krzyż.

24 Ktorego Bog wzbudźił/ [N] odiawſzy bolesći śmierći/ dla tego iż to była rzecż niepodobna/ aby od niey miał być zátrzymán.

F A ćić to byli ktorzy będąc pogany/ ná Zydowſkie náboieńſtwá przyſtawáli.

G Żadney tákżadney ſprawy Bożey niemáſz/ z ktorey by ſie nie mieli posmiewáć ći ktorzy lekce ważą Páná Bogá.

H Bierze ná ſwiádectwo Proroká/ ále nie przywięzuie ſie ku ſłowam iego.

† Ezá. 44. v. 3. Joel. 2. v. 28.

I To ieſt/ Będą mieć osobne wyrozumienie y wdźięczność w oznámowániu woley Bożey.

K Ogląda ſie ná ony ſpoſoby ktoremi ſie przed thym oznáymował Bog ſłużebnikom ſwoim/ iáko o tym nápiſano w kſięgách 4. Mo. káp. 12. v. 6. y Joel. 2. v. 32. Rzym. 10. v 13.

L Podawa nam łáſkárſtwo iáko mamy wychodźić z nászych trudnoſći.

M To mowi aby zá wárt drogę wßelkiemu zgorßeniu/ chcąc okázáć ći Jezus nie cierpiał z przygody ábo iáby ſobie pomoc niemogł.

N Ktoſćiem też czytáć rozwiązawßy boleſći śmierći/ co ſie bárzo dobrze zgádza z Pſálmem Dawidowym/ ku ktoremu ſie thu Piotr przyſthoſował Pſál. 18. v. 6.

Abowiem

25 *Abowiem o nim powieda Dawid: Vpátrowalem záwżdy Páná przed soba/ bo mi iest po prawey mey stronie/ ábych nie byl wzruszon.

26 Y dla tegoż sie rozweselilo serce moie/ á rozrádował sie iezyk moy/ gdyż thež y ciálo moie odpoczynie w nádżiei.

27 Abowiem nie zostáwisz ciálá mego w grobie/ á nie dopuścisz świetemu tweemu poczuć nákażenia.

28 Oznaymiles mi drogi żywotá/ á nápelnisz mie rádośćia z obliczem twoim.

29 Mężowie bráćia/ moge bespiecznie mowić v was o Pátryárssze Dawidzie/ † że vmárl y pogrzebion iest/ á grob iego iesth v was áż y do dniá tego.

† 1. Król. 2. v. 10. Niżey. 13. v. 36.

30 A przetho gdyż byl Prorokiem/ y wiedżiał że mu Bog przyrzekł pod przysięga/ iż ‖ z owocu biodr ie°/ O ile wedle ciálá/ Krystusá miał wzbudzić/ á posádzić ná stolicy iego.

‖ Psál. 132. v. 11. O Z tad sie okázuie iż w Krystusie by to co ś za cnieyszego niż samo ciało/ to iest bostwo iego.

31 Thedy przepátruiąc powiedał o zmartwychwstániu Krystusowym/ % iż nie zostal w grobie trup iego/ ani ciało iego poczulo zepsowánia.

% Psál. 16. v. 10. Niżey 13. v. 35.

32 Tegoć Jezusa wzbudżił Bog/ ktorey rzeczy my wszyscy iestechmy świádkowie.

33 Potym gdy práwica Bożа byl podwyższon/ y obiecánego Duchá świętego wżiał od Oycá/ toć teraz wylał/ ná co wy pátrzycie/ y cosłyszycie.

34 Abowiemći Dawid nie wstąpił do niebá/ lecż sam powieda: *Rzekł Pan Pánu memu/ siadż po práwicy mey.

* Psalm. 110. v. 1.

35 Aż położe nieprzyiacioły twe podnożkiem nog twoich.

36 Niechayżeć thedy wie zápewne wszytek dom Izráelski/ iż y Panem y Krystusem vczynił Bog tegoto Jezusá/ ktoregoście wy vkrzyżowali.

37 A ták to słyszac rozżalili sie na sercu/ y rzekli do Piotra y do inych Apostołow: Coż mamy czynić mężowie bráćia?

P Nád odpuszczenie grzechow y nowość żywotá/ przydawa dáry widome ducha świetego.

38 Zátym Piotr rzekł do nich: Vznayćie sie/ á okrzći sie káżdy z was w imie Jezusá Krysthusá ku odpuszczeniu grzechow/ á wezmiećie P dar Duchá swietego.

39 Abowiemći sie ~ wam tá obietnicá zstálá/ y dżiatkom wászym/ y wszytkim ktorzy R daleko sa/ y ile ich kolwiek wzowie Pan Bog nász.

~ Pierwszy stopień otrzymáli by li Żydowie toż pothym potomstwo ich.

40 Y wielem inych slow oswiadczał sie á nápominał ie mowiąc: Wyzwolćie sie od tego narodu złego.

R A drugi záś stopień odzierżeli pogáni.

41 Ktorzy tedy wdzięcznie przyięli słowá iego/ okrzćili sie: y przystało dniá onego ku kościołowi około trzech tysiecy osob.

42 Y trwali w náuce Apostolskiey/ y w S społecznośći/ y w T łamaniu chleba/ y V w modlitwach.

43 Przyszedł tedy ná wszytki strách/ á wiele cudow y známion przez Apostoły bylo okázánych.

44 Y wszyscy ktorzy wierzyli byli ná iednym mieyscu/ X wszytkiego społecznie vżywaiąc.

45 Osiadłości y máietności przedawali/ dzieląc ie wszytkim ile komu bylo potrzebá.

46 A vstáwicznie trwáiąc zgodnie w kościele/ † y łamiąc w domu chleb/ przyimowali pokarm z weselem/ y w prostocie serdecznej.

47 Chwaląc Bogá y máiąc łáskę v wszego ludu/ á Pan zawżdy przydawał kościołowi swemu ty ktorzy mieli być zbáwieni.

S To iest/ w złączeniu bráterskim.

T To iest/ w świątosći wieczerzy Páńskiey.

V To iest/ w chwałách społnych ku Pánu Bogu.

X To mieysce nie ták ma być rozumiane iáko ie zá sobą nowokrzczeńcy pociągáią/ iákoby wszytki rzeczy miáły być pospolicho káżdemu/ ále by thák porządek w podzielániu dobr/ iż gdzie widzieli ták potrzebę/ mieli towáli máiętnośći swych/ iáko sie z wtorego wierszá tuż okázuie.

† Niżey. 20. v. 7.

Ksiąg Apitułá 3.

1. Piotr y Jan vzdrawiáią chromego. 12. Piotr dawa spráwe vczynku swoiego. 16. Powieda iż sie to zstálo imieniem Krystusowym. 25. Grozi tym ktorzy go nie słuchaią.

1. Edy Piothr y Jan szli spolu do kościoła/ w godzinę modlitwy dziewiątha.

2. A niektory A chromy ieszcze z żywotá mátki swoiey bylnoszon/ ktorego vstáwicznie kładżiono v brany kościelney/ ktorá zwano Nadobna/ áby prosił iálmużny od tych ktorzy szli do kościołá.

A Okázuie iż ten chromy byt nád zwyczáy inych chromot/ bo ieszcze od národzenia goleni iego byty práwie zmartwiáły/ a żadnа nádżieia lekárstwá ani mocy Bożey nie byłá.

3. Then gdy vyzrał Piotrá y Janá wchodzące do kościołá/ prosił aby od nich wżiał iálmużnę.

4. A ták Piotr y Jan pilnie nań pátrzac oczymá swoiemi/ rzekli: Patrz ná nas.

5. Thedy on pátrzał nádżiewáiąc sie co wżiąć od nich.

6. Ale mu Piotr powiedżiał: Srebrá ani złotá niemam/ lecż co B mam to tobie dawam: W imie Jezusá Krystusá Názáreńskiego wstań á chodż.

B To iesth/ dár v zdrowienia mnie od Bogá dány.

A vigwszy

7. A viawszy prawą iego rękę podniosł go/ y wnet były vmocnione nogi iego/ y kostki.
8. Wyskoczywszy tedy stánął y chodził/ y wszedł z nimi do kośćiołá/ á chodząc skákał/ y chwalił Bogá.
9. Y vyzrał wszythek lud iż chodził á chwalił Bogá.
10 A poználi go iż to on był/ ktory dla iálmużny siadał v brány Nadobney kośćielney/ y nápełnieni są strachu y zdumienia/ nád tym co się było przydało iemu.
11 Gdy się tedy trzymał on chromy ktory był vzdrowion Piotrá y Janá/ zbieżał się wszytek lud ku nim do przysionká/ ktory był zwan Sálomonow/ vleknawszy się.
12 Co widząc Piotr/ ták mowił do ludu: Mężowie Izráelscy/ cóż się temu dziwuiecie? ábo przeczeście nás vdali oczy wásze/ [C] iákobychmy to mocą y świątobliwością nászą vczynili iż ten to chodził?
13 *[D] Bog on Abráámow/ Izáákow/ y Jakobow/ á Bog oycow nászych/ vwielbił Jezusá Syna swego/ ktoregoście wy wydali/ y záprzeliście się go przed Piłatem/ gdyż go on wolnym być osądził.
14 †Aleście wy się onego świętego y sprawiedliwego záprzeli/ á żądaliście aby wam dárował mężoboyce.
15 Y zámordowaliście sprawcę żywotá/ ktorego Bog wzbudził od vmárłych/ á mychmyć są świádkowie iego.
16 A przez wiárę w imię iego/ tego ktorego teraz widzicie y znacie/ vtwirdziło imię iego/ á wiárá ktora przezeń iest/ dálá temu to całe zdrowie przed wámi wszytkimi.
17 [E] Aleć teraz bracia wiem żeście z niewiádomości to vczynili/ [F] ták iákoy Kśiążęta wásze.
18 Lecz ći Bog to co przez vstá wszech swoich Prorokow opowiedział/ iż Krystus cirpieć miał/ ták wypełnił
19 A przetoż vznaycie się á nawroccie się/ áby były zgładzone grzechy wásze/ gdyż przyszły czásy ochłodzenia od oblicżności Pánskiey.
20 A posłał wam onego/ ktory był przed tym opowiedźian/ Jezusá Krystusá.
21 Ktoremuć potrzebá być [G] w niebie áż do [H] czásow naprawienia wszech rzeczy/ ktore opowiedział Bog od wieku przez vstá wszech swych świętych Prorokow.
22 Abowiem mowił Moiżesz do oycow: * Proroká wzbudzi wam Pan Bog wászą bráćiey wászey iáko mnie/ á będźiećie go słuchać we wszythkim cokolwiek on wam powie. // ws. Mo. 18. v. 5. Niżey. 7. v. 37.
23 Y zstánie się to że kto nie będźie słuchał Proroká onego/ będźie wykorzenion z ludu.
24 Ale y wszyscy Prorocy/ od Sámuelá y ini/ ktorzy po nich byli ile ich kolwiek prorokowało/ też wszyscy o tych dniách powiedali.
25 [I] Wyście są syny prorockimi y przymierza/ ktore postánowił Bog z oycy nászemi/ mowiąc do Abrahámá: [K] Iż w potomstwie twoim błogosłáwieństwá dostąpią wszythki narody ná ziemi.
26 Wamći naprzod Bog wzbudziwszy Syná swoiego Jezusá posłał/ ktoryby wam błogosłáwił/ odwracáiąc káżdego od iego złośći.

Rozdział. 4.

3. Piotr y Jan podáni do więzienia. 10. Ktorzy iáwnie wyznawáią imię Krystusowe. 18. Zápowiedźiano im áby więcey nie opowiedáli w tho imię. 24. Proszą o pomnożenie Ewánieliey. 32. Jednotá y miłość wiernych.

1. Gdy oni ták mowili do ludu/ tedy przyszli Kápłani/ y przełożeni kośćiołá/ y [A] Sadduceuszowie/
2. Frasując się bárzo iż vczyli lud/ á opowiedáli w imię Jezusowe powstánie od vmárłych.
3. Y targnęli się na nie rękomá/ á podáli ie do więzienia áż do iuthrá/ bo iuż był wieczor.
4. A wiele tych ktorzy słowá ony słyszeli vwierzyli/ y było w liczbie mężow około piáci tysięcy.
5. A gdy było názáiutrz/ zebrali się Kśiążętá ich y stárszy/ y Doktorowie w Jeruzálem.
6. Y Annasz nawyższy Kápłan/ y Káiphasz/ y Jan/ y Alexander/ y ile ich iedno było z rodu Kápłańskiego.
7. Gdy ie tedy postáwili w posrodku/ pytáli ich: Ktorą mocą/ á ktorym mieście wy to imieniem vczynili?
8. Tedy Piotr będąc nápełnion Duchá świętego

C Sam się wpokazuie áby Jezusá sámego vwielbił/ á strofuie błąd ten ktory się w takowych okázuie co świątobliwości ludźkiey przywłaszczáią to co sámemu Bogu należy/ gdyż Krystus był sprawcą vzdrowiánia/ á Piotr sługą.
* Niżey. 5. v. 30.
D To mowi náuczáiąc że inego nowego Bogá ludźiom nie vkázuie.
† Mát. 27. v. 20. Már. 15. v. 11. Luk. 23. v. 18. Jan. 18. v. 40.

E Nie obmawia do końcá złośći ich ale iż nieobácznosć y chuć nieopátrzna przerożnych łáie a dla tegoż im czyni nieiáką otuchę ozbáwienia.
F Nie o wszytkich iedno o niektorych rozumie.

G To dla tego mowi iż go nie gdźie indźie szukáć mamy iedno w niebie
H Tá naprawá ácz się iuż y dziś poczyna/ wszákoż się áż ostátecznego dniá dokończy.

I Abowiem był z tego pośliż narodu/ á dla tegoż byli dziedźicy przymierza co się tknęło z sthrony ludu wszytkiego.
K Początek wszelkiego błogosłáwieństwá iest w Krystusie y dla tegoż pogáni są w szczepieni w potomsthwo Abrahámowe.

A Ci Sádduceuszowie iáko wiele świádectw iest w Ewánieliey byli głownemi nieprzyiácioły tey náuce o zmartwychwstániu.

chá świętego/ rzekł do nich: Książętá ludu y stárszy Izráelscy.

B Vrzad sędziow iest aby nie skázowáli áni potępiáli tego co iest dobre/ owszem áby tho przyimowáli.

9. Gdyż o nas dźis ten B sąd iest zásádzon/ dla dobrodźieystwa nad człowiekiem niedołężnym vczynionego/ iáko on iest vzdrowion.

10 Niechże wam wszem będźie iáwno/ y wszytkiemu ludowi Izráelskiemu/ że przez imie Jezusá Krystusá Názáreńskie[a]/ ktoregoście wy vkrzyżowali/ ktorego Bog wzbudźił od vmárłych/ przez tegoć then stoi zdrowym przed wámi.

* Psálm. 118. v. 21. Ezai 28. v. 16. Mát. 21. v. 42. Márk. 12. v. 10. Luk. 22. v. 17.

11 * Tenći iest kámień on/ ktorego sobie nie mieliście niząc wy C budniácy/ ktory sie zstał głowa węgłu.

C Rozumie thu o przetożonych y o tych co lud rządźili.

12 Y niemászći w żadnym inym zbáwienia/ áni iest żadne imie pod niebem/ ktoreby było podáne miedzy ludźi/ w ktorym potrzebá ábychmy byli zbáwieni.

13 A ták oni widząc śmiáłość w mowie Piotrowe y Janowe/ y wiedząc pewnie że nie byli ludźmi vczonemi ále prostáki/ dźiwowali sie/ y poznáwáli że oni byli z Jezusem.

14 Ale widząc onego z nimi stoiącego ktory był vzdrowion/ nie mogli nic mowić przeciw nim.

15 Y kazawszy im precz z rády wynidź/ námawiáli miedzy soba.

16 Mowiąc: Coż z tymi ludźmi czynić mamy? gdyż známienithy cud przez nie iest vczynion/ iáwnoć to iest wszytkim mieszkáiącym w Jeruzalem/ áni możem tego záprzeć.

17 Ale iżby sie to więcey nie roznaszáło miedzy ludźmi/ zágrożmy im srodze/ áby potym w imie tho z żadnym człowiekiem nie mowili.

D Ludźie záwidy tego świátá są ták vporni przeciw decretom Boiym że záwżdy przeciwko nim śmieią sie zásthánowáć swoią zwirzchnością.

18 A przetoż wezwawszy ich/ D záká-záli im áby więcey nie vczyli w imie Jezusowe.

19 Tedy Piotr y Jan odpowiedźiawszy/ rzekli do nich: Jesliż to iest rzecz spráwiedliwa przed Bogiem/ was rádszey słuchać niż Bogá/ rozsądźcie to?

20 Abowiem o tym cochmy widźieli y słyszeli/ mowić musimy.

21 Oni tedy nie mogąc ználeść iákoby ie mieli káráć/ E zágroziwszy im/ puścili ie dla ludu/ Abowiem wszyscy chwalili Bogá zá to co sie było zstáło

E Nád pogrożkinie dáley nie postępuią/ ábowiem ie byt sam Bog od tego pohámowat.

22 Bo onemu człowiekowi było dáley niż czterdźieści lat/ ná ktorym sie był okazał on cud vzdrowienia.

23 A ták gdy ie puszczono/ przyszli do swych/ y oznaymili im to co książętá Káplańskie y stárszy mowili.

24 Ci zá sie ktorzy to słyszeli/ zgodnie podniosszy głos swoy ku Bogu mowili: Jza nie ty iestes Bog on/ ktorys spráwił niebo y ziemie/ morze/ y wszytki rzeczy co w nich są:

25 F Ktorys przez vstá Dawida sługi swe[o] powiedźiał: † Przeczże sie wzburzyli pogáni/ á narodowie zmyślali rzeczy prożne?

F Boiąś sie to dźiele o rożmnożeniu krolestwá Boiego á przetoż zákłádáią grunt swoy ná obiethnicach Bożych.
† Psálm. 2. v. 1.

26 Stáneli Krolowie ziemie/ y Książęta zebrały sie ná iedno mieysce/ przeciwko Pánu/ y przeciw Krystusowi iego.

27 Abowiemći sie zebráli prawdźiwie przeciw świętemu Synowi twemu Jezusowi/ ktoregoś ty był pomázał/ Herod y Poncyus Pilat z pogány/ y z ludem Izráelskim.

28 Aby to vczynili cokolwiek ręká twa y rádá twa przed tym vczynić postánowiła.

29 A przetoż teraz Panie weyzry ná pogrożki ich/ á day sługom twoim/ áby ze wszythká śmiałością opowiedáli słowo twoie.

30 Ściągnawszy ręke twa ku vzdrowieniu/ áby też cudá y známiona były czynione przez imie świętego Synáá twego Jezusá.

31 A ták oni gdy sie modlili/ zátrzásnęło sie ono mieysce w ktorym byli zgromádzeni/ y nápełnieni są wszyscy Duchá świętego/ á opowiedáli śmiele słowo Boże.

32 Tedy oney wszytkiey wielkości ktorzy byli vwierzyli było serce iedno y G duszá iedná/ á żaden z nich cokolwiek mieli/ nic swego być nie powiedał/ ále wszytkiego H ná społ vżywali.

G To iest/ wola iednoścáyna.

H Żaden z nich sobie wtasnego swego nie ważył áby był nie miał być gotow tego znieść do oney społeczności ku podpomożeniu nacżby byłá potrzebá.

33 A wielką mocą Apostołowie dáwáli świádectwo o zmartwychwstániu Páná Jezusowym/ y była wielká łáská nád nimi wszytkimi.

34 Bo żadnego miedzy nimi nie było potrzebuiącego/ gdyż ile ich kolwiek mieli polá ábo domy/ przedawali á przynosili pieniądze zá ono co przedáli.

35 Y kładli przed nogi Apostolskie/ á potym to podźielano káżdemu ile komu była potrzebá.

36 Tedy Jozes ktory názwan iest Bárnábás od Apostołow (co ieślibys wykładał/ iest syn pocieszenia) z pokolenia Lewi/ rodem z Cypru.

37 Maiąc pole przedał ie/ á przyniosszy pienią-

szy pieniądze/ położył ie v nog Apostołom.

Kapitu. 5.

1. Smierć Anániaszowá y żony iego. 18. Więzienie Apostolskie. 19. Wyzwolenie ich. 21. Y 42. Státeczność ich. 27. Chociaż im bylo zákazano áby nie vczyli w imie Jezusowe 29. Przedsie śmiele go wyznawáią. 34. Rádá Gámalielowá.

1. Edy thež mąż niekthory imieniem Ananiasz z Safyrą żoną swą przedał osiadłość.

2. Y wyiął nieco z pieniędzy/ o czym wiedziała y żona iego/ á przyniosszy część niektorą/ położył przed nogi Apostolskie.

3. Rzekł mu tedy Piotr/ Ananiaszu przeczże szátan nápełnił serce twe/ iżeś sklámał przeciw Duchowi swiętemu/ á viałeś pieniędzy zá then folwárk?

4. A Azażby gdybyś był chował tobie to było nie zostało/ á przedawszy zażeś tego nie miał w mocy swey? Przeczżeś sobie te rzecz na mysl przywodził? B Nie ludźmis sklámał ale Bogiem.

5. Ty słowá słyszac Ananiasz vpadszy vmárł/ Y przyszedł strach wielki ná wszytki ktorzy to słyszeli.

6. A tak wstawszy młodzieńcy porwáli go/ á wyniosszy pogrzebli.

7. Y gdy iuż było iákoby po trzech godzinách/ gdy żoná iego nie wiedzac co się stálo/ tam weszlá/

8. Rzekł do niey Piotr/ Powiedz mi zá tylkoliście przedali then folwárk? A oná rzekła/ Za tylko.

9. Tedy Piotr rzekł do niey/ Cożtho iest żeście się ná thoz mowili abyście kusili Ducha Pánskiego? Oto nogi tych ktorzy pogrzebli męża twego tuż v drźwi sa/ y ciebie wyniosą.

10 Pádła thedy wnet v nog iego bez dusze/ á wszedszy młodzieńcy znaleźli ią vmárłą/ á wyniosszy pogrzebli ią podle męża iey.

11. Y przyszedł wielki strách ná wszytek Kościol/ y ná wszytki ktorzy tho słyszeli.

12. A tak przez rece Apostolskie dźiało się wiele znákow y cudow między ludźmi/ a byli wszyscy zgodnie w przysionku Salomonowym.

13. C A z inych żaden nie smiał się do nich przylaczyć/ ále ie sobie miał lud w wielkiey powadze.

14 Y tym więcey przyrastało wielkości wierzących Pánu/ mężow spolu y niewiast.

15. Ták iż też ná vlice wynaszali niemocne/ y kładli ie ná łożkách y ná pościeli/ áby choć tylko cień Piotrá idącego zácmił ktorego z nich.

16. Zchodził się thež lud z okolicznych miast do Jeruzalem wiozac niemocne/ y ktorzy byli przenágabáni od duchow nieczystych/ á ci wszyscy byli vzdrowieni.

17. Thedy powstawszy Kápłan nawyższy y wszyscy ktorzy z nim byli D z sekty Sáduceuszow/ będąc pełni nienawiści.

18. Targnęli się rękomá ná Apostoły/ y podáli ie do więzienia pospolitego.

19. Ale Aniol Páński w nocy otworzył drzwi v ciemnice/ á wywiodszy ie/ rzekł.

20 Idźcież/ á stánawszy powiedaycie ludowi w Kościele wszythki słowá E żywotá tego.

21. Tho oni gdy vsłyszeli/ weszli rániuczko do kościołá y vczyli/ A przyszedszy Kápłan nawyższy y ci co z nim byli/ zebrali rádę y wszytki stárszę synow Izráelskich/ á posłáli do ciemnice oprawce aby byli ony przywiedli.

22 Ale gdy oprawce przyszli/ nie náleźli ich w ciemnicy/ co wroćiwszy się oznaymili.

23 Powiedáiąc/ Aczćiechmy ciemnice ználeźli zámkniona ze wszytką pilnością/ y straż z dworu stoiącą przede drzwiámi/ lecz gdysmy otworzyli/ żadnegosmy we wnątrz nie náleźli.

24 A gdy ty słowá vsłyszeli y nawyższy Kápłan/ y przełożony Kościołá/ tákże y Książęta kapłáńskie/ wątpili o nich coby to było.

25 Y przyszedszy niektory powiedźiał im/ Oto mężowie ktoreście byli dali do więzienia/ sthoią w kościele/ á vczą lud.

26 Tedy rotmistrz z sługámi przywiedli ie/ wszákoż nie gwałtem/ (bo się ludźi bali by ich nie vkámionowáli).

27 Przywiodszy ie tedy postháwili przed rádá/ A ták ich pytało Książe kápłáńskie/

28 Mowiąc/ Zálichmy wam srodze nie zákazáli ábyście w imie to nie vczyli? A oto F iuż pełno w Jeruzálem

A Znáczy się iż to był bárzo wielki á nie znośny grzech/ bo dobrowolnie grzeszył/ á ták mu było wolno áboswe polemieć/ ábo ie przedawszy pieniądze sobie schowáć/ nie dáwáiąc ich do społeczności.

B Abowiem Bog był miedzy nimi/ á ták ten ktory się opácznie obchodził z Duchem s. kłámał Bogiem.

C Abowiem wiele tych było ktore trafiło w tą sne ich summienie.

D Bo Saduceusowie na ten czás mieli wielki przodek miedzy Żydy.

E To iest/ náuki ożywiáiącey.

F Winuią się ták koby mieli być odpornemi y wściekáiącemi burdy á nie snáski w mieście.

náuki wászey/y chcećie ná nas wnieść rozlanie krwie człowieká tego.

29 A odpowiedáiąc im Apostołowie rzekli/Wiecey nam potrzebá być posłusznymi Bogu [G] niż ludziom.

30 *Bog oycow nászych wzbudźił Jezusá/ktoregośćie wy zábili zawiesiwszy ná drzewie.

31. Tenći iest ktorego Bog wywyższył práwicą swą aby był Książęciem y zbáwićielem / á dał vznánie Izráelowi y odpuszczenie grzechow.

32 A mychmy są świádki iemu tych rzeczy ktore powiedamy/ták że y Duch swiety ktorego dał Bog tym ktorzy są posłuszni iemu.

33 Ale oni to słyszac práwie się pukáli/y rádźili się iákoby ie pomordować

34 Tedy wstawszy w rádźie niektory Faryzeusz imieniem Gámáliel/zakonny Doktor zácny v wszego ludu/roskazał aby máluczko wywiedźiono precz Apostoły.

35 Y rzekł do nich/Mężowie Izráelscy/ obáczćie pilnie co mácie z thymi ludźmi czynić.

36 †Abowiem przed tymi czásy nástał [H] Theudás / powiedáiąc się być kim zacnym/do ktorego przystáło mężow w liczbie około czterzech set/ktory zábit iest/á wszyscy ktorzy mu posłuszni byli/rozbiegli się/y w niwecz są obroceni.

37 Po nim nástał [I] Judás on Gáliley czyk/[K] czásu popisu/ y wiele ludu wiodł zá soba/lecz y ten zginął/ y wszyscy ktorzy mu posłuszni byli rospro szeni są.

38 Y terazći wam powiedam/Daycie pokoy thym ludźiam / y zániechayćie ich/ ábowiem ieślić iest z ludźi tá ráda ábo tá spráwá/obrocić się w niwecz.

39 [L] Ale ieślić iest z Bogá nie możećie iey przekáźić / áby was snadź nie doznano że się Bogu sprzećiwiáćie.

40 A thák przestáli ná iego słowie/á wezwawszy Apostołow/y dawszy ie bić / zákazáli im áby nie mowili nic w imię Jezusowe/y puścili ie.

41. A przetho żoni z rádośćia szli od oblicznośći oney rády/ iż się stáli godni dla imieniá Jezusowego podeymować zelżywość.

42 Y nie przestawáli vstáwicznie/ták w kośćiele iákoy w domu / náuczać y opowiedáć Jezusa Krystusá.

G Gdyż oni záwżdy roskázuią rzeczy sprzećiwne słowu Bożemu.
* Wyższey. 3. v. 13.

† Niżey. 21. v. 38.
H O tym Józefus pisze w kśiegach Historyi Żydowskich w 20. w ká. 4.

I O tym pisze Józefus w 18. K śie.
K O tym przypomina Ewánielistá Lukasz w 2. Kápit.

L Wywody thego Fáryzeuszá sąć dobre / ále iáka thoiesth spráwá iego zstáli dobrali nic śie tu nie wspomina.

* Kżym. 5. v. 3.

Kápitulá 6.

1. Obieránie śiedmi Dyákonow 8. Dáry Bożе y cudá Sthefanowe. 11. Fáłeżne oskárżenie położone przećiw iemu.

1. Onych czásow gdy się przymnażało pocztu Apostołow/ wszczelo się szemránie Grekow przećiw Żydom / [A] iż w postugowániu powszednim były gárdzone wdowy ich.

2. A ták oni dwánaśćie wezwawszy wielkośći zwolennikow/rzekli/ Nie iestći rzecz [B] słuszna żebychmy my opuściwszy słowo Bożе mieli [C] stołom służyć.

3. Upátrzćież tedy miedzy soba brácia siedm mężow/dobre świádectwo o sobie máiących/coby byli pełni Duchá świętego y mądrośći/ktorebychmy przełożyli ku tey spráwie.

4. A my ná modlitwie y ná posłudze słowá trwáć będźiemy.

5. Y podobáłá się tá rzecz oney wszytkiey wielkośći/ A ták obrali Stefaná męża pełne[o] wiáry y Duchá świętego/*Filipá/Prochorá/y Nykánorá/Tymoná/y Pármená/y Mikoláia nowo náwroconego Anthyochenczyká.

6 Ktore postáwili przed Apostoły/á oni się modliwszy/kładli ná nie ręce.

7. A ták słowo Bożе rozrastáło się/á bárzo się przymnażało poczthu zwolennikow w Jeruzálem/y wielkie mnostwo kápłanow byli posłusznie wierze

8. A Stefan będąc pełen wiáry y mocy / czynił cudá y známiona wielkie miedzy ludem.

9. Tedy powstáli niektorzy z bożnice ktora zowa Libertynow / Cyreneyczykow/y Alexandryanow/y tych ktorzy są z Cylicyey y Asyey/ swarząc się z Stefanem.

10 Y nie mogli dáć odporu [D] mądrośći y duchowi ktorym mowił.

11. A przetoż [E] náprawili niektore coby powiedźieli/iż go słyszeli mowiącego słowá bluźnierskie przećiw Moiżeszowi y Bogu.

12. Y wzruszyli pospolstwo y stársze y Doktory/á zbieżawszy się poimáli go/ y przywiedli do rády.

13. Postáwili thez fálszywe świádki ktorzyby mowili/Że ten człowiek nie przestáwa

A To iest nie dano im thák wielkiego dźiatu społecznego iáko innym wedle porządnego báfunku.
B Abowiem nie mogli záraz dosć czynić dwiemá rzeczom.
C To iest/ opátrowániu vbogich y báfárstwu dobr spotu zmieszonych.

* Niżey. 21. v. 8.

D Ktora mu ná ten czás była daná przez ducha s.
E Złośnicy gdy by wáią prawdą przemożeni tedy się do zdrady y do potwarstwá vciekáią.

przesthawa mowić slow bluźnierskich przeciw temu swietemu mieyscu y zakonowi.

14 Abowiemechmy go słyszeli mowiące/ Iż ten Jezus Nazareński zborzy mieysce to/ y odmieni obchody ktore nam podał Moiżesz.

15. Tedy pátrzac nań pilnie oczymá swemi oni wszyscy co siedzieli w ráDzie/widzieli oblicze iego iako oblicze Anielskie.

Kapitu. 7.

1. Stefan stale sie pismem broni. 51. Winie swe nieprzyiaćioły. 57. Ukámionowan od nich.

1. Tákrzekł Ksiądze kápłańskie/ Takli sie ma tá rzeczá?

2. Tedy on powiedział [A] Mężowie bráćia y oycowie słuchaycie/ Bog on chwały ukazał sie oycu naszemu Abrahámowi gdy był w Mezopotámiey/przed tym niż mieszkał w Charrán.

3. Y powiedział mu/ *Wynidź z ziemie twey y od narodu twego/ a idź do ziemie ktora ia ukaże tobie.

4. A ták wyszedł z ziemie Káldeyczyków/ y mieszkał w Charrán/ a z tamtąd gdy vmárł oćiec iego/ przeniosł go do ziemie tey w ktorey wy theraz mieszkácie.

5. Y nie dał mu w niey osiádłości y ná stopę nogi/ chociaż mu obiecał ią dáć ku dzierżeniu / y po nim potomstwu iego/ chociaż nie miał dźieci.

6. Mowił tedy tak Bog/ † Będzie pothomstwo twe mieszkáć w ziemi obcey/ gdzie będzie podane w niewolą/ á będzie ścisnione doległościámi przez cztery stá lat.

7. Ale narod ktoremu służyć będą/ ia będę karał/ mowi Bog/ y potym wynidą y będą mi służyć ná mieyscu tym.

8. ‖ Y dał mu przymierze obrzezánia/ y thákże ♀ Abrahámowi vrodził sie Izáák/ á obrzezał go dniá ośmego/ * Izáákowi záśie vrodził sie Jakob/ † a Jakobowi dwánaście Pátryarchow

9. Tedy Pátryárchowie ruszeni nienawiśćią/ ‖ przedali Jozefá do Egiptu/ ale był Bog z nim.

10 Y wyiął go ze wszythkich iego ućisków/ ♀ á dał mu wdzięczność y mądrość przed Fáráonem Krolem Egiptskim/ ktory go vczynił przełożonym nád Egiptem y nad wszytkim domem swoim.

11. Potym przyszedł głod ná wszytkę ziemie Egipthską y Chánáneyską/ á wielki ścisk/ tak iż nie naydowáli żywnośći oycowie nászy.

12. * A gdy vsłyszał Jakob o zbożu w Egiptćie/ posłał oyce násze naprzod

13. † Y zá wthorym iechaniem poznan iest Jozef od bráciey swey/ y oznaymion iest Fáraonowi narod Jozefow.

14 A tak Jozef wypráwiwszy posły/ przyzwał oycá swego Jakobá/ y wszytkiego swego narodu/ siedmidźieśiat [B] y pięć osob.

15. ‖ Szedł tedy Jakob do Egiptu/ ♀ á támże vmárł y oycowie nászy.

16 *Y przeniesieni sa do Sychem/ á położeni w grobie † ktory kupił Abrahám za pieniądze v synow Emorá syná Sychemowego.

17. Gdy tedy bliśko przychodźił cżás obiecnice/ ktorą był záprzysiągł Bog Abrahámowi/ ‖ rozrodźił sie lud y rozmnożył sie w Egiptćie.

18. Aż potym nástał iny Krol ktory nie znał Jozefá.

19 Ten [C] schytrzał ná nász narod/ á wielem ziego vćiskał oyce násze / thák iż musieli dźiatki swe wymiátáć / żeby żywo nie zostały.

20 ♀ W ktorym czas národźił sie Moiżesz/ ktory był wźietym v Bogá/ y chowan iest przez trzy mieśiące w domu oycá swego.

21. Gdy go potym wyrzucono/ wźiełá go corká Fáráonowá / y wychowałá go sobie zá syná.

22 Y wyćwiczon iest Moiżesz w wszelkiej mądrośći Egiptskiey/ á był mężnym w powieśćiách y w spráwách.

23 A gdy mu iuż było czterdźieśći lat/ przyszło mu ná myśl aby nawiedźił bráćia swa syny Izraelskie.

24 * Tám widzac niektorego krzywdę ćierpiącego/ obronił [D] y pomśćił sie zá onego co miał krzywdę zábiwszy Egiptcyanina.

25 Tak sobie tuszac/ iákoby mieli rozumieć bráćia iego/ że Bog miał im dáć wybáwienie przez rękę iego/ lecz oni tego nie rozumieli.

26 † Ale nazáintrz vyzrał ie wádzące sie spolu/ y wiodł ie ku pokoiowi/ mowiąc/ Mężowie/ bráćia iesteśćie/ przeczż ze iedni drugim krzywdę czynicie?

[A] Piękną cżyni obronę przećiw obwinowániu iákoby miał odstąpić od żydostwá/ názywáiąc ie bráćią gdźie tu otho poczyna thę swą obronę od cżásow Abrahámowych áż do Krystusá.

* w 1. Mo. 12. 1.

† w 1. Mo. 15. v. 13.

‖ w 1. Mo. 17. v. 10. ♀ w 1. Mo. 21. v. 2. * w 1. Mo. 25. v. 24. † w 1. Mo. 29. v. 33. y 30. v. 50.

‖ w 1. Mo. 37. v. 28.

♀ w 1. Mo. 41. v. 37.

[B] Jest rzecż podobna iż te piec przy tożyli omyłką ći ktorzy Greckie kśięgi ná iasną wydawáli gdyż śie to mieysce nie zgadza z onym co iest w kśięgách 1. Mo. káp. 46. Ácz niektorzy máią o tym dźiwne swe rozumienia ktorzy wrzkomo chcąc temu dosyć vczynić/ potem ki Jozefowe do te przykładáią / lecz to nic k rzeczy.

‖ w 1. Mo. 26. v. 5. Támże. 49 v. 33. Támże. 50. v. 7. ♀ Jozu. 25. v. 32. * w 1. Mo. 23. v. 16. † w 2. Mo. 1 v. 7.

[C] Abowiem chytrze wynáydował brzemiená mężnośne ktoremi ie ćiążał chcąc do gruntu lud on wytráćić.

‖ w 2. Mo. 2. v. 2. Zyd. 11. v. 25.

‖ w 2. Mo. 2. v. 11.

[D] Abowiem wedle iego wezwániá podał mu Pan miecż ku cżynieniu spráwiedliwośći.

* w 2. Mo. 2. v. 13.

27 Tedy ten co krzywde czynił bliźnie-
mu/odegnał go/mowiąc/ E Ktoż cie
posthawił Xiążęciem y Sędzią nád
námi?

E Nie przystoyną á sprosna nie wdzięczność tu sie okázuie y przeciw Bogu y przeciw Moyżeßowi.

28 Zali ty chcesz zábić y mnie iákos zá
bił wczorá Egiptcyánina?

29 Zá thymi słowy Moiżesz vćiekł/y
mieszkał iako gość w ziemi Madyań
skiey / gdźie sie mu vrodźili dwá sy-
nowie.

* Wyżßey.3.v.2. 30 A gdy wyszło czterdźieści lat/* v-
kazał sie mu ná puszczy przy gorze Sy
ná Anioł Páński we krzu F ogniem
palácym.

F Ten ogień znáczył piec on vtrapienia w ktorym byt on lud potożon

31 To gdy vyzrał Moiżesz/dźiwował
sie onemu widzeniu / á chcąc bliżey
przyidź áby to ogladał/stał sie do nie
go głos Páński.

G Gdy oto Anioł ten názywa siebie Bogiem/z tąd bacyć możemy iż to iest Krystus posredník náß/ktorego bostwo iest od wiekow.

32 G Jam iest on Bog oycow twoich/
Bog Abrahámow/Bog Izaákow/
y Bog Jakobow: Thedy Moiżesz iał
drżeć áni tám śmiał poyzreć.

H Obliczność Boża zawżdy poświęca ziemię.

33 Potym mu Pan rzekł/Zuy trzewi
ki z nog twoich/bo mieysce ná ktorym
stoisz/iest H ziemiá świętá.

34 Widźiałćiem widźiał vtrapienie
ludu mego ktory iest w Egipthćie/y
słyszałem wzdychánie ich/á zstąpiłem
żebych ie wyiął/A przetoż teraz chodź
á poślećie do Egiptu.

35 Tegoć Moiżesza ktorego sie byli zá
przeli/mowiąc/Krożćie postánowił
Xiążęciem y sędźią? Tegoć Bog Xiąża
żęciem y odkupićielem posłał/zá pro
wádzeniem Aniołá onego ktorego
widźiał we krzu.

† w 2.Mo:7.v.8.y 9.v.10.

36 † Tenći ie wywiodł vczyniwszy cu
dá y znáki w Egipthćie/y w morzu
czerwonym/y ná puszczy / przez czter
dźieści lat.

/ Tám.16.v.1.

37 Tenći iest Moizesz on ktory powie
dźiał synom Izráelskim/ g Proroká
wam wzbudźi Pan Bog wászą zbrá-
ćiey wászey/ iáko mnie/ iegoż słu-
chaycie.

g w 5.Mo.18.v.15. Wyżßey.3.v.22.

* w 2.Mo.19:v.20. 38 * Tenći iest ktory był w zgromádze
niu ná puszczy z Aniołem/ ktory z
nim rozmawiał ná gorze Synáy z
oycy nászymi/ktory przyiął wyroki
żywe áby ie nam podał.

39. Ktoremu nie chćieli być posłuszni
oycowie nászy/ále odrzucáli y i od-
wrácáli serca swe do Egiptu.

i To iest / do bálwochwálstwá Egiptskiego.

† w 2.Mo. 32. v.1. 40 † Mowiąc do Aarona / K Vczyń
nam Bogi ktorzyby szli przed námi/
ábowiem Moiżeszowi onemu ktory
nas wywiodł z ziemie Egipthskiey/
nie wiemy co sie przydało.

K To iest / obrázy y świádectwá oblicznosci Boskiey.

41 Y vczynili w onych czásiech cielcá/
á spráwowáli ofiárę bałwanowi / y
kochali sie w sprawách rąk swoich.

42 / Tedy sie Bog odwrocił/ á podał
ie ná to áby służyli L zastępom nie-
bieskim / iáko nápisano iest w ksie-
gách Prorockich/ Jażeście mi palo-
ne y ine ofiáry ofiárowáli ná puszczy
przez czterdźieści lat narodźie Izrá-
elski?

/ Amos.5.v.25. L To iest / planetam y gwiazdam.

43 Owszemeście nosili namiot Mo-
lochow / y gwiazde Bogá waszego
Remfán / ktoreście kształty czynili
ábyście ie chwalili/ A przetoż was
przeniosę do Babilonu.

Ezw2. Mo.25.v.40. Zyd.8.v.5.

44 Namiot swiádectwá mieli przod
kowie nászy ná puszczy/iáko był roz-
rządził ten ktory powiedźiał k Moi-
żeszowi/aby gi vczynił M wedle kształ
tu ktory widźiał.

M To iest / wedle prawdy duchowney gdyż sie Pan Bog nie kocha w cielesney chwale.

45 * Ktory wźiawszy wnieśli przodko
wie nászy z Jozuem/ wchodząc w o-
siádłość pogánow/ ktore Bog wy-
gnał przed oycy nászymi/ † áż do cza
sow Dawidowych.

* Jozu.3.v.14. † 2.Sam.6.v.17. Psálm.132.v.3. / 1.Krol.6.v.1. 1.Kron.17.v.24. k Mżey.17.v.24.

46 Ktory był w łásce v Bogá/ y pro-
sił áby ználazł przybytek Bogu Já-
kobowemu.

47 / A Sálomon zbudował iemu dom.

48 k Ale on N Nawyższy nie mieszka w
kościelech ręką vczynionych/iáko pro
rok powieda/

N Sztrefuie głupstwo ludu onego ktorzy zle rozumiejąc o kościelech rękami budowánych chcieli w nich Bogá zámykáć iáko y dźiś iest dosyć tákowych/

* Ezá.66.v.1. † Jere.6.v.20. y 9.v.25. Ezech.44.v.6.

49 * Niebo iestći stolicą moią/á źie-
mią podnożek nog moich: Coż mi zá
dom zbudujecie/mowi Pan/ abo kto
re iest mieysce odpoczynienia mego?

50 Zalić ręká moiá tego wszytkiego nie
vczyniła?

51. † Ludźie O twárdego kárku/y P nie
obrzezánego serca y vszu / wy sie zá-
wżdy zástáwiecie Duchowi swie-
temu/iáko oycowie wászy tákże thes
y wy.

O Słowá Greckie známionuią ludźi zátwárdźiałe° kárku ktorzy żadnym obyczáiem nátemi ni być ku dobremu nie mogą.

52 Ktoregoż Proroká nie prześlado-
wáli oycowie wászy? Pomordowá-
lić ony ktorzy opowiedali przyście
onego Q Sprawiedliwego / ktore-
goście wy theraz byli zdraycámi y
morderzmi.

P To iest / ktorzy ztamali przymierze a osobliwe obrzezánie ktorym sie chlubili.

Q Pan Jezus iest ták názwan nie tylko dla swey niewinnośći/ale iż też stánowi wßelkà sprawiedliwość ná ziemi.

53 / Ktorzyście wźięli zakon przez ro
zrządzenie R Anielskie / á nie zácho-
wáliście go.

/ w 2.Mo.19. v.3. R Tym sposobem iáko wam iest podano przez Anioł tá ttumáczą/ y proroki posły iego/bo też pismo Proroki názywa Anioły te iest / posły Bożemi.

54 To oni słyszac / práwie sie pukáli
w sercách swych/ y zgrzytali nań ze-
bámi.

55 A ták on będąc pełen Duchá świe-
tego/ pátrząc pilnie w niebo oczymá
swemi/ vyzrał chwałę Bożą/ y Jezusá
stoiącego

stoiacego ná práwicy Bożey.
56 Otho widzę niebá otworzone/ á Synà człowieczego stoiacego ná práwicy Bożey.
57 Thedy oni krzyknęli głosem wielkim/á zatulili sobie vszy/y^s rzucili sie nań iednostáynie.
58 Y wyrzućiwszy go z miástá kámionowáli/ á świádkowie składli płaszczę swe v nog młodzieńcá ktorego zwano Saul.
59 Vkámionowáli tedy Sthefaná/ gdy sie modlił y mowił/ Pánie Jezu przyimi ducha moiego.
60 Y klęknawszy na kolaná/ wołał głosem wielkim/* Pánie nie przyczytay im tego grzechu/A gdy to wymowił/zásnął.

s Thoć sie działo gwałtem á mocą nie sądem sprawiedliwym.

* Mát.5.v.44. Luk.23.v.34. 1.Kor.4.v.12.

Kapitulá 8.

1. Stefaná ptácząa y pogrzeb mu sprawuią. 3. Saulowá popędliwość przeciw wiernym 4. Ktorzy y tu y owdzie będąc rosproszeni opowiedáli słowo Boże. 5. Sámárya náwrocił Filip. 9. Kthora byłá zwiedzioną przez Symoná czárnokśiężniká. 14. Potwierdzáią ią Apostołowie. 18. Łákomstwo tego thoSymoná. 26. Náwrocenie Ochmistrzá krolowey Kándacy.

1. Edy Saul zezwalał ná iego śmierć. A onegoż czásu wszczęło sie wielkie przesłádowánie przeciw kościołowi kthory był w Jeruzalem/ y wszyscy rosproszyli sie po krainach Judskich y Sámáryiey/ oprocz Apostołow.
2. A Wynieśli tedy społu Stefaná ludzie bogoboyni/ B á vczynili nád nim wielkie narzekánie.
3. *A Saul borzył kościoł/ chodząc po wszytkich domiech/y wywłoczac mężey y niewiasty podawał ie do więzienia.
4. Oni tedy będąc rosproszeni/ chodzili opowiedaiąc słowá Bożę.
5. A Filip też gdy przyszedł C do niektorego miástá w Sámáryiey/opowiedał im Krystusá.
6. Y słuchał z pilnością lud zgodnie tego co Filip powiedał/słyszac y widzac známiona ktore czynił.

A Pogrzeb ten był ten pożyteczny ku rozmysłánin niezwyciężonej stałości Stefanowey y násłádowániu iego w wyznawániu Krystusá Pánà.
B Gdy z kościołá bywáią odeymowáni ludzie mądrzy/ záiste ma z czego mieć żałość.
* Mizey.22.v.4.
C Náwrocenie Sámáryiey było iákoby początkiem náwrocenia y powołania pogánow.

7. Abowiem duchowie nieczyści od wielą tych ktorzy ie mieli/wychadzáli wołáiąc głosem wielkim/ á wiele powietrzem ruszonych y chromych vzdrowieni są.
8. Y było wielkie wesele w onym mieśćie.
9. Tedy niektory maż imieniem Symon/ był przed tym w onym mieśćie báwiąc sie náuką czárnokśieską/á pomamił był lud w Sámáryiey/ opowiedáiąc sie być nieiákim wielkim człowiekiem.
10 Ná ktorego sie pilnie oglądáli wszyscy/od namnieyszego aż do nawiększego/mowiąc/Thenći iest oná moc Boża wielka.
11. A dla tego sie nań tak pilnie oglądáli/ iż od niemálego czásu zbłaźnił ie był náukámi czárnokśieskiemi.
12. Ale gdy vwierzyli Filipowi opowiedáiącemu ty rzeczy/ktore ku Krolestwu Bożemu y imieniowi Páná Jezusá Krystusá należały/ thedy sie krzcili społu mężowie y niewiasty.
13. Tak iż y sam Symon D vwierzył/ á okrzciwszy sie mieszkał z Filipem/ y widząc iáko czynił známiona y cudá wielkie/lękał sie.
14 A gdy vsłyszeli Apostołowie ktorzy byli w Jeruzalem/ iż Sámárya przyiełá słowo Boże/ posłali do nich Piotrá y Jana.
15. Ktorzy gdy tám przyszli/ modlili sie zá nimi áby przyieli E Duchá świętego.
16 (Abowiem ieszcze nie przypadł był ná żadnego z nich/ iedno iż thylko F pokrzczeni byli w imie Páná Jezusowe).
17 Potym ná nie wkłádali ręce/y bráli Duchá świętego.
18. To gdy widział Symon że przez wkłádánie rąk Apostolskich był rozdawan Duch świety/ przyniosł im pieniądze.
19. Mowiąc/Dayćie mi też tę moc/iż ná kogobych ręce włożył/ áby brał Ducha świętego.
20 Tedy rzekł Piotr do niego/ Srebro twe niech z tobą zginie/ kthorys mnimał áby dáry Boże miały być zá pieniądze nábywáne.
21. Abowiem w tey sprawie nie mász áni czásthki áni działu/ G gdyż serce twe nie iest szczyre przed Bogiem.

D Przystał ku otowu Bożemu będąc zwyciężon mocą ięſ/ále nie był odrodzonym.
E Rozumie thu o niektorych osobliwych dárzech Ducha świętego.
F To iest/ thylko przyimowáli pospolitą táſke przysposobienia ktorą bywa podaną wszytkim wiernym ná krzćie.
G Okázuie go być niegodnym/ áby miał być vczestnikiem tey táſki ktora była nád wiernymi.

22 Vznayże sie tedy od tey twey złości/ á proś Bogá áczći snadź bedzie od/ puszczoná myśl serca twego.

H Dawa znáć o wewnetrzney złości/ ábowiem serce iego byto napolone niepobożnością.

23 Abowiem cie widzę być H w gorz/ kości żołći/ y związaniu złości.

24 Odpowiedziawszy tedy Symon/ rzekł/ Modlićież sie wy za mną v Pá/ ná/ aby mi sie co nieprzydało z thych rzeczy ktoreśćie powiedzieli.

25 A tákoni oświadczali y opowiedá li słowo Boże/ y zátym sie wrócili do Jeruzálem/ y w wielu miasteczkách Samárythańskich Ewánielią opo/ wiedáli.

26 Pothym Aniol Páński mowił do Filipá powiedáiąc/ Wstań á idź ku Południowi/ droga ktora od Jeru/ zalem bieży ku Gazie/ ktore iest spu/ stoszałe.

27 Tedy on wstawszy/ szedł/ á oto nie/ ktory Etyopczyk I ochmistrz y zacny sprawca K Kándacy Krolowey E/ tyopskiey/ ktory był przełożonym nad wszythkimi skarby iey/ á przyiechał był ku chwale Bożey do Jeruzalem.

I W Greckim stoi Eunuchus/ co sie właśnie rozumie rzezániec.
K Tym imieniem pospolićie názywano wszytki Krolowe Etyopskie/

28 Y gdy sie wrócił siedząc ná woźie swym/ czythał sobie Ezáiasza Pro/ roká.

29 A ták rzekł Duch Filipowi/ Przy/ stąp á przylacz sie do wozu tego.

30 Przybiegłszy thedy Filip/ vsłyszał go á on czyta Ezáiasza Proroka/ Y rzekł mu/ Rozumieszli co czytasz?

31 A on rzekł/ Jakoż mam rozumieć ieśli mi kto nie pokaże? Y prosił Fili/ pá aby wstąpił y wsiadł do niego.

32 A mieysce pisma było tho/ *Jáko owcá ku zabićiu wiedzion iest/ á iá/ ko báránek milczący przed tym ktory go goli/ ták nie otworzył vst swoich.

* Ezá. 53. v. 7.

33 L W vniżeniu iego sąd iego wywyż/ szon iest/ á M wiek iego y ktho wypo/ wie? ábowiem odiet iest N żywot iego z ziemie.

L Bo Jezus będąc wzbudzony od v/ mártych zgładźił pohańbienie swe/ go skazánia ktorym był vniżon.
M To iest/ pokąd on kwithnąc będzie y z potomnym swoim kościotem.
N Abowiem odeszedszy z ziemie krolnie w niebie.

34 Tedy odpowiedziawszy Ochmistrz on Filipowi/ mowił/ Proszę cię o kimże tu Prorok mowi? samli o so/ bie czyli o kim inym?

35 A ták Filip otworzywszy vstá swe/ á począwszy od onego pisma/ opo/ wiedał mu Jezusá.

36 Y gdy dáley iechali w drogę/ przy/ szli do niektorey wody/ tedy rzekł O/ chmistrz/ Otoż wodá/ coż przekaża żebych nie miał być okrzczon?

37 Ale mu powiedział Filip/ Jeśliż ze wszytkiego serca wierzysz/ thedyć sie godzi/ A on mu odpowiedziawszy/ rzekł/ Wierzę iż Jezus Krystus iest Syn Boży.

38 Kazał tedy stánąć wozowi/ y wsta pili obadwá w wodę Filip z Ochmi strzem/ á okrzcił go.

39 A gdy wyszli z wody/ Duch Pán/ ski porwał Filipá/ O ták iż go on O/ chmistrz wiecey nie widział/ y iechał droga swa rádniąc sie.

O To sie stáło aby tym lepiey poznał iż mu był Filip po stan od Bogá.

40 A Filip áż w Azocie iest znależion/ y chodząc po wszytkich mieściech opo wiedał Ewánielią/ áż przyszedł do Cesárey.

Capitu. 9.

1. Náwrocenie Saulowe. 15. Wezwánie iego ná vrząd Apostholski. 20. Chuć iego ku spráwowánin vrzędu onego. 24. Jáko dziwnym obyczáiem wybáwion iest od zdrá dy Zydowskiey. 26. Przyszedł do Apostołow. 31. Szczęście Kościołow. 34. Piotr vzdra/ wia Eneaszá. 40. Tabithę wzbudźił z vmár/ łych. 42. Wiele ich náwraca. 43. Ma gospo/ dę v niektorego garbarzá.

1. *Edy Saul bedąc ieszcze A zá palony pogroż/ kami y morder/ sthwy przeciw zwolennikom Páńskim/ szedł do Ksiązęcia kapłáńskiego.

* Gala. 1. v. 13.
A Okázuie iż ten ktory sie raz náp/ ie krwie niewin/ ney że ten tym wię/ cey w okrucień/ stwie swym pos/ puie.

2. Y prosił go o listhy do Dámászku do bożnic/ iż gdzieby niektore znalazł tey sekty/ ták męże iako y niewiasty/ aby ie powiązawszy przywiodł do Je ruzálem.

3. A thák gdy był w drodze/ y gdy iuż był blisko Damászku/ † tedy z przed/ ká oświeciłá sie około niego świat/ łość z niebá.

† Niżey. 22. v. 6. 1. Kor 15. v. 8. 2. Kor. 12. v. 2.

4. Y gdy padł ná ziemie vsłyszał głos mowiący do siebie/ Saulu/ Saulu/ przecz mie prześladuiesz?

5. Thedy on rzekł/ Krożeś iest Pá/ nie? A Pan rzekł/ Jaciem iest Jezus ktorego thy prześladuiesz/ trudnać iest rzecz thobie przeciwko B ośnom wirzgać.

B To iest/ przeciwić sie Bogu gdy sie on nam zástáwuie.

6. A on drżąc y lekáiąc sie powiedział/ Panie coż chcesz abych czynił? Tedy Pan rzekł k niemu/ Wstháń a idź do miastá/ y powiedzáć tobie coć będzie potrzeba czynić.

Tedy

7. Thedy mężowie oni ktorzy byli w drodze z Saulem/stánęli zlękniwszy się/ácz głos słyszac/ále żadnego nie widzac.

8. Zátym Saul wstał z ziemie/á otworzywszy oczy swoie/ żadnego nie widział/ y także go viawszy za ręce/ wwiedli do Dámaszku.

9. Kedy był przez trzy dni nie widzac/ áni iadł áni pił.

C Pan Bog odwłácza mu zdrowia dáć/ áby w nim zápalił chućku modlitwie.

10 Był też niektory zwolennik w Dámaszku imieniem Anániasz/ do ktorego Pan rzekł w widzeniu/ Anániaszu/ A on rzekł/ Othom ia iest Pánie.

11. Tedy Pan rzekł kniemu/ Wstań á idź ná vlicę ktora zowa prostá/ y szukay w domu Judowym niekthorego na imię Sanla z Tárſu/ abowiemći się oto modli.

12. Y vyzrał w widzeniu męża Anániasza imieniem/ wchodzacego y rece nań wkładaiącego/ áby wźiął wzrok.

13. Odpowiedźiał thedy Anániasz/ Pánie słyszałem od wielu ich o mężu tym/iáko wiele złego czynił swiętym twym w Jeruzalem.

14 Ktemu też ná tym mieyscu ma moc od Książąt Kápłáńſkich wiązać wſzytki ktorzy wzywáią imienia twego.

D To iest/ zacnym sługą Páńſkim/ y daleko inákſzemi dáry nád ine ozdobionym.

15. Ale Pan rzekł do niego/ Idźże/ Abowiem ten iest mnie D naczyniem wybránem/ áby nosił imie moie przed narody/ Krolmi/ y syny Izráelſkimi.

16 Abowiem ia vkáżę iemu iáko wiele potrzebá mu cierpieć dla imienia mego.

17. Szedł tedy Anániasz/ y wszedł do domu onego/ á włożywszy nań ręce/ rzekł/ Saulu brácie/ Pan mie posłał (Jezus on ktoryć się vkázał w drodze ktorąś szedł)/ abyś wźiął wzrok á był nápełnion Duchem swiętym.

19 Y ták że nátychmiaſt spádły od oczu iego iáko łuſki/ y wnet wźiął wzrok/ á wſtawſzy okrzczon iest.

18. A gdy wźiął pokarm/ posilił się/ támże Saul z zwolenniki ktorzy byli w Damaſzku był przez kilka dni.

20 Y nátychmiaſt opowiedał w bożnicach Krystusá/ że on był Syn Boży.

21. Zdumiewáli się tedy wſzyſcy ktorzy go słuchali/ á mowili/ Izali nie ten iest ktory borzył w Jeruzálem ty ktorzy wzywáli imienia thego/ y tuć był dla tego przyszedł/ áby ie powiązawſzy wiódł do Książąt Kápłáńſkich.

22 Tedy się Saul tym wiecey wzmagał/ y porabiał Zydy ktorzy mieszkáli w Dámaszku/ twierdzac iż tho był on Krystus.

23 Y gdy wyszedł czás niemały/ weszli Zydowie miedzy sobą w rádę áby go stráćili.

24 Ale Saul zrozumiał zdrády ich/ ácz strzeżono bram we dniey w nocy iákoby go zátráćili. // 2. Kor. 11. v. 32.

25 A przethoż zwolennicy wźiawſzy go w nocy przez mur wypuścili/ powrozem spuściwſzy w koszu.

26 Gdy potym przyszedł Saul do Jeruzálem/ kusił się przyłączyć do zwolennikow/ ále się go wſzyſcy bali/ nie wierzac żeby był zwolennikiem.

27 Thedy go Bárnábasz wźiawſzy/ przywiodł do Apoſtołow/ y opowiedźiał im iáko w drodze widźiał Páná/ ktory mowił do niego/ y iáko w Dámaszku bespiecznie mowił w imie Jezusowe.

28 Y był w Jeruzálem thowárzyſzac z nimi.

29 A bespiecznie mowił w imie Páná Jezusowe/ y gadał się z E Greki/ tak iż się oni stárali iákoby go stráćić mogli.

E Tuznáć dawáo Zydźiech ktorzy w Grecyiey y po inych źiemiách byli rospro-ßeni.

30 Co gdy obaczyli bráćia/ odprowádźili go do Cesáreiey/ y odesłáli do E Tharſu.

F Iż to bytá iego oyczyzná/ á thákże dla tego tám byt postan áby v nich mogł być w iákiey powadze.

31. A thák Kościoły po wſzytkim Zydoſtwie y Galileiey y Sámáryey/ miały pokoy/ y budowáły się/ á chodzac w boiáźni Bożey y w pociesze Duchá świętego rozmnażały się.

32 Stálo się potym iż Piotr gdy obchadzał po wſzytkich/ przyszedł też do swiętych ktorzy mieszkáli w Lidyi.

33 Thámże nálazł niektorego imieniem Eneasz od osmi lat na łożu leżącego/ ktory był ruſzony powietrzem.

34 Y rzekł mu Piotr/ Eneaſzu/ vzdrawiáćie Jezus Krystus/ wſtáńże y pośćiel sobie/ thedy on nátychmiaſt wſtał.

35 A widźieli go wſzyſcy ći ktorzy mieszkáli w Lidyi/ y w Saronie/ ktorzy się też náwrocili do Páná.

36 Była thez w Joppe niektora zwo-
leniczká imieniem Tábithá / ktho-
ra ktoby chciał wyłożyć/zowie sie/ G Dor-
kás/tá była bogáta w dobre vczynki
y w iálmużny ktore czyniłá.

G To iest/po Pol-
sku Sárná / ábo
dzika Kozá.

37 Y stáło sie że w onych czásiech be-
dąc niemocą złożona/ vmarłá/ kto-
ra omywszy położono na Sali.

38 A iż Lidda była bliśko Joppen/
zwolennicy osłyszawszy sie że był
Piotr w niey/posłáli do niego dwu
mężow proszac / áby do nich przez o-
mieszkánia przyszedł.

39 Tedy wstawszy Piotr/ przyszedł z
nimi/ktorego gdy przyszedł wwiedli
ná Salę/gdzie też przy nim stháńely
wszytki wdowy pláczac/ y vkázuiąc
sukne y plaszcze ktore robiła Dor-
kás gdy była z nimi.

40 A ták wyrzuciwszy precz wszytki/
Piotr poklęknawszy ná kolána/ mo-
dlił sie/á obrociwszy sie do ciáłá rzekł/
Tábitho wstań/ tedy oná otworzy-
łá oczy swoie/ á vyzrawszy Piotrá/
siadła.

41. Y podawszy iey reke/podniosł ią/
á wezwawszy swiethych y wdow/ H
postáwił ią żywą.

H Wzbudzoná iest
od vmárłych nie
ták wiele dla niey
sámey ále y dla in-
nych aby wierzyli.

42 Tedy tho wszytko było iawno po
wszytkim Joppen/ y wiele ich vwie-
rzyło w Pana.

43 Mieszkał tedy przez niemały czás
w Joppe v niektorego Symona gar
bárzá.

Kapitułá 10.

2. Korneliusá napomina Aniot. 7. Posyła
do Joppen. 18. Aby wezwano Piotrá. 19.
Ktory iuż był vtwierdzonym przez Duchá
świętego o wezwániu pogánow. 33. Piotr
rám idzie. 36. Y opowieda Krystusá Korne
liuszowi/á każe go okrzcić.

1. Yk też w Ce-
sárey niekthory
imieniem Kor-
neliusz setnik/ z
roty ktora zwa
no Włoska.

2. A Człowiek po
bożny / y boiący sie Bogá / ze wszyt-
kim domem swym/dawaiąc iálmuż-
ny wielkie ludziam.

A Abowiem był
porzucił niezemne
nabożenstwá á iął
sie chwaty Bożey
prawdziwey.

3. Ktory gdy sie modlił Bogu po w-
szytek czás/ widział iawnie w widze
niu iákoby o dziewiatey godzinie ná
dzień / Aniołá Bożego wchodzace-
go do siebie / y mowiącego iemu /
Korneli.

4. A on nań pilnie pátrzac oczymá
swoimi/leknawszy sie/rzekł/Kthoś
iest moy Panie? Thedy mu on rzekł/
Modlithwy twe y iálmużny twoie B
wstąpiły ku pamiątce przed Bogiem.

B To iest/były w
dzięczne Bogu/z
kąd sie okázuie iż
pierwey musiał
mieć wiárę/bo o-
proć they żaden
sie Bogu podobać
nie może.

5. A przeto z teraz posli kogo do Jop-
pen/á wzow Symoná/ktorego ná-
zywáią Piotrem.

6. Tenći mieszka v niektorego Sy-
moná Gárbárzá co ma dom nád mo
rzem / á tenći tobie powie coć będzie
czynić potrzeba.

7. Y iáko skoro odszedł Aniol ktory
mowił z Kornelińszem/wezwał dwu
z służebnikow swoich/y żołnierzá bo
goboynego z tych ktorzy przy nim v-
stáwicznie byli.

8. A opowiedźiawszy im wszytki rze-
czy/posłał ie do Joppen.

9. A ták názáiutrz gdy byli w drodze
y iuż nie daleko miástá/wszedł Piotr
wzgore na dom/ aby sie modlił około
szostey godziny.

10 Y przydało sie że ná ten czás był lá-
cznym/ á chćiał ieść/ y gdy mu oni
gothowáli/ przyszło nań odeście od
pámięći.

11. Thedy vyzrał niebo otworzone/ á
zstępuiące kniemu naczynie nieiákie
iákoby przescierádło wielkie/zá czte
ry końce vwiązáne/ ktore spuszczono
áż ku ziemi.

12. Ná ktorym były wszytki o czterech
nog zwierzetá y beśtye/ y gadziny/ y
ptástwá powietrzne.

13. Stał sie tedy głos do niego/Wstań
Pietrze/rzeż á iedz.

14. Ale Piotr rzekł/Nie będę Pánie/
ábowiemem nigdy nie iadł nic po-
spolitego ábo nieczystego.

15. Tedy powthore stał sie głos knie-
mu/Co C Bog oczyścił/ thedy ty nie
miey sobie zá nieczyste.

C Bo iáko roznice
miedzy zwierzety
odiał ták że też y
miedzy ludźmi.

16. A roć sie po trzy kroć stáło/ y zásie
naczynie ono wzięto iest w niebo.

17. Y gdy Piotr sam w sobie watpił/
coby tho zá widzenie było ktore wi-
dział / oto mężowie ktorzy od Kor-
neliuszá posłáni byli/ pytali sie o do-
mu Symonowym/ y przyszli do przy
sionká.

A wyzwa-

18. A wyzwawszy niektorego/ pytali iesliby tám Symon ktorego nazywáia Piotr gospoda mieszkał.

19 Y gdy tak myslił Piotr o widzeniu onym/ rzekł mu Duch/ Oto cie szukáia trzey mężowie.

*Mátey.15.v.7. 20 *A przetoż wstawszy idź z nimi nic nie mieszkáiąc/ bom ia posłał ciebie.

21. Thedy Piotr zszedszy do onych mężow ktorzy od Korneliuszá posłani byli do niego/ rzekł im/ Otomći ia iest ktorego szukácie: Coż tego zá przyczyná iżeście tu przyszli?

22 A oni mu powiedzieli/ Korneliusz setnik człowiek sprawiedliwy y boiący sie Bogá/ y máiąc dobre świadectwo o sobie od ludu Zydowskiego/ wźiął Boskie nápominanie od Aniołá świętego/ aby cie wezwał w dom swoy/ á vsłyszał niektore słowá od ciebie.

23 A ták wezwawszy ich w dom/ przyiął ie do gospody/ á nazáiutrz Piotr szedł z nimi/ y niektorzy bráćia z Joppeńczykow szli przy nim.

24 Tedy názáiutrz weszli do Cesárey/ á Korneliusz czekał ich wezwawszy krewnych swych/ y powinnych przyiációł.

25 A gdy iuż wchadzał Piotr/ zábieżawszy Korneliusz przypadł do nog iego/ kłániáiąc sie iemu.

26 Ale go Piotr podniosł/ mowiąc/ Wstań/ bomći też ia iest człowiek.

27 Y rozmawiáiąc z nim wszedł/ á nálazł wiele tych co sie byli zeszli.

†Jan.4.v.9. 28 Zátym rzekł do nich/ Wy wiecie iż że sie nie godźi żadnemu Zydowi przylączáć sie á przychodźić do cudzoźiemcá/ Ale mnie Bog vkazał żebych żadnego człowieká nie nazywał plugáwym y nieczystym.

29. A przetożem też oprocz wymowki przyszedł wezwány/ y pytham sie dla czegoście mie wezwáli?

30 Rzekł tedy Korneliusz/ Ták czwarty dźień aż do tey godźiny posćilem/ á o dziewiątey godźinie modlilem sie w domu moim/ á oto mąż niektory stánął przedemną w odźieniu iásnym.

31. Y powiedźiał mi/ Korneli wysłuchánać iest modlitwá twoiá/ y iálmużny twoie były ná dobrey pámięci przed Bogiem.

32 A przeto poślí do Joppen/ á wezwow Symoná ktorego názywáią Piotr/ thenći mieszka w domu Symona garbárzá nad morzem/ ktoryć gdy przyidźie/ rozmowi sie z toba.

33 A ták em tegoż czásu posłał do ciebie/ á thys dobrze vczynił żeś przyszedł/ á teraz iuż iesthechmy wszyscy przed Bogiem/ ábysmy słuchali wszystkiego tego co tobie iest roskázano od Boga.

34 Tedy Piotr otworzywszy vstá/ rzekł/ Prawdźiwie vznawam że Bog nie brákuie osobami. // 5.Mżo.10.v.17. Job.34.v.19. Rzym.2.v.11. 1.Piotr.1.v.17.

35 Ale w káżdym narodźie ktokolwiek sie go boi á czyni sprawiedliwość/ iest v niego wźiętym.

36 To co oznaymił synom Izráelskim opowiedaiąc pokoy przez Jezusá Krystusá/ ktory iest Pánem wszytkich.

37 Wy wiecie co sie stálo po wszytkim Zydostwie/ & poczawszy od Galileiey/ po krzćie ktory Jan opowiedał. & Luk.4.v.14.

38 Iż Jezusá Názareńskiego pomázał Bog Duchem świętym y mocą/ ktory chodźił czyniąc wiele dobrego/ y vzdrawiáiąc wszytki vćisnione od dyablá/ ábowiem z nim był Bog.

39 A thego wszytkiego y co w krái nach Zydowskich y w Jeruzálem czynił/ mychmy też są świadkowie/ ktorego podniesiono zawiesiwszy ná drzewie.

40 Thegoć Bog wzbudźił dniá trzećiego/ y sprawił to żeby był obiáwiony.

41. Nie wszythkiemu ludowi/ álenam świadkom/ ktore sobie pierwey naznáczył/ kthorzychmy z nim spoliedli y pili gdy powstał od vmarłych.

42 Y roskázał nam ábychmy opowiedáli ludowi/ á oświadczali iżći thoon iest ktorego Bog náznaczył sędźią żywych y vmárłych.

43 Zátymći też y wszyscy Prorocy świádectwo przynaszáią/ *iż káżdy weźmie grzechow odpuszczenie przez imie iego/ ktożkolwiek weń vwierzy. * Jere.31.v.34. Mich.7.v.18. Mátey.15.v.11.

44 Thy słowá gdy ieszcze Piotr mowił/ przypadł Duch święty na wszytki ktorzy tych slow słuchali.

45 A ták wierni co byli z obrzezánia/ á przyszli z Piotrem/ polękáli sie/ widząc że y ná pogány dar Ducha świętego był wylan.

Abowiem

46 Abowiem słyszeli ie gdy mowili ięnemi iezyki y wielbili Bogá/ Zátym że Piotr odpowiedźiał/

D Niema być bronion krzest tym o ktorych Bog dawa świádectwo iż ſą iego.

47 D Izali kto może bronić wody/żeby ći nie byli pokrzczeni ktorzy wzieli Duchá świętego iáko y my?

48 Kazał ie tedy krzćić w imie Páńskie/y prosili go aby v nich został ná kilka dni.

Kapitułá II.

4. Obronā Piotrowá o powołániu pogánow. 14. Ná co zezwala Kościoł. 28. Pocztu wiernych przybywa. 21. Bárnábaß postan do Anthyochiey. 26. Gdźie ſie naprzod zácze to imie Krześciánow 28. Agáb opowieda głod. 29. Y co zá opátrzenia nań potrzebá.

1. Słyszeli tedy Apostołowie y bracia ktorzy w Zydostwie byli/ że y pogáni przyimowáli słowo Boże.

2. A przetoż gdy Piotr przyszedł do Jeruzalem/ A wádźili ſie z nim ći ktorzy byli z obrzezánia.

A Abowiem tey tá ciemnice poiąć nie mogli gdyż tho y przed sámemi Anioły zákryto było á to ießcze od początku świáta/o czym Pawet przypominá do Efes. 3. ká. v. 8. y do Kolos. 1. v. 26.

3. Mowiąc/ Żeś wszedł do mężow nieobrzezánych/á iáześ spolu z nimi

4. A począwszy Piotr/ wszytko im oznaymił/mowiąc/

5. Ja gdym był w mieśćie Joppe modląc ſie/widźiałem w zachwyceniu widzenie/A ono niektore naczynie zſtępowáło iákoby prześcieradło wielkie zá cztery końce związáne/ktore było spuszczáne z niebá/ á przyszło áż do mnie.

6. Ná ktore gdym pilnie pátrzył/ obáczyłem y vyzrałem wszytki o czterech nog zwierzetá ziemie y beſthye/y gádźiny/y ptáſtwá powietrzne.

7. Przytymem thež vſłyszał głos mowiący do mnie/Wstań Pietrze/rzeź á iedz.

8. Alem ia powiedźiał/ Nie bede Páne/ ábowiem nigdy nic pospolitego ábo nieczyſtego nie wchadzało w vſtá me.

9. Thedy mi powtore odpowiedźiał głos z niebá/To co Bog oczyścił/ ty nie miey zá nieczyſte.

10 A toć ſie stáło po trzy kroć/záthym záſie ono wścisgniono do niebá.

11. Pothym oto w tenże czás przyszli trzey mężowie w dom ten w ktorym ia był/ z Cesáryey ku mnie posłány.

12. Y powiedźiał mi Duch ábych z nimi szedł nic ſie nie ociągáiąc/ y szli też ze mną ći to sześć bráćiey/á weszliśmy w dom człowieká niektorego.

13. Ktory nam powiedźiał iáko widźiał Aniołá w domu swym/ktory stanawszy rzekł mu/Posli niektore do Joppen/ á wzow Symona co go nazywáią Piotr.

14 Ktoryć tobie powie przez co y ty y dom twoy zachowan bedzie.

15. * A tak gdym ia począł mowić/tedy Duch swiety przypadł ná nie/tak iáko y ná nas z początku. * Wyżßey. 2. v. 4. Niżey. 13. v. 6.

16 Przypomniałem tedy sobie ony słowa Páńskie iáko mowił/† Aczći Jan krzćił woda/ ale wy bedźiećie okrzczeni Duchem świętym. † Mát 3. v. 11. Már. 1. v. 8. Luk. 3. v. 16. Jan. 1. v. 17.

17. Gdyż im tedy rowny dar dał Bog iáko y nam/ gdychmy vwierzyli w Pana Jezusá Krysthusá/ Cożem ia tedy zacz był ktorybych mogł pohámowáć Bogá? Wyżßey. 1. v. 5. Niżey. 19. v. 4.

18. Tho oni vſłyszawszy vćiszyli ſie/y chwalili Boga/ mowiąc/ B Że thež y pogánom dał Bog vpamiętanie ku żywotowi. B To mieysce vkázuie nam iż vznánie nie iest oddźielone od wiáry.

19. Oni záśie ktorzy byli rospro szeni w onym okrućieństwie ktore ſie zácz ło dla Stefana/záchodźili áż do Fenicey/do Cyprv/y do Anthyochiiey/ żadnemu nie opowiedáiąc słowá Bożego iedno sámym Zydom.

20 Lecz niektorzy z tych byli Cypryczycy y Cyreneyczycy/ ktorzy wszedszy do C Anthyochiey/ mowili Grekom oznáymniąc Páná Jezusá. C To miásthо naprzednieyße iesth we wßytkiey Syryiey.

21. Y była z nimi ręká Páńska/á wielki poczet wierzących nawrocił ſie ku Pánu.

22 Zátym o nich przyszłá wieść do vſzu kościołowi ktory był w Jeruzálem/A przethoż posłali Bárnábaszá áż do Anthyochiiey.

23 Ktory gdy tám przyszedł a vyzrał łáskę Bożą/vrádował ſie/y prosił wſzytkich aby w przedſie wiżećiu serdecznym trwáli w Pánu.

24 Abowiem był mąż dobry/y pełen Duchá świętego y wiáry/ á przyſtáło wielkie mnostwo ludźi ku Pánu.

25 Potym Bárnábasz szedł do Tarſu áby szukał Saulá.

A ználaz-

26 A znalazszy go/ przywiodł do An-
thyochiiey / Tám tedy przez wszy-
tek rok schadzáli sie do Kościołá/ y v-
czyli lud wielki: A ták zwolennikí na
przod w [D] Anthyochiiey nazywano
Krzesćiany.

[D] Tá byłá thego przyczyná iż to miá sto v stárych ludzi byto potym w bár zo wielkiey powa-dze.

27 Pod onymże czásem przyszli Proro-
cy z Jeruzálem do Anthyochiiey.

28 A powstawszy ieden z nich imie-
niem Agabus / oznáymował przez
duchá iż miał przijdź głod wielki po
wszytkim świecie / ktory sie stał zá
Klaudyusza Cesárzá.

* Niżey 12. v. 25. 29 * A ták wszyscy zwolennicy iáko
ktory mogł wystárczyć/ postánowili
posłać nieco ná rátunk bráciey kto-
rzy mieszkáli w Zydostwie.

30 Co y vczynili posławszy do stárszych
przez Bárnabaszá y Saulá.

Kapitu. 12.

1. Kościoł vtrapion od Herodá. 2. Jákub zá bit. 4. Piotr podan do wieżienia. 7. Wybá-wion od Aniołá. 20. Herod bierze przymie-rze z Tyryczyki y Sydończyki. 21. Jego py-chá. 23. Y pokaránie iego. 24. Ewánielia kwitnie. 25. Jan ktorego názywano Marek przystat do Páwtá y do Bárnábaszá.

1. Rzytym te-
go cżásu począł
2. [A] Herod Krol
trapić niektore
z Kościołá.
Y zámordo-
wał [B] Jákubá
brátá Janowego.

[A] Tenći był on Agrypá wielki ktory był synem Arystobulowym.

[B] Abowiem był drugi Jakub syn Alfeuszow.

3. A gdy tho vyzrał być [C] wdzięczna
rzecz Zydom/ stáral sie iákoby był po
imał y Piotrá/ (á były dni Przasni-
kow).

[C] Tu sie znáczy że tego nie czynił z mi tości chutliwey ku wierze/ ále iżby zá ściełał swym rze-czám á ziednał so bie mitość v Zy-dow.

4. Ktorego też poimawszy podał do
wieżienia/ poruczywszy go pod czwo
re straż/ gdżie było w każdey po czte-
rech drabiech áby go strzegli/ chcąc
po Wielkiey nocy wywieść go lu-
dowi.

5. A przethoż Piotr był chowan pod
straża/ ále modlitwá vstáwiczna od
kościołá ku Bogu bywálá zá nim.

6. Gdy kthemu przijdź miáło áby go
był Herod wywiodł/ tedy oney nocy
spał Piotr miedzy dwiemá drabý/
zwiazány dwiemá łancuchy/ á stro-
że przed drzwiami strzegli ćiemnice.

7. A oto Aniol Páński przyszedł/ á iá-
sność sie oświećiłá w ćiemnicy/ y tra-
ćiwszy w bok Piotrow/ obudźił go/
mowiąc / Wstháń rychło/ Y opádły
łáncuchy z rąk iego.

8. Zátym Aniol rzekł kniemu/ Opász
sie/ á podwiąż trzewiki twoie/ Y v-
czynił ták/ Tedy mu on rzekł/ Oblecz
ná sie płaszcz twoy/ á idź zá mną.

9. A ták wyszedszy Piotr/ szedł zá
nim / ani wiedźiał żeby to było pra-
wdziwie co sie dźiało przez Aniołá/
lecz mniemał żeby widzenie widźiał.

10 Potym gdy przemineli pierwszą y
wtorą straż / przyszli do brany żelá-
zney ktora wiedźie ku miástu/ á tá sie
im dobrowolnie otworzyłá/ y wy-
szedszy przeszli iedne vlicę/ á ták ná-
tychmiast odszedł Aniol od niego.

11. Thedy Piotr przyszedszy ksobie/
rzekł/ Theraz znam práwie iż posłał
Pan Aniołá swoiego/ y wyiął mię z
rąk Herodowych/ y ze wszytkiego o-
czekawánia ludu Zydowskiego.

12. A zrozumiawszy rzecz/ przyszedł
do domu Máryey mátki Janowey/
ktorego názywano Marek/ gdzie
było wiele zgromádzonych y modlą-
cych sie.

13. Gdy thedy Piotr zákołátał we
drzwi v przysionká/ dźiewecżká imie
niem Rhode wyszłá słuchać.

14. Ktora poznawszy Piotrow głos/
przed rádością nie otworzyłá przy-
sionká/ ále w dom wbieżawszy o-
znaymiłá iż Piotr stał przed przy-
sionkiem.

15. Ale oni rzekli do niey/ Száleiesz/
wszákoż ona twierdźiła iż sie thák
rzecz ma/ A oni mowili/ [D] Jest An-
iol iego.

[D] Stroż ktorego Bog przydał ku záchowaniu zdro-wia iego.

16 Y trwał Piotr kołácąc / á gdy o-
tworzyli vyzreli go/ y lękli sie.

17. A gdy ná nie ręką kinął áby v mil-
kli/ powiedźiał im iáko Pan wy-
wiodł go z straży/ y rzekł / Oznay-
mićie tho Jakubowi y bráciey/ á wy-
szedszy szedł ná ine mieysce.

18. Y gdy dźień nástał/ thedy był roz-
ruch nie máły miedzy drabý coby sie z
Piotrem stáło.

19. A ták gdy sie o nim Herod wywiá
dował á nie nálazł go / osądźiwszy
práwo o strożoch/ kázał ie ná stráce
nie/ y wyiechawszy z Zydostwá do
Cesáreiey/ támże mieszkał.

Zátym

20 Záthym Herod vmyślił podnieść woyne ná Tyryczyki y Sydończyki/ ále oni zgodnie przyszli do niego/ á náprawiwszy Blasta ktory był przednieyszym w komorze Krolewskiey/ prosili o pokoy/ dla thego iż kráiná ich miała żywność z dzierżaw Krolewskich.

21. Potym czásu niektorego Herod oblokszy sie w száte krolewską/ y siadszy ná stolicy/ vczynił rzecz do nich.

22 Tedy ludwołał/ Głos Boży/ á nie człowieczy.

23 Y náthychmiast go vderzył Anioł Páński/ dla thego że nie dał chwały Bogu/ a bedąc stoczony od [E] robáctwa/ zdechł.

24 Ale słowo Páńskie rozrastało sie y rozmnażało.

25 A ták Barnabaszy Saul wrocili sie z Jeruzalem vczyniwszy dosyć [F] posłudze/ wziawszy z soba spolu y Jana ktory był názwan Márkiem.

[E] Bog to karánie dopuścił był nań dla iego wielkiego á popędliwego okrucieństwá.

[F] To iest/ odniosszy iálmużny y rátunek o ktorym wyżśey máluczko w tym kápitulum wspomina.

Kapitu. 13.

1. Powołánie Páwłowe y Bárnábaszowe do pogánow 8. Slepotha Elimaszowá. 12. Náwrocenie Sergiusza stárosty. 13. Odeszćie Janowe. 16. Napominánie Páwłowe y Bárnábaszowo. 45. Niewiárá y odrzucenie Zydow. 48. Pogáni ku żywotowi wiecznemu zrzadzeni wierzą.

1. Edy byli w Anthyochiey w Kościele ktory tham był/ niektorzy Prorocy y náuczyciele/ iáko Barnabasz y Symeon ktorego zwano Czarny/ y Lucyusz Cyrenenczyk/ y [A] Mánahen/ ktory był spolu wychowan z Herodem Krolem/ y Saul.

A Z tąd sie okázuie iż Bog wybráne swe chce mieć ze wszytkich stanow ludźi.

2. Gdy tedy ći [B] służyli Pánu y pośćili/ rzekł Duch swiethy/ *Wyłaczćie mi Barnabaszá y Saulá ku tey spráwie do ktoreiem ich wezwał.

B Okázuie vrzad wezwánia ich iż służyli w opowiedániu słowá Bożego/ nie ták iáko niektorzy to mieysce ku potwierdzániu służby swey bátwochwálskiey pociągáią/ iákoby sie to o vstáwicznej ofierze za żywe y vmárte rozumieć miáło.

* Rzym. 1. v. 1.

3. A ták gdy post odprawili y modlili sie/ włożywszy ná nie ręce odesłali ie.

4. Oni tedy odesłáni od Ducha swiętego/ szli do Seleucyey/ á z tamtąd sie wieźli do Cypru.

5. Y gdy przyszli do Sálaminy/ oznáymowáli słowo Boże w bożnicách Zydowskich/ máiąc z soba y Janá służebniká.

6. A przeszedszy wyspę áż do Páfu/ náleźli tam niektorego czárnoksiężniká fáleszného proroká Zydá/ ktoremu było imie Bárieszus.

7. Ktory był przy stároście Sergiuszu Páwle człowieku mądrym/ Ten záwoławszy Bárnábaszá y Saulá/ żądał od nich słuchánia słowá Bożego.

8. Ale im przekażał Elimás/ tho iest Czárnoksiężnik/ (abowiem sie ták wykłáda imie iego) stháráiąc sie iákoby odwrocić stároste od wiáry.

9. Tedy Saul (ktorego zwano y Páwel) napełniony Duchem swietym poyzrawszy nań pilnie oczymá/

10. Powiedział/ O pełny wszelkiey zdrády y wszelákiey niecnothy synu dyabelski/ nieprzyiacielu wszelkiey spráwiedliwości: y nie przestháwnieszże podwracáć prosthych drog Páńskich?

11. A przetoż oto teraz ręká Páńska iest przećiw tobie/ á będźiesz ślepym/ áni oglądasz słońcá áż do słusznego czásu: A ták wnet przypadło nań zámienie y ćiemności/ y chodząc wokoło szukał tych ktorzyby go zá rękę wywiedli.

12. To gdy stárostá vyzrał co sie stáło/ vwierzył/ będąc przestrászon náuká Páńską.

13. Potym wyiechawszy z Páfu Páwel y ći ktorzy z nim byli/ przyszli do Pergi w Pámfiliey/ † á Jan odszedszy od nich wrocił sie do Jeruzálem.

† Mąż. 15. v. 38.

14. Ale oni gdy wyszli z Pergi/ przyszli do Anthyochiiey miásta w [C] Pisydyi/ á wszedszy do bożnice dniá szábátnego/ siedźieli.

C To powieda rozmieiąc o oney drugiey Anthyochiey ktora iest w dolney Syryey o ktorey wyżśey powiedał.

15. A ták po przeczytániu zakonu y Prorokow/ posłały Książętá bożnice do nich z tymi słowy/ Mężowie brácia/ ieśliż iest miedzy wámi iákie [D] słowo nápominánia do ludu/ powiedayćież.

D Pismo iest podane ku nauce y nápominaniu.

16 A przetoż powsthawszy Páwel/ á ręką milczenie vczyniwszy/ rzekł/ Mężowie Izráelscy/ y ktorzy sie boicie Bogá/ słuchayćie.

17 Bog ludu tego Izráelskiego obrał oyce nászę/ á wywyższył lud gdy przemieszkawali [*] w ziemi Egipthskiey/ [*] y wywiodł ie z niey wyniosłem rámieniem.

* w 2. Mo. 1. v. 1.
* w 2. Mo. 13. v. 14.
* w 2. Mo. 16. v. 1.

18. *Y około cztherdźieści lat czásu/ [E] cierpiał zwyczáie ich na puszczy.

E Folgował przewrotnemu á swowolnemu życiu ich wczym sie okázałá zacna nieskwapliwość Boiá.

19. A gdy wygładźił siedm narodow w ziemi Chánáneyskiey/ losem im podzielił ziemie ich.

† Jozu. 14. v. 1.

Potym

20 Potym około czterzech set y piąći dzieśiąt lat / * dał im sędzie áż do Sámuela Proroká.

* Sędź. 3. v. 9.

† 1. Sám. 8. v. 5. Támże. 9. v. 15. y 10. v. 1. ◊ 1. Sám. 16. v. 13.

21 † Potym prośili o Krolá / ◊ y dał im Bog Saulá synà Cys mężá z pokolenia Beniámin / przez czterdzieśći lat

22 Y odiawszy onego / wzbudźił im Dawidá Krola / o kthorym dawszy świádectwo powiedźiał: ✱ Ználazłem Dawidá synà Jesse / męża wedle serca mego / ktory czynić będźie wszytkie wola moie.

✱ Psálm. 69. v. 22.

23 Z tegoż ći nasienia * Bog według obietnice swoiey wzbudźił Izráelowi zbáwićiela Jezusa.

* Ezá. 21. v. 1.

24 † Gdyż przed tym Jan opowiedał przed nim iż przychodzącym krzest vznánia Izráelowi.

† Mát. 3. v. 1. Már. 1. v. 2.

25 Y gdy Jan wypełnił bieg swoy / powiedźiał: ◊ Kimże mie być mniemáćie? Nie ieśćiem ia ten / ale otho idźie zá mną / z ktorego nog nie ieśtem godźien abych rozwiązał trzewik.

◊ Már. 1. v. 7. Jan. 1. v. 20.

26 Mężowie bráćia / synowie narodu Abráamowego / y ktorzy miedzy wámi boią śie Bogá / wamći sa posłáne słowá zbawienia tego.

27 Abowiem ći co mieszkáią w Jerúzalem y Xiążęta ich / gdy go nie ználi á skázali go / słowá Prorockie ktore przez káżdy Szabáth bywáią czytáne / wypełnili.

28 A nie znalazszy żadney przyczyny śmierći / ✱ prosili v Pilatá áby był zábit.

✱ Mát. 27. v. 22. Már. 15. v. 13. Łuk. 23. v. 13. Jan. 19. v. 4.

29 Y gdy wszytkiemu dosyć vczynili / co o nim napisano było / ziawszy go z drzewa / położyli w grobie.

30 * Ale go Bog wzbudźił od vmárłych.

* Mát. 28 v. 2. Már. 16. v. 6.

31 † Ktory widźián iest przez wiele dni / od tych ktorzy z nim społu przyszli z Galileiey do Jeruzalem / a sa świádki iego v ludu.

† Łuk. 24. v. 7. Jan. 20. v. 19.

32 A takżey my oznaymuiemy wam tę obietnice / ktora śie oycom zstáłá.

33 Że ią Bog wypełnił nam synom ich / wzbudźiwszy Jezusá / iako thez iest napisano w Psalmie wtorym: ◊ Syn moy ieśtes ty / ia dźiś porodźiłem ćiebie.

◊ Psalm. 2. v. 7. Żyd. 1. v. 5.

34 A iż go wzbudźił od vmárłych / iż śie wiecey nie wroći do grobu / y ták powiedźiał: ✱ Dam wam ony mocne Dawidowe dobrodźieystwá.

✱ Ezá. 55. v. 3.

35 Y dla tegoż indźiey powiedźiał: * Nie dopuśćiśz áby świety twoy miał czuć naruszenie.

* Psalm. 16. v. 10.

36 Abowiem Dawid gdy zá wieku swego służył radzie Bożey / † zasnął / y przyłączon iest do oycow swoich / á vczuł naruszenie.

† 1. Krol. 2. v. 10.

37 Ale then ktorego Bog wzbudźił / nie vczuł naruszenia.

38 Niechże ć wam tedy będźie iáwno bráćia / iż przez thego oznaymione wam iest odpuszczenie grzechow / y to wszytko od czegoście przez zakon Moiżeszow nie mogli być rozwiązáni.

39 Przez thegoć káżdy ktory wierzy / bywa rozwiązan.

40 A przetoż bacżćie áby nà was nie przyszło to co powiedźiano w Prorocech.

41 ◊ Obacżćie F wy ktorzy gárdźićie / dźiwuyćie śie á zniszczeyćie / bo ia spráwuie G sprawę zá wászych czásow / sprawę ktorey nie vwierzyćie ieśliby wam kto powiedał.

◊ Abák. 1. v 5.

F Apostłhot iż nie nie mogł sprawić wodzieżnym napominániem teraz ie gromi srodze przywodząc ku vznániu.

G To ieśt / pomśtę dla rozgárdzenia słowá Bożego.

42 Zátym gdy wyszli z bożnice Zydowskiey / prosili ich pogáni aby w drugi Szábath mowili do nich ty słowá

43 A gdy śie rozeszło zgromádzenie / szło wiele Zydow y bogoboynych ludźi / nowo do Zydosthwa przystáiących / za Páwłem y Bárnabaszem / ktorzy mowiąc do nich rádźili im aby trwáli w łáśce Bożey.

44 A ták w drugi Szábath práwie wszytko miáśto zebrało śie ku słuchánin słowá Bożego.

45 Tedy Zydowie vyzrawszy wielki lud / nápełnieni sa zazdrośći / y sprzećiwili śie temu co Pawel powiedał / mowiąc przećiw temu y bluźniąc.

46 Ale Pawel y Bárnabas świebodnie mowili: Wamći było naprzod potrzebá opowiedáć słowo Bożę / ale gdy ie odrzucacie / á śkázuiećie śie sámi być niegodni H wiecżnego żywotá / otoż my obrácami śie do pogánow.

H A ońći iesth żywoth wiecżny poznáć iednego śámego być Boga y ktorego on posłał Jezusá Krystusá. ✱ Ezá. 49. v. 10.

47 Abowiem nam ták rozkázał Pan mowiąc: ✱ Postanowiłem ćie świátłością pogánom / ábyś był zbawieniem áż do ostátecżnych ziem.

48 To tedy słyszące pogáni vrádowáli śie / y chwálili słowo Páńskie / á vwierzyli ile ich iedno było zrzadzonych ku żywotowi wiecżnemu.

49 Rozchodźiło śie tedy słowo Páńskie po wszytkiey onej kráinie.

50 Ale Zydowie poduszczáli niewiásty bogoboyne / y vczćiwe / y przednieysze w mieśćie / á wzruszyli prześládowánie na Páwłá y Barnabasá / y wyrzucili

y wyrzucili ie z granic swych.

51 * A thak oni otrzasnawszy proch z nog swoich na nie/ przyszli do Ikonium.

52 A zwolennicy byli napelnieni wesela y Ducha swietego.

* Mat 10. v. 14. Mar. 6. v. 11. Luk. 9. v. 5. Mtey. 18. v. 6.

Kapitula 14.

Z. Bog slowo swey taski vtwirdza. 5. Pawet y Barnabas cirpiac przesladowanie/ vciekaia z Ikonium do Listry. 9. Kedy iz vzdrowili chromego/ miani sa za bogi od ludu pospolite. 14. Ale ie oni wieda prosto do Boga. 18. Wzrusona nie snaska od Zydow y kamionuia Pawla. 19. Pawet y Barnabas ida preci do Derben. 21. Vthwirdzaia zwolenniki w wierze y w cirpliwości. 22. Postanawiaia starsze. 23. y 26. Przesedszy wiele mieysc/ pilnie vzywaia vrzedu swoiego/ a opowiedaia Kościotowi Antyoceńskiemu slowo Bsze.

1. Tało sie potym w Ikonium/ iz spolu weszli do Bożnice Zydowskiey/ y mowili tak/ że wielkie mnostwo Zydow y Gretow vwierzyli pospolu.

2. Ale Zydowie ktorzy niewierni byli/ A pobudzali lud/ a vczynili zle serce poganom przeciw braciey.

3. A przethoż niemały czas strawili bespiecznie powiedaiac za pomoca Panska/ * ktory dawal swiadectwo slowu laski swoiey/ y dawal to że sie znamiona y cuda okazowały przez rece ich.

4. Rozdzielił sie thedy lud w mieście/ a iedni przestawali z Zydy/ drudzy z Apostoły.

5. A gdy sie zstało gwalthowne naście poganow y Zydow spolu z Ksiażety ich/ a czynili im krzywde/ y miotali na nie kamieńmi.

6. Tedy te rzecz obaczywszy/ vciekli do miast Likaońskich do Listhry y do Derben/ y do okoliczney krainy.

7. Y tamże opowiedali Ewanielia.

8. Tedy niektory człowiek w Listrze niemocny na nogi siedzial/ bedac chrom ieszcze z żywota matki swoiey/ ktory nigdy nie chodził.

9. Ten sluchał gdy Pawel mowił/ a gdy on nań pilnie patrzał/ y vzrawszy że miał wiare aby był vzdrowion/

10 Rzekł glosem wielkim: Wstań prosto na twoie nogi/ tedy on wyskoczywszy chodził.

11 A gdy lud vyzrał to co vczynił Pawel/ podniesli glos swoy mowiac po Likaońsku: B Bogowie podobni ludziam przyszli do nas.

12 Y nazywali Barnabasa Jowiszem/ a Pawła Merkuryuszem/ iż on sam mawiał.

13 Tedy kapłan Jowiszow ktory był przed miastem ich/ cielce koronowane do przysionka przywiodł/ gdy lud chciał ofiary sprawowac.

14 Co gdy vsłyszeli Apostołowie Barnabas y Pawel/ rozdarszy płaszcze swoie/ wskoczyli miedzy lud C wołaiac/

15 Y mowiac: Mżowie przecz to czynicie? Y myć też tymże co y wy niedostathkom iestechmy poddani ludzie/ oznaymuiac wam abyście sie od tych prożnych bogow obrocili do onego Boga żywego/ † ktory stworzył nieba y ziemie/ morze/ y wszytko co w nich iest.

16 Ktory za lat przeszłych ‖ dopuszczał wszytkim poganom/ iż sami swoienni drogami chodzili.

17 Aczkolwiek nie zaniechał aby o nim swiadectwa wiedzieć nie miano/ gdy nam dobrze czynił/ dawaiac nam z nieba dżdże/ y czasy vrodzayne/ napełniaiac D pokarmem y radości serca nasze.

18 A to mowiac/ zaledwie lud zaściągnęli że im nie ofiarowali.

19 Zatym przyszli niektorzy z Antyochiey y z Ikonium Zydowie/ ktorzy odwiodszy lud/ ‡ Pawła vkamionowanego wywlekli precz z miasthá/ mniemaiac żeby iuż vmarł.

20 Ale gdy go zwolennicy obstąpili/ wstał y wszedł do miasthá/ a nazaiutrz odszedł do Derben z Barnabasem.

21 Y gdy opowiedali Ewanielia miastu onemu/ a vczyli ich wiele/ wrocili sie do Listhry/ y do Ikonium/ y do Antyochiey.

22 A thak vtwirdzaiac vmysły zwolennikow/ y napominaiac ie aby trwali w wierze/ mowili: Że nam potrzebá przez wielkie vcisti wnidź do krolestwa Bożego.

23 Y gdy im za społecznym zezwoleniem obrali w każdym kościele starsze/ y modlili sie z posty/ zalecili ie Panu w ktore/

A Cżestokroć niesnaska ludzi niewiernych iest ku chwale Bożey.

* Mar. 16. v. 20.

B Thu sie okazuie przedkie vwiedzienie za ledá czym narodu ludzkiego.

C Coż gdyby dziś byli żywi/ pewnie by wiecey wołali widzac co sie za chwatá dzieie ich obrazom.

† w 1. Mo. 1. v. 2. Psal. 146. v. 6. Ziaw. 14. v. 7.

‖ Psalm. 81. v. 13.

D A thoż gdy nam hoynie dawa zywność y tho czego nam potrzebá.

‡ 2 Kor. 11. v. 25.

nu w ktorego vwierzyli.
24 A przeszedszy Pisydya/przyszli do Pámfiliey.
25 Opowiedziawszy też słowo Boże w Pergen/szli do Attaliey.
26 Y ztámtad wieźli sie do Antyochiey/ *skądbyli zaleceni łasce Bożey ku tey sprawie/ktorey dosyć czynili.
27 A ták przyszedszy zebrali kościoł/ y oznaymili to cokolwiek Bog vczynił przez nie/á iż pogánom otworzył drzwi wiary.
28 Y strawili tám czás niemały z zwolennikí.

*Wyżśey.13.v.1.

Kapitu. 15.

1. Roznicá około obrzezánia. 11. Zgadzáią sie miedzy sobą. 22. Posytáią do Kościołow Pogáńskich. 37. Rozłączenie Páwłowe y Bárnábaszowe dla Janá/ ktorego zwano Márek.

*Gal.5.v.1.

1. *Otym niektorzy co byli z Zydostwá przyszli/vczyli bráćia mowiąc: A Jesliż sie nie obrzeżecie wedle zwyczáiu Moiżeszowego/nie możećie byc zbáwieni.

A Pod obrzezowániem zámykáli też y wżytek zakon.

2. A przetoż sie wszczełá niesnaská y poswarek niemały Páwłowi z Bárnabásem przećiwko nim/ y postánowili aby szedł Páwel y Bárnábás y niektorzy z nich do Apostołow/y do stárszych w Jeruzalem/ pytáiąc sie o tey gadce.
3. Tedy oni bedąc posłáni od kościołá/przeszli przez Fenicen y Samáryą/ oznáymuiąc náwrocenie pogánow/ y przynosili wielką rádość wszytkiey bráćiey.
4. A gdy przyszli do Jeruzálem/przyięti są od kościołá/y od Apostołow/y od stárszych/á oznaymili cokolwiek Bog przez nie czynił.
5. Ale niektorzy powstawszy z Sekty Fáryzeuszow/ktorzy byli vwierzyli/powiedáli: Iż sie im pothrzebá obrzezowáć/á roskázáć aby był zachowywan zakon Moiżeszow.
6. Zebrali sie tedy Apostołowie y stárszy/ aby wybaczyli te sprawę.
7 A gdy był wielki poswarek/ wstawszy Piothr rzekł do nich: †Mężowie bráćia/wy wiećie że iuż Bog dawno mie obrał miedzy wámi/ aby przez vstá moie pogáni słuchali słowá Ewánieliey/ y wierzyli.
8. Bog thedy ktory zna sercá/dał im świádectwo/ dawszy im y Duchá świętego iáko y nam.
9. Y Bnie vczynił żadney roznice miedzy námi/ y miedzy nimi/wiárą oczyściwszy sercá ich.
10 Á ták teraz Cprzeczże kuśicie Bogá/ kładąc iárzmo ná szyie zwolennikow/ ktorego ani oycowie nászy ani my znośćiechmy nie mogli?
11 Ale przez łáskę Páná Jezusá Krystusá wierzymy iż bedźiem zbáwieni/ tak iáko y oni.
12 Tedy vmilkłá wszytká wielkość/ á słuchali Bárnábasza y Páwłá/ktorzy opowiedali co zá známioná y cudá czynił Bog miedzy pogány przez nie.
13 Zátym gdy vmilknęli/odpowiedźiawszy Jákub rzekł: Mężowie bráćia słuchayćie mie.
14 Symeon naprzod opowiedźiał/iáko Bog weyzrał ná pogány/ aby z nich wziął lud imieniowi swemu.
15 A z thać sie rzecza zgadzáią słowá Prorockie/iáko iest nápisano.
16 *Potym sie wrocę á pobuduię przybytek Dawidow obleciały/ y pobuduię vpadki iego/y zasie gi wystáwię
17 Aby ci ludźie ktorzy pozostáli szukáli Páná/ y Dwszyscy narodowie/ nád ktoremi wzywano imienia moiego/mowi Pan/ktory czyni to wszytko.
18 Jáwneć są od wszytkiego wieku y Bogá wszytki sprawy iego.
19 A dla tegoż ia ták rádzę nie przenágábáć tych/ ktorzy sie z poganow náwrácáią ku Bogu.
20 Ale pisáć do nich aby sie wstrzymáwáli od splugáwienia bálwanow/ od Egrzechu nieczystego/ od rzeczy Fdawionych/y od krwie.
21 Abowiemći Moiżesz od stárodáwnych czásow ma w każdym mieście ty ktorzy go opowiedáią/gdyż go w bożnicach ná każdy Szábáth czytáią.
22 Tedy sie zdało Apostołom y stárszym/ ze wszytkim kościołem/ przebránć meże z posrod siebie posłáć do Antyochiey z Páwłem y Bárnabászem/Judę ktorego zwano Bárszábás/ y Syłę/ meże przednieysze miedzy bráćia.
23 A to pisánie posłáć przez rece ich/

*Amos.9.v.11.

Nij Apostoło/

Wyżśey.10.v.43. 1.Kor.1.v.2.

B Jle sie dotycże przysposobienia y dźiedźictwá żywotá wiecznego.

2 Mát.23.v.4.

C To iest/ vmyślnie wzruszácie Bogá ku gniewu gdy wkłádácie ná sumnienia ludzkie brzemioná ciężśe niż ich znieść mogą.

D Y dla tegoż Zydowie y pogáni w iedne społeczność są znieśieni/áby poznáwáli tegoż y iednegoż Bogá.

E Then grzech dlá tego iest przydan iż v pogánow ták byt pospolity że go sobie zá nic niemieli.

F Co sie dotycże tey vstáwy tá rzecz nie bytá sámá przez sie niestuszna/y byto to roskázánie tylko do czásu postánowione.

† Wyżśey.10.v.20. y 11.v.13.

Apostołowie/stárszy/y bráćia/tym ktorzy sa w Antyochiey/w Syryey/y w Cylicyey/bráćiey ktorzy sa z pogá-
now/zdrowia życzymy.

24 Gdyżechmy słyszeli/iż niektorzy z nas wyszedszy zátrwożyli was sło-
wy/posłabiáiac dusze wásze/á każąc was obrzezowáć/y záchowywáć za-
kon Moiżeszow/ktorymechmy my te go nie roskazowáli.

25 Zdało sie nam tedy wszytkim iedno stáynie zebránym/posłáć do was me że przebrane z namileyszymi nászymi/ Bárnábaszem y z Páwłem.

26 Z ludźmi tymi ktorzy wydáli zdro wia swe dla imienia Páná naszego Jezusá Krystusá.

27 A przetożechmy posłali Judásá y Syle/ktorzy wam y sámi słowy tho oznaymia.

a Tu sie znáczy że duch świethy był wodzem ich iż tho pisáli y vstawiáły ale potym ty rzeczy wniwecz sa obrocone / oprocz grzechu nieczystego.

28 Abowiem thák sie zdało a Du-
chowi świetemu y nam/ abysmy wie cey nie kładli ná was brzemion / ied-
no ty potrzebne.

29 Abyście sie wstrzymawáli od tych rzeczy/ktore sa ofiárowáne bálwá-
nom/od krwie/odrzeczy dawionych/ y od grzechu nieczystego / od ktorych rzeczy iesli sie sámi záchowywáć bę-
dziecie/dobrze vczynicie. Zátym sie dobrze mieycie.

30 A tak oni odpráwieni/ przyszli do Antyochiey/ á zebrawszy lud oddáli list.

31 Ktory gdy przeczćiono/ vrádowá li sie z pocieszenia.

32 Tedy Judásy Sylás gdyż y sámi by li Proroki/ dlugiemi słowy nápomi nali bráćia/y vtwirdzáli ie.

33 Y gdy tam kilká czásow zmieszkáli/ odesłáni sa z pokoiem od bráćiey do Apostołow.

34 Ale Syli zdało sie tám zostáć.

35 Páwel też y Bárnábás mieszkáli w Antyochiey / nauczáiac y każąc z wielem inych słowá Páńskie.

36 Potym po kilku dni rzekł do Bár-
nábasza Páwel: Wrocmyż sie á ná-
wiedzmy bráćia nasze po wszytkich mieściech / w ktorychesmy opowie-
dáli słowo Páńskie/y dowiemy sie iá ko sie też máia.

37 Y radził Barnábás áby z soba wzie li Janá/ ktorego zwano Márek.

38 Ale sie Páwłowi nie zdało zá rzecz słuszna brác onego *ktory odstał od nich z Pámfiliey / á nie był w oney sprawie towarzyszem ich.

*Wyżśey. 12. v. 13.

39 Także przetho sa obrucszeni/ iż od-
szedł ieden od drugiego/a wźiawszy z soba Barnábás Márká wiozł sie do Cypru.

40 Páwel záśie przyiawszy do siebie Syle szedł precz/ będąc poruczon lá sce Bożey od bráćiey.

41 Y chodźił po Syryey y Cylicyey/ vtwirdzáiac kościoły.

Kapitułá 16.

1. Páwel obrzezawszy Tymotheuszá/ bierze go z soba. 7. Zá wolą Bożą pohámowáni sa od niektorey kráiny. 9. A do iney sa powo-
łáni. 14. Náwrocenie Lydyey. 18 Páwel niedba o chwałe niewiásty wieszczey. 23. Po dan do więzienia z Syla. 25. Cieszą sie społu Bogiem. 27. Odźwirnego náwracaią. 37. Y wolnymi vczynieni iáko Rzymiánie.

1. Przyszedł po-
tym do Derben y do Listry / á otho był tám zwolennik nie-
kthory imieniem * Tymoteusz/ syn nie ktorey niewiásty Zydowki wierney/ wszákoż z oyca Greká.

* Rzym. 16. v. 21. Filip. 2. v. 19. 1. Tes. 3. v. 2.

2. Ten zá soba miał świádectwo brá ćiey/kthorzy byli w Listrze y w Iko-
nium.

3. Thegoż Páwel chćiał mieć przy so-
bie/aby z nim szedł/ A y wźiawszy go obrzezał dla Zydow/ktorzy tham ná onych mieyscach byli/bo wszyscy wie-
dźieli że oćiec iego był Grek.

A To dla tego vczynił áby sie im Zydowie nie brzy dźili iáko cztowiekiem pogáńskim.

4. A tak chodząc po mieściech/ poda wáli im ku chowaniu vstáwy/ ktore były postanowione od Apostołow y stárszych/ktorzy byli w Jeruzalem.

5. Vtwirdzały sie thedy kościoły w wierze/á vstawicznie poczту ich ob-
ficie przybywało.

6. Tedy przeszedszy Frygia/ y kráine Galatcka/ pohámowani sa od Du-
chá świethego/ B áby nie opowiádali słowa Bożego w Azyey.

B Tu rozumie o Azyiey mnieyszey/ y nie godźi sie nam wywiedowáć przyczyny przeczthám Pan zákazał opowiedáć słowá swego/ iedno iż sie tákiemu podobało.

7. Zátym gdy przyszli do Misyey/ku-
sili sie wnidź do Bithyniey / ale im Duch nie dopuścił.

8. Tedy przeszedszy Misya / wstąpili do Troady.

9. Y widźiał Páwel w nocy widze-
nie / ano maż niektory Mácedoński przyszedszy sthánął/y prosił go mo-
wiąc: Przepraw sie do Mácedoni-
ey/á ratuy nas.

10. Y vyzrawszy to widzenie / nátych-
miast staralichmy sie iakoby idź do Mácedoni-

[C] To widzenie nie byto proste ale vthwierdzone duchem świętym / y dla tego mu natychmiast posłuszni byli.

Macedoniey / [C] maiąc za tho iż nas Pan powołował ku opowiedaniu im Ewánielii.

11 A tak wyszedszy z Troády / trzymálichmy sie prosto drogi do Samotracyey / á nazáiutrz do Neapolim.

12 Z támtąd do Filippos / ktore iest przednieysze miásto w stronie Macedońskiey / [D] cudzoźiemcy osadzone / támześmy w nim kilká dni zmieszkali

[D] W Greckim wykłádzie stoi Kolonia / ktore słowo iest ta ińskie / rozumie sie gdyby iáko tym obcym narodem osádzono iákoby źiemice.

13 A w dzień Szabáthu wyszlichmy z miásta podle rzeki / gdźie zwykły bywać modlitwy / á tám gdyśmy siedli / rozmawialichmy z niewiástami ktore sie były zeszły.

14 Tedy niektora niewiástá imieniem Lidya / ktora Szárlat przedawałá w mieście Thyátyrczykow / chwalac Bogá / słuchálá nas / ktorey Pan otworzył serce / iż pilnie thego słuchálá co powiedał Páwel.

15 A gdy sie okrzćiłá y dom iey / prosiłá mowiąc: Jeśliż mie rozumiećie być wierna Pánu / wnidźćieśz do domu mego á mieszkayćie / y tákże nas przymuciłá.

16 Y przydało sie gdychmyszli ná modlitwę / iż dźiewecźká niekthora comiałá ducha wieszczego / zábiegałá nam / á tá wielki zysk pánom swoim czynila wrożąc.

17 Tá chodząc za Pawłem y zá námi / wołała mowiąc: Ci ludźie sąc sługy onego nawyższego Bogá / ktorzy nam oznáymuią droge zbawienia.

18 A thoć czynilá przez wiele dni / ále Páwel [E] maiąc zá źle / obrocił sie y rzekł duchowi: Roskázuię ći przez imię Jezusá Krystusá / abyś od niey wyszedł / A przetoż wnet tegoż czásu wyszedł.

[E] Dla tego to czynił że widźiał chytrość ssátańską że sie miátá rozmnażąc gdyby był tego dłużey zámilczał Páwet / á iżby z nim więcey nie żartował / dla tego mu wynidź roskázał.

19 To widząc pánowie iey iż minęłá nádźieią zysku ich / poimawszy Pawłá y Syle / wlekli ie na rynek do vrzędu.

20 A postáwiwszy ie przed przełożonymi / mowili: Ludźie ći zaburzyli miásto násze / gdyż są Żydowie.

21 Y opowiedáią nam nowe zwyczáie / ktorych sie nam przyimować nie godźi áni przywłaszczáć / gdyżechmy są Rzymiánie.

22 Tedy spolu pospolstwo powstało przećiw im / á przełożeni rozdarszy száty ich / *kázali ie chłostáć rozgámi

*2. Kor. 11. v. 25. 1. Tesá. 2. v. 2.

23 A gdy im wiele ran zádáli / wrzućili ie do więźienia / roskázuiąc strożowi ćiemnice áby ich pilnie strzegł.

Ktory wźiawszy tákowe roskázánie / wsadźił ie do wnetrznego tarásu / á nogi ich zámknął w pętá.

[F] Tá modlitwá ich zámykałá w sobie wyznánie wiáry ich.

25 Ale o pułnocy [F] modlili sie Páwel y Sylás / á śpiewáli piosnki / y słuchálá ich ći ktorzy też w więźieniu byli.

26 Zátym nátychmiast zstało sie wielkie trzęsienie źiemie / ták iż sie potłukły fundámenty tárasu / y wnet sie otworzyły wszytki drzwi / á rozwiązały sie pęta na wszytkich.

27 Ocućił sie potym stroż ćiemnice / á gdy vyzrał drzwi otworzone v tárasu / dobywszy miecźá chćiał sie sam zábić / mnimáiąc iż więźniowie pouciekáli.

28 Tedy Páwel záwołał głosem wielkim mowiąc: Nie czyń sobie nic złego / bośmy háyw wszyscy.

29 Wźiawszy on tedy świátło / wpadł sie y przypadł drżąc do nog Páwłowi y Syli.

30 Y wywiodszy ie precz rzekł: Pánowie coż mam czynić abych był zbáwion?

31 A oni mu rzekli: Wierz w Pána Jezusá Krystusá / a będźieśz zbawion z domem twoim.

32 Y opowiedali mu słowo Páńskie / y wszytkim ktorzy byli w domu iego.

33 Tedy ie on wźiawszy w nocy oney że godźiny / omył rany ich / a okrzćił sie nátychmiast y wszyscy domownicy iego.

34 A gdy ie przywiodł do domu swego / nágotował im stoł / y rádował sie że ze wszytkim domem swym vwierzył Bogu.

35 Potym gdy dźień nástawał / posłáli przełożeni oprawce ktorzyby powiedźieli áby wypuścił ludźi ony.

36 Ty słowa opowiedźiał stroż ćiemnice Pawłowi / iż przełożeni posłali áby ie puszczono / á przetoż teraz wyszedszy idźćie w pokoiu.

37 Ale im rzekł Pawel: Vbiwszy nas iáwnie bez winności / gdyżesmy Rzymianie / [G] á podawszy nas do więźienia / teraz nas potáiemnie wyrzucáią / iśćieć nic z thego / ale niech sámi przyidą á wywiodą nas.

[G] Abowiem żaden nie miał mocy przyprawiać o gárdło Rzymiánin iedno pospolity człowiek.

38 Oznáymili tedy przełożonym oprawce ty słowá / y zlękli sie vsłyszawszy że Rzymiánie byli.

39 A przyszedszy przepraszáli ie / y wywiodszy prosili ich áby wyszli z miástá.

40 A tak wyszedszy z więźienia / weszli do Ly-

szli do Libyey/y wyzrawszy bracia cie szyli ie/y szli precz.

Kapitu. 17.

1. Przyszedszy do Tessaloniki/od iednych sa przyiaci/á od drugich wygnani. 11. Tessáloniczycy s pilnością sie o pismiech wywiádunia. 17. Rozmowá ktorą miał Páwet w Atheniech. 33. Co byt zá pożytek iey.

1. Gdy tym gdy szli w droge przez Amfipolim y Apollonia/ przyszli do Tessaloniki/ gdzie była bożnicá Zydowska.

2. Tedy Páwel wedle zwyczaiu swego wszedł do nich/á przez trzy Szábáthy rozmawiał sie z nimi z pism.

3. Okázuiac y przekładáiac/że była potrzebá Krystusowi cirpiec y wstáć z martwych/á iżci ten iest Jezus Krystus/ktorego ia wam opowiedam.

4. Y vwierzyli niektorzy z nich/á stowarzyszyli sie z Pawlem y Syla/ktemu wiele bogoboynych Grekow/ y niewiast przednieyszych niemało.

5. Ale Zydowie ktorzy słuchać niechćieli/ruszeni zazdrością/[A] nábrawszy niektorych letrásow ludzi złych/á zebrawszy lud wzburzyli miasto/á nászedszy ná dom Jazonow/szukali ich aby ie wywiedli do ludu.

6. A gdy ich nie znaleźli/wywlekli Jazona y niektora bracia do przełożonych miástá/wołaiac: Cić sa ktorzy stan wszytkiego świátá podwrácáli/y tuć oto przyszli.

7. Ktore przyiał Jazon/á wszyscyćci czynia przeciw dekretom Cesarskim/ opowiedaiac Jezusá [B] Krolá inego.

8. Y podburzyli ludy przełożone miástá/ ktorzy tego słuchali.

9. Wszakoż oni przyiawszy od Jazoná rękoiemstwo y od inych/ puścili ie ná postáwienie.

10 Ale bracia wnet w nocy wypuścili Páwłá społu z Syla do Berea/ktorzy gdy tam przyszli/weszli do bożnice Zydowskiey.

11 Lecż oni byli státecznieyszy niżći co byli w Tessalonice/á to iż przyieli słowo Bożе ze wszytka ochotą/ vstáwicznie sie wywiaduiac pism/[C] ieśliby sie to ták miało.

12 A przethoż wiele ich vwierzyło/y Greckie niewiásty vczciwe/ y mężow niemało.

13 O tym gdy sie dowiedzieli Tessalonicenscy Zydowie/że y w Berei opowiedáne iest od Páwłá słowo Bożе/ przyszli też y tam podburzáiac lud.

14 Ale wnet Páwłá wypuscili brácia/ áby szedł iakoby do morzá/wszákoż Syłá y Tymotheusz zostali tam

15 A ci ktorzy sie podieli postawić Pawłá na mieyscu bespiecznym/ przeprowadzili go aż do Athen/á wziawszy roskazanie do Syle y Tymotheusza/ żeby tymrychley bywali v niego/ szli w droge.

16 Zatym gdy ich Páwel w Atheniech czekał/ tedy sie w nim wzruszał duch iego/ gdy widział miasto[D] poddane bałwochwalstwu.

17 A przetoż rozmawiał w bożnicy z Zydy y z ludźmi bogoboynemi/ták że y w rynku ná każdy dzień/z kim sie iedno podkał.

18 Tedy niektorzy [E] Epikureyczycy y [F] Stoicy Filozofowie gadali sie z nim/ á mowili niektorzy: Coż wżdy ten [G] plotká chce powiedać? A drudzy mowili: Zda sie być opowiedaczem obcych bogow/bo im Jezusá y zmartwychwstánie opowiedał.

19 A ták go pochwyciwszy wiedli ku [H] Areopagu/ mowiac: Możemyli wiedzieć co tho iest zá nowa naukа/ ktora opowiedasz?

20 Bo iakies obce rzeczy przynosisz do vszu naszych/ á przethoż chcemy wiedzieć co wżdy z tego ma być.

21 Abowiem Athenieńczycy/y ci ktorzy tám mieszkali goscie/ żadna sie ina rzeczą nie bawili/iedno w powiedaniu á w słuchániu iakich nowin.

22 Tedy Pawel stoiac w posrod Areopagu/rzekł: Mężowie Athenieńscy/we wszytkim widzeiż barzo nabożnemi iesteście.

23 Gdyż chodzac y przypátruiac sie waszym nabożeństwom/ nalazłem też oltarz ná ktorym iest napisano: [I] NIEZNAIOMEMV BOGV. A przeroż tego ktorego wy nieznaiac chwalicie/ thegoći ia wam oznaymuie.

24 Bog ktory stworzył świát/y wszytko co na nim iest/ ten gdyż iest Pánem niebá y ziemie/* nie mieszkać w kościelech ręką zbudowanych.

25 Ani bywa chwalon rękoma ludzkiemi/ iákoby czego potrzebować miał/ gdyżon dáie wszytkim żywot/ y oddech/ y wszytko.

A Tenci iest záwżdy zwyczay ludzi niewiernych gdy nie mogą náuczey prawdy zágrodzić tedy mieszáski wszczynáią.

B Tákowa to iest rownie pothwarzáłka ná on cias Zydowie. Krystusá Pána pocwarzali.

C Nie czynili tego aby sie im záraz ná ich stowiech zásádzić mieli ktore stysneli od nich/ ale pismá rostrząsáli ku potwierdzeniu wiáry swey ieśliby sie z prawdą pism zgadzały stowá ich.

D Tám gdzie było práwe srzodło wszech nauk/ tám że też było nasprosmieyszebałwochwalstwo.

E Ci byli ktorzy nawyższe szczęście poktadali w rozkoszy

F Ci zaśie nawyższe szczęście poktádali w cnocie/ktorzy iednák prawie znać nie mogli.

G W Greckim stoi słowo co znáczy tego ktory nowe wieści nosi/ á dla zysku ledá co wtacia.

H Ták názywano ratusz Athenieński ktory był ná pagorku zbudowány á ten był poświęcon Bogu ktoremu názywali Mars á tham był wiedzion do sądu iako kácerz y odszczepieniec.

I Acikolwiek było napisano Bogom nieznáiomym/ ale z tąd bierze Páwel przyczynę chcąc ie przywieść ku poznániu Bogá iednego.

* Psalm. 50. v. 8. Wyższey. 7. v. 48.

Y sprawił

26 Y sprawił z iedney krwie wszytek narod ludzki/ aby mieszkali po wszytkiey ziemi/ zamierzywszy pewność czasow ktore przed tym postanowił/ y założywszy granice mieszkania ich.

27 Aby szukali Boga/ owaby snadz macaiąc znaleźli go/ chociaż ci koniecznie od każdego z nas nie iest daleko

28 Abowiem przezeń żywiemy/ y ruchamy soba/ y iestechmy/ iako y niektorzy z waszych [K] Poetow to powiedali/ gdyżechmy tez sa narodem iego.

29 *A przetoż gdychmy sa narodem Bożym/ nie mamy tak rozumieć/ [L] aby zlotu/ albo srebru/ albo kamieniowi misternie rytemu/ albo zmysleniu człowieczemu bostwo miało być podobne.

30 Lecz przebaczaiąc czasow tey nieumieiętności/ teraz Bog wszędy oznáymuie wszem ludziam/ aby sie wznali.

31 Dla tego iż postánowił dzień w ktory sprawiedliwie sądzić będzie ziemie/ przez tego męża ktorego naznáczył/ iawnie tho okazawszy wszytkim/ iż on go z martwych wzbudził.

32 Tedy oni vsłyszawszy o zmartwych wstaniu/ niektorzy z nich z posmiechem to przymowali/ á drudzy zásie powiedzieli: Będziem cie o tym drugi raz słuchać.

33 Zátymże Páwel wyszedł z posrodku ich.

34 Ale niektorzy przystáli do niego y vwierzyli/ miedzy ktoremi był Dyonizyus Areopágitá/ y niewiástá imieniem Dámarys/ y ini z nimi.

K Tu dawa znać o Aratusie poecie.

* Ezá. 40. v. 18: L Ná tym mieyscu gáni y kształt tony rzeczy z ktorychby sobie cielowiek chciał Bogá wymyślać.

Capitu. 18.

1. Páwet robi rekomá swemi/ y opowieda w Koryncie słowo Boże. 6. Brzydźi sie Zydy. 8. Przyimt od wiela ich. 9. Y pocieszon od Páná. 14. Gállio sędzia nie podeymuie sie sądow o wierze. 17. Sostenes vbit. 18. Slub Páwłow. 21. Wiárá iego w opátrznośći Bożey. 22. Stáránie iego o brácią. 24 Wystawianie Apollowe.

1. POtym Páwel odszedszy z Athen/ przyszedł do Koryntu.

2. Y nalazszy niektorego Zydá * imieniem Akille rodem z Ponthu/ ktory był niedawno z Włoch przyszedł z Pryscylla żoną swą (dla tego iż było rozkazánie Klaudyuszowe/ áby Zydowie wszyscy szli precz z Rzymá) przyszedł do nich.

* Rzym. 16. v. 3.

3. A iż był tegoż rzemiesłá/ mieszkał v nich y [A] robił/ abowiem to było rzemieśło ich robić namioty.

4. Tedy sie gadał w Bożnicy ná káżdy Szábath/ námawiaiąc Zydy społu y Greki.

5. A gdy przyszli z Macedoniey Srás y Tymotheusz/ ścisnion był Páwel od ducha/ oświadczaiąc Zydom iż Jezus był Krystusem.

6. Lecz oni gdy sie zástáwiáli y bluznili/ † wytrząsszy száty swe/ rzekł do nich: [B] Krew wásza ná głowy wasze/ iáciem czyst/ á od tegoż czásu idę do pogánow.

7. Y odszedszy ztámtąd/ wszedł w dom niektore° człowieká imieniem Just/ ktory służył Bogu/ á iego dom był podle bożnice.

8. Tedy Kryspus przednieyszy w bożnicy vwierzył Pánu ze wszytkim swym domem/ y wiele Korintczykow słuchaiąc wierzyli y krzcili sie.

9. Zátym Pan rzekł Páwłowi w nocy przez widzenie: Nie boy sie/ ále mow y nie milcz.

10 [C] Abowiemciem ia iest z tobą/ á żaden sie ná cie nie targnie/ abyć miał co złego vczynić/ abowiem tu wielki lud mam w miescie tym.

11 A tak tam mieszkał rok y sześć miesiecy/ náuczaiąc v nich słowa Boże°.

12 A gdy Gállio był Starosta w Achaiey/ tedy Zydowie iednostáynie powstali przeciw Pawłowi/ y przywiedli go przed sąd.

13 Mowiąc: Iż ten [D] przeciw zakonowi námawia ludźi chwalić Bogá.

14 A gdy iuż Páwel miał vstá otworzyć/ rzekł Gallio do Zydow: Byćwam była krzywda iáka/ ábo co zá złoczinstwo Zydowie/ ileby sprawiedliwości należało/ bronilbych was.

15 Ale ieśli tylko gadká iest o słowiech y o imionach/ á o zakonie wászym/ wy to sámi rozeznaycie/ abowiem iá niechce być tey rzeczy sędzią.

16 Y wygnał ie od sądu.

17 Tedy wszyscy Greey [E] Sostená przednieyszego z bożnice pochwyćiwszy/ bili przed sądem/ ále tego Gallio nic ná pieczy nie miał.

18 Potym Páwel gdy tám ieszcze przez niemały czas mieszkał/ pożegnawszy sie z bracią/ wiozł sie do Syryey (máiąc z soba w towárzystwie Pryscylle y Akille) *gdy [E] ogolił głowę w [F] Cenchreách/ bo miał ślub.

B Záwżdyć to czynił gdzie iedno kolwiek przyszedł/ wiáko w Koryncie tym więcey to czynił á to dla fałeszných Apostołow/ ktorzy bez záptáty y nagrody vczyli áby sobie tym więtsą táske ziednáli.

† Mát. 10. v. 14. Wyiśćey. 13. v. 51.

B Abowiem żadney wymowki mieć nie mogą/ á dla tegoż im strászliwa ponie śie Bożą oznáymuie.

// 1. Kor. 1. v. 14.

C Obiecuie mu Pan osobliwą obronę zá ktorą tym snadniey wytrzymać może sprzeciwieństwá swych nieprzyiaciot.

D Skárżyli nań iż gwałćił chwałę Boią w zakonie postánowioną.

[E] 1. Kor. 1. v. 1.

* w 4. Mo. 6. v. 18. Mśey. 21. v. 24.

E Páwel nie dla iney przyczyny tego czym iedno folguiąc sprosności Zydowskiey iż oni thák głupi byli że sie tak zakonnemi sprawami mniey potrzebnemi zábawiali.

F Cenchree był porth Koryneski ktory był ná siedmidziesiat stádiach od miástá.

19 Zátym przyszedł do Efezu/y tám ie zostáwił/á sam wszedszy do bożnice rozmawiał z Zydy.

20 A gdy go prosili żeby v nich dłużey mieszkał/ nie zezwolił.

21 Ale ie pożegnał mowiąc: Koniecż nie potrzeba mi obchodzić świeto które bliśko iest w Jeruzalem/ *lecż sie zá sie do was wrocę zá wolą Bożą/ y odszedł z Efezu.

22 A zstąpiwszy do Cezáryey/ y przyszedszy do Jeruzalem/ tám przywitawszy sie z kościołem/ szedł do Antyochiey.

23 Y gdy thám przemieszkał niektory czás/ odszedł/ idąc porządnie przez kraine Galátską/ y przez Frygią/ á vtwirdzał wszytki zwolenniki.

24 †Thedy Zyd niektory imieniem Apollos rodem z Alexandriey/ człowiek wymowny/ przyszedł do Efezu/ bedąc mocnym w pismiech.

25 Ten był wprawiony w drodze Páńskiey/ á pałaiąc w duchu mowił y nauczał pilnie tych rzeczy które były Páńskie/ [G] tylko wiedząc o krzćie Janowym.

26 Y począł bespiecznie mowić w bożnicy/ [H] ktoreº vsłyszawszy Pryscyllá y Akillá/ wzięli go/ y dostatheczniey mu oznaymili droge Bożą.

27 A gdy chćiał idż do Achaiey/ nápominali go bráćia/ y pisáli do zwolenników aby go przyięli/ ktory gdy przyszedł/ wiele pomagał tym ktorzy vwierzyli z łáski.

28 Abowiem dostátecznemi wywody tym wiecey á wiecey sztrofował iáwnie Zydy/ okázuiąc przez pisma iż Jezus był onym Krystusem.

* 2. Kor. 4. v. 19. Jáku. 4. v. 16.

† 1. Kor. 1. v. 12.

G Abowiem on tylko sie był dopierko pierwszych początkow Ewanieliey náucził.

H Then Apollos choć był náuczony y wymowny/ wszákoż nie miał sobie zá zelżywość iż go ten rzemieśnik Akillá vczył.

Kapitułá 19.

6. Duch świety zá włożeniem rąk Páwłowych ludźiam był dawan. 9. Náukę iego bluźnią Zydowie. 10. Ale sie oná tym wiecey szyrzy. 11. Potwirdzona wielkiemi cudámi. 13. Bespieczeństwo záklinácżow. 16. Skaránie ich. 17. Pożytek ktory ztąd przyszedł. 24 Rozruch záczęt od Demethryusá wrzkomo od Dyany. 35. Wszákoż od niektorego pisárzá pohamowan.

1. STálo sie potym gdi Apollos był w Koryntćie/ iż Pawel obszedszy gorne kráiny przyszedł do Efezu/ gdżie tám znalazł kilká zwolennikow

A W tych słowiech rozumie dáry osobliwe duchá świetego.

2. Y rzekł do nich: Jalisćie wżieli [A] Ducha świetego/ gdyscie vwierzyli? A ile mu oni powiedżieli: y owszemi chmy o thym [B] ani słychali/ iesliż iest Duch swiety.

3. Tedy rzekł: W cożescie tedy sa pokrzczeni? A oni powiedżieli: W Janowe krzest.

4. Zátym rzekł Páwel: *Janci tylko krzcił [C] krztem vznánia/ mowiąc ludowi áby w onego ktori miał przyiydż po nim vwierzyli/ to iest/ w Krystusá Jezusá.

5. A przetoż oni vsłyszawszy to/ [D] pokrzczeni sa w imie Páná Jezusowe.

6. Y gdy na nie wkładał ręce Pawel/ przyszedł ná nie Duch swiety/ á mowili obcemi iezyki/ y prorokowali.

7. A tych wszytkich mężow było około dwunaśćie.

8. Pothym on wszedszy do bożnice/ mowił bespieczńie przez trzy miesiące rozmawiaiąc y rádząc o tym coby ku krolestwu Bożemu przysłuszało.

9. A gdy niektorzy byli zátwardzeni/ y niechćieli być posłuszni/ mowiąc złe o drodze Páńskiey przed ludem/ odszedszy od nich/ wyłączył zwolenniki na każdy dzień vczac w szkole niektorego Krola.

10. A toć sie działo przez dwie lećie/ tak iż wszyscy ktorzy mieszkali w Azyey/ słuchali słowá Páná Jezusowego/ ták Zydowie iako y Grecy.

11. Y nie ledá cuda spráwował Bog przez ręce Páwłowe.

12. [E] Ták iż też na ludźi chore przynoszono fácelety abo ręcznicżki od ciáłá ieº/ á odchodziły od nich choroby/ y duchowie źli odstępowali od nich.

13. Tedy niektorzy tułacy Zydowie báwiący sie zaklinániem/ kusili sie wzywáć nád tymi ktorzy mieli duchy złe imieniá Páná Jezusowe º/ mowiąc: [F] Poprzysiegamy was przez Jezusá/ ktorego Pawel opowieda.

14. A było synow Scewy Zydá Książe cia kapłánskie º siedmi/ ktorzy to czynili

15. Ale odpowiedżiawszy duch zły rzekł: Známći Jezusa/ y wiem co Pawel/ ále wy coście sa zacż?

16. Y skoczywszy na nie człowiek on w ktorym był duch zły/ á opanowawszy ie zmocnił sie im/ tak iż nago zránieni zuciekáli z domu iego.

17. A toć sie rozsławiło v wszytkich ták Zydow iako y Grekow/ ktorzy mieszkali w Efezie/ y przyszedł na nie wszytki strach/ á wielbili imie Páná Jezusowe.

A wiele

B Aczći im nie táyna rzecż była o duchu świetym/ ále iákie były widome táski iego/ o tym niewiedżieli.

* Mát. 3. v. 11. Márc. 1. v. 8. Łuk. 3. v. 16. Jan. 1. v. 27. Wyżśey. 1. v. 5.

C To iest/ gdy wcżyt vznánia tego wyznaniem był krzest ktheryon w przod spráwował.

D To iest Dárowáni sa y ozdobieni widomemi dáry y táską duchá. to co sie stawało przez wkładánie rąk.

E To sie wszythko dźiało ku vtwierdzeniu Ewánieliey y vrzędu Páwłowego/ á nie dlátego iżby ábo iego sámego ábo chustek iego chwalić miano.

F Ci ludźie złe wżiwaiąc powołánia Páwłowego swobodnie sobie przywłaszczáią vrzędu iego/ czego sie żadnemu człowiekowi czynić nie godźi.

18 A wiele onych ktorzy vwierzyli przychodzilo/wyznawaiac y oznaymuiac sprawy swoie.

19 Także y wiele z onych ktorzy sie naukami niepotrzebnemi parali/ przyniozszy ksiegi popalili przed wszytkimi/ ktbore oszacowawszy/ znalezli piecdziesiat tysiecy srebrnikow.

20 A thákci sie mocnie rozrastalo slowo Pánskie/y brało moc.

21 To gdy sie spełnilo/ vmyslił Páwel przez Ducha/ przeszedszy Mácedonia y Achaia idż do Jeruzalem/y mowił ták: Bywszy tám/ potrzebá mi też y Rzym ogledáć.

22 Tedy poslawszy dwu z onych ktorzy mu służyli/ Tymotheuszá y Erásta/ sam do czasu zostal w Azyey.

23 Tegoż czasu wszczal sie rozruch nie mały o oney sekćie.

24 Abowiem niektory imieniem [G] Demetryus złotnik/ktory robil kościoły srebrne Dyanie/czynił niemały pożytek rzemieśnikom.

25 Ktore zebrawszy/y ine ktorzy byli tákowychże rzeczy rzemieśnicy/ rzekł: Mężowie/ wiecie sz iż z tego rzemieśla sa nasze máietnośći.

26 Widzićie tedy y slyszycie/ że nie tylko w Efezie/ale prawie po wszytkiey Azyey ten Páwel namowił á odwrocił wiele ludu/ mowiac że nie sa bogowie ći ktorzy sa rękámi vczynieni.

27 A tak potrzebá sie thego obawiáć/ by nam przezeń tá czastká nágániona nie zginęlá/ [H] y owszem też áby wielkiey Boginiey Dyany kościoł nie był niszacz mian/ y przyszłoby ktemu że by thež był zepsowan máiestat iey/ [I] ktora chwali wszytká Azya/ y wszytek świát.

28 Ty rzeczy oni vslyszawszy/ nápełnieni gniewu krzyknęli/ mowiac: Wielkać iest Dyaná Efeska.

29 Y było pełne wszytko miásto zámieszánia/ y wtárgnęli iednostáynie ná rynek/ poimawszy Gáiego y Arystárchá Mácedończyki/ ktorzy byli towárzyszmi w drogách Páwlowych.

30 A gdy Páwel chćiał wynidż do ludu/ nie dopuścili mu zwolennicy.

31 Ale y niektorzy przednieyszy z Azyey/ gdy mu byli przyiacielmi/ posławszy do niego prosili go áby nie wychodził ná rynek.

32 Thedy iedni ináczey wołáli/ ábowiem było zebránie zámieszáne/ á wiele ich było ktorzy nie wiedzieli dla czego sie zeszli.

33 A niektorzy z ludu przywiedli Alexándrá/ ktorego pędzili Zydowie/ A przetoż Alexander gdy ręka milczenie vczynił/ chćiał vczynić obmowę przed ludem.

34 Ktorego gdy poznali bráć Zydem/ tedy sie wszczął krzik wszech społu/ iáko by przez dwie godzinie/ wołáiących: Wielka iest Dyaná Efeska.

35 Thedy pisarz vśmierzywszy lud rzekł: Mężowie Efescy/y ktoryż iest człowiek coby niewiedział/iż miásto Efeskie iest [K] chwalca wielkiey Boginiey Dyany/ y obrázu ktbory spadł od Jowisza?

36 A przetoż gdyż sie tym nikt sprzećiwić nie może/ [L] pothrzeba sie wam pohamować/ a nic skwápliwie nie czynić.

37 Abowiem esćie przywiedli ludźi tyáni swiethokradce/ áni bluźnierze przećiw Boginiey waszey.

38 A iesliż Demetryus/ y ći ktorzy z nim sa rzemieśnicy máia co za przyczyne przećiw komu/ wszák prawo siedzi y sa Rayce/ thamże niech ná sie skárżą.

39 Jesliż sie też o iákich inych rzeczach bádaćie/ to sie ná słusznym zeszćiu odprawi.

40 Abowiem sie nam obawiáć potrzebá/ áby nas nie obwiniono o niesnáske dniá dzisieyszego/ gdyż nie mász żadney przyczyny iakobychmy mogli dáć o sobie sprawę thego nászego zeszćia nieporządnego. A gdy to rzekł/ rospuścił ono zgromadzenie.

Kapitułá 20.

1. 14. Páwet przeiedt wiele mieysc. 7. Spiáwuie wieczerzą Páńską/ y ćiyni w nocy kazánie. 9. Eutychusá wzbudza od vmárłych. 17. Przykładem swoim nápomina stársze Efeskie. 36 A odpráwiwszy modlitwy z nimi/ idźie do Jeruzálem.

1. A Gdy sie vćiszył on rozruch/ tedy Páwel wezwał zwolennikow/ á pożegnawszy ie/ szedł w droge do Mácedoniey.

2. Tedy chodzac po onych stronách/ nápominał ie długiemi powieśćiámi/ zátym przyszedł do Grecyey.

3. A tám zmieszkawszy trzy mieśiące/ gdy nań Zydowie zasádki chytre vczynili tám kedy miał idż do Syriey/ zdáło sie mu ná zad idż przez Mácedonią y byli z nim

G Ten Demetryus zwykł był z srebrá odlewáć kształty onego zacnego kościołá Dyány/ y przedawał ie ludźiom ći ie sobie ná pierśiách ku pámiątći nośili/ z kądmáiąc zysk wielki wzruszył ty burdy przećiw słowu Bożemu/ gdźie sie tu oto okázuie iáko tá komśtwo iesth ná wielkiey przekázie Ewánieliey świętey.

H Tu w tych słowiech swych naprzod przekłáda ten zły ćiłek szkodę w zyśku swym/ przekłáda potym chwałę swey Dyány/ z ktorych słow znáćzy sie iż sie on sám o sobie więcey stárał niżo swey Dyány chwałe.

I Wszytkiey swey wiáry ni náćiym inem nie zásadza iedno ná wielkośći ludu ták iáko tho y dziś niektorzy ćzynią.

K Słowo Greckie miásto tego cochmy my potożyli chwalcą/ znáczy dozorcę abo wytrykuszá kośćielnego.

L Thákći zawiśćy mądrość tego świátá mowi ktora nic inego nie rádźi áni sie ná żadną rzecź więcey ogláda/ iedno áby tylko ty doczesne nie snáski nie były.

4. Y byli z nim w towárzyſtwie áż do Azyey/Sopater Berreeński/y Aryſtárchus z Sekundusem Teſſaloniceńſcy/y Gáius Derbeyczyk/y Tymoteuſz/á zaſie z Azyey Tychikus y Trofimus.

5. Ktorzy iechawſzy wprzod/czekáli nas w Troádzie.

6. My zaſie po dniech Przaśnikow/odplynelichmy od [A] Filipis/y przyſzlichmy do Throády zá pięć dni/gdzieſmy zmieſzkáli przez ſiedm dni.

7. A ták pirwſzego dniá w tegodniu/zebrawſzy zwolenniki [B] ku lámaniu chleba/mowił do nich iż miał iechać názáiutrz/y przedłużył kazánie áż do pulnocy.

8. A było wiele lámp ná oney ſali/gdzie byli zgromadzeni:

9. Tám ſiedząc niektory młodzieniec imieniem Eutychus w oknie/będąc ziął ciężkim ſnem/gdy Páweł długiey mowił/zachwiawſzy ſie od ſnu/ſpadł ná dol z trzecie° pietrá/y wzięt ieſt vmárły.

10 Thedy zſtąpiwſzy Páwel/położył ſie ná nim/á obłápiáiąc go mowił: Nie frąſuyćie ſie/boć w nim ieſt duſzá iego.

11 A thák gdy záſie wſzedł/á łamał chleb y iadł/długo mowił áż ku świtániu/y zátym że precz ſzedł.

12 Przywiedli też y młodzieńcá żywego/y byli niepomału pocieſzeni.

13 A my też ſzedſzy do okrętu/wieźlichmy ſie do Aſſu/ábychmy ztámtąd wźięli Páwłá/Abowiem był ták poſtánowił/iż thám miał pieſzo idąc.

14 A gdy ſie do nas przyłączył v Aſſu/wźiawſzy go przyiechálichmy do Mitylény.

15 Ztámtąd ſie záś odwiozſzy/przyſzlichmy názáiutrz ku Chiu/á drugiego dniá przypłynelichmy ku Samu/A pomieſzkawſzy w Throgillu/názáiutrz przyſzlichmy do Miletu.

16 Abowiem Páwel poſtánowił iż miał minąć Efez/aby czáſu prożno nie trácił w Azyey/bo ſie kwápił ieſliby mogło być/aby ná dzień świątecżny był w Jeruzálem.

17 Tedy od Miletu poſławſzy do Efezu/wezwał ſtárſzych z kośćiołá.

18 Ktorzy gdy do niego przyſzli/powiedźiał im: Wy wiećie/iż od pierwſzego dniá w ktorym wſzedł do Azyey/iákom zwámi po wſzythek czás był.

19 Służąc Pánu ze [C] wſzytką ſkromnośćia/z wielą łez y z pokuſámi/ktore ná mie przychadzały z zaſádek Żydowſkich.

20 Jem ſie nie ſkrádał z niczym coby wam było pożyteczno/żebych wam był thego oznaymić nie miał/vczac was iáwnie po wſzytkich domiech.

21 A oświadczáiąc Żydom ſpolu z Greki/ono vznánie ktore ieſt ku Bogu/y wiárę ku Pánu náſzemu Jezuſowi.

22 Ale teraz oto ia [D] związany w duchu/iádę do Jeruzálem/niewiedząc co ſie tám zemna dźiáć będźie.

23 Jedno żeć Duch ſwięty po wſzythkich mieśćiech oświadcza/że mie więźienie y vtrapienie czeká.

24 Wſzákoż ia ná to żadnego bácżenia nie mam/ani mi ieſt miła żywoth ſámemu/iedno ábych dokończył biegu moiego z weſelem/y poſługi ktoram wźiął od Páná Jezuſá/ku oświadczániu Ewánieliey łáſki Bożey.

25 A teraźći ia oto znam/że żaden z was wſzech nie ogłądáćie oblicżamo iego/przez ktorem ia przeſzedł opowiedáiąc krolеſtwo Bożе.

26 Y dla tegoż ſie wam oświadczam dniá dźiſieyſzego/[E] żećiem ia ieſt czyſt od krwie wſzytkich.

27 Abowiemem ſie nie chronił/żebych wam nie miał oznaymić wſzelkiey [F] rády Bożey.

28 A przetoż mieyćie ſie ſámi ná pilney pieczy y trzodę/nád ktorą was Duch ſwięty poſtánowił Biſkupy/ábyśćie páſli kośćioł Boży/ktorego on nábył ſobie [G] ową krwią ſwoią.

29 Boć ia wiem że po odeśćiu moim wnidą miedzy was ſrodzy wilcy/ktorzy nie ſfolgują trzodźie.

30 Y z was ſámych wynidą mężowie mowiący [H] rzeczy przewrotne/aby zá ſobą zwolenniki odtárgnęli.

31 A dla thegoż czuyćie/pomniąc żeći em przez trzy łatá w nocy y we dnie nie przeſtawał nápomináć z was kážđego z łzámi.

32 A ták teraz brácia poruczam was Bogu/y ſłowu łáſki iego/ktoryć Bog może pobudować/y dáć wam to/co [I] prawem dźiedźicżnym otrzymácie ze wſzytkimi poświęconemi.

Nie pożądał-

[A] Abowiem przez ony dni przaśnikow przemießkawat w Filipis ználażßy czás ku vczeniu oznáymuiąc zakon táſki/á iż iuż ſą wniwecź zakonne Ceremonie obrocone.

[B] To ieſt/ku obchodzeniu wieczerzey Páńſkiey/o czym pátrz káp. 2. v. 46.

[C] Tho wſpomina przeciwko pyſze y chłubie ktore dwie grzechy nie máią być w ſługách Bożych.

[D] To ieſt/Z przymuſzenia y z roſkázánia duchá s. ktorym iáko powrozem iákim będąc związány tám muſßę być wiedźion.

[E] To ieſt/Żem ia nie ieſt przyczyną zginienia żadnego z was.

[F] To ieſt/ tego wſzytkiego co należáło ku ludzkiemu zbáwieniu.

[G] Ty ſłowá iáwnie á iáśnie okázuią iż ſą prawdźiwe ony ſłowá Jáná S. gdy mowi: Słowo zſtáło ſię ciałem/iż ten ktori był Bogiem prawdźiwym prawdźiwie ſie nam ſtał y Bogiem y człowiekiem/z ktore° wypłynęłá ona krew ktho ra oczyſćiłá grzechy náſze.

[H] A zwłaßczá máiąc o ſobie hárde rozumienie/ktore ieſt mátką wßelkiego odßczepieńſtwá.

[I] Ktorego doſtániemy przez przyſpoſobienie/iáko práwi właſni ſy nowie.

33 Nie pożądałćiem od żadnego z was
K srebra/ złota/ ani száty.
34 Y owszem sámi wiećie/ * że moim
potrzebam/ y tych kthorzy sa zemna/
służyły ręce oto ty.
35 We wszytkimćiem wam okazał/ iż
thák prácuiąc potrzebá przyimować
niemocne/ á pamiethać słowá Páná
Jezusowe/ iż on powiedźiał: Szczę
śliwsza rzecź iest dawać niźli brać.
36 A to rzekszy/ klęknął nákolaná swe/
y modlił sie z nimi wszytkimi.
37 Tedy sie wszczął wielki płácź wszy
thkich/ á vpadaiąc ná szyi Pawło
wi/ całowali go.
38 Bedąc barzo żałośćiwi z słow kto
re im mowił/ że wiecey mie mieli vyz
reć oblicza iego/ y tákże go prowadźi
li áż do okrętu.

Kapituła 21.

4. Ludzkość y społeczine modlithwy wier
nych. 9. Cztery dźiewki Filipowe prorokuią. 11. Agáb opowieda Páwłowi co nań
przyidź ma. 13. Státeczny vmysł iego ku
znoszeniu krzyżá. 22. Podáią mu bráćia rá
dy w Jeruzálem. 28 Wielkie niebespieczeń
stwo w kthore przyszedł. 33. Jáko z niego
dźiwnie wyszedł.

1. ATym gdych
my odiechali roz
sthawszy sie z ni
mi/ przyszlichmy
prostym pędem do
Koum/ á názá
intrz do Rhodis/
ztámtąd do Patára.
2. Tham znalazszy okręt/ ktory miał
płynąć do Fenice/ wsiadszy weń ie
chalichmy.
3. A gdy sie nam począł vkázować
Cypr/ zostawiwszy go po lewey stro
nie/ wieźlichmy sie do Syryey/ y przy
iechalichmy do Tyru/ ábowiem tam
z okrętu sprzątáć miano.
4. Tamżechmy zmieszkali przez siedm
dni nalazszy zwolenniki/ kthorzy do
Páwła mowili A przez ducha/ áby nie
chodźił do Jeruzálem.
5. Ale gdychmy wymieszkáli ony dni/
odeszlichmy/ á wszyscy nas prowa
dźili z żonámi y z dźiatkámi/ ázechmy
wyszli z miásta/ tedy v brzegu pokle
knawszy ná kolaná/ modlilichmy sie.
6. Zátym oblápiáiąc iedni drugie/
wsiedlichmy w okręt/ á oni też wro
cili sie do swych.

A To iest/ Z obiá
wienia ducha Bo
żego.

7. My záśie odpráwiwszy droge/ przy
szlichmy z Tyru do Ptolemaidy/
támże sie przywitawszy z bráćia/ mie
szkalichmy v nich przez ieden dzień.
8. A nazáiutrz wyszedszy Paweł/ y
my ktorzychmy z nim byli/ przyszlich
my do Cezáryey/ y wszedszy w dom *
Filipá B Ewánielisty (ktory był ie
den z onych siedmi) zostáhalichmy v
niego.
9. A ten miał cztery corki pánienki/
ktore prorokowały.
10. Y gdychmy tám przez niemálo dni
mieszkali/ przyszedł z Zydostwa Pro
rok niektory imieniem Agab.
11. Kthory przyszedszy do nas/ wźiął
pás Páwłow/ y związawszy sobie no
gi y ręce/ mowił: C Toć mowi Duch
świety/ Mężá ktorego iest ten pás/
tak związáią w Jeruzálem Zydowie/ y
podáduą go w ręce pogánom.
12. To skorochmy vsłyszeli/ prosilichmy
y sámi y ći kthorzy na onym mieyscu
byli/ áby nie chodźił do Jeruzálem.
13. Thedy odpowiedźiał Páwel: Coż
czynićie płacząc/ á kruszące serce moie?
konieczźnie ia nie thylko ábych miał
być związan/ álem y vmrzeć gotow
w Jeruzálem/ dla imienia Pana Je
zusowego.
14. A thak gdychmy mu rozradźić nie
mogli/ przestalichmy na thym mo
wiąc: Niechayże sie zstánie wola
Páńska.
15. Zátym po onych dniech/ zábrawszy
tłumoki/ szlichmy do Jeruzalem.
16. Y przyszli też społu známi niekto
rzy z wolennicy z Cezáreiey/ przywio
dszy z sobą tego v ktoregochmy gospo
dą stać mieli/ Mnázona Cypryczy
ka stárego z wolennika.
17. Gdysmy tedy przyszli do Jeruza
lem/ wdźięcznie nas przyieli bráćia.
18. Názaiutrz wszedł známi Paweł
do Jakubá/ kędy wszyscy starszy byli
19. Ktore oblápiwszy opowiedźiał im
porządnie co Bog czynił miedzy po
gány przez służbę iego.
20. Co oni słyszac chwálili Páná/ á
powiedźieli mu: Widźisz że bracie ia
ko iest wiele tysięcy Zydow ktorzy v
wierzyli/ á wszyscy zápalonemi sa chu
tliwośćia ku zakonowi.
21. Słyszeli tedy o tobie z powieści i
nych/ iż vczysz odstępánia od Moiże
szá/ á wszyscy Zydowie ktorzy sa mie
dzy pogany/ powiedasz że sie obrzezo
wać niemaią/ áni máią chodźić we
dle vstaw

* Tymi słowy pil
nie ie nápomina/
áby sie strzegli tá
komstwa.
* 1. Kor. 4. v. 12.
1. Tes. 2. v. 9.
2. Tes. 3. v. 8.

* Wyżśey. 6. v. 5.

B Vrzad Ewánie
listow był strzedni
miedzy Apostołmi
y doktormi.

C Pan Bog chćiał
áby iáwno było s tu
gam iego więźie
nie Páwłowe dla
tego iżby oni nie
mniemáli że sie
sam w práwował
w niebespieczeń
stwo żywotá swe
go.

dle vstaw iego.

22 Coż tedy iest? koniecznie sie potrzeba zeydź ludowi/boć vsłysza żes przyszedł.

23 A przetoż czyń to coć powiedamy/ mamy ć cztherzech mężow co spolu ślub máia.

D W tá tych Ceremoniach nie wiele należało/ktore áczkolwiek nie we wszytkim z wiárą sie zgadzáły/ wszákże ku dobremu końcowi sie ściągáły/ to iesth /ku dziękcynieniu Bogu/ A przetoż y Páwet nie zbraniał sie przyiąc ich áby tym pozyskał brácia swa/bo sie chćiał ná wszem przypodobáć wszytkim a wszákoi bez obrażenia sumnienia swego.

* w.4. No.6.v.18. Wyżśev.18.v.18.

† Wyżśey.15.v.20.

24 Thy wziawszy/ D oczyśćże sie z nimi / y złożże sie z nimi /* aby ogolili głowy/á iżby poznali wszyscy / że to co o thobie słyszeli z powieści inych/ nic nie iest/ale iż y sam chodzisz záchowywaiąc zakon.

25 O tych też ktorzy vwierzyli z pogánow/mychmy pisali/ gdychmy postánowili áby nic takowe° nie záchowywali/ † tylkoż aby sie przestrzegali od tego co iest ofiarowano bałwanom/ od krwie/od rzeczy dawionych/ y od grzechu nieczystego.

° Wyżśey. 5:v.3.

26 Tedy Páwel wziawszy ony męże/ názaiuthrz oczyśćion iest z nimi/ y wszedł do kościołá/ oznáymuiąc wypełnienie dniow oczyszczenia/áż zá káżdego z nich była vczyniona ofiárá.

27 A gdy iuż było prawie siedm dni wypełnienia/ niekthorzy Zydowie z Azyey gdy go vyzreli w kościele/ E wzburzyli wszythek lud/ y targnęli sie nań rękomá.

E Okázuie iż ná ten czás gdy on chćiał vbłagáć mdłe á vśmierzyć vmysły ich/ wpadł w rece nieprzyiaćiołom.

28 Wołáiąc: Mężowie Izráelscy rátuyćiesz/ tenći iest człowiek on ktory przeciw ludowi/ y zakonowi/ y mieyscu themu wszytkich vczy wszędy/ á iuż náwiodł y Grekow w kościoł/ y plugáwia to mieysce swiete.

29 Abowiem przed tym widzieli z nim w mieście Trofima Efeskiego/ y mnimáli aby go Páwel wwiodł do kościołá.

30 Wzruszyło sie tedy miásto wszytko/ y zbieżało sie mnostwo ludu/á poimawszy Páwłá/ wyprowadzili z kościołá/ y natychmiast drzwi zámknięto.

31 A gdy sie stáráli iákoby go zámordowáć/ przyszłá wieść do Rothmistrzá nad woyskiem/ iż sie wzburzyło wszytko Jeruzalem.

32 Ktory tegoż czásu wziawszy służebne y setniki/ przybieżał do nich/ tedy oni vyzrawszy Rotmistrzá y służebne/ przestáli bić Páwłá.

33 A thák Rotmistrz przyszedszy bliżey/ vchwićił go y kázał dwiema łáńcuchy związáć/ pythaiąc sie coby był zacż / y co vczynił.

34 Ale iedni ták drudzy inaczey miedzy ludem wołali/ y gdy nic pewnego o nim sie dowiedzieć nie mogł w onym rozruchu / roskázał go wieść do F zamku.

F Niektorzy czytáią do obozu/ abo do woyská/ ále nie zdá sie ten wyktad przestoy ná tym mieyscu.

35 A gdy przyszedł ná wschody/ przydáło sie iż go prawie nieśli służebni/ przed gwałtem ludu.

36 Abowiem mnostwo ludu szło zá nim wołaiąc: Day go stracić.

37 Gdy tedy poczynano wieść Páwłá do zamku/ rzekł Rotmistrzowi: Godzili mi sie co rzec do ciebie? Ktory rzekł k niemu: A vmiesz Greckie?

38 Á nie tyżeś to iest on Egipteyánin/ ktory przed tymi dni wzruszyles burzkę/ y wywiodles ná puszczą cztery tysiące zboycow?

° Wyżśey. 5:v.36.

39 Thedy mu rzekł Páwel: ° Jaciem iest człowiek Zyd z Tarsu/ mieszczánin nie z podleyszego miastá Cylicyey/ y proszę cie abys mi dopuścił mowić do ludu.

° Wyżśey. 22. v.3.

40 A ták gdy mu on dopuścił/ thedy Páwel stoiąc ná wschodziech / kinął ręką ná lud/ y vczyniwszy wielkie milczenie/ mowił do nich Zydowskim iezykiem/ tymi słowy:

Kapitu. 22.

1. Páwet dawa spráwę o náuce swey/ y o życiu swym. 25. Wolnym vczynion od chwostánia / że sie ozywał iż był mieszczáninem Rzymskim.

1. MEżowie bráćia y oycowie/ słuchayćiesz tey moiey kroná teraz do was czynie obmowy.

2. (A gdy vsłyszeli iż do nich mowił Zydowskim iezykiem/ tedy tym więtsze milczenie było/ y rzekł:)

3. Jáć iestem maż Zyd rodem z Társ u/ miásta w Cylicyey/ á thu iestem wychowan w mieście tym/ v nog Gámalielowych/ y wyćwiczony dostatecznie w zakonie oyczystym/ chutliwa miłością ku Bogu będąc zapalony/ ták iáko y wy wszyscy dzis iesteście.

4. Ktorym prześłádował A te sekte áż do śmierći/ wiążąc y podawaiąc do więzienia ták męże iáko y niewiasty.

A To iest thákowy sposob życia / o czym pátrz kap. 8. v.3.

5. Jáko mi tego y Książe kápłańskie iest świadkiem/ y wszyscy stárszy/ od ktorych ia też listy wziawszy do bráciey/ iechałem do Dámaszku / ábych był powiązawszy przywiodł do Jeruzalem ty co tam byli/ żeby ie skárano.

A przydáło

6. Y przydało mi sie gdym iechał w droge/á byłem bliſko Dámáſzku/ iá koby w południe/ iż nagle oświeciłá ſie około mnie świátłość wielka.
7. Y vpadłem ná ziemie/á vſłyſzałem głos mowiacy ku mnie/Saulu/Saulu przecz mie prześladuieſz?
8. Tedym ia odpowiedźiał/Ktoś ty ieſt Pánie? A on ku mnie rzekł/Jáćiem ieſt on Jezus Názáreńſki/ ktorego ty prześladuieſz.
9. Ci thedy ktorzy byli zemna/ácz widźieli świátłość y polekáli ſie/ále głoſu nie ſłyſzeli onego ktory ze mną mowił.
10 Alem ia rzekł/Coż czynić mam Pánie? A Pan mi powiedźiał/Wſtań á idź do Dámáſzku/ á tham tobie powiedzą o wſzytkim/ co tobie poſtáwiono ábyś czynił.
11. A gdym nic nie widźiał przed chwałą świátłości oney/ będąc widźion reke od nich co ze mną byli/ przyſzedłem do Dámáſzku.
12. Tám Ananiaſz niektory maż pobożny wedle zakonu/ máiąc o ſobie dobre świádectwo od wſzytkich Zydow tám mieſzkáiacych.
13. Przyſzedł do mnie/á ſtháną nawſzy rzekł mi/Saulu bráćie weźmi wzrok/á ia zárázem tegoż czásu vyzrałem go
14 Thedy on mnie rzekł/Bog oycow náſzych obrał ćiebie ábyś poznał wolą iego/á iżbyś ogladał onego[B] Sprawiedliwego/y ſłuchał głoſu z vſt ie[e].
15 Abowiem będźieſz iego świádkiem v wſzytkich ludźi/ o tym coś widźiał y ſłyſzał.
16. A przetoż teraz przecz omieſzkawaſz? Wſtháń á okrzći ſie/ a [C] omiy grzechy twe wzywáiąc imienia Páńſkiego.
17. Stáło ſie potym gdym ſie wrocił do Jeruzálem á modlił ſie w Koſćiele/żem był záchwycon bez pámięći
18. Tedym go widźiał á on mowi ku mnie/Spieſz ſie á wynidź rychło z Jeruzálem/ábowiem świádectwá twego nie przyimą o mnie.
19. Alem ia powiedźiał/Pánie onić wiedzą żećiem ia wloczył do więźienia/y mordowałem po wſzytkich bożnicách ty ktorzy w ćie wierzyli.
20 Y gdy była rozlana krew Stefaná męczennikà twego/ iam też ſtał przy tym/á zezwalałem ná zámordowánie iego/ y ſtrzegłem ſzat tych ktorzy go zábiiáli.
21. Tedy on rzekł ku mnie/Idźże/bo ia do pogánow daleko poſyłam ćiebie.
22 Słuchali go tedy áż do tych ſłow/ zatym podniożſzy głoſy ſwe mowili/ Day ſtráćić z ziemie człowieká tego/ bo nie ſłuſza áby miał żyw zoſtáć.
23 Y tákże wołali/y miotáli ſwe ſzáty/ ćiſkáiąc proch ná powietrze.
24 A rotmiſtrz roſkazał go wieść do zamku/ kazawſzy aby go biczmi bito y męczono/ chcąc ſie dowiedźieć przyczyny dla czegoby tak nań wołano.
25 A gdy go rzemieńmi związano/ tedy Páwel rzekł ſetnikowi ktory tu ſtał/ Izali ſie wam godźi człowieká Rzymiánina nieoſądzonego bić biczmi?
26 To gdy vſłyſzał ſetnik/ ſzedł do rotmiſtrzá/y oznáymił mu/mowiąc/ Bácz co maſz czynić/ bo ten człowiek ieſt Rzymiánin.
27 Tedy przyſzedſzy Rotmiſtrz/rzekł mu/Powiedz mi ieſlis thy ieſt Rzymiánin? A on rzekł/ Takieſt.
28. Odpowiedźiał mu Rotmiſtrz/ Jam ſie zá wielką ſumę pieniędzy[D] dokupił práwá miáſtá tego/A Páwel rzekł/ Alem ſie ia też vrodźił v mieſzczáninem.
29 A dla tegoż nátychmiaſt odſtąpili od niego ći co go męczyć mieli/ktemu ſie y Rotmiſtrz zląkł/ doznawſzy że był Rzymiánínem/á iż go był związał.
30 A ták názáiutrz chcąc pewnie wiedźieć o ktoraby rzecz od Zydow był obwinowan/rozwiązał go/á roſkázał ſie zeyść Kſiążętam kapłáńſkim/y wſzytkiemu ich zgromádzeniu/á wywiodſzy Páwłá/ poſtáwił go przed nimi.

[B] To ieſt/ Jezuſá Páná

[C] W tych ſłowiech wyraża moc krztu świętego.

[D] Bywał ten przywiley dawan od Rzymiánow miáſto iákiey nagrody á czeſthokroć tym ktorzy dáleko od Rzymá mieſzkáli/ták dla nich ſámych iáko dla dźieci ich.

Kapitułá 23.

1. Odpowiedź Páwłá policzkowánego. 7. Dźiwnie ſie wyzwala od ſwych nieprzyiáćiół. 11. Pan mu czyni dobre ſerce przez ſen. 14. Zydowie nań czyhaią. 23. Zátym odeſłan do Ceſárey.

1. EDy Páwel pátrzac pilnie oczymá ſwemi ná ono zgromádzenie/rzekł/Mężowie bráćia/ ia ze wſzytkiego ſumnienia dobrego ſłużyłem Bogu áż otho do dniá tego.
2. Ale Ananiaſz Kápłan nawyżſzy

roſkazał tym ktorzy ſthali aby go w vſtá bili.

3. Rzekł tedy Páwel kniemu/ Przyydzie ten czás iáćie [A] bedzie bił Bog/ ſciano pobielona/ ty ſiedźiſz ſadzac mie wedle zakonu/ á roſkázuieſz mie bić przećiw zakonowi.

4. Zatym ći ktorzy ſtali w koło /rzekli/ Złorzeczyſz nawyżſzemu Kapłanowi Bożemu?

5. A Páwel rzekł/ [B] Nie wiedźiałem bracia żeby był nawyżſzym Kápłanem/ bo napiſano ieſt/* Kſiążęciu ludu twego złorzeczyć nie bedźieſz.

6. Y gdy obaczył Pawel że ich iedna część byli Saduceuſzowie á drudzy Faryzeuſzowie/ zawołał do zgromádzenia / Mężowie bracia / [†] iáćiem ieſt Fáryzeuſz/ ſyn Faryzeuſzow/ iáćiem oſkárżon o nadźieie y [C] powſtánie vmárłych.

7. A tho gdy rzekł/ wnet ſie wſczęły nieſnaſki miedzy Faryzeuſzmi y Sáduceuſzmi/ y także ſie rozerwało ono zgromadzenie.

8. [*] Abowiem Sáduceuſzowie powiedaią iż nie máſz zmartwychwſtánia / áni Aniołá / ani Duchá / Fáryzeuſzowie záſie tho oboie wyznawáią.

9. Y thákże ſie wſczęło wołánie wielkie/ á wſtawſzy Doktorowie z ſtrony Fáryzeuſzow/ zapárli ſie otho / mowiąc / Nic złego nie náyduiemy w tym człowieku/ A ieſliż mu co powiedźiał Duch ábo Anioł / nie ſprzećiwiaymyż ſie Bogu.

10 A gdy był wielki roſthyrk/ boiąc ſie Rotmiſtrz áby Páwłá nie rozſzárpáli miedzy ſobą/ roſkazał idź ſłużebnym á wydrzeć go z poſrzod ich/ y odwieść do zamku.

11. Tedy przyſzłey nocy ſthánawſzy przy nim Pan/ rzekł/ Bądź dobrego ſerca Páwle/ ábowiem iákoś o mnie dawał ſwiádectwo w Jeruzalem/ tak potrzebá abyś mie też oświadczył w Rzymie.

12 A tak gdy naſtał dźień/ zſzedſzy ſie niektorzy z Żydow przyrzekli ſobie ſpołu podkłatwą/ mowiąc / Nie będźiemieść ani pić áż zámordniem Páwłá.

13 Y było ich wiecey niż czterdźieſći co to ſprzyſiężenie vczynili miedzy ſobą.

14 Ci przyſzedſzy do Kſiążąt kapłańſkich y do ſtárſzych/ powiedźieli/ Przyrzekliſmy ſobie ſłubę/ że nic vkuſić niemamy áżbyſmy zámordowáli Páwłá

15 A przetoż wy teraz dayćie znáć rotmiſtrzowi z woley ſpolnego zgromádzenia / aby go iutro do was wywiodł/ Jż ſie rzkomo chcećie doſtáteczniey wywiedźieć o tych rzeczách co ſie tkną ſtrony iego / á my pirwey niż przed was przíydźie / gotowiſmy go zámordować.

16 A gdy vſłyſzał ſyn ſioſtry Páwłowey te zdrádę/ przybiegł/ y wſzedſzy do zamku oznáymił to Páwłowi.

17 Y záwoławſzy Páwel niektorego z ſetnikow/ rzekł/ Dowiedź tego młodźieńcá do Rotmiſtrzá/ bowiem mu coś ma powiedźieć.

18. A thák go on wźiawſzy wiodł do Rotmiſtrzá/ y rzekł/ Páwel więzień wezwawſzy mie prośił abych thego młodźieńcá dowiodł do ćiebie iż ma nieco mowić z toba.

19 Tedy rotmiſtrz wźiawſzy go zá rękę odwiodł ſie z nim na ſtronę/ y pythał go/ Cożto ieſt co mi oznáymić maſz?

20 A on powiedźiał/ Poſtánowili Żydowie prośić cie ábyś iutro wywiodł Páwłá do zgromádzenia/ iákoby ſie mieli nie co o nim doſtáteczniey dowiedźieć.

21 A ták ſie im nie dáy vwodźić/ boć ſie nań wáſádźiło z nich wiecey niż czterdźieſći mężow/ ktorzy ſobie podkłátwa przyrzekli áni ieść áni pić áżby go zámordowali/ y teraz iuż ſą pogotowiu/ czekáiąc cobyś im oznaymił.

22 Zátym Rotmiſtrz odpráwił onego młodźieńcá/ roſkázuiąc mu áby tego przed żadnym nie powiedał iż mu to oznaymił.

23 Y wezwawſzy dwu niektorych z ſetnikow / roſkázał áby nágotowali dwie ſćie ſłużebnych/ á iżbyſzli áż do Ceſárey/ krtemu ſiedmdźieſiąt iezdnych/ y dwie ſćie drabow/ po trzećiey godźinie wnoc/

24 Jżby też byli po gotowiu z końmi/ áby Páwłá wſádźiwſzy zdrowo odprowádźili do Felixá ſtároſty/

25 Nápiſawſzy też liſt ktory to w ſobie zámykał/ Klaudius Liſyás názacnieyſzemu ſtároſćie Felixowi zdrowia życzy.

26 Tego męża poimánego od Żydow/ gdy iuż od nich miał być zabit/ przyſzedſzy z hufcem odialem/ dowiedźiawſzy ſie iż był Rzymiánin.

27 Y chcąc ſie dowiedźieć przyczyny oczby nań ſkárżyli / wywiodłem go do ich zgromadzenia.

Dowie-

A Tymi ſłowy okázuie Páwel iż thu iákoby ſie odzywa ná ſąd Boży/ dla thego iż Ananiaſz gwałci zakon ktorego miał być obrońcą.

B Wymawia ſie iákoby ſędźiąc iż znał że w onym człowiecze żadney godności nie było káplańſkiego vrzędu.

* 2. Mo. 22. v. 28.

† Mátth. 24. v. 22. Filip. 3. v. 5.

C Nieprzyſłuſzał go o ine rzeczy wiáry/ ále to wyrażą przeczſie nań tak bárzo zwáśnili Saduceuſzowie ktorzy ná ten czás wiele mogli w rzeczy poſpolitey.

* Mát. 22. v. 23.

29 Dowiedźiałem sie tedy iż nań skár-
ża o iákies gadki zakonu ich/ lecz nie
ma żadnego występku godne° śmier
ći ábo więzienia.
29 A iż mi oznáymiono o przyszłey nań
zdrádzie Żydowskiey/ tedym teyże go
dźiny odesłał go do ciebie/ ábys thež
oznaymił tym kthorzy nań skárżą co
by mieli przećiw niemu /aby mowili
przed toba. Mieyże sie dobrze.
30 Tedy służebni iako im było roská-
záno/ wźiawszy Páwłá prowádźili
go noca do Antypátryda.
31. A názáiutrz odprawiwszy iezdne
áby z nim iechali / wrocili sie sámi do
zamku.
32 Kthorzy gdy przyszli do Cesárey á
oddali list stárośćie/ poskáwili thež
przed ńim y Páwłá.
33 A thák stárosta gdy przeczedł list/
pytał go z ktoreyby był źiemie/ y zro-
zumiał że był z Cylicyey.
34 Żátym rzekł/ Bedećie słuchał/ gdy
też beda ći ktorzy ná ćie skárzyć máia/
y tákże go roskazał strzedz ná ratu-
szu Herodowym.

Kápitulá 24.

1. Ská Páwłá skárża. 10. Dawa spráwę ná-
uki y życia swego.

1. Zedł potym pią-
tego dniá nawyższy ká-
plan Ananiasz z stárszymi y z Tertu-
lem nieiákim wymowcą/ ktorzy stá-
neli przed starosta przeciw Pawłowi
2. A thák pozwawszy go/ poczał nań
skárżyć Tertulus/ mowiąc/ My przez
ćie y przez twey rostropności zacne
spráwy w narodzie tym/ dostapilich-
my pokoiu wielkiego.
3. Y práwie wszędźie tho vznawamy
názacnieyszy Felixie/ dźiękuiąc ći za
to wszelákim sposobem.
4. Wszákoż bych ćie długo nie báwił/
proszę ćie ábys nas máluczko posłu-
chał wedle twey sprawiedliwości.
5. Abowiemesmy ználezli tego czło-
wieká zárázliwego y wzruszáiącego
niesnaski miedzy wszytkimi Żydy po
wszythkim swiecie/ y iest powodem
tey sekty Názareńczykow.
6. Ktory sie też kusił áby był zgwałćił
kościoł/ a ktore° my poimawszy/ chćie
lismy osądźić wedle zakonu naszego.
7. Ale przyszedszy Rotmistrz Lysyaš
z wielkim gwałtem wywiodł go z rąk
nászych.
8. Roskazawszy tym ktorzy nań skár-
żą idź do ciebie/ skąd y sam możesz py
tánie vczyniwszy o wszytkim tym ro
zeznać oczym my nań skárżemy.
9. Na tho y Żydowie zezwolili/ mo-
wiąc/ Takći sie rzecz ma.
10 Żathym odpowiedźiał Páweł gdy
mu stárośta mowić dozwolił/ Gdyż
wiem że od wielá lat iestes przełożon
nad tym narodem/ tedy z lepszą myśla
o tych rzeczách ktkore ná mie należą
odpowiedam.
11. Gdyż y sam znáć możesz iż mnie nie
wyszło więcey dni iedno dwánaśćie/
iákom przyszedł modlić sie do Jeru-
zalem.
12. Y nie náleźlimie w kościele żebych
miał z kim mowić/ ábo iżbych czynić
miał schadzki miedzy ludem/ áni w
bożnicách áni w mieście.
13. A nie mogąc tego dowieść oczym
teraz ná mie skárżą.
14 Ale ć to przed toba wyznawam/ że
według drogi oney ktorą oni powie
dáią być sekta/ ták chwałe oyczystego
Bogá/ wierząc wszytkiemu co w za-
konie y w Prorocech iest nápisano.
15. Y máiąc nádźieię w Bogu/ znam
być toż ktorego y ći sámi czekáią/ po-
wstánie vmárłych/ sprawiedliwych
spolu y niesprawiedliwych.
16 W tym sie thedy sam ćwicze ábych
miał sumnienie przez obrażenia przed
Bogiem y przed ludźmi záwżdy.
17. A gdy przeminęło wiele lat/ tedym
przyszedł oddawáiąc *iálmużny ná- *Wyżśey.11.v.29.
rodowi moiemu y ofiáry.
18. † Ktorego cżásu znaleźlimie oczy † Wyżśey.21.v.26.
ścionego w Kościele/ nie z wielkością
ludu/ áni żebych miał czynić rozruch.
19 Niektorzy z Azyey Żydowie ktorym
było potrzebá tu stánąć przed toba y
skárżyć ieśliby co mieli przeciw mnie.
20 Abo y ći sámi niechay powiedzą ie-
śliż we mnie ználezli iáki iny niespra
wiedliwy vczynek/ gdym ia stał przed
zebrániem.
21 Tylkoż co sie dotycże iednego te°slo
wá ktorem głośno powiedźiał stoiąc
miedzy nimi/ // iż o powstániu vmár- // Wyżśey.23.v.6.
łych ia dźiś iestem od was oskárżon.
22 To vsłyszawszy Felix odłożył im mo
wiąc/ Gdy sie pewniey dowiem co sie
dotycże tey sekty kiedy rotmistrz Lysy
aš przyidźie/ rozeznam wasze sprawe
23 y roskazał setnikowi áby był pod stra
żą Páwełá/ a iżby był wolnieyszy/ y áby
nie broniono ktoremukolwiek z przy
iaciół ie° służyć mu y chodźić do nie°.

24 Pothym po kilku dni gdy Felix był z Drusyllą żoną swą/ktora była [A]Żydowką/wezwał do siebie Páwłá y słuchał go o wierze ktora iest w Krystusá.

[A] Z tąd się znáćiy iż Felix zá spráwą żony swey wezwał Páwłá do siebie.

25 A gdy on wywodźił o spráwiedliwośći y powśćiągliwośći/y o sądźie przyszłym/vlększy się Felix odpowiedźiał/Już teraz odeydź/wszák potym czás vpátrzywszy wzowećie sobie.

26 Nádźiewáiąc się iżby mu Páweł miał dáć pieniędzy żeby go wypráwił y dla tegoż go tym częśćiey wzywáiąc do siebie rozmawiał z nim.

27 A gdy się spełniły dwie lećie/miał Felix po sobie namiástká Porcyuszá Festá/á chcąc Felix ziednáć sobie łáskę v żydow/zostáwił Páwłá w więźieniu

Kápitułá 25.

1. Skárżą ná Páwłá przed Festem. 8. Obmawia się. 11. Apeluie do Cesárzá. 14. O powiedáiąc iego spráwę przed Agrypą. 23. Potym przedeń przywiedźion.

1. TEdy Festhus wszedszy ná vrzad/trzećiego dnia iechał do Jeruzálem z miástá Cesáreiey.

2. A oznaymili mu/nawyższy Kápłan y przednieyszy Żydowie o Páwle/á prosili go.

3. Żądáiąc łáski przećiw iemu áby go wezwał do Jeruzálem/vczyniwszy nań zásadkę ná drodze żeby go zabito

4. Ale Festus odpowiedźiał/Iż Páwłá beda strzedz w Cesarey/wszákoż ia tám w rychle poiádę.

5. A przetoż ktorzy z wás mogą niech spolu zemną idą/á ieśliż w tym cztowieku iest co tákowego/niechżeć nań skárżą.

6. A zmieszkawszy miedzy nimi nie więcey iedno dźieśięć dni gdy przyiechał do Cesárey/názáiutrz siadł ná stolicy á kazał Páwłá przywieść.

7. Ktory gdy stánął/obstąpili go oni Żydowie kthorzy przyszli z Jeruzálem/wiele ćieszkich skarg przynoszac przećiw Páwłowi/ktorych dowieść nie mogli.

8. Gdyż on odpowiedźiał/ Że áni przećiw zakonowi Żydowskiemu/áni przećiw Kośćiołowi/áni przećiw Cesárzowi nic nie wystąpił.

9. Ale Festus chcąc sobie ziednáć łáskę vŻydow/odpowiedziawszy Páwłowi rzekł/A chcesz idź do Jeruzálem á tám o tych rzeczách być rozsądzon przedemną?

10 Ná to powiedźiał Páweł/[A] Przed stolica Cesárską stáwam/gdźie muszę być osądzon/w żadney rzeczy nie vczynikem krzywdy Żydom/iáko to y sam lepiey znasz.

[A] Bo iż widźiał że od Sędźiego miał być wydan/á przeto w tácia w pośrodek práwo miástá onego áby był odestan do Rzimá

11. Bo ieślizem co krzyw/á vczynikem co śmierći godnego/nie zbraniam się vmrzeć/A ieśliż nie mász nic takiego w czym mieći winuią/żaden się im mną zachować nie może/A tak [B] ápeluie do Cesárzá.

[B] Z tąd się znáćiy iż się godźi żądać od vrzędu ratunku ku obronie práwa swego.

12. Tedy Festus rozmowiwszy się z rádą/odpowiedźiał/Appelowałeś do Cesárzá? poydźiesz do Cesárzá.

13. Gdy pothym wyszło kilká dni/Agrypá Krol y [C] Bernice przyiechali do Cesáreiey witáć Festá.

[C] Tá była własna siostrá iego z ktorą nierządnie mieszkał.

14 Tám zmieszkawszy przez wiele dni/oznaymił Festus Krolowi o thym co się Páwłá dotykało/mowiąc/Maż niektory zostáwion iest od Felixá w więźieniu.

15. O ktorym gdym przyiechał do Jeruzalem/oznaymili mi Książętá kápłańskie y stárszy Żydowscy prosząc mię o skazánie przeciw iemu.

16. Leczem ia im odpowiedźiał/ Że Rzymiánom nie iest ten zwyczay aby kogo mieli skázać ná stracenie/áż by pirwey ten ktoże winuią miał przećiw sobie ty coby nań skárżyli/á iżby też miał mieśce obrony w swym obwinieniu.

17. A thák gdy tu oprocz żadney odwłoki się zeszli/názáiutrz gdym siadł ná stolicy/kazałem przywieść thego człowieká.

18. Tedy ći co nań skárżyli gdy stánęli/ żadney winy nie kładli nań tákiey iákieiem się ia domnimawał.

19. Jedno tylko iákieś gadki o swym nabożeństwie wtaczali przećiw niemu/y o nieiákim Jezusie vmárłym/ o ktorym twierdźi Páweł żeby miał żyw być.

20 Ja tedy wątpiąc o tákowych gadkách/rzekłem mu ieśliby chćiał idź do Jeruzálem á tám się o tym rozsądźić.

21. Ale on iż ápelował áby zachowan był do Augustowego rozeznánia/roskazałem go chować áż go odeśle do Cesárzá.

22 Zátym Agrypá rzekł do Festá/ A sámem chćiał słuchać człowieká tego/ A on mu rzekł/Jutro go vsłyszysz.

23 Thedy názáiutrz gdy przyszedł Agrypá y Bernice z wielką okazałośćią/a wszedł ná sále gdźie sądy odpráwową

prawowano z rotmistrzmi y z inemi zac-
nemi miasta onego mieszczany/ na roska-
zanie Festowe przywiedzion iest Pawel.
24 Zatym rzekł Festus/ Agrypo Krolu/ y wy-
wszyscy ktorzy iesteście spolu z nami/ wi-
dzicie tego człowieka o ktorego mie wszyt-
ko pospolstwo Zydowskie prosilo w Jeru-
zalem/ y tu/ wolaiac/ Zeby daley nie miał
być żyw.
25 Ja tedy gdym sie dowiedział że nie vczy-
nił nic śmierći godnego/ wszakoż iż on
sam appelował do Augusta/ a takżem go
vmyślił odesłać.
26 O ktorym cobych panu pewnego pisać
miał/ niemam/ y dla tego żem go wywiodł
do was/ a nawiecey do ciebie Krolu Agry-
po/ ábych sie wywiedziawszy słuszney
sprawy/ miał wżdy co pisać.
27 Bo mi sie to rzecż niesłuszna zda/ posłać
więźniá á nie oznaymić nań thego w czym
go winuią.

Kapitulá 26.

1. Páwet opowieda swe náwrocenie. 31. Zeznawáia niewinnoś iego. 24: Jego skromne odpowiedánie gáni Festus.

1. Athym Agrypá rzekł do Pawlá/ Otoć dopuszczáia mowić od siebie: Thedy Pawel wyciągnawszy rękę/ odpowiedział.
2. We wszytkim ocż iedno iestem od Zydow obwinion/ Krolu Agrypo/ szczęśliwym sie być rozumiem/ iż dziś mam przed toba odpowiedać.
3. A nawiecey iż wiem żeś świadom wszytkiego co iest miedzy Zydy/ y zwyczáiow y gadek/ A przetoż cie proszę żebyś mie cierpliwie słuchał.
4. A thák ácż żywot moy ktorym wiodł w swey młodości od początku miedzy narodem moim w Jeruzalem/ wiedzą wszyscy Zydowie.
5. Gdyż przed tym ználi iákoż ieszcze z przodkow moich/ (by świádczyć chćieli) iż według onej nádoskáteczney sekty nabożeństwá naszego/ żyłem Fáryzeuszem.
6. A teraz dla nádzieie obietnice/ ktora iest oycom naszym od Bogá vczyniona/ stoie przed tym sądem oskárżony.
7. Do ktorey dwoiena śćie nasze pokolenie we dnie y w nocy vstáwicznie chwalac Boga nádziewáiac sie przyidż/ o ktora nádzieie oskárżonem iest od Zydow Krolu Agrypo
8. Przecżże sie wam zda rzecż trudna ku wierze iż Bog wzbudza vmárłe?
9. Y mniećsie iśćie widziało/ że przećiwimieniowi Jezusa Názáreńskiego mialem wielkie sprzećiwieństwá czynić/
10 * Com y czynił w Jeruzalem/ ábowiem wiele świetych ia dawalem do więzienia/ wziawszy moc od Ksiażath káplańskich/ y gdy bywáli zábiiáni tężem ná to wotował
11. Y zábiiałem ie po wszytkich bożnicách częstokroć/ przymuszáiac ku bluźnieniu/ y szalenie sie nád nimi srożac/ przesládowałem ie áż w postronnych mieścech/
12. † W ktorey sprawie iádac tęż y do Dámászku z zwierzchnośćia y poruczeństwem Ksiażat káplańskich.
13. Práwie w południe bedac w drodze/ widziałem Krolu świátłość z nieba/ ktora przewyższáłá iásność słoneczna/ á oświecilá miey ty co ze mna szli w drogę.
14 Tam gdychmy wszyscy padli ná ziemie/ vsłyszałem głos mowiący do mnie/ á mowiący Zydowskim iezykiem/ Saul/ Saul/ przecżże mie prześláduiesz? trudnoć tobie przeciw osnom wierzgáć.
15. A iam odpowiedział/ Ktoś ty iest Páne? A on mi rzekł/ Jam iest Jezus ktorego ty prześláduiesz.
16. Ale powstań á sthań ná nogi twe/ ábowiemciem sie dla tego vkázał ábych cie postánowił sługą y świádkiem/ ták tych rzeczy ktores widział/ iáko y inych w ktorych sie ia vkażę tobie.
17. Wyimuiac cie z ludu tego y z pogánow do ktorych cie teraz posyłam.
18. Abys otworzył oczy ich/ izby sie náwrocili z ciemnośći do świátłośći/ á z mocy szátańskiey do Bogá/ ábyż wzięli odpuszczenie grzechow/ y dział miedzy świethymi/ przez wiárę ktora iest ku mnie.
19. A przetoż Krolu Agrypo nie byłem nieposłuszným niebieskiemu widzeniu.
20 ‖ Lecż naprzod tym ktorzy są w Dámászku y w Jeruzalem/ y po wszythkiey krainie Zydowskiey/ potym y pogánom/ oznáymowałem ábysie vználi y náwrocili do Bogá/ czyniąc vczynki godne/ iako ći ktorzy sie vználi.
21. ‡ Dla theyći mie przyczyny Zydowie w kościele poimawszy kusili sie zabić.
22 Ale dostawszy rátunku od Bogá/ zostałem ieszcze áż do dnia tego świádczac/ tak málym iáko y wielkim/ a nic inego nie powiedáiac/ iedno ty rzeczy ktore Prorocy y Moiżesz opowiedzieli iż przyidż miały.
23 A to iż Kryskus miał cierpieć/ á miał być pierwszy z zmartwychwstánia/ świátłość opowiedáiac ludowi temu y pogánom.
24 Tho gdy on odpowiedał/ rzekł Festus głosem wielkim/ Száleiesz Pawle/ wiele pismá przywodzi cie ku szaleństwu.
25 Tedy on rzekł/ Nie száleić ozacny Feste/

† Wyiśćey. 9. y. 33.

‖ Wyiśćey. 9. y. 20. y 13. y. 14.

‡ Wyiśćey. 21. y. 30.

ále prawdźiwe á trzeźwie słowá powie-
dam.

26 Boc to wie y Krol/ przed ktorym bespie-
cźnie mowie/ gdyż nie mniemam áby co z
tych rzeczy v niego było tayno/boć sie to nie
dźiało w kącie.

27 Wierzysz Krolu Agrypo Prorokom?
wiem iż wierzysz.

28 Záthym Agrypá rzekł do Páwłá/Má-
luczko mie nie námowisz ábych zostal krze-
ścianinem.

29 Rzekł tedy Páwel/Zadalbych od Bogá
áby nie máluczko/ále tym wiccey/żebyś nie
tylko ty/áley ći wszyscy ktorzy mie dźiś slu-
chaią stali sie tákowemi iákim ia iest/oprocz
tylko tych zwiazek.

30 A gdy to rzekł/tedy wstał Krol/y stáro-
stá/ y Bernice/ y ći ktorzy społu siedźieli
z nimi.

31. Y wyszedszy mowili iedni do drugich ty-
mi słowy/ Nic nie cźyni ten cźłowiek coby
miało być godnego śmierći ábo więźienia.

32 A Agrypá rzekł Festowi/ Ten cźłowiek
mogł był wypuszczon być/by był do Cesárzá
nie appelował.

Kapitulá 27.

1. Drogá Páwłowá y towárzystwo iego. 30.
y 31. Zdánie iego czásu niebespieczeństwá ná mo-
rzu. 22. Gdy wźiął od Bogá obietnice opowieda
im bespieczeństwo we zdrowiu 30. Żeglarze chcą
vciekać. 42. Rotmistrz chcąc wybáwić Páwłá/
przekaża ráde służebnych. 44. Wszyscy potym zdro
wo do portu sie przeprawią.

1. Gdy iuż skázano że-
byśmy sie więźli do Włoch/
tedy poruczono thák Pá-
włá iáko y niekthore ine
więźnie setnikowi/ imie-
niem Juliuszowi z rothy
Augustowey.

* Kor. 2. * Tedy wsiadszy w okret Adrámiteński/
11. v. 25. przyszło nam płynąć podle kráin Azyey/
tákżechmy sie więźli/ á był z námi Arystár-
chus Mácedończyk Tesáloniceński.

3. Y przypłynęliśmy dniá drugiego do Sy
donu/ á Julius ludzkie sie záchowywáiąc
przeciw Páwłowi/dopuścił mu idź do przy
iaciół aby go cźym opátrzyli.

4. Z támtąd sie puściwszy/ przybilichmy sie
pod Cypr u/ dla tego że nam były wiátry
sprzećiwne.

5. A przeprawiwszy sie przez morze pod Cy
licyą y Pámfilią/ przyszlichmy do Myry
miástá w Licyey.

6. Tám setnik ználazszy okret Alexándrij-
ski/ kthory płynął do Włoch/ wsadźił nas
weń.

7. Gdychmy thedy przez niemały cźás nie
rychło sie więźli/ á ledwochmy przyszli ku
Gnidu/iż nam nie dopuszczał wiátr/pod-
płynęlichmy pod Kretę podle Sálmonu.

8. A ledwie sie thám tedy przeprawiwszy/
przyszlichmy/ná mieysce kthore zową/Pie
kne porty/ v ktorego było blisko miástho
Lásea.

9. Potym po niemálym cźásie gdy iuż było
niebespieczne iechánie morzem/ á iż też iuż
był post przeminął/ nápominał ie Páwel.

10 Mowiąc im/Mężowie/widzę że z niebe-
spieczeństwem y z wielką szkodą/nie tylko tá
dunku y okretu/ále też y osob nászych przy
dźie nam tá drogá.

11. Wszákoż setnik więcey wierzył sprawcy
okretu y stárnikowi/ á niż temu co powie-
dał Páwel.

12. Y gdyż nie było portu słusznego ku zimo
wániu/ tedy ich wiele rádźili żeby sie też y
z támtąd puścili/ koszt uiąc ieśliby iáko mo
gli przeprawić sie ku Fenicę zimować/ kto-
ry iest port w Krećie/ leżąc ku wiátru z stro
ny południá y zachodu.

13. A gdy powionął wiátr práwie z połud-
niá/ mniemáiąc áby sie im wedle myśli dźiać
miało/ gdy sie puścili od porthu/ przepra-
wiáli sie bliżey imo Kretę.

14 Wszákoż nie długo pothym wszczął sie
przeciw niemu wiátr gwałtowny/ kthory
zową Euroklidon.

15. A gdy był okret porwan/ á nie mogł sie
wiátrowi oprzeć/ puściwszy okret zá wiá
try/ płynęlichmy.

16 Y gdychmy przybiegli ku niektoremu má
łemu wyspowi/ ktory zową Klaudá/ led-
wochmy mogli bárkę v okretu zátrzymać.

17. Kthorą wściągnawszy/ dodawáli sobie
pomocy/ podpásawszy okret/ á boiąc sie że
by nie wpádli w Syrtyn/ spuściwszy bar-
kę/ták płynęli.

18. A gdy nas wielka niepogodá podźiłá/
tedy názáiutrz niektore rzeczy precź mio-
táli.

19 A trzećiego dniá rękomá nászymi wszyt-
ki naczynia z okretu wyrzućilichmy.

20 Y gdy sie áni słońce/ áni gwiazdy przez
wiele dni nie vkazały/ á niepogodá thym
więcszá nászkawała/tedy nam iuż byłá od-
iętá wszytká nádźieiá zdrowia nászego.

21 Także gdy przez nie máły cźás nic nie ie-
dli/thedy Páwel stoiąc w posrzod ich/mo-
wił/ O mężowie/ záiśćć wam było po-
trzebá słuchać mnie/ á nie odieżdżać z
Krety/

Krety/abyście byli wszli tego niebespieczeństwá y szkody.

22 Ale cż was teraz vpominam abyście byli dobrey mysli/boć w żadnym z was szkody nie będzie/oprocz tylko okretu.

23 Abowiem mi sie they nocy vkazał Anioł Boży/ ktoregom ia iest/ y ktorego chwale.

24 Opowiedaiac mi/Nie boy sie Pawle/potrzebać abys stánał przed Cesarzem/ á oto cie Bog wszytkimi dárował ktorzy sie wioza z toba.

25 A przethoż badźcie dobrey mysli o mężowie/ abowiemći ia wierze Bogu że thák będzie iáko mi powiedźiał.

26 A musiemy być wyrzuceni ná niektorym wyspie.

27 Zátym gdy ná deszłá noc czternasta/ gdy smy pływali po morzu Adryatyckim/około pułnocy zdáło sie żeglarzom iż byłá blisko nich niektora kráiná.

28 Ktorzy spuściwszy sznur z ołowem/ nálezli głębiey dwádźieśćia sażon/á maluczko daley postapiwszy/ zásie spuściwszy ołow/nálezli piętnaśćie sażon.

29 Y boiac sie áby ná mieyscá nie rowne nie przyszli/rzuciwszy cztery kotwice z okretu/ prágneli áby dźień nástał.

30 Tedy żeglarze gdy sie stárali iákoby vciec z okretu puściwszy barke ná morze/ rzkomo chćieli od przodku zárzucác kotwice.

31 Rzekł tedy Páwel setnikowi y służebnym/ Jeśliż ći nie zostáną w okrećie/ tedy wy nie możećie być záchowáni.

32 A ták służebni obćieli powrozy v barki/ y dáli iey vpáść.

33 Zátym gdy dźień począł nástáwáć/ ná pominał Páwel wszythki áby iedli/ mowiac/Tenći dźień iest czternasty/iáko cżekáiac trwaćie łáczni nic nie iedzac.

34 Dla tegoż was ńapominam abyście iedli/ ábowiemći wam to będzie ku zdrowiu wászemu pożytheczno/ gdyż żadnego z was y włos z głowy nie spadnie.

35 To rzekłszy wźiął chleb/y czynił dźięki Bogu przed wszythkimi/ y vłomiwszy/ poczał ieść.

36 Ale gdy wszyscy iuż byli lepszey mysli/ poczęli też ieść y oni.

37 A było nas wszythkich osobámi w okrećie/dwieśćie y siedmdźiesiat y sześć.

38 Tedy náiadszy sie polekczáli okretu/ wyrzucáiac pszenice w morze.

39 A gdy iuż dźień nádszedł/ nie ználi źiemie/wszákoż vyzreli niektorą odnogę máiaca brzeg/ná ktora myślili/ iesliby mogli wprawić okret.

40 Zátym wyćiągnawszy kotwice/puścili sie ná morze/ y odiawszy pásmie od stéru/ á podniozszy mnieyszy zagiel/ puścili sie zá wiátrem ku brzegowi.

41. A gdy nápádli ná mieysce gdźie sie dwie morzá schodza/ otracił sie okret/ á przodek okretu thák stánał że sie áni ruszył/ ále zadámał sie od náwálności wod.

42 Thedy służebni rádźili áby więźnie pomordowali/ iżby ktory wypłynawszy nie vćiekł.

43 Ale setnik chcąc zachować Páwłá/ nie dopuścił im tey rády/ á roskazał áby ći ktorzy moga przepłynać naprzod wyskákowáli/y ná brzeg wychodźili.

44 Drudzy záśie cześć ich ná deszczkách/ á cześć ná kawálcoch okretu/ Y stáło sie ták że wszyscy zdrowo wyszli ná źiemie.

Kapitulá. 28.

1. Páwet z stowárzyszmi swemi wdźięcznie przyiet od pogánow.3. Zmiá mu nic nie zászkadza.8. Vzdrá wia oycá Publiuszowego y ine.10. Od ktorych ná brawszy żywności przyiechał do Rzymu.15. Przyiet od brácicy.17. Oznáymuie im swą spráwę.30. Y tám przez dwie lećie náucza.

1. Edy gdy zdrowo wszli/ poználi iż to był wysep ktory zową Melitá.

2. A pogáni okázowáli nam nie ledá ludzkość/ ábowiem zápaliwszy sthos drew/ przyćli nas wszytkich dla dźdźá ktory miał być/ y dla źimná.

3. A gdy Páwel názbierał nieco gáleźia winnego/ y kładł ná stos/ wyrwawszy sie źmiiá z ciepłá/ vchwyćiłá go zá rękę.

4. Y vyzrawszy pogáni bestya wiszaca v ręki iego/ mowili iedni do drugich/ Záiśćeć ten człowiek iest mężoboycá/ ktoremu chociaż vszedł zdrowo z morzá/pomstá żywym być nie dopuśći.

5. Thedy on otrzasnawszy bestya w ogień/ nic złego nie vcierpiał.

6. A oni czekali ázby puchnął/ábo padł nagle vmárszy / ále gdy niemały czás czekáli/á widzieli iż sie mu nic złego nie dzialo/ odmieniwszy mysl /powiedali go być Bogiem.

7. Tham przy onym mieyscu były folwarki Xiążęcia wyspu onego imieniem Publiuszá /ktory nas przyiawszy przez trzy dni/ przyiacielskie chował w gospodzie.

8. Y przydało sie że oćiec Publiuszow leżał máiąc febrę y czerwona niemoc/ ktorego Páwel wszedszy gdzie sie modlił á włożył nań ręce/ vzdrowił.

9. Zátym gdy sie to stálo/ tedy też y drudzy ktorzy ná sie mieli niemocy ná wyspie/przychodzili y bywali vzdrowieni.

10 Ktorzy nam też wielkie vczćiwości czynili/á gdychmy odiezdzali/nadali nam cże go była potrzebá.

11. A ták po trzech miesiacoch iechálichmy w okręcie Alexandriyskim/ktory zimował na wyspie/ná ktorym był herb Kastor y Pollux.

12. Przybiwszy sie tedy k Syrákusom/ mieszkálichmy tam przez trzy dni.

13. Skąd przeprawuiąc sie mimo/przyszliśmy do Rhegium/ á názáiutrz máiąc wiátr południowy/wtorego dniá przyszliśmy do Puteolos.

14 Gdzie ználazszy brácia/ vprosili nas żebychmy v nich przez siedm dni zmieszkáli/ y ták żechmy przyszli do Rzymu.

15. Skąd brácia vslyszawszy o nas/ wyszli przeciwko nam áż do rynku Appiuszowego ku trzem domom gościnnym/ ktore gdy vyzrał Páwel/ dzięki vczyniwszy Bogu/ wźiął dobre vfánie.

16 Záthym gdychmy przyszli do Rzymá / setnik oddał więźnie Hethmánowi nád woyski / ále Páwlowi dopuszczono áby sam mieszkał z sluzebnym ktory miał straż nád nim.

17 Y stało sie iż po trzećim dniu wezwał Páwel przednieyszych z Zydow/y gdy sie zeszli/ rzekł do nich / Mężowie bracia / ia gdym nic nie vczynił przeciw ludowi y vstáwam oyczystym/ będąc związan w Jeruzálem / podanem iest w ręce Rzymiánom.

18 Ktorzy wywiedziawszy sie pilnie o mnie/ chćieli mie wypuścić/dla thego że we mnie żadnego występku śmierći godnego nie było.

19. Lecz gdy temu ná odpor byli Zydowie/ przymuszonem iest ápellować do Cesárzá/ nie przeto iakobych miał ocz przeciw narodowi memu skárżyć.

20 A przetoż dla teiem was przyczyny wezwał/ abych sie z wámi vyzrawszy rozmowił/ábowiem dla nádzieie Izráelskiey iestem tym łáncuchem związan.

21. Tedy oni rzekli do niego / My ánichmy wźieli listow o tobie z Zydostwá/ áni nam żaden z brácicy przyszedszy oznáymił/ áni opowiedział o tobie nic złego.

22 A ták chcemy od ciebie słyszeć co też rozumiesz/ábowiem o tey sekćie iáwno nam iest iż iey sa wszędy ná odpor.

23 Y tákże mu postánowiwszy dzień/ przyszło ich k niemu nie málo do gospody/ ktorym z oświádczániem wykładał krolestwo Bożе / á wywodząc im o Jezuśie z zakonu Moiżeszowego y z Prorokow / od poránku áż do wieczorá.

24 Tedy iedni zezwalali ná to co powiedał/ niektorzy zásie nie wierzyli.

25 A gdy nie byli zgodni miedzy soba/rozeszli sie/A Páwel rzekł iednoż to słowo/ Zá istećz dobrze Duch swiety powiedział przez Ezáiasza Proroká do oycow nászych.

26 Mowiąc/ *Idź do ludu tego á powiedz/ Vszymá vslyszycie á nie zrozumiecie/á widząc vyzrycie y nie vpátrzycie.

27 Abowiem zátylo serce ludu tego/á ćiężko vszymá słuchali/ y zámrużyli oczy swe ábý oczyma nie widzieli/ á vszymá nie słyszeli/y sercem nie zrozumieli/ y nie byli náwroceni ábych ie vzdrowił.

28 Niechże ć wam thedy iáwno będzie/ iżeć pogánom posłano iest to zbáwienie Bożе/ á oni słuchać będą.

29 A gdy tho rzekł / wyszli od niego Zydowie/máiąc miedzy soba wielki poswarek.

30 Y mieszkał Páwel przez cále dwie lećie w swym naymie/ á przyimował wszytki ktorzy przychodzili do niego.

31. Opowiedáiąc Krolestwo Bożе/y vczące thych rzeczy ktore sa o Pánu Jezusie / z wszelkim bespieczeństwem w mowie/ á żaden mu nie przekázał.

*Ezá.6 v.9. Mát.13 v.14. Már.4 v.12. Luk.8 v.10. Jan.12 v.4. Rzymia. 11.v.8.

Porządne opisánie lat po náwroceniu Páwlá świętego/ okázuiąc czás wszytkich drogy postępkow iego/ y z kąd listy swe pisał.

2

Roku od narodzenia Páná nasze go Jezusá Krystusá.	Roku od ná wroce nia Pá wlá s.		Roku zá pánowá nia Tybe tyuszowe go.
35	1	Páwel przesládowcá wiernych. Dźie. 7. 8. 9. Náwrocon iádąc do Dámászku. Dźie: 9.	20
36	2	Z Dámászku idźie do Arábiey opowiedáć Ewánielią / Potym wrocił sie do Dámász ku/ gdźie chcą go poimáć ale vszedł zá spráwą wiernych/ kthorzy go w koszu spuścili	21
37	3	zmuru. Dźie. 9. Gál. 1.	22
38	4	Z támtąd idźie do Jeruzálem aby sie vyzrał z Piotrem. Gál. 1. Dźie. 9. 2. Kor. 12.	23
39	5	Gdy mu stáli o gárdło Zydowie/ záprowadzon iest do Cesárey/ y z támtąd posłan do Syryey/ y do Társzu. Dźie. 9. Gál. 1.	Káligu lowego.
40	6		2
41	7		3
42	8	Zátym idźie do Anthyochiey z Bárnábaszem/ gdźie napierwey zwolenniki názwano Krześćiány.	4
43	9		Klaudy uszowego
44	10	Glod opowiedźian przez Agábusá/ zá Cesárzá Klaudyuszá. Dźie. 11.	2
45	11	Jákub s. ktorego stárszym zowa/ zábit od Heroda. Dźie. 12.	3
46	12	Sergius stárostá Cypryiski náwrocon przez Páwlá s. Dźie. 13.	4
47	13	Páwel opowieda Ewanielią w Anthyochiey w Pisydiey/ ktora iest część Galátyiey.	5
48	14	Z támtąd przyszedł do Ikonium/ gdźie mieszkał chwile. Dźie. 13. 14. (Dźie. 14.	6
49	15	Vzdrowił chromego w Listrze/ y tám był vkámionowan. Dźie. 14.	7
50	16	Postánowiwszy stársze w Kościele/ y náwiedźiwszy brácią we wszytkiey Pisydyey y Pámfiliey/ wrocił sie do Antyochiiey.	8
51	17		9
52	18	Ná ten czás był Synod Apostołow w Jeruzálem/ gdźie też Páwel był/ z kądsie wro cił do Antyochiiey/ kędy Piotr przyszedł/ y był sztrofowan od Pawlá. Dźie. 15. Gál. 2.	10
53	19		11
54	20	Páwel idźie do Syryiey y do Cylicyey z Sylwanem ku vtwierdzeniu Kościołow/ zá tym do Derbu y do Lystry/ gdźie przyiął ku pomocy Tymotheuszá/ A szedszy do Má cedoniey/ vczył w mieście Filippi. Dźie. 15. 16.	12
55	21	Vczy w Athenach. Dźie. 17. A z támtąd pisze do Tessalonicensow.	13
56	22	Mieszka w Koryncie pułtorá látá/ Dźie. 18. A z támtąd pisze do Rzymiánow.	14
57	23	Wrocił sie do Azyey/ do Efezu/ y z támtąd do Cesárey/ potym do Jeruzalem/ y z tám tąd do Anthyochiey/ zátym náwiedza Kościoły w Gálileicy y w Fryigiey. Dźie. 18.	Nerono wego.
58	24		2
59	25	Przyszedł do Efezu/ gdźie vczył dwie lećie/ y zostáwił tham Tymotheuszá. Dźie. 19.	3
60	26	Pisze z Efezu pierwszy list do Koryntow. 1. Kor. 16. (1. Tim. 1.	4
61	27	Po rozruchu ktory był w Efezie/ przyszedł do Troády/ y z támtąd do Mácedoniey/ á będąc w Filippis/ pisze wthory list do Koryntow przez Tytá y Lukaszá świętego. 2. Kor. 13. Dźie. 20.	5
62	28	Z támtąd przyszedł do Achái iej/ y do Koryntu iáko był obiecał. 1. Kor. 16. y 2. Kor. 12. A dla nieprzyiaćiol ktorzy nań strzegli/ wrocił sie przez Mácedonią do Troády ku Ary stárchowi/ y Tymotheuszowi/ ktorzy tám byli szli wprzod. Dźie. 20.	6
63	29	Z Troády idźie do Assos/ do Mytyleny/ ktore inaczey zwano Lesbos/ do Sámos/ y z támtąd do Miletu/ gdźie sie pożegnał z Efezyány. Dźie. 20. Z támtąd idźie do Rodis/	7
64	30	do Patárá/ do Tyru/ do Ptolemáidy/ do Cesárey/ ná ostátek do Jeruzálem/ gdźie był poiman. Dźie. 21. 22.	8
65	31	Będąc więźniem záwiedźion iest do Cezárey/ do Felixá stároſty/ Dźie. 23. y támże mie szkał dwie lećie. Dźie. 24.	9
66	32	Podstráża iest posłan do Rzymá. Dźie. 27.	10
67	33	Będąc w więźieniu pisze do Gálátow/ Efesow/ y Filippensow.	11
68	34	Do Kolossensow/ y do Filemoná.	12
69	35	Wtory do Tymotheuszá.	13
70	36	Ná ostátek był ścięt z roskázánia Neronowego.	14

BIBLIOT. SYNODI EVANG. REFORM. VILNENSIS

List Pawłá Apostołá do Rzymiánow.

Kapitułá 1.

1. Páwet okázuie przez kogo y do czego iest wezwan. 16. Co iest Ewánielia. 20. Czego sie ma vczyć człowiek z rzeczy stworzonych. 21. Niewdzięczność/złość. 24. Y karánie ludźi.

1. A[A] Pawel[B] sługá Jezusá Krystusá powołániem Apostol/ *[C] wyłączony ku przepowiedániu Ewánieliey Bożey.

2. (Ktora przed thym obiecał był przez[D] Proroki swoie w pismiech swietych).

3. O synu swoim ktory sie[E] stał z plemienia Dawidowego ile wedle ciałá.

4. A iest okazan Synem Bożym mocnie wedle Ducha poswiecenia/przez zmartwychwstánie/to iest o Jezusie Krystusie Pánie nászym.

5. Przez ktorego wzielismy łáskę y vrzad Apostolski/[F] ku posłuszeństwu wiáry miedzy wszythkimi narody/ dlaimienia iego.

6. Miedzy ktorymi y wy ieśćie wezwáni Jezu Krystowi.

7. Wszytkim ktorzy iesteśćie w Rzymie Bogu milym/† wezwánym áby śćie byli swietymi/łáská niech wam będzie y pokoy od Bogá Oycá nászego/y Pánà Jezu Krystá.

8. Naprzod dziękuie Bogu moiemu przez Jezusá Krystusá zá was wszytkich/ iż wiárá wászá bywa opowiedaná po wszytkim świećie/

9. Abowiem Bog ktoremu ia służę [G] duchem moim w Ewánieliey Synà iego/iest mi świadek/iż vstáwicznie o was wspominánie czynię.

10 Záwsze w modlitwách moich prosząc ábym do was przyszedł/ iesliby mi sie ktorym sposobem szczęśliwa drogá zdárzyłá z woley Bożey.

11. Abowiem prágnę was widzieć/ábym wam vdzyczył iákiego[H] dárv duchowne[e] ku vtwierdzeniu wászemu.

12 To iest[I] ábych był vczestnikiem spolnego nápominánia z wámi przez spolecżną wiárę wászę y moię.

13. Przytym nie chcę ábyście wiedzieć nie mieli bráćia/iżem czestho vmyślił przyidź do was/(álem iest do tad[K] zawsćiągnion)ábych miał iákí[L] pożytek y miedzy wámi/iako y miedzy inszemi pogány.

14 Y Grekom/y prostkym ludźiam/y mądrym/y głupim powinien iestem.

15. A przeto ile ze mnie być może/gotowem iest Ewánielią opowiedáć/ y wam ktorzy iesteśćie w Rzymie.

16 Abowiem nie wstydam sie Ewánieliey Krysthusowey/† gdyż iest moc Bożá ku zbáwieniu káżdemu wierzącemu/[M] Zydowi naprzod/potym też y Grekowi.

17. *Abowiem[N] sprawiedliwość Bożá przez[O] one bywa[P] obiáwioná z wiáry w wiárę/iáko iest nápisano/ †Sprawiedliwy z wiáry będzie żył.

18 Bo gniew Boży[Q] iáwny iest z nieba przećiwko wszelákiey niepobożności y niesprawiedliwości ludzkiey/ ktorzy zátrzymawáią[R] prawdę niesprawiedliwie.

19. Przeto iż co może być wiedziano o Bogu/iest w nich iawno/ gdyż im to Bog obiawił.

20 Abowiem niewidome rzeczy iego/ gdy przez stworzone rzeczy zrozumiane bywáią/z stworzenia świátá bywáią vpátrowáne/to iest wieczna iego mocy bostwo/ dla thego áby oni nie mili wymowki.

21 Przeto iż znáiąc Bogá/ przedsie go nie chwalili iáko Bogá/ ánimu dziękowáli/owszem prożnymi sie stali w myślách swych/y zaćmione iest głupie serce ich.

22 Ktorzy mieniąc sie być mądrymi/ głupimi sie stali.

23 Gdyż odmienili chwałę niesmiertelnego Bogá/sprawiwszy obraz złowieká śmiertelnego/y ptakow/y zwierząt o czterech nogách/y gádziny.

24 A przethoż podał ie Bog pożądliwościam serc ich ná nieczystość/áby miedzy sobą ciałá swe łżyli.

A Páwel miał dwoie imię/ ábowiem miedzy Zydy był zwan Saulem/a miedzy pogány Pawłem.

B Názywa sie sługa Jezusá Krystusá áby sobie ziednał v wszythkich słyszenie przekładáiąc to sobie nád inne wszytki dostoieństwá.

* Dźiei. 13. v. 2.

C Thym słowem znáczy iż sie wszetecznie nie wtrącał w ten vrzad.

D Nie iest tedy náuká nowa ani ludzka/ále iest wielkiey wagi.

E Abo národźił.

F To iest/áby ludźie przez wiárę Bogu postuszni byli.

† 1. Kor. 1. v. 2. Efes. 1. v. 1. 2. Tym. 1. v. 9.

G To iest/nie obłudnie áni zwierzchnim obyczáiem. † 1. Tes. 3. v. 10.

H To iest/náuki y vpominánia ábo proroctwá.

I To nic nie vbliża dostoieństwu Apostołá S. iż powiedaże może być rátowan wiárą Rzymiánow ábowiem gdy wszyscy pocieszći znamy/iáko sam Apostoł powieda/Pewna rzecz że y oni z Apostołá więcey sie vczyć mogli/á Páwet zásie sam chociaż zacnie był vczonym/mogł być ieszcze dáleko od onego kościołá vczeńszym ich náuczáiąc.

K Powieda że iest zawsćiągnion ábo od szátaná iáko mowi w 1. do Tesa. 2. ábo od duchá S. ktory władnie czásmi y wszythkiemi sprawámi/ iáko mamy Dźiei. 16. v. 6. y. 7. Ábo iż był gdźie indźiey wezwan/gdyż nieopuszczał żadnego czásu y mieyscá ku opowiedániu Ewánieliey.

L O tym pożyteczmowi Jan Św. ty w 15. ká. v. 16.

M Zydowie są pierwsze wezwáni/ potym Grekowie/ iest wszyscy inni narodowie pogáńscy. † 1. Kor. 1. v. 18. * Niżey. 3. v. 21. † Abák. 2. v. 4. Gál. 3. v. 11. Zyd. 10. v. 8.

N Ji Bog sam iest sprawiedliwy y pocha sie w sprawiedliwości/y iest miłośćiwym przyiácielem miłośći sprawiedliwości/ potrzebá áby miał náuká ktora nas vczy iáko mámy doydź sprawiedliwości/áby też nam czynitá przyszłym ku zbáwieniu/ thák sprawiedliwość Bożá tu sie zumie oná dostoiność zupełna ktorą nam dawa Bog ábychmy sie zniemi przed nim świecili/ nemi postawił/ á tác iest przeciwna sprawiedliwości ludzkiey/o ktorey Dawid powieda że nikt thy przed nie vsprawiedliwion być niemoże.

O Przez Ewánieliá sprawiedliwość Bożá bywa ofiárowaná á przyimowaná przez wiárę/ á iż wiárá nászá mnoży sie/tedy też y sprawiedliwość Bożá w nas sie pomnoża.

P Abo Podana

Q Páwet chce tego dowieść iáko my są zbáwieni z łáski Bożey ktorą nam obiáwiła przez Ewánieliá a my ią wiárą przyimuiemy/ták dowodźi: iż doydźie my sprawiedliwość wiárą ábo záchowániem zakonu y sprawiedliwością nászą/ále wszytek żywot ludzki iáwnie to okázuie iż Bog spuścił gniew swoy ná ludźi/z kąd iáwna rzecz iest że oni nie są sprawiedliwemi/ gdyż sie Bog nigdy nie gniewa ná sprawiedliwe/iedno ná niesprawiedliwe/á ten iego gniew w tym poznáć iż ludźie nie powściągliwie sie zá wszelkiemi złościámi vdáią y są pełni niesprawiedliwości.

R Tym przezwyskiem názywa rozsądek on ktory ieszcze pozostał w ludźiech nie iżby przezeń mieli zásie przyidź ku łásce Bożey/ále iżby przezeń zeznali sie być winni Bogu y iedni drugim/á ten rozsądek ábo cá świátłość iest nieiáka w nas iskierká poznánia Bożego y nieiákiem rozeznániem miedzy złym y miedzy dobrym.

25 Dla tego iż oni prawdę Bożą odmienili w kłamstwo/ y chwalili a służyli rzeczam stworzonym/mimo stworzyciela ktory iest błogosławiony na wieki/Amen.

26 A przetoż podał ie Bog pożądliwościam sromotnym/ gdyż niewiasty ich odmieniły vżywanie przyrodzone w to ktore iest przeciw przyrodzeniu.

27 Także y mężczyzny opuściwszy przyrodzone vżywanie niewiasty/zápalili sie pożądliwością swoią ieden ku drugiemu/ mężczyzná z mężczyzną sromotę popełniáiąc/ á zaplatę słuszną bledu swego na sie biorąc.

28 A iako sie im nie zdało aby Bogá poználi/ także też podał ie Bog w mysl bez rozumną/ aby czynili to co sie nie godźi.

29 Nápełnieni wszelákiey niesprawiedliwości/nieczystoty/złości/łakomstwa/niecnoty/pełni zazdrości/morderstwa/swaru/zdrády/przewrotności.

30 Zausznicy/ obmowce/ nienáwidzący Boga/ gwałtownicy/ pyszni/ chlubni/wynálazcę złości/nieposłuszni rodźicom.

31. Bez rozumni/ nie dźierżący vmowy/ bez miłości przyrodzoney/ nie przeiednáni/nie miłosierni.

32 Ktorzy znáiąc prawo Boże/iż ći co tákowe rzeczy czynią/godni są śmierći/nie tylko sámi ty rzeczy czynią/ ále też zezwalaią tym ktorzy ie czynią.

Kapitułá 2.

1. Straszy sądem Bożym obłudne ludźi.10. Y cieszy wierne/ták Żydy iáko y pogány.12. Náby odiął ludźiam wszelaką wymowkę nievmieietności.17. Okázuie wszytki być grzesznymi/ naprzod pogány przez sumnienie ich/á Żydy przez zakon opisány.

1. Przethoż wymowki nie máss/ o człowiecze/ ktorykolwiek * ine posądzasz/ábowiem tym iż drugiego sądźisz/ sámego siebie osądzasz/ gdyż toż czynisz ine posądzáiąc.

2. A my wiemy iż sąd Boży iest wedle [A] prawdy przeciwko tym ktorzy tákowe rzeczy czynią.

3 Y mnimasz ty o człowiecze ktory posądzasz ty co tákowe rzeczy czynią/y toż dźiałasz żebyś miał vydź sądu Bożego?

4. Abo gárdzisz obfitością dobroći ie-

* Mát.7.v.1. 1.Kor.4.v.5.

[A] Okázuie iż Pan Bog nie pátrzá osoby ále vpátruie skrytości serdeczne y sprawiedliwie sądźi.

go/y † cierpliwości/y długiego oczekawánia/nie wiedząc iż dobroć Bożа ku vpamiętaniu ćiebie przywodzi?

† 2. Piotr.3.v.13.

5. Ale podług zátwárdźiałości twey/ y sercá niepámiętnálego/ * skárbisz sobie sámemu gniew w dźień [B] gniewu/y ziáwienia sprawiedliwego sądu Bożego.

* Jákub.5.v.3.

[B] Ostátni dźień/ iest dźień gniewu niewiernym/á zbáwienia wiernym.

6. † Ktory odda káżdemu podług [C] vczynkow iego.

† Psálm.62.v.13. Mát.16.v.22.

[C] Abowiem nie przestawa Bog ná stowiech/ ani ná zwierzchniey osobie/ ácz kolwiek y Dawid y † Páwet świadczą iż żaden nie będzie zbáwiony z vczynkow swoich gdyż tylko sam Krystus dawa zbawienie ktory sie nam stał sprawiedliwością y poświęceniem.

7. Tymći ktorzy trwáią/ dobrego vczynku chwałę/cześć/y niesmiertelność/to iest/tym ktorzy szukáią żywotá wiecznego.

8. Zásie swarliwym y ktorzy nie są posłuszni prawdzie/ ále słuchaią niesprawiedliwości/ oddana będźie popędliwość y gniew.

9. Vtrapienie y vcisk przeciwko káżdey duszy człowieká ktory złość popełnia/Żydá naprzod/potym y Greká.

10 A chwałá y cześć/y pokoy wszelkiemu ktory czyni dobrze/ naprzod Żydowi/potym y Grekowi.

11. * Abowiem nie mász brákn osoby v Bogá.

* 5.Mo.10.v.17. 2.Kron.19.v 7. Job.37.v.24. Dźiei.10.v.34.

12 Gdyż ktorzy iedno bez zakonu zgrzeszyli/ bez zakonu pogina/ á ktorzy w zakonie zgrzeszyli/ przez zakon będą osądzeni.

13. † Abowiem nie ći ktorzy słuchaią zakonu są sprawiedliwymi v Bogá/ ále ći ktorzy zakon pełnią będą vsprawiedliwieni.

† Mát.7.v.21. Jákub.1.v.22.

14 Bo gdyż pogáni ktorzy zakonu nie máią/z przyrodzenia czynią to co iest zakonnego/ći zakonu nie máiąc/ są sobie sámi sobie zakonem.

15. Ktorzy okázuią vczynek zakonu być nápisány w sercách swych/ á sumnienie ich wespół im świádczy/y myśli ich wespół siebie oskárżaiące/ abo też wymáwiáiące.

16 Dniá ktorego Bog osądzi táiemnice ludzkie/ według Ewánieliey moiey przez Jezusá Krystusá.

17. Otho ćiebie názywaią Żydem/ y przestawasz ná zakonie á chlubisz sie w Bogu.

18. Y znasz wolą iego/y rozeznawasz rzeczy ktore są rożne od niey/ będąc náuczony z zakonu.

19. Ktory dufasz iżeś iest wodzem ślepych/y świátłością tych ktorzy są w ćiemności.

20 Náuczycielem nieumieietnych/ mistrzem niemowniątek/ máiąc [D] sposob wiádomości y prawdy przez zakon.

[D] To iest/ vmieß drugich vczyć prawdy.

Ktory

21. Ktory tedy vczyſz drugie°/ ſiebie ſámego nie vczyſz/ ktory przepowiedaſz iż nie máia krásć/ty krádnieſz.
22 Ktory powiedaſz iż nie máia cudzo łożyć/ cudzołożyſz/ kthory ſie brzydźiſz bálwany/ſwiethokrádźieſtwo pełniſz.
23 Ktory ſie z zakonu chlubiſz/przeſtępowániem zakonu Bogá łżyſz.
24 Abowiem imie Bożedla was bluźnione ieſt miedzy pogány/* iáko ná piſano ieſt.
25 Boć obrzezánie ieſt pożyteczne ieſli záchowaſz zakon/ á ieſlibys był przeſtępca zakonu/ twoie obrzezánie ſtáło ſie nieobrzezániem.
26 Jeſli thedy nieobrzezány chowa práwá zákonne/á záż iego nieobrzezánie nie będźie poczytáne zá obrzezánie?
27 A ieſli nieobrzezány z przyrodzenia/chowa zakon/á záż cie nie oſądźi ktory przez piſmo y obrzezánie ieſteś przeſtępca zakonu?
28 Abowiem nie ten ktory tylko iáwnie będźie Zydem/ ieſt Zydem/ áni obrzezánie ciáłá ktore ieſt tylko iáwnie/obrzezániem ieſt/
29 Ale ktory ieſt w ſkrytości Zydem/ † y obrzezánie ſercá/to ieſt/w duchu nie w piśmie/ktorego chwała nie ieſt z ludźi ale z Bogá.

* Ezá.5.v.25. Ezech.36.v.20.

† Kol.2.v.11.

Rozdz. 3.

1. Poſthąpiwſzy nieiáki przodek Zydom. 8. Wylicza obmowy y potwarzy niektorych. 10. A okázuie Zydy y pogány być grzeſznymi z przyrodzenia 21. Y być vſprawiedliwionymi nie przez vczynki. 22. Ale z taſki przez wiárę. 31. Ktorym ſpoſobem zakon bywa wypełnion.

1. Cż tedy zá godność ma Zyd/abo co zá pożytek obrzezánia?
2. Wielka wſzelákim ſpoſobem/abowiem naprzednieyſza tho ieſt rzecz/ iż im zwierzone ſa ſłowa Boże.
3. Bocoż ná tym/ ieſli niektorzy byli niedowiarki/á záż* niedowiárſtwo ich wyniecie[A] wiárę Bożą?
4. Nie day thego Boże/ y owſzem † niech Bog będźie prawdźiwy/ á wſzelki człowiek kłamca/ iáko napiſano ieſt.
5. ♀ Abyś był náleźion ſprawiedliwym w powieściách twoich/y abys zwyćię

* 2. Tym.2.v.12.
A To ieſt/ prawdę y przymierze Boże.
† Jan.3.v.34.
// Pſalm.116.v.11.
♀ Pſalm.51.v.6.

żył[B] gdy bywaſz ſądzon.
6. A ieſli nieſprawiedliwość náſzá Bożą ſprawiedliwość zaleca/coż rzeczemy? A záż nieſprawiedliwy Bog ktory karánie przepuſzcza? (mowie wedle człowieká).
7. Nie thákći ieſt/bo ináczey/ Jákoż Bog ſądzić będźie świát?
8. Abowiem ieſli prawdá Boża przez moie kłamſtwo obfitowáłá ku chwale iego/ czemu ia dáley bywam oſądzon iáko grzeſzny?
9. A (iáko źle o nas mowią/y iáko niektorzy powiedáią iż mowiemy)/Czemuż złych rzeczy nie czyniemy áby przyſzły dobre? [C] ktorych potępienie ieſt ſprawiedliwe.
10 Cożtedy/á záż my ieſteſmy zacnieyſzymi? żadnym ſpoſobem/gdyżechmy przedthym przepárli Zydy y Greki iż wſzyſcy ſą pod grzechem.
11. Jáko nápiſano ieſt/* Nie máſz żadnego ſprawiedliwego áż do iednego.
12. Nie ieſt żaden ktoryby rozumiał/ á nie máſz ktoby Bogá ſzukał.
13. Wſzyſcy odſtąpili/ y ſpołu ſtáli ſie niepożytecznymi/ nie máſz ktoby dobrze czynił/nie máſz áż do iednego.
14 † Gárdło ich ieſt grobem otwártym/ iezykow ſwych vżywáli ná zdrádę/á pod wárgámi ich ieſt iad Aſpidow.
15. ♀ Ktorych vſtá nápełnione ſą przeklinánia y gorzkości.
16. * Nogi ich ſą prędkie ku rozlániu krwie.
17. Spuſtoſzenie y vtrapienie ieſt ná drogách ich.
18. A drogi pokoiu nie poználi.
19. † Boiáźń Boża nie ieſt przed oczymá ich.
20 // A my wiemy iż cokolwiek zakon mowi/ tym ktorzy w zakonie ſą mowi/ áby wſzelkie vſtá były zátulone/ y aby był winien wſzytek świát ſądu Bożego.
21. Przetho żadne ciáło nie będźie vſprawiedliwione przed obliczności ią iego z vczynkow zakonu/ gdyż przez zakon bywa poznánie grzechu.
22 Ale teraz ſprawiedliwość Boża ieſt obiáwioná przez zákon/ poświadczona świádectwem zakonu y Prorokow.
23 Sprawiedliwość mowie Boża/ przez wiárę Jezuſa Krystuſá/ wſzytkim y ná wſzytki ktorzy wierzą/ gdyż nie maſz rożności.

B To ieſt/ gdy ludźie swa pycha cie bie ſądzić chcą.
C To ieſt/ kthorsy nas potwarzáią.
* Gál.3.v.21. pſalm.14.v.3. y. 53.v.4.
† pſalm.5.v.10. // pſalm.140.v.4.
♀ pſalm.10.v.7.
* Ezá.59.v.7. przypo.1.v.16.
† pſalm.36.v.1.
// Gál.2.v.17.

Abowiem

[D] Słowo Greckie ktore[o] tu Apostoł używa o tych się rozumie ktorzy wzawod biegaiąc vstawaią / á do kresu przyidź nie mogą / z kąd mocnem rozumieć że na tim mieyscu chwałą Bożą znaczy on kres do ktorego ludźie bieżą / to iest / do żywotá wiecznego ktory należy w tym aby byli vcześnikámi chwały Bożey / á ták iż do niey przichodzić nie mogą / tedy tu Apostoł okázuie że im grzech przekaża do tego / A ták áboby wszyscy mu sieli być odepchnieni od chwały Bożey (czego Boże vchoway) abo z kąd inąd nábywáć sobie oney sprzeroścy y sprawiedliwości ktorey potrzebá káżdemu ktory iedno chce być vcześnikiem oney thochwały Bożey.

24 A bowiem wszyscy zgrzeszyli y [D] nie dostáwa im chwały Bożey / ale są sprawiedliwieni są dármo / to iest / z łaski iego / przez odkupienie spełnione przez Jezusá Krystusá.

25 Ktorego Bog postanowił áby był vblaganiem przez wiárę / wylawszy krew swoię / ku okázaniu sprawiedliwości swoiey / dla odpuszczenia grzechow przeszłych.

26 Z cierpliwości Bożey / áby się okázałá sprawiedliwość teraźnieyszego czásu / aby on był sprawiedliwy / y vsprawiedliwiaiący thego ktory iest z wiáry Jezusowey.

27 Gdzież tedy chlubá? Wyrzuconá iest. Przez ktory zakon? vczynkowy li? Nie / ale przez zakon wiáry.

28 My thedy dowodźimy iż człowiek bywa vsprawiedliwion przez wiárę / oprocz vczynkow zakonu.

29 Izali Bog iest thylko Żydow? iżaż nie iest y pogánow? Iściec y pogánow.

30 Abowiem ieden iest Bog ktory vsprawiedliwi obrzezánie z wiáry / y nieobrzezanie przez wiárę.

31 Zakon tedy niweluiemy przez wiárę? By namniey / ale zakon stánowimy.

Kápitułá 4.

1.17 Przez Abrahámá y Dawidá / z ktorych się Żydowie chlubili. 3. Okázuie sprawiedliwość być z łaski. 15. Co też okázuie z vrzędu zakonu y wiáry.

1. Cz tedy rzeczemy iż Abrahám oćiec nász otrzymał [A] wedle ciała?

2. Abowiem ieśli Abrahám z vczynkow był vsprawiedliwion / ma się z czego chlubić / ale nie przed Bogiem.

3. Ab owiem co pismo mowi? * Vwierzył * Abrahám Bogu / y poczytano mu iest ku sprawiedliwości.

4. A themu co [B] robi / zapłatá nie iest poczytana za łaskę / ale zá powinną rzecz.

5. Temu zás co nie robi / ale wierzy w tego ktory vsprawiedliwia niepobożnego / iest poczytaną wiárá iego zá sprawiedliwość.

6. Jáko też Dawid opowieda szczęśliwość człowieká / ktoremu Bog poczyta sprawiedliwość bez vczynkow / mowiąc:

7. † Błogosławieni są ktorych nieprawości są odpuszczone / a ktorych zakryte są grzechy.

8. Błogosławiony ten / ktoremu Pan grzechu nie poczyta.

9. To tedy błogosławieństwo iżaż w [C] obrzezaniu tylko iest / abo też nie iest w nieobrzezaniu? Gdyż powiedamy iż poczythaną iest Abrahámowi wiárá zá sprawiedliwość.

10 Jákoż mu tedy iest poczytaná? gdy był w obrzezaniu? abo gdy był w nieobrzezaniu? Nie w obrzezaniu / ale w nieobrzezaniu.

11 * Y wźiął znák obrzezánia iáko pieczęć sprawiedliwości wiáry / ktorá był w nieobrzezaniu / aby był oycem wszytkich wierzących w nieobrzezaniu / iżby im też poczytana była sprawiedliwość.

12 Y oycem obrzezánia tym ktorzy nie tylko są z obrzezánia / ale ktorzy thędy chodzą w trzystopy wiáry oyca nászego Abrahámá / ktora był w nieobrzezaniu.

13 Abowiem nie przez zakon obietnicá się zstała Abrahámowi / abo plemieniu iego / aby był dziedzicem świátá / ale przez sprawiedliwość wiáry.

14 Bo ieśli ći ktorzy są z zakonu dziedzicmi są / tedy prożna zostałá wiárá / á w niwecz się obrocilá obietnicá.

15 Gdyż zakon [D] gniew sprawuie / á gdzie niemasz zakonu nie maſz / tám y [E] przestępstwa nie maſz.

16 A przeto z wiáry iest dziedzictwo / áby było z łaski / żeby była trwałá obietnicá wszytkiemu plemieniowi / to iest / nie tylko temu ktore iest z zakonu / ale y temu ktore iest z wiáry Abrahámowey / ktory iest oćiec nas wszytkich.

17 (Jáko iest napisano: * Oycem wielu narodow postánowiłem cię) á to przed tym Bogiem ktoremu on vwierzył / ożywiáiącym vmárłe / y [F] wzywáiącym ty rzeczy ktore nie są / iákoby były.

18 Ktory Abrahám przeciw nádźiei pod nádźieią vwierzył / áby się zstał oycem wielu narodow / podług tego co mu było rzeczono: * Tákci będźie plemię twoie.

19 A nie będąc zemdlonym w wierze / nie oglądał się na swe ciało iuż zmartwiáłe / gdyż miał około stá lat / ani nä zmartwiały żywot Sary.

20 Y przeciwko obietnicy Bożey nie

† Psálm 32.v.1.

[C] Wßędy rozumie przez obrzezánie przystęp ku sprawiedliwości zakonney / z ktorey się Żydowie chlubili iákoby przez nie mieli co zásłużyć sob.ę

* w 1.Mo.17.v.5.

[D] To iest / karánie z kąd się rozumie iż statek iego iest przeciwny obiecánicy / á nam łaski przynieść nie może.

[E] Tu nie rozumie áby grzechu nie było / ale iż nie maſz przestępstwá przykázánia.

* w 1.Mo.17.v.4.

[F] To iest / V ktorego iuż są ty rzeczy / ktorych ieszcze istotnie nie maſz / gdyż on thylko iednym słowem zmßczego czynić może co iedno chce / A gdźie Apostoł przypomina Bogá ożywiáiącego / tedy się ogląda ná obrzezánie z ktorychż bioder Abrahámá iuż zmartwiałego pośli / nie przyrodzona moca / ale moca wiáry / A gdy wspomina wezwánie tych rzeczy ktorych niemaſz / zda się iákoby miał oglądać się ná nieobrzezánice ktorzy moca obietnice stáli się thymi czymi pierwey nie byli / iákoby więc Pan wzbudźił syny Abrahámowe z kámienia / o czym Jan mowi v Mát. w 3.v.9. y z tego sobie vczynił lud swoy ktory przed tym nie był ludem

* w 1.Mo.15.v.5

[A] To iest / z vczynkow swoich.

[B] To iest / zásługuie przez vczynki swe.

* w 1.Mo.15.v.6. Gal.3.v.6. Ják.2.v.23.

swárzył sie niedowiárstwem / ále sie zstał mocnym w wierze/y dał chwále Bogu.

21 A prawdźiwie wiedzac/iż on co był obiecał/mogł też y vczynić.

22 Dla tego y [G] tho mu poczytano zá sprawiedliwość.

23 A nie napisano iest dla niego tylko/ iż to mu przyczytano iest.

24 Ale też dla nas/ktorym ma być poczytano/cobychmy vwierzyć mieli w thego ktory wzbudźił Jezusá Páná naszego z martwych.

25 Ktory był wydan ná śmierć dla vpadkow nászych / á wzbudzon iest dla vsprawiedliwienia naszego.

G Bo wiárá zá wsze sie ogląda ná obietnice/z ktorey pochodźi wszythká sprawiedliwość.

Kapitu. 5.

1. Okázuie pożytek wiáry. 7. A ßyrzey grunt iey oznáymuie. 8 To iest miłość Boża/y po stußeństwo Krystusowe.

1. Będąc tedi przez wiárę vsprawiedliwieni / [A] pokoy v Bogá mamy/przez Páná nászego Jezusá Krystusá.

2. * Przez ktoregosmy też wiárą otrzymáli przystęp ku they łasce przez ktorą stoimy/y chlubimy sie w nádźiei chwały Bożey.

3. † A nie tylko to/ále sie też y w vciskách chlubimy / wiedząc iż vcisk cirpliwość sprawuie.

4. A cirpliwość doświádczenie / á doświádczenie nádźieie.

5. A nádźieia nie [B] pohánibia/przeto iż miłość Boża iest wylána w sercách nászych przez Duchá świętego/ktory nam iest dan.

6. ‖ Abowiemći Krystus gdysmy my ieszcze żadney mocy nie mieli/ [C] czásu swego vmárł zá niepobożne.

7. Záiśćie ledwieby kto vmárł zá sprawiedliwego/ ábowiem snadźby też kto śmiał vmrzeć zá dobrodźieiá swoiego.

8. Ale Bog záleca miłość swoie ku nam/ że gdysmy my ieszcze byli grzesznymi/ Krystus za nas vmárł.

9. Będąc tedy vsprawiedliwieni krwią iego / dáleko więcey teraz będźiemy przezeń od gniewu zachowáni.

10 Bo ieśliże będąc [D] nieprzyiaćielmi/ iestechmy ziednani z Bogiem przez śmierć Syna iego / dáleko więcey będąc ziednáni/ będźiemy przez żywot iego záchowáni.

11 A nie tylko to/ále sie też y chlubimy w Bogu przez Páná nászego Jezusá Krystusá/ przez ktoregosmy teraz ziednánie otrzymali.

12 A dla tegoż iáko przez iednego człowieká grzech ná świáth wszedł / á przez grzech śmierć/y tákże ná wszytki ludźi śmierć przeszłá/ [E] w ktorym wszyscy zgrzeszyli.

13 Abowiem áż do zakonu [F] grzech był ná świećie/á grzech nie bywa [G] przyczytan gdy zakonu nie mász.

14 Ale [H] śmierć krolowała od Adáma áż do Moiżeszá/ nád [I] tymi thez ktorzy byli nie zgrzeszyli na [K] podobieństwo przestępstwa Adámowego/ ktory iest kształtem [L] onego ktory miał przyiść.

15 A wszákoż dar nie iest iáko przestępstwo/ábowiem ieśli przestępstwem iednego wiele ich pomárło / dáleko więcey ná wiele ich opłynęła łáská Bożá/y dar z łáski/ktora iest iednego człowieká Jezusá Krystusá.

16 A [M] dobrodźieystwo nie thákowe iest iáko śmierć co przyszłá przez iednego ktory zgrzeszył / gdyż winá z iednego występku przyszłá ku porzępieniu / Ale dar bywa dan z wielá występkow ku vsprawiedliwieniu.

17 Abowiem ieśli iednego przestępstwem śmierć krolowałá przez iednego / dáleko więcey ci ktorzy obfitá one łáskę y dar sprawiedliwości biorą/w żywocie krolować będą przez iednego Jezusá Krystusá.

18 A tákże tedy iáko przez iedno przestępstwo zstáli sie wszyscy ludźie winni potępienia/tákże przez iednego vsprawiedliwienie / dobrodźieystwo opłynęło ná wszytki ludźi/ ku vsprawiedliwieniu żywotá.

19 Bo iáko przez nieposłuszeństwo iednego człowieká wiele ich zsthało sie grzesznymi/ tákże przez posłuszeństwo iednego wiele ich zstánie sie sprawiedliwymi.

20 A zakonci ktemu przyszedł/ áby sie mnożyło przestępstwo/ ale gdźie sie grzech rozmnożył/ tám łáská obfitowálá.

21 Aby iáko grzech krolował ku śmierći/ ták też aby łáská krolowała przez sprawiedliwość ku żywotowi wiecznemu/ przez Jezusá Krystusá Páná nászego.

Kápitu/

E Okázuie tu iż w Adámie zgrzeszył wszytek ludzki ród / y był winien śmierći pospołu y znim/á karánie zá ono przewinienie iest zepsowánie / z ktorego pochodźi niezliczona wielkość grzechow.

F Thu rozumie o pierworodnym grzechu ktorym ludźie będąc zárázeni śmierći są poddáni.

G To iest/gdźie nie máß práwá zátoż nego / tám żaden iáko winny karan nie bywa/á tuć Apostot o sądźie Bożym powieda.

H Z tąd sie znáćiż iż był nieiáki zakon przez ktorego przestępstwo zstáli sie winni / á iż winni byli z tąd sie okázuie iż śmierć/ to iest zá grzech karánie/ przewodźiłá nád nimi swe práwo.

I To iest/nád dźiateczkámi ktore áni ießcze máią poznánia práwá przyrodzonego/ áni grzechu stutecznego/ áni żadnych poßłudliwosci w sobie.

K Abowiem Adam zgrzeßywßi wiedząc y rozumiejąc: Ale iego pothomstwo ktorzy sie zá raz rodząc vmieráią/ áćiści są winni grzechu ale dlatego iż są zámknieni w grzeßnym nasieniu iego. A przeto słowo to podobieństwo znáczy tu iákoby wzor grzechu/ ktory sie okázuie w dorosłych ile kroć sie vdawáią zá swemi poßłudliwosciámi.

L Thu rozumie o Krystusie ktorego thenże Apostot wtorym Adamem zowie 1. Koryn. 15. v. 21.

M Toć iest/ono zácne ßczęście synow Bożych ktore otrzymawáią z dobrodźieystwá sprawiedliwości Krystusowey ktorą im bywa poczytaná.

A Przez pokoy rozumie thu Apostot nie wymowne ochłodzenie duß wiernych/gdi pewne będąc łáski Bożey/y zwyćiężywßy strachy sumnienia wołáią zdawidem: Pan iest oświeceniem y zbáwieniem moim/y kogoż sie bać będę? A ná drugiem mieyscu: W tobie Pánie ofiam y ták zá wstydzon nie będę. A áći sie iákoby świátu o thym pokoiu smuto/ wßákoż go żadnym sposobem ogáinać nie może/ tylko sámá wiárá podpárthá słowem Bożym/ przyimuie Krystusá prawdźiwa sprawiedliwość y przynośi ten pokoy.

* Efes. 2. v. 18.

† Jak. 1. v. 3.

B Koniec iey záwße iesth dobry y ßczęśliwy.

‖ Zyd. 9. v. 15.

1. Piotr 3. v. 18.

C To iest/czásu stußnego ktory był Bog oćiec postánowił od wiekú/y dla tegoż ták często Krystus przypomina czás ábo godźinę swoię mowiąc /iż ießcze nie przyßłá godźiná moia.

D Jáwnie znáć dáwa iż my dla grzechu zstálichmy sie nieprzyiaciołmi Bożemi.

Kapitu. 6.

3. Okázuie moc krztu. 5. A iż odrodzenie spo
tu iest y z vsprawiedliwieniem. 16.21. Ktory iest pożytek grzechu/ y też postuſzeństwá
ku sprawiedliwości.

1. Cóż tedy rzeczemy: Bedźiemyli w grzechu trwáć/ áby
sie łáską obfithsza
zstałá:
2. Nie day tego Bo
że/ abowiem ktorzysmy vmárli grze
chowi / iákoż daley w nim żyć be
dźiemy:
3. Azáż niewiecie iż ilekolwiek nas w
Kristusá Jezusa iest* okrzczonych/ ie
steśmy okrzczeni w śmierći iego:
4. † Jesteśmy thedy z nim pospołu po
grzebieni w śmierći iego przez krzest/
áby iáko Kristus wzbudzon iest z mar
twych ku chwale Oycowskiey/ także
bysmy thesz y my w[c] nowości żywotá
chodźili.
5. ‖ Bo ieśliżesmy społu rosli podobień
stwem [A] śmierći iego / iśćie też y po
dobieństwem zmartwych wstánia ie
go społu rość bedźiemy.
6. Wiedzac to że stáry on nasz czło
wiek pospołu iest z nim vkrzyżowan/
áby [B] ciáło grzechu było zniszczone/ że
bysmy iuż daley nie służyli grzechowi
7. Boć ten ktory vmarł/ iest od grze
chu [C] wolny.
8. A ieśliżesmy z Kristusem vmárli/
wierzymy iż też z nim żyć bedźiemy.
9. Wiedzac że Krystus powstawszy
zmartwych / iuż daley nie vmiera / á
śmierć nád nim daley nie pánuie.
10 Bo iż vmárł / [D] grzechowić raz v
márł. A iż też żywie/ [E] żywić Bogu.
11 Tak też y wy rozumieycie sie być v
márłymi grzechowi/ á żywemi Bo
gu/ przez Krystusá Jezusá Páná na
szego.
12 Niechayże tedy nie krolule grzech
w waszym smiertelnym ćiele/ ábyście
grzechowi posłuszni byli w żadzach
ćielesnych.
13 Ani stawćie członkow waszych áby
były [F] zbroią niesprawiedliwości grze
chowi/ ale stawćie siebie samych Bo
gu iáko z vmárłych żywymi/ y człon
ki wasze áby były zbroią sprawiedli
wości Bogu.
14 Abowiemći grzech nád wámi pá
nować nie bedźie/ bo nie iesteście pod
[G] zakonem/ ále pod łáską.
15 Cóż thedy: Bedźiemyli grzeszyć że
nie iesteśmy pod zakonem ále pod łá
ską: Nie day tego Boże.
16 * Zaż niewiecie że komu sie stawićie
sługami ku posłuszeństwu/ thego ie
steście słudzy/ komu iesteście posłu
szni/ choć grzechu ná śmierć/ choć po
słuszeństwu ku sprawiedliwości:
17 Ale niech bedzie dzięká Bogu / że
chociaście byli sługami grzechu / v
słuchaliście z serca sposobu oney náu
ki/ pod ktorą iesteście [H] poddáni.
18 A bedąc wyswobodzeni od grzechu/
zstaliście sie sługami sprawiedliwo
ści.
19 ‖ Ludzkimći obyczáiem mowie dla
mdłości ćiáłá waszego/ ábowiem iá
koście stawili członki wásze sługami
nieczystości y nieprawości / ku wy
pełnieniu nieprawości / ták też y te
raz sthawćie członki wasze sługami
sprawiedliwości / ku swiątobliwo
ści.
20 [K] Bo gdyście byli sługami grzechu/
byliście wolnymi sprawiedliwości/
ktoryżeście thedy ná on czás pożytek
mieli: tych rzeczy zá ktore sie dźiś wy
stydźićie: boć koniec ich iest śmierć.
21 A theraz bedąc wyswobodzeni od
grzechu/ á zstawszy sie służebniki Bo
gu/ mácie pożytek wasz ku swiątob
liwości/ á koniec żywot wieczny.
22 Abowiem zapłátá grzechu iest
śmierć/ á dar Boży iest żywot wie
czny / przez Krystusá Jezusá Páná
naszego.

Kapitulá 7.

1.7. Vżywánie zakonu. 6. 24. Jáko iestes
smy wyswobodzeni od niego. 16. Jáko go
chwali wierny. 17. Mdłość człowiecza. 23
Przykra walká miedzy ciałem y duchem.

1 Bo niewiecie
brácia (boć z vczo
nymi w zakonie mo
wie) iż zakon pá
nuie człowiekowi/
pokiby żyw był:
2. Abowiemći niewiasta ktora ma
męża/ iest zakonem mężowi obowią
zána poki on żyw / á iesliby maż v
márł/ iest wyswobodzoná od zako
nu mężowego.
3. A ták poki maż żyw/ bedźie zwaná
cudzołożnicá / iesliby męża inszego
żona zostałá. A iesliby maż vmárł/
wolna iest

* Gal. 3. v. 27.
† Kol. 2. v. 12.
‖ Efe. 4. v. 23.
Kol. 3. v. 8.
Zyd. 12. v. 1.
1. Piotr. 2. v. 1
‖ 1. Kor. 6. v. 14.
2. Tym. 2. v. 11.
A Nie vmieramy tą śmiercią ktorą on vmárł / ále tho podobieństhwo sie rozumie gdy stáry człowiek náß w nas vmiera.
B To iest człowiek z przyrodzenia swego.
C W Greckim iest vsprawiedliwion/ á tuć Apostot nie rozumie o odpuszczeniu grzechu/ ále o vmárłych ktorzy muszą przestáć y od spraw żywotá tego y od grzechu.
D Vkazuie Páwet ij Krystus dla te vmárt áby grzech w ćiele náßym iednym rázem zniszczył/ áby iuż wiecey nieprzyßedł ku oney swey pierwßey mocy.
E To iest/ v Bogá onym żywothem prawie Boskim y niebieskim/ boć iedno ten żywie Bogu ktory bywa rzą dzon duchem iego: wßakoż o Krystusie mowiąc choćiaż on záwżdy żyt Bogu/ wßakoż po zmartwychwsthániu dopierkoż żywie Bogu gdy iuż złożywßy wßythki mdłości ciáłá/ y po hotdowawßy nieprzyiacioły/ siedźi ná práwicy Boga oycá swego.
F Odwodźi nas Apostot od tego áby smy ciáłá náßego nie czynili naczyniem ku popełniániu grzechu y niesprawiedliwości.

Kodak Color Control Patches
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
© Kodak, 2007 TM: Kodak

G Tu sie rozumi zakon thák iáko o tym tenże Apostot pisze w 1. Liście do Kory. 15. v. 56. Iż zakon iesth mocą grzechu/ y potwierdza nas tuże otrzymamy zwycięstwo nád grzechem gdyśmie iesteśmy pod zakonem: ale on iest mocą grzechu/ ále pod łaską/ to iest/ dárowáni duchem Krystusowym zá ktorego pomocą ostáthki grzechow do końcá porazimy.
* Jan. 8. v. 24.
2. Piotr. 2. v. 19.
H Okázuie iż náuká Ewánielicy iest iáko wzor/ wedle ktore sie spráwować mamy.
I To iest/ mowiąc o rzeczách niebieskich y duchownych/ rád przytaczamy podobieństwá od ludźi wiethe / abyśćie mietym snádniey zrozumieć mogli/ ábowiem thák mdłe iest ludzkie przyrodzenie/ iż chociá niktorzy máią ducha Boże/ wßákoż ku zrozumieniu tych rzeczy są nierychłe y niepotężni.
K Dáwá znáć iż gdychmy są pod iárzmem grzechu/ że sprawiedliwość nád námi żadney zwierzchności niema.

wolná iest od zakonu onego/aby nie była cudzołożnica/iesliby inszego mę
ża żona zostáła.

A To iest / wybáwieni od srogości y przeklectwá zákonu/ábowiem co sie tycze sprawiedliwości y náuki o pobożnym życiu ktora iest w zakonie/záwsze w cále zostawa y trwa.

4. A tákże moi brácia/y wy też iestescie A vmartwieni zakonowi w ciele Krystusowym/ abyście byli przylaczeni inszemu/ to iest/temu ktory powstał zmartwych/ abysmy owoc przynosili Bogu.

5. Abowiem gdysmy byli B w ciele/pożądliwości grzechow ktore sie zstały przez zakon/C moc miały w członkach nászych/ku przynoszeniu owocu ná smierć.

B Być w ciele/nic inszego nie iest/iedno sie rządzić wedle biegu przyrodzonego bez osobliwej taski ktora wybránym Bożym bywa daná.

6. A teraz iestesmy wolni od zakonu/ gdyż ten vmárł w ktorymesmy byli zátrzymani/ábysmy służyli w nowości ducha/á nie w starości pisma.

C Dla tego iż sie zakonowi sprzećiwiamy / á im wiecey nas ściska / tym wiecey sie pożądliwosci násze spierá ia.

7. Coż thedy rzeczemy? Zakon iestli grzechem? Nie day tego Boże/owszem grzechu nie poznał iedno przez zakon/ bobych też y D pożądliwości nie poznał/by był zakon nie rzekł: Nie *będziesz pożądał.

D Ktory grzech gteboko iest zákryty y iest korzeń złego/á pospolicie nie bywa poznan. *w2. Mo. 20. v 14. W 5. Mo. 5. v. 21.

8. Ale grzech E wziąwszy przyczynę/wrodził we mnie wszelaką pożądliwość przez ono przykazánie/ abowiem bez zakonu grzech iest martwy.

E Wszelka thedy złość iest w skażeniu człowieczym/ nie w zakonie/ktory grzech okázuie iż nie ták sie w nas grzech budzi przed poznániem zakonu iáko kiedy nam przyidzie wiádomość iego.

9 Bom ia niekiedy żył F bezzakonu/á gdi przyszło ono roskázánie/grzech ożył.

10 Alem ia vmárł / y nalazło sie ono przykazánie ktore było postanowione ku żywothowi/ iż mi sie obráca ku smierći.

11 Gdyż grzech wziąwszy przyczynę zwiodł mie onym przykazaniem / y przez nie zábił mie.

12 A tákże zakon sam iest ći swiety / y ono przykázánie swiete/ y sprawiedliwe/y dobre.

F Nie iżeby kiedy był bez zakonu/ále rozumie iż gdy zgrzeszył nie myśląc o zakonie á iákoby go opuściwszy/ tedy sie grzech nie okázował.

13 To tedy co iest dobrego/izaż mi sie zstało smiercią? Nie day tego Boże/ Owszem G grzech zstał mi sie smiertelny/ gdyż aby sie okazał być grzechem/ ná mie smierć przywiodł/przez to co iest dobrego/to iest/aby on sam zstał sie nád miárę grzeszący/ przez ono przykázánie.

G Grzech nie iest pocżytan zá grzech przed tym niżli sie przez zakon obiáwi/y tym sie brzydliwszym zstawa/ przetho iż obraca dobroć zakonu ku zginieniu nászemu

14 Bo wiemy iż zakon iest H duchowny/ ale ia cielesny iestem/ I zaprzedány pod grzech.

H Nie tylko iest vstáwion dla zwierzchownych spraw/ ále też dla wnetrznych pożądliwości serca.

15 K Abowiem co czynie / nie chwale/ gdyż nie L czynie tego co chce/ále cze° nienawidze to czynie.

16 A ieśli czego niechce to czynie/przyzwalamći zakonowi że dobry iest.

I Práwie iáko niewolnik ktory bywa wiedzion wedle woley Páná swoiego.

17 Teraz tedy iuż M nie ia to czynie/ale grzech ktory we mnie mieszka.

18 Gdyż wiem iż nie mieszka we mnie/ to iest / N w ciele moim nic dobrego/ abowiem mamći wola/ ále abym to czynił co iest dobrego/nie náydnie.

19 Bo nie czynie dobrego ktore° chce/ ále czego niechce złego/to czynie.

20 A ieśli to czynie czego niechce/ iuż nie ia tho czynie/ále grzech ktory we mnie mieszka.

21 Znáydnie tedy gdy chce dobrze czynić/ then być zakon / że mi przyległá złość.

22 Abowiem ráduie sie zakonowi Bożemu wedle O wnetrznego człowieká

23 Ale widze inszy zakon P w członkach moich/ odporny zakonowi Q vmysłu mego/ y ktory mie czyni więżniem R zakonowi grzechu/ ktory iest w członkach moich.

24 Nędzny ia człowiek/ktoż mie wybáwi z tego ciała smierći?

25 Dzięki nie Bogu przez Jezusá Krystusá Páná naszego. Jáć tedy vmysłem służe zakonowi Bożemu/á ciálem zakonowi grzechu.

K Przykładem człowieká odrodzonego/iáwnie okázuie iákie iest przećiwieństwo miedzy zakonem y przyrodzeniem człowieczym.

L Nie iżby nie czynił nic dobrego/ ále nie thák wiele czynił iákoby był chćiał y daleko był od sprawiedliwości doskonatey.

M Nie wymawia sie/ále świádczy iż chcenie dußne iego nie przyzwala ná pożądliwość ciele sne.

N To iest/ w przyrodzeniu moim.

O Wedle dußę ktora iest odrodzoná od Bogá.

P Co zostawa z stánia przyrodzonego.

Q Chući ku postußeństwu Bogu/ y przychylności ku dobremu.

R Niepráwości/ ktora iest okrutnym zakonem sátańskim.

Kapitu. 8.

1. W czym należy nádśleiá wiernych / y wybáwienie od zakonu. 3. Á mdłość iego/ y przez ktorego iest wypełnion. 4. Á dla czego. 5. Jákowi máia być wierni. 9. Owoc Duchá w nich. 25. Cirpliwość. 28. Miłość społeczna miedzy Bogiem y syny iego/ A nieco też o przeyźrzeniu iego.

1. Eraz tedy żadne nie iest potępienie tym ktorzy sa w Jezusie Krystusie/ to iest / A ktorzy nie wedle ciálá chodzą/ ále według ducha.

A To mowi ábysmy ku ziemu nie obrácali wolności náßey.

2 Abowiem zakon ducha żywotá ktory iest w Krystusie Jezusie / wyswobodził mie od zakonu grzechu y śmierći

3. Bo mdłość zakonu B gdy nie mogła nic w ciele/ Bog posławszy własnego Syna swego w podobieństwie grzesznego ciálá/ a tho dla grzechu/ potepił grzech w ciele.

B Ciáło nie mogło doskonále zakonu pełnić.

4. Aby ono práwo zakonne było wypełnione w nas / ktorzy nie podług ciálá chodźimy/ále według ducha.

5. Abowiem ktorzy sa wedle ciálá/ báwia sie rzeczámi cielesnemi/á ktorzy sa wedle ducha/rzeczámi duchownemi.

6. Gdyż zrozumienie cielesne iest śmierć/á rozumienie duchowne iest żywot y pokoy.

Przeto iż

7. Przeto iż rozumienie ciała iest nie przyiacielstwem przeciwko Bogu/ bo nie bywa poddane zakonowi Bożemu/ gdyż też áni być może.
8. A tak ktorzy są w ciele/ Bogu się podobać nie mogą.
9. Wy tedy nie iesteście w ciele/ ále w duchu/ gdyż Duch Boży mieszka w was/ á iesli ktho Ducha Krystusowego nie ma/ tenci nie iest iego.
10 A iesli Krystus w was iest/ ciało iestći martwe dla grzechu/ á Duch iest żywot dla sprawiedliwości.
11 A iesli Duch onego ktory Krystusá wzbudził zmartwych w was mieszka/ ten ktory wzbudził Krystusá z martwych/ ożywi y ciała wászе śmiertelne/ przez Ducha swoiego ktory w was mieszka.
12 A tákże bracia powinni iesteśmy nie ciału/ ábyśmy podług ciała żyli.
13 Abowiem ieślibyście według ciáłá żyli/ pomrzecie: Ale ieśli Duchem sprawy ciáłá vmartwićie/ żyć będźiećie.
14 Bo wszyscy ktorzy Duchem Bożym bywáią rządzeni/ ci są synmi Bożymi
15 Gdyżeście nie wzięli ducha niewolstwa ku [C] boiáźni/ ále wzięliście ducha przysposobienia/ przez ktorego wołamy Abbá/ to iest/ Oćiec.
16 Ktory Duch sam świádczy społu y z duchem naszym/ iż iesteśmy syny Bożymi.
17 A iesli synmi/ tedy też y dźiedźicmi/ dźiedźicy Boży mowie/ á społu dźiedźicy z Krystusem / iesli z nim ćirpimy/ ábyśmy y z nim byli vwielbieni.
18 Abowiem rozumiem iż nie są rowne vtrápienia ktore czásu tego ćirpimy przyszłey chwale/ ktora się nam obiáwi.
19 Bo rzeczy stworzone z wielką chućia oczekawáią/ [D] ażby się okazali synowie Boży.
20 Gdyż [E] prożności poddane są rzeczy stworzone/ nie dobrowolnie/ ále dla tego ktory ie [F] poddánemi vczynił [G] pod nádźieią.
21 Dla tego iż ony będą wyswobodzone z niewolstwá skażenia/ ná wolność chwały synow Bożych.
22 [H] Gdyż wiemy iż wszythki rzeczy stworzone społu wzdychaią y społu boleią/ áż y do czásu tego.
23 A nie tylko ony rzeczy/ ale y ći ktorzy máią początki ducha/ to iest/ my sami w sobie wzdychamy/ oczekawáiąc przysposobienia synow/ tho iest/ odkupienia ciáłá nászego.
24 Abowiem nádźieią iesteśmy záchowáni/ á nádźieia iesliby widźianá była/ nie iestći nádźieia/ A co kto widźi przecżżeby się tego nádźiewał?
25 Ale iesli się tego nádziewamy cżego nie widźimy/ iśćie z cierpliwością oczekawamy.
26 Także też y duch dopomaga krewkościam nászym/ ábowiem tego o co byśmy prosili/ iákoby potrzebá/ nie wiemy/ ále sam duch [I] prosi zá námi wzdychániem niewymowionym.
27 A ten ktory się wywiadnie serc/ [K] wiec ktory iest vmysł ducha/ iż według Boga prosi zá świętymi.
28 Wiemy też że tym ktorzy miłuią Boga/ wszytki rzeczy społu dopomagáią ku dobremu/ to iest/ tym ktorzy są według naznáczenia iego wezwáni.
29 [L] Abowiem ktore on przed tym poznał/ ty też przed tym náznáczył/ aby się zstháli podobnymi wyobráżeniu Synа iego/ żeby on był pirworodnym miedzy wielem bráćiey.
30 A ktore on przed thym náznáczył/ tych też wezwał/ á ktorych wezwał/ ty też vsprawiedliwił/ á ktore vsprawiedliwił/ ty też y vwielbił.
31 Cożtedy rzecżemy na to? Jesli Bog za námi/ ktoż przećiwko nam?
32 Ktory też własnemu Synowi nie zfolgował/ ále go za nas wszytki wydał ná śmierć/ Jakoż też nam wszytkich rzeczy z nim nie dárуie?
33 Ktoż będźie skárżył na wybráne Boże? * Bogći iest ktory vsprawiedliwia
34 Ktoryż iest coby potępił? Krystus iestći tym ktory vmárł/ y owszem też ktory powstał/ y ktory iest ná prawicy Bożey/ ktory też prosi za námi.
35 Ktoż nas odłączy od miłości Krystusowey? izali vtrapienie? izali vćisk? izali prześladowánie? izali głod? izali nágość? izali niebespieczeństwo? izali miecż?
36 Jáko napisano iest: † Dla ćiebie cały dzień zabijáni bywamy/ byliśmy poczytáni iako owce ná zabićie náznáczone.
37 Ale w tym wszytkim przezwyćiężamy przez tego ktory nas vmiłował.
38 Abowiem mocnie wierzę/ iż áni śmierć/ áni żywot/ áni Aniołowie/ áni zwirzchności/ áni przełożeństwá/ áni teráznieysze rzeczy/ áni przyszłe.
39 Ani wysokość/ áni głębokość/ áni żadna inssa

C Aby wam był straszny Máiestat Boży/ iáko pod zakonem.
D Toć się náthen czás okaże/ gdy grzech będźie zgłádzon/ y śmierć zwyćiężoná/ á Bog syny swe weźmie do krolestwá swego.
E To iest/ skażeniu.
F Abowiem zrostkánia Boiego wszytki rzeczy stworzone człowiekowi służą.
G Bo vmyślił ie záśie wyzwolić z tego skażenia/ á nie iákim sposobem też w sobie nádźieie máią.
H Wszytki rzeczy są dla człowieká stworzone y tálemne z nim porozumienie máią/ y społeczność nieiáką/ z ktorym thež przez Páná Krysthusa będą naprawione ták niebieskie iáko ziemskie rzeczy ácż ktorym sposobem tho być ma żaden nie wie áni się o tym pytáć godźi/ dosyć ná tym iż nam Krysthus obiecał mowiąc/ Oto wszytki rzeczy nowe czynię.

I Dla tego iż nas wzbudza y serca nasze wiedźie ku czynieniu modlitw wedle potrzeby naszey/ y według woley Bożey.
K Y przyimuie iáko rzeczi te ktorá się mu podoba.
L Okázuie przez ten porządek wybránia iż vćiski nam są iáko drogi y pomocy/ ábyśmy się podobnemi zstáli synowi Bożemu

* Ezá. 50. v. 8.
† psálm. 43. v. 28.

żadna inszа rzecż ſtworzona nie bę-
dzie mogłá nas odłączyć od miłości
Bożey / ktora ieſt w Jezuſie Kryſtu-
ſie Pánie naſzym.

Kapitułá 9.

W tym rozdźieleniu wypiſuie wezwánie po-
gánow / á odrzucenie Żydow.

1. Prawdęć mowię przez
Kryſtuſá / nie kłamaméi /
w czym mi poświadcżа ſu-
mnienie moie przez Du-
chá świętego.

2. Że mam wielką żałość / y ſerce mo-
ie vſtáwiczną bolesć.

3. *Abowiem ia ſam żądałbych [A] od-
łączonym być od Kryſtuſá zá brácia
moie / to ieſt / zá krewne moie według
ciáłá.

4. Ktorzy ſá Izráelczycy / á ktorych ieſt
ſpoſobienie ſynow / † [B] y chwałá / y
poſtánowienie zakonu / y ſłużbá Bo-
żа / y obietnice.

5. Ktorych oycowie ſá y ći co z nich po-
ſzedł Kryſtus według ciáłá / ktory
ieſt nád wſzytkimi Bog błogoſłáwio-
ny ná wieki. Amen.

6. [¶] Ale to nie może być żeby w niwecż
poſzło ſłowo Boże / abowiemći nie
wſzyſcy ſá [C] Izráelem / ktorzy z Izrá-
ela poſzli.

7. Ani wſzyſcy ſá ſynmi że ſá plemie-
niem Abrahámowym / ale * w Izááku
[D] będźie tobie plemie názwáne.

8. To ieſt / nie ktorzy ſá ſynowie [E] ciá-
łá / ći też ſá ſynowie Boży / ale ktorzy
ſá † ſynmi obietnice / ći bywáią w ple-
mie policżeni.

9. Abowiem ſłowá obietnice thy ſá: *
W ten to czás przyidę / á będźie Sa-
rá ſyná miałá.

10 A nie tylko to / ale też y Rebbekа [¶]
zá ſtąpiwſzy w brzemie z iednego / to
ieſt / z Izááká oyćа nászego ſyny miałá

11 Abowiem gdy ſie były ieſzcże nie ná-
rodźiły dźiatki / áni co dobrego ábo złe
go vczyniły / áby mocne zoſtáło názná
czenie Boże / ktore ieſt według wybrá
niá iego / to ieſt / nie z vczynkow / ale z
tego ktory wzywa /

12 Rzeczono iey / * że wiethſzy będźie
ſłużył mnieyſzemu.

13 Jáko ieſt nápiſano: † Jákubá m-
miłował / á Ezáuma nienawidźiał.

14 Coż tedy rzeczemy? Y ieſt że niepráwiedliwość v Boga? Nie day tego Boże.

15 Abowiemći Moiżeſzowi mowi: *
Zmiłuię ſie nad kim ſie zmiłuię / á zli-
tuię ſie nád kim ſie zlituię.

16 A tedyć wybránie nie ieſt tego kto-
ryby chćiał / áni tego ktoryby biegł / á-
le Bogá ktory ſie zmiłuie.

17 Abowiemći mowi piſmo Fáráonowi: [¶] Ná tom cię [F] pobudźił / abych o-
kázał moc moię w thobie / y żeby było
opowiedáne imię moie po wſzytkiey
ziemi.

18 Nád kimći tedy chce / nád tym ſie zmi-
łuię / * a kogo chce / tego zátwardzę.

19 Rzeczeſz mi tedi: Przeczże ſie imż gnie-
wa? bo ktoż ſie ſprzeciwił woley ie-
mu?

20 Y owſzem o człowiecże / ktożeś thy
ieſt / ktory odpowiedaſz náprzeciwko
Bogu? Zali rzecż vlepiona powie te-
mu ktory ią vlepił: Przeczżeś mię tak
vczynił?

21 Zali garncarz gliny w mocy niemа /
áby z tegoż ſztuki vczynił iedno naczy-
nie ná vczćiwość / á drugie ná zelży-
wość?

22 A ieſli też Bog chcąc gniew okázáć /
y znączną vczynić możność ſwoię / z
nioſł wielką cirpliwoſćią [G] naczynia
gniewu / ná ſtracenie przyſpráwione /

23 A iżby wiádome vczynił [H] bogactwo
chwały ſwey nád naczyniem miłoſier-
dźia / ktore ku chwale zgotował?

24 To ieſt / nas ktorych też y wezwał /
nie tylko z Żydow / ale thez y z po-
gánow.

25 Jáko też v Ozeaſzá mowi: * Wzo-
wę lud ktory moim nie był / ludem mo
im / y te ktora vmiłowaną nie byłá /
vmiłowaną.

26 A będźie miáſto tego gdźie im po-
wiedźiano: [¶] Wy nie ieſteſcie ludem
moim / tám ie będą zwáć ſyny Boga
żywego.

27 A Izáiaſz nád Izráelem woła: *
By liczbа ſynow Izráelſkich była iá-
ko piaſek morſki / [I] oſtátek tylko zácho
wan będźie. Abowiem liczbę vczyni
[K] y krotko wyprawi ſprawiedliwo-
ſćią / gdyż liczbę krotką vczyni Pan
ná ziemi.

28 Y iáko przed tym powiedźiał Ezái-
aſz: † By był Pan zaſtępow nam ple-
mienia nie zoſtawił / [L] zſtalibyſmy ſię
iáko Sodomá / y bylibychmy byli Go-
morze podobni.

29 Coż tedy rzeczemy? Iż pogáni kto-
rzy nie ſtárali ſię o ſprawiedliwość /
doſtali ſprawiedliwości / á tey ſprá-
wiedliwości ktora ieſt z wiáry.

30 A lud Izraelſki ſtáráiąc ſię o ſprá-
wiedliwość zakonu / nie przyſzedł ku
zakonowi ſprawiedliwości.

*Dźiei.9.v.2.
1.Kor.15.v.8.
A Słowo Greckie
znáczy ony rzeczy
ktore ſą Bogu po
ſwięcone y ſą wy-
ięte z vżywánia y
z ſpołecżności ludz
kiey / iáko o tym pi
ſze Moyżeſz w kſię
gách ſwych / á tuć
Apoſtoł tak ſobie
przekłáda chwałę
Bożą y miłość prze
ćiw ſwemu ná-
rodowi / że thej
chce być ná wie-
czne zginienie po-
dan / aby iedno na
rod Żydowſki od
Bogá odrzucon
nie był ieſliżby tho
być mogło.
† Wyiſzey.2.v.7.
B To ſię poſpolićie
rozumie o ſkrzyni
Bożey ktora była
znákiem oblicżno-
ſći Bożey / y dla te
goż ią zowie chwa
łą Bożą / o czym
pátrz 1. Sámu.4.
v.21.
// Efes.2.v.12.
[¶] Wyiſzey.3.v.3.
C Nie wſzyſcy kto
rzy poſzli z Jáko-
bá policżeni ſą w
początły w ernych
ktore tu rozumie
w tym ſłowie Iz-
ráel / áni mają być
policżeni z rodu /
ále z wybránia Bo
żego.
*1.Mo.21.v.72.
Żyd 11.v.17.
D To ieſt / Izáák
będźie thrzym ſy-
nem własnym y
prawdźiwym / y
dźiedźicem błogo-
ſławieńſtwá.
E Jákim był Iz-
máel.
† Gál.4.v.28.
// 1.Mo.18.v.10.
[¶] 1.Mo.25.v.23.
*1.Mo.25.v.23.
† Malách.1.v.2.
// 1.Mo.33.v.19.

[F] Názywa Apoſtoł tyludźi naczy-
niem gniewu ktorych vżywa Bog
iáko naczynia ku
okázániu ſrogoſći
ſądow ſwych / á zá
ſie przeciw thym
przekłáda naczy-
nia miłoſierdźia.
[H] To ieſt / wielkość
nierozmierzona.
// Ozee.2.v.23.
1.Piotr.2.v.10.
[¶] Ozee.1.v.10.
*Ezá.20.v.11.

[I] Z wielkoſći nie
zliczoney bárzo má
to ich zoſtánie.
[K] Tak zniſzczy Bog
lud ſwoy / iż ona
trocha ktora zoſtá
nie będźie iáwnym
świádectwem ſprá
wiedliwoſći iego.
† Ezá.1.v.9.
[L] Bylibyſmy zá-
tráceni ná wieki.

31 Dla czegoż iż nie z wiary/ ale iako z vczynkow zakonu/ abowiem sie o/ tracili o kamień obrażenia.

32 Jako napisano iest: *M Oto pokładam na Syonie kamień obrażenia/ y skałe pogorszenia/ A wszelki ktory weń wierzy/ zawstydzon nie będzie.

Kapitu. 10.

3. Okazuie przyczyne vpadku Zydow 5. Roznosć sprawiedliwości zakonu y wiary.

1. BRacia / vprzeyma chuć serca mego y prosbą ku Boguza ludem Izrá/ elskim iest/ aby byli zba/ wieni.

2. Abowiemći o nich swiadczę/ że chuć ku Bogu maią/ ale nie wedlug wia/ domości.

3. Bo sprawiedliwości Bożey nieznáiąc/ y własna sprawiedliwość chcąc postánowić/ sprawiedliwości Bożey nie byli poddáni.

4. *Gdyż Krystus iest A koniec zako/ nu ku sprawiedliwości wszelkiemu ktory wierzy.

5. Abowiem Moiżesz opisuie sprawie dliwość ktora iest z zakonu: Iż czło/ wiek t ktoryby ie czynił / B będzie żył przez nie.

6. A sprawiedliwość ktora iest z wia ry/ thák mowi: C Nie mow w sercu twoim/ C ktoż wstąpi w niebo? Toć iest Krystusá zwodzić z wysokości.

7. Abo D ktoż zstąpi w przepáść? Toć iest Krystusá zásie zmarłych przy/ wodzić.

8. Ale cożpowieda? *Blisko ciebie iest słowo w vstach twoich/ y w sercu twoim/ toć iest E słowo wiáry ktore przepowiedamy.

9. Że ieślibyś wyznał vsty twoimi Pá na Jezusá/ y vwierzył w sercu two/ im że go Bog z martwych wzbudził/ będzieś zbáwion.

10 Abowiemći sercem wierzą ku spra wiedliwości/ á vsty wyznánie czy/ nia F ku zbáwieniu.

11 Gdyż pismo powieda: Wszelki kto weń wierzy/ pohánbion nie będzie.

12 Abowiemći niemáś roznośći áni Zyda/ áni Greka/ bo tenże Pan wszy tkich bogáty iest ná wszytki ktorzy go wzywáią.

13 Abowiem wszelki ktozyby wzywał imienia Pańskiego/ będzie zbáwion.

14 Jakoż tedy będą wzywáli tego w ktorego nie vwierzyli? Jákoż zaś v/ wierzą tego o ktorym nie słyszeli? A iá/ ko vsłyszą oprocz przepowiedáiące?

15 Jakoż zásie będą przepowiedáli/ ie/ śli nie byli posłani? gdyż tak nápi/ sano iest: *Jakoż piękne G nogi tych ktorzy pokoy opowiedáią: ktorzy opo wiedáią dobre rzeczy.

16 Ale nie wszyscy vsłuchali Ewán ieliey/ abowiem Ezáiasz mowi: † Pá nie kthoż vwierzył przepowiedaniu naszemu?

17 Wiárá tedy iest z słuchánia/ á słu/ chánie przez słowo Boże.

18 Ale powiedam / H zali nie słyszeli? I Y owszem na wszytką ziemię wy/ szedł głos ich/ y na kończyny swiátá słowá ich.

19 Lecz powiedam/ zali Izráel nie po znał Bogá? Pierwszy Moiżesz mo/ wi: K Ja was poruszę ku zazdrości przez narod kthory nie iest narodem/ przez narod nierozumny zagniewam was.

20 A Ezáiasz bierze śmiałość y mowi: *Jestem naleźion od tych ktorzy mie nie szukali/ á zstałem się iáwnym tym ktorzy się o mnie nie pytáli.

21 A przeciw Izráelowi mowi: † Przez cały dzień rozciągnąłem ręce moie do ludu niepośłusznego y odpornego.

Kapitu. 11.

1. Wierzyć mamy iż iest kościot. 4. Choćby nie był widomy.

1. MOwie tedy / izali Bog odrzucił lud swoy? Nie day tego Boże/ Abo/ wiemći y iam iest Izráel/ czykiem / z plemienia Abraámowe/ go/ z pokolenia Beniáminowego.

2. Nie odrzucił Bog ludu swego kto ry on A przed tym poznał/ Azaż niewie cie co pismo o Heliaszu mowi? iáko rozmawia z Bogiem/ B mowiąc prze ćiwko Izráelowi/

3. *Pánie proroki twoie pobili/ y ołta rze twoie poburzyli/ á iam sam zo/ stał/ y szukáią duszę moiey.

4. Ale cożmu odpowiedziano od Bo/ gá? † Zostáwiłem sobie siedm tysięcy mężow / ktorzy się nie kłaniali przed obrazem C Báalowym.

5. Tákże tedy y czásu tego zstáło się D to zostáwienie podług wybrania z łáski.

6. A ieśli z łáski/ iużći nie z vczynkow/ bo inácżey/ łáská iuż nie iest łáská/ A ieśli z vczynkow/ iuż nie iest łáską/ bo inácżey/

E Bog dokonywa zbáwienia nászego wywodząc z vst ná śych to co był wy ráził w sercách ná śych/ ktorym Páwet okázuie ktora iest prawdźiwa wiá/ ra.

* Ezá. 52. v. 7.
H Náum 1. v. 15.
G To iest przyście.
† Ezá. 53. v. 1.
Jan. 12. v. 38.

H To iest / pogáni ktorzy nie mieli náuki Bożey.

I Abowiem się im Bog záwsze oznay mował przez stwo rzenie swoie/ okázuiąc iż od nich chciał być poznan
* Psálm. 19. v. 5.
Rz. Mo. 32. v. 18.

K To iest / pogáni ktorzy nie mieli náuki Bożey.

A To iest/ ktorego od wiekow obra/ wiły przyiął.

B Zda się iż Eliasz nie właśnie pobu/ dza Bogá przeciw Izráelowi/ á wśiá kże to mowi co iest przeciw iemu żáłu iąc złości y niepo/ bożności iego.
* 1. Krol. 19. v. 10.
† 1. Krol. 19. v. 18.

C Báal znáczy te go pod ktorego moca iest ten/ á ztąd to weszło iż go máią za bałwaná/ ktoremu się wszy/ scy bałwochwalcy zá niewolniki pod dawáią / ták iáko y po dziś dzień nie/ ktorzy czynią co rozlicznym pátro/ nom służą.

D Abowiem thák było postánowio/ no od Bogá aby ná on czas gdy Me syaß przyßedł sa/ my tylko ostátki Zydow były zba/ wione.

* Psálm. 118. v. 22.
Ezá 8. v. 14. y 24. v. 16.
1. Piotr. 2. v. 6.
M Jezus Krystus iest potożony nie/ pobożnym ná vpá dek á wiernym ku żywotowi y zmar/ twychwstániu.

* Gal. 3. v. 24.
A Koniec zakonu iest v sprawiedli/ wienie tych ktorzy gi záchowywáią / ku ktoremu końco wi iż nie przychodza przekaża im zepso wánie ciáłá ich kto re záśie thák leczy Krysthus iż o/ nym sámym nam przez wiárę dármo dánym dostępuie/ my końca Zakonu będąc przezeń v/ sprawiedliwieni/ á thák przez wiárę za/ kon bywa vtwier/ dzon á nie zniszczon
† 3. Mo. 18. v. 5.
Ezech. 20. v. 11.
Gál. 3. v. 12.
B Ale iż ich żaden nie pełni/ przetho nie máß nic w nich iedno śmierć.
* 5. Mo. 30. v. 14.
C To iest / y kthoż wie iesli otrzyma/ my dziedzictwo niebieskie?
D Ktoż wie iesli po śmierci ciáłá te go będzie wieczne zátrácenie duße/ á thák sprawiedli/ wość z wiáry z tych wątpliwości nas wyzwa'a/ á cić w nich zostáć muszą ktorzy zbáwienia szukáią z zakonney sprawiedliwości.
* 5. Mo. 30. v. 12.
E Abo obietnicá/ to iest / Ewánielia ktora się z Moyże szem dobrze zgadza abowiem co Moy żesz powieda o za/ konie tho Páwet stosuie do Ewánie liey vczyć nas iż dostawamy thego co nam zakon o/ biecuie á bywamy wybáwieni od te/ go czym nam gro/ źi.

E Niektorzy wykładáią záśln ści.
* Ezá. 6 v. 9. Mát. 13. v. 14.
F Drudzy czytáią ducha bodácego/á bowiem gdy duch zły podußcia w ludzioch złe rády/tedy nic inego nie czyni iedno ie trapi y bodzie.
† Psal. 69. v. 23.
G Pokarm ich niech sie im obroci w truciznę/á tho w czym sie kochaią niech im będzie ku zgińieniu.
H Oddymi im ducha y siły.
I Thák aby iuż nigdy niepowstali/y áby ná wieki zginęli.
K Możem też czytáć ku naśladowániu/á tuć rozumie Apostoł iż przez upadek Żydow pan przyiął y pogány do krolestwá swego/ A iżby Żydowie niemiáłá zazdrosći á będąc przeciw pogánom poruszeni w they tásce w ktorey ie oni ubieżeli/ zásie byli do niey przywroceni/ á iżby thák spotu z miłosierdzia Bożego ták Żydowie iáko y pogáni byli zbáwieni.
L Názywa ták poznánie Ewánieliey ku żywothowi wiecznemu.
M To iest/wszytko czynić co kolwiek należy ná moy vrzád.
N Jesli odrzucenie Żydow ták wázne było iż dlá tey przyczyny pogáni ziednáni sá/ thedy przyięcie ich to iest Żydow ták wázne będźie áby dáło żywot vmárłym/ iáko by rzekł/gdy Żydowie ku poznániu Ewánieliey przyidá/tedy to będźie iákoby świát ożył/abowiem dopiero zupełne będźie weśele świátá gdy y sámi Żydowie z pogány społu Páná Krystusá chwalić będą y społeczne zbáwienie otrzymáią.

ináczey/ vczynek iuż nie iest vczynkiem.

7. Cożtedy? Czego Izráel szuka tego nie dostał/ale wybrani dostáli/á drudzy F zakámienieli.

8. Jáko iest napisano: *Dał im Bog ducha F stretśienia/ oczy áby nie widźiały/ y vszy aby nie słyszały/ áż do dźisieyszego dnia.

9. A Dawid mowi: † Niechay im będźie G stol ich miásto śidłá/y zasádki/ y otracenia/y rowneynagrody.

10. Niech zácmione będą oczy ich áby nie przeyrzeli/ á H skurcz záwżdy grzbiet ich.

11. Mowie tedy: Azaż sie otrácili áby I padli? Nie day tego Boże/ale przez ich przestępstwo zstáło sie zbáwienie pogánom/dla thego aby ie wzruszył ku K zazdrości.

12. A iesli ich przestępstwo iest L bogáctwem świátá/á vmnieyszenie ich bogáctwem pogánow/iákoż dáleko wiecey będźie ich nápełnienie?

13. Abowiem powiedam wam pogánom/ilem iest Apostołem poganow/ iż ia vrzad moy M zacnym czynię.

14. Jeślibych ktorym sposobem pobudźił ku zazdrości powinowate moie/ y zachował niektore z nich.

15. Abowiem iesli odrzucenie ich iest ziednánie świata/iakie będźie N przyięcie/iedno żywot z martwych?

16. A iesli O pierworodztwá są świete/ iestći świete y zadźiałánie/ A iesli korzeń świety iest/tedy też y gálązki.

17. A iesli sie niektore gałązki wylámáły/ á thy będąc płona oliwa/ miásto ich iestes wszczepion/ y zstáles sie vczestnikiem korzeniá/ y tłustości oliwney.

18. Nie chlubże sie przeciw gálązkam/ bo iesli sie chlubisz/nie ty korzeniá nosisz/ále korzeń ciebie.

19. Rzeczesz tedy: Wylámáne są gálązki/ ábym ia był wszczepion.

20. Dobrze/ przez niewiárę wylámáne są/á ty przez wiárę stoisz/ Nie wynosże sie/ ále sie boy.

21. Abowiem iesli Bog przyrodzonym gálązkam nie przepuścił/á iákoż tobie przepuści?

22. Obácz tedy dobroć y srogość Bożą/przeciwko tym ktorzy vpádli/ srogość/á przeciwko tobie dobroć/ iesli bys trwał w dobroći/bo ináczey y ty P będźiesz wyciet.

23. Ale y oni iesli nie będą trwáć w niedowiárstwie/będą wszczepieni/gdyż ie może Bog zás wszczepić.

24. Abowiem ieslis ty iest wycięty z oliwy/ ktora z przyrodzenia byłá płona/ y przeciwko przyrodzeniu iestes wszczepion w prawdźiwa oliwę/ iák daleko więcej ci ktorzy przirodzeni są/będą w własna oliwę wszczepieni?

25. Bo niechce abyście nie mieli wiedźieć bracia they taiemnice (żebyście nie byli sami w sobie nadęci) iż zátwárdźiałość poczęści przyszłá ná Izráelá/ ażby Q napełnienie pogánow weszło.

26. A ták R wszytek Izráel będźie zbáwion/ iáko napisano iest: Przyidźie z Syonu on zbáwiciel/ y odeymie niepobożności od Jakoba.

27. A to przymierze będą mieć odemnie/ ? Gdy ia grzechy ich wygładzę.

28. A ták co sie tycże Ewánieliey/ oni są nieprzyiáćielmi dla was / á podług wybrania bywáią miłowáni dla oycow.

29. Abowiem dáry y wezwánie Boże tákowe są/ iż ich żałować nie może.

30. Bo iákoy wy przed tym nie byliście posłusznymi Bogu/ a teraz dostąpiliście miłosierdźia/ przez niepossłuszeństwo tych.

31. Ták y ci teraz nie byli posłusznymi/ aby przez miłosierdźie S wasze y oni miłosierdźia dostąpili.

32. Abowiem zamknął Bog T wszytki w niepossłuszeństwo/ aby sie zmiłował nád wszytkimi.

33. O głębokie bogactwá mądrości y poznánia Bożego/ iáko są nie wybádane sądy iego/y niedoścignione drogi iego.

34. V Boktoż poznał vmysł Páński/ * ábo kto mu był ná rádźie?

35. Ábo kto mu pirwszy dał/ á będźie mu oddano?

36. Gdyż od niego/y przezeń/y w nim są wszytki rzeczy / iemu niech będzie chwałá ná wieki. Amen.

Capitulá 12.

1. W tym roidźieleniu sie zámyká opsiánie żywotá Krześciáńskiego.

1. Proszę was tedy brácia przez litości Bożę/ áby ście stáwili ciáłá wásze ná ofiárę żywą/ świętą/ przyiemną Bogu/ ktora iest ono A słuszne wásze posługowánie.

2. A nie przypodobywáycie sie temu wiekowi/

O G tym pierworodztwie czytay w 3. Mo. 23. v. 14 y 17.
P Mowi przeciwko tym ktorzy sie chlubili á fałszywie sie mienili być na mieyscu Żydow
Q To iest/ zupełna liczbá pogánow ktorzy są obráni ku żywotowi wiecznemu/á iż tei zátwárdzenie Żydow nie będźie wieczne/ ále przyidźie czás gdy w żydzie národ Izráelski zespolnym zezwoleniem przyto czy sie do kościołá Krystusowego/tedy to iest taiemnicá o ktorey chce áby y pogáni wiedźieli/ á żeby nie wzgárdzali Żydow iáko by iuż ná wieki odrzuconych.
R Tu Apostoł rozumie o zupełney liczbie wszytkiego narodu Izráelskiego á nie o káżdym z nich osobná.
// Ezá. 59. v. 20.
? Ezá. 27. v. 9. Jere. 14. v. 7. Żyd. 8. v. 8.

S To iest/przez miłosierdźie ktherе wam iest od Bogá okázáne.
T Dawa znáć w tych słowiech ták o Żydźiech iáko y o pogániech.

V Gáni śmiáłość ludzką/áby nie śmirali przeciwko sądom Bożym.
* Ezá. 40. v. 13. Mát. 9. v. 13. 1. Kor. 2. v. 16.
A Abowiem wszystkie insze posługowánia wymyślone przestáć máią/á to thylko wtasne á prawdźiwe to iest duchowne zostáć ma/ gdyż iuż dáley nie będą tákie ofiáry gdźie by bydłá rzezáć y ofiarowáć miáno/ gdyż Pan Bog chce áby cáłowiek żył pobożnie/ á w miłości brátterskiey według zámierzenia słowá iego świętego.

wiekowi / ále sie przemieńćie * przez odnowienie vmysłu wászego/ktemu ábyśćie doswiadczyli kthoraby była wola Boża dobra/wdzięczna/y doskonała.

3 Abowiem B z łáski ktorą mi iest daná/ opowiedam każdemu kthory miedzy wámi przebywa/żeby o sobie nie rozumiał nád to co ma rozumiec/ále iżby rozumiał skromnie / † ile każdemu Bog vdzielił miárę C wiáry.

4 Abowiem iáko w iednym ćiele wiele członkow mamy/á wszytki członki iedneyże sprawy nie máia.

5 Także wiele nas iest iednym ćiałem w Krystusie / á z osobna iedni drugich członkámi.

6 *Máiac rozne dáry wedle łáski/ ktorą nam iest daná/choć D proroctwo/ábysmy prorokowali wedle rozmierzenia wiáry.

7 Choć posługowánie abysmy służyli/ták też y on ktory vczy/áby vczył.

8 Też y on ktory nápomina/áby napominał/ktory ♀ száfuie żeby wszczyrości/ktory iest E przełożony/ iżby w pilności/ktory czyni miłosierdzie/* iżby z ochotą.

9 Miłość niech nie będzie obłudna/ † brzydźćie sie złością/vprzeymie przystawszy ku dobremu.

10 *Bądźćie iedni ku drugim bráterską miłością przychylnymi/ vczćiwością iedni drugie vprzedzáiac.

11 Nie leniwemi w pilności/ duchem rozżáleni/ F Pánu służac.

12 W nádźiei sie weselac/w vtrapieniu cirpliwi/trwáiacy w modlitwie.

13 ♀Potrzebam świętych vdzieláiac/ *gośćie rádźi przyimuiac.

14 †Błogosławćie tym ktorzy was prześladuią/dobrorzeczćie im á nieprzeklinaycie.

15 GWeselćie sie z tymi ktorzy sie wesela/á płáczćie z tymi ktorzy płáczą.

16 Bądźćie iednostáyney myśli ieden przeciw drugiemu/ *nie pyszne o sobie rozumieiac/ále pokornym folguiac / a nie bądźćie mądrymi sámi v siebie.

17 ♀Żadnemu złym zá złe nie oddawayćie/ stháráiac sie o poczćiwe rzeczy przed wszytkimi ludźmi.

18 Jeśli być może ile w was iest ze wszytkimi ludźmi w pokoiu żywiac.

19 Nie mszczac sie sámi o namileyszy/ Howszem daycie mieysce gniewowi/ ábowiem nápisano iest: Moiać iest pomstá/á iać oddam/mowi Pan.

* Przyp.25.v.21.

I W tych słowiech okáznie sie gniew Boży bliski nád kim kolwiek.

Kapitułá 13.

1. Nápominanie ku posłuszeństwu przełożonym. 6. Swietobliwość ludźi krześćiáńskich

1 *Każdi A człowiek niechay będźie poddány zwierzchnim przełożeństwam/ Abowiem nie iest przełożeństwo iedno od Bogá/ á przełożeństwá ktore bywáia od Bogá/ sa porzadnie postánowione.

2 Przeto ktory sie zástáwnie przełożeństwu/sprzeciwia sie postánowieniu Bożemu/á ktorzy sie sprzeciwiáia/oni ná sie karanie wnoszą.

3 Abowiem przełożeni nie sa ku strách wi za dobre vczynki/ále zá złe/A chcesz sie nie bać przełożeństwá: co iest dobrego czyń/ y odniesiesz chwałe od niego.

4 Abowiem iest sługa Bożym tobie ku dobremu/á ieśli vczynisz co iest złego/boy sie/bo nie dármo miecz nosi/ gdyż iest sługa Bożym / mśćićielem ku gniewu przećiwko temu ktoryby złe czynił.

5 A przeto potrzebá iest áby sie człowiek poddał/ nie tylko dla gniewu/ ále też B dla sumnienia.

6 Abowiem y dla tego cłá dawaćie/ gdyż sa sługámi Bożymi tego vstáwicznie piluuiacy.

7 Oddawayćie tedy wszytkim co iestesćie powinni/ † komu podatek/ podatek: komu cło/cło: komu C boiażń/ boiażń: komu cześć/cześć.

8 Nie bądźćie nikomu nic winni/iedno to ábysćie sie społecznie miłowali/bo kto miłuie drugie°/zakon wypełnił.

9 Gdyż to: *Nie będźiesz cudzołożył/ nie będźiesz zábijał/nie będźiesz krádł/ nie będźiesz fálszywie świádczył/ nie będźiesz pożądał/y ieśli ktore insze iest roskázánie/ w tym słowie krotko sie zámyka/ to iest: ♀Będźiesz miłował bliźniego twego iáko sámego siebie.

10 Miłość bliźniemu złości nie wyrządza/ á ták *wypełnienie zakonu iest miłość.

11 Zwłaszczá wiedzac iż iest czás y godzina ábysmy sie ocućili ze snu/bo iż teraz bliższe nam iest zbáwienie/á niż

* Mądr.6.v.4. Tyt.3.v.1. 1.Piotr.2.v.13.

A Tu sie niechay tkna ći ktorzy sie chlubią wolnościámi duchownemi/ niechcąc żadney zwierzchności znáć nád sobą gdyż Páwet chce áby wszyscy żadnego niewyimuiąc zwierzchnościam poddáni byli.

B Potrzebá iest tu nam być poddánemi nie tylko dla boiázni karánia/ ále też żechmy tho powinni pod sumnieniem.

† Mát.22.v.21.

C To iest / posłuszeństwo ktore pochodzi z vprzeymnego sercá / á gdźie przypomina cześć/ okázuie iákopowinną poczćiwość przełożonym záchowáć mamy szczyrze y dobrowolnie.

// w2.Mo.20.v.14. W 5.Mo.5.v.18. ♀ w3.Mo.19.v.18. Mát.22.v.39. Már.12.v.32. Gál.5.v.14. Ják.2.v.8. *1.Tym.1.v.5.

D Jákoby thák rzekł / Przed tym mniśliśmy vwierzyli prożnobychmy tho mowić mieli / Ale gdy iuż teráz nie bárzo ieſt od nas dáleko zbáwienie iáko przed tym by to / ale iuż ieſt bliſko nas / tedy nam potrzebá mieć ná pieczy ábychmy tego zbáwiennego cżáſu niezániedbawáli.

E Wtych słowiech rozumie żywoth tych kthorzy ſie chronią świátłoſci / aby tym beſpieczniey ſwowoleńſtwá ćiáłá ſwego vżywáli.

F Dawa znáć ábychmy ták żyli iáko ći kthorzy ſie nigdźiey nie kryią ze wßytkiemi ſprawámi ſwemi.

* Luk. 21. v. 34.

† Gal. 5. v. 16.

1. Piotr. 2. v. 11.

A To ieſt / przyłączáyćie ku ſobie nie rzkąc ábyſćie dla ledá przyczynki mieli ſie przeſtrzegáć towárzyſtwá iego.

B Jákoby ták miał rzec / ábydlaiákich trudnych á rozmáitych gadek nie odſtáwáli więcey będąc wątpliwym niż pierwey / ábo theż zzátrwożonym ſumnieniem odſtępitby od wiáry.

* Jákub. 4. v. 12.

C Záwße dobrą ná dźiele mieć mamy o tych w kthorych co dobrego widźiemy.

D To mieyſce rozmáićie wykłáda iż / wßákoż nam to właśnie zrozumienie iego zda ſie być iby káżdy ſam v ſiebie właśnie rzec mogł / iż pewnie wie że nic niemáß coby ſámo przez ſie miáło być nieczyſte / á miáſto tego iż niekthorzy byli przedkiemi w oſądzeniu iedni drugich / áby rádßey rzy ſą mocnemi / áby byli pewni o wolności ſwoiey / Mówi záſie aby ſie vſtháwicznie poprawowáli.

kiedyſmy D vwierzyli.

12 Nocći przeminęłá á dźień ſie przybliżył / Odrzućmyſz tedy vczynki E ćiemnoſći / F á obleczmy ſie w zbroie świátłoſći.

13 * Ták ábyſmy vczćiwie chodźili iáko we dnie / nie w bieſiádach ani w piániſtwách / nie w łożach / áni w nieczyſtoſćiách / nie w zwádźie ani w zazdroſći.

14 † Ale przyobleczćie Páná Jezu Kryſtá / á nie mieyćie ſtárania o ćicle ku popełnieniu pożądliwoſći.

Rozdźiał. 14.

1. Aby mocni w wierze nie gárdźili mdłymi / á iáby mdli nie ſądźili mocnych. 15. A iż by wßytko czynili z miłością w wierze.

1. Przytym tego kto zy ieſt mdły w wierze / A przyimuyćie / B nie á byſcie wszczynali po
2. ſwarki około gadek. Boć ieden wierzy 17 iż ſie godźi káżda rzecz ieść / á drugi ktory ieſt mdły / iárzyny iáda.

3. Ktory ie / niechay ſobie za nic nie ma 18 tego ktory nie ie / á ktory nie ie / niechay tego nie oſądza ktory ie / gdyż go Bog przyiął.

4. * Ty ktorýś ieſt co oſądzaſz cudzego ſługę? Własnemu pánu C ſtoi ábo vpáda / á będźie vtwirdzon / ábowiem 20 może go Bog vtwirdźić.

5. Drugi záſie więcey ſobie waży ieden dźień niż drugi / á drugi rowno ſobie káżdy dźień poczyta / a káżdy D niech będźie vpewnion w vmyśle ſwoim.

6. Ktory dnia pilnuie / E Pánu pilnuie / á ktory dnia nie pilnuie, Pánu nie pilnuie / krory ie / Pánu ie / gdyż dźięki czyni Bogu / A kto nie ie / Pánu nie ie / á wżdy dźięki czyni Bogu.

7. Abowiem żaden z nas ſobie ſámemu nie żywie / á żaden ſobie ſámemu nie vmiera.

8. Bo choć żywiemy Pánu żywiemy / choć vmieramy Panu vmieramy / choć tedy żywiemy / choć vmieramy / Páńſcy ieſteſmy.

9. Gdyż na to Kryſtus y vmárł / y powſtał / y ożył / aby y nád vmárłymi / y nád żywiącemi pánował.

10 A thy precżże ſądźiſz brátá twego? ábo też ty czemu ſobie nizacż niemaſz brátá twego? Abowiem † wſzyſcy po

stáwieni będźiemy przed ſtolicą Kryſtuſową.

11 Boć ieſt nápiſano: * Żywć ia mowi Pan / iż mi ſie wſzelkie kolano ſkłoni / y wſzelki iezyk da chwałę Bogu.

12 Przeto tedy káżdy z nas zá ſie liczbę da Bogu.

13 A ták iuż nie ſądźmi ieden drugiego / ale więcey tego ſtrzeżćie aby zgorſzenie brátu nie było położone / ábo też obráżenie.

14 Wiem y pewienem tego przez Páná Jezuſá / iż niemáſz nic coby przez ſie było nieczyſtego / iedno themu ktory mnimá co być nieczyſtym / tho iemu nieczyſtym ieſt.

15 A wſzákże ieſliby dla pokármu brát twoy był zásmucon / iuż nie według miłości poſtępuieſz. Pokármem twoim nie zátracay thego zá ktorego Kryſtus vmárł.

16. Niechay tedy F dobro wáſze oſławione nie będźie.

17 Abowiem krolestwo Boże nie ieſt pokarm ani pićie / ale ſprawiedliwość y pokoy / y weſele przez Ducha S.

18 Bo ktory G przez ty rzeczy ſłuży Kryſtuſowi / ieſt wdzięczny Bogu / y przyiemny ludźiom.

19 Przetoż thedy ſtáraymy ſie o rzeczy ktore pokoiowi należą / y też społecznemu budowániu.

20 Dla pokármu nie pſuy ſprawy Bożey / wſzytkie rzeczy ſą czyſte / ale źle ieſt człowiekowi ktory ie z zgorſzeniem

21 Dobrá ieſt rzecz nie ieść mięſa / ani pić winá / ani żadney rzeczy w ktorey ſie twoy brat obráża / ábo pogarſza / ábo ſie mdłym zſtáwa.

22 H Ty maſz wiárę / mieyże ią v ſiebie ſámego przed Bogiem. Błogoſławiony ktory nie I oſądza ſiebie ſamego w tym co K pochwala.

23 A ktowątpi / ieſliby iadł / ieſt oſądzon / gdyż nie ie z wiáry: A cokolwiek nie ieſt z wiáry / grzech ieſt.

Rozdźiał 15.

1. Napomina ie áby ſie cirpieli y miłowáli społecznie przykładem Kryſtuſowym / y dla teyże przyczyny zbáwienia / ktore z ſámego miłoſierdźia Bożego pochodźi.

1. Aby ktorzy ieſtechmy mocni / powinnichmy znosić krewkości mdłych / á nie folgowáć ſámym ſobie.

Przeto ká

E To ieſt / ſąd ten ſámemu Pánu należy ieſliż then dobrze ábo źle czyni pilnuiąc ábo zániedbywáiąc dźień ktory / á ták lepiey by ſie ſtárać iákobychmy ſie ſámi przypodobáli Pánu nie máiąc ná pieczy ſpraw cudzych / wßákoż tu nie ieſt náuká kthoraby ſie ná wßytki poſpolicie ſciągáć miáłá / gdyż miłość krześciáńſka chce thego po nas aby o zbáwieniu iedni drugich práca mieli / á cobychmy do nich nie przyſtoynego báczyli żebychmy ie z tego nápominali / á ták tu Páwet mowi o mdłych ktorzy ieſzcze nie máią doſkonałey wiádomoſći o wolności krześciáńſkiey y o rzeczach ná ktorych niewiele należyło o záchowaniu dniow y vżywániu pokármow.

// Ezá. 45. v. 23.

F Rozumie o dobrodźieyſtwie wolności krześciáńſkiey ktorego y ſam był vczeſtnikiem / á tu ſie vſkarża iż o tym źle mowią / gdyż złym niektkorych vżywániem bywá to iż mdli powiedáią że wola Bożá bywa tárgáná przez Ewánielią / á Ewánielia nie ieſt náuką Bożą.

G To ieſt / ktory pokoy y ſprawiedliwość záchowywa przez ducha S.

H T. i. Pewienes o wolności ſwey w tych rzeczách średnich / á to mieyſce prożno ći ku świádectwu biorą / ktorzy powiedáią iż nie potrzebá iáwnie wyznáwáć wiáry iedno ią we wnątrz chowáć.

I Jákoby rzekł / ktorego ſumnienie nie wczym nie gryźie / ále ſprawiedliwie rozeznawa wßytko co czyni.

K Drudzy czytáią czego dożwiádcżą.

2. Przeto káżdy z ńas niechay bliźnie-
mu swoiemu folguie ku dobremu/to 18
iest/ku iego zbudowániu.
3. Abowiem Krystus nie folgował
* Psálm.69.v 18. sam sobie/ále iáko iest nápisano:*
Sromocenia tych ktorzy cie sromo- 19
ca/ná mie wpádły.
4. Bo ty rzeczy ktore przed tym sa ná-
pisane/ku naszey náuce napisáne sa/
abysmy przez cirpliwość y pocieche
pism nádźieie mieli. 20
† 1.Korin.1.v.10. Filip.3.v.16. 5. †A Bog cirpliwości y pociechy niech
wam da/ábyście iednostáyny vmyśl
miedzy soba záchowáli społecznie/we
dle Krystusá Jezusá. 21
6. Abyście zgodnie iednymi vsty ch-
walili Bogá y Oyca Páná naszego
Jezu Krysta.
7. Przeto przyimuycie iedni drugie/ 22
iáko y Krystus przyiał nas do chwa-
ły Bożey. 23
8. A ia to powiedam/iż Jezus Kry-
A To iest/ Zydow/ miedzy ktorymi on mieszkał/ poki tu iedno ná swiecie żył. B To iest/ Zeby sie okázało iż Bog iest prawdźiwy. * Psal.18.v.50. w 2.Sám.22.v.50. stus był sługa A obrzezánia/ B dla pra-
wdy Bożey/ áby vtwirdźił obietnice
oycow.
9. Y áby pogáni za miłosierdźie chwá-
lili Bogá/ iáko nápisano iest:* Dla
tego bede cie wyznawał miedzy pogá-
ny/y imieniowi twemu śpiewać bede
10 Y zásie powieda: Weselcie sie pogá 25
ni z ludem iego.
11 Y zásie:* Chwalcie Páná wszyscy
* Psal.117.v.1. pogáni/á chwalcie go społu wszyscy
narodowie.
* Ezái.11.v.10. C Krystus. 12 Zásie Ezáiasz mowi:* Bedźie ko- 26
rzeń Jesse°/C y ten ktory powstánie ro
skázować pogánom/á pogáni w nim
vfać beda.
13 A Bog nádźieie niech was napełni
wszelákiey rádości y pokoiu w wie- 27
rzeniu/abyście obfitowali w nádźiei
przez moc Ducha świętego.
14 A iestem tego pewien bráćia moi y
ia sam o was/ iż wy sámi przez sie ie-
sthescie pełni dobroći/y napełnieni
wszelákiey vmieietności/ y możecie
też społecznie sie napominać.
15 A iam śmieley do was pisał bráćia
po niektorey części/iákoby vpomina
iac was z tey łaski/ ktora mi iest da-
ná od Bogá.
16 Ku temu/ábych był sługa Jezusá
Krystusá v pogánow/świętobliwie
sprawuiac Ewánielia Bożá/ áby sie
zstała ofiárá pogánow wdźięczna/
poświęcona przez Ducha świętego.
17 †Mam tedy z czego sie chlubić przez
Krystusa Jezusá w tych rzeczách kto
re Bogu należa.
18 Abowiem nie śmiałbym nic mó-
wić/ czegoby Krystus nie vczynił
przez mie/przywodzac pogány ku po
słuszeństwu słowem y vczynkiem.
19 Moca cudow y znamion/y moca
Ducha Bożego/ták iż od Jeruzálem y
około przyległych krain áż do Słowa
kow/ iam wypełnił vrzad przepowie
dánia Ewánieliey Krystusowey.
20 Tymże sposobem chcąc przepowie-
dać Ewanielia/nie gdźieby był mia-
nowan Krystus/ ábych ná cudzym
fundámencie nie budował.
† Ezái.52.v.15. 21 Ale iáko iest nápisano: †Ktorym
nie iest oznaymiono o nim/ thedyć ci
vyzrą/ A ktorzy nie słychali/ zrozu-
mieią.
22 Dla czego też często iestem hámo-
// 1.Teso.2.v.17. wan// iżem do was nie przyszedł.
23 Ale teraz gdy iuż mieysca nie mam
w tych krainách/a mam wolą przyiść
do was od wielu lat.
24 Kiedykolwiek poyde do Hiszpáni-
ey/przyide do was/ bo mam nádźie-
ie że tám tedy idąc vyzrę was/y tám że
od was odprowádzon bede/ pirwey
sie społeczności wászey poczęści ná-
syciwszy.
25 A teraz ide do Jeruzálem posługu-
iąc świętym/ ábowiem sie podobało
Macedończykom y Achayczykom nie
co złożyć dla vbogich świętych/ kto-
rzy sa w Jeruzálem.
26 Także sie im podobało/y nád to sa
// 2.Kor.9.v.11. dłużnicy ich/ // Abowiem ieśli duchow-
nych dobr ich pogáni vżywali/ po-
winni też sa w rzeczách cielesnych im
służyć.
27 To tedy wykonawszy/ y im zápie-
czętowawszy ten owoc/ poyde mie mi
iąiąc was do Hiszpániey.
D Przyście mose bę dźie wam pożyte- cżne/ á przez mie Bog wam obiáwi táiemnice Ewán- ieliey. 28 A wiemći iż gdy do was przyide/
z zupełnym błogosławieństwem Ew-
wánieliey Krystusowey przyide.
29 A proszę was bráćia przez Páná ná
szego Jezu Krystá/ y przez miłość
Ducha/ abyście zemną bolowali mo-
dlitwámi wászemi za mną v Bogá.
30 Abych był wyzwolon od tych ktorzy
niepoślusznymi sa w ziemi Zydow-
skiey/ á iżby posługowánie moie w-
dźięczne było świętym ktorzy sa w Je
ruzálem.
31 Abych z weselem przyszedł do was
przez wolą Bożą/ y społu zwámi był
ochłodzon.

A Bog poko-

32 A Bog pokoiu niech będzie zwámi wszytkimi. Amen.

Kapitulá 16.

1. Rozmáite zálecánie y pozdrawiánie wielu ludzi. 17. Nápomina ie aby sie strzegli tych ktorzy zwady wszczynáia przeciw im. 19 Y aby byli postuſznymi. 2c. Prosi zámi y Pánu dziekuie.

1. Zalecam wam Febe siostre nasze/ ktora iest służebnica Kościoła Cenchreeńskiego.

2. Abyście ia przyęli w Pánu/ iáko przystoi swietym/ y rátuycie ia w ktoreyby was rzeczy potrzebowałá/ ábowiem thá wiele ich w dom swoy przymowałá/ y mnie też samego.

* Dzie. 18. v. 2. y 26. 3. *Pozdrowćie Pryscylley Akille pomocniki moie w Krystusie Jezusie.

4. Ktorzy zá duſze moie szyie swoiey nástáwili/ ktorym nie ia sam dziekuie/ aley wszytki kościoły pogáńskie.

5. Przytym zbor ktory iest w domu ich. Pozdrowćie Epeneta mnie milego/ ktory iest A początkiem Achaiey/ w Krystusie.

A Gr. Pierworodztwo / to iest/ ktory napierwſzy przyiął Ewánielią.

6. Pozdrowćie Márya/ ktora wiele pracowálá dla nas.

7. Pozdrowćie Andronikà y Junias zá powinowate moie/ y towárzysze więzienia mego/ ktorzy znacznymi sa miedzy Apostoły/ y ktorzy też przede mna byli w Krystusie.

8. Pozdrowćie Ampliaszá mnie milego w Panu.

9. Pozdrowćie Vrbána pomocnikà naszego w Krystusie / y Stáchina mnie milego.

10 Pozdrowćie Apelle doświadczonego w Krystusie. Pozdrowćie thy ktorzy sa z przyiaciol Arystobulusowych.

11 Pozdrowćie Herodyona krewnego mego. Pozdrowćie ty ktorzy sa z przyiaciol Nárcysowych/ cosa w Pánu.

12 Pozdrowćie Tryfeney Tryfoze/ ktore prácuia w Panu. Pozdrowćie Persyde mila/ ktora wiele prácowálá w Pánu.

13 Pozdrowćie Rufá wybránego w Pánu/ y mátke iego/ y moie.

14 Pozdrowćie Asynkrytá / Flegontá/ Hermaszá/ Patrobe/ Hermaná/ y bráćia ktorzy sa z nimi.

15 Pozdrowćie Filologá y Julie/ Nerego/ y siostre iego/ y Olimpá/ y wszytki swiete ktorzy z nimi sa.

16 † Pozdrowćie iedni drugie B z pocałowaniem swietym. Pozdrawiáią was Zbory Krystusowe.

17 Przytym proszę was bráćia/ ábyście obaczali ty ktorzy czynia zwady y pogorszenia/ oprocz nauki ktoreście sie nauczyli/ á chrońcie sie ich.

18 Abowiem takowi Panu naszemu Jezusowi Krystusowi nie służa/ ale C brzuchowi swemu/ y przez łágodna mowe y pochlebánie/ serca prostych zwodzą.

19 Bo posłuszeństwo wásze do wszytkich doszło/ przeto sie z was wesele/ ale chce abyście byli mądrymi na dobre/ a prostemi na złe.

20 A Bog pokoiu zetrze szátáná pod nogámi waszymi w rychle. Łáská Pána nasze° Jezusá Krystusa niech będzie zwámi. Amen.

21 ♀ Pozdrawiáia was Tymotheusz pomocnik moy/ y Lucyus/ y Jazon/ y Sozypater krewni moi.

22 Pozdrawiam was w Pánu ia Tercyus/ ktorym list napisał.

23 Pozdrawia was Gaius gospodarz moy/ y wszytkiego Zboru. Pozdrawia was Erastus szafarz mieyski/ y Quártus brat.

24 Łáská Páná naszego Jezusá Krystusa niech będzie zwámi wszytkimi. Amen.

25 *A temu ktory może was vtwierdzić według Ewánielley moiey / y przepowiedánia Jezu Krystusowego/ z obiawienia táiemnice/ ktora od czásow wiecznych zámilczaná była.

26 Ale teraz obiawioná iest/ y przez pismá Prorockie z roskazánia wiecznego Bogá/ ku posłuszeństwu wiáry wszelákim narodom oznaymiona.

27 Sámemu mądremu Bogu chwałá przez Jezusá Krystusá ná wieki. Amen.

† 1. Kor. 16. v. 20. 2 Kor. 13. v. 12. 1. Piotr 5. v. 14.

B To iest/ nie obłudnym ani podeyzranym / a ná on czásci then był znák życzliwości chowan miedzy ludmi. 2. Jan 5. v. 10.

C Z tych znáków fałszywi Apostołowie bywáią poznáni.

♀ Dźiei. 16. v. 1. Filip. 2. v. 20.

* Efes. 3. v. 19. Kol. 1. v. 26. 2. Tym. 1. v 10. Tyt. 1. v 2. 1. Piotr. 1. v. 20.

☞ Do Rzymiánow nápisan iest z Korynthu/ przez Febe służebnicę kościołá Cenchreeńskiego.

List pier-

List pierwszy Páwłá swiethego do Korynthow.

Kapitulá 1.

1. Wywyższywszy táſkę Bożą ku Koryntom. 10. Nápomina ie ku zgodzie y ku pokorze. 19. Gáni wszelaką zacność ktora nie iest vgruntowána w Bogu. 26. Okázuiąc korzy ludzie ſą wezwáni od Bogá/ áby wniwecz obrocił mądrość świátá tego.

1. Páwel powołaniem Apoſtoł Jezu Krysthá/ przez wolą Bożą/ y Soſthenes brát.

2. Kościołowi Bożemu ktory iest w Koryncie/ *poświęconym w Jezuſie Krystuſie/ † A wezwánym swiętym/ ze wſzytkimi ktorzy wzywaią imienia Páná náſzego Jezu Krystha na wſzelkim mieyſcu/ tákich iako y B náſzego.

3. Láská wam y pokoy od Bogá oycá náſzego y Páná Jezu Krystá.

4. Dźiękuie Bogu moiemu záwſze zá was/ dla łáſki Bożey ktora iest wam daną w Jezuſie Krystuſie.

5. ‖ Iż we wſzytkich rzeczách ieſteście vbogaceni w nim/ wſzelką C powieśćia/ y wſzelką vmieiętnośćia.

6. D Jako świádectwo Krystuſowe potwierdzone iest w was.

7. Tak iż wam ná żadnym dárze nie ſchodzi/ * oczekawaiąc zjáwienia Páná náſzego Jezu Krysta.

8. Ktory (Bog) thez was † vtwierdźi áż do końcá/ ábyście byli nie nágánionymi w dźień Páná náſzego Jezu Krystá.

9. ‖ Wiernyć Bog/ przez ktorego ieſteście wezwani ku społeczności ſyná iego Jezu Krysta Páná náſzego.

10 Proſzę was tedy bráćia przez imie Páná náſzego Jezu Krysthá/ ‖ ábyście toż mowili wſzyſcy/ á iżby nie były miedy wámi rozerwánia/ ale żeby ście byli ſpoieni iednákim zmyſłem y zdániem.

11 Abowiemći iest oznáymiono o was bráćia moi/ od domownikow Chloi/ iż poſwárki bywáią miedzy wámi.

12. A tho powiedam/ iż káżdy z was mowi/ Jam iesth Páwłow/ á ia Apollow/ ia záſie Cefy/ á ia Krystuſow.

13. Izali iest rozdźielon Krysth us? Azaż Páwel iest vkrzyżowan zá was? ábo w imie Páwlowe ieſtheście pokrzczeni?

14 Dźiękuie Bogu memu iżem nikogo z was nie krzćił/ iedno *Kryſpá y Gáiuſzá. *Dźie.18. v.14.

15. Aby żaden nie rzekł żebych krzćił w imie moie.

16. Okrzćiłem też dom Stefánin/ zá thym niewiem ieſlim kogo drugiego krzćił.

17. Boć Krystus nie poſłał mie ábym krzćił/ ále ábym Ewánielia przepowiedał/ á wſzákoż † nie za cna wymowa/ áby ſie nie ſthał prożnym krzyż Krystuſow. † Ják.5.v.4. 2.Piotr.1.v.16.

18. Abowiem powieść ona o krzyżu tym kthorzy giną/ ieſt głupſtwem/ á nam ktorzy bywamy zbáwieni/ ieſtći ‖ mocą Bożą. ‖ Rzym.1.v.16. & Ezá.29.v.24.

19. Bo ieſt nápiſano/ & Wytrácę mądrośc mądrych/ á zrozumienie rozumnych odrzucę precz.

20 *Gdźież mądry? Gdźież náuczyćiel? gdźież E badácz świátá tego? * Ezá.33.v.18.

21. Abowiem gdyż w F mądrości Bożey/ świáth nie pozwał Bogá przez mądrość/ podobáło ſie Bogu przez głupie przepowiedanie záchowáć wierzące.

22 Gdyż y † Żydowie cudá żądaią/ á Grekowie mądrości ſzukáią.

23 Ale my przepowiedamy Krystuſá vkrzyżowánego/ kthory ieſt Żydom zgorſzeniem/ á Grekom głupſtwem.

24 Sámymći wezwánim ták Żydom iáko y Grekom przepowiedamy Krystuſá/ moc Bożą/ y mądrość Bożą.

25 Abowiem G głupſtwo Bożе ieſt mędrſze niż ludźkie/ á mdłość Bożą ieſt możnieyſza niż ludźie.

26 Bo widźićie powołánie wáſze bráćia/ iż nie wiele was mądrych ieſt wedle ciáłá/ nie wiele możnych/ nie wiele zacnego narodu.

27 Ale wybrał Bog rzeczy głupie tego świátá/ ábyzawſtydźił mądre/ á

E To ieſt/ kthory wſzytek swoy wiek ná tym trawiąc/ wſzeyną gádki thrudne/ bádaiąc ſie o ſkrytych rzeczách świátá tego.

F To ieſth/ przez ſtworzenie świátá tego ktory ieſt iáſne okázánie mądrości Bożey. † Rzym.12.v.3.

G Tu wedle mniemánia ludzkiego mdłość przeroſna y głupſtwo Bożе/ wiele w tym y ſrodze ſtrofuiąc ludźi ktorzy te wolą przyczytáć Bogu przeciw własnemu ſumnieniu niżliby mieli wznáć swą mdłość własną y głupſtwo/ áby odpuſczenie proſić.

* Dźiei.15. v.9. 1.Tes.4.v.7. 1 Rzym.1. v.7. 1Fes.1.v.1. Kol.1.v.22. 2.Tym.1.v.9. A Ktore ſobie Bog z swey dobrothliwey táſki odtaczył ábo ktorych wezwał ku świątobliwośći.

‖ 2.Tym 2.v.22.

B To ieſt/ Páná ktorego opowieda być wſzytkich wiernych/ á iż ieden ieſt thedy ſtuſznie ſie Korynteiycy wſtydáć máią zá swe nieſnaſki/ iákoby Krystus byt rozdźielon/ oczym niżey vsłyſzemy.

& Ko.1.v.10.

C Przez powieść y vmieiętność rozumie zacne poznánie rzeczy Boſkich kthore dáry Apoſtoł záleca w Korynteżykach/ áby miał przyczynę ſtuſznie ie ſtrofowáć iż ich zle vżywáli/ obrácáiąc ie tylko ná prożną chwałę á okázuiąc iż tylko o tym cudnie mowić vmieli.

* Tyt.2.v.15. Fili.3.v.20

‖ 1.Tes.3.v.12.

‖ 1.Tes.5.v.24.

D Wſzytko tho cokolwiek dawa świádectwo o Kriſtuſie to ſie w was okázuie/ to ieſt ony wſzythki dary duchá S.

& Rzym.15.v.5. Fil.3.v.16.

mdłe rzeczy świátá wybrał Bog/á/
by zawstydźił ty ktore sa mocne.
28 A podłe rzeczy świátá y ktorych zá
nic nie máia wybrał Bog/ y thy kto/
rych [H] nie mász/áby zniszczył ty [I] kto/
re sa.
29 Aby sie żadne ciáło przed nim nie
chlubiło.
30 Ale z niego wy iesteście w Krystu/
sie Jezusie/ktory sie nam stał * mad/
rością od Bogá y spráwiedliwością/
y poświęceniem y odkupieniem.
31. Aby iáko iest nápisano/ † Ktho sie
chlubi/niech sie w Pánu chlubi.

H To iest / ktore wedle mniemánia ludzkiego sa mieże mne.
I To iest / kthore sobie ludzie zacnie waża.
* Jere.23.v.5.

† Jere.9.v.24. 2.Kor.10.v.17.

Kapitułá 2.

1. Przywodźi ná przykład sposob przepowie dánia swego 4. Ktore sie zgadzało z Ewán ielią. 8. Ktora iest rozgárdzona. 14. Y skry/ ta cielesnym ludźiam/ y zacnym wedle świá tá. 11.15. A oznáymiona duchownym.

1. A thedy idąc do was bráćia nie przy szedłem z zacna wy/ mowa abo mądro/ ścią/ opowiedáiąc wam świádectwo Boże.

A To iest niemia/ iem sobie nic nad to ważnieyszego.

2. Abowiem nie [A] obrałem sobie nic miedzy wámi cobych vmiał/iedno Je zusá Krystusá/ y thego vkrzyżowá/ nego.

* Dźiei.18.v.1.

3. * A iam był ze mdłością/z boiáźnią/ y ze drżeniem wielkim v was.
4. A mowá moia y przepowiedánie moie nie parało sie słowy † przylu/ dzaiącemi mądrości ludzkiey/ ale by ło w okazániu duchowney mocy.

† 2.Piotr.1.v.16.

B To iest / kthorá smák nie doskonáłym/ gdyż oni sá/ mi te mądrość po znáć mogą / ktorą drudzy zá głup/ stwo máią/á dosko náłemi názywa nie ty ktorzy iuż dosta/ pili doskonałości/ ale ty ktorzy sie ku niey máią / iáko o tym y do Fil. pisze w 3.v.15.ale któ/ rzy sa czystego roz sądku będąc oświe ceni wiárą.

5. Aby wiára wasza nie była w má/ drości ludzkiey/ ale w mocy Bożey.
6. A my powiedamy [B] mądrość mie/ dzy doskonálymi/mądrość nie świá tá tego/ áni Ksiażąt świátá tego kto rzy bywáia zniszczeni.
7. Ale powiedamy mądrość skryta w táiemnicy / kthorą Bog przeyzrał przed wieki ku chwale naszey.
8. Ktorey żaden [C] z ksiażąt świátá te/ go nie poznał/ bo gdyby byli pozná/ li / nie vkrzyżowaliby byli Páná chwały.
9. Ale przepowiedamy iáko iest nápi/ sano/ "Czego oko nie widziało/ y v/ cho nie słyszało/ y w serce człowiecze nie wstąpiło/co nágotował Bog tym ktorzy go miłuia.
10 Ale nam to Bog objáwił przez Du/

C To iest/tych kto rzy miedzy ludźmi ábo mądrością/ á/ bo możnością / ábo dostátkiem sa zac nieyszemi.

" Ezá.64.v.4.

chá świętego/ábowiem ći duch wszyt kich rzeczy sie wywiaduie/też y głębo kości Bożych.
11. Bo ktoż z ludzi wie rzeczy ktore sa człowiecze iedno duch człowieczy kto ry w nim iest: tákże też rzeczy Bożych nikt nie wie iedno Duch Boży.
12. A my nie wźęliśmy ducha świátá/ ale Ducha ktory iest z Bogá/ abysmy wiedzieli co nam Bog dárował.
13. Ktore rzeczy też opowiedamy/ nie słowy ktorych vczy ludzka mądrość/ ale ktorych vczy Duch S. [D] duchow ne rzeczy z duchownemi stosuiąc.
14 A człowiek [E] z przyrodzenia swe/ go nie poymuie thych rzeczy ktore sa Ducha Bożego/ ábowiem sa iemu głupsthwem / á nie może ich poznać/ gdyż [F] duchownym obyczáiem bywá ia rozsądzone.
15. ¶ Ale duchowny [G] rozsądza wszytki rzeczy/ á sam od [H] żadnego nie bywa rozsądzon.
16 *Abowiem ktoż poznał vmysł Pán ski żeby go náuczyć miał: á myć [I] v/ mysł Krystusow mamy.

D To iesth/iáko sá rzeczy duchowne/ ktthorych vczemy/ ták też duchowny iest sposob náuki nászey.
E W Greckim stoi człowiek dusza ży/ wiący/co známio/ nuie te" ktory nie inym iedno thym doczesnym oświe/ con iest rozumem/ áni theż znáczy co inego iedno nie wieká tego docześ/ nego/ktorego Pá/ wel do Rzym. pi/ sząc názywa ciá/ tem ábo w ciele ży wiącym.
F To iest / znátch/ nienia ducha świę tego á nie ludzkim rozumem.

Kapitu. 3.

1. Okázuie iż wzgárdzenie przepowiedánia iego nie przychodźi z niego / ale z skażenia ich 5. Nápomina ie áby sie nie chlubili z mi/ nistrow zbáwienia swego. 7. Ale w Bogu. 10. Y áby sie nie dáli zwodzić náuką fałszywą

1. Ia bráćia nie mogłem wam mowić iáko du chownym / ále iáko cielesnym y práwie iáko nie mowniathkam w Krystusie.
2. Karmiłem was napoiem mlekiem / á nie pokármem/ bośćie byli ieszcze te/ go nie mogli znosić/á owszem y teraz ieszcze nie możećie.
3. Bo ieszcze cielesni iesteście/ábowiem gdyż miedzy wámi sa zadrość/ swar/ y niesnaski / A zaż nie iesteście ciele/ sni y według człowieká postępuiećie?
4. Abowiem gdy niektory powieda/ Ja iestem Pawlow/á drugi/ Jam iest Apollow/á zaż cielesnymi nie ie/ steście?
5. Czymże tedy iest Páwel? á czym iest Apollo? iedno słudzy przez ktoreście vwierzyli/á iáko káżdemu Pan dał.

G To iest/rozumie y przepátruie we/ dle zámierzenia du cha świętego.
H To iest/człowie/ ká/gdyż táka iest zacność náuki Ewánielicy / iż gdy prorok o proroku rozsądek dáwa nie pochodźi to z rozu/ mu y z rozsądku lu dzkiego ale z ducha świętego/y dawa znáć że wszytki rze czy poddane sa du chowi świętemu y s towu iego.
* Mądr.9.v.13. Ezá.40.v.13. Rzym.11.v.34.
I To iesth / duchá Krysthusowego / ktory ony taienni ce niedoścignione y wszytke prawde oznaymić racził/ o czym pisze Jan. 16.v.13. Rzym.8.v.9.

Jamći

6. Jamći wsádził/ Apollo polewał/ ale Bog pomnożył.
7. A tak ani ten ktory sádzi iest czym/ ani ten ktory polewa/ ale Bog ktory pomnaża.
8. A ten ktory sádzi/ y ten co polewa/ iedno sa/ á káżdy swoie zapłathe wezmie według pracey swoiey.
9. Abowiem iesteśmy pomocniki Bożymi/ rola Boża/ y budowániem Bożym iesteście.
10. Wedle łáski Bożey ktora mi iest daná/ iáko mądry budowniczy założyłem grunt/ á [A] drugi ná nim buduie/ á wszákoż káżdy niech bácży iáko ná nim buduie.
11. Abowiem grunthu inego nikt nie może założyć/ oprocż tego co iest założon/ ktory iest Jezus Krystus.
12. A ieśliby kto budował ná tym gruncie złotho/ srebro/ kámienie drogie/ drwá/ siáno/ ścierń.
13. Káżdego robotá iawna będzie/ bo [B] dzień okaże/ gdyż przez ogień obiáwioná będzie/ á káżda robothá iaka iest/ ogień doświádczy.
14. Jesli ktorego robotá zostánie ktora zbudował/ zapłatę wezmie.
15. Jesli ktorego robotá zgore/ [C] szkodę popádnie/ á on [D] będzie zachowan/ ale tak iáko przez [E] ogień.
16. A zaż nie wiecie/ iż Kościołem Bożym iesthescie/ á Duch Boży mieszka w was?
17. A iesli kto gwałci Kościoł Boży/ tego stráci Bog/ * ábowiem kościoł Boży świety iest ktorym iesteście wy.
18. Niech żaden sámego siebie nie oszukawa/ Jesli kto zda sie sobie być mądrym miedzy wámi ná [F] tym świecie/ niech sie stánie glupim/ áby został mądrym.
19. Abowiem mądrość świátá tego glupstwem iest v Bogá/ bo nápisáno iest/ † Podchwythawa medrce w chytrości ich.
20. Y zásie/ ‖ Pan zna iż mysli medrcow sa prożne.
21. A ták niech sie nie chlubi żaden w ludźiach/ ábowiem wszytki rzeczy sa wásze.
22. Choć Páwel/ choć Apollo/ choć Cefás/ choć świáth/ choć żywot/ choć śmierć/ choć teráźnieysze rzeczy/ choć przyszłe/ wszytki rzeczy wásze sa.
23. A wy Krystusowi/ á Krysthus Boży.

Rozdział. 4.

1. Okázuie vrzad prawdźiwego Apostołá. 7. Gáni pychę ich. 16. Okázuie czego chce od nich. 19. A czego sie od niego nadźiewać máią.

1. Niech człowiek thák o nas rozumie iáko o slugách Krystusowych/ y szafárzoch táiemnic Bożych.
2. A ná ostátek tego potrzebá w száfárzoch/ áby káżdy był nalezion wiernym.
3. * Ale ia sobie zá namnieysza rzecz mam być [A] rozsądzon od was/ ábo od sądu ludzkiego/ y owszem ia sam sie bie nie rozsądzam.
4. Abowiem nie czuie sie [B] ni w czym winnym/ á wżdy nie przez to iestem vsprawiedliwion/ ale [C] Pánci iest ktory mie rozsądza.
5. † A tákże nie sądźcie nic przed czásem/ ázby Pan przyszedł ktory oświeci skrythe ciemnosći/ y obiáwi rády serc/ á thedy chwała káżdemu będzie od Bogá.
6. A ty rzeczy bráćia przez podobieństwo przystosowałem ku sobie sámemu/ y ku Apollosowi dla was/ áby ście sie náuczyli z nas o sobie nie rozumieć/ nad to co iest napisano/ Iż byście sie ieden za drugim nie nádymali przeciwko drugiemu.
7. Abowiem ktoż cie [D] rozsądza? á co też maſz czegobys nie wziął? A iesliś wźiął/ przecz sie chlubisz iákobys nie wźiął?
8. Jużeście nasyceni/ iuż vbogáceni/ y oprocz nas dostáliście Krolestwá/ á day to Boże abyście dosthali Krolestwa/ żeby smy społecznie z wami krolowali.
9. Bo mnimam iż Bog nas ostháteczne Apostoły náznáczył iákoby na smierć skázáne/ ábowiem stálismy sie ná podźiw świátu/ Aniołom/ y ludźiam.
10. [E] My glupi dla Krystusá/ á wy mądrzy w Krystusie/ my moli/ á wy mocni/ wy zacnymi/ á my bez vćciwości.
11. Y áż do tey godźiny łákniemy y práguiemy/ y nágy iesteśmy/ y policzkowáni bywamy/ y tułamy sie.
12. ‖ Y prácuiemy/ robiąc własnymi rękoma/ ‖ gdy o nas źle mowią/ dobro

A Tu Páwel ſtroſi niektore Korynſkie náuczyćiele nie iżby vczyli iákich fałeßnych náuk/ ale iż sie paráli ludzkiemi zbytecznemi wywody á ludzką Mądrośćią wiecey niż Bożą/ z kąd sie ony niesnaski miedzy niemi zácżynáły/ błądząc tedy ci ktorzy tu o fałeßney náuce rozumieią ábo żyćiu człowieká pospolitego/ ále ći ießcze dáley od kresu vbłądźili/ ktorzy z tego mieyscá gdźie Páwel o gień przypomina/ niewiem co zá czyśćiec zmyślaią o ktorym sie Páwłowi nie śniło.

B To iest/ czás w ktory Bog prawde swą oznaymi/ bo tho co teraz zá złoto y zá srebro z podźiwieniem mácie/ tho iest/ zbytecznie tho okázánie mądrości ludzkiey/ tho sie ná on czás okaże nicześmá rzeczą gdy Pan Bog oświeciwßy serca wąße będźie ich probował iáko w ogniu tak iż muſą spłonąć iáko drwá ábo siáno ábo stomá.

C To iest/ prożna będźie praca y robotá iego.

D Jákoby rzekł/ áż będźie pokárán ná nagrodźie ktorey sie spodźiewał/ wßákoż żywotá pozbáwion nie będźie gdyż nie odstąpił gruntu náuki prawdźiwey/ ále sie tylko zábáwił mądrośćią ludzką.

E To iest/ nie vydźie onego srogiego doświádczenia

* 2. Kor. 6. v. 16.
† Job. 5. v. 13.
‖ Pſał. 94. v. 11.

F To ieſth/ wedle mnimánia ludzkiego.

E To mowi áby sie czuli/ á nákoniec swoie prożną chwałę odrzucili gdy to sobie przeczytą w czym oni winni byli.

‖ Dźiey. 20. v. 34.
1. Tes. 2. v. 9.
2. Tes. 3. v. 1.
§ Mát. 5. v. 4.
Luk. 23. v. 34.
Dźiey. 7. v. 60.

D To iest/ ktoż cie tak zacnym czyni że drugich zá nic przed tobą niemáią.

A Abowiem oni chwalili fałßywe Apoſtoły/ y omyláli sie w ich obłudności.

B To iest/ co sie tycże vrzędu mego.

C Má Boga to należy rozsądzać czyią godność.

† Kżym. 2. v. 1.

rzeczemy/gdy nas prześladuią/cierpiemy.

13. Gdy bywamy osławieni/modlimy się/stalismy się śmieciami świata/y iako struzyny wszytkich aż do tad.

14 Nie piszę wam tych rzeczy abych was zawstydził/ale napominam iako syny moie mile.

15. Abowiem chocbyście mieli dzieśięć tysięcy mistrzow w Krystusie/wszakże nie wiele oycow macie/bom ci ia was w Krysthusie Jezusie przez Ewanielia vrodził.

16 Przetho was proszę badźcie naśladowcami mimi.

17 Dla tegomci wam posłał Tymotheusza/ ktory iest syn moy miły y wierny w Panie/ktory wam przywiedzie na pamięć drogi moie w Krystusie/ iako w każdym kościele vczę.

18 Ale iakobych ia nie miał przyiść do was nadęli się niektorzy.

* Dźiei.19.v.21. Jak.4.v.15.

19. Lecz rychło przyidę do was/* ieśli Pan będzie raczył/y poznam nie powieść tych to nadętych/ale moc (duchowna).

20 Abowiem nie w mowie należy krolestwo Boze/ale w mocy (ducha).

21. Coż chcecie? z rozgalim mam przyiść do was/ czyli z miłością y z duchem cichości?

Kapitułá 5.

1. 6. Pychę ich gáni y niedbałość iż cierpieli tego ktory był grzech nieczysty popełnił. 7. Potym ie napomina aby go wyrzucili z społeczności Kościoła. 7. A przytym aby zachowali ſczyrość. 9. Y chronili się złości.

1. Gnieczynie słychać iż miedzy wámi iest nieczystość/ y táka nieczystość ktora y miedzy pogány nie bywa wspominana/* to iest/ iż niektory ma żonę oyca swego.

* 3. Mo.18.v.8.

2. A wyście się nádęli/ y owszemeście tego nie żałowáli/ aby był odięt z pośrzodku was ktory vczynek ten popełnił.

3. † Jać záiste iako nie obecny ciałem/ ale obecny duchem/ iużciem iako obecny osądził/ aby ten ktory to ták vczynił/

† Kol.2.v.5.

4. (A wy będąc w imie Páná nászego Jezu Krystá zgromádzeni z duchem moim) mocą Páná nászego Jezu Krystá/

5. * Był podan A szátánowi ná B zgładzenie ciałá/ aby duch był záchowan w dzień on Páná Jezusow.

6. Chlubá wászá nie iest C dobra/ á zaż nie wiecie iż trochá kwasu wszytko zadziałanie zátwászá?

7. Wyczyśćcież tedy stary kwás/ aby śćie byli nowym zádziáłániem iako bez kwasu iesteśćie/ abowiem ofiárá nászá Wielkonocna iest zá nas ofiárowana/ to iest Krystus.

8. A ták że obchodźmy swieto nie stárym kwásem/ ani z kwásem złośći y przewrotności/ ale z przasniki szczyrości y prawdy.

9. Pisálem wam w liśćie abyśćie się * nie D mieszali z nieczystymi.

10 A nie iżby koniecznie z nieczystymi świátá tego/ ábo z łákomymi/ ábo z drapieżnymi/ ábo z bałwochwalcámi/ bo byśćie záiste musieli z tego świátá wynidź.

11. A teraz pisálem wam abyście się nie mieszáli z nimi/ ieśliby się kto ozywał brátem/ á był by ábo nieczystym/ ábo łákomym/ ábo bałwochwalcą/ ábo obmowcą/ ábo pijánicą/ ábo drapieżnym/ żebyście z tákowym ani iedli.

12. Abowiem co mnie do tego abym ia sądźić miał y obce? á zaż domowych nie sądźicie?

13. A Bog sądźi obce/ przeto wyimijcie od siebie sámych tego złośćiwego.

* Mát. Luk.6. Rzym. 1.Tes

* 1. Tym. 1. v. 20. A Szátánowi być poddánym rozumie się precz wyrzuconym być z poczту świętych á wybránych Bożych y stáć się iáko pogáninem y celnikiem ták iáko sam Pan mowi v Mát. 18. v. 17.

B To karánie nie bytku zátrácenia y owszem ku záchowániu tego ktory był szátánowi poddan/á tak zátrácenie ciáłá nic inszego nie iesth iedno gdy się człowiek wytáczony z kościoła vpámiętáiąc serdecznie żałuie/y zá wst hydzon bywá dla grzechu swe/ y ciało swe vmárza / y poddawa pod moc duchá/ á tho vmartwiánie ciáłá Páwel święty názywa zgładzeniem ábo zátrácením/bo gdy iuż ciáło y z pożądliwościámi iego w nas nie pánuie/iest iákoby iuż zgineło/ co gdy będźie tedy duch moc bierze y bywa vtwierdzon choć przed tym był mdły y iákoby od ciáłá zátłumion.

C Abowiem kochali się w swoich złościách/y byli thák pyszni/ iákoby w nich nie było co gánić.

2 Mat. 18. v. 7. 2. Tes. 3. v. 14.

D To iest/ abyście nie obcowali z nimi aby was toż karánie nie podkáło co y ony.

A Wszythki zowie niesprawiedliwemi ktorzy nie są w Krystusie vsprawiedliwieni.

* Mądr. 3. v. 2.

Kápitułá 6.

1. Gáni iż się práwowáli z wielkim pogorszeniem. 9. Odwodząc ie też od rozmaitych złości.

1. Dy ktory z was ma spráwę z drugim/ iako śmie wdáć się w prawo przed A niesprawiedliwym/á nie przed świętym?

2. * A zaż nie wiecie iż święci będą sądźić świát? á ieśli świát bywa sądzon przez was/zażeście nie godni sądow mnieyszych?

3. A zaż nie wiecie iż my Anioły sądźić będźiemy? nie rzłac abysmy rzeczy tych ktore należą k temu żywotowi sądźić nie mieli.

4. A thák ieśli macie sądy okolo tych rzeczy

rzeczy ktemu żywotowi należących/ posadźcież ná to ty ktorzy sa podleyszy w kościele.

5. Toć mowie wam ku zawstydzeniu/ y także nie masz miedzy wami madrego y iednego/ktoryby mogł rozsądzić miedzy braty swemi?

6. Y owszem brat z brathem prawo wiedzie/á to przed niewiernymi.

7. Już thedy koniecznie iest w was co gánić/iż sie miedzy soba prawuiecie/ *Czemuż rádszey krzywdy nie cierpicie? czemu radszey szkody nie podeymuiecie?

8. †Ale wy krzywdzicie/y szkodę czynicie/á ktemu bráciey.

9. Abo nie wiecie iż niesprawiedliwi nie beda dziedzicmi Krolestwá niebieskie? Nie mylcie sie/áni nieczyści/ áni bálwochwalcy/áni cudzołożnicy áni roskosznicy/áni Sodomczycy.

10 Ani złodzieie/áni łákomi/áni piiánice/áni obmowce/ ani drapieżce/ nie beda dziedzicmi Krolestwá niebieskiego.

11. ‖Y temiście byli niektorzy/ ále iesteście omyci/ale iesteście poswiceceni/ ale iesteście vsprawiedliwieni w imie Pana Jezusowo/y przez Ducha Boga naszego.

12. ♀Wszytko mi wolno/ale nie wszytko pożyteczno/ wszythko mi wolno/ Bale ia nie bede zniewolon od żadney rzeczy.

13 CPokármy sa dla brzuchá/á brzuch dla pokármow/á Bog y ten y ony w niwecz obroci/a ciało nie iest dla nieczystthości/ále dla Pana/a Pan dla ciałá.

14 A Bog y Pana wzbudził/*y nas wzbudzi moca swoia.

15. Izaż nie wiecie iż ciałá wásze są członkámi Krystusowemi? Zali tedy wziawszy członki Krystusowe vczynie ie członkámi wszetecznice? nie day tego Boże.

16 A zaż nie wiecie/ iż ten co sie przylácza wszethecznicy/ iednym ciałem iest? Abowiem dwá (mowi)† beda iednym ciałem.

17 A kto sie przylacza Pánu/ iednym duchem iest.

18 Strzeżćie sie nieczystości: Wszelki grzech ktoryby człowiek popełnił/ nie iest w ciele/ale ten ktory sie dopuszcza nieczystthości/ przeciwko własnemu ciału grzeszy.

19 ‖A zaż nie wiecie iż ciało wásze iest przybytkiem Ducha świętego ktory w was iest: ktorego macie od Boga/ á nie iesteście sámi swoi.

20 ♀Abowiem iesteście zá zapłátę kupieni/ Chwalcież tedy Boga w ciele wászym/ y w duchu wászym/ ktore sa Boże.

Kapitulá 7.

1. O małżeństwie/o bezżeństwie/y o pánienstwie.

1. Rzytym co sie tycże tych rzeczy o ktthoryche/ scie do mnie pisáli/ Adobraby rzecz była mężowi nie thykáć sie niewiasty.

2. Ale dla vwiárowánia nieczystości/ niech każdy ma swoie żone/ á każda niechay ma własnego męża.

3. *Żenie niech oddáie maż powinna życzliwość/ także też y żona mężowi.

4. Żona własnego ciałá nie ma w mocy/ále maż/ także też y maż własnego ciałá nie ma w mocy/ále żoná.

5. Nie vymuyćie nicieden drugiemu/ chybaby ze zwolenia społecznego do czásu/ abyście wolnieyszy byli ná post y modlitwy/ A zásie spolu sie zeydźcie/ áby was szátan nie kusił przez B niemierność wásze.

6. Ale ia tho mowie z C dozwolenia/ nie z roskázania.

7. Abowiem chciałbym áby D wszyscy ludzie byli iákom ia sam iest/ále każdy ma własny dar od Bogá/ ieden tak/ á drugi ináK.

8. Powiedam tedy tym ktorzy w małżeństwie nie sa/ y wdowam/ dobrze im iest iesliby tak trwáli iáko ia.

9. Ale ieśli sie nie wtrzymawáie/niech w małżeństwo wstapia/ bo lepiey w małżeństwo wstapić/á niż E zápalenie cierpieć.

10. A tym ktthorzy sa w małżeństwie oznáymuie/nie ia/ ale Pan/iżby † żona od męża swego nie odstępowała.

11. A ieśliby F odstapiła/niechayżeć zá maż nie chodzi/ ábo sie niech z mężem poiedna/a maż żony swey niech nie opuszcza.

Inym zásie G ia powiedam/nie Pan/ Jesli ktory brat ma żone niewierna/ á ta z nim zezwala mieszkáć/ niechay iey nie opuszcza.

‖1. Piotr. 1. v. 19.
A To iest/ y ożyteczna/ abowiem małżeństwo przynosi z sobą wiele trudności y ktopethu/ dla grzechu ktory gwałci ten vstáwę Boża.
*1. Piotr 3. v. 7.
B Abo przez krewkość iako niektorzy wykładáią/ to iest iż takowa krewkość iest przyrodzenia wáśnego/ że tąd snadnie cżartmoże miec przyczyne pobudzac wás ku nieczystocie/ ieśli małżeństwá zá lekárstwo vżywać nie bedźiecie.
C Dawa znáć iż nie wyciąga żadnego ku małżeństwu iákoby to było powinne roskázánie: ktorego ieśliby kto zániedbał żeby miał obrázić Bogá/ábo żeby w nim miałá przez się należeć do wáłá Bożá/ale iż Bog ty lekárstthwa pozwolił tym ktorzy się niemogą trzymáć.
D Aby mieli dar powściągliwości/ á żyli bezżon.
E Ták być zapalonym pożądliwością áby wola nászá przyzwolitá ku pokusam/á żebyś Bogá spokoynym sumnieniem wzywáć nie mogł/ 2 bowiem nie maż żadnego ktoryby nie był przenágabán od ciałá.
†Mat. 5. v. 32 y 19. v. 9. Már. 10. v. 11. Luk. 16. v. 18.
F To iest/ dla frogości męża swego gdźiethu Apostoł dawa znać o niesnaskach ktore sie w małżeństthwie przygadzáią/á nie o rozwodźie.
G To iesth/ z náthchnienia ducha s. chociaż o tym Pan nie wzakonie ani w prorocech nie wyráźił.

*Mát. 5. v. 39. Luk. 6. v. 29. Rzym. 12. v. 19. †1. Tes. 4. v. 6.

♀Ekle. 37. v. 31. Mizey. v. 23.
ADawa znáć iż ten bywa im poddan ktthory mniema iż przez nich być nie może.
CTymi słowy okázuie Apostoł prawdźiwe vżywánie pokármow/ żebychmy w tym doczesnym żywocie byli záchowáni: Przeciż tedy tráćić mamy brátha dla tego ábo dla owego pokármu/ ábo przez się mamy ozthoż nie inácżey swárzyć iákoby ztoo zbáwienie wieczne?
*Rzym. 6. v. 5. †1. Mo. 2. v 24. Mát. 19. v. 5. Már. 10. v. 8. Efes. 5. v. 31.

‖2. Kor. 6. v. 16. Wyiśey. 3. 17.

13. A żoná ktora ma mężá niewierne-
go/á on zezwala mieszkáć z nia/nie-
chay go oná nie opuszcza.

14 Abowiem [H] poświecon bywa maż
niewierny przez żonę/ y żoná niewier
na bywa poświecona przez mężá/bo
inaczey bylyby dzieci wásze nieczyfty-
mi/á teraz świętymi sa.

15 A ieśli niewierny [I] odstępuie/niech
odstępuie/ábowiem nie iest zniewo-
lon brat ábo siostrá w takowych rze
czách/ álę ku pokoiowi wezwał nas
Bog.

16 Abowiem co ty wieśz żono ieśli zá-
chowaśz mężá swego? abo co ty wieśz
mężu zachowaśli żonę abo nie?

17. Jáko káżdemu vdzielił Bog/iáko
káżdego wezwał Pan/ tak niech po-
stępuie/ [K] y tákże w káżdym kościele
postánawiam.

18 Jeśtli kto wezwany w obrzezániu?
niechay nie przyćiąga nieobrzezki/
ieśli kto w nieobrzezaniu wezwan?
niechay sie nie obrzezuie.

19. Obrzezánie [L] nic nie iest/á nieo-
brzezanie nic nie iest/ ale zachowanie
przykazánia Bożego.

20 *Káżdy w tym wezwániu w kto-
rym iest wezwan/niechay trwa.

21. Jesteś wezwan sługa/ nie frásuy
że sie oto/ álę ieśli też możesz być wol-
nym/vżyway tego rádszey.

22 Abowiem sługa ktory iest wezwá-
ny w Pánie/dárowan iest wolnośćia
od Páná/tákże też ktory iest wezwan
wolnym/iestći sługa Krystusowym.

23 Jesteśćie [M] zapłátá kupieni/ nie bądź
ćież sługami ludzkimi.

24 Káżdy w czym iest wezwan bráćia/
w tym niechay trwa przed Bogiem.

25 A o dźiewicách nie mamći roskazá
nia Páńskiego/álę ia o tym swe zdá-
nie powiedam / iáko then ktoremu
Pan z miłosierdźia dał być [N] wier-
nym.

26 Rozumiem thedy iż to iest dobra
rzecz [O] dla nádchodzącey potrzeby/á
mowie iż dobra rzecz człowiekowi [P]
tak być.

27 Jestes obowiązan żoná? nie szukay
że rozwiązánia/Jesthes rozwiązany
od żony? nie szukayże żony.

28 A ieślibyś sie thez ożenił/nie zgrze-
szyłeś/ieślizby też pánná szłá zá maż/
nie zgrzeszyłá/á wszákże trapienie w
ćiele mieć beda ktorzy tákowi sa/ [Q]
álę ia wam folguię.

29 A toć powiedam bráćia/Jżeć [R] czás

H To iesth/ pobożność żony ważniey
ssa iest ku temu á-
by złączenie ono by
to świete y czysthe
mżli niepobożność
męża ku temu/aby
małżeństhwo byto
nie stużne/ ábo iż
by ona nie mogłá
z nim mieszkáć do
brym sumnie-
niem/ á to poświe
cenie dáley sie nie
ściąga.

I To iest/ieśli sie ro
zwiedzie bez winy z
strony wierney.

K To iest/iż w rze
czách zwierzchnich
nie mamy ledá iá-
ko pobożnego po-
wołánia odstępo-
wáć.

L To iest/ wszytko
zátedno ták Zyd iá
ko y pogánin.

* Efes. 4. v. 1.

M To iest / drogo.

N To iesth / ábych
wiernie ssáfował
co mi on poruczył.

O To iest/dla kto
rego ktory świeci
vstáwicznie ćier-
pieć muszą.

P To iest/być dźie
wicą.

Q To iest radbym
folgował mdłości
wászey żyjąc wám
tego ábyście bez żo
ny mieszkáć mogli
y wolnemi byli od
tych frásunkow.

R Jákoby chćiał
rzec iż bliski iest ko
niec wszytkiego/á
tak o rzeczách po-
trzebnieyszych my
slić mamy.

skrocił sie ná potym / áby y ći ktorzy
żony máia byli iákoby ich nie mieli.

30 Ktorzy zás płáczą iákoby nie plá-
káli/ á ktorzy sie rádnia iákoby sie nie
rádowali/á ktorzy kupuią iákoby nie
dźierżeli.

31. y ktorzy vżywáią świátá tego/ iá
koby go nie vżywali / boć przemiia
ią sztalt świata tego.

32 A chćiałbym ábyście byli bez stárá-
nia/ktory żony nie ma/ stára sie o rze
czách Páńskich/ iákoby sie podobał
Pánu.

33 Ale ktory sie ożenił/ stára sie o rze-
czách świeckich/ y iákoby sie podo-
bał żenie.

34 Żoná y pánienká rozneć sa/ kthora
nie szłá zá maż/ sthára sie o rzeczách
Páńskich/áby była święta/ tak ciá-
łem iáko y duchem/ A ktora szłá zá
maż/ stára sie o rzeczách świeckich iá
koby sie podobáłá mężowi.

35 A thoć powiedam ábym okazał co
wam iest pożythecżno / nie ábym ná
was śidło rzucił/ álę ábym okazał iá
ko przystoynie y słuszne máćie stać
przy Pánie/przez żadnego rosthár-
gnienia.

36 Ale ieśliby ktho mnimał iż co nie-
przystoynego czyni przeciwko pánien
ce swey/ieślizby z młodych lat wyszłá/
á iż tak ma być / to co chce niech czy-
ni/ nie grzeszy/ niechayżeć wstąpia w
małżeństwo.

37 A ten ktory trwa mocnie w sercu
swym/ y nie przymusza go potrzebá/
owszem ma w mocy swa własna wo
lą/y to postánowił w sercu swym áby
záchował dźiewicestwa/dobrze czyni

38 A ták ktory ią dáie zá maż/ dobrze
czyni/á ktory nie dáie zá maż/ [S] lepiey
czyni.

39 *Żoná iestći obowiązána zakonem
poki żywie mażiey/ á ieśliby zasnął
mażiey/ wolna iest áby szłá zá kogo
chce/tylko áby w Pánie.

40 Ale szczesliwsza iest ieśliby thák
trwałá/wedle mego zdánia/á mni-
mam żeć y ia mam Duchá Bożego.

S Tho sie rozu-
mie iż pánna be-
dąc nie ma thák
wiele frásunkow
około rzeczy świec
skich.

Kápitulá 8.

1. Gáni ie przetho iż sle wolności krześćiáń-
skiey vżywáli/zákázuiąc im áby sie nie pará
li ofiárámi bátwochwálcow. 9. Przytym áby
mdłych w wierze nie obrażáli.

1. O sie záś tyczę rze-
czy bálwanom ofiaro-
wánych/ wiemy wszyscy że o thym [A]
wiádomość mamy/ á wiádomośći
nádyma/

A To iest/o wolno
ści ktorą Bog da-
wa.

B To iest/ pyszna iest y mitości przeciwna.
C To iest/ iesliby inemi wzgárdził.

B nádyma/ále miłość buduie.
2. A iesli sie ktho sobie zda iakoby co C vmial/ ieszcze nic nie wie iako wiedzieć potrzebá.
3. Ale iesli kto miluie Bogá/ tenći iest náuczonym od niego.
4. Około tedy iedzenia rzeczy bálwanom ofiarowanych/ wiemy iż bálwan nic nie iest ná świecie/ á iż żaden inszy Bog nie iest iednoż ieden.
D Ci sa Bogowie stowem tylko ále nie skutkiem.
5. Abowiem choć sa ktore D Bogi zowa/ták w niebie iáko y ná ziemi/ iákoż iest wiele Bogow y wiele E panow
6. Ale my iednegoż Boga mamy/ Oycá onego od kthorego wszytki rzeczy sa/ á my w nim/ y * iednego Páná Jezu Krystá/ przez ktorego wszytki rzeczy sa/ á my przezeń.
E Tu sie rozumie o bátwaniech kthorym ludzie iáko pánom swoim stużą.
* Jan. 13. v. 23.
7. Lecż oná wiádomość nie iest we wszytkich/ abowiem niektorzy z F sumnieniem bálwaná áż do tego czásu/ iedzą iáko rzec bálwanom ofiárowaną/ á bedąc sumnienie ich mdłe/ pokálane bywa.
F Tu sie rozumie o tych ktorzy mniemáli być mocznyste rzeczy kthore byty bátwanom ofiárowáne dla tego ich z dobrym sumnieniem vżywać nie mogli/ ábowiem to spráwnie sumnienie ú iesli sámo iest dobre/ tedy czyni y one rzecz dobrą ktora iest srednia á iesli iest złe samo tedy y one rzecz złą czyni.
8. Wszákże pokarm nas nie záleca Bogu/ bo chocbysmy iedli/ nic nam nie przybywa/ á chocbysmy nie iedli/ nic nam nie vbywa.
9. Ale baczćie iżby iákim obyczáiem moc wászá nie była ku zgorszeniu tym ktorzy sa mdłymi.
G Niektorzy rozumieią stoł ná ktorym biesiády ku czci Bátwanom spráwowano chociaż y to záwżdy bywáło w kościelech.
10 Abowiem iesliby kto widział ciebie kthory maszwiadomość/ á siedzisz w kościele bálwáńskim/ izaż sumnienie iego kthory iest mdłym nie bedzie przywiedzione ku iedzeniu rzeczy bálwanom ofiarowanych?
† Rzym. 14. v. 15.
11 † A przez tęż twą wiadomość zginie brat mdłym dla ktorego Krystus vmárł?
12. A gdy ták grzeszyćie przeciw brátáciey/ y ránićie mdłe ich sumnienie/ przeciw Krystusowi grzeszyćie.
13. A przeto iesli dla pokármu bywa obrażon brat moy/ nie bede iadł mięsa ná wieki/ ábym brátha swego nie obráził.

Kápitulá 9.

1. Nápomina ie przykładem swem áby wolności swey vżywali ku zbudowániu inszych.

1. Izalim nie iest Apostol? izalim nie iesth wolny? izalim Jezusá Krystusa Pána naszego nie widział? izali sprawa moia wy nie iesteście w Pánu?
2. Jesli inym nie iestem Apostolem/ ále wam iśćie iestem/ abowiem pieczęcia vrzędu mego Apostholskiego wy iesteście w Pánu.
3. Moiá odpowiedź tym kthorzy sie o mnie A wywiaduia/ tać iest.
A To iest/ ktorzy iáko sędziowie ci cząstkowe rozsądek o koło powołánia mego.
4. Izali nie mamy mocy B iesć y pić?
B To iest/ mieć wychowánie z náktádu kościelnego.
5. Izali nie mamy mocy wodzić z sobą C siostry żony/ iáko y inni Apostołowie/ y bracia Páńscy/ y Cefas?
C Thu siestre żonę rozumie wierną á krześciáńską małżonkę ktoremu stowy zálecá vczciwość stanu małżeńskiego.
6. A záż ia sam y Bárnábasz nie mamy mocy D nie robić?
D To iest/ nie żywić sie z pracey rąk swych gdyż powieda Apostol iż sobie z tad żywności nabywał. Dzie. 20. v. 34.
7. Ktoż kiedy walczy swoim kosztem? kthoż sadzi winnicę á owocu nie pożywa? Abo ktoż trzodę pásie á mleká trzody nie pożywa?
8. Izali wedlug E człowieká ty rzeczy mowię? á zali też zakon te° nie mowi?
E To iest/ Izali tylko dowody ludzkiemi sie podpieráiemy?
9. Abowiem * w zakonie Moiżeszowym nápisano iest/ Nie záwiążesz gęby wołowi ktory zboże wymłcáa/ Izali sie Bog o woły stara?
* 5. Mo. 25. v. 4.
10 A záż tho iáśćie nie dla nas mowi? gdyż dla nas iest napisano/ ábowiem w nádźiei ma orać ten ktory orze/ á ktory młoci w nádźiei/ ma być vczestnikiem nádźieie swoiey.
1. Tym 5. v. 18.
11. † Jesliśmy wam duchowne rzeczy siali/ á záż to wielka rzecz iesliby smy zeli wásze cielesne rzeczy?
† Rzym. 15. v. 27.
12. Jesliż inszy tey mocy nád wámi vżywaia/ czemuż nie wiecey my? á wżdyśmy tey mocy nie vżywali/ ale wszytki rzeczy cierpiemy/ abychmy nic nie zámieszkawali Ewánieliey Krystusowey.
13 * A záż nie wiecie iż ci ktorzy około świętych rzeczy prácuia/ pożywáia tych rzeczy ktore sa z Mieysca świętego? á ktorzy przy ołtarzu záwżdy sa/ z ołtarza też pożywaia?
* 5. Mo. 18. v. 2.
14 Tak też Pan postánowił tym ktorzy Ewánielią opowiedáia/ aby z Ewánieliey żyli.
15 A wszákże żadnem z tych rzeczy nie vżywał/ ánim tych rzeczy pisał áby sie ták we mnie dźiało/ ábowiem lepiey mi vmrzeć/ niżby kto przechwalánie moie miał prożnem vczynić.
16 Bo iesli Ewánielią opowiedam/ nie mam sie przecż chlubić/ gdyż mie potrzebá przynuca/ á bieda mnie iesliby m Ewánieliey nie opowiedał.
17. Abowiem ieśli dobrowolnie czynię/ mam zapłatę/ ieśliż nie rad/ to szafowánie iestci mnie zwierzone.
18. Ktoraż tedy iest moiá zapłata? Iż gdy Ewánielią opowiedam/ żeby nie

czyniono żadnych nákładow ná Ewánielia Krystusowe/ iżbych źle nie vżywał mocy mey w Ewánieliey.

19. Abowiem będąc wolnym od wszytkich/ vczynilem sámego siebie wszytkim sługą/ ábym ich wiecey zyskał.

20 Y stałem sie Żydom iáko Żyd/ ábych Żydy zyskał/ á tym ktorzy podzákonem sa/ iákobych był podzákonem/ ábym ty co podzákonem sa zyskał.

21. Tym ktorzy sa bez zákonu/ iáko bez zákonu/ (ácżkolwiek nie ieſtem bez zákonu Bogu/ ále w zákonie w Krystusie)/ abym zyskał ty ktorzy sa bez zákonu.

22 Stałem sie mdłym iáko mdły/ ábych mdlezyskał/ wszytkim stałem sie F wszytko/ abych wżdy niektore záchował.

23 Y to czynie dla Ewánieliey/ ábym sie stał vczeſtnikiem iey.

24 A zaż nie wiecie iż ci ktorzy w zawod biegaią/ ácżći wszyscy bieżą/ ále ieden zaklad bierze? Także bieżćie ábyście otrzymáli.

25 G Y ten ktoryć zápásy chodźi/ ná wszytkim sie miernie chowa/ Oni thedy miernemi sa/ áby wzieli koronę śmiertelną/ á my áby nie śmiertelną.

6. A przetoż ia thák bieże nie iáko ná nie pewną/ thák szermuie nie iáko wiátr bijąc.

27 Ale podbijam ciáło moie/ y zniewalam ie/ ábym ia snadz przepowiedźiawszy inszym/ sam sie nie stał H nágánionym.

Kápitułá 10.

1. Nápomina ie przykłádem Żydow/ żeby cielesnie dobrodźieyſtwam Bożym nie vfáli á iżby sie bálwochwálſtwa wystrzegali. 23. Zátym áby wolności vżywáli przykłádem iego bez obrażenia inszych.

1. Nie chce ábyście nie mieli wiedzieć brácia/ iż* oycowie nasz wszyscy pod onym oblokiem byli/ á i wszyscy przez morze przeszli.

2. Y wszyscy byli okrzczeni w A Moiżeszu/ w B obloku y w morzu.

3. ‖ A wszyscy vżywáli iednego C pokármu duchownego.

4. ‖ Y wszyscy pili iedno picie duchowne/ abowiem pili z skały duchowney/ ktorá zá nimi D szłá/ A thá skałá E była Krystus.

5. Ale wiele ich niepodobało sie Bogu/ * ábowiem porażeni sa ná puszczy

6. A ty rzeczy były wzormi nászymi/ ku temu ábysmy złych rzeczy nie pożądáli/ † iáko oni żądali.

† 4. Mo. 11. v. 5. y. 26. v. 64. Pſálm. 106. v. 14. ‖ 2. Mo. 32. v. 6.

7. Nie bądźcież bálwochwálcámi iáko niektorzy z nich/ ták iáko ‖ ieſt nápiſano/ Siadł lud ábý iadł y pił/ y wstáli ku igrániu.

8. Ani sie dopuszczamy nieczyſtoty/ iáko niektorzy z nich nieczyſtymi byli/ ‡ ypoległo ich dniá iednego F trzy y dwádźieśćiá tyſięcy.

‡ 4. Mo. 25. v. 9. F V Moyżeßá ſtoi cztery á dwádźieśćiá tyſięcy/ ktorá roznicá niczym ſie inym nieſtatá iedno niepilnoſcią pisárzow. *† 4. Mo. 21. v. 6. Pſalm. 106. v. 14. † 4. Mo. 14. v. 37.

9. Ani kuſimy Krystusá iáko niektorzy z nich kuſili/ * y od wężow poginęli.

10 Ani szemrzycie/ iáko niektorzy z nich szemrali/ y poginęli od tego ktory wytracał.

11. A ty wszytki rzeczy przydáły sie im ku przykłádowi/ á ſa napiſane dla nápominánia nászego/ ná ktore ſkończenia wiekow przyſzły.

12. A ták ktory ſie zda sobie iże ſtoi/ niechże pátrza áby nie vpadł.

13 Pokuszenie was nie zięło iedno ludzkie/ á Bogći ieſt wierny ktory nie dopuści ábyście byli kuszeni nád to co możecie/ owszem wam da vydźć z pokuſy ábyście znieść mogli.

14 Dla tego brácia namilszy moi ſtrzeżcie ſie bálwochwálſtwá.

15. Mowię iáko mądrym/ rozsądźcież wy co powiedam.

16 Kubek błogosłáwienia ktory błogosłáwiemy/ Izali społecznością krwie Krystusowey nie ieſt? A chleb ktory łamiemy/ izali nie ieſt społecznością ciáłá Krystusowego?

17 Abowiemći wiele nas ieſt iednym chlebem/ y iednym ciałem/ gdyż wszyscy iedne° chleba ieſteſmy vczeſtniki.

18 Pátrzćie ná Izráela ktory ieſt wedle G ciáłá/ izaż ci ktorzy pożywáia ofiar nie ſa vczeſtniki ołtarzá?

19 Coż thedy powiedam ábybálwan miał czym być? ábo iżby to co ieſt bálwanom ofiárowano miáło czym być?

20 Y owszem to powiedam/ Iż rzeczy ktore pogáni ofiárują/ dyáblom ofiárują/ á nie Bogu/ á nie chćiałbym ábyście byli vczeſtnicy dyáblow.

21 Nie możecie pić kubká Páńſkie°/ y kubká dyáblow/ nie możecie być vczeſtniki ſtołu Páńſkiego y ſtołu dyáblow.

22 Y mamyż wzruszyć ku gniewu Páná? Izali my ieſthechmy mocnieyſzy niż on?

23 *H Wszythko mi wolno/ ále nie wszytko pożyteczno/ wszytko mi wolno/ ále nie wſzytko obudwie.

Niechay

G To ieſt/ ktherzy ſie ießcze zwierzchownemi ofiárámi báwili/ iákoby ták rzekł/ wámći by ſummienie nie dopuściło ſprawowáć ofiáry po ſtáremu z Żydy/ ábowiem byście thym ſpoſobem ießze rozumieli ofiárę Krystuſowę być nie pożyteczną/ Przeciße tedy tegoż nie rozumiećie o ſproſnych bálwochwálſkich ofiárach?

* Ekle. 37. v. 31. Wyżßey. 6. v. 12.

H To ma być rozumiano o rzeczach średnich o ktorych przed tym powiedał to ieſt pokármiech. ꝛc. A ktemu tu nadobnie náleży ono co niektory z ludźi ſtárych powiedźiał: ten ktori czyni to wßytko comu wolno/ potym przychodźi ktemu iż to czyni co ſie nie godźi.

F To ſie rozumie w rzeczach rownych y śrzednich.

G Niektorzy wykłádáią/ ktory bowiem/ ále tu Apoſtoł bierze podobieńſtwo od onych krotofit bożowych ktore ku czći Bogom w Grecyiey ſprawowano gdźie iedni zápáſy chodźili/ drudzy ſzermowáli/ drudzy w zawod biegali.

H Drudzy czytáią odrzuconym/ ktore mieyſce ták ſie rozumie iżby Páwet nie był nágánion od ludźi gdyby temu doſyć nie vczynił co inym roſkázał.

*2. Mo. 13. v. 21. ‖ 4. Mo. 9. v. 18. † 2. Mo. 14. v. 22. ‖ w 2. Mo. 16. v. 15.

A To ieſth/ pod vrzędem Moyżeßowym.

B To ſie ſtoſuie ze krztem nasßym.

C To ieſt/ Mánny ktora znáczyłá wieczerzą Páńſką.

‖ 2. Moi. 17. v. 6. ‖ 4. Mo. 20. v. 10.

D To ſie rozumie o ſtrumieniu ktory wyptynął z ſkáły/ á nigdy lud nie był przez niego.

E To ieſt/ znáczyłá Krystusá.

* 4. Mo. 6. v. 65.

24 Niechay nikth nie szuka co iest iego/ale każdy co iest drugiego.
25 Cokolwiek w iathce przedawáią/iedzćie/nic sie nie pythaiąc dla sumnienia.
Psalm.24 v.1. 26 † Abowiemći ziemiá iest Pańska/y wszytko co ná niey iest.
27 A iesli kthory z niewiernych was prosi/á chcećie idż/cokolwiek przed was położa/iedzćie/nic nie pytáiąc dla sumnienią.
28 Ale iesliby kto wam rzekł/Toć iest bálwanom ofiárowano/nie iedzćie dla onego ktory oznaymił/y dla sumnienia/ábowiemći Pańska iest ziemia/y wszytko co na niey iest.
29 A powiedam dla sumnienia/nie twe°/ále onego drugiego/abowiem przeczże wolność moiá bywa osądzona od sumnienia inego?
30 A iesli z łáski pożywam/czemuż dla thego bywam sądzon niepobożnym/za co ia dziękuię?
Kol.3.v.17. 31. *Choć tedy iećie/choć piećie/choć co czynićie/wszythko ku chwale Bożey czyńćie.
32 Bądźćie bez pogorszenia/y Żydom y Grekom/y Kościołowi Bożemu.
1 Jáko sie to słowo rozumie wßytkich/czytay Anotácia wyżßey w tey że kápitule w 23.v. 33 Jáko y ia we[1] wszythkich rzeczách wszythkim sie podobam/nieszukaiąc pożytku mego/ale wiela ich aby byli zbáwieni.

Kapitu. II.

1. Náprawuie błędy ktore były w ich zgromádzeniu. 4. Okotosposobu modlitwy y wykłádánia pism. 18. Y sprawowánia wieczerzey świętey. 23. Okázuiąc prawdziwe vżywanie iey.

1. Bądźćie náśladowcámi moimi iáko y ia Krystusow.
2. Chwale was bráćia/iż pámiethaćie wszytki moie rzeczy á iákom wam podał/trzymaycie sie tego co wam podano.
* Efes 5.v.23. 3. *A chce ábyśćie wiedzieli/iż káżdego męża głowa Krystus iest/á głową niewiásty mąż/á głowa Krystusa/Bog.
4. Káżdy mąż modląc sie ábo prorokuiąc zákrywszy głowę/sromoći głowę swoię.
5. A káżda niewiástá modląc sie ábo prorokuiąc nie zakrywszy głowy swoiey/sromoći głowę swą/boć to wszytko iest zá iedno iákoby y ogolona była.
6. Abowiem niewiásthá iesli sie nie przykrywa/niech sie też ostrzyże/á iesli sromotą niewieśćie strzydz sie abo golić/niech sie przykrywa.
7. Abowiem mąż nie ma zákrywáć głowy swoiey/† gdyż iest wyobráżeniem y chwałą Bożą/ale niewiasthá iest [A] chwałą mężową.
8. Bo mąż nie iest z niewiásty/ále niewiástá z męża.
9. Záiste nie iest stworzon mąż dla niewiásty/ále niewiástá dla męża.
10 A przetoż niewiástá ma miec [B] znák mocy ná głowie dla Aniołow.
11. A wszákże mąż nie iest bez niewiásty/y niewiásthá nie iest bez męża w Pánu.
12. Abowiem iáko niewiásthá z męża iest/thák też mąż przez niewiástę/á wszytki rzeczy z Bogá.
13. Sámi v siebie rozsądźćie/słuszáli niewieśćie nie przykrywszy sie modlić sie Bogu?
14 A zaż sámo przyrodzenie was tego nie náucża? iż mąż gdyby włosy zá puszczał/iest iemu ku zelżywości.
15. Ale iesli niewiástá zápuszcza włosy/iest iey ku chwale/przeto iż włosy są iey dane zá przykrycie.
16 A iesliby sie kto zdał być swárliwym/nie mamy takiego obyczáiu/áni Kościoły Boże.
17. A ia thák wám opowiedam/nie chwaląc was/iż nie z pożytkiem/ale z szkodą schadzacie sie.
18. Abowiem naprzod gdy sie schodźićie w kościele/słyszę iż rozerwania bywáią miedzy wámi/y temu po części wierzę.
19. Abowiem muszą też być odszczepieństwá miedzy wámi/aby ći ktorzy doswiádczeni są/byli iáwni miedzy wámi.
20 Gdy sie tedy w iedno schodźićie/toć nie dla vżywánia wieczerzey Páńskiey.
21. Abowiem káżdy [C] wprzod wieczerzey swoiey vżywa/y łaknie ieden/á drugi iest piánym.
22 Zali domow nie maćie ku iedzeniu y piciu? ábo Kościołem Bożym gárdźićie/y záwstydawacie ty ktorzy nie máią? Coż wam rzekę? Pochwaleli was w tym? nie chwalę.
23 Abowiemćiem ia wźiął od Páná com też wam podał/iż Pan Jezus tey nocy ktorey był wydan/wźiął [D] chleb.

y podźie-

[A] Názywa niewiástę chwałą mężową/iż iest ná wßem ochędożona od niey: y dla tego iest iemu poddána.
/ 1.Mo.2.v.22.
B Ji niewiásty zákrywáią głowy/to iest znák poddáństwá/á gdyby głowy nie przykrywáły/tedy wßetecznie sthwo okázuią nie tylko Krystusowi ale y Aniołom.
[C] To iest/Mieszkaiąc ieden drugiego.
[D] Chleb iest znákiem iáko pieczęcia ktorą Krystus świádczy iż nam dáie ciáło swoie/á wino iż nam dáie krew swoie áby nam były ku pokármowi do żywotá wiecznego.

* Mát. 26. v. 26. Már. 14. v. 22. Luk. 22. v. 19.

24 * Y podziękowawszy złamał/y rzekł/ Bierzćie/iedzćie/thoć iest ćiało moie ktore zá was bywa łamáne/ to czyńćie ná pámiątkę moię.

25 Thákże y kubek po wieczerzy/ mowiąc/Then kubek iest nowy Testament przez krew moię/ To czyńćie ile kroć będźiećie pić ná pámiątkę moię.

26 Abowiem ile kroć będźiećie ieść ten chleb/y ten kubek będźiećie pić/śmierć Páńską opowiedáć będźiećie áż przyidźie.

I Jan. 6. v. 52.

27 I A ták ktoby iadł chleb ten/ábo pił ten kubek Páński E nie godnie/będźie winien iż wzgárdźił ćiała y krwi Páńską.

E To iest / inácżey niż się godźi w rzeczywiśći mieć ták we táiemnice. ¶ 2. Kor. 13. v. 5.

28 ¶ A káżdy niech się doświádcży/ á ták że niechay ie on chleb/y z kubká onego pije.

29 Abowiem ktory ie y pije nie godnie/ potępienie sobie sámemu ie y pije/ nie rozeznawaiąc ciała Páńskiego.

30 Dla tego miedzy wámi wiele ieść mdłych y niemocnych/ a wiele ich K zá śnęło.

31. Bo byśmy się sámi G rozsądzáli/nie bylibyśmy H karáni.

32 Ale gdy bywamy karáni/od Páná bywamy náuczáni/abyśmy nie byli z świátem osądzeni.

33 A ták bráćia moi gdy się schodźićie ku iedzeniu/oczekawaycie ieden drugie°

34 A ieśli kto łáknie/ niechay się domáwáie/abyście się ná potępienie nie schodźili. Ine rzeczy przyszedszy postánowię.

F To ieść vmieráią/á dla tegoż potrzebá mieć ná pieczy ábychmy they sprawie wieczerzey Páńskiey nic nieumnieyszali áni przydawáli.

G To iest/dozwáláczyli co być nie może/ieśliż sámi w sobie nie wywiemy się co w nas iest á ztośći náśśych nie osądziemy/ á k themu wiárą y vznániem nie wytáciemy się od ludźi niepobożnych.

H To iest / nie karáthby nas Bog biorąc z pośrodku nas niektore.

Kapitułá 12.

1. Okázuie vżywánie dobrodźieyśtw wśżytkich Bożych/ ktore ku budowániu Kośćiołá máią być obrácáne.

1. Rzythym o duchownych dárzech bráćia nie chcę abyście wiedzieć nie mieli.

2. Wiećie iż będąc pogány do niemychczeście bálwanow chodźili/ práwie się zá nimi A porywaiąc.

A Temi słowy vkázuie iáko śátban gwáttownie / iáko wicher porywa bátwochwálce ku swoim wymyślonym chwaiam.

3. A przeto oznaymuie wam/ iż żaden przez Ducha Bożego mowiąc/nie powieda Jezusá być przeklętwem/ á nikt nie może powiedzieć Jezusá Pánem/iedno przez Ducha świętego.

4. Aczći są rożnośći dárow/ále Duch tenże.

5. Y są rożnośći posług/ale Pan tenże.

6. Tákże rożnośći spraw/ale Bog tenże/sprawuiąc ony wszytki we wszytkich.

7. A káżdemu bywa dane obiáwienie ducha ku C pożytkowi.

8. Abowiem iednemu przez ducha bywa dáná mowá mądrośći/á drugiemu mowa D vmieiętnośći przez tegoż ducha.

9. Drugiemu záś E wiárá przeż tegoż ducha/ á drugiemu dáry vzdrawiánia przez tegoż ducha.

10 Drugiemu záś mocy czynienia F cudow/drugiemu G proroctwo/ drugiemu H rozeznánia duchow/drugiemu rozmáite ięzyki/á drugiemu I wykładánie ięzykow.

11. Ale ty wszythki rzeczy sprawuie ieden/ y tenże duch vdzieláiąc ich z osobná káżdemu iáko chce.

12. Abowiem iáko iest iedno ciáło/ á członkow wiele ma/á wszytki członki ciáła iednego choć ich wiele iest/ ale iednym ciałem są/ takżeć y Krystus.

13. Bo przez iednego ducha my wszyscy w iedno ciáło iesteśmy okrzczeni/ choć Żydowie/ choć Grekowie/ choć niewolnicy/ choć wolni/á wszyscy ieśteśmy K napoieni iednym napoiem w iednego duchá.

14 Abowiem ciáło nie iest iednym członkiem/ale wiele.

15. Jeśliby rzekłá nogá/ Nie iestem ci ręká/nie iestem z ciáłá/ Izali dla tego z ciáłá nie iest?

16 A ieśliby rzekło vcho/ Nie iesthem okiem/nie iestem z ciáłá/ Izali dla tego z ciáłá nie iest?

17 Jeśliż wszythko ciáło okiem/gdżież słuch iest? Jeśliż wszythko słuchem/ gdżież woniánie?

18 A teraz Bog położył wszytki członki zosobna w ciele iáko chciał.

19 A ieśliby wszytki były iednym członkiem/gdżież ciáło?

20 Ale teraz ieśći wiele członkow/ á wżdy iedno ciáło.

21. Ani może rzec oko ręce / Ja ćiebie nie potrzebuię / ábo záśię głowá nogam/Nie potrzebuię was.

22. Y owszem daleko więcey członki ciáłá ktore się zdadzą być namdleyśze/ potrzebne są.

23 A członki ciáłá ktore mnimamy być naśprośnieyśze/tymći więcsza poczći/ wość przydawamy / á nie vczćiwe członki nasze więcszą poczćiwość máią

Abowiem

B To iest/ Żaden Krystusá przeklinać nie może ani tego záprzeć aby nie miał być Bogiem/ ani się może chwycić bátwanow kogo sprawuie duch Boży.

* Már. 9. v. 39.

I Jan. 13. v. 12. Filip. 2. v. 10.

C To iest/ kośćiołá Bożego.

D To iest/rozumnie rzeczy świętych.

E To iesth/ osobna wiárá ku czynieniu cudow iáko náon czás bywało.

F To iest / przeciw diabłom y obłudnym ludźiam.

G To słowo proroctwo ná tym mieyscu y niżey znáczy osobliwy y známienity dar wykładánia táiemnic Bożych.

H To iest/aby byli poznáni prawdźiwi słudzy Bożyod fałszywych.

I W stárym kośćiele ten był dar osobliwy.

¶ Rzym. 12. v. 8. Efes. 4. v. 8.

K Drudzy czytáią ieśtechmy ieden duchem napoieni ktoremi tu oto słowy oznaymuie/ iż iedyna ożywiáiąca krwią Krystusowa stawamy się v cieśtnikámi iednego ducha iego/ktory napełniáiąc wszytki członki káżdy z nich ożywiáty niąc go godnym ku iego vrzędowi.

24 Abowiem to co w nas iest ochędo-
żnego/ochędogi nie potrzebuie/ ale
Bog spolu vmiárkował ciálo/ temu
członkowi kthory nie miał/ wiecsza
cześć podáwszy.
25 Aby nie było rozerwánie w ciele/ále
iżby iedny członki o drugich toż stá-
rание miały.
26 A przeto choć cierpi ieden członek/
spolu boleia wszytki członki/choć by-
wa vczćion ieden członek/wespol sie
ráduia wszytki członki.
* Efes. 4. v. 15. 27 *A ták wy iesteśćie ciałem Krystuso
wym/y członkámi po części.
28 Y postánowił Bog niektore w Ko
ściele/naprzod Apostoły/potym Pro
roki/trzećie náuczyćiele/ potym mo
cy czynienia cudow/kthemu dáry v-
zdrawiánia/pomocy/rządzenia/ro-
żność iezykow.
29 Izali wszyscy Apostołmi? izali w-
szyscy Proroki? izali wszyscy náuczy
ćielmi? izali wszyscy cudá czynią?
30 Izali wszyscy dáry máią vzdrawiá
nia? Izali wszyscy iezyki mowią? iza-
li wszyscy wykładáią?
31. A żądaćież lepszych dárow: othoż
ieszcze wam z wielką pilnością droge
okażę.

Kápitułá 13.

1. Iż miłość iest źrzodłem z ktorego się bu-
dują wierni/tu ią chwali y záleca.

1. Dybych mo
wił iezyki ludz-
kiemi y Aniel-
skimi/á miłości
bych nie miał/
stałem się mie-
dźią brzękaią-
ca/ábo cymbałem brzmiącym.
* Mát. 17. v. 11. A Drudzy czytáią
ábych się chlubił/
dawáiąc znáć iż ty
rzeczy nie mogą się
podobáć Bogu któ
ie czyni dla swey
chwały nie dla mi
łości Bożey áni bli
źniego/bo też y sá-
tan ma swoie mę-
czenniki.
2. Y gdybych miał proroctwo/ y wie-
dźiał wszytki táiemnice/y wszelką ná
ukę/ á gdybych miał wszelką wiárę/
żebych też * y gory przenosił/á miło-
ścibych nie miał/nicem nie iest.
3. Y gdybych wszytki máiętności moie
rozdał vbogim/ á podałbych ciało
moie ábych był [A] spalon/ á miłości
bych nie miał/ nic mi to nie pomaga.
4. Miłość ći iest ćierpliwa/ dobrotli-
wá/ miłość nie zayźrzy/ miłość nie
iest hárda/y nie nádęta.
5. Miłość [B] niczym się nie brzydźi iá-
koby nieprzystoynym/nie szuka co iest
iey/nie bywa wzruszoną ku gniewu/
nie myśli złego.
B Nie brzydźi się
niczym iákoby iey
nieprzystało/ ow-
szem iest gotowa
ku wszytkim y
na podleyszym rze-
czam/á to przykłá
dem Krysthusowym ktory przy-
szedł aby wszytkim służył.
6. Nie ráduie się z niesprawiedliwo-
ści/ále się weseli z prawdy.
7. Wszytko znosi/ [C] wszytkiemu wie-
rzy/wszytkiego się nádźiewa/ wszyt-
ko ćierpi.
C Nie aby się dáłá
oszukáć/ále prosto
posthępuie kiedy
ma kogo sądźić.
8. Miłość nigdy nie odpada/ choć y
proroctwá będą zgładzone/iezyki v-
stháną/ y [D] vmieiętność będźie znisz-
czoną.
D To iest/ sposob
nábywánia vmie
iętności z proroc-
twá/ ábo z nánki
inszych.
9. Abowiem po [E] części znamy/ y po
części prorokuiemy.
E To iest/ niedosto
nałym się sposo-
bem vczymy/ gdyż
y sámi nauczyciele
wie nie są doskoná
łemi.
10 Ale gdy przyidźie to co iest doskoná
łego/tedy to co iest po części zginie.
11. Gdym był dźiećićiem/ mowił em
iáko dźiećię/ myślił em iáko dźiećię/
rozumiał em iáko dźiećię/lecz gdym się
stał mężem/ zátárł em ty rzeczy ktore
dźiećinne były.
12. Abowiemći teraz widźiemy przez
zwierćiádło/y przez [F] podobieństwo/
ále w on czás oblicznie vyzrymy/ te-
raz znam po części/á w on czás po-
znam iáko [G] náuczon będę.
F Słowo Greckie
znáczy rzecz zátru
dnioną y skrytą.
G Abowiem, iáko
zacnieyszy doktor
náss sam pan Bog
będźie/ták że też bę
dźie y zacnieyszy
sposob náuki/pa-
trzáiąc ná oblicz-
ność Boią y gdy
przyidźiem ku le-
pszemu stánowi to
iest gdy oblecżemy
nieśmiertelność /
tedy thei będźie y
doskonálsza náuká
13. A teraźći trwa wiárá/ nádźieiá/
miłość/ty trzy rzeczy/á z nich nawiec
sza iest miłość.

Kápitułá 14.

1. Záleca miłość/y dar rozmáitych iezyków/
y ine dáry duchowne/á nawiecey Proroc-
two. 26. Dobry porządek kościelny. 34. Mil
czenie y vczćiwość białych głow.

1. Ásláduyćie mi-
łości/ żądaycie dá-
row duchownych/
ale wiecey ábyście
[A] prorokowali.
A To iest/ wykłá-
dali słowo Boże
ku zbudowániu ko
ściołá.
2. Abowiem ktory
mowi iezyki obcymi/nie ludźiam mo
wi ale Bogu/bo go żaden [B] nie słyszy/
á on duchem mowi táiemnice.
B To iest/ rozumie.
3. A ktory prorokuie/opowieda lu-
dźiam zbudowánie/y nápominánie/y
pocieszenie.
4. Ktory iezykiem obcym mowi/ sá-
mego siebie buduie/á kthory proro-
kuie/zbor buduie.
5. A chćiałbym ábyście wszyscy mowi
li iezyki/ále wiecey ábyście proroko-
wali/ábowiem wiecszy iest ten ktory
prorokuie/á niż ten co iezyki mowi/
wyiąwszyby wykładał / áby zbor
wźiął budowánie.
6. A teráz bráćia gdybych przyszedł do
was iezyki mowiąc/coż wam pomoge
ieśli wam nie będę mowił/ ábo przez
obiáwienie/ábo przez wiádomość/á
bo przez proroctwo ábo przez náukę?

Wszák

7. Wszák ty rzeczy ktore dusze nie máiac glos dawaią/choć piszczałká/choć hárfá/iesliby dźwiekow roznośći nie dawały/ iákoż bedźie poznano to co ná piszczałce ábo na hárfie graia?
8. Abowiem iesliby niepewny glos trabá dálá/ktoż sie ku woynie gotowac bedźie?
9. Także y wy iezykiem ieslibyście nie dáli mowy znáczney/iákoż bedźie rozumiano co sie powieda? bo bedźiecie na wiátr mowić.
10 Jako ná przykładzie/ták wiele iest głosow na świecie/á żaden z nich [C] nie iest niemy.
11. Jeslibych tedy nie wiedźiał co znáczy głos/bede obcego iezyká człowiekiem/á ten ktory mowi/bedźie thez v mnie obcego iezyká człowiekiem.
12. Tak tez y wy gdyż duchownych rzeczy żadacie/ szukayciež ábyście w nich przewyszszali ku zbudowániu Kośćiołá.
13. Dla tego ktho mowi iezykiem obcym/niech prosi ábý mogł wykládać.
14. Bo ieslibych sie modlił iezykiem/ modlić sie duch moy/ále wyrozumienie moie iest [D] niepożyteczne.
15. Cożthedy iest? bede sie modlił duchem/ bede sie thez modlił y wyrozumieniem/bede spiewał duchem/á też bede śpiewał wyrozumieniem.
16 Bo ieslibych [E] blogosławił duchem ten ktory iest z pospolstwá/iákoż rzecże Amen ná twe dźiękowánie/gdyż nie wie co ty mowisz?
17. Abowiem dobrze ty dziękuiesz/ále drugi sie nie budnie.
18. Dźiękuiec Bogu moiemu/iż wiecey niż wy wszyscy mowie iezyki.
19. Lecż w zgromádzeniu wolepiec słow moim wyrozumieniem powiedźieć/abych też y drugie nauczył/niżeli dźiesięć tysięcy słow iezykiem obcym.
20 *Brácia nie bądźćie dźiećmi w rozumieniu/ále bądźćie dźiećmi złośćia/ y rozumem doskonali.
21. W zakonie napisano iest/† Przeto przez ludźi obcego iezyká y cudzemi wárgámi bede mowił ludowi temu/á przedsie mie y ták nie vsłuchaią/mowi Pan.
22 A także iezyki sa ná znák nie tym ktorzy wierza/ale tym ktorzy nie wierzą/ proroctwo záśie nie tym kthorzy nie wierzą/ále tym ktorzy wierzą.
23 Gdyby sie tedy wszytko zgromadze nie wespol zeszło/y wszyscy iezyki mowili/á weszliby nie nauczeni ábo niewierni/izali nie rzeką że szaleiećie?
24 A gdyby wszyscy prorokowali/á wszedł ktho nie wierny ábo nie nauczony/bywać od [F] wszytkich sztrofowan/od wszytkich bywa rozsądzon.
25 Y także skrytości serca iego bywaią obiawione/á ták vpadszy na oblicze da chwałe Bogu/ opowiedaiąc że Bog w was iest prawdźiwie.
26 Coż tedy iest bracia? gdy sie schodźićie każdy z was má Psalm/ma náukę/ma iezyk/ma obiawienie/ma wykładanie/ wszytko tedy niech bedzie ku zbudowaniu.
27 Chociaż kto iezykiem mowi/niech tho bedzie po dwu/ abo nawiecey po trzech/á kthemu ieden po drugim/á ieden niechay wykłada.
28 A iesliby wykładácza nie było/ niech milczy ten w zgromadzeniu ktory obcym iezykiem mowi/á niech mowi sobie á Bogu.
29 Prorocy też niech mowia dwá ábo trzey/á inszy niechay rozsądzáia.
30 A ieśliby inszemu ktory siedźi było obiawiono/pirwszy niechay milczy.
31. Bo możećie wszyscy po iednemu prorokować/áby sie wszyscy vczyli/y wszyscy pocieszeni byli.
32 Y duchowieć Prorokow są [G] poddáni Prorokom.
33 Abowiemći Bog nie iest Bogiem zámieszánia/ále pokoiu/iákoż we wszytkich zborzech świetych.
34 [I] Niewiasty wasze niech milczą we zborzech/ ábowiemći mowić im nie iest dopuszczono/ále im roskazano ábý poddane były/iáko [K] y zakon mowi
35 A ieśli sie czego nauczyć chcą/ niech domá swych mężow pytáią/ábowiemći nieprzystoyna rzecz iest niewiástam w zgromadzeniu mowić.
36 Izali od was weszło słowo Boże? Izali ku wam tylko przyszło?
37 Jeslize kto zda sie być Prorokiem/ ábo duchownym/ niech vznáie ty rzeczy ktore wam pisze być Páńskim roskazániem.
38 A ieśli ktho nie wie/ [H] niechay nie wie.
39 A także brácia żadayćie tego ábyście prorokowali/á iezyki mowić nie zábraniayćie.
40 A wszytki rzeczy niechay beda vczciwie y porzadnie sprawowane.

Kapitu-

[C] To iest/nieznáczny.

[D] To iest/Ja drugim nic niepomagam.

[E] To iest/ieslibym sie modlił wzgromadzeniu zá wszytkimi.

[F] To iest/od tych co prorokuią.

[G] Aby insży mogli rozsądzać to co drugi mowi/ieśli wszytko z Boga iest.

[I] 1. Tym. 2. v. 11. & 1. Cor. 14. v. 26.

[K] To iest/ten ktory miedzy wami iesth vczony niech rozumie/ iż thо co mowie iest od Boga/á ktory nie rozumie/niech vzna swoie nieumieiętność/á niech kosciołá nie trwoży/ owszem niech przestánie na rozsądku vczeńszych/ ábowiem ni ztąd inad mieszki pospolicie sie wszczynaią iedno iż ludźie nie vmieiętni nie chcą sie vznać w swoim niedostatku/ y owszem mieysce vczeńszych otrzymać chcą.

* Mát. 18. v. 3.

† Ezá. 28. v. 11.

Kapitułá 15.

1. Dowodźi zmártwych wstánia vmártych. 3. A naprzod Krystusowego. 21. Potym náßego. 55. Opisuie sposob iego.

* Gál.1.v.11.

1. *Oto brácia oz-
náymuie wam Ewanielia/ ktoram wam przepowiedział/ ktorasćie też przyćli/ y w ktorey też stoićie.

2. Przez ktora też záchowani iesteśćie/ iesli pámietaćie ktorym sposobem przepowiedźialem wam/ wyiawszy byśćie prożno vwierzyli.

3. Abowiem naprzod podałem wam com też sam wźiął/ tho iest/ że Krystus vmárł zá grzechy náße/ według † pismá.

† Ezá.53.v.5.

4. *Ktemu że iest pogrzebion/ że thež wzbudzon iest trzećiego dniá wedlug pismá.

* Jon.2.v.1. 1. Piotr.2.v.24.

5. ♀Y był widźian od Cefásá/ potym od onych dwunaście.

♀ Jan.20.v.19.

6. Zátym widźian iest wiećey niż od piáći set bráćiey záraz/ z ktorych wiele ich trwa áż do tego czásu/ a niektorzy też zásnęli.

7. Potym iest widźian od Jákubá/ potym od wszytkich Apostołow.

8. *Ná ostátek po wszythkich/ vkazał sie thež y mnie iákoby poronionemu plodowi.

* Dźiei.9.v.8. Rzym.9.v.3.

9. †Bomći ia iest námnieyszy z Apostołow/ ktorym nie iest godźien ábych był názywan Apostołem/ iżem prześladował kośćiol Boży.

† Efes.3.v.7.y.8.

10 Ale z łáski Bożey iestem thym/ czym iest/ á łáská ie° przećiwko mnie prożna sie nie stáła/ álem wiecey pracował niż oni wszyscy/ wszákże nie ia/ ále łáská Bożá ktora iest zemna.

11 Y ia tedy y oni/ thák przepowiedámy/ y takeśćie vwierzyli.

12 A ieśliże Krystus przepowiedan bywa/ iż z martwych wzbudzon iest/ Jákoż mowią niektorzy miedzy wámi/ że zmartwych wstánia niemász?

13 Abowiem ieśli zmartwych wstánia niemász: tedyć áni Krystus iesth wzbudzon.

14 A ieślić Krysthus nie iesth wzbudzon: iśćieć iest prożne násze przepowiedánie/ prożna też y wiárá wászá.

15 Y my też náyduiemy sie fálszywemi świádki Bożymi/ iżesmy świádczyli o Bogu że Krystusá wzbudźił: ktorego nie wzbudźił/ ieśliże vmárli nie bywáią wzbudzeni.

16 Abowiem ieśliżeć vmárli wzbudzeni nie bywáią: anić Krysthus wzbudzon iest.

17 A ieśliż Krysthus nie wzbudzon: prożnać iest wiárá nászá/ ieszcze ieśteśćie w grzechách wászych.

18 A tákże y ći też poginęli ktorzy zásnęli w Krystusie.

19 Jeśliż tylko w tym żywoćie w Krystusie nádźieiemamy/ nad wszytkilu dźi iesteśmy nanędznieyszy/

20 Ależ teraz Krysthus zmartwych wzbudzon/ y stał sie pierwszym tych ktorzy zásnęli.

21 Bo gdyż przez człowieká śmierć przyszłá/ też y przez człowieká powstánie zmartwych.

22 Abowiem iáko przez Adámá wszyscy vmieráią/ ták y w Krystusie wszyscy ożywieni będą.

23 ♀A káżdy porzadkiem swoim/ Krystus pierwszy powstał/ potym ći ktorzy są Krystusowymi/ powsthánа w przyśćie iego.

24 Potym koniec będźie gdy poda krolesthwo Bogu á oycu/ gdy zniszczy wszelkie przełożeństhwo y wszelka zwierzchność y moc.

25 *Boć on krolować musi/ ázby położył wszytki nieprzyiacioły pod nogi swoie.

26 A ostháthi nieprzyiaciel Smierć będzie zniszczoná.

27 †Bo ć wszytki rzeczy podał pod nogi iego/ A gdy mowi/ że mu wszytki rzeczy poddáne są/ iáwna rzecz iest iż to bywa mowiono okrom tego/ ktory mu poddał wszytki rzeczy.

28 A gdy mu wszytki rzeczy poddáne będą/ tedyć też y sam syn będźie poddan temu ktory mu poddał wszytko/ áby Bog był wszytkim we wszytkich.

29 Bo inaczey/ cożby czynili ći ktorzy sie zá [A] vmárłe krzczą: ieśliże koniecznie vmárli wzbudzeni nie bywáią/ przecż że zá vmárłe krzczem bywáią?

30 Przecż też y my ná káżdy czás w niebespieczeństwie iesteśmy?

31 [B]Káżdyć dźień vmieram przez chwałę wászę/ ktorą mam w Jezusie Krystusie pánie nászym.

32 [C]Jeślizem według człowieká w Efezie z [D]zwierzęty walczył/ ktoryż mam z tad pożytek/ ieśli vmárli wzbudzeni nie bywáią? ∥ [E]Jedzmy y piymy/ boć iutro pomrzemy.

∥ Kol.1.v.18. Zjaw.1.v.5.

∥ 2.Tes.4.v.15.

* Psálm.110.v.1. Dźiei.2.v.34. Zyd.1.v.13. 1 Psál.8.v.7. Zyd.2.v.8.

A Ludźie Krześćiáńscy gdy bywáią krzczeni/ thedy sie dla tego krzczą ábyż z Krystusem powstáli/ á toć iesth krzcić sie zá vmarłe/ tho iest sámi zá sie w nadźieie zmartwychwstánia/ co byśćie głupie czynili ieśliby zmartwychwstánie być niemiáło.

B Ku they rzeczy biorą sobie náświádectwo wßythki moie kłopoty z ktorych sie prawdźiwie chlubić mogę/ żem ie podeymował.

C To iest/ nie z náthchnienia Bożego áni sie oglądáiąc ná Bogá/ ale abo prożno chwatá/ ábo nie rozmyślnie będąc przywiedźion k temu.

D To iest/ z Zydmi z ktoremi wiodł burdę przez trzy miesiące y z onemi záklinácjmi syny Scewy káplaná nawyżße°/ o czym maß Dźiei.19.

∥ Ezá.22.v.13. Mądr.2.v.6.

E Ty są słowá Epikurow ktorzy nic inßego nie pátrzą iedno roßkoßy swey.

33 Nie bladzćież/ Zlećć rozmowy pſu-
ia obyczáie dobre.
34 Ocnuććież ſie ſprawiedliwie/ á nie
grzeſzćie: boć niektorzy nieznáia Bo-
gá/ mowięć to ábych was [F] záwſty-
dził.
35 Ale rzećże ktory/ Jákoż wbudzeni
bywáia vmarli/ á w iákiem ćiele wy-
chodzą?
36 Szalony/ Tho co ty ſieieſz/ nie by-
wać ożywiono/ ázby obumarło.
37 A co ſieieſz/ nie ſieieſz ćiáła kthore
ma wynidź/ ale gołe ziárno (iáko ná
przykład) pſzenicżne ábo iákie inſze.
38 Ale Bog dáie mu ćiało iáko chćiał
y káżdemu náſieniu iego własne ćiá-
ło.
39 Nie ieſtći wſzelkie ćiało iednym że
ćiałem/ ale inſze ieſt ćiało ludzkie/ á
inſze ćiało bydlece/ inſze ryb/ á inſze
ptháków.
40 Sa też ćiáłá niebieſkie/ y ćiáłá ziem
ſkie/ álećć inſza ieſth chwałá niebie-
ſkich/ á inſza ziemſkich.
41 Inſza ieſt chwała ſłońcá/ á inſza
mieſiącá/ y inſza gwiazd: ábowiem
gwiazdá od gwiazdy ieſth rożná w
chwale.
42 Tákći y zmartwychwſthánie/ By-
wa wſiáne ćiało poddane ſkażeniu/
á bywa wzbudzone nieſkażone.
43 Bywá wſiáne [G] procż vczćiwości/
á bywa wzbudzone vwielbione: by-
wa wſiane mdłe/ á bywa wzbudzone
mocne.
44 Bywa wſiáne ćiało do czáſu du-
ſza żywiące/ a bywa wzbudzone ćiá
łem [H] duchownym/ Jeſtći ćiało du-
ſza do czáſu żywiące/ ieſt też y ćiało
duchowne.
45 Tákći też ieſt nápiſano/ [a] Stał ſie
pierwſzy człowiek Adam w duſze ży-
wa/ á poſledni [I] Adam ſthał ſie du-
chem ożywiáiącym.
46 Ale ſie nie pierwſzym ſtáło co ieſth
duchowne/ ále to ktore ieſt duſza do
czáſu żywe/ potym ktore duchowne.
47 Pierwſzy człowiek z ziemie ziem-
ſki ieſt/ wthory człowiek ſam Pan z
nieba ieſt.
48 Jáki ziemſki/ tácy y ći ktorzy ziem
ſcy ſą/ á iáki on niebieſki/ tácy y ći kto
rzy ſą niebieſcy.
49 Jákoſmy nośili wyobráżenie ziem
ſkiego/ będźiem też nośić wyobráże-
nie y niebieſkiego.
50 A toć mowię brácia/ że [K] ćiáłoy
krew krolestwá Bożego dźiedźicznie
otrzymáć nie mogą/ áni ſkażenie nie
otrzymáwa dźiedźictwa nieſkażo-
nego przyrodzenia.
51 Oto ć wam táiemnicę powiedam/
Nie wſzyſcyć zaśniemy/ ale wſzyſcy
odmienieni będźiemy.
52 Bárzo prędko y we mgnieniu okā
[*] ná głos traby oſtháteczney/ (ábo-
wiemći zatrabi/ á vmarli wzbudze-
ni będą nieſkażeni/ y my będźiemy od
mienieni).
53 Boć muſi to ſkażone przyoblec nie
ſkażone przyrodzenie/ y to śmiertel-
ne przyoblec nie śmiertelność.
54 A gdy to ſkażone i przyoblecżenie
ſkażone przyrodzenie/ y to śmiertel-
ne przyoblecżę nieśmiertelność/ tedy
ſie ſtánie ſłowo nápiſane/ [*] Śmierć
ieſt pożárta w zwyćieſtwo.
55 Gdźież ieſth zwyćieſthwo twe o
śmierći? gdźież ieſth bodźiec twoy o
grobie?
56 A bodźiec śmierći ieſtći grzech/ á
moc grzechu zakon.
57 Ale dźiękuie Bogu kthory nam
dał zwyćieſtwo przez Páná nászego
Jezuſá Kryſtuſa.
58 A ták brácia moi mili bądźćie mo-
ćni/ nie poruſzeni/ obfithuiącemi w
vczynku Páńſkim záwſze/ wiedząc
iż pracá wászá nie ieſthći próżna w
Pánie.

F To ieſt/ ábyście byto wſzyd thych náſłádowáć.

G To ieſth/ iákoby obrzydłe/ bo nie-
máż nic obrzydłey
ſzego iednowidźieć
trupá.

H Dawa znáć iż
ciáłá wiernych Bo
żych po zmartwych
wſtániu wieczne y
vwielbione będą
máiąc vcżeśnicth
wo przyrodzenia
Bożego.

a 1. Mo. 2. v. 7.

I To ieſt/ Kryſtus

K To ieſt/ poki nie
będą odnowione y
ożywione przez du-
chá Kryſtuſowe-
go.

Kapitułá 16.

1. O koło ſkłádánia iálmużny. 13. Nápomina
ie aby trwáli w wierze y w miłośći Kryſtu
ſowey y bliźniego. 15. Pozdrawiánia y zále-
cániá. 23. Życży im wſzego dobrego.

1. Athym oko-
ło ſkłádánia dla
świethych/ iá-
kom poſtánowił
w kościelech Gá
łácyyey/ ták też
y wy czyńćie.
2. Pierwſzego dniá w tego dniu káż-
dy z was niechay odłoży zbieráiąc co
z dobrotliwośći Bożey będźie mogł/
iż by gdy przyide ſkłádánia nie czy-
niono.
3. A gdy przyide/ ktorebyśćie kolwiek
chwalili przez liſty/ ty poſłę ábych od-
nieſli ſzczodrobliwość wáſzę do Je-
ruzálem.
4. A ieſliby ſłuſzna rzecz byłá/ ábych
też y ſam ſzedł/ oni zemną poyda.

Y przyidźć

5. Y przyidę do was przeszedszy przez Mácedonią : bo przez Mácedonią poydę.
6. A podobno pomieszkam przy was/ ábo y zimować będę ábyście mię prowádzili kędy kolwiek poydę.
7. Abowiem niechcę was teraz widzieć spieszac się w drogę/ále spodźie wam się iż pomieszkam z wámi do czásu/ * ieśli Pan dopuści.
8. Pomieszkam thez w Efezie áż do świątek.
9. Abowiem drzwi mi są otworzone wielkie y skuteczne y wiele przeciwników.
10 A ieśliby przyszedł Tymotheusz/ pátrzcie áby bespiecznie mieszkał między wámi : bo vczynek Páński správuie iákoy ia.
11 Niechay go tedy nikt sobie lekce nie waży/ ále odprowadźcie go spokoynie/ áby do mnie przyszedł/ gdyż go czekam z brácią.
12 Przytym co się tycze Apollosá brátá/ bárzom go prosił / áby szedł do was z brácią/ ále koniecznie niemiał teraz woley idź / ále przyidźie gdy czás potemu mieć będźie.
13 Czuyciež y stoycie w wierze/ mężnie sobie poczynaycie/ bądźcie ſtałemi.
14 Wszythki rzeczy wásze niech będą z miłością sprawowáne.
15 A proszę was brácia / Wiecie dom Stefány być [A] pierwszym w Achaiiey / áż się podał ná posługowánie świętych.
16 Abyście byli poddáni tákowym/ y káżdemu ktory pomaga y prácuie.
17 Ráduie się z przyścia Stefániego y Fortunatá/ y Achaiká/ ábowiem ci nágrodźili mi niebytność wásze.
18 Bo ochłodźili duchá mego y wászego/ á przetoż poznáycie tákowe.
19 Pozdrawiáia was zbory Azyiey/ pozdrawiáia was bárzo w Pánu Akillá y Pryscylla / y z tym zborem ktory iest w domu ich.
20 Pozdrawiáią was brácia wszyscy * Pozdrowćie iedni drugie świętym pocálowániem.
21 Pozdrowienie ręká moia Páwłowa.
22 Jeśli kto nie miłuie Páná Jezusá Krystusá / niech będźie przeklętym y [B] Máránátá.
23 Łáská Páná Jezusá Krysthusá niech będźie z wámi.
24 Miłość moiá iest z wámi wszytkiemi w Krystusie Jezusie Amen.

Pierwszy list do Korynthow pisan byt z Filipis przez Stefáne/ y Fortunatá/ y Achaiká/ y Tymoteusza.

[A] To iest/ kthorzy napierwszy przyięli Ewánielią w Achayiey.

[B] To iest/ zátrácenie ábo zábićie.

List Wtory do Koryntow Pawłá Swiętego.

Kapitułá 1.

8. Státeczność swoie okázuie w szczerości przepowiedánia swego. 18. Ktore się zgadzało z prawdą nienáruszoną Ewánieliiey Krystusowey. 22. Ktora iest zápieczętowána w sercách nászych przez duchá świętego

1. Pawel Apostol Jezusá Krystusá przez wolą Bożą / y Tymoteusz bratko ściokowi Bożemu ktory iest w Koryncie / ze wszytkimi świętemi ktorzy są we wszytkiey Achaiiey.
2. Łáská niech wam będzie y pokoy od Bogá Oycá nászego / y od Páná Jezusá Krystusá.
3. * Niech będźie błogosławiony Bog y Oćiec Páná nászego Jezusá Krystusá/ Oćiec on namiłosierniejszy / á Bog wszelákiego pocieszeniá.
4. Ktory nas cieszy we wszelkim vćisku nászym/ ku temu ábysmy mogli cieszyć ty kthorzy są w káżdym vtrapieniu przez pocieche ktora nas sámy cieszy Bog.
5. Bo iáko w nas obfituią vtrapienia [A] Krystusowe / ták przez Krysthusá obfituie y pociechá nasza.
6. [B] A choć bywamy vtrapieni/ toć bywa dla pociechy wászey/ y zbáwienia kthore się spráwnie w cierpliwości tychże vćisków ktore y my cierpimy/ á nádźieiá nászá o was mocna iest/ Choć też pociechy bierzemy/ tedy to bywa dla wászey pociechy y zbáwienia.
7. Wiedząc to iż iáko iesteście vczestniki vtrapienia / ták też będźiecie vczestniki pociechy.
8. Abowiem nie chcemy ábyście nie mieli wiedzieć brácia / o vćisku nászym kthorysmy mieli w Azyiey/ thoiesth /iżesmy bárzo nád przemożenie

[A] To iest / kthore cierpiemy dla Krystusa.

[B] Abowiem chociáż nam dármo zbawienie bywa dáne/ ále ią do niego przychodźimy pewną drogą thoiesth wykonawszy biegu żywotha niewinnego y pobożnego / a dla thego ią powiedźiano iż sprawuiemy zbáwienie nasze / o czym iáśnie świádczy tenże Apostol do Fili. 2. v. 12. Ale iż ieden Bog iesth ktory wszythko w nas z swey łáski dármo sprawuie/ á dla tego ią rzecżono iż on w nas sam sprawił zbawienie przez ty rzeczy przez kthore nam potrzeba mieć się ku żywotowi wiecznemu/ zwyciężywszy wszy wszytki trudności.

* Wyżey 4. v. 19. Jác. 4. v. 15.

* Efes. 2. v. 3. 1. Piotr. 1. v. 3.

* Rym. 16. v. 16. 2. Kor. 13. v. 12. 1. Piotr. 5. v. 14.

nászе byli obćiażeni/thák iżesmy prá-
wie zwątpili y o żywoćie.

C To iesth / iużem byt práwie vmyślił vmrzeć.

9. Ale y sámi v siebie mieliśmy C wy-
rok śmierći / ábysmy nie dufáli sami
w sobie / ale w Bogu ktory wzbudza
vmarłe.

10 A ktory z tákowey śmierći wybá-
wił nas y wybawia/ w ktorym ná-
dzieię mamy iż też ieszcze wybáwi.

† Rzym.5.v.3.

11 † Gdy też wy bedźiećie nam pomá-
gáć modlitwą kthorą zá nas czynić
bedźiećie / ábyzá D dobrodźieystwo
ktore nam iest od wielá ich dáne były
czynione dźiękí zá nas od wielá ich.

D To iest/iż byt wy zwolon od niebe-
śpieczeńśtwá.

12 Abowiem toć iest przechwálánie ná
sze świádectwo sumnienia naszego/
iż z prostośćią y z szczeroścíą Boża/
nie z mądroścíą ćielesną / ále z łaską
Bożą przebywálismy ná świećie / á
zwłaszczá miedzy wámi.

13 Bo nie insze rzeczy piszemy wam/ni
żli czytacie/ábo też znacie/ á nádźie-
wam sie/ iż do końcá też poznacie.

E To iesth / ábych raz miał ták po-
wiedźieć / á drugi raz ináczey.

14 Jákoście też poználi nas pocześci/
iż iesteśmy przechwálániem wászym/
iáko y wy nászym/w dzień Pana Je-
zusow.

F To iest/prawdźi wy o ktorego wier-
nośći wątpić sie nie godźi.

15 A thák z thym vfániem chćiałem
przyidź do was przed thym/ábyśćie
wtore dobrodźieystwo mieli.

G Mową názywa opowiedánie Ewá-
nieliey/ktore ni wczym sobie prze-
ćiwne nie było iedno záwżdy iednáki-
e.

16 Y przez was przeyidź do Mácedoni
iey/ y zásiez Macedoniiey przeyidź do
was y od was być doprowádzon do
Zydowskiey źiemie.

H To iest/ w Bo-
gu ktore[a] syn iest
Krystus napew-
nieyßa prawda oy
cowska.

17 A gdym to vmyślił/ izalim vżył iá-
kiey niestáteczności? ábo izali ty rze-
czy ktore myśle/według ćiałá myśle/
ábyć we mnie było E Ták/y Nie?

I To iest/pewne á
nie odmienne sło-
wo obietnic iego.

18 Owszem F wierny iest Bog/iż G mo
wá nászá do was nie byłá/ták y nie.

K Abowiem iż sie
ták zda iákoby pá
wet miał mowić
z roskázowaniem/
tedy im oznáymu-
ie vmysł swoy iá-
kobyrzec chćiał/iż
nie przyßedźiem
ábych wam folgo-
wáć miał/ták tho
rozumieycie nie iá
kobych ia co mogł
stánowić sam z sie
bie około chwały
Bożey / y około z-
wiązánia y rozwią
zánia sumnienia
wáßego / ále iżem
iest sługa Bożym
ku potwierdzeniu
y pocießeniu wá-
szemu:

19 Abowiem syn Boży Jezus Kry-
stus / ktory miedzy wámi przez nas
iest przepowiedan/to iest/ przez mie
y przez Sylwáná / y Tymoteuszá/
nie był Ták y Nie/ale Ták H w nim
było.

20 Abowiem ile iest obietnic Bożych/
w nim sá[a] Ták / á w nim Amen/ ku
chwale Bożey przez nas.

21 Przytym ten ktory nas potwier-
dza z wámi w Krystusie/ y ktory nas
pomázał iestći Bog.

22 Ktory thez zapieczętował nas/ y
dał zadátek duchá w sercách nászych

23 A ia wzywam Boga ná świádec
two/ná dusze moie/iż folguiąc wam
ieszczem nie przyszedł do Koryntu.

24 Nie iżebysmy K pánowáli nád wiá
rą waszą/ ale iż iesteśmy słudzy wese-
ła wasze: abowiem wiárą stoicie.

Kápitulá 2.

1. Okázuie miłość swoie przećiwko nim. 7. Napominaiąc aby w táskę przyięli thego ktory pokutował. 14. Chwali sie w Bogu/ iż náuká iego była skuteczna aby iey prágnęli. 17. A iżby potwarce byli zgánieni.

1. Lem to vmyślnie vczynił/ábych zásie nie przyszedł z zásmuceniem do was.

2. Bo ieśli bych ia was zásmućił/ á ktoż iest coby mie vweselił/iedno ten ktory A smuthek ma ze mnie?

A To iest/ku polepßeniu swemu.

3. A tom ći wam napisał/ abych przyszedszy nie miał z tych smutku / z ktorych bych sie miał weselić / vfáiąc o was wszytkich/ że wesele moie wszytkich was iest.

4. Bom ći wam nápisał z wielkiego vćiśku y vtrapienia serca moie[a] z wielá lez/ nie abyście byli zásmuceni / ále ábyście miłość moie poznali/ ktorą ia mam bárzo obfitą przeciwko wam

5. A ieśliż kto przyniosł to zásmucenie/ nie mnie zásmućił/ále poczęści was wszytki/ábych onego nie obćiążył.

B To mowi o onym co był wyrzucon dla grzechu nieczystego.

6. Dosyć ći ma tákowy B człowiek ná zfukániu tym/ktore sie od wielá ich stáło.

7. Ták iżbyście wy mu dáleko wiecey odpuścić mieli/y ćieszyć go/by snadź zbytnim smuthkiem nie był pochłá-
nion tákowy.

8. Przetoż was proszę/ábyście miłość przeciwko niemu skuteczną okázali.

9. Abowiemći też dla tegom był nápi
sał/ ábych doswiadczenie wasze po-
znał/to iest/ieśliże na wszytko posłu-
szni iesteście.

10 A komu wy co przepuścićie y ia też/
ábowiem ieślim ia co przepuścił ko-
mu/dla wasem przepuścił C przed ob
liczności Krystusowa.

C To iest/nie obłu dnie.

11 Aby nas szatan D nie posiadł/ ábo-
wiemći wiem y zmysłánia iego.

D To iest/przez swo gość naßą zbytnią.

12 A gdym przyszedł do Troady ku
przepowiedániu Ewánieliey Kry-
stusowey/ y gdy mi sa E drzwi przez
Páná otworzone.

E To iest/ miałem przystęp snadny ku zbudowániu ko ścioła Páńskiego.

13 Nie miełem vlżenia duchowi mo-
iemu/ iżem nie nálazł Tytá brátá mo
iego/ále pożegnawszy sie z nimi/ wy
szedłem do Mácedoniey.

14 A dźiękuie Bogu/ ktory nas záw-
sze zwyćiężcámi czyni w Krystusie/ y
wonność vznánia swego obiáwia
przez nas ná każdym mieyscu.

Bo iesteśmy

15 Bo iesteśmy dobrą wonnością Krystusową Bogu w tych ktorzy zbáwieni bywáią/y w tych ktorzy giną.

16 Tym [F] wonnością śmierci ná śmierć/á onym wonnością żywotá ku żywothowi/ále ku thym rzeczám ktoż iest godny?

17 *Bo nie [G] przekupuiemy iáko wiele ich/słowem Bożym/ale iáko z szczerości/á iáko z Boga przed obliczności Bożą o Krystusie mowimy.

[F] To iest/moc Ewánieliey iest ták wielká iż sámá wonnością swoią może zbáwić ábo potępić.
[G] Greckie słowo znáczy fałszuiąc słowo Boże.
* Wyżśey.4.v.2.

Kápitulá 3.

1. Vrząd swoy zacnym czyni.7.13. Przyrownánie zakonu z Ewánielią.

1. Záż sie záśie zálecać poczynamy? Czyli potrzebuiemy/iáko niektorzy listhow zalecáiacych do was/ábo też od was zalecáiacych?

2. Listem nászym wy iesteśćie nápisánym w sercach nászych/ktory znáia y czytaią wszyscy ludźie.

3. Gdy sie okázuie/że iesteśćie listhem Krysthusowym przez nászę posługę sprawionym/napisánym nie inkaustem/ále duchem Bogá żywego/ nie na tablicách kámiennych/ále ná tablicách serca cielesnych.

4. A mamyć tákowe vfánie ku Bogu przez Krystusá.

5. Nie iżebyśmy byli godni sámi od siebie co myślić iákoby z nas sámych/ále godność nászá z Boga iest.

6. Ktory też vczynił nas godnemi sługámi nowego Testámentu/ nie [A] pisma/ále [B] duchá/ábowiem pismo zábiia/á duch ożywia.

7. A ieślić też posługá śmierći w pismie wyrázoná na kámieniách bylá chwálebna/ tak iż też synowie Izráelowi nie mogli pátrzyć na oblicze Moiżeszowe/dla chwały oblicza iego ktora miálá zniszczeć.

8. Jákoż nie dáleko wiecey posługá duchá bedzie chwálebna?

9. Bo ieślić posługá potępienia iesth chwálebna/ dálekoć wiecey posługá sprawiedliwości obfitnie w chwale.

10 Abowiem to co było vwielbiono/ nie z tey ći strony było vwielbiono/ to iesth co sie thycze chwały przewyższáiącey.

11 Bo ieślić tho co miało zniszczeć było chwálebne/dálekoć to wiecey co trwa iest chwálebne.

12 Przeto máiąc táka nádźieie/ práwie iáwney mowy vżywamy.

13 *A nie iesteśmy iáko Moiżesz ktory kładł zasłoneną oblicże swoie/ dla tego aby synowie Izráelowi nie pátrzyli ná [C] koniec tego co miało zniszczeć.

14 Ale zátwárdzone są zmysły ich: ábowiem áż y do dzisieyszego dnia táż zasłoná w czytániu stárego Testámenthu trwa/nie bedąc odkryta/ktora przez Krystusá zniesiona bywa.

15 Ale áż do dzisieyszego dnia gdy Moiżesz czythan bywa/ zasłona leży ná sercu ich.

16 Á gdy sie do Páná [D] náwroći/ bedzie odiета zasłoná.

17 † A Pan iest ći duch/á gdzieć duch Páński/támći wolność.

18 A my wszyscy odkrythym obliczem w chwale Páńskiey iáko w zwierćiedle sie przypátruiąc w toż wyobráżenie przemienieni bywamy z chwały w chwałe/ták iáko od ducha Páńskiego.

[A] To iest/ przepowiedáne tylko z zwierzchne pismá/ martwe y niepożyteczne iest.
[B] T.i. náuká duchowna ktora potwierdza w sercách przymierze Boże.
*2.Mo.34.v.33.

[C] To iest/iż niemogły do gruntu zrozumieć vrzędu/y postugi Moiżeszowey.
[D] To iest/kiedy zákon bedźie przystosowan ku Krystusowi.
† Jan.14.v.24.

Kápitulá 4.

1. Wierność Páwłowá w spráwowániu vrzędu iego. 8. A krzyż ktory nieprzyiaćiele iego przyczytáli mu ku zelżywości/bierze sobie ku chwále.

1. Ztą tego máiąc vrząd takowy/ iáko ći ktorzyśmy otrzymáli miłosierdźie/nie [A] osłábiamy.

2. Ale śmy odrzućili precz pokrywánia [B] nie przystoyne/nie postępuiąc w przewrotności/*ani fálszuiąc słowá Bożego/ale okázániem prawdy zálecáiąc sie v wszelkiego sumnienia ludzi przed Bogiem.

3. A iesli też iest zákrytá Ewánielia nászá/iestći zákrytá tym ktorzy giną.

4. W ktorych [C] Bog swiátá tego oślepił zmysły/to iest w niewiernych/áby im nie świecila świáthłość Ewánieliey Krystusowey/ktory iest wyobráżeniem Bożym.

5. Abowiem nie sámi siebie przepowiedámy/ale Krystusá Jezusá Pánem/ á sámi siebie sługámi wászemi dla Jezusá.

6. Abowiem Bog ktory rzekł/† áby sie z ciemności światłość wyiáśniła/ tenći iest ktory sie oświecił w sercach nászych ku [D] podániu świátłości vżynánia chwały Bożey w obliczu Jezusá Krystusá.

7. A mamyć ten skarb [E] w naczyniu gliniánym/ aby tey mocy zacność była Bożą/á nie znas.

8. Gdy my we wszem bywamy vtrapieni/ale przedsie nie iesteśmy ścisnie

[A] To iest/ nie vstáwami dla vćiskowy vtrapienia.
[B] To iest/tym ktorzy są ná thákowy vrząd przełożeni/ ale ludźiom z tym y bezecnym ktorzy sie świátłości chronią.
* Wyżśey.3.v.17.
[C] To iesth/ diabeł ktoremu służą.

† 1.Mo.1.v.3.
[D] To iest/ ábychmy bedąc od Bogá oświeceni inym tey świátłości vżyczáli.
[E] Choćia studzy stowá Bożego są wzgárdzeni/ á wszákże skarb ktory oni opowiedáią zacny iest.

ni/watpimy/ale nie zwatpimy.
9. Przesladowánie cierpimy/ale nie bywamy opuszczeni/bywamy zrzuceni/ale nie giniemy.
10 Zawsze [F] vmartwienie Páná Jezu sowe noszac na ciele/ aby y on żywot Páná Jezusow w naszym ciele był okazan.
11 [G] Abowiem my ktorzy zywiemy/zá wsze bywamy wydáni ná śmierć dla Jezusa/ aby thež żywot Jezusow był okazan w śmiertelnym ciele naszym.
12 A tákże w nas okázuie śmierć moc swoie/a żywot w was.
13 A iż mamy tegoż duchá wiáry/iáko napisano iest/ [*] Vwierzyłem á przeto żem mowił/y my thež wierzymy/y dla tego też mowimy.
14 Wiedzac iż ten ktory wzbudźił Páná Jezusa/y was wzbudźi przez Jezusá/y postawi z wami.
15 Abowiemći wszythki rzeczy sa dla was/ aby łáská ona bárzo obfitha/ z dziękowániem wiela ich/ obfitsza sie stáłá ku chwale Bozey.
16 Dla tegoć nie osłabiámy/ ale choć thež nasz zwierzchni człowiek zepsowan bywa/ przedsie wnetrzny człowiek odnáwia sie ná káżdy dzień.
17 Abowiem bárzo krotki a lekki vćisk nász/zacnie á známienicie sprawuie nam wiekuiśka wage chwały.
18 Gdyż my nie pátrzymy ná rzeczy ktore sa widome/ ale ná ty ktore nie widome sa/ ábowiem ty ktore sa widome/ sa doczesne: ábowiem niewidome sa wieczne.

[F] To iest/ vtrapienia ktoremi iesteśmy ćwiczeni ku rozmyślániu vmartwienia żywothá doczesnego.
[G] To mowi dla tego iż oni chcieli Ewánielicy bez krzyża.

[*] Psálm.116.v.10.

Kápitulá 5.

1. O Krzyżu. 10. Dár Krystusow. 20. Vrząd wiernych.

1. Aiste wiemy/ iż ieśli przybytek tego ziemskiego [A] domu nászego będzie skázon/ zbudowánie mamy od Bogá/to iest mieszkánie nie vrobione ręką/wiekuiste ná niebie.
2. Abowiem dlatego wzdychamy/ [*] żądáiąc być przyobleczeni przybytkiem naszym ktory iest z nieba/
3. Jeśliże będziemy náleźieni przyobleczeni/á nie nágiemi.
4. Bo my ktorzy iesteśmy w tym przybytku/ wzdychamy będąc obćiążonemi/ w ktorym nie żądamy być zwleczeni/ ale przyobleczeni/ áby pożárta była śmiertelność od żywotá.
5. Przytym ten ktory nas stworzył ku temu/ iest Bog/ ktory też nam dał zádátek duchá.
6. Dufáiąc tedy záwsze/ y wiedząc że iesteśmy przychodniami [B] w ciele/ iesteśmy od Páná [C] daleko.
7. Abowiem przez wiárę chodźimy/á nie przez widzenie.
8. Dufamy thež/ y wolimy precz wynidź z ciáłá/á idź do Páná mieszkać.
9. A przetho też vprzeymie żądamy y mieszkáiąc/ y precz idąc/ byśmy byli iemu wdzięcznymi.
10 [I] Abowiem mamy stánąć iáwnie wszyscy przed stolicą Krystusowa/ áby káżdy odniosł coby ná ciele wziął słusznie wedle tego/ co vczynił/ ábo dobrego ábo złego.
11 Wiedząc tedy on strách Páński/ ludzie ku wierze przywodzimy/á iestechmy v Bogá iáwnemi/ y nádziewam sie/ iż też w sumnieniách wászych iestechmy iáwnemi.
12 A iśćie nie powtore sámi siebie zálecamy wam/ale wam dáiemy przyczynę ábyście sie chlubili z nas/ żebyście mieli co rzec przećiwko tym ktorzy z oblicza chwały szukaią/á nie z sercá.
13 Bo [D] choć száleiemy/ Bogu száleiemy/choć iesteśmy rozumu zupełnego/ wam iesteśmy.
14 Gdyż ona miłość Krystusowá przyćiská nas/y gdyżechmy też to postánowili/ iż ieśli ieden zá wszytki vmárł/ tedy wszyscy byli vmarłymi.
15 A zá wszytki vmarł/ ábyći ktorzy żywa nápotym sobie nie żyli/ ale temu ktory zá nie vmárł/y powstał.
16 Przeto nápotym żadnego nie [E] znamy wedle ciáłá/ choć thež vznaliśmy Krystusá wedle ciáłá/ [E] wszákże theraz wiecey nie znamy.
17 A ták ieśli kto iest w Krystusie/ nowemći stworzeniem iest [*] stáre rzeczy przeminęły/ oto sie wszytki nowo stáły.
18 A wszytki rzeczy sa z Bogá ktory nas sobie poiednał przez Jezusá Krystusá/ y dał nam posługowánie ziednánia.
19 Abowiem Bog był w Krysthusie świát sobie iednáiąc/ nie przyczytáiąc im grzechow ich/y położył w nas mowę te zjednánia.
20 A ták w imie Krystusowe iesthesmy posły/ iákoby Bog was prosił przez nas/ Prosimy tedy dla Krystusá/ ábyście sie poiednali z Bogiem.
21 Abowiem to vczynił/ iż ten ktory nie vznał grzechu/ stał sie [G] grzechem

[A] To iest/ to ciáło ktore mamy miásto przybytku.

[*] Ziáw.16.v.15.

[B] To iest/ poki żywiemy ná świecie.
[C] Słowo Greckie znáczy wędrować/ iákoby chciał rzec że ná tym świecie wendrujemy nie máiąc tu pewnego mieszkánia áż do oyczyzny nászey przyidźiemy/á z pánem żyć będźiem/ od ktorego my wedle ciáłá ieszcze dáleko iesteśmy.
[I] Rzym.14.v.10.

[D] Mowi wedle mniemánia przeciwnikow swoich.

[E] To iest/ chwalimy ábo ważemy.
[F] Mámy Krystusá znáć duchownie y wedle mocy iego nie cielesnie.
[*] Ezá.43.v.19. Ziáw.21.v.5.

[G] To iest/ ofiárą zá grzechy/ ábo w ofyrę zá grzechy náße ná sobie nosił.

zá nas/ábysmy sie sthali sprawiedliwoścĩa Boża w nim.

Kapitulá 6.

Nápomina ku żywotowi krześćiáńskiemu.

1. Owszem iáko sługy ná-
pominamy was/ ábyście
wy dármo łáski Bożey nie
przyieli.

2. Abowiem mowi Bog * Czásu przy-
iemnego wysłuchałem cie/ á w dzień
zbáwienia rátowałem cie/ Oto the-
raz czás przyiemny/ otho teraz dzień
zbáwienia. * Ezá.49.v.8.

3. Nie dawaymy żadnego pogorsze-
nia w żadney rzeczy/ aby posługowá-
nie nie było posromocone.

4. Ale y we wszytkim † sthawamy sie
iáko sługy Boży/ z wielka cierpliwo-
ścĩa/ w vtrapieniu/ y w potrzebách/
y w vćiskách. † 1.Kor.4.v.1.

5. W vbiciu/ w więzieniu/ w roster-
kách/ w pracách.

6. Przez czystość/ przez posty/ przez
łáskáwość/ przez dobroć/ przez Duchá
świete° / przez miłość nie obłudna.

7. W mowie prawdy / w mocy Bo-
żey/ przez zbroie sprawiedliwości/
ręka práwa y lewa.

8. Przez chwálę y sromotę/ przez osła
wienie y dobrą sławę/ iákoby zwodni-
cy/ ále prawdźiwi iesteśmy.

9. Jáko nie znáiomi / ále znáiomi ie-
steśmy/ iáko vmieráiący/ ále otho ży-
wiemy/ iáko będąc pokárámi / ále nie
iesteśmy żábici.

10 Jáko żáluiący/ ále zawsze weseli/ iá
ko vbodzy/ ále ich wiele vbogacamy/
iáko nic niemáiący/ ále wszytko trzy-
mamy.

A Tymi słowy o-
kázuie chuć swoie przećiwko nim.

11 O Koryntowie/ [A] vstá nász otwo
rzone są ku wam/ serce nasze rozszerzy
ło sie.

B To iest/ wy w mo
im sercu iesteście iáko w mieszkániu
przestronym gdy
żem wam wszytko
swe serce obiáwił
y tákem ie práwie
rozprzestrzenił á-
bych was do nie-
go przyiął / ále w
12 wás mnie ćiásne
mieysce iest gdyżes
cie mie tákie mieli
13 przyiąć do siebie á-
bysście mi chuć mo
ie przećiw wam ro
wną chućią oddáli
14 15 ¶ Ekle.33.v.21.

12 Nie mieszkácie ciásno [B] w nas/ ále
ieśteście ścisnieni w wnętrznościách
wászych.

13 A ia od was żądam/ ábyście mi toż
oddáli/ mowie iáko synom/ rozprze-
strzeńćież sie y wy.

14 ¶ Nie bądźcie złączeni nierzadnym
iárzmem z niewiernemi: ábowiem co
zá towárzystwo spráwiedliwości z
niespráwiedliwością? á co zá społe-
czność świátłości z ćiemnościámi?

15 A co zá zgodá iest Krysthusowi z
Belialem? abo co zá część wiernemu
z niewiernym?

16 A co zá zezwolenie iest Kościołowi
Bożemu z Bálwany? ¶ Abowiem wy
iesteście kościołem Bogá żywego/ iá
ko mowił Bog / * Będę mieszkał w
nich/ y chodźić będę/ y będę Bogiem/
á oni mnie będą ludem. ¶ 2.Kor.3.v.17. * 3.Mo.26.v.12.

17 † A przeto wynidźćie z pośrodku ich/
y odłączćie sie/ Mowi Pan/ á nieczy
ste° nie tykáyćie sie/ tedy przyimę was † Ezá.52.v.11.

18 Y będę wam zá oycá/ á wy będźiećie
mi zá syny y corki / ¶ Mowi Pan wo-
szechmogący. ¶ Jerem.31.v.18.

Kápitulá 7.

Nápominánie ku czystości.

1. Máiąc tedy nami-
leyszy ty obietnice/ oczy
śćmyż sámi siebie od wszelákie° splu-
gáwienia ćiáłá y duchá/ dokonywá-
iąc poświęcenia z boiáźnią Bożą.

2. Przyimićież nas/ Żadnemu smy krzy
wdy nie vczynili/ [A] żadnegosmy nie
skáźili/ żadnegosmy nie złupili. A To iest/ żadnego
chwy ná iego do-
brym mieniu nie
zepsowali.

3. Ku osądzeniu wászemu nie mowię/
bo przedtymem rzekł iż wy w sercách
nászych iesteście ku [B] społeczney śmier-
ći/ tákże y społecznemu żyćiu. B To iest/ nieposą-
dzam was w nie-
wdzięczności/ ani
wzdrádzię.

4. Mam wielkie bespieczeństwo mo-
wienia v was/ mam wielkie chlubie-
nie z was / iesteḿci napełnion pocie-
chy/ á dziwnie obfithuie weselem we
wszytkim vtrapieniu nászym.

5. Abowiem przyszedszy do Mácedo-
nicy/ ćiáło nasze żadne° vlżenia nie
miało/ owszem we wszytkim byliśmy
vćisnieni / zewnątrz bithwy / á we
wnątrz strachy.

6. Ale ten ktory ćieszy [C] vtrapione/ po C Tymi słowy da
wa znáć o nieroze-
rwáney miłości.
ćieszył nas Bog przyśćim Tytuso-
wym.

7. A nie tylko przyśćim iego/ ále thez
pociechą ktorą on wźiął z was/
gdy nam oznáymił vprzeyme żadá-
nie wásze / płácz wasz / y chuć wásze
dlá mnie/ ták iżem sie ieszcze [D] wiecey D To iest / wszytki
boleści y vtrapie-
nia wáße przewy-
ciężytem weselem
moim. weselił.

8. Abowiem chociam was zásmućił
przez list/ tego mi nie lito/ chociam zá
łował: bo widzę iż on list was zá trá
sował/ chociaż do czásu.

9. Theraz rádnie sie / nie iżeście zá-
smuceni byli/ ale iżeście byli zátrá-
sowáni ku vpámiętánin: ábowiem by
liście zásmuceni wedle Bogá / ták iż
w żadney rzeczy szkody śćie nie pod-
ćili dla nas.

10 * Abowiem smutek ktory iest wedle * 1.Piotr.2.v.19.

Bogá/ tenże opámietánie sprawuie ku zbawieniu/ ktorego nigdy żałowáć nie możemy/ aleć smutek świátá śmierć sprawuie.

11 Abowiem oto izeście wedle Boga byli zásmuceni / iáka wielka pilność w was sprawiło/ y owszem iako pilna [E] obmowe / owszem żałość/ owszem boiaźń/ owszem vprzeyme żadánie /owszem zapálczywa chęć / owszem pomstę? ná koniec we wszytkim iáwnieście okazali / izeście czystemi w they rzeczy.

[E] Dawa znáć iáko byli pilni czyniąc dosyć rostkazániu Páwtowemu / A to im za obmowe stało ze sie thym złym vczynkiem brzydzili.

12 Záiste chociam do was pisał/ nie pisałem wam dla onego ktory był krzywde vczynił/ áni dla tego ktoremu sie krzywdá stáłá/ ále iżby miedzy wami znáczna byłá oná pilność nászá o was przed oblicznością Bożą.

13 Dla tegośmy pociechę wźieli z pociechy wászey / alesmy sie nawiecey rádowali z wesela Tytusowego / iż ochłodzon iesth duch iego od was wszytkich.

14 Abowiem ieślim y niego z wás sie w czym przechwalał/ nie záwstydziłem sie/ iákośmy wszytki rzeczy prawdźiwie mowili wam/ tak też y przechwalánie nászе v Tytusá / prawdźiwym iest znalezione.

15 A wnętrznośći ie° ku wam wiecey wzruszone są/ gdy wspámietywa posłuszeństwo wszythkich was/ y iákoście go z boiaźnią y z strachem przyieli.

16 Rádnie sie tedy iż wam we wszytkim dufam.

Kápitulá 8.

1. Nápomina ie/ áby trwáli w czynieniu iát mużny dobrowolney.

1. [R] Zytym bráćia/ oznaymuiemy wam łáskę Bożą dáną kościołom Mácedoniiey.

2. Iż w wielkim doświádczeniu vtrapienia obfitowało wesele ich/ á vbostwo ktorym byli prawie do gruntu wyniszczeni opłynęło ku [A] wielkiey szczodrobliwości ich.

[A] To iest/ iż z wielką ochotą á nie żboiaźnią ábo wymáwiánim iákowym pięćáli vbogim.

3. Abowiem świádkiem iestem/ iż ochotni wedle możności/ y thez nád możność dobrotliwemi byli.

4. Z wielą prozb żądaiąc nas / ábysmy przyięli [B] łáskę y społeczność posługi ktora świętym bywa czynioná

[B] To coby drudzy ociężeniem názwáć mieli to on názywa łáską/ to iest á by był vczesthnikiem posługi ktora bywáłá około vbogich.

5. A nie tak iákośmy sie spodźiewali/ ále sámi siebie oddali naprzod Pánu/ potym y nam przez wolą Bożą.

6. Ku temu/ ábysmy nápominali Tytusá/ iżby iako przed tym począł/ tak też dokonał v was teyże łáski.

7. A tak iáko we wszytkim obfituiecie wiárą /y mową/ y vmieiętnością y wszelaką pilnością /y swą miłością przeciwko nam/ tak też ábyście w tey lásce obfitowáli.

8. Nie roskázuiąc mowię/ ále przez stáránie inych/ szczyrość miłości wászey oświádczáiąc.

9. Abowiem wiecie dobrotliwość Páná nászego Jezu Krysthá / iż sie dla nas vbogim stał będąc bogáty/ ábyście vbogáceni byli vbostwem iego.

10 A w tey rzeczy zdánie moie opowiedam: ábowiem to wam pożyteczno/ kthorzy nie tylko czynić / ále y chcieć przedthymeście poczęli/ roku przeszłego.

11 A teraz to cośćie czynić poczęli dokonáwáycie/ áby iáko było ochotne ono chcenie/ tak też áby było toż dokończenie z tego co maćie.

12 Abowiem ieśli przed tym był ochothny vmysł / thenże iesth przyiemny wedle thego co kto ma / á nie wedle tego co nie ma.

13 Bo nie áby inszym mieli vlżenie/ á wy vthrapienie / ále zárowno ná then czás wászá obfithość nágradzá ich niedostátek / áby thež y ich obfitość wasz niedosthátek nágradzała/ żeby było porownánie.

14 Jáko iest napisano/ *Ktozy wiele nazbieral/ nie wiecey miał/ á kto málo/ nie mniey miał. *2.Mo.16.v.18.

15 A dźiękuię Bogu ktory włożył thо stáránie o was w serce Tytusowe/

16 Iż ono nápominánie za wdźięczne przyiął/ że też więtsza pilność okázuiąc/ dobrowolnie do was przyszedł.

17 Posłaliśmy też wespoł z nim bráthá onego/ ktore° chwałą iest w Ewanieliiey po wszytkich kościelech.

18 (A nie tylko to/ ále też obran iest od kościołow zá towárzyszá drogi nászey/ z tą dobrotliwością ktorą bywa szafowaną od nas ku chwale sámego Páná/ y ochotnemu sercu wászemu)

19 Wystrzegáiąc sie tego/ áby was kto nie gánił/ w tey szczodrości/ kthora bywa száfowana od nas.

20 I Ktorzy poczćiwych rzeczy pilnuiemy / nie tylko przed Bogiem ále też przed ludźmi. iRzym.12.v.17.

21 Posłaliśmy też z nimi bráta nász° kthoregośmy często doświádczyli w wielu rzeczách być pilnym/ á teraz dáleko pilnieyszym dla wielkiego vfánia/ ktore mam o was.

22 A iesli idźie o Tytusá/ iestći moim to
wárzyszem/y v was pomocnikiem/á
iesliż o brácia násze/ sać posłowie ko/
ściołowi/ y chwała Krystosowa.
23 A ták doświádczenie miłości wá
szey/ y przechwalánia nászego o was/
pokážćie nád nimi przed oblicznością
kościołow.

Kápitulá 9.

3. Okázuie przyczyne dla ktorey Tytus y to
wárzyłe iego do niego przyßli. 6. Nápomi/
na ie aby ochotnie iálmużne dawáli. 7. Oká
zuiąc pożytek ktory z tego przyidzie.

1. A Bowiem o posługo
wániu ktore bywa czynio
ne świętym/ nie potrzebá
ábych wam pisał.
2. Bo znam ochotne serce wásze/ kto/
rym sie przechwálam o was v Mácedończykow/ iż Achájá gothowá iest
od roku przeszłego/ á chuc ktora od
was wyszłá/ wiele ich pobudźiłá.
3. Y posłałem thy bráty/ iżby przech/
walánie násze o was nie było próżne
w they mierze/ ábyśćie iákom powie
dźiał gotowymi byli.
4. By snadź iesliby zemna przyszli Má
cedończycy/ a zástaliby was nie goto
we/ ábychmy my nie byli zawstydze/
ni/ (á mowie by iedno nie wy) w tym
ták bespiecznym przechwalaniu.
5. A thák zdáło mi sie zá potrzebna
rzecz nápomionáć bráćia/ áby pier/
wey do was przyszli/ á pierwey zgo/
towali wasze szczodrobliwość przed
tym opowiedźiáną/ áby byłá gotowá
ták iákoszczodrobliwość/ á nie iáko
rzecz poniewolna.
6. A toć mowie/ Kthory sieie skąpie/
skąpie też żáć będzie/ A kto sieie hoy/
nie/ też hoynie żáć będzie.
7. Każdy iáko vmyślił w sercu swoim/
ták niechay da * nie z frásunkiem/ áni
z przymuszenia: † ábowiem wesołe/
go rozdawcę Bog miłuie.
8. A Bog mocen iest vczynić/ áby opły
nęłá w was wszeláka dobrotliwość/
abyśćie we wszythkim záwsze máiąc
ile potrzebá/ obfithowáli w każdym
vczynku dobrym.
9. Jáko nápisano iest/ ‖ Rozdźielił/ y
rozdał vbogim/ szczodrobliwość ie/
go trwa ná wieki.
10 A kto dodaie násienia sieiącemu/ ten
że wam doda y chlebá ná pokarmy/ y
rozmnoży osiewki wásze/ y przysporzy
owocow szczodrobliwości wászey.
11 Abyście we wszytkich rzeczách byli
vbogáceni ku wszelákiey szczodro/
bliwości ktora przez nas to spráwu/
ie/ iż dzięki Bogu bywáią czynione.
12 Abowiem szafowánie tey [A] iálmu
żny/ nie tylko nágradza niedostátek
świętych/ ále też w tym obfithuie/ iż
zá to wiele ich Bogu dźiękuią.
(Gdyż przez doświádczenie tey po/
sługi Bogá chwalą/ zá zgodne wasze
poddáństwo pod Ewánielią Kry/
sthusowe/ y zá życzliwe przeciwko
sobie y wszytkim vżyczánie).
14 A iż sie też oni modlą zá wámi/ y
żadáiąc was dla łáski Bożey ktora
sie w was zacnie okázuie.
15 A niech będzie Bogu chwałá zá nie
wymowny dar iego.

[A] W Greckim stoi ofiáry/ ábowiem to co bywa vbogim dano tedy iest wdzięczną ofiárą Bogu.

Kápitulá 10.

1. Broni siebie y vrzędu swego Apostolskie
go/ á nápomina ie ku postuszeństwu 11: O
kázuiąc iáka iest moc ie°/ a iáko iey vżywat.

1. A Ja sam Páwel
proszę was przez dobro
tliwość y litość Krystusowe ktory [A]
obliczńie iestem pokorny miedzy wa/
mi/ á w niebytności iestem śmiały
przeciwko wam.
2. A othoć proszę ábych będąc oblicz/
nie nie był śmiałym tym vfaniem kto
rym myślę być śmiałym ná niektore/
co o nas rozumieią/ iákobysmy we/
dług ciáłá chodźili.
3. Abowiem chodząc [B] w ciele/ nie we
dług ciáłá walczymy.
4. Bo zbroie walki naszey nie są [C] cie/
lesne/ ale z mocy Bożey mocne/ y ku
podwroceniu [D] mieysc obronnych/ kto
remi rády podwracamy.
5. Y wszeláką wysokość ktora sie wy/
wyższa przeciw poznániu Bożemu/
y poimáną wiedźiemy wszelką myśl
ku posłuszeństwu Krystusowi.
6. Y gotową mamy pomstę wszelákiey
krnąbrności/ gdy nápełnione będzie
posłuszeństwo wásze.
7. Jzali sie ná rzeczy zwierzchowne o/
glądaćie? Jesli kto sobie dufa iż iest
Krystusow/ niech zasie to sam z siebie
myśli/ Jż iáko sam iest Krystusow/
ták też y my Krystusowemi iesteśmy.
8. Abowiem ieślibych sie ia nieco wie
cey przechwálał z mocy nászey/ kto/
ra nam dał Pan ku zbudowániu/ á
nie ku podwroceniu wászemu/ nie
záwstydze sie.
9. Abym sie nie zdał iákobych was ch/
ćiał przestrászyć przez listy.
10 Abowiemći (mowi) listhy ciężkie
są/ y mocne/ ále oblicznosć ciáłá iest
niemocna

[A] Ty słowá były ktoremi go obmáwiali nieprzyiaćiele iego/ áby thym sposobem zacność vrzędu iego zniżćzyli.

[B] To iest/ chociáż ochmy wedle ciáłá podobni inym ludźiam.

[C] To iest/ tákowe ktoremi ludźie iednáią sobie powáge iedni v drugich y czynią ony zacne spráwy wedle świátá.

[D] To rozumie o tym wßythkim co powsthawa walczy przeciw Bogu.

* Rzym. 12. v. 8.
† Eccle. 35. v. 11.
‖ Psal. 112. v. 9.

niemocna / á mowá nicżemna.

E Mowi przećiwżym kthorzy sobie lekce ważyli vrząd iego / gdźie sie tu śmieie z ich hárdości vkázuiąc ich głupstwo / gdyż nigdy nie vczynili nic godnego chwały / áni pozyskali nikogo Krystusowi / gdyż Korynthczycy byli náwrocemi od Páwłá ku Pánu / á oni fałeßni náuczyćiele nigdźiey z Korynthu niepostali / áni mogli vkázáć żadnego świádectwá pewnego o swych spráwach / ábo iżby kogo ku Pánu náwrocić mieli.

* Efes. 4. v. 7.

F Ták názywa pomiar kthory Bog dáłtoby żnurem rozmierzył / rák iż też y Apostołowi niegodziło sie przechodźić zá kres zámierzony / áni też fałeßnym Apostołom w to sie wtrecáć / á tenći pomiárnic inego nie iest iedno kráinyony ktore Bog wydźielił Páwłowi ku opowiedániu Ewánieliey.

† Jerem. 9. v. 23. 1. Kor. 1. v. 31.

ieśli przyimuiecie inego duchá ktoregoście nie wzieli / ábo insza Ewánielia ktoreieśćie nie przyieli / tedybyście go A dobrze ćierpieli.

A Korkie ze tthego że tarwie przyimowáli do siebie fałßywe Apostoły.

5. Boć mnimam / iżem ni w czym nie byl niższym nizli nazacnieyszy Apostołowie.

6. A chociem iest prostak w mowie / á wszakże nie w vmieiethności : ále smy koniecznie byli iáwni we wszythkich rzeczách v was.

7. Izalim zgrzeszył żem sámego siebie vnizył / abyście byli wywyższeni / á iżem dármo Ewánieliia Bożą przepowiedał wam?

8. B Złupiłem ine kościoły / wziawszy od nich zapłatę ku themu abym wam posłużył.

B Aboweiem w tym Korynćie mießkał dowáli mu y w nośći ine kościoły.

9. A gdym byl v was / y potrzebowałem / nie bylem C prożniuiącym z czyiá szkoda : ábowiem czego mi nie dostáwało / dodáli bráćia ktorzy byli przyszli z Mácedoniey / i á we wszytkim strzegłem ábym wam nie był ćieżkim / y strzedz bede.

C Stowo Greckie znaczy być zthrowiátem.

† Nijey. 12. v. 13.

10 Jestći prawdá Krystusowá we mnie / iż to przechwalanie nie będzie záwárthe przećiwko mnie w kráinách Achaiskich.

11 Y czemuż? przetoli iż was nie miluie? Bog to wie.

12 Ale co czynie ieszcze vczynie ábym odiął D przyczynę tym ktorzy przyczyny żądáią / áby w tym z czego sie chlubia byli náleżieni takowi iáko my.

D Bo fałßywi Apostołowie chcieli sie okázáć zacnieyßemi nad Páwłá tym obyczáiem / iáko by żadney zapłaty ábo nágrody od kościołow nie wźieli.

13 Abowiem takowi E fałßywi ápostołowie / sa robotniki chytremi / przemienieni w Apostoły Krystusowe.

E Názywa ie fałßywemi Apostoły nie iżby iáką náuke fałßywą śiali / co potym pewnie vczynić mieli / ále iż posługowánia swego nie ßczyrze spráwowali / á záyrzeli Páwłowi o.

14 A thoć nie dźiwno : ábowiem sam szátan przemienia sie w Aniołá świátłości.

15 Nie wielkać tedy rzecz / ieśli też sługi iego przemieniáią sie ná kształt sług sprawiedliwości / ktorych dokończenie będzie podług vczynkow ich.

16 Powtore powiedam / ábym mie kto nie mnimał być głupim / Bo ináczey przyimuiećie mie też choć iáko głupiego / ábym sie ia thez máluczko przechwalał.

17 Co mowie nie mowię F wedle Páná / ále iáko przez głupstwo / w thym bespiecznym przechwalániu.

F To mowiąc przeds sie vmysłem swoim proßto sie ná páná ogląda / a tomu wi iákoby z nieiákiem dopußczeniem więcey wzgląd máiąc ná gotę sterá nißli ná same rzeczy.

18 Gdyż wiele sie ich przechwala G wedle ciała / y ia sie też przechwalać będę.

G To iest / z tych rzeczy ktore zwierzchowne sa iáko zacność rodzáiu y inne thym podobne ktore sa tego świátá.

19 Abowiem rádźi znośićie głupie / będąc sámi mądremi.

Bo zno-

Kapitu. II.

5. Zacność vrzędu swego okázuie. 12. Pilność swoie w nim záleca. 13. Chytrośći fałßywych ápostołow opowieda. 16. Przewrotny rozsądek Korynthow. 22. Chwały iego.

1. Gżedayto / ábyście znosili málucżko głupstwo moie / á iśćież wy mie znośićie.

2. Abowiem zadam was z chutliwa miłośćia Bożą / bom was nágotował / ktorebym iednemu mężowi zá pánienkę czystą stáwił / to iest Krystusowi.

* 1. Mo. 3. v. 4.

3. Ale sie boie / iż * iáko waż zwiodł Ewę chytrośćią swoią / ták áby skáżone vmysły wásze nie odstąpiły od szczerości / ktora iest w Krystusie.

4. Abowiem ieśliby przyszedł ten coby ińszego Jezusá przepowiedał / ktoregośmy my nie przepowiedáli / ábo

20 Boznośćie ieśli was kto zniewa-
la/ ieśli was kto pożyra/ ieśli kto bie-
rze/ ieśli sie kto wywyższa/ ieśli kto
was w lice bije.

21 Jać to ku sromośćie mowie/ dla te°
iżechmy byli [H] mdłymi/ y owszem w
czymby kolwiek kto chćial być śmia-
ły (z głupstwá to mowie) [I] yia też
śmialym bede.

22 °Ebreyczycy sá? iestem y ia/ Izrael
czycy sá? y iam też iesth/ Plemieniem
Abrahámowym sá? iestem y ia.

23 Słudzy Krystusowi sá? [K] (głupieć
mowie) przewyższam ia/ w pracach
obfićie/ w obiczowániu nád miárę/
w więzieniu obfićie/ w śmierćiach
często.

24 ♀Od Zydow podiałem [L] pięć kroć
czterdzieści plag bez iedney.

25 *Trzy kroć bylem obiczowan/ † ra
zem byl ukámionowan/ °trzy kroć by
łem w rozbiciu okrętu/ bylem w mo-
rzu głębokiem we dnie y w nocy.

26 W drogách częstom bywał/ w nie-
bespieczeństwách rzek/ w niebespie-
czeństhwách zbojcow/ w niebespie-
czeństwách od swoich przyrodnych/
w niebespieczeństhwách od poga-
now/ w niebespieczeństwach w mie-
śćie/ w niebespieczeństwách ná pu-
szczy/ w niebespieczeństwach na mo
rzu/ w niebespieczeństhwách miedzy
fałszywa bráćia.

27 W pracy/ w kłopoćiech/ w czuyno
śćiách często/ w głodzie y w prágnie-
niu/ w pośćiech często/ w zimnie y w
nágości.

28 Oprocz [M] tych rzeczy ktore sie zwierz
chu przydáia/ Ciśnie mie ono [N] woy
sko ktore każdy dzień ná mie powsta
wa/ to iest stáránie o wszytkich kos-
ćielech.

29 Kto bywa trapion/ żebych ia też
nie miał być trapion? Kto bywa obrá
żon/ żebym ia też nie miał być vpa-
lon?

30 Jesli sie potrzebá przechwáláć/ [O]
bede sie przechwalał z tego co ná moie
krewkość należy.

31 Bog y oćiec Páná náśze° Jezu Kry
stá chwalebny na wieki/ wie iż ći nie
klámam.

32 *W Dámászku stárosthá Krolá
Arety osádźił był straż w mieśćie Dá
másztże ńczykow chcąc mie poimać.

33 Alem był oknem w koszu spusz-
czon z muru/ y vszedłem rąk iego.

Kápitulá 12.

1 Chlubi sie z swey zacnośći. 5. Ktora na
wiecey na leży w vniżeniu iego. 11. Winu-
ie Korynthczyki/ Opowieda im vprzey-
mą miłość swoie. 20. Aby byli gotowi kiedy
przyidzie.

1. Ście mi nie iest pożyteczna rzecz przechwalać sie/ ábo wiemći przyide do widzenia y obiawie nia Páńskiego.

2. *Známći człowieká w Krysthusie przed czterna śćia lat (ieśli w ćiele nie wiem/ ieśli nie w ćiele/ nie wiem/ Bogći wie) ktory był zachwycon áż do trzećiego nieba.

3. A znam tákowego człowieka/ (ie-
śli w ćiele nie wiem/ ieśli nie w ćiele
nie wiem/ Bogći wie)/

4. Iż był zachwycon do Ráiu/ y sły-
szał niewymowione słowá/ ktorych
sie człowiekowi [A] nie godźi powiedać

5. Z tákowego człowieka bede sie prze
chwálał/ á z siebie samego nie bede sie
przechwálał/ wyiąwszy z krewkośći
moich.

6. Abowiem ieślibym sie chćial prze-
chwáláć/ nie bede głupim/ boć pra-
wde powiem/ ale ść?omnie mowie/
áby kto o mnie nie myślił nádto czym
mie być widźi/ ábo co słyszy odemnie.

7. A iżbych zacnośćia obiáwienia nie
był nad miárę wywyższon/ dan mi
iest stárk w ćiało/ y aniol szátan/ áby
mie [B] policzkował/ żebych nie był nád
miárę wywyższon.

8. Dla czegom trzy [C] kroć Páná pro-
śił áby odemnie odszedł.

9. Y rzekł mi: Dosyć tobie ná mey łáśce/
ábowiem możność moiá przez krew
kość bywa dokończoná. Bárzo rad
thedy bede sie przechwálał rádszey z
krewkośći moiey/ áby we mnie mie-
szkáłá moc Krystusowá.

10 Dla thego sie kocham w krewkoś-
ćiách/ w lekkośćiách/ w potrzebách/
w prześladowániu/ w vćiskách dla
Krystusa: ábowiem gdy nie moge/ te-
dym możny iest.

11 Stałem sie głupim przechwáláiąc sie/
Wyśćie mie przymusili/ bomći ia od
was miał być zálecan: ábowiem w ża
dney rzeczy nie byłem podleyszym
nád przednieysze Apostholy/ áczem
też nic nie iest.

12 Znáki Apostolstwá moiego wyko
náne sa v was/ przez wszeláką ćierp-
liwość/ znáki/ y cudá y mocy.

Bo coż

H To iest/ wzgárdzonemi.

I Powieda że wsiadney rzeczy nie bedźie podleyszym nád ine.

K Iákoby tak rzekł niech tak bedźie że bym sie ia głupie chlubił/ á wszákże prawdziwe iesth chlubienie moie.

L 5. Mo. 25. v. 3.

* Dźiey. 14. v. 19. y 16. v 22. y 27. v. 14.

L To iesth/ każdy raz thrzydźieści y dźiewięć plag/ co zaiste było podług srogości zakonu/ iáko nápisano w 5. Mo. 25. v. 3. gdźie pismo wspomina cźterdzieści plag/ ále oni według vstaw swoich vćzynili byli trzydźieści y dźiewięć.

M To iest/ oprocz pracey robot y frásunkow inych.

N Drudzy wykłádáią tho słowo vstáwiczne stáránie ktore kogo dolega álechmy my woleli zostháwić w tasność słowá Grec kiego.

O Vtrapienia srodze rozumie nákowienie/ bićie/ prágnienie/ nágości/ y ine rzeczy.

P Dźiel. 9. v. 24.

A To iest/ kthore niepodobna rzecz áby cźłowiek wymowić miał/ ábowiem sie nam o tym nie godźi mowić co przewyższa náss rozum.

B Názywa policzkowánia sathańskie ciężkie pokusy kthoremi był ze wszad ogármion/ ktore to sprawowáły/ iż ieszcze w nim zostháło było wiele niedostáthków.

C To iest/ cźiesthokroć.

D To iest/ okázuie sie w krewkośći ludzkiey.

13 Bo coż iest czymbyśćie pobleyszy by li nád inſze zbory: iedno iżem niebył prożnuiacym z waſza ſzkoda / przepuśćcie mi te krzywde.

14 Othoć trzeći raz iesthem gothow przyść do was/ á niebede prożnuiacym z waſza ſzkoda / abowiem nie ſzukam wáſzych rzeczy/ále was/ boć nie ſynowie máia rodzicom ſkarbić/ ále rodzicy ſynom.

15 A iać bárzo rad náloże/ y bede wydan za duſze wáſze / ácz wiecey was miłuiąc/ mniey ſam miewam miłoſćі.

D Przytacza tu ſtowá kthore mowili przećiwnicy iego powiedáiąc iż co ſam nieśmiał od nich wźiąć/ chytrze wyćiągnął przez drugie kthore on náprawiał.

16 Ale niech ták bedźie/ D Jamći was nie obćiążył/ aleć bedąc chytrym/ zdrádam was poimał.

17 Izalim was ná dobrach wáſzych złupił przez kthorego z tych kthorem do was poſłał?

18 Prośilem Tytá / y poſłałem z nim bratá / Izali was w czym wáſzym złupił Tytus? Izaliſmy nie tymże duchem poſthępowali? Izali nie tymiż ſtopámi?

19 Izali záſie mnimacie / abyſmy ſie wám wymawiáli? Przed oblicznoſćia Bożą w Kryſthuſie mowimy / á wſzythkoć namileyſzy dla wáſzego zbudowánia.

20 Abowiem ſie boie/ bych ſnadź przyſzedſzy/ nie ználazł was nie iákiemi bych chćiał/ á ia też żebych nie był ználeźion od was / E iákiego byśćie wy mieć nie chćieli/ by iáko nie były ſwáry/ zazdroſći/ gniewy/ zwády/ obmowy/ ſzemrania/ pychy/ roſtyrki.

E To ieſth / że bym nie był przymuſzon ſrodze ſie z wámi obchodźić.

21 By mię záſie Bog moy gdy przyide nie poniżył v was/ abych też nie żałował wiela z tych ludźi kthorzy przed tym grzeſzyli / á nie vpámietali ſie z nieczyſtoſći/ wſzeteczeńſtwá/ y nierzadnoſći ktorey ſie dopuſzczali.

KApitułá 13.

1. Grozi vpornym. 5. Okázuie świádectwem ich ſámych. 10. iáka ieſt moc iego/ A dla czego ten liſt ieſt nápiſán. 11. Nápomina ie ku powinnoſći ich. 13. Życząc im wſzelákiego ſzcześćia.

1 Rzećić iuż raz przyide do was/ * Ná powieśći dwu ábo trzech świádkow bedzie wſzelka rzecz poſtánowioná.

* 5. Mo 19. v. 15. Mat. 18. v. 16. Jan. 8. v. 17. Żyd. 10. v. 28.

2 Powiedźiałemći przed thym/ y powtore powiedam iáko obecny/ thák też y nie obecny / teraz piſze tym krorzy przed tym grzeſzyli/ y wſzythkim inſzym / że ieſlić po wtore przyide nie przepuſzczę.

3 Gdyż ſzukácie doświádczenia Kryſtuſá ktory we mnie mowi / kthoryć przećiwko wam nie ieſth krewki / ále w was ieſt możny.

4 Bo ácz ieſt vkrzyżowan z krewkoſći/ wſzákże żywie z mocy Bożey: ábowiemći y my krewcy ieſteſmy w nim/ ale będźiemy żyli z nim z mocy Bożey v was.

5 Pokuſzayćie ſámych ſiebie / ieſli w wierze nieieſteśćie/ doświádczćie ſámych ſiebie/ że Jezus Kryſtus w was ieſt/ chybá żebyśćie byli odrzuceni.

6 Ale ſie nádźiewam że poznacie / iż my nie ieſteſmy odrzuceni.

7 Y żádam theż v Bogá/ ábyśćie nic złe° nie czynili / nie iżebyſmy ſie wam pochwalonemi okázali / ále abyśćie co ieſt poczćiwego czynili / á my byli iáko A odrzuconemi.

A To ieſt/ według rozſádku ludźkiego/ kthorzy często odrzucáią godne wiecżey czći y powági.

8 Boć nie możemy nic náprzećiwko prawdźie/ ale zá prawdą.

9 Abowiemći ſie ráduiemy/ gdy my ieſteſmy niemocnemi/ á wy ieſteśćie B możni/ A żádamyć też y tego co ieſt C doſkonáłoſći wáſzey.

B To ieſt/ nápełnieni łáſki Bożey.
C To ieſt/ zupełnego zdrowiá.

10 Dla tego ty rzeczy będąc nie obecny piſze/ ábych obecny nie vżywał ſzorgoſći/ według mocy kthorą mi Pan dał ná zbudowánie/ á nie na zepſowánie.

11 Ná oſtátek brácia/ bądźćie zdrowi/ bądźćie doſkonáłymi/ bądźćie pocieſzeni/ toż rozumieyćie/ żywćie w pokoiu/ á Bog miłoſći y pokoiu bedźie z wámi.

12 † Pozdrowćie ſie ſpołecznie świętym pocáłowániem / Pozdrowiáią was świeci wſzyſcy.

† Rzym. 16. v. 16. 1. Kor. 16. v. 20. 1. Piotr. 5. v. 14.

13 Łáſká Páná Jezuſá Kryſthuſá/ y miłość Bogá / y ſpołeczność duchá świętego niechay bedzie z wámi wſzytkimi. Amen.

Do Koryntow liſt wtory nápiſány z Filipow miáſtá Mácedońſkiego przez Tytuſá y Łukaſzá.

List Páwłá swiethego do Gálátow.

Kapitułá 1.

1. Krotko przypomináiąc wezwánie swoie. 4. Y dobrodźieystwo Krystusowe. 6. Gáni ie iż thák prętko odstąpili prawdźiwey Ewánieliey. 8. Y zaklina ty ktorzy opowiedáią inszą Ewánielią niż Krystusowe. 13. Okázuie przez swoie obcowánie / iż niechce się ludźiom podobáć. 16. Y rozmáitemi dowody okázuie iż náuká iego nie iest od ludźi ale od Bogá.

*Tyt.3.v.5. 1. Páwel Apostoł nie od ludźi / áni przez człowieká / ále przez Jezusá Krystusá / y Boga Oycá / ktory go wzbudźił z martwych.

2. Y wszyscy bráćia ktorzy sa zemna / kościołom Galácyey.

3. Łaská niech wam będźie y pokoy od Boga Oyca / y Páná naszego Jezusá Krystusá.

4. Ktory sámego siebie wydał zá grzechy nasze / † áby nas wyiął z teráźniey szego [A] świátá złego / wedle woley Bogá y Oycá naszego.

† Luk.1.v.74. A Tu świátem názywa skażone spráwy ludzi ktorzy w Krystusie nie żyią.

5. Kthoremu niech będźie chwałá ná wieki wiekow. Amen.

6. Dźiwuię się iż opuściwszy tego ktory was był wezwał ku łasce Krystusowey / tak prętko bywacie przeniesieni do inszey Ewánieliey.

7. Gdyż żadney inszey niemász / iedno niektorzy sa co was trwożą / y chcą wywrocić Ewánielią Krystusowe.

[B] Jesliby tho być mogło żeby to Anioł vczynił.

8. Ale choćby y my / ábo [B] Anioł z nieba przepowiedał wam nád to cośmy wam przepowiedáli / niech będźie przeklęty.

9. Jákośmy przed tym powiedáli / też theraz zásie powiedam: Jesliby kto wam opowiedał nád to cośćie wzięli / niech będźie przeklętym.

10 Abowiem teraz izali wam do ludźi czyli do Bogá rádzę? abo szukam li ábym się podobał ludźiom? Abowiem ieslibych się ieszcze ludźiom podobał / nie byłbych sługa Krystusowym.

*1.Kor.15.v.1. 11 *A oznáymuie wam bráćia / iż Ewánielia przepowiedaná odemnie / nie iest wedle człowieka.

12 Abowiem ánim iey wźiął od człowieka / ánim był náuczon / ále przez obiáwienie Jezusá Krystusá.

13 *Boście słyszeli co zá postępek moy był niekiedy w Żydostwie / iżem nád miárę prześládował kościoł Boży / y borzylem gi. *Dźiei.9.v.1.

14 Y poprawowałem się w Żydostwie nád wiele rownych w narodźie moim / gdym był więtszym miłośnikiem rstaw / ktorem był wźiął od oycá moiego.

15 Ale gdy się podobało Bogu / ktory mie był odłączył z żywotá matki moiey / y wezwał z łáski swoiey.

16 *Obiáwić Syna swego we mnie / ábym go przepowiedał miedzy pogány / nie zárázem się dokładał ciáłá y krwie. *Efes.3.v.8.

17 Ánim się wrocił do Jeruzálem do tych ktorzy przedemna byli Apostołmi / ále szedł do Arábiey / y wrocił tem się zasie do Dámászku.

18 Zátym po trzech lat wrocił em się do Jeruzalem / ábym nawiedźił Piotrá / y mieszkałem przy nim pietnáście dni.

19 A inszego z Apostołow nie widźiałem żadnego / oprocz Jákubá brátá Páńskiego.

20 A co wam piszę / oto przed Bogiem świádczę iż nie wymyślam.

21 Zátym przyszedłem do kráin Syryey y Cylicyey.

22 Y byłem nieznáiomym z twarzy kościołom ziemie Żydowskiey / ktore były w Krystusie.

23 Ale tylko vsłyszeli: Ten ktory prześladował nas niekiedy / theraz opowieda wiárę / ktorą przed tym borzył

24 Y chwalili Boga zemnie.

Kapitu. 2.

1. Twirdząc Apostołstwo swoie być od Bogá. 3. Okázuie przecż Tytus nie był obrzezan. 6. A iż nie iest podleyszy nád inne Apostoły. 11. Ze też Piotrá gánił. 16. A przystępuiąc ku przednieyszey rzeczy / okázuie iż vsprawiedliwienie iest z szczyrey łáski przez wiárę w Krystusá / á nie przez zakonne vczynki.

1. Potym we czternaście lat szedłem zá się do Jeruzálem we spot y z Bárnabaszem / wźiawszy z sobą y Tytusá.

2 A szedłem

2 A szedłem z obiáwienia/y oznaymiłem im Ewánielią ktorą przepowiedam miedzy pogany/ale to z osobná z thymi ktorzy byli zacnymi/ izbym snadź darmo nie [A] biegł/abo też nie biegał.

3. Ale y Tytus ktory zemna był/będąc Grekiem/nie był przymuszon obrzezáć sie.

4. A to dla bráćiey obłudnych y fałszywych/ktorzy wkradáli sie áby wyszpiegowali wolność naszę/ktorą mamy w Jezusie Krystusie/áby nas zniewolili.

5. Ktorym nie vstąpiliśmy bynamniey iákoby sie im poddawáiąc/áby prawdá Ewánieliey trwałá v was.

6. A od tych ktorzy sie zdáią być czym (nie vczyłem sie) y [B] iákimi byli przed tym/nic mi do tego/ * osobáć człowieczą Bog nie brákuie/Abowiem ktorzy sa w powadze/nic mi nie [C] dołożyli

7. Y owszem gdy widzieli iż mi iest zwierzona Ewánielia [D] nieobrzezánia/iáko Piotrowi obrzezánia.

8. Abowiem ten ktory był mocny przez Piotrá ná Apostolstwo obrzezánia/ták też był mocny przez mie do pogánow.

9. A gdy poználi łáskę mnie dáną/Jákub/Cefas/y Jan/ktore miano za [E] słupy/dali mi y Bárnabaszowi práwice społeczności/ábysmy miedzy pogány przepowiedáli/á oni miedzy obrzezánymi.

10 Tylko vpominali ábysmy pámiętáli na vbogie/o czym też staralem sie ábych tak czynił.

11 A gdy przyszedł Piotr do Antyochiey/sprzeciwiłem sie mu oblicznie/przeto iż był godzien náganienia.

12 Abowiem przed tym niż przyszli niektorzy od Jakubá/wespoł y z pogány iadał/á gdy ći przyszli/skradał sie/y odlaczył sie od nich/ boiąc sie tych ktorzy byli z obrzezánia.

13 Y obłudnie sie obchodzili wespoł z nim ini też Zydowie/ták iż Bárnábás też był vwiedzion w obłudność ich.

14 Ale gdym obaczył iż nie prosto chodzili/iáko przystało prawdzie Ewánieliey/rzekłem Piotrowi przed wszytkimi: Jesli ty będąc Zydem pogáńskie żywiesz/á nie po Zydowsku/czemu pogány [F] przymuszasz áby po Zydowsku żyli?

15 My z przyrodzenia iesteśmy Zydowie/á nie z pogánow grzesznicy.

16 Wiedząc iż nie bywa vsprawiedliwion człowiek z vczynkow zakonu/ále przez wiárę w Jezusá Krystusá/teżesmy my w Krystusá Jezusá vwierzyli/ábysmy byli vsprawiedliwieni z wiáry Krystusowey/á nie z vczynkow zakonu/przetho iż żadne [G] ciało nie będzie vsprawiedliwione z vczynkow zakonu.

17 † A ieśli my szukáiąc ábysmy byli vsprawiedliwieni przez Kristusá/bywamy znależieni sami grzesznymi/izali Krystus iest sługa grzechu? nie day tego Boże.

18 Abowiem ieśli záśie buduie ty rzeczy ktorem popsował/ czynie siebie sámego przestępcą.

19 Bom ia przez zakon zakonowi vmárł/ábym Bogu żył/y iestem wespoł z Krystusem vkrzyżowan.

20 A żywe iuż nie ia/ale żywie we mnie Krystus/A żywot ktorym teraz żywe w ćiele/w wierze Synà Bożego żywe/ktory vmiłował mie/y wydał sámego siebie zá mie.

21 Nie obrácam ći w niwecz łáski Bożey/bo ieśli przez zakon iest sprawiedliwość/thedyć Krystus prożno vmárł.

Kapitu. 3.

1. Srodze ie nápomina. 2. Potym dowodźi iż vsprawiedliwienie iest z wiáry. 6. Jáko z przykłádu Abráámowego. 19. 24. Ták z vrzędu zakonu y wiáry.

1. O Bezrozumni Galatowie/y ktoż was zmamił/ábyście prawdzie nie byli posłusznymi/ktorym przed oczymá Krystus przed tym był wymalowan/y miedzy wámi vkrzyżowány?

2. Tego sie tylko żądam vczyć od was/z vczynkow li zakonnych wźiliście ducha/czyli z wiáry przez słuchánie?

3. Thakeście bezrozumni/poczawszy duchem/teraz bywácie dokończeni [A] ćiałem.

4. Y takżeście wiele cirpieli dármo? ieśli też iedno dármo.

5. Ktory tedy wam dodawa ducha/y sprawuie mocy w was/izali to czyni z vczynkow zakonu/ czyli z wiáry przez słuchánie?

6. * Jako Abráam vwierzył Bogu/ y poczytano

[A] To iest/przezrzeczy doczesne iákowe były ceremonie zakonne.

* 1. Moi. 15. v. 6. Rzym. 4. v. 3. Jáku. 2. v. 23.

[B] To do tych przypomina ktorzy byli iákoby domownikami Krysthusowemi/od ktorych powieda że sie niczego nie náuczył/á tymi mu też słowy oczy zárzucáli nieprzyiaciele iego/mowi tu tedy Apostoł iż to niedbá/ábowiem Bog w vżyciániu swey tásci/áni osoby/áni czásem niebrákuie/gdyż są wolne ządy iego/iż komu iedno chce y ile chce tyle dawa/A tákże y ia będąc wyćwiczonym w zakonie Farizeyskim/y będąc nieprzyiaćielem Krystusowym/ zárázemem sie stał nie podleżym tych ktorzy pierwey Krystusá poznali/A tymi słowy nic nie vwtácia powadze inych Apostołow.

* 5. Mżo. 10. v. 17. 2 Kron. 19. v. 7. Joo. 34. v. 19. Dźiei. 10. v. 34. Rzym. 2 v. 11.

[C] To iest/nic nowego nie mieli cie goby mi vżyczyli/ owßem ná tym dosyć mieli gdy y náuke moie pochwalili.

[D] To iest/opowiedánie Ewánieliey miedzy pogany.

[E] To iest/zá przednieysze Apostoły.

[F] Powieda Páwet tby być przymuszone ktoryś przykładem y zacnoscią Piotrową wahaiąc sie w sumnieniu przychylali.

[G] To iestby/żaden człowiek.

† Rzym. 3. v. 19.

y poczytano mu iest ku sprawiedliwości.

7. Tak też wiecie/iż ktorzy z wiáry sáci sa synmi Abraámowymi.

8. A obaczáiac wprzod pismo/iż z wiáry Bog vsprawiedliwia pogany/ przed tym opowiedało Abraámowi: * Blogoslawieni beda w tobie wszyscy narodowie.

9. A tak ktorzy z wiáry sa/blogoslawieni bywáia z wiernym onym Abraámem.

10 Abowiem ile ich iest z vczynkow zakonu/pod przeklectwem sa/bo napisano iest: † Przeklety káżdy ktoryby nie trwał we wszytkich rzeczach/ktore napisáne sa w ksiegach zakonu/ábyby ie czynił.

11 A iż przez zakon żaden nie bywa vsprawiedliwion v Boga/iawnoć iest/gdyż ‖ sprawiedliwy z wiáry żyć bedzie.

12 A zakon nie iestći z wiáry/ale człowiek ktoryby im dosyć vczynił/w nich żyć bedzie.

13 Lecz Krystus nas odkupił od przeklectwá zakonu/gdyżsá nas zstał sie przeklectwem/ábowiem napisano iest: * Przeklety ktorykolwiek wisi ná drzewie.

14 Aby w pogánoch błogoslawieństwo Abraámowe było w Krystusie Jezusie/y ábysmy obiecánego Duchá wżieli przez wiárę.

15 Bracia/ludzkimći obyczáiem mowie: † Choć człowieczy thestáment iest/wszakże gdy iest vtwirdzony/ nikt go nielamie/áni kniemu przydawá.

16 ‖ A Abraámowi opowiedżiáne sa obietnice/y plemieniowi iego/nie mowi plemieniom/iáko o wielu/ale iáko o iednym: Y plemieniowi twoiemu/ktore iest Krystus.

17 A thoć powiedam/iż vmowy przedtym od Boga vtwirdzoney/wzgledem Krystusá/zakon ktory po czterzechset y trzechdziesiat lat nástał/w niwecz obrocić nie może/ábyzgładził obietnice.

18 Abowiem iesliż z zakonu iest dźiedźictwo/iuż nie z obietnice/aleć Abraámowi przez obietnice dárował Bog dźiedźictwo.

19 Cożthedy zakon? Przydan iest dla występkow/ázby przyszło ono plemie ktoremu vczynioná iest obietnica/á iestći postánowion przez ᵃ Anioły/ ᴮ przez ręke posrzednikà.

20 A posrzednik nie iestći iednego/á Bogći ieden iest.

21 Zakon tedy izali iest przećiwko obietnicam Bożym? nie day tego Boże/ Abowiem gdyby był dan zakon ktory by mogł vsprawiedliwić/prawdźiwieby z zakonu była sprawiedliwość

22 *Ale pismo zámknęło wszytko pod grzech/aby obietnicá z wiáry Jezusá Krystusá była daná tym ktorzi wierzą

23 A przed tym niż przyszła wiará/byliśmy zamknieni pod strażą zakonu/ abyśmy przyszli w tę wiárę/ktorą miáłá być obiáwioná.

24 †A przetoż zakon náuczycielem nászym był ku Krystusowi/abychmy z wiáry byli vsprawiedliwieni.

25 Ale gdy przyszła wiará/iuż pod náuczycielem nie iestechmy.

26 Abowiem wszyscy synmi Bożymi iesteście przez wiárę w Krystusie Jezusie.

27 ‖ Bo ktorzykolwiek iesteście okrzczeni w Krystusie/obleklisćie Krystusá. ‖ Rzym.6.v.3.

28 Nie iest Zyd áni Grek/nie iestći niewolnik áni wolny/nie iest męszczyzná áni niewiástá/Abowiem wszyscy wy iednym iesteście w Krystusie Jezusie.

29 A iesli iesteście Krystusowi/iśćie plemieniem Abraámowym iesteście/ dźiedźicmy wedle obietnice.

Kápitulá 4.

1. Vkázuie dla czego ceremonie były vstáwione. 4. A iż były skończone gdy Krystus przyßedł. 9. Napomina ie. 22. Przez swoiey dowodźi bárzo nadobnym podobieństwem.

1. Choć powiedam/Poki dźiedzic iest dźiecięciem/nic nie iest rozny od sługi/chociaż iest pánem wszech rzeczy.

2. Ale ć iest pod opiekuny y sprawcámi/áż do czásu ktoryby oćiec naznáczył.

3. Thakże y my gdysmy byli dźiecmi/byliśmy pod ᴬ początki swiata znie‖woleni.

4. Ale gdy przyszło wypełnienie czásu/posłał Bog Syna swoiego spráwionego z niewiasty/kthory sie zstał poddánym zakonowi.

5. Aby wykupił ty ktorzy byli pod za‖

ᴬ Początki świátá zowie zakon/ktori był iákoby niemáki początek świata/ gdyż Pan chcąc czasu swego zupełną wiádomość prawdy świátu oznaymić/rácżył gi temi iákoby początki náuczáć/ßkoteswoie máią napżod w iednym kącie świátá postánowiwßy/ to iest/miedzy ludem Izraelskim.

ᴬ Dźieiow 7. v.38.
ᴮ To iesth/przez Krystusa choć też drudzy Moyżeßá wykładáią/co niechay kościoł rozsądza/gdyż sie o tym thák stárzy iáko y dźisieyßy doktorowie niezgadzáią.

* 1.Mo. 12. v.3. Ekle.44.v.20. Dźieć.3.v.25.

† w 5.Mo.27.v.26.

‖ Abák.2.v.4. Rzym.1.v.17. Zyd.10. v.38. & w 3. Mo. 18.v.5.

* 5. Mo.21.v.23.

† Zyd.9.v.17.

‖ w 1.Moi.12.v.3. y 15.v.5.

* Rzym.3.v.9.

† Rzym.10.v.4.

konem/ *żebyśmy otrzymali spośobie nie synow.

6. A iż wy iesthescie synowie/ posłał Bog ducha Syna swego w serca wasze wołaiacego Abba/ to iest/ Oćiec.

7. Przeto theraz nie iesteś sługa/ ale synem/ á iesli syn/ też y dziedzic Boży przez Krystusa.

8. Y owszem gdyście Bogá nie ználi/ służyliście tym ktorzy z przyrodzenia nie są bogowie.

9. Ale teraz gdy znacie Bogá/ abo ráczey iesteście vznáni od Bogá/ iakoż się wracacie ná zad ku [B] początkom mdłym y niedostátecznym/ ktorym zá się chcecie służyć iáko y pirwey?

10 Zachowywacie dni/ y księżyce/ y czásy/ y látá.

11 Boię się o was/ bym snadź dármo nie prácował około was.

12 [C] Bądźcie iako y ia/ ábowiem iam iest iako y wy/ Bráćia: proszę was/ [D] żadnegoście mi krzywdy nie vczynili.

13 Wiećie theż iżem przez [E] krewkość ćiáłá przepowiedał wam pirwey Ewánielia.

14 A doświadczenia moiego ktore było w ćiele moim/ nie lekceście sobie ważyli/ ániście odrzućili/ áleście mię przyćieli iáko Aniołá Bożego/ iáko Krystusá Jezusá.

15 Ktoreż thedy było przechwalánie błogosławieństwá waszego? Abowiem świádczę wam/ iż iesliby było mogło być/ dálibyście mi byli wyłupiwszy oczy swoie.

16 A thák/ izalim się wam zstał nieprzyiácielem/ gdy wam prawdę mowię?

17 [F] Miłuią was nie dobrze/ y owszem chcą nas wyłączyć/ ábyście ie miłowáli.

18 Ale cudna iest rzecz bárzo miłować w dobrey rzeczy záwżdy/ á nie tylko gdy obecnie bywam v was/

19 Dziatki moie ktore zás rodzę/ ázby był Krystus w was wykształtowan.

20 A chćiałbym teraz być przy was/ y odmienić głos moy/ przeto iż wątpię w was.

21 Powiedzcie mi ktho rzy pod zakonem chcecie być/ zakonu nie słuchaćie?

22 Abowiem nápisano iest: † iż Abrahám dwu synu miał/ iednego z służebnice/ á drugiego z wolney.

23 Ale then ktory się z służebnice vro-

* Rzym. 8. v. 15.

dził/ iest wedle ćiáłá/ [G] A ktory z wolney/ przez obietnicę.

† w 1. Moi. 21. v. 1.

24 Przez co znácza się inssze rzeczy/ ábowiem thy są dwie vmowie/ iedná ktora iest Agár/ od gory Syon/ rodząc plod ku niewolstwu.

25 Abowiem Syná iest ći gorá w Arábiey/ ktora się práwie zgadza z tą Jeruzálem ktora teraz iest/ y służy z synmi swoiemi.

26 Ale ona wysoka Jeruzálem/ wolnáć iest/ ktora iest mátká wszytkich nas.

27 Abowiem nápisano iest: [H] Wesel się nieplodna ktora nie rodzisz/ wyrwi się á zawołay ty ktora nie boleiesz/ ábowiem więcey dziatek iest opuszczoney/ niż tey ktora ma męża.

H Esáii. 54. v. 1.

28 *My tedy bráćia/ według Izááká iesteśmy synowie obietnice.

* Rzymi. 9. v. 8.

29 A iáko ná on czás ten ktory się był národził wedle ćiała/ prześládował tego ktory się był národził wedle ducha/ tákże y teraz.

30 Ale co mowi pismo? [I] Wyrzuć służebnicę y synà iey/ ábowiem nie będzie dziedzicem syn służebnice z synem wolney.

I w 1. Mo. 21. v. 10.

31 A koniecznie bráćia nie iesteśmy synowie służebnice/ ale wolney.

Rozdział 5.

1. Nápomina ie aby záchowali wolność krześćiáńską. 13. Potym okázuie poki się ściągá tá wolność. 16. Y prawdźiwe ćwiczenie krześćiáńskie.

SToycie tedy w wolności ktorą nas Krystus wyzwolił/ áni bądźcie znowu uwikłáni iárzmem niewoley.

2. Otho ia Páwel powiedam wam/ iż iesli będźiecie obrzezani/ Krystus wam nic nie pomoże.

3. Abowiem powtore świádczę káżdemu człowiekowi ktory bywa obrzezan/ iż powinien iest wszythek zakon zachowywáć.

4. Prożnym się wam zstał Krystus przez was samych/ [A] ktorzykolwiek przez zakon bywacie vsprawiedliwieni/ y wypádliście z łáski.

A To iest/ Ktorzy się vsprawiedliwieniem z zakonu chcubićie/ tak iako y on Faryzeusz y Łukaszá.

5. Abowiem my duchem z wiáry nádzieie sprawiedliwości oczekáwamy.

6. Bo w Krystusie Jezusie áni obrzezanie nic

zánie nic nie waży/ áni nieobrzezánie/ ále wiárá przez miłość sie spráwuiaca.

7. Bieżeliście nadobnie/ kthoż wam przekáził/ abyście nie byli posłuszny mi prawdzie?

8. Táć pewność nie iest z tego ktory was wzywa.

9. Trochá kwásu wszytko zádziáłá/ nie zákwasza.

10 Ja dufam o was w Pánie/ iż nic ińszego rozumieć nie będźiecie/ A then ktory wámi trwoży/ odniesie potępienie/ ktożbykolwiek był.

11 A ia bráćia ieśli ieszcze obrzezánie powiedam/ czemuż ieszcze prześládowánie cirpię? Iścież zniszczone iest zgorszenie krzyżowe.

12 Boże day to áby byli wyćięći/ ktorzy was niepokoią.

13 Abowiem wy wezwáni iesteście ku wolności/ bráćia/ tylko nie mnimayćie áby byłá wolność daná ćiału dla przyczyny/ owszem przez miłość służćie iedni drugim.

14 Bo wszytek zakon bywa wypełnion tym iednym słowem: Będźiesz miłował bliźniego twoiego iako sámego siebie.

15 A ieśli ieden drugiego kąsaćie y pożyraćie/ pátrzayćież ábyście ieden od drugiego nie byli zniszczeni.

16 Powiedam thedy/ duchem poste puyćie/ á pożądliwości ćiáłá nie wykonywaycie.

17 Abowiem ćiało pożada przećiwko duchowi/ á duch przećiwko ćiału/ á thy rzeczy miedzy soba przećiwne sa/ ábyście nie czynili thego cobyście chćieli.

18 A ieśli duchem bywaćie wiedźieni/ nie iesteście pod zakonem.

19 Boć sa iáwne spráwy ćiáłá/ ktore ty sa: Cudzołostwo/ nieczystość/ wszeteczeństwo/ niepowściągliwość.

20 Bálwochwálstwo/ trućizná/ nieprzyiázni/ swar/ zawiści/ gniewy/ nieswáski/ rostherki/ odszczepieństwá.

21 Zazdrości/ morderstwá/ pijáństwá/ bieśiády/ y tym podobne rzeczy/ ktho re przepowiedam wam iákom przepowiedźiał/ iż ktorzy tháko we rzeczy czynią/ krolestwá Bożego dźiedźicmi nie beda.

22 Ale owoc duchá iestći: Miłość/ wesele/ pokoy/ cirpliwość/ dobrotliwość/ dobroć/ wiárá.

23 Cichość/ trzeźwość/ przećiwko tym ktorzy sa tákowi/ niemászći zakonu.

24 Abowiem ktorzy sa Krystusowi/ ciáło vkrzyżowáli z namiętnościámi/ y z pożądliwościámi.

25 Jeśli żywiemy duchem/ duchem też postępuymy.

26 Nie bądźmy chćiwi prożney chwały/ iedni drugie drażniąc/ á iedni drugim zayzrzec.

Kapitułá 6.

1. Jáko grzeszący máią być karáni. 2. Brzemioná bráćiey máią być znoszone 6. Studzy Kościołá Bożego máią być żywieni. 14. Chwali sie z vtrapienia dla Krystusá. 16. Sposob żywotá Krześćiáńskiego.

1. BRáćia/ choćby był vwiedźion człowiek w iáki vpadek/ wy duchowni náprawuycie takiego człowieká duchem ćichości/ obacżáiąc sámego siebie/ á bys y ty nie był kuszon.

A To iest/ od ciáłá swego yod sátáná

2. Jedni drugich brzemioná noście/ á ták wypełniaycie[B] zakon Krystusow.

B To iest/ społeczną miłością ktorą Krystus zowie rozkázániem swoim.

3. Abowiem ieśli sie kto sobie zda być czym/ gdyż nic nie iest/ tego vmysł iego sámego oszukawa.

4. A káżdy niech spráwy swoiey doświadcża/ tedy w sobie samym przechwalánie mieć będźie/ á nie w drugim.

5. Abowiem káżdy swoie brzemie ponieśie.

6. Przytym niechay vczy cża wszytkich dobr ten ktory bywa náuczan w słowie/ temu ktory go náucża.

7. Nie bladźcie/ Bogći nie bywa posmiewan/ ábowiem cobykolwiek siał człowiek/ to też żąć będźie.

8. Bo ktory sieie ciału swemu/ z ciáłá żąć będźie zginienie/ Ktory zás sieie duchowi/ z duchá żąć będźie żywoth wieczny.

9. A dobrze czyniąc nie bądźmy leniwemi/ ábowiem czásu swego żąć będźiemy/ ieśli nie vstaniemy.

10 Przeto tedy poki czás mamy/ bądźmy dobrotliwymi przećiwko wszytkim/ á nawiećey przeciw[C] domowni kom wiáry.

C To iest/ tym ktorzy przez wiárę są w tymże Páńskim kościele iako y my á znácznymi są przez wiárę.

11 Widźićie iakom długie listy wam pisał ręka moią.

12 Ktorzykolwiek chcą zdáć sie[D] ozdobnymi

D To iest/ ktorzy są obłudni chcąc zwierzchne Ceremonie zachować/ mieszáiąc zakon z przepowiedánim Ewánieliey iżby sie Żydom zachowali.

bnymi w ćiele / ći przymuszáia was abyście sie obrzezáli / thylko aby dla krzyżá Kristusowego prześladowánia nie ćirpieli.

13 Abowiem y sámi ktorzy bywáia obrzezáni / zakonu niezáchowywáia / ale chcą abyście sie obrzezáli / żeby sie z ćiálá waszego [E] chlubili.

14 A nie day tego Boże abym sie chlubił / iedno w krzyżu Páná nászego Jezu Kristá / przez ktorego [F] świat mnie iest vkrzyżowan / á ia światu.

15 Abowiem w Krystusie Jezusie / áni obrzezánie nic nie waży / áni nieobrzezánie / ale nowe stworzenie.

16 A ktorzykolwiek tym sposobem postępować beda / pokoy będzie nád nimi / y miłosierdzie / y nád Izraelem Bożym.

17 Napotym niechay mi żaden kłopothu nie zádawa / ábowiem ia [G] piętná Páná Jezusowe ná ćiele moim nosze.

18 Łáská Páná nászego Jezusá Krystusá / niech będzie bracia z duchem wászym. Amen.

☞ Do Gálátow nápisan iest z Rzymá.

[E] To iest / Iż was przywiedli ku Zydowskim obyczáiom.

[F] Swiátem zowie wßeláką zacność ludźi y inßych rzeczy / ktorym sie fałßywi Apostołowie dziwowáli / Krystusem gárdząc.

[G] G thym pátrz. Koryn. 11.

List Páwłá świethego do Efezow.

Kapitu. 1.

3. Wybránie świethych. 7. Odpuszczenie grzechow. 9. Obiáwienie woley Bożey. 13. Ewánielia iest słowo prawdy. 14. Moc Duchá świętego. 22. Krystus głowá Kościołá.

* 1. Kor. 2. v. 1.

1. Páwel * Apostol Jezusá Krystusa / przez wolá Bożą / świętym ktorzy są w Efezie / y wiernym w Krystusie Jezusie.

2. Łaská y pokoy niech wam będzie od Bogá Oycá nászego / y od Páná Jezu Krystá.

3. Niech będzie pochwalon Bogy Oćiec Páná nászego Jezu Krystá / ktory nas błogosłáwił wszeláким błogosłáwieństwem duchownym w niebie / przez Krystusá.

4. Jáko nas wybrał w nim przed tym niż był założon świáth / ábysmy byli świethymi y nienágánionymi przed nim / przez miłość.

5. Ktory przeznáczył nas / áby nas sposobił zá syny przez Jezusá Krystusá w sobie / wedle dobrowolnego vpodobánia woley swoiey.

6. Ku cżći chwalebney łáski swoiey / ktora nas wdzięcznymi vczynił w onym namilszym.

7. W ktorym mamy odkupienie przez krew iego / y odpuszczenie grzechow / z obfitey łáski iego.

8. Ktora obfitował w nas wszeláką mądrością / y rostropnością.

9. Obiáwiwszy nam táiemnice woley swoiey / według dobrowolney życzliwości swoiey / ktora był postánowił w sobie.

10 Aby w wypełnieniu cżásu zupełnego / zebrał w iedno wszytki rzeczy w Krystusie / tak ty ktore są w niebie / iáko y ty ktore ná ziemi / w tymże.

11 W ktorym też dostáliśmy działu / będąc przeznáczeni wedle postánowienia iego / ktory wszytki rzeczy spráwnie wedle rády woley swoiey.

12 Abysmy byli ku cżći chwały iego / ktorzysmy pirwszy nádzieię mieli w Krystusie.

13 W ktorym vsáliście y wy / vsłyszawszy słowo prawdy / to iest / Ewánielia zbáwienia wászego / w ktora też vwierzywszy / iesteście zápieczętowáni Duchem onym świętym obietnice.

14 Ktory iest zadátkiem dziedzictwá nászego / áż ku wolności będziem przywiedzieni ku cżći chwały iego.

15 Dla tego y ia vsłyszawszy one wiáre ktora w was iest w Pánie Jezusie / y miłość ku wszytkim świętym.

16 Nie przestáwam dziękować zá was / przypomináiąc was w modlitwach moich.

Aby Bog

A To sie pospolićie rozumie o Aniełech / ále drudzy wykłádáią to słowo wßythko o zupełnym kościele / ktory sie iákoby ná dwie cżęści dzieli / to iest / ná ty rzeczy ktore są w niebie / y ktore są ná ziemi. Abowiem sie thu Apostoł oglądá ná cżás obiáwieney thaiemnice / y gdy nam był dan Krysthus / przed ktorego prziściem gdy ich wiele zeszło z świátá / dawa znáć Apostoł że thezy oni od Krystusá byli zebráni / wierząc mocnie o przyściu iego. Owa przez ty rzeczy ktore są w niebie / tu ná tym mieyscu rozumieią sie wierni y wybráni Boży / ktorzy przed Krystusowym przyściem z świátha zeszli. A przez ty rzeczy ktore ná ziemi są / rozumie ty ktore Krystus żywo zástał / ábo ty ktorzy byli po przyściu iego / miedzy ktorymi cżyni dwoy rodziáł / tho iest / Zydow y Pogánow / ktorzy sie iednák w iednego Krystusá ziednoczyli.

17 Aby Bog Páná nászego Jezu Kry-
ſtá/ Oćiec on chwálebny/ dał wam
Ducha mądrośći y obiáwienia/ przez
poznánie iego.
18 Oświećiwszy oczy vmyślu wásze-
go/ ábyśćie wiedzieli kthoraby byłá
nádzieia oná wezwánia iego/ y kto-
re bogáctwá chwały dziedzictwa ie-
go w świętych.
19 Y ktora ieſt zacna oná wielkość mo
cy iego przećiwko nam/ ktorzy wie-
rzymy wedlug ſkutecżney mocy y siły
iego.
20 Ktora okazał w Kryſtuſie gdy go
wzbudźił z martwych/ y posadźił go
ná práwicy swoiey w niebie.
21 Daleko nád wszelákie państwo/ y
zwierzchność/ y moc/ y pánowánie/
y nád [B] wszelkie imie kthore miáno-
wáne bywa/ nie tylko ná tym świe-
ćie/ ále też ná przyszłym.
22 Y wszythki rzeczy podał pod nogi
iego/ y postánowił go [C] głową nád
wszytki rzeczy kościołowi.
23 Kthory ieſt ćiałem iego/ y wypeł-
nieniem tego ktory wszytki rzeczy we
wszytkich nápełnia.

[B] Tho ieſt/ Nád wſzythko co iedno ieſt/ ábo nád wſzyt ki nazacnieyſze rzeczy.
[C] Nie ieſt tedy kościoł Krześćiáński sprosnym cudem/ áby miał być o dwu głowách. Y wtaśnie Grzegorz názwał tego Antykryſtem/ ktory by ſie czynić chćiał Biſkupem nád ine wſzytki Biſkupy na wyższym/ Epiſt. 76. y w inych.

Kapitułá 2.

1. Aby zacnie wywyższył dobrodźieyſtwo Páná Kryſtuſowe/ ktore ieſt iedyna przyczyná zbáwienia ich. 3. Okázuie im/ iákimi byli przed tym niż ie otrzymáli/ tho ieſt/ vmártymi w grzechach/ y spráwiedliwym sądem Bożym pothępieni. 16. Okázuie ziednoczenie Żydow y Pogánow przez Kryſtuſá.

1 Was społu ożywił/ gdyżeśćie byli
[A] vmárli w vpadkach/ y w grzechach
2 W kthorycheśćie niekiedy chodźili we
dług biegu świátá tego/ * według
Kſiążęcia ktory ma zwierzchność ná
powietrzu/ y [B] duchá ktory theraz
mocz swoie okázuie w ludziach nie po-
ſłuſznych.
3 Miedzy ktorymi też y my wszyſcy
obierálichmy ſie niekiedy w pożądli-
wościach ćiáłá nászego/ czyniąc thy
rzeczy ktore ſie podobały ćiału y my-
ſłam/ y bylichmy z przyrodzenia [C] sy-
nowie gniewu iáko y drudzy.
4 Ale Bog ktory ieſt bogáty w miło
sierdźiu dla wielkiey miłości swoiey/
ktorą nas vmiłował/
5 Też gdyśchmy przez vpadki vmár-
łymi byli/ pospołu ożywił nas przez
Kryſtuſá/ ktorego łáską ieſteśćie
zbáwieni.
6 Y wzbudźił pospołu/ y wespołek
posádźił w niebie w Kryſtuſie Jezu-
ſie.
7 Aby okázał w przyſzłych cżáſiech
wielkie bogáctwá łáſki swoiey/ przez
dobrotliwość przeciwko nam w Kry
ſtuſie Jezuſie.
8 Abowiem łáską ieſteśćie zbáwieni
przez wiárę/ y to nie z was/ [D] dar to
Boży ieſt.
9 Nie z vczynkow/ aby ſie nikth nie
chlubił.
10 Abowiem ieſtechmy spráwá Bo-
ſtworzeni w Kryſtuſie Jezuſie ku vczynkam dobrym/ ktore przed thym Bog nágotował/ ábychmy w nich chodźili.
11 A przetoż pámiętayćie/ że wy niekie-
dy bedąc pogány w [E] ćiele/ ktorzyſćie byli zwáni nieobrzezániem odonego ktore ieſt zwano obrzezániem w ćiele/ y ktore rękomá bywa spráwowane.
12 Jżeśćie byli ná on cżás [F] bez Kryſtu
ſá/ oddáleni od rzeczy pospolitey Jzráelſkiey/ † y obcemi od vmow w kto-
rych ſie zámykały obietnice/ nádźieie nie máiąc/ y przez Bogá bedąc ná świecie.
13 Ale theraz w Kryſtuſie Jezuſie wy
ktorzyſćie niekiedy byli daleko/ zſtáliśćie ſie bliſko przez krew Kryſtuſowe.
14 Abowiem on ieſt pokoiem nászym/
ktory oboie iednym vczynił/ y zepſował przegrodzenie śrzedniey ścia-
ny.
15 Zgłádźiwszy przez ćiáło swoie nie-
przyiążni/ to ieſt/ zakon [G] przykazá-
nia/ kthory ſie zámyka w Ceremoniách/ áby dwu ſtworzył w ſámym ſobie w iednego nowego człowieká/ czyniąc pokoy.
16 Aby też poiednał z Bogiem oboie
[H] w iednym ćiele przez krzyż/ zborzywſzy nieprzyiążń przezeń.
17 Y przyſzedſzy opowiedźiał pokoy
wam ktorzyſćie daleko/ y ktorzy bliſko byli.
18 Abowiem przezeń mamy przyſtęp
oboi w iednym duchu do Oyca.
19 Przeto tedy iuż nie ieſteśćie gośćmi y komornikámi/ ále mieſzczány pospołu z świętymi/ y domownikámi Bożymi.

[D] To ieſt/ Nie przychodźi z żadnych zásług.
[E] To ieſt/ Nie máiąc żadnych znákow ludu Bożego
[F] To ieſt/ Żadnego przyſtępu nie máiąc ku zbáwieniu.
† Rzym. 9. v. 4.
[G] Ty przykázánia były ony ścianą/ to ieſt/ znákiem rozdźiału miedzy Żydy y Pogány.
[H] Abowiem odkupiąc Żydy y Pogány/ zgromádźił ie do iedney trzody.
// Rzymiá. 5. v. 2.

20 Zbudowáni ná fundámencie Apostołow y Prorokow/y owszem násámym Jezusie Krystusie/ktory iest kámieniem weglowym.

21 Ná ktorym wszytko budowánie słusznie spoione rośćie w kościoł swiety Pánu.

22 Na ktorym też y wy pospołu iesteśćie zbudowáni/ ábyśćie byli mieszkániem Bożym w duchu.

Kapitułá 3.

1. Przypomina ziáwienie ktore miał od Bogá/ y zacnie opowiedᶻ wezwánie Pogánow/ktore zowie taiemnicą ktora ludźiam niᵉ yłá wiádoma/ aż Pan Bog wzbudźił Proroki y Apostoły/ktorym tho oznaymił. 7. Przytym oznáymuie vrząd swoy z wielką pokorą/ okázuiąc ku czemu sie ściąga. 13. Napomina ie ábysobą nie trwożyli dla więźienia iego/ ktore ćierpi dla vznánia Krystusowego.

1. Dla tego ia Páwel iesthem więźniem Krystusá Jezusá zá was pogány.

2. Jeślićie słyszeli szafowanie łáski Bożey/ ktora mnie iest daná do was.

3. Iż Bog przez obiáwienie oznaymił mi taiemnice (iákom wam przedtym pisał ná krotce.

4. Zkąd czytáiąc/możecie obáczyć wy rozumienie moie/w [A] táiemnicy Kristusowey)

A To iest/ ktorą sie miáłá wypełnić w krolestwie Krystusowym.

5. Ktora inszych wiekow nie byłá znáczna synom ludzkim/ iáko theraz oznaymioná iest świetym Apostołom iego/ y Prorokom przez Duchá.

6. To iest/ iż pogáni sa społu dźiedźicmi/ y iednego ciáłá/ y społecznymi vczestniki obietnice iego w Krystusie/przez Ewánielią.

7. Ktoreiem sie zstał sługą z dáru łáski Bożey/ktory dan iest mnie/wedle skutecznej mocy iego.

8. *Mnie namnieyszemu ze wszytkich świetych daná iest łáská tá/ † ábym miedzy pogany przepowiedał niedośćigłe bogáctwá Krystusowe.

9. A iżbym obiáśnił wszytkim/ ktora iest społeczność ᵘ táiemnice skrytey od wiekow w Bogu/kthory wszytki rzeczy sthworzył przez Jezusá Krystusá.

10 Aby byłá teraz przez kościoł oznáymioná páństhwam y [B] zwierzchnościám/ktore ná niebie sa/rozmáita mądrość Bożą.

11 Wedle postánowienia wiecznego/ ktore vczynił w Kristusie Jezusie Pánie nászym.

12 W ktorym mamy wolność y przystęp z vfániem przez wiáre iego.

13 A przetoż proszę ábyśćie sie nie zsłáwáli leniwymi dla vcisków moich zá was/ktora iest chwałá wászá.

14 Dla tego skłániam kolaná moie ku Oycu Paná naszego Jezu Krystá.

15 Od ktorego wszytek [C] narod ná niebie y ná ziemi bywa názywan.

C Abo dom/ ábo czeladź/to iest/ kościoł Boży ktory iest zebran z pogánow y z Zydow.

16 Aby dał wam z obfitey łáski swoiey/ żebyśćie byli mocnie vtwirdzeni przez Duchá iego/w wnętrznym człowieczę.

17 Aby mieszkał Krystus przez wiáre w sercach wászych/ żebyśćie w miłości wkorzenieni y vgruntowáni/

18 Mogli doścignąć ze wszytkimi swiętymi/ [D] ktora iest szyrokość/y długość/y głębokość/ y wysokość.

D To iest/ iáko iest ze wszád doskonałe náśśe ziednánie z Bogiem przez Krystusá Páná.

19 Y poznać miłość Krystusowe/ ktora przewyszsza wszelákie wyrozumienie/á iżbyśćie byli nápełnieni wszelákim nápełnieniem Bożym.

20 [2] A temu ktory może daleko obfićiey wszytko vczynić nádtho o co prosimy ábo myślimy/z mocy oney ktora sie w nas okazuie.

2 Rzym.16. v.25.

21 Niechay będzie chwałá w kościele przez Krystusá Jezusá/ po wszytki czásy/ y na wieki wiekow. Amen.

Kapitu. 4.

1. Náponinánie ku świętobliwości żywotá. 13. Prawdźiwa wiárá należy w poznániu Syná Bożego. 16. Owoc náuki Ewánieliey. 29. Jákie máią być mowy ludźi Krześciáńskich.

1. Proszę *thedy ia więźień w Pánu/ábyśćie posthępowáli iáko sie godźi w powołániu/ktorym iesteśćie wezwáni.

* Fil.1.v.27. Kol.1.v.10. 1.Tes.2.v.12.

2. Z wszeláką skromnością/cichością/ y z cirpliwością/ znoszac iedni drugich w miłości.

3. Stáráiąc sie ábyśćie záchowáli iedność ducha przez zwiąskę pokoiu.

4. Jedno iest ciáło y ieden duch/ták iáko iesthesćie wezwáni w iednę nádźieię powołánia wászego.

Jeden Pan/

* 1.Kor.15.v.9. † Gál.1.v.16. ᵘ Rzym.16.v.25. Kol.1.v.26. 2.Tym.1.v.10. Tyt.1.v.3. 1.Piotr.1.v.20.

[B] To iesth/ Aniołom ktorzy w kościele wpátrują iáko w zwierćiedle mądrość dźiwną Bożą/ o kthorey przed tym nic nie wiedźieli.

5. Jeden Pan/iedna wiara/ieden krzest.
* Mal.2.v.10. 6. *Jeden Bog y Oćiec wszytkich/ktory iest nad wszytki rzeczy/y po wszytkich rzeczach/y we wszytkich was.
† Rzym.12.v 3. 1.Kor.12. v.11. 7. †Ale każdemu z nas dana iest łaska wedle miary daru Krystusowego.
* 2.Kor.10.v.13. Psalm.68.v.19. 8. Dla tego mowi: *Gdy wstapił na gorę/wiodł wiele [A] więźniow w poimánie/y dał dary ludźiam.
9. A tho co wstapił/coż iest/iedno iż pirwey był zsthapił do [B] naniższych stron ziemie?
10. Ktory zstapił/tenżeć iest ktory też wstapił ná wszythki niebiosá/[C] aby napełnił wszytko.
11. Y tenże dał niektore [a] Apostoły/á drugie Proroki/drugie zasie Ewánielisty/niektore thež pásterze/y vczyćiele.
12. Ku ziednoczeniu świetych do spráwy posługowánia/y ku budowániu [D] ciáłá Krystusowego.
13. Aż wszyscy przidźiemy w iedność wiary/y poznánia Syna Bożego/w męża doskonalego/w miare zupełnego [E] wzrostu Krystusowego.
14. Abysmy iuż nie byli dźiećmi chwiejącemi sie/y nie byli miotani thám y sám ledá wiátrem náuki/przez chytrość ludźi/y przez omylność/ktora iest ná zdrádę postáwiona.
15. Ale záchowywáiąc prawdę z miłośćia/rośćmy weń we wszytkim/ktory iest głowa/to iest Krystus.
16. Z ktorego wszytko ćiało słuszńie spoione/y spoluzłączone/w każdym spoienin związánia mocy ktora wewnątrz spráwnie/według miary każde członku bierze pomnożenie przystoyne ćiału/ku zbudowániu samego siebie przez miłość.
17. To thedy powiedam/y vprzeymie proszę przez Páná/abyście więcey nie postępowali/iáko ini* pogáni postępuią w prożności vmysłu swego.
* Rzym.1. v.21. 18. Máiąc mysl záćmiona/á bedąc odáleni od żywotá Bożego przez nieumieietność ktora w nich iest/z zátwárdźiałości serca ich.
19. Ktorzy bez żałości vdáli sámi sie/bie ná hániebna sromotę/aby sie z chćiwością wszelákiey nieczystości dopuszczáli.
20. Aleście wy nie ták sie Krystusá náuczyli.
21. Jeśliście go słuchali/y przezeń iestescie náuczeni/iáko iest prawdá w Jezusie.
† Kolosen.3. v.12. 22. To iest/†abyście złożyli z siebie co sie dotycże pirwszego postępowánia stárego onego człowieká/ktory zdrádliwemi pożądliwościámi bywa zepsowan.
23. A iżbyście sie odnowili duchem vmysłu wászego.
* Rzymi.6. v.4. Kolosen.3. v.8. Zydow 12.v.2. 1.Piotr 2. v.2. 24. *Y przyoblekli nowego człowieká/ktory wedle Bogá stworzon iest ku sprawiedliwości/y świętobliwości prawdźiwey.
* Záchár.8.v.16. Psálm.4. v.5. 25. A przetoż odłożywszy kłamstwo/*mowćie prawdę każdy bliźniemu swemu/ábowiem iesteśmy członkámi iedni drugich.
26. Gniewayćie sie á nie grzeszćie/słońce niechay nie zachodźi nad rozgniewániem wászym.
* Jakub 4.v.7. 27. *A nie dawayćie mieysca dyablu.
28. Then ktory kradł/niechay iuż nie krádnie/ale ráczey niechay robi/prácuiąc rękoma coby było dobrego/ábymogł vżyczáć potrzebnemu.
29. Niechay żadna mowá sprosna z vsth wászych nie wychodźi/ale ieśli ktora iest dobra ku potrzebnemu zbudowániu/aby łáskę tym ktorzy słuchaią przyniosłá.
30. A nie zasmucayćie Duchá onego świętego Bożego/przez ktorego iesteście zapieczętowani ná dźień odkupienia.
31. Wszeláka przykrość/y popędliwość/y gniew/y wołanie/y złorzeczenie/niech będźie odiete od was/z wszeláka złością.
32. Ale bądźćie dobrothliwymi iedni przećiwko drugim/miłośierni/odpuszczáiąc sobie/iáko y Bog w Krystusie wam odpuścił.

Kapitulá 5.

1. O vrzędźiech ludźi Krześćiáńskich. 23. A zwłaszcza o małżeństwie ták ćielesnym/iáko y duchownym Páná Krystusá z Kościołem.

1. Bądźćież thedy náśladowniki Bogá/iáko synowie mili.
* Jan 13. v.34. 1. Jan 3. v.13. 2. *A chodźćie w miłości/iáko y Krystus vmiłował nas/y wydał sámego siebie zá nas ná ofiárę y ná zábićie Bogu/ku wonności dobrey woniey.

Grzech nie/

* Wyżſey 4. v.29. Már.7.v.11. Kolosen.3.v.5.

3. *Grzech nieczyſty y wſzelkie plugáſtwo ábo łákomſtwo/ niechay nie będzie miedzy wámi áni pomieniono/ iáko świętym przyſtoi.

4. Niewſtydliwość y błazeńſka mowá/ żárty/ y rzeczy ktore nie przyſtoią/ále ráczey dźiękowánie.

5. Bo to wiećie iż wſzelki niewſtydliwy/ ábo nieczyſty/ A ábo łákomy/ ktory ieſt bałwochwálcá/ niemá dźiedźictwá w kroleſtwie Kryſtuſowym/ y Bożym.

A Aczkolwiek wſzyſcy ktorzy ſię vdawáią zá pożądliwośćiámi ſwoiemi Bogá zániedbáwáią dla thegoż á cżym ſię vdáli/ wſzákoż w thym nie pokłádáli żywotá/ ták iáko ſam łákomiec ktori w bogáctwach ſwych wſzytek żywot ſwoy mniemá być położony/ y dla tegoż to zowie piſmo bałwochwáłſtwem. † Mát.24.v.4. Már.13.v.5. Luk.21.v.8. 2.Teſ.2.v.3.

6. † Niechay was nikt nie zwodźi B próżnemi ſłowy/ ábowiem dla tych rzeczy przychodźi gniew Boży na ludźi niepoſłuſzne.

B To ieſt/ wymáwiáiąc grzechy/ ábo lekce ſobie ważąc groźby y ſądy Boże.

7. Nie bądźćieſz thedy towárzyſzmi ich.

8. Abowiemeſćie byli niekiedy ćiemnośćiámi/ á teraz świátłośćią w Pánie / Chodźćieſz thedy iáko ſynowie świátłośći.

C To ieſth/ żywąc świętym á pobożnym żywotem.

9. Bo owoc duchá należy w wſzelkiey dobroći/ y w ſpráwiedliwośći/ y w prawdźie.

10 Doświadczáiąc co ieſt wdźięczne/ go Pánu.

11 Ani mieyćie społeczności z vczynki niepożytecznemi ćiemnośći/ále ie owſzem C iáwnemi czyńćie.

12 Abowiem ty rzeczy ktore ſię táiemnie od tych dźieią/ ſromotá y powiedáć.

13 Ale wſzytki rzeczy/ gdy ſą okázáne od D świátłośći / bywáią obiawione/ gdyż świátłość ieſt to co wſzytki rzeczy obiawia.

D To ieſt/ ſłowem Bożym.

E To ieſth / Bog przez ſługi ſwoie.

14 Dla thego E mowi: Ocuć ſię ktory ſpiſz/ y powſtań zmartwych/ á oświeći ćię Kryſtus.

15 Pátrćieſz tedy iákobyſćie oſtrożnie chodźili / ∥ nie iáko głupi/ ále iáko mądrzy.

∥ Kolo.4.v.5.

F To ieſt/ dla tego iż wielka ieſt złość ludzka/ mamy ſię tym pilniey ſtáráć ábyſmy próżno á márnie cżáſu nie-tráćili / y owſzem poki ieſt ku dobremu gi obracáli. ♀ Rzym.12.v.2. 1.Teſ.4.v.3.

16 Cżáſ F odkupuiąc/ przeto iż dni złe ſą.

17 ♀ A przeto nie bądźćie głupi/ ále rozumieyćie ktora ieſt wola Boża.

18 A nie vpijayćie ſię winem/ w ktorym ieſt zbytek/ ále bądźćie nápełnieni duchá.

19 Mowiąc miedzy ſobą przez Pſálmy/ y pieśni/ y ſpiewánia duchowne/ ſpiewáiąc y gráiąc w ſercu ſwoim Pánu.

20 Dźięki cżyniąc záwſze zá wſzytko Bogu y Oycu / w imię Páná nászego Jezu Kryſtá.

21 Będąc poddánemi jedni drugim/ z boiáźnią Bożą.

22 *Żony bądźćie poddáne własnym mężom/ iáko Pánu. * Kol.3.v.18. Tyt.2.v.5. 1.Piotr.3.v.1. † 1.Kor.11.v.3.

23 † Abowiem mąż ieſt głowa żony/ iáko y Kryſtus ieſt głowa kośćiołá/ á tenći ieſt ktory zbáwienie ćiáłu dawa.

24 Jáko thedy kośćioł poddány ieſt Kryſtuſowi/ ták też żony ſwoim mężom niech będą poddáne we wſzythkim.

25 ∥ Wy mężowie miłuyćie żony wáſze / iáko y Kryſtus vmiłował kośćioł/ y ſámego ſiebie wydał zań. ∥ Kol.3.v.19.

26 Aby gi poświećił/ oczyśćiáiąc omyćiem wody przez ſłowo.

27 Aby gi ſobie ſtáwił chwálebnym/ to ieſt/ kośćiołem G ktoryby nie miał zmázy/ ábo zmárſku/ ábo cżego tákowego/ ále iżby był świethy/ y krom przygány.

G Okázuie dla cżego Kryſtus oczyśćił kośćioł/ nie iż by iuż był we wſzem doſkonałym/ ále iż ná każdy dźień o tho ſię ſtára / ábi ku theyświathoſći zupełney przyiść mogł.

28 Tákże mężowie máią miłować żony ſwoie/ iáko ſwoie własne ćiáłá/ Kto miłuie żonę ſwoię/ ſámego ſiebie miłuie.

29 Abowiem nigdy żaden ſwego własnego ćiáłá nie miał w nienawiśći/ owſzem ie wychowywa y zágrzewa/ iáko też Pan kośćioł.

30 Bo ieſteſmy cżłonkámi ćiáłá iego/ z ćiáłá iego y z kośći iego.

31 ♀ A przeto opuśći cżłowiek oycá y mátkę/ y przylączy ſię ku żenie ſwoiey/ y będą dwá w iednym ćiele. ♀ 1.Mo.2.v.24. Mát.19.v.5. Már.10.v.7. 1.Kor.6.v.16.

32 Táiemnica tá ieſtći wielka/ á mowię o Kryſtuſie y kośćiele.

33 A ták y z was każdy oſobná niech miłuie żonę ſwoię iáko ſiebie ſámego/ á żoná niechay ma w vcżćiwości męża ſwoiego.

Kapitu. 6.

1. Powinność dźiátek. 4. Oycow. 5. Sług. 9. Pánow. 13. Zbroią duchowna przećiw ſzátánowi.

1. *Dźieći ſłuchayćie rodźicow wászych w Pánie / boć to ieſt rzecz ſprawiedliwa. * Kol.3.v.20.

2. † Cżći oycá twego y mátkę (ktore ieſt pirwſze przykázánie z obietnicą) † w 2.Mo.20.v.12. W 5.Mo.5.v.16. Ekle.3.v.9. Mát.15.v.4. Már.7.v.10.

3. Abyć ſię dobrze dźiáło/ y ábyś był długo żyw ná ziemi.

4. A wy oycowie A nie pobudzayćie ku gniewowi dźieći wászych / ále ie wychowayą

A To ieſth/ wielką ſrogoſćią.

wychowaycie w náuce y w karności Páńskiey.

* Kol.3.v.22. Tyt.2.v.9. 1.Piotr 2.v.18.

5. *Słudzy słuchaycie tych ktorzy są pány [B] wedle ciała / z boiaźnia y z drżeniem / z prostośćia sercá wászego / iáko Krystusá.

[B] Abowiem niemáia sumnieniu roskázowáć / nád ktorym sam Bog tylko pánuie.

6. Nie ná oko służąc / iáko ći ktorzy się chcą podobáć ludźiam: Ale iáko słudzy Krystusowi / czyniąc z sercá wolá Bożą.

7. Z życzliwośćia służąc Pánu / á nie ludźiam.

8. Wiedząc iż káżdy coby vczynił dobrego / to odnieśie od Pana / choć sługá / choć wolny.

9. A wy panowie toż czyńcie przeciwko im / odpuszczáiąc grożby / wiedząc iż też y sámych was Pan iest ná niebie / i ábrakowánia osob v niego niemász.

† 5.Mo.10.v.17. 2.Kron.19.v.7. Job.34.v.19. Mądr.6.v.8. Ekle.35.v.16. Dźiełow.10.v.34. Rzym.2.v.11. Gal.2.v.6. Kol.3.v.25. 1.Piotr.1.v.17.

10 Náostátek bráćia moi bądźćie vmocnieni przez Pana / y przez moc siły iego.

11 Przyobleczćież zupełna zbroie Bożą / abyście mogli stáć przeciwko náiázdom czártowskim.

12 Abowiem nie mamy boiu przeciwko krwi y ciału / ale przeciwko páństwom / przeciwko zwirzchnościam / przeciwko panom świáta / sprawcam ciemnośći wieku tego / przeciwko [C] duchownym złościam / ktore są ná wysokośći.

[C] To iest / z tym duchom co ná powietrzu bywáią / iáko Paweł wyżéj 2. Eá.v.2. powiedział

13 A przeto weźmićie zupełna zbroie Bożą / abyście mogli sprzeciwić się czásu złego / y spráwiwszy wszytki rzeczy / mocnie stánąć.

14 Bądźćie tedy trwálemi opásawszy biodrá wasze prawdą / y wziawszy ná się przedni pleszek sprawiedliwośći.

15 Obuwszy nogi w gotowánie Ewánieliey pokoiu.

16 Ktemu wziawszy tharczą wiáry / ktorąbyście mogli wszytki strzały ogniste onego złego pogásić.

17 *Helm też zbáwienny weźmićie / y miecz duchowny / to iest słowo Boże

* Eżá.59.v.17. 1.Tes.5.v.8.

18 Z dźięká / modlitwą / y prosbą / modląc się ná káżdy czás przez Duchá [a] y w tymże czuiąc wszelaką trwałość / y prosbą / zá wszytki święte /

[a] Kol.4.v.2.

19 *y zá mię / aby mi dáná mowa / ku otworzeniu vst moich z bespieczeństwem / ábym oznaymił táiemnice Ewánieliey.

* 1.Tes.3.v.1.

20 Zá ktorą iestem posłem w łáńcuchu / ábym o niey bespiecznie mowił / tak iáko mam mowić.

21 A iżbyście y wy wiedźieli o moich rzeczách / y co czynię / wszytko wam oznáymi Tychikus miły brát / y wierny sługá w Pánie.

22 Ktoregom posłał do was ná tho / abyście wiedźieli o nászych rzeczách / y áby pocieszył sercá wásze.

23 Pokoy niech będźie bráćiey / y miłość z wiárą / od Bogá Oycá / y Páná Jezu Krystá.

24 Łáská niech będźie ze wszytkimi ktorzy miłuią Pana nászego Jezu Krystá / ku niesmiertelności. Amen.

☞ Postan iest z Rzymá do Efezow przez Tychikà.

List Páwłá świętego do Filipensow.

Kapitu. 1.

2. Okázuie chuć swoie przeciwko im / dźięki czyniąc / modląc się / y życząc im wiáry y zbáwienia. 29. Oznáymuie pożythek krzyżá / á przytym że vpomina ku iedności y cirpliwości.

1. Páwek y Tymotheusz słudzy Jezu Krystá / wszythkim świętym w Jezusie Krystusie / ktorzy są w Filipiech / z Biskupy / y Dyakony.

2. Łáská niech wam będźie y pokoy od Boga Oycá nászego / y od Páná Jezu Krystá.

3. Dźiękuie Bogu memu vstáwiczńie was pámiętáiąc.

4. (Zawżdy we wszelkiey prosbie mojey zá wszytki was z weselem modlitwę czyniąc.)

5. Jżeście przyszli ku społeczności Ewánieliey / od pirwszego dniá áż do czásu tego.

6. Pewnie to wiedząc / iż then ktory począł w was dobrą spráwę / dokoná áż do [A] dniá Jezusá Krystusá.

[A] To iest / áż do ostátecznego dokończenia nie opuści was duch Boży / y áż też śmiertelne ciáłá wásze będąc ożywione / stánąą przed Krystusem áby były vwielbione.

Jáko spra-

7. Jáko spráwiedliwa rzecż iest / á bych tho o was wszytkich rozumiał / dla tego iż was mam w sercu moim wszytki vczestniki [B] łaski zemna / ták w moim więźieniu iakoy w obronie / y potwirdzeniu Ewanieliey.

[B] Thu łaską názywa ono osobne dobrodźieyſtwo / iż dla słowá Bożego byt w więźieniu / w ktorey rzeczywoni byli też towarzyſzmi iego.

8. Abowiem świádkiem mi iest Bog / iáko was serdecznie miłuie wszytki we wnetrznościach Jezuſá Kriſtuſá

9. Y to proſzę / aby miłość wászá ieſzcze wiecey á wiecey obfitowálá w vznániu / y we wszelkim rozsądku.

10 Ná tho / abyście rozeznali ty rzeczy ktore się [C] nie zgadzáia / żebyście byli szczyremi / y bez przekázy bieg wykonali / áż do dniá Kryſtuſowego.

C Drudzy czytáią / ktore ſą lepſze.

11 Będąc nápełnieni owocow spráwiedliwości / ktore ſą przez Jezuſá Kryſtuſá / ku chwale y czći Bożey.

12 Zátym brácia / chcę abyście wiedźieli / iż ty rzeczy ktore mi ſię przytrefiáły / ku więtſzemu pomnożeniu Ewánieliey przyſzły.

13 Thák iż zwiaſki moie w Kryſtuſie znáczne ſą przy wſzytkim dworze Cesárſkim / y indźiey wſzędźie.

14 A wiele ich z bráciey w Pánie / dufáiąc więźieniu memu / więcey śmieią y beſpieczniey ſłowo opowiedáć.

15 A niektorzy przez zazdrość y ſwar / niektorzy też y z dobrą wolą Kryſtuſá opowiedáią.

16 Niektorzy z wáśni Kryſtuſá opowiedáią nie ſzczyrze / mniemáiąc iż przydawáią vciſku więźieniu memu

17 Drudzy záś z miłości / wiedząc iż zem ieſt poſtanowion ku obronie Ewánieliey.

18 Ale cożż? wżdy iákimkolwiek ſpoſobem / choć pod pokrywką / choć prawdźiwie Kryſtus bywa opowiedan / z tego thęż rádnie ſię / y ieſzcze rádować ſię będę.

19 Gdyż wiem iż mi ſię tho obroci ku zbáwieniu przez prośbę waſzę / y dodawánie ducha Jezuſá Kryſtuſá.

20 Według vprzeymego oczekáwánia y nádźieie moiey / iż w żadney rzeczy nie záwſtydzę ſię / ále z wſzelákim beſpieczeńſtwem / iáko záwſze ták też y teraz zacnie będźie wywyższon Kriſtus w moim ćiele / choć przez żywot / choć przez śmierć.

21 Abowiem Kryſtus mnie ieſth żyſkiem / ták w żywocie iáko w śmierći.

22 Ale niewiem ieſli mi pożyteczno ieſt żyć w ćiele / á cobych ia miał obrać.

23 Abowiem ieſthem ścisnion z obu dwu ſtron / żądáiąc odiydź y być z Kryſtuſem / bo to dáleko lepiey.

24 Ale zoſtáć w ćiele / potrzebniey ieſt dla was.

25 Y temu vfáiąc / wiem iż zoſtánę / y zwámi wſzytkimi przetrwam / ku wászemu pożytkowi / y weſelu wiáry.

26 Aby obfithowało przechwalánie wáſze w Kryſtuſie Jezuſie zemnie / gdy ſię do was powtore wrocę.

27 Tylko ſię spráwuyćie* iáko ſię godźi Ewánieliey Kryſtuſowey / aby chocbych przyſzedł / y vyzrał was / á choć nieobecny / o wászych rzeczách vſłyſzał / iż ſtoićie w iednym duchu / iednoſtayniey iednym vmyſłem boiuiąc przez wiárę Ewánieliey.

* Efez. 4. v. 1. Kol. 1. v. 10. 1. Teſ. 2. v. 12.

28 Ani ſię trwożćie ni w czym dla przećiwnikow / co onym ieſt znák zginienia / á nam zbáwienia / y to od Bogá

29 Dla tego iż wam dano ieſt w spráwie Kryſtuſowey / nie tylko weń wierzyć / ále też dla niego ćirpieć.

30 Tenże boy máiąc iákoſćie widźieli we mnie / y terazeście we mnie ſłyſzeli.

Kapitulá 2.

1. Nápomina ie na więcey ku pokorze / ktora záchowywa ſzczyrą naukę. 19. Obiecuie im rychłe przyście Tymotheuſowe y ſwoie. 25. Y wymawia / iż nie rychło przyſłedł Epáfrodytus.

1. JEſli tedy ktore pocieſzenie ieſth w Kryſtuſie / ieſli ktoża pociechá miłości / ieſli kthora ſpołeczność ducha / ieſli krore wnetrznośći y ulitowánia.

2. Nápełńćież weſele moie / abyście toż rozumieli / też miłość máiąc / iednomyſlnie y iednegoż rozumienia.

3. Nic nie czyńćie przez ſwar / ábo przez próżną chwałę / ále z pokory / káżdy niech rozumie drugiego być zacnieyſzym niżli ſam.

4. Nie pátrzćie káżdy swego / ále káżdy też co ieſt drugich.

5. A niechay thá chuć będźie w was / ktora byłá y w Kryſtuſie Jezuſie.

6. Ktory bedąc w [A] kſztałćie Bożym / nie miałby był zá drapieſtwo rownym być Bogu.

[A] To ieſt / prawdźiwy Bog.

7. Ale wyniszczył sámego ſiebie / * wżiawſzy kſztałt ſłużebniczy / zſtawſzy ſię podobny ludźiam / y [B] oſoba náleźion iáko człowiek.

* Mát. 20. v. 28.
[B] Tho ieſt / wedle zwirzchniey poſtáwy niczym ſię innym nie zdał / iedno człowiekiem.

Sam ſię vni

8. *A sam sie vnizył stáwszy sie posłu-
sznym áż do śmierći / á śmierći krzy-
żowey.
9. Dla tego theż Bog wywyższył go
bárzo zacnie / y dał mu [C] imie / ktore
iest nad wszelkie imie.
10 † Aby w imie Jezusowe wszelkie ko-
láno sie skłoniło / niebieskich y ziem-
skich / y tych ktore sa podziemia.
11. A iżby wszelki iezyk wyznawał / [*] iż
Krystus Jezus iest Panem / ku chwa-
le Boga Oycá.
12. Przetoż namilszy moi iákoście za-
wsze posłuszni byli / nie tylko iáko przy
moiey bytności / ale teraz daleko wie-
cey w niebytności moiey / [D] z boiaż-
nią y z drżeniem zbawienie wasze
sprawuycie.
13 Abowiem Bog iestći ten ktory spra-
wuie w was to abyście chćieli y vczy-
nili / podług dárownego vpodobá-
nia iego.
14 * Wszytko czyńcie krom szemrania
y poswarkow.
15. Abyście byli bez przygány / y szczy-
remi syny Bożymi / nie nágannionymi
w posrzodku narodu złego y prze-
wrotnego / miedzy ktorymi ludźmi
* swiecićie iako swiatłá ná swiecie /
16 Podawaiące słowo żywotá / abym
sie mogł przechwalać w dzień Kry-
stusow / iżem dármo nie biegał / ánim
dármo prácował.
17. Y owszem [E] choćby mie ofiárowa-
no iáko ofiárę mokrą ná ofierze zabi
tey / y ná swiętym posługowaniu
wiáry waszey / raduie y wesele sie z
wámi wszytkimi.
18. Przeto też y wy ráduycie sie y we-
selćie sie ze mną.
19. Przytym spodziewam sie w Pá-
nie Jezusie / iż rychło † Tymotheusza
posle do was / abym theż y ia był do-
brey mysli / dowiedziawszy sie co sie z
wámi dzieie.
20 Abowiem nikogo nie mam ktoryby
był serca takiego / y ktoby sie vprzey-
mie o waszych rzeczách stárać miał.
21. * Bo wszyscy swego szukáia / nie
rzeczy Jezusá Krystusa.
22 Ale wyście swiadomi doswiad-
czenia ie[o] / iż iáko z oycem syn ze mną
posługował w Ewanieliey.
23 Nadziewam sie tedy / iż tego posle
skoro iedno obaczę posthanowienie
rzeczy moich.
24 Dufam też w Pánie iż y sam rychło
przyde.
25 Ale zdało mi sie zá rzecz potrzebną
posłáć do was Epáfrodytá brátá y
pomocniká / y społecznego żołnierzá
ze mną / á posłá waszego / ktorym mi do
dawał czego mi potrzebá było.
26 Abowiem żądał barzo was wszyt
kich / y wielce sie frásował oto iżescie
słyszeli iż był niemocen.
27 A iśćie chorował że był bliśko śmier
ći / ale Bog zmiłował sie nad nim / á
nie tylko nad nim / ale też nádemną /
iżbym nie miał smutku ná smutek.
28 A tákem go chutliwiey posłał / áby
ście go powtore vyzrawszy vweselili
sie / y ia też mniey sie frásował.
29 Przyimićież go tedy w Pánie z wsze
lákim weselem / á tákowe wielce sobie
ważćie.
30 Abowiem dla sprawy Krysthusowey
przyszedł áż ku śmierći nie litu-
iąc zdrowia swego / áby wypełnił nie
dostátek powinności waszey prze-
ćiwko mnie.

Rozdział. 3.

1. Napomina ie ku rádości duchowney. 2. A iżby sie strzegli fałszywych Apostołow / przeciw ktorym stáwi Krystusá / osobę swo ie / y náukę / y krześciáńskie obcowánie.

1. A ostátek brá-
cia moi ráduycie sie
w Panie / [A] tyż rzeczy
wam pisać / mnieć
nie ciężko / á wam
przespieczno iest.
2. Strzeżćie sie [B] psow / strzeżćie sie złych
robotnikow / strzeżćie sie [C] rościećia.
3. Abowiem my iesteśmy obrzezaniem
ktorzy duchem służymy Bogu / y chlu
bimy sie w Krystusie Jezusie / á w cie
le nie vfamy.
4. Acz ia mam z czego vfać też w cie
le / ieśli kto inszy zda sie mieć vfánie w
ciele / ia wiecey mam.
5. Bedąc obrzezány osmego dniá / z na
rodu Izráelskiego / z pokolenia Be
niámin / * Ebreyczyk z Ebreyczykow /
† wedle zakonu Fáryzeusz.
6. Według vprzeymey chući prześlá-
dniąc Kościoł / według sprawiedli-
wości zakonu / bez przygány.
7. Ale to co mi było zyskiem / tom ro-
zumiał dla Krystusá być szkodą.
8. Ktemu záiste mam wszythki rzeczy
sobie zá szkodę dla zácności vznania
Jezusá Krysthusá Pana mego / dla
ktorego vtrácilem ty wszytki rzeczy /

[A] To iesth / áby
scie byli vmocnie-
ni przeciw thym
kthorzy was chcą
zwieść.
[B] To iest / ty kto-
rzy szczekáią prze-
ćiwko náuce Kry
stusowey aby brzu
chy swoie tuczyli.
[C] Rozumie o tych
ktorzy sie chlubili
z obrzezánia / á iá-
koby kościoł Boży
roścináiąc y szarpá
iąc.

* 2. Kor. 11. v. 22.
† Dziei. 23. v. 6.

* Żyd. 2. v. 9.

[C] To iest / godność
ábo zwierzchność.
† Rzym. 14. v. 11.
Eżá. 45. v. 23.

* Jan. 13. v. 13.
1. Kor. 8. v. 6.

[D] To iest / z ktorey
pochodźi pilność y
stáránie o zbáwie-
niu / á spráwować
zbáwienie nie ine-
go nie iest iedno
chodźić w drogach
spráwiedliwości y
dobrych vżynkow
* 1. Piotr. 4. v. 9.

* Mát. 5. v. 14.

[E] To iesth / ia was
przywiodł do Kry
stusá / y żądam te-
żebyście sie iemu
stáwili iáko ofiá-
rá żywa / w ktorey
ofierze żywey ia
bych sie nie lenił
być iáko przydá-
tek ofiáry mokrey
ták iáko przy ofiá-
rach w stárym za-
konie bywało / Tu
tedy zowie Filipeń
sy ofiárą zábitha / á
vrząd swoy postu
gowániem swie-
tym / ná ostathek
śmierć swoie ofia-
rą mokrą.
† Dziei. 16. v. 1.
* 2. Kor. 10. v. 24.

y mam ie sobie zá śmieći ábym Krystusá zyskał.

9. A iżebym był należion w nim iáko nie maiąc sprawiedliwośći moiey ktoraby była z zakonu / ale te ktora iest przez wiárę Krystusowę/to iest sprawiedliwość ktora iest z Bogá przez wiárę.

10 Iżbym go poznał/y moc zmartwych wstánia iego/y społeczność w thych ktore on cierpiał/ gdy sie zsthawam podobnym śmierći iego.

11. Doświadczáiąc ktorymbym sposobem przyszedł ku wstániu z martwych.

12. Nie iżbym iuż przyszedł do kresu/ ábo iuż doskonałym był/ ale ścigam doświadczáiąc ieślibych też doszedł/ dla czego thęż iesthem od Krystusá przyięt.

13. Bráćia ia o sobie nie rozumiem iżbych iuż kresu doszedł/ale iedne rzecz czynię/ zápámiętywaiąc tych rzeczy ktore sa zá mną/ a máiąc sie do tych ktore sa przedemną.

14 Bieżę ku zakładowi wezwánia Bożego / thego ktore iest z gory / przez Krystusá Jezusá.

15. Ile nas tedy iest [D] doskonałych/ to rozumiemy / á ieśli co ináczey rozumiećie/ Bog też y to wam obiáwi.

16 A wszákoż w tym do czegośmy przyszli /chodźmy tymże sposobem/y *toż rozumieymy.

17 Bądźćie też náśládowcámi moimi bráćia/á obáczayćie ty ktorzy tak postępuią/iako nas máćie za wzor.

18. †Abowiem wiele ich chodźi o ktorych częstom wam powiedał/á teraz y z płaczem powiedam/ iż są nieprzyiaćielmi krzyża Krystusowego.

19. Ktorych koniec iest zatrácenie/ktorych Bog iest brzuch/y chwałá z pohánbieniem ich / ktorzy o ziemskie rzeczy staráią sie.

20 Abowiem [E] rzecz pospolita wászá iest w niebie/skąd też zbáwićielá cześ 13. kámy Páná Jezu Krystá.

21. Ktory przemieni ćiáło nászego nikcze 14 mne / áby sie podobnym stáło chwálebnemu ćiału iego / według mocy 15. przez ktorą też może poddáć sobie wszytki rzeczy.

[D] Iż opuściwszy ktáry żywot obiera sie około lepszego nie iáko ten ktory iuż iest práwie doskonałym/ ale ktory doskonałości szuka ktora w thym należy áby sie człowiek z grzechy rozstał y wiárą był odrodzony w thego ktory sam iest doskonały.
* Rzym. 15. v. 5. 1. Kor. 1. v. 10.
† Rzym. 16. v. 17.

[E] Pospolićie czytáią/ Mieszkánie násze/á drudzy zásie/ Jesteśmy mieszcząnie niebieścy / tho iest práwem rzeczy pospolitey niebieskiey y Krolestwá Bożego iesthesmy rządzeni/á ten porządek práwie iest niebieski y duchowny/y nie należy w vstawach zwierzchownych y ziemskich.
// 1. Kor. 2. v. 7. Tyt. 2. v. 11.

1. Ták bráćia moi mili y pożądani / wesele y korono moiá/ ták stoyćie w Pánie namilszy.

2. Proszę Ewodyey y Synthychy/ áby toż rozumiały w Pánie.

3. A proszę ćie też towárzyszu własny/ pomagay tym ktore w Ewanieliey społu ze mną walczyły/ z Klementem też y z inymi pomocniki moimi/ ktorych imiona są w *księgách żywotá. * Zław. 3. v. 5.

4. Weselćie sie zawsze w Pánie/ y powtore powiedam wam weselćie sie.

5. Skromność wászá niech będzie wiadoma wszytkim ludźiam. Páńci iest [A] blisko. A To iest/ áby was rátował.

6. Nie stáraycie sie nicoż/ále we wszytkim przez modlitwę y prośbę z dźiękowániem niech żądánia wásze będą znáczne v Boga.

7. A pokoy Boży ktory przewyższa wszelki rozum/ będzie obroną sercam wászym/y myślam wászym przez Jezusá Krystusá.

8. Ná ostátek bráćia/ktorekolwiek rzeczy są prawdźiwe/ ktorekolwiek poczćiwe/ktorekolwiek czyste/ktorekolwiek mile/ ktorekolwiek dobrey sławy/ieśli ktora cnotá/y ieśli ktora chwała/o tych myślćie.

9. Ktorychescie sie też náuczyli/y przyięli/y słyszeli/y widźieli we mnie/ tyczyńcie/á Bog pokoiu będzie z wámi.

10 Jam sie też vweselił wielce w Pánie/iżeście iuż oswieżeli w swoim stráraniu o mnie/ áczeście sie o tym stárali/ aleście czásu po temu nie mieli.

11. Nie żeby ch to mowił względem niedostátku iákiego/bom sie náuczył ná tym przestáwáć co mam.

12. A vmieć vnižonym być/ vmiem obfitować/ wszędy y we wszytkich rzeczách iestem náuczony/y ku náśyceniu/y ku łáknieniu/to iest/ ták obfitować iako y niedostátek ćierpieć.

13. Wszytko mogę w Krystusie ktory mię vmacnia.

14 A wszakże dobrzeście vczynili/ iżeście społu podpomagali vćisk moy.

15. Wiećie thęż y wy Filipensowie/ iż ná początku Ewanieliey/ gdym wyszedł z Mácedoniey/ żaden mi Kościoł nie vżyczał [B] co sie tyczę dánia y wźięcia/ iedno wy sami. B To iest / z strony swey vżyćyt był rzeczy duchownych ále nic nie wźiął od tych ktorzy go byli powinni opátrować.

16 Abowiem y w Thessálonice gdym był/ wyśćie mi raz y powthore czego mi potrzebá było posłali.

Nie iżbych

Kodak Color Control Patches
© Kodak, 2007 TM: Kodak
Black White Red Yellow Green Cyan Magenta Blue
3/Color

Kápitulá .4.

1. †Nápomina ie ku wszelákim vczynkom dobrym. 15. Wyznawa ich dobrodźieystwá. 21. Pozdrawia ie.

17. Nie iżbych dáru pożadał/ále żadam owocu obfituiącego / ktoryby wszedł w ráchunek wász.
18. Wziąłem wszytko y obfithuie / iestem nápełnion wziawszy od Epáfrodythá ty rzeczy kthore były od was posłane / ná wonność dobrey woniey/ [c] ofiárę Bogu przyiemną y wdzięczną.
19 A Bog moy doda zupełnie co potrzebować będźiećie/ według bogactw swoich chwalebnie w Krystusie Jezusie.
20 Przytym Bogu y Oycu nászemu nie chay będźie chwalá ná wieki wiekow Amen.
21. Pozdrowćie wszytki świethe w Krysthusie Jezusie / Pozdrawiáią was bracia ktorzy sám sa ze mną.
22 Pozdrawiáią was wszyscy świeći/ á zwłaszczá ktorzy sa z Cesarskiego domu.
23 Łáská Páná nászego Jezu Krystá niech będźie z wámi wszythkimi/ Amen.

[c] Zowie ofiárę ich dobrodźieystwo y podatek.

Nápisan iest z Rzymu przez Epáfrodythá.

List Páwłá świethego do Kolossensow.

Rozdźiał. I.

4. Chwali wiárę ich. 7. Twierdźi náukę Epafrásowę. 9. Życzy im pomnożenia wiáry. 13. Oznáymuie im prawdźiwego Krystusá/ y sposob iáko máią go vżywáć. 25. Zacnie wy wyższa vrzad swoy/ y wierność swoię wspomina.

1. Páwel Apostoł Jezu Krysthá przez wolá Bożą/ y Tymotheusz brát.
2. Tym ktorzy sa w Kolossiech świętym y wiernym brátom w Krystusie/ łáská niech wam będźie y pokoy od Bogá Oycá nászego/ y od Páná Jezu Krystá.
3. Dźiękuiemy Bogu y Oycu Páná nászego Jezu Krystá záwsze zá was sie modlac.
4. Vsłyszawszy wiárę wászę w Krysthusie Jezusie/ y miłość przeciwko wszem świętym.
5. Dla nádźieie wam odłożoney w niebie ktorąśćie przed thym słyszeli/ przez prawdźiwe słowo Ewánieliey.
6. Kthora przyszłá do was iáko y ná wszytek świát/ y owoc przynosi/ iáko też v was od thego dniá iákościę prawdźiwie vznali łáskę Bożą.
7. Jakościę sie też náuczyli od Epáfry miłego kthoryż námi służy/ y iest wiernym sługą Krysthusowym zá was.
8. Ktory thez nam oznaymił miłość wászę ktorą mácie według duchá.
9. Dla tego y my od tego dniá iáchmy to vsłyszeli/ nie przestáwamy zá was sie modlić y żądać/ ábyścię byli nápełnieni wszelákim vznániem woley iego/ z wszeláką mądrośćią y rozumieniem duchownym.
10 * Abyścię chodźili iáko Pánu należący/ iżbyścię sie mu podobali we wszytkim/ wszelákim vczynkiem dobrym/ † owoc przynoszący rosthąc w vznániu Bożym.
11. Będąc vmocnieni wszeláką mocą według chwalebney możności iego/ ku wszelákiey cierpliwości/ y cichości z weselem.
12. Dźiękuiąc Oycu kthory nas godnymi vczynił / ábychmy byli vczestniki dźiedźictwá świętych w świátłości.
13. Kthory wybáwił nas z mocy ćiemności/ y przeniosł w Krolestwo Syná swego miłego.
14 W ktorym mamy odkupienie przez krew iego/ to iest odpuszczenie grzechow.
15. ‡ Ktory iest wyobráżeniem Bogá niewidomego/ pierworodnym przed wszytkim stworzeniem.
16. Abowiem * przezeń sa wszytki rzeczy stworzone ná niebie y ná ziemi/

* Efes. 4. v. 1. Fil. 1. v. 27. 1. Thes. 2. v. 12.
† 1. Kor. 1. v. 5.
‡ Mát. 3. v. 17. 2. Piotr. 1. v. 17.
‡ Zyd. 1. v. 3.
* Jan. 1. v. 3.

widome y niewidome/choć maiesthy / choć państwa / choć przełożeństwá / choć zwierzchności / wszythki rzeczy * przezeń / y względem iego są stworzone.

* Jan. 1. v. 3.

17. A on iest przed wszytkimi rzeczámi / a wszytki rzeczy przezeń stoią.

† 1. Kor. 15. v. 15. Ziáw. 1. v. 5.

18. Y on iest głowa ciału Kościołá / początkiem / y pierworodnym z vmárłych / áby on był we wszythkich przodek trzymáiąc.

19. Abowiem vpodobáło sie Oycu / áby wszytká [A] doskonałość mieszkáła w nim.

20 Y przezeń áby sobie poiednał [B] wszythki rzeczy / vspokoiwszy przez krew krzyża iego ty rzeczy ktore były ná ziemi y ná niebie.

21. A thák was ktorzyście niekiedy byli oddaleni y nieprzyiaciele / vmysłem ktory sie bawił złemi vczynkámi / teraz zaiste poiednał

22 W ciele swoim [C] własnym przez śmierć / aby stáwił was swiete y nienágánione / y niewinne przed oblicznością swoią.

23 * Jeśli trwácie w wierze vgruntowáni y mocni / áni bywácie poruszeni od nadźieie Ewanielicy ktorąście słyszeli przepowiedána wszelkiemu stworzeniu / ktore iest pod niebem / ktorey ia Páwel stałem sie sługa.

24 Teraz raduie sie z tych rzeczy ktore cierpie dla was / y [D] ostátki vciskow Krysthusowych wypełniam w ciele moim / zá ciało iego ktore iest Kościoł.

25 Ktorego Kościołá stałem sie sługa wedle szafowánia Bożego / ktore mi iest dane y was / ábych wypełnił [E] słowo Boże.

26 * Tho iest táiemnice / ktora była skrytha od wiekow y od rodzaiow / á theraz obiáwiona iest swiethym iego.

27 Ktorym chćiał Bog oznáymić co są zá bogáctwá tey chwalebney táiemnice miedzy pogány / tho iest Krystusá miedzy wámi / ktory iest † nádźieia chwały.

28 Ktorego my przepowiedamy / vpominaiąc każdego człowieká / y vczjąc każdego człowieká wszelákiey mądrości / ábychmy sthawili każdego człowieká doskonałym w Krystusie Jezusie.

29 Ná co też prácuie boiuiąc wedle możności iego / ktora sie mocnie we mnie okázuie.

Kápitułá 2.

1. Życzliwość swoie przeciwko im oznáymuie. 6. Nápominaiąc áby sie od Krystusá nie odstrzelali / ku náśladowániu wymysłow ludzkich. 11. Ani Cerymoniy zakonnych / ktore vstáły gdy Krystus przyszedł.

1. Rzythym chce abyście wiedźieli iako wielkie boiowánie mam dla was / y dla tych ktorzy są w Laodycey / y dla tych ktorzykolwiek nie widźieli oblicza mego wedle ciała.

2. Aby pocieszenie miały serca ich / gdy beda społecznie złączeni miłością / á to na wszelkie bogactwo pewnego wyrozumienia / tho iest ku vznániu thaiemnice Bogá y Oycá / y Krystusá.

3. W ktorym skryte są wszytki skárby mądrości y vmieiętności.

4. A toć powiedam iżby nikt was nie oszukawał łágodnymi słowy.

5. * Bo ácżkolwiek nie iestem obecny wedle ciała / á wszákże vmysłem iestem z wámi / weselac sie y widzac porządek wasz / y stateczność wiáry wászey w Krystusie. * 1. Kor. 5. v. 3.

6. Jákoście tedy przyięli Krystusá Jezusa Pana / ták w nim postępuyćie.

7. Bedąc vkorzenieni y zbudowani ná nim / y vtwierdzeni wiárą / iákoście sie náuczyli / † obfithuiąc w niey zdźiękowaniem. † 1. Kor. 1. v. 5.

8. Baczćie tedy iżby żaden nie był ktoryby was złupić miał przez mądrość ludzką y prożną zdradę / vczac wedle vstaw ludzkich / podług [A] náuk swieckich / á nie według Krystusá.

9. Dla tego iż w nim mieszka wszytká pełność Bostwá [B] istotnie.

10 Y iesteście w nim nápełnieni / ktory iest głowa wszelkiego páństwá y przełożeństwá.

11. Przez ktorego też obrzezáni iesteście obrzezániem nie rękomá vczyniony m / gdyście ciało [C] wásze grzechowi poddáne zwlekli przez obrzezánie Krystusowe.

12. ♀ Pogrzebieni z nim przez krzest / przez ktory też wyście z nim powstali przez

[E] Słowem Bożym názywa obietnice o Krystusie y thej o powołániu pogánow ktorym Pan dosyć vczynił y wypełnić ie postawiły Apostołá do pogánow ktory by im oznaymił Krystusá.
* Rzym. 16. v. 25. Efes. 3. v. 9. 2. Tym. 1. v. 10. Tyt. 1. v. 2. 1. Piotr. 1. v. 20. † 1. Tym. 1. v. 1.

[A] W Greckim stoi żywiołow ábo początkow / tho iest / wymysłow ludzkich ktore sie ku chwale Bożey nie ściągáią.
[B] W Greckim stoi cielesnie / tho iest / prawdźiwie.
* Rzym. 2. v. 19.
[C] W Greckim stoi ciało ciáłá.
♀ Rzym. 6. v. 4. Efes. 1. v. 19.

przez wiárę możney sprawy Bożey/ ktory go wzbudźił z martwych.

† Efes.2.v.1. 13. † Y was też gdyście byli vmarli w grzechách y w nieobrzezce ciałá wászego/ożywił z nim pospołu/ odpuściwszy wam wszytki grzechy.

D To iest/ wygładziwszy Ceremonie ktoremi smy przedtym byli obowiązám iáko Cyrografem nieiákim. 14 D Y wymázawszy Cyrograf vstawktory był przeciwko nam/ y był nam przeciwny/ á on gi precz odiął z pośrzodku/przybiwszy ku krzyżowi.

E To iest/ diabelstwá iżby iuż nánas skárżyć nie mogli gdyż wymázan iest Cyrográf. 15. Y zewłokłszy E państwá y przełożeństwa/ iawnie te wywiodł ná podziw/ zacnie ie zwyćiężywszy F przezeń.

F To iesth/ przez krzyż. 16 Niechay tedy was nikt nie osądza dla pokármu ábo picia/ ábo względem świętá/ábo nástánia mieśiacá/ ábo Sábáthow.

17. Ktore rzeczy są cieniem rzeczy przyszłych/ale G ciało iest Krystusowe.

G To iest/ prawdziwy skutek. 18. " Żaden sie niech nie waży sthano/ wić czego około was/ H z poddáństwá y chwały Aniołow/ w ty sie rzeczy wtrácáiąc ktorych nie widźiał/ á prożno sie nadymáiąc z vmysłu ciáłá swego.

" Mát.24.v.4. H To iesth/ chcąc służyć Aniołom z głupiey pokory/ iáko ci dziś czynią kthorzy przeciwko stowu Bożemu świethym vmárłym służą/ tu tedy Páwet zákázuie ábyżadna chwałá o proch Bożey w kościele nie była vstáwiona. 19. Nie trzymáiąc sie głowy/ z ktorey wszytko ciało przez spoienia y złącznia związane y ściągnione rośćie/ z pomnożenia Bożego.

20 Przeto ieśli będąc vmárłymi z Krysthusem/ wolni iesteśćie od vsthaw świeckich/ przeczże iákoby żywiąc ná świecie/ vstáwámi obćiążeni bywaćie?

I Tyć są stowá fátszywych Apostholow. 21. I Nie dotykay sie/ nie kosztuy/ nie máczay.

22 Ktore rzeczy wszytki sámym vżywániem giną/ będąc vstawione z rozkázania y náuk ludzkich.

23 A máią nieiákie podobieństwo mądrośći/ w dobrowolney chwale y w pokorze/ y w tym iż ciału nie folgniá/ ále ni zacż nie stoią/ gdyż sie ku thym rzeczam ściągáią/ ktorymi ciáło bywa náśycone.

Rozdźiał. 3.

1. Mamy sie stáráć o rzeczách niebieskich. 5. Okázuie w iákim ćwiczeniu máią być wierni/ gdźie też przydane są náuki żywotá krześciáńskiego.

1. Ták ieśliście wstáli z Krystusem/ rzeczy tych ktore wzgorę są szukaycie/ gdźie Krystus ná prawicy Bożey siedźi.

2. Stárayćie sie o rzeczách kthore są wzgore/ nie ktore są ná ziemi.

3. Abowiem iesteście vmárli/ á żywot wász A skryty iest z Krysthusem w Bogu.

A To iest/ Záchowan.

4. Gdy Krystus on żywot nász sie okaże/ tedy y wy z nim okażećie sie chwálebnymi.

5. * Vmartwiayćież tedy członki wásze ziemskie/ grzech nieczystthy/ plugástwo/ sprosna roskosz/ zła pożądliwość/ y łákomstwo/ ktore iest bálwochwálstwem.

* Efes.5.v.3.

6. Dla kthorych rzeczy przychodźi gniew Boży ná syny niepostuszne.

7. W ktorychesćie y wy niekiedy chodźili gdyście żyli w nich.

8. † Ale teraz odłożćie y wy ty wszytki rzeczy/ gniew/ popędliwość/ złość/ złorzeczeństwo/ plugáwe słowá z vst wászych.

† Rzym.6.v.14. Efes.4.v.31. Żyd.12.v.2. 1.Piotr:2.v.1.y 4. v.1.

9. Nie kłámaycie ieden przeciw drugiemu/ gdyście zwlekli onego stárego człowieká z vczynkámi iego.

10 Y oblekli nowego/ kthory sie odnawia ku vznániu/ podług " wyobráżenia tego ktory go stworzył.

" 1Mo.2.v.26. y 5. v.1.y 9.v.6.

11. Gdźie nie masz Greká/ y Żydá/ obrzezánia y nie obrzezki/ człowieká prostego/ Tátharzyná/ niewolnika/ wolnego/ ále wszythko y we wszech Krystus.

12. * Przyobleczćież sie tedy (iáko wybráni Boży/ świeći/ y vmilowáni)/ w wnętrznośći miłosierdźia/ w dobrotliwość/ w pokorę/ w ćichość/ w ćierpliwość.

* Efes.6.v.11.

13. Folgniąc ieden drugiemu/ y odpuszczaiąc sobie ieśliby kto miał skárge przeciwko drugiemu/ iáko też Krystus odpuścił wam/ tak też y wy.

14. A nád tho wszytko záchowaycie miłość/ ktora iest związka doskonáłości.

15. A pokoy Boży niech roskázuie w sercách wászych/ ku ktoremu też wezwáni iesteście w iedno ciáło/ á bądźćie wdźięczni.

16. Słowo Krystusowe niechay mieszka w was obficie/ z wszeláka mądrośćia vczac/ y społecznie sámi siebie náuczaiąc/ przez Psálmy/ pieśni/ y śpiewánia duchowne/ z łáską śpiewáiąc w sercu wászym Pánu.

17. * A cokolwiek vczynicie mową ábo skutkiem/ czyńcie w imię Jezusowo/ dźiękuiąc Bogu y Oycu przezeń.

* 1.Kor.10.v.31.

* Efes.5.v.22. 18 *Żony badźćie poddáne swoim mężom/iako przystoi w Pánu.

1.Piotr.3.v.21. 19. †Mężowie miłuyćie żony/ áni się frożćie przećiwko nim.

20 Synowie słuchayćie rodzicow we wszytkim/ábowiem to Pánu miło.

21. Oycowie nie drażnićie dźiathek wászych/iżby w rospacż nie przyszły.

ǁ Efes.6.v.5. Tyt.2.v.9. 1.Piotr.2.v.18. 22 ǁ Słudzy słuchayćie we wszem tych ktorzy są pány wedle ćiáła/ nie służąc ná oko/iako ći ktorzy się chcą ludźiam podobáć/ale z szczerośćia serca Bogá się boiąc.

23 A cokolwiek vczynićie/z serca czyńćie/iáko Pánu á nie ludźiam.

24 ⁂Wiedząc iż od Pána weźmiećie zapłatę dźiedźictwá/ ábowiem Pánu Krystusowi służycie.

⁂5.Mo.10.v.27. Madr.6.v.8. Ekle.35.v.26

25 A kthoby krzywdy czynił/odnieśie krzywdę ktorą vczynił/*á nie mászći brákowánia osob.

* Rzym.2.v.11. Gál.2.v.6. Efes.6.v.9.

Kapitułá 4.

Ostátek náuk krześćiáńskich/ktore się poczęły w przeszłym rozdźieleniu.

1. Y pánowie zachowayćie się sprawiedliwie y mierne przeciw sługam/wiedząc iż y wy maćie Pána w niebie.

* Luk.18.v.1. 2.Tes.5.v.17. †Efes.6.v.18. 2.Tes.3.v.8. 2. *W modlitwách tr wayćie/ czuiąc w nich z dźiękowaniem.

3. †Społecżnie się y zá nas modląc/ áby Bog nam otworzył drzwi ku mowie/żebyśmy mowili táiemnicę Krystusową/dla ktorej też iestem w więzieniu.

4. Abych ią ták obiáwił/ iáko mnie się godźi mowić.

ǁ Efes.5.v.15. 5. ǁMądrze się obchodźćie z obcymi/ czás odkupuiąc.

A To iest/ nie mowiąc nic prożno/ ále wszytko ku budowániu y pożytkowi. 6. Mowá wászá niechay będźie záwsze z łáską ozdobioná [A] sołą / ábyście wiedźieli iako maćie káżdemu odpowiedźieć.

7. Wszytki sprawy moie wám oznaymi Tychikus/miły bráty wierny sługá/ ktory zemną służy w Pánie.

8. Kthoregom posłał do was vmyślnie/ná to áby się wywiedźiał o sprawách wászych/y pocieszył serca wasze

♀ Filem.1.v.10. 9. ♀Z Onesymem wiernym á miłym brátem ktory iest z was/ wszytko tedy wam oznáymią co się tu dźieie.

10. Pozdrawia was Arystharchus ktory iest ze mną w więzieniu/y Márek stryieczny brát Barnabaszow/ o ktorym maćie roskázanie/ieśliby przyszedł ábyście go przyięli.

11. Y Jezus przezwiskiem Sprawiedliwy/ ktorzy są z obrzezánia/ ći tylko pomocnicy [B] w Krolestwie Bożym byli mnie ku pocieszę.

[B] To iest/w Ewánieliey przez ktorą krolestwo Boże bywa obiáwione.

12. Pozdrawia was Epáfras/ ktory z was iest sługá Krysthusow/ záwsze boiąc zá was w modlitwách/ ábyście się stali doskonałymi y zupełnymi w wszelákiey woley Bożey.

13. Abowiem ći mu świadczę / iż wielką przeżyma chuć ma przeciwko wam/ y tym ktorzy są w Láodyceiey/y w Hierápolim.

14 Pozdrawia was Łukasz lekarz miły/ y Demás.

15. Pozdrawiayćie brácia ktora iest w Láodycyey/y Nymfasá/y Kościoł ktory iest w domu iego.

16 A gdy v was przeczytan będźie ten list/ stárayćie się áby gi też przeczytano w kościele Laodyceńskim/ á iżbyście wy też przeczytáli ten kthory iest napisan z Láodycyey.

17. A powiedźćie Archippowi/ Pátrzay ábyś wypełnił vrzad kthoryś przyiął w Panie.

18. Pozdrowienie ręką moią Páwłowa/Pamiętaycie związánie moie. Łáská niech będźie z wámi/Amen.

Napisan iest do Kolosensow z Rzymá przez Tychikà y Onesymá.

Pierwszy

Kápitulá 1.

2. Chwali ie iż w posrzodku vćiskow státecznie trwáli w Ewánieliey ktorą im on był przepowiedźiał. 7. A iż ini wzor z nich brali.

1. Awel y Sylwan/y Thymotheusz/Kościołowi Thessalonicenskiemu/ktory iest w Bogu Oycu y w Pánie Jezusie Krystusie/ Láská y pokoy niech wam będźie od Boga Oycá nászego/y od Páná Jezu Krystá.

2. *Dziękuiemy Bogu záwsze zá was/ † wspominaiąc was w modlitwách nászych.

3. Bez przestánku wspominaiąc sku/tecżna wiárę waszę/y prácowitą miłość/y cierpliwą onę nadźieię w Pánie nászym Jezusie Krystusie/ przed Bogiem y Oycem nászym.

4. Wiedzac bráćia mili iż iesteśćie wybráni od Bogá.

5. Przeto iż Ewánielia nászá była v was nie powieśćia tylko/ále tęż y moca w Duchu świętym/ y prawdźiwym vpewnieniu / iáko wiecie iáko wymichmy byli miedzy wámi dla was.

6. A wyśćie sie stáli náśládowcámi nászymi y Páńskimi/przyiąwszy słowo z vćiskiem wielkim/z weselem Duchá świętego.

7. Ták iżeśćie byli wzormi wszythkim wierzącym w Mácedoniiey/y w Achái.

8. Abowiem od was nie tylko brzmiáło słowo w Mácedoniey y w Achái/ale też ná wszytkim mieyscu wiárá wászá ktora iest w Bogá ták słynelá/iż nam nie potrzebá nic mowić.

9. Gdyż oni o was powiedáia/ cochmy zá przystęp do was mieli / á iáko śćie náwroceni byli do Bogá opuściwszy bálwany/ábyśćie służyli Bogu żywemu y prawdźiwemu.

10. Y oczekawáli Syná iego z niebá/ ktorego wzbudźił z martwych/to iest Jezusá/ ktory wybáwia nas od onego gniewu przyszłego.

Kápitulá 2.

1. Aby nie vsthali pod krzyżem/chwali pilność swoie około przepowiedánia Ewánieliey. 13. A iż oni thez záráz em przyieli słowo Bożе. 17. Potym sie wymawia iż sam do nich przyść nie mogł.

1. Dyż sámi wiecie bráćia/iż przystęp nasz do was nie był prożny.

2. Ale chociaż my przed tym ćierpieli / y zelżeni byli w* Filipiech iáko wiecie/á wszákże śmielesmy sobie poczęli w Bogu nászym/ku przepowiedániu v was Ewánieliey Bożey z wielkim boiowániem. * Dźiey. 16. v. 23.

3. Abowiem napomináńie nászе nie było z zdrady ani z nieczystośći/ani z chytrośćia.

4. Ale iákosmy sie Bogu podobáli áby nam była zwierzoná Ewánielia/ ták mowiemy nie iáko sie ludźiom podobáiąc/ ále Bogu ktory doświadcza serc nászych.

5. Abowiem nigdysmy nie vżywali powieśći pochlebney/iáko wiecie/ áni smy dla łákomstwá nic nie zmyślali/Bog świádkiem iest.

6. Ani szukaiąc chwały z ludźi/áni od was/áni od inszych.

7. Mogąc was obćiążáć iáko Apostołowie Krystusowi/ále byliśmy ćichemi w posrzodku was/iákoby mamká ogrzewaiąc dźiatki swoie.

8. Ták tedy chutliwi przećiw wam będąc/żądalismy wam vżyczyć nie tylko Ewánieliey Bożey/ ale też y dusz nászych/ dla te° iżeśćie nam milemi byli.

9. Abowiem bráćia pámiętaćie práca nászę y kłopoty/ gdyż w nocy y we dnie † robiąc/ábysmy żadnego z was nie obćiążyli/ przepowiedálichmy v was Ewámelia Bożа.

10. Wy świádkowie iesteśćie y Bog/ iákosmy świątobliwie y sprawiedliwie/y bez náganienia żyli miedzy wámi ktorzyśćie vwierzyli.

11. Jáko wiecie ktorymesmy sposobem káżdego z was (iákoby ociec dźiatki swoie) napominali y cieszyli.

† Dźiei. 20. v. 34. 1. Kor. 4. v. 12. 2. Tes. 3. v. 8.

* 2. Tes. 1. v. 3. † Fil. 1. v. 3.

* Efes.4.v.1. Fil.1.v.27. Kol.1.v.10.

12. Y bárzo prosili abyście * postępowali iáko należy Bogu ktory was wezwał do swe° krolestwá y chwały.

13. A przeto też dźiękuiemy Bogu vstawicżnie/ iż wy przyiawszy słowo Bożę ktoreście słyszeli od nas/ przyieliście nie zá słowo ludzkie/ ále (iáko było prawdźiwie) zá słowo Bożę/ ktory też skutecżnie sie okázuie w was ktorzy wierzycie.

14 Abowiem bráćia stáliście sie náśláduowcámi Kościołow Bożych/ ktore są w Zydowskiey żiemi w Krystu sie Jezusie/ iżeście y wy tyrzecży cierpieli od swoich przyrodnych/ iáko y oni od Zydow.

15. Ktorzy też Páná Jezusá zábili/ y własne Proroki/ y nas wygnáli/ áni sie Bogu podobáią/ y wszythkim sie ludziam [A] przeciwiáią.

A To iest/ są nieprzyiaćielem zbáwienia ich.

16 Broniąc nam żebychmy nie mowili pogánom cżymby byli zbáwieni/ áby záwsze wypełniáli grzechy swe/ ábowiem ogárnął ie gniew áż do końcá.

† Rzym.1.v.11.

17. A my bráćia będąc osierociałymi bez was ná krotki cżás oblicżnośćią nie sercem/ † vprzeymiesmy sie stáráli widźieć oblicże wásze z wielką chućią

18 Dla tegosmy chćieli przyść do was/ (zwłaszczá ia Páwel) raz y powtore/ ále przekázał nam szátan.

19. Abowiem ktoraż iest nádźieią nászą/ ábo wesele/ ábo korona/ z ktorey bym sie ia chwalił? Izali nie wy przed oblicżnośćią Páná nászego Jezu Krystá w przyśćie iego?

20 Záiśćeć wy iesteście chwała nászá y weselem.

Kapitułá 3.

1. W thym rozdźieleniu oznáymuie im życzność swoie/ śląc do nich Thymotheuszá y modląc sie zá nie.

1. Ták gdysmy iuż wstrzymáć sie nie mogli/ zdało sie nam zá rzecż nálepszą abysmy sámi w Athenách zostáli.

* Dźiei.16.v.1.

2. A poslalichmy * Tymotheuszá brátá nászego y sługę Bożego/ y pomocniká nászego w Ewánieliey Krystusowey/ áby was potwierdźił y [A] nápominał około wiáry wászey.

A Drudzy czytáią áby was pocieszył z wiáry nászey.

3. Thák áby żaden nie poruszył sie w tych vciskách/ ábowiem sámi wiećie żesmy ná to wysádzeni.

4. Bo gdychmy byli v was/ przedtymechmy tho wam opowiedáli żesmy mieli być vćisnieni/ co sie też stálo/ y wiećie to.

5. Przeto też ia iuż niemogąc sie wstrzymáć/ poslałem go abym sie dowiedźiał o wierze wászey/ iżby was snadź był nie kusił on kusićiel/ á iżby sie prożna nie stała práca nászá.

6. Nie dawno tedy Tymotheusz od was przyszedszy do nas/ oznaymił nam wiárę y miłość wászę/ á iż nas maćie w dobrey pámięći/ záwsze nas żądáiąc widźieć/ iáko y my też was.

7. A przetoż bráćia iesteśmy pocieszeni z was w káżdym vtrápieniu y potrzebie nászey przez wiárę wászę.

8. Abowiem theraz żywiemy ieśli wy stoićie w Pánie.

9. Bo ktorąż dźiękowánie możemy oddáć Bogu zá was z wszelkiego wesela ktorym sie weselemy dlá was przed Bogiem nászym?

10 † W nocy y w dnie bárzo pilno prosząc ábysmy widźieli oblicże wásze/ y ábychmy wypełnili cżego ieszcże w wierze wászey nie dostáwa. † Rzym.1.v.10.

11. Ale sam Bog y Ociec nasz/ y Pan nasz Jezus Krystus niech wyprostuie droge nászę do was.

12. A Pan niechay was pomnoży/ y obfitymi vczyni/ społecżną miłością miedzy wámi y przeciw wszythkim/ iáko y my przeciwko wam.

13. [C] Aby sercá wásze nienágánione vtwierdźił w świątobliwośći przed Bogiem y Oycem nászym/ ná przyśćie Páná nászego Jezu Krystá ze wszytkimi swietymi iego. //1.Kor.1.v.8.

Kapitułá 4.

1. Nápomina ie ku cżystośći.6. Niewinnośći.8. Miłośći.11. Pracy.13. Y ku mierney żáłośći vmárłych.15. Opisuie iákie ma być zmartwychwstánie.

1. Ostáthek tedy bráćia prosimy was y nápominamy przez Páná Jezusá/ iáko śćie wzięli od nas/ ktorym sposobem maćie chodźić y Bogu sie podobać/ á/ byście wiecey przewyższáli.

2. Gdyż wiećie ktore roskázánia wźiąwszy dálichmy wam od Páná Jezu Krystá.

Abowiem

Kapitu. 5.

1. Dla niepewności ostatniego dniá/ vpomina ie ku rozmaitym vrzędom żywotá krześćiáńskiego/á wszego im dobrego życzy.

1 Atym co sie tycze czásow y chwil zámierzonych brácia/ nie potrzebuiecie abym wam pisał

2 Abowiem sami dostátecznie wiecie/ iż on* dzień Pański ták przyidzie iako[A] zlodziej wnocy

3 Bo gdy rzeka/ Pokoy y bespieczeństwo/ tedy nagle zginienie przyidzie ná nie/ iako bol niewiásty brzemienney/ á nie vyda.

4 Ale wy brácia nie iesteście w ciemności/ aby on dzień was miał iako zlodziey zastáć.

5 Wszyscy wy iesteście synowie świátlości y synowie dniá/ nie iesteśmy nocy áni ciemności.

6 Przeto tedy nie śpimy iáko inszy/ ále czuymy y bądźmy trzeźwiemi.

7 Abowiem ci ktorzy śpią/ w nocyć śpią/ á ktorzy sie vpiiáią/ w nocyć sie vpiiáią.

8 Ale my ktorzy iesteśmy dniowi/ bądźmy trzeźwi/ † oblokszy przedni pleszek wiáry y miłości/ á za helm nádzieie zbáwienia.

9 Abowiem Bog nie posthánowił nas ná[B] gniew/ ále ná otrzymánie zbáwienia przez Páná naszego Jezu Krystá.

10 Ktory vmárł zá nás/ áby choćbyśmy czuli choć śpáli/ ábychmy społu z nimi żyli.

11 A przetoż nápominayćie ieden drugiego/ y budyćie iedni drugich/ iáko też czynicie.

12 A prosimy was brácia abyście poznali ty ktorzy prácuią miedzy wámi/ y ktorzy są przełożonymi waszymi w Pánie/ y nápomináią was.

13 A iżbyście ie wielce miłowáli dla sprawy ich/ pokoy záchowayćie społecznie miedzy sobą.

14 Y prosimy was brácia nápominayćie nierzadne/ cieszćie mdłe/ wspomagayćie niemocne/ bądźćie cierpliwymi przeciwko wszytkim.

15 Bácżćie áby żaden złem zá złe nikomu nie oddawał/ zawsze dobrotliwości náśláduyćie/ ták miedzy wámi społecznie/ iáko y przeciwko wszytkim.

16 Záwsze sie[C] weselćie.

Bez prze-

* Mát 24 v.44. 2. Piotr.3. v.10. Dziáw.3. v.3.
[A] To iest / nagłá.

† Ezá.59.v.17. Efes.6.v.17.
[B] To iest/ nie potrzebienie.

/ Przyp.17.v.17. Mát.5.v.39. Rzym.12.v.17. 1.Piotr.3.v.9. Ekle.18:v.22. Luk.18.v.1. Kol.4.v.3.
[C] To iest/ skrem mni bądźćie w vtrapieniu swoim.

* Rzym.12.v.2. Efes.5.v.17.
[A] To iest/ ciáło.
† 1.Kor.6.v.8.
/ 1.Kor.1.v.2.
* Jan.13.v.34. 1.Jan.2.v.8.
* 1.Kor.15.v.23.
† Mát.24.v.32. 1.Kor.15.v.52.
[B] W tym záchwyceniu będzie nagła odmiána ktora stánie zá śmierć.

2. Abowiem táć iest wola Bożá/ toć iest poswiecenie wasze/ żebyście sie powściągáli od nieczystoty.

4. Y áby vmiał káżdy z was[A] naczynie swe trzymáć w swiatobliwości y vczciwości.

5. Nie bedąc zieci pożądliwością iako pogáni ktorzy nie znáią Bogá.

6. Niechay żaden nie vciska/ ábo podchodzi w żadney sprawie brátha swego/ ábowiemći Pan iest ktory sie mści wszytkich tych rzeczy/ iákochmy to y przed thym powiedzieli wam/ y oswiadczyli sie.

7. Bo nie wezwał nas Bog ku nieczystości/ ále ku swiatobliwości.

8. A przeto ktory to odrzuca/ nie odrzuca człowieká/ ále Bogá/ ktory wam dał Duchá swego swietego.

9. Przytym co sie tycze braterskiey miłości/ nie potrzebá wam thego ábym do was pisał/ abowiem sámi od Bogá iesteście náuczeni/ ábyście iedni drugie miłowáli.

10 Bo też y to czynicie przeciwko wszytkim bratom/ ktorzy są we wszytkiey Mácedonitey/ A prosimy was brácia iżbyście wiecey przewyszszáli.

11. Y stáráli sie ábyście byli spokoynymi/ y pilnowáli rzeczy swoich/ á robili własnymi rękami wászymi/ iákosmy wam opowiedzieli.

12 Abyście sie poczciwie záchowáli obcym/ y áby niczego wam potrzebá nie było.

13. A nie chce brácia ábyście wiedzieć nie mieli/ co sie tycze tych ktorzy zásnęli/ iżbyście sie nie smucili iáko y drudzy ktorzy nádzieie nie máią.

14. Abowiem ieśli wierzymy iż Jezus vmárł y powstał/ ták też Bog ty ktorzy zásnęli w Jezusie/ przywiedzie z nim.

15. Bo tho wam powiedamy słowy Páńskimi/ *Iż my żywi ktorzy pozostániemy áż do przyścia Páńskiego/ nie vprzedzimy tych ktorzy zásnęli.

16 Gdyż sam Pan z krzykiem/ y z głosem Anielskim/ y † z trąbą Bożą zstąpi z niebá/ á ktorzy byli vmárli w Krystusie/ powstáną pierwey.

17. Potym my żywi ktorzy pozostánięmy/[B] záchwyceni będziemy społu z nimi ná obłoki/ żebychmy zászli Pánu ná powietrze/ A ták záwsze z Pánem będziemy.

18. A przetho pocieszayćie iedni drugie tymi słowy.

17. Bez przestánku sie modlćie.
18. We wszythkim dźiękuyćie / abowiem tać iest wola Bożа przez Jezusá Krystusá przećiwko wam.
19. D Duchá nie zágászayćie.
20 E Proroctwá nie wzgárdzayćie.
21. Wszytkich rzeczy doświádczayćie / á co iest dobrego tego sie trzymayćie.
22 Od wszelakiego podobieństwá zło śći wstrzymáwayćie sie.
23 A sam Bog pokoiu niech * poświći was zupełne / á duch wász cały y duszá / y ćiáło bez náganienia w przyśćie Páná naszego Jezu Krystá niechay beda záchowáne.
24 Wiernyć iest ktory was wezwał / ktory też to vczyni.
25 Bráćia modlćie sie zá nas.
26 Pozdrowćie bráćia wszytke z pocałowániem świetym.
27 Poprzysiegam was przez Páná / áby ten list przeczytan był wszytkiey świetey bráćiey.
28 Łáská Páná nászego Jezu Krysta niech bedźie z wámi / Amen.

D To iest / nátchnienia Bożego y świátłości niebieskiey / ktora świeći w sercách nászych.
E To iest wykłádánie pismá świetego przez ktore duch świety nas oświeca.
* 1. Kor. 1. v. 8.

Do Tessálonicensow pierwszy nápisan iest z Athen.

Wtory list Páwłá świethego do Thessálonicensow.

Kapitułá 1.

3. Dźiękuie Bogu zá ich wiárę / y miłość / y ćierpliwość. 11. Prosi áby státecznie trwali. 12. Okázuiąc iáki pożytek z tad vroście.

1. Páwel y Sylwanus / y Thymotheusz Kościołowi Thessálonicenskiemu / ktory iest w Bogu Oycu nászym / y w Pánie Jezusie Krystusie.
2. Łáská niech wam bedźie y pokoy od Bogá Oycá nászego y Pana Jezu Krystá.
3. * Bráćia mamy Bogu záwsze dźiękować za was iáko sie godźi / przeto iż bárzo sie pomnaża wiará wászá / y obfitnie społeczna miłość káżdego z was wszytkich.
4. Ták iż my sie z wás przechwalamy v Kościołow Bożych / tho iest z ćierpliwości wászey / y wiáry w wszelkim przesládowaniu wászym / y w vćiskách ktore nośćie.
5. † Ktora rzecz iest iáwnym okázániem spráwiedliwego sądu Bożego / ná to áby was miano zá godne Krolestwá Bożego / dla ktorego też thy rzeczy ćierpićie.
6. Abowiemći spráwiedliwa rzecz iest v Bogá / zasie tym vtrapienie oddáć ktorzy was trapią.
7. A wam ktorzy bywaćie vtrapieni / vlżenie z námi / gdy sie obiáwi Pan Jezus z nieba z Anioły możności swoiey. * 1. Tes. 4. v. 16.
8. Płomienistym zápaleniem sie mszcząc nád tymi ktorzy Bogá nie ználi / y áni słuchaią Ewánielicy Pana nászego Jezu Krysta.
9. Ktorzy karáni beda wieczným zátráceniem / skázáni od oblicznosći Páńskiey / y od możney chwały iego.
10 Gdy przyidzie áby był vwielbion w świetych swoich / y áby sie dźiwnym okázał we wszythkich wiernych w on dźień / przetho iż vwierzono świádectwu nászemu v was.
11. Dla czego też modlimy sie záwsze zá was / áby Bog nasz was godnymi czynił wezwánia tego / y wypełnił wszytke dáremna życźliwość dobrothliwości swoiey / y spráwę wiáry mocnie.
12. Áby było chwalone imie Páná nászego Jezu Krysthá w was / á wy w nim / z łáski Bogá nászego / y Páná Jezu Krystá.

† Jud. 6.

Kapitułá 2.

2. Áby sie nie omylili w rychłym przyśćiu Krystusowym. 3. Oznáymuie im co sie pierwey ma stáć niż przyidźie / to iest odstąpienie od Krystusá / y Krolestwo Anthykrystthusowe. 13. Rádnie sie z wiáry ich / y zá nie sie modli.

Zátym

1. Atym prosimy was bracia przez przyscie Pana naszego Jezu Krysthá/y nasze zgromadzenie do niego.
2. Abyscie sie rychlo nie poruszyli od vmysłu waszego/ani soba trwożyli/ani przez ducha/ani przez powieść/ani przez list rzkomo od nas pisany/iakoby iuż blisko był dzień Krystusow.
3. Niech was żaden nie zwodzi żadna miara/ abowiem nie przidzie dzień Krystusow/ azby pierwey przyszło odstąpienie/ á był obiawion człowiek on złościwy/ ktory iest syn zatracenia.
4. Ktory sie sprzeciwia y wynosi przeciwko wszelkiemu ktoregoz owa Bogiem/abo ktoremu chwałá bywa wyrzadzaná/ták iż siedzi w kosciele Bożym iako Bog/ okázuiac sie iakoby był Bogiem.
5. Jzali nie pámiętacie iż ie szcze przy was bedac tom wam powiedział?
6. A teraz wiecie co [A] przeszkadza/á by był obiawion czasu swego.
7. Abowiem sie iuż [B] spráwnie taiemnicá nieprawości/ tylkoż ten ktory teraz [C] zawadza/ bedzie zawadzał aż odiet bedzie z posrzodku.
8. A tedy obiawion bedzie on złoczyńcá/ *ktorego Pan zniszczy Duchem vst swoich/ y znacznym przyściem swoim zgładzi.
9. Tego mowie/ktorego przyscie iest z mocy szatánskiey/z wszelaka możnoscia/y znaki/ y cudámi kłamliwemi.
10. Y z wszelaka zdrada niesprawiedliwości w tych ktorzy giną/przeto iż miłości prawdy nie przyięli/ aby byli zbawieni.
11. Przeto tedy przyszle im Bog skuteczna moc błędu/ aby kłamstwu wierzyli.
12. Jżby byli potępieni wszyscy ktorzy nie vwierzyli prawdzie/ale przestali ná niesprawiedliwości.
13. Ale my powinnichmy Bogu dziękować záwsze zá was bracia vmiłowáni od Pana/ iż wybrał was Bog od początku ku zbawieniu/ przez poświęcenie Duchá/y wiare prawdy.
14. Ná co was wezwał przez Ewánielia nasze/ ku otrzymaniu chwały Pana naszego Jezu Krystá.
15. Przeto tedy bracia badzcie státeczni/á trzymayćie podána nauke ktoreście sie nauczyli/choć przez powieść choć przez list nasz.
16. A sam Pan nasz Jezus Krystus/ y Bog á Oćiec nasz/ ktory vmiłował nas/ y dał pocieszenie wieczne/ y nádzieie dobra przez łaskę.
17. Niech cieszy sercá nasze/y twierdzi nas we wszelákiey mowie/ y sprawie dobrey.

Kápitulá 3.

1. Záleca sie modlitwam ich/ y nápomina ku státhecności. 6. Roskázuie im srodze aby odstąpili od tych ktorzy w prożności żyw.. 16. Pozdrawia ie y wszego im dobrego życzy.

1. Ostáthek brácia modlcie sie zá nas aby slowo Bożeszło/ y było chwalone iáko też v was. * Efes. 6. v. 18.
2. Y abysmy byli wybawieni od sprosnych y złych ludzi/ abowiem nie wszytkich iest wiárá. 1 Kol. 4. v. 3.
3. Ale wiernyć iest Pan/ ktory vtwierdzi was/y zachowa od złego.
4. A dufamy przez Pana o was/iż tyrzeczy ktore opowiedamy wam/czynićie/y czynić bedziecie.
5. Zatym Pan niechay sprawnie serca wasze ku miłości Bożey/ y ku oczekawániu Krystusowemu.
6. A opowiedam y wam bracia przez imie Pana naszego Jezu Krysta/ iżbyscie sie odłączyli od każdego brátá ktory sie nie rządnie sprawnie/ á nie według nauki podáney ktora wzial od nas.
7. Abowiem sámi wiecie/ iáko nas maćie náśladować/ [a] gdyżesmy sie nie rządnie niesprawowali miedzy wami 1 Kor. 11. v. 1. a 1 Tes. 4. v. 11.
8. *Anismy od żadne° biorąc chleb dármo iedli/ale z pracą y z klopotem/ we dnie y w nocy robiąc/ dla tego abyśmy żadnego z was nie obrażali. * Dźiel. 20. v. 34. 1 Kor. 4. v. 12. 1 Tes. 2. v. 9.
9. Nie abysmy tego práwá niemieli/ † ale abysmy sie wam sami stawili zá wzor/ abyście nas naśladowali. † 1 Kor. 11. v. 1.
10. Abowiem gdychmy byli v was/ tochmy wam opowiedali/ Jż ieśliby kto nie chćiał robić/ ten aby nie iadł.
11. Bo słyszemy iż niektorzy nierządnie sie sprawuią miedzy wami nic nie robiąc/ ale niepotrzebnych rzeczy pátrzáiąc.

A tym

A To iest/ iż Ewánielia pierwey miáły opowiedziáná wszytkim pogánom/ A niektorzy czytáią/ co pánuie y rozumieią tho o Rzymskim Państwie ktore poki trwało nie mogł Papież zostáć pánem w Rzymie.

B Abowiem iuż záonych czásow wiele było Antykrystow o czym y Jan swiety przypominá 1. Jan 2. v. 18.

C Abo ktory pánuie/ábo bedzie pánował áż zginie/ á gdy bedzie odiet tedy sie obiáwi on złośnik/ gdzie tu okazuie iż iako skoro państwo Rzymskie zginie to tak sie Antykrystokażat.

* Ezá. 11. v. 4.

12 A tym ktorzy ſą takowi opowieda/
my/y proſimy ich przez Páná naſzego
Jezu Kryſthá/aby z pokoiem robiąc
vżywáli chlebá ſwego.
* Gál.9.v.9. 13. * A wy bráćia nie oſłábiaycie do/
brze czyniąc.
14 A ieſli kto nie' ſłucha powieśći ná/
ſzey/tego przez liſt oznaymicie/ † ani
† Mát.18.v.27. 1.Kor.5.v.9. z nim obcuycie/aby ſie záwſtydził.
15. Ani go mieycie zá nieprzyiaćiela/
ále vpominaycie iáko bráta.
16 A ſam Pan pokoiu/niech wam dá
pokoy záwſze wſzelákim obyczáiem/
Pan niech będźie z wámi wſzytkimi.
17. Pozdrowienie ręką moią Páwło/
wa ktory ieſt znák w káżdym liśćie/
ták piſze.
18. Łaſká Páná naſzego Jezu Kryſtá
niechay będźie z wámi wſzythkimi
Amen.

Do Teſsalonicenſow wtory ná/
piſan ieſt z Athen.

List pierwſzy Páwłá ſwiętego do Tymotheuſzá.

Capitułá 1.

1. Vczy go iáko ſie ma ſtrzedz tych ktorzy fáł
ßuią prawdźiwą náukę. ℣ Okázuiąc ku cze/
mu ſie ſćiąga/ to ieſt ku wierze z dobrem ſu
mnieniem/miłośćią y budowániem.

1. PAwel Apoſtoł Jezuſá Kryſthuſa z zrządzenia Bogazbá wićielá náſzego / y Páná naſzego Jezu Kryſtá/* ktory ieſt nádźieia naſza.
* Kol.1.v.18. Dźiey.16.v.3.
2. Tymotheuſzowi wlaſnemu ſyno/wi w wierze/łaſką niech tobie będźie/ miłośierdźie / pokoy od Boga Oycá naſzego/ y od Jezuſá Kryſtuſá Pá/ná naſzego.
3. Jakom cię prośił abyś zoſtał w Ef/ezie gdym ſzedł do Mácedoniey/ zoſtańże abyś opowiedźiał niektorym żeby rożney nauki nie vczyli.
† Mżey.4.v.7. Tyt.1.v.14. ‖ Mżey.6.v.4. 4. A iżby ſie nie báwili † báśniámi/ y rodzaymi nieſkończonymi/ ‖ ktore rád ſzey gadki przynoſzą niż budowanie Bożę/ktore ieſt przez wiárę.
* Rzym.13.v.10. 5. * A koniec roſkázánia ieſtći miłość z ſzczyrego ſercá y ſumnienia dobre/go/y wiáry nie obłudney.
6. Od ktorych rzeczy niektorzy vbłą/dźiwſzy/ vdáli ſie ná prożną mowę.
7. Chcąc być náuczyćielmi zakonu/ nie rozumieią co mowią/ ani o kto/rych rzeczách twierdzą.
* Rzym.7.v.12. 8. * Jeśćie wiemy że dobry ieſt zakon / ieſlibygo kto ſłuſznie vżywał.
9. Wiedząc iż zakon nie ieſt położon ſprawiedliwemu/ ále tym ktorzy za/konem gárdzą/nie chcąc mu być pod dánymi/ niepobożnym y grzeſznym/ złoczyńcam/y ſproſnym/ tym ktorzy zabiiáią oycá y mátkę/mężoboycam.
10 Nieczyſtym/Sodomczykom/tym ktorzy ludźi kradną/kłamcam/krzy/woprzyſiężcam/y ieſli co inego ieſt h przećiwnego zdrowey náuce.
11. Ktora ieſt wedle chwalebney Ew/ángielieyi błogoſławionego Bogá/ ktora mnie ieſt zwierzoną. † Mżey.6.v.13.
12. Dźiękuię tedy temu ktory mię vmo cnił/ tho ieſt Kryſtuſowi Jezuſowi Pánu memu iż mię zá wierne° miał/ aby mię wyſádźił ná poſługę.
13. Ktorym pierwey był bluźnierzem y prześłádowcą/ y gwałtownikiem/ ále ſie nádemną zmiłował/ abowiem nie wiedząc/tom czynił przez niedo/wiárſtwo.
14 Ale bárzo obfitowáłá łáſką Páná naſzego z wiárą y z miłośćią/ktho/ra ieſt w Kryſtuſie Jezuſie.
15 Wiernać ieſt tá mową y wſzelákim obyczáiem godna/ábyſmy ią przyięli/ ‖ iż Kryſtus Jezus przyſzedł ná ſwiát ‖ Mát.9.v.3. Már.2.v.17. ábygrzeſzniki záchował/ z ktho/rych iam ieſt pierwſzym.
16 Ale ſie dla tego nádemną zmiłował/ ábyż we mnie pierwſzym okázał Jezus Kryſtus wſzeláką lithość/żebym był wzorem tym ktho/rzyby wierzyli weń ku żywotowi wiecżnemu.
17 A Krolowi wiecżnemu/nieśmier/telnemu/niewidomemu/ſámemu mą dremu Bogu / cześć niech będźie y chwałá ná wieki wiekow Amen.
18 To roſkázánie z. lecámći ſynu Ty/motheuſzu/to ieſt/ ábyś wedle pro/roctw ktore przeſzły o tobie/ walczył przez nie onym dobrym woiowániem
19. * Trzymaiąc wiárę y dobre ſum/nienie/ * Mżey.6.v.13.

nienie/ktore odrzuciwszy niektorzy/ poginęli od wiáry.

20 Z ktorych iest Hymeneus y Alexander/ *ktorem podał szatánowi/ áby sie náuczyli nie bluźnić.

*1. Koryn. 5. v. 5.

Capitu. 2.

1. Nápominánie ku modlitwam. 9. O vbierze y skromnym stroiu białych głow.

1. Napominam tedy przed wszytkimi rzeczámi/ áby były czynione prośby/ modlitwy/żadánia/ y dźiękowánia/ zá wszytki ludźie.

2. Zá Krole/y zá wszytki przełożone/ ábysmy cichy y spokoyny żywot wiedli z wszeláka pobożnośćia/y poczćiwośćia.

3. Abowiemći tho iest rzecz dobra/ y przyiemna przed Bogiem zbáwićielem nászym.

4. *Ktory chce áby wszyscy ludźie byli zbáwieni/ y aby przyszli ku vznániu prawdy.

*1. Piotr 3. v. 9.

5. Boć ieden iest BOG/ ieden thez POSRZEDNIK Bogá y ludźi/ CZLOVVIEK Krystus Jezus.

A Kristus názwan iest świádectwem iż o nim świádczyli wszyscy Prorocy/á iż Krystus sámego siebie ofiárował ku odkupieniu wszech ludźi/ tedyć to iest świádectwo ktore było czásom swym náznáczone. A wszákoż ná thym mieyscu miásto świádectwá czytáią niektorzy táiemnićе/ iáko y do Rzym. w 16. y indźie czytháמy/ gdźie Apostoł przypomina o táiemnicy Krystusowey.

1. Tymo. 3. v. 16.
1. Piotr 3. v. 3.
1. Kor. 14. v. 34.

6. Ktory sámego siebie wydał zapłátá odkupienia za wszytki/ktħory iest onym A świádectwem náznáczonym czásom swoim.

7. † Ktorego iestem postánowion woźnym y Apostołem (prawdęć mowię przez Krystusá/nie kłámam) náuczyćielem pogánow z wiárą y prawdą.

8. Chce tedy aby mężowie sie modlili ná każdym mieyscu/ thák iżby szczyre podnosili ręce bez gniewu y zwątpienia.

9. *Tákże y niewiásty áby sie przychędażáły vbiorem poczćiwym z wstydem y skromnośćia/ nie splećionymi włosy/ábo złotem/ábo perłámi/ábo vbiorem kosztownym.

10 Ale dobremi vczynkámi/ co przystoi niewiástam/ ktħore slubuią być pobożnemi.

11 Niewiástá niech sie vczy w milczeniu z wszeláкim poddánstwem.

12 ♀ Abowiem nie dopuszczam niewieśćie B vczyć/ áni brać z wierzchności nád mężem/ále być w milczeniu.

13 *Bo Adám pirwszy stworzon iest/

*1. Moi. 2. v. 7.

14 † C Adam też nie był zwiedźion/ale niewiastá zwiedźiona/ zstáła sie winna przestępstwá.

15 A wszákże będźie D zbáwiona dźiećі rodząc/ iesliby trwała w wierze/y w miłośći/ y w świętobliwośći/ z miernośćia.

† w 1. Moi. 3. v. 6.

D Dla thego/ áby onym przeklęthwem nie były białegłowy zátrwożone/ ćieszy ie onym błogosławieństhwem/ktore im dał Bog w rodzeniu y w wychowywániu dźiatħek/ gdźie w tym nie tylko sobie máią ná pámięć przywodźić bolesći y frásunki nosząc płod w żywoćie/rodząc/ y wychowywáiąc/ ale też thy trudnośći thák przyimować máią/ aby sie w nich wiárá/ miłość świętobliwość/y skromność wszelákа okázálá.

Capitu. 3.

1. Okázuie vrząd Ministrow/ y cżeládźi ich. 15. Godność Kośćiołá. 16. Z przednieyszy cżłonek náuki niebieskiey.

1. Gdy ná tá mowa/ *iesli ktho vrzędu Biskupiego żąda/ zacney spráwy żąda.

*Tyt. 2. v. 6.

2. Ma tedy być Biskup bez nagánienia/ maż A iedney żony/ cżuyny/ trzeźwi/ skromny/ rad gośćie przyimuiący/ godny ku vczeniu.

A Abowiem iest to wielki znák niepowśćięgliwości/ żonie wiele mieć zárázem/ á wżdy ná on cżás ten występek był pospolithy. A miedzy tymi ktorzy o dwie żon ábo o więcey bywali/ máią być y ći policzeni/ ktorzy iedno żonę ledá z przyczyny porzućiwszy/ drugą poymowáli. A tákoweć máłżeństwá srodze były zákázáne/ ták iż sie stugam kośćielnym ná tákowych biesiádách bywáć nie godźiło.

3. Nie pijánicá/ nie tárgáiąc sie rękámi ná kogo/ nie szukáiący zysku niepoćzćiwego/ ále mierny/ nie zwádliwy/ nie łákomy.

4. Ktoryby dom swoy dobrze spráwował/ ktoryby dźiátki miał w kárności/ z wszeláką vczćiwośćia.

5. Abowiem ieśliby ktho nie vmiał własnego swego domu spráwować/ iákoż pieczą mieć będźie o kośćiele Bożym?

6. Nie nowotny/ áby będąc nádęthy nie wpadł w B obwinowánie cżárto wskie.

7. Abowiem potrzebá iest áby miał dobre świádectwo od obcych/ aby nie wpadł w pohánbienie/ y w sidło dyabelskie.

8. Dyákonowie też máią być vczćiwi/ nie dwoiákiego słowá/ nie vdawáiący sie za wielkim pićiem winá/ nie żądáiąc zysku niepoćzćiwego.

B Abo w potępienie/ tho iest/ áby ztąd że iest ná ten stan wysádzon nie podniosł sie w pysze ktoraby go wywrocićá/ żeby też w toż potępienie wpadł/ iáko y sam dyabeł.

† Wyżśćey 1 v. 13.

9. † C Trzymáiąc táiemnice wiáry/ z szczyrym sumnieniem.

C To iest/ wiedząc to wszytko co ma wiedźieć cżłowiek krześćiáński z prawdźiwą bołáźnią Bożą.

10 A ći też niechay pirwey będą doświádczeni/ zátym niech służą/ ieśli by byli przez nagánienia.

11 Tákże żony ich niech będą vczćiwe/ nie potwarne/ trzeźwie/ wierne we wszytkim.

12 Dyákonowie niech będą mężowie iedney żony/ ktorzyby dźiátki dobrze rządźili/ y własne domy.

13 Abowiemći ktorzyby dobrze służyli/ dostępuią sámi sobie D mieyscá dobrego/ y

D Greck Stopień tho iest godności/ ktorzy dostáwáią w dobrym spráwowániu vrzędu swego.

F Dla tego iż Bog zachowywa prawde swoie przez posługę kościoła.
F To iest/chwalon y poznan być Bogiem prawdźiwym
G To iest/ná prawice Boga oycá swego.

*2. Tym.3.v.1.
1. Piot.3.v.3.
A To iesth / fałszywych náuczyciełow / ktorzy powiedáia iż máią obiáwienie duchá S.
B To podobieństwo bierze od lekárzow ktorzy ſtáżonego członki odcináią gorącym żelázem / a toć iesth zrozumienie mieyscá tego / iż ſumnienie ludźi tákowych thák iuż práwie ſtwárdziáłe iest / iż ſie iuż nie czuie y traci wſzytek rozsądek / ták iż kłamſtwo w nich moc wźiáwſzy práwie ie zaſlepia.
C Gdy ſie nie powſtrzegliwie vdawaią zá rzeczámi nie ſtużnemi chcą ſprawiedliwoſci dośtáć chroniąc ſie rzeczy ſtużnych.
D To iesth / bywa czyſthe y świete z ſtrony nas ſámych ábychmy tego z dobrym ſumnieniem vżywáć mogli / ábowiem drudzy niewierniey ſą iáko świętokradce / obracaiąc dáry Boże ku záthráceniu ſwoiemu.
E Abowiem zrozumiewamy z ſłowá Bożego / iż wſzytko ſtworzono iest od Bogá o la ludźi / á my iteſmy ſą z liczby tych ktorzy ſtráćiwſzy pierwſzą náſzą zacność w Adámie / wźieliſmy ią z ſiſie przez Krystuſa / ábyſmy ten żywot záchować mogli. A gdy proſimy Bogá iáby nam dał z dobrym ſumnieniem vżywáć dárow ſwoich / á czyniemy mu zá nie dźiękí / thedy tym ſpoſobem pokárámy nam poświęcone bywáią.

brego / y wielkiey wolności przez wiárę / ktora iest w Krystuſie Jezuſie.

Ty rzeczy tobie piſze / nadziewáiąc ſie iż przyidę do ciebie bárzo rychło. A ieſlibym omieſzkał / ábys wiedźiał iáko ſie maſz w domu Bożym ſpráwować / ktory iest kościoł Bogá żywego / F ſłupy y potwirdzenie prawdy

A bez wątpienia wielkać iest táiemnicá pobożności / iż BOG zſtał ſie widomym w ciele / F vſprawiedliwiony w duchu / widźian iest od Aniołow / przepowiedźian iesth pogánom / vwierzono mu ná świecie / y iest wzgore wźiet do G chwały.

Kapitułá 4.

1. Okázuie mu iákich ſie náuk ma chronić. 7. A iákich ſie trzymáć / y w czym ſie ma vſtáwicznie ćwiczyć.

1. Duch táwnie * opowieda / iż ostátecznych czásow odſtąpią niektorzy od wiáry / ſłuchaiąc duchow A zdradliwych y náuk czártowſkich.
2. Przez obłudność kłamcow / ktho-rych ſumnienie B gorącym żelázem iest odcięte.
3. Ktorzy zákázuią máłżeńſtwá / káżą ſie C powśćiągać od pokármow / ktore Bog ſtworzył ku vżywániu wiernym z dźiękowániem / y tym ktorzy poználi prawdę.
4. Abowiem cokolwiek Bog ſtworzył / dobre iest / á nic nie ma być odrzucono / ieſliby z dźiękowániem przyimowano było.
5. Gdyż D poświęcono bywa przez E ſłowo Boże / y modlitwę.
6. Jeſli to podaſz bráciey / dobrym będźieſz ſługa Jezu Krisłá / wychowanym w ſłowiech wiáry / y náuki dobrey / ktoreieś ſtatecznie náſłádował
7. Zátym odrzuć báśni ſproſne y báble / á ćwicz ſie ku F pobożności.
8. Abowiemći cielesne G ćwiczenie má to pomoże / ále pobożność ku wſzem rzeczam iest pożyteczna / máiąc obietnicę żywotá teráźnieyſze y przyſłe
9. Wiernać iest tá powieść / y godna áby była wſzelákim obyczáiem przyimowaná.
10. Abowiem przeto też prácuiemy / y zelżeni bywamy / iż nadźieię pewną mamy w Bogu żywym / ktory zachowywa wſzythki ludźi / á nawiecey wierne.

Ty rzeczy opowieday / y náucżay.
12. Żaden niech młodości thwoiey nie wzgárdza / ale bądź wzorem wiernych w mowie / w obcowániu / w miłości / w duchu / w wierze / w czyſtości
13. Áż przyidę / pilnuy czytánia / nápominánia / y náuki.
14. Nie waż lekce dáru ktory iest w tobie / ktory tobie dan iest ku prorokowániu / z włożeniem rąk ſtárſzych.
15. Ty rzeczy miey ná pieczy / w tych zoſtań / áby poſtępek twoy był znáczny miedzy wſzytkimi.
16. Pilnuy ſámego ſiebie y náuki / trwáy w tych rzeczách / bo ieſli to vczyniſz / y ſámego ſiebie H záchowaſz / y tych ktorzyby cię ſłuchali.

Kapitułá 5.

1. Jáko ſie záchować ma wobec ludźiom w obierániu Miniſtrow. 24. Jáko ma rozſądzáć grzechy.

1. Thárſzego nie łáy / ale go iáko oycá nápominay / á młodſze iako brácia.
2. Niewiaſty ſtárſze iáko máthki / á młodſze iáko ſioſtry / z wſzeláką czyſtością.
3. Wdowy miey w A vczćiwości / ktore B prawdźiwie wdowy ſą.
4. A ieſli kthora wdowá dźieći ábo wnucżętá ma / niech ſie pirwey vczą być pobożnymi przeciwko domowi ſwemu / y oddáć dobrodźieyſtwo rodźicom / ábowiem to poczćiwa rzecz iest / y przyiemna przed Bogiem.
5. A ktora prawdźiwie wdowá iest / y oſirociała / ma nádźieię w Bogu / y trwa w proſbách / y w modlitwách w nocy y we dnie.
6. Ale ktora iest w roſkoſzach / tá żywiąc vmárła iest.
7. Ty tedy rzeczy opowieday / áby bez nágánienia były.
8. A ieſli ktora nie opátruie ſwych / á zwłaſzcżá domowych / záprzałá ſie wiáry / y iest gorſza niż niewierny.
9. Wdowá niech będzie obránáá ku poſługowániu / nie młodſza ſześćidźieſiąt lat / ktoraby była żoną iednego męża
Máiąc ſwiádectwo w dobrych vczynkách / ieſli dźieći wychowała / ieſli gośćie rádá przyimowała / ieſli świętych nogi

F Tym ſłowem rozumie wſzytkę ſłużbę duchowną / ktora w dobrym ſumnieniu należy.
G To iest / Cokolwiek zwierzchnim obyczáiem ludźie czynią ku chwale Bożey / opuſzczáiąc to co iest potrzebnieyſzego / iáko dobre ſumnienie / y ſłużbę Bożą duchowną.

H Wiárá iest z ſłuchánia / á ſłuchánie z przepowiedánia. Ewańielicy. Miniſtrowie tedy ſłowá Bożego tym ſpoſobem y ſámi ſiebie y inſze záchowywáią / iż Pan poruczył im ſłowo ſiednánia / gdyż nimi bywa złączon then / ktory przez nie zbáwienie ſprawuie. Ale záſie gdi Miniſtrowie Bogu bywáią przyrownáni / tedy prawdźiwe iesth ſłowo Páwłowe / gdźie mowi: Kthory ſądźi y ktori polewa / nic nie iest.
A To iest / miey o nich prácą.
B To iest / ktore żadnego ratunku ludźkiego nie máią / á ták ſie ſprawuią iż ſtużna rzecz áby kościoł o nich prácą miał.

1. Vrzad stug. 3. Przeciwko náuczyćielom ktorzy názbyt chcą być mądrymi. 10. Przeciwko tákomstwu. 11. Niektore náuki Tymotheuszowi właśnie należące.

tych [C] nogi vmywálá / ieśli vtrapionym pomagálá / y ieśli w káżdym vczynku dobrym vstáwiczna byla.

Ale młodszych wdow nie [D] przyimuy / bo gdyby poczęły być buyne przeciw Krustusowi / chcą zá mąż idź /

W tym godne przygány / iż pirwszą wiárę odrzucily.

A ktemu thęż y prożnuiące / vczą się chodźić dom od domu / á nie tylko prożnuia / ále też są swiegotliwe / niepotrzebnemi rzeczámi się bawiące / plotac to co nie przystoi.

Chcę tedy áby młodsze szły zá mąż / y dzieci rodziły / dom rządziły / przeciwnikowi żadney przyczyny nie dawáły ku złorzeczeniu.

Abowiem iuż niektore odstąpiły / y zá szátánem szły.

A ieśli ktory wierny / ábo ktora wierna ma wdowy / niech ie wspomaga / á niechay kościoł nie będzie obćiążony / áby wspomagał ty ktore są prawdźiwe wdowy.

Stársze ktorzy się dobrze w vrzędźie swym sprawuią / niech máią godnymi [E] dwoiákiey cźći / á zwłaszcźá ty ktorzy pracuią w słowie y w nauce.

Abowiem mowi pismo: * Wołowi wymłacáiącemu zboże / nie zawiążesz gęby. Y † Godny ć iest robotnik zapłáty swoiey.

Przeciwko [F] stárszemu nie przyimuy skárgi / woiáwszy na dwu ábo trzech świádkach.

A [G] thy ktorzy grzeszą / karz przed wszytkimi / áby się y drudzy bali.

ǂ Oświadczam się przed Bogiem / y Pánem Jezu Krystem / y Anioły wybránymi / ábyś ty rzeczy zachował / nie przekłádáiąc iednego nad drugiego / nie czyniąc nic przychyláiąc się ku ktorey stronie.

Ręku ni ná kogo [H] nie wkłáday rychło / áni bądź vczestnikiem grzechow cudzych / sáme [o] siebie czystym záchoway

Już daley wody nie piy / ále vżyway [I] potrosze wina dla żołądká twego / y częstych chorob twoich.

Niektorych ludźi grzechy przed tym bywáią iáwne / w [K] przodidąc ná potępienie / á zá niektorymi idą pozad.

[L] Tákże też dobre vczynki przed tym iáwne bywáią / á ty ktore się ináczey máią / nie mogą być táyne.

Kapitułá 6.

1. Ktorzykolwiek słudzy są pod iárzmem / niech rozumieią pány swe godne być wszelákiey cźći / áby imie Boże y náuká nie była bluźniona.

2. A ktorzy máią pány wierne / niech ich nie wzgárdzáią / iż są brácią / ále rádszey niech służą / iż są wierni / y vmiłowáni / y vczestniki dobrodźieystwá Bożego / tych rzeczy náucżay / y napominay.

3. Jeśli ktho rozney náuki vczy / á nie przystáwa ku zdrowym powieściam Páná naszego Jezu Krystá / y ku teynance ktora iest wedle pobożności.

4. Tenći iest nádęty nic nie vmieiąc / ále száleie około gádek y sporow o słowiech / z ktorych rośćie zazdrość / swár / złorzeczeństwá / złe podeyrzenia.

5. * Przewrotne ćwiczenia ludźi rozumu skażonego / y ktorym odięta iest prawdá / máiąc pobożność zá zysk / odłączże się od tych ktorzy są takowi.

6. A iestći wielki zysk pobożność z vmysłem / ktory przestawa ná tym co ma.

7. † Abowiem nie przynieśliśmy nic ná świát / záiste áni też wynieść nic nie możemy.

8. Ale máiąc żywność y odźienie / ná tym przestáńiemy.

9. Lecż ktorzy chcą być bogátymi / wpadáią w pokuszenie / y w sidło / y w pożądliwości wiele szálonych y szkodliwych / ktore pogrążáią ludźi ná zátrácenie / y ná zgińienie.

10. Abowiem korzeń wszech złych rzeczy iest chćiwość ku pieniędzom / ktorych niektorzy pożądáiąc / obłądźili się od wiáry / y sámi siebie sprzebijáli wielą bolesći.

11. Ale ty mężu Boży chroń się tych rzeczy / á náśláduy sprawiedliwości / pobożności / wiáry / miłości / ćierpliwości / ćichości.

12. Wiedź zacną bitwę wiáry / chwyć się żywotá wiecznego / dlá ktorego iesteś wezwan / y vczyniłeś zácne wyznánie przed wielą świádkow.

13. ǂ Opowiedámći przed Bogiem ktory ożywia wszytki rzeczy / y Jezusem Krystusem ktory świádczył [p] przed Poncyuśem

Rego przez te spráwe rąk nie wkłádano / O drugich záśie powieda iż zá nimi grzechy pozadzidą dla tego iż ná then czás złość ich ławna bywa / gdy kościoł przez niektory czás zdradzáli / iáko się thookázało w Saulu / w Judaszu / y w innych obłudnikoch

ktorych złości nie rychło się obiáwiły.

L Dawa znáć iż tákowa też iest spráwá około dobrych / przy ktorych zárázem Pan wiednych chory iáwnie okázuie / ktore w drugich przez długi czás zaniedbáne bywáią / ábo thęż od złośnikow bywáią zatłumione.

* Wyiśćey. 1. v. 4.
† Iob. 1. v. 21.
Przyp. 27. v. 26.

C To są oto postugá ktora w onych krá
inach pospolita by
tá: iż gościom w
drogę idącym no- 11
gi vmywano / wy-
rażił Apostoł wszyt
ki ine postugi w
społeczności wier- 12
nych.
D To iesth / ku po-
stugowániu / á da 13
wa tego przyczyne
iż się do tákiey po-
stugi nie godzą ty
ktho re są małżeń-
stwem obowiązá- 14
ne / á zásie młodsze
lata młode ku mat
żeństwu pobudzá-
ły / zkąd wiele zle-
go rosło. Napżod 15
iż vbywáło thych
ktore postugowá
ły / Druga iż się to 16
nie działo okrom
podeyrzenia nie-
vstháwiczności / y
oprocż obrażenia /
Trzecia iż niekto-
re niechćiały cier- 17
pieć miedzy wier-
nemi żadney zeliy-
wości y dla te[o] od-
stępowały od wiá
ry krześćiáńskiey.
E To iest / dwoiá-
kiey nagrody w-
zgledem onych w-
dow ktore służy-
ły w kościele około
vbogich.
* 5. Mżo. 25. v. 4.
1. Kor. 9. v 9.
† Mal. 10. v. 10.
Luk. 10. v. 7.
F Abowiem ich v-
rzad tákí iest iż nie 21
może być bez po-
twarzy złych ludźi
ktorzy w karności
żyć nie chcą.
G To iesth / stárże
ktorzy się nie stu-
dźnie záchowywáią 22
w vrzędźiech swo-
ich.
ǂ Wyiśćey 6. v. 13.
H To iest / nie przyi
muy ná vrzad ko- 23
ścielny tego ktore
go nie świádom.
I Rádź mu około 24
zdrowia iego.
K Grzechy ludźi
niektorych sámy z
siebie iáwne bywá
ią w tych ktorych
złości Bog obiá-
wia przed tym niż
kościoł zdrádzą / iá
ko się okázało w
Cżarnoksiężniku
Symonie / ná kto-

Poncyuſem Pilatem dobre wyznánie
14 Abyś zachował ty roſkazánia bedąc bez zmázy y naganienia/ aż do onego
15 znácznego przyśćia Páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá.
Ktorego czaſow ſwoich okaże* on blogoſławiony y ſam mocarz/ Krol nad krolmi/ y Pan nad pány.
16 Ktory ſam ma niesmiertelność/ mieſzkáiąc w ſwiátłoſći/ do ktorey
† Jan 1. v. 18. przyſtępu niemáſz/ † ktorego żaden z ludźi nie widźiał/ áni widźieć może/ iemu niech będzie cześć/ y moc/ ná wieki. Amen.
17 ‖ Bogátym ná tym świećie opowieday/ áby ſie ſercem nie wynoſili/ áni
‖ Márek 4. v. 19. Luk. 12. v. 15. nádźieie pokładáli w bogáctwiech niepewnych/ ále w Bogu żywym/ kto
ry dáie nam wſzytki rzeczy hoynie ku vżywániu.
18 Aby dobrze czynili/ y byli bogátymi w vczynkach dobrych/ vżythymi/ y
ſkłonnymi.
19 * Skárbiąc ſámym ſobie grunt do/ bry nápotym/ áby doſtąpili żywota wiecznego.
* Wyżſey 1. v. 11. Iław. 17. v. 14 y 19 v. 16.
‖ Máttth. 6. v. 20. Luk. 12. v. 33. y 16. v. 9.
20 O Tymotheuſzu ſtrzeż rzeczy zwierzoney/ * vchodząc ſproſnego wołánia okolo rzeczy nikczemnych/ y ſprzeczánia náuki fálſzywie mianowánej
* Wyżſey 1. v. 4. y 4. v. 7.
21 Z ktorey ſie niektorzy chlubiąc/ odſtrzelili ſie od wiáry. Laſká niech będzie z toba. Amen.

Pierwſzy do Tymotheuſzá nápiſan ieſt z Láodycei/ ktora ieſt glownym miaſtem Frygiey Pákácyáńſkiey.

Wtory liſt Páwłá ſwiethego do Tymotheuſzá.

Rapitułá 1.

3. Chwali wiárę Tymotheuſzowę. 6. Nápominaiąc go aby w niey trwał. 9. Nie ſie nie boiąc vciſkow y przeſládowánia.

1. Páwel Apoſtol Jezuſá Kryſtuſá/ przez wolá Bożą/ według obietnice żywotá/ ktory ieſt w Kryſtuſie Jezuſie.
2. Tymotheuſzowi milemu ſynowi/ łáſká/ miłoſierdźie/ pokoy od Bogá Oycá/ y Kryſtuſá Jezuſá Páná náſzego.
3. Dźiękuie Bogu/ * ktoremu ſłużę [A] od przodkow ſwoich z czyſtym ſumnieniem/ iż bez przeſtánku ciebie wſpominam w prosbach moich/ w nocy y we dnie.
4. Żądaiąc ciebie widźieć/ pámiętáiąc ná twoie łzy/ abym był rádośći nápełnion.
5. Przywodząc ſobie ná pámięć one wiárę ktora ieſt w tobie nie obłudna/ á pirwey mieſzkáłá w bábce twey Lo idźie/ y w máthce twoiey Eunicy/ y mam zápewne iż y w tobie.
6. Dla ktorey przyczyny nápominam cie/ abyś wzbudźił dar Bożi ktory w tobie ieſt/ przez wkłádánie rąk moich
7. Abowiem ći Bog nie dał nam Duchá boiáźni/ ále mocy/ y miłośći/ y zdrowego rozumu.
8. Nie wſtyday ſie tedy świádectwá

* Dźie. 22. v. 3.

[A] To ieſt/ iáko przodkowie moi/ Abrahám/ Izáák/ Jákob etcet.

Páná náſzego/ áni ſie wſtyday mnie ktory ieſtem więźniem iego/ ále bądź vczeſtnikiem vciſkow Ewánieliey z mocy Bożey.
9. Ktory zachował nas/ † y wezwał wezwániem ſwiętym/ ‖ nie z vczynkow náſzych/ ále z ſwego przeyźrzenia y łáſki/ ktora nam ieſt dana w Kriſtuſie Jezuſie/ przed cząſy wiekuiſtemi.
10 * Ale obiáwiona ieſt teraz przez ono znáczne przyśćie zbáwićiela náſzego Jezuſá Kryſtuſá/ ktory też ſmierć zgłádźił/ y żywot ná świátłość wywiodł y nieśmiertelność przez Ewánielią.
* Ktorey ieſtem poſtánowion wo/ znym/ y Apoſtołem/ y náuczyćielem Pogánow.
12 Dla ktorey przyczyny też ty rzeczy ćirpię/ áni ſie wſtydam/ przetho iż wiem komum vwierzył/ y mam zápewne/ iż on może zwierzona rzecz moie ná on dźień chowáć.
13 Trzymay ſie wzoru zdrowych powieśći/ ktores odemnie ſłyſzał/ z wiáray y miłośćia/ ktora ieſt w Kryſtuſie Jezuſie.
14 Zacna [B] rzecz zwierzona záchoway przez Ducha s. ktory w nas mieſzka.
15 Wieſz to iż odſtąpili mie wſzyſcy ktorzy ſą w Azyey/ z ktorych ieſt Figelus/ y Hermogenes.
16 Niech Pan okaże miloſierdźie ſwoie ná dom Onezyforowy/ abowiem często mię ochłodźił/ y łáńcucha ſię

‖ 1. Koryn. 1. v. 2. ‖ Efez. 1. v. 4. Tyt. 3. v. 5.
‖ 2 Rzym. 16. v. 25. Efez. 3. v. 9. Kolo. 1. v. 26. Tyt. 1. v. 3. 1. Piotr 1. v. 20.
* 1. Timot. 2. v. 7.

[B] To ieſt/ dáry Ducha ſwiętego/ z ktorych muſimy liczyć dáć.

chá ſie mego nie wſtydźił.
17 Y owſzem gdym był w Rzymie/bár zo mie pilno ſzukał/y ználazł.
18 Niech mu to Pan dáie/ áby nálazł miloſierdźie v Páná w on dźień/á ty lepiey wieſz iáko mi wiele vſługował w Efeźie.

Kapitu. 2.

1. Nápomina go ku ſtáteczności/y ku záchowániu prawdy/y ku cierpliwości.

1. TY tedy ſynu moy bądź vmocnion przez lá ſkę/ktora ieſt w Kryſtuſie Jezuſie.
2. A ty rzeczy ktoreś ſłyſzał odemnie miedzy wiela świádkow/ porucżay wiernym ludźiam/ktorzy też będą godni ku náucżániu inſzych.
3. A ták ty cierp vciſk iáko dobry żołnierz Jezu Kryſtuſow.
4. Żaden ktory walczy nie wikle ſie ſpráwámi żywotá/áby ſie temu podobał ktory go obrał ná rycerſtwo.
5. A ieſliby kto też walczył/ nie bywa koronowan/ ieſliby przyſtoynie nie walczył.
6. Muſi oracz pirwey robić/ niż owocow pożywać.
7. Obacżay ty rzeczy ktore mowię/á Pan niech tobie dawa we wſzem wy rozumienie.
8. Pámiętay iż Jezus Kryſtus wſtał zmartwych/ktory ieſt z plemienia Dawidowego wedle Ewánieliey moiey
9. W ktorey cierpię vtrapienie iákoby złoczyńcá aż do związánia/ále ſłowo Boże nie ieſtći związáne.
10 A przeto wſzytki rzeczy cierpię dla wybránych/áby y oni zbáwienia doſtąpili/ktore ieſt w Kryſtuſie Jezuſie z chwałą wieczną.
11 *Wiernać ieſt powieść/ábowiem ieſliſmy z nim vmárli/z nim też żyć będźiemy.
12 Jeſli cierpiemy/z nim też krolować będźiemy/ tieſli ſie go przemy/y on ſie nas záprzy.
13 Jeſli ieſteſmy niewiernymi/wſzákoż on trwa wiernym/záprzeć ſámego ſiebie nie może.
14 Ty rzeczy przypominay/oświadczaiąc przed Pánem/áby ſie nie wdawáli w ſpory okolo ſłow bez żadnego pożytku/owſzem ku podwroceniu tych ktorzy ſłuchaią.
15 Pilnuy tego ábyś ſie ſtáwił doświádczonym Bogurobotnikiem/ktoryby ſie nie wſtydźił/y ktoryby prawie ſzafował ſłowo prawdy.
16 A ſproſnego [B] wołánia o rzeczach nikczemnych powściągay/bo daley poydźie ku wietſzey niepobożności.
17 A mowá ich wiadą ſie iákoby pieſkielny ogień/z ktorych ieſt Himeneus y Filetus.
18 Ktorzy od prawdy odſtrzelili ſie/powiedáiąc iż iuż zſtáło ſie zmartwychwſtánie/y podwracáią wiárę niektorych.
19 A wſzákże mocny ſtoi grunt Boży/máiąc te pieczęć: Znać Pan ktorzy ſą iego. Y/ Niech odſtąpi od niepráwiedliwości wſzelki ktory wzywa imienia Kryſtuſowego.
20 Przytym w wielkim domu nie tylko ſą naczynia złote y ſrebrne/ale też drewniáne y gliniáne/A niektore ku vczciwości/drugie zaſie ku zelżywości.
21 Jeſliby kto tedy oczyśćił ſie od tych/będźie naczyniem ku vczciwości poświęconym y godnym Panu/ gotowym ná wſzelką ſpráwę dobrą.
22 A chroń ſie pożądliwości młodzieńſkich/ále náſláduy ſprawiedliwości/miłości/wiáry/pokoiu/z tymi ktorzy wzywáią Páná z czyſtego ſercá.
23 *Ktemu odrzuć precz głupie gadki/ y w ktorych nauki niemáſz/ wiedząc iż oni rodzą zwády.
24 A ſługa Páńſki nie má ſie wádźić/ále vkładnym być przeciwko każdemu/godnym ku náucżániu/cierpiącym źle ludźi.
25 Z cichoſcią/vczac ty ktorzy ſie ſprzeciwiáią/ázaby im kiedy Bog dał vpámiętánie ku poznániu prawdy.
26 Aby wybáwieni będąc z ſidła czártowſkiego/ w ktorym ſą poimáni/obaczyli ſie ku czynieniu woley iego.

* Rzym. 6. v. 5.
† Máttth. 10. v. 33. Márek 8. v. 38.
* Rzymiá. 3. v. 3. y 9. v. 6.
[A] A Grec. ſłowo znáczy proſto kráiáć/ á wźięte ieſt podobieńſtwo ábo od mámek ktore przedźiatki kráią pokármy/ ábo od kráycow ktorzy ſtołom ſłużáią/ábo też od onego ſtárodawnego zwyczáiu ktory bywał przy dzieleniu ofiar/ A thenci dobrze ſáfuie ſłowem Bożym/ktory naprzod co ſię dotycie náuki nic nie opuſcia co mowić potrzebá/ nic też nie przydawa z ſwego/nic nie vymuie/nie thárga/ nie ciągnie gwałtownie/nád to pilnie ſie oglada co znoſić mogą ci ktorzy go ſłuchaią/ á naoſtátek coby to ku zbudowániu należącego.
[B] Drudzy czytáią proznoſci.
* 2. Ker. 1. v. 2. 1. Tym. 1. v. 4. y 4. v. 7. Tyt. 3. v. 9.

Kapitu. 3.

1. Opiſuie oſtateczne czáſy. 2. Szczęśćie doczeſne/y koniec fałſzywych náucżycielow.

1. WIedz to/iż oſtáteczných *czáſow náſtáną chwile niebeſpieczne.
2. Abowiem będą ludźie ſámi ſiebie miłuiący/łákomi/chlubni/pyſzni/złorzeczący/rodźicom nieposłuſzni/niewdźięczni/niepobożni.
3. Bez miłości/ nie trzymáiący przymierza/potwárce/niepowściągliwi/okrutni/dobrych nie miłuiący.
4. Zdrayce/ſkwápliwi/nádęci/ w roſkoſzach

* 1. Tym. 4. v. 1. 2. Piotr. 3. v. 3. Jud. 18.

roſkoſzach ſie kochaiacy radſzey niż Boga miłuiacy.

5. Maiacy podobieńſtwo pobożności/ ale ktorzy ſie mocy iey zaprzeli/ tych ſie tedy ſtrzeż.

6. Abowiem z tych ſą ći ktorzy wkradaią ſie w domy/ y poimane wioda niewiaſtki/ obćiążone grzechy/ vwodzac ſie za rozmaithemi pożadliwoſćiami.

7. Ktore ſie záwżdy vcżą/ á nigdy ku vznaniu prawdy przyiść niemoga.

8. *A iako [A] Jannes y Jambres záſtáwowali ſie Moiżeſzowi/ tak też ći przećiwiáia ſie prawdźie/ ludźie rozumu ſkáżonego/ odrzuceni co ſie wiáry tocże.

9. Ale ſie im dáley niepoſzcześći/ ábowiem ſzaleńſtwo tych iawne bedzie wſzytkim/ iako y onych było.

10 A thy ſwiadomes nauki moiey/ y ſpoſobu żywotá mego/ vmyſłu wiáry/ ćichoſći/ miłoſći/ y ćierpliwoſći.

11 Przeſladowánia/ vćiſkow ktore nám mię przychodźiły w Antrochiey/ w Ikonium/ w Liſtrzech/ ktorem przeſladowánia ćirpiał/ ale ze wſzytkich wybáwił mię Pan.

12 A owſzem wſzyſcy ktorzy chcą pobożnie żyć w Kryſtuſie Jezuſie/ przeſladowánia ćierpieć beda.

13 A źli ludźie y zwodzce poprawia ſie ku gorſzemu zwodzac ine/ á ſami bedąc zwiedźieni.

14 Ale ty trway w tych rzeczach ktoryś ches ſie náuczył/ y ktore tobie ſą zwierzone/ wiedzac od kogos ſie náuczył.

15 A iż od dźiećińſtwá świadomeś piſm świętych/ ktore ći moga vczynić vczonym ku zbáwieniu przez wiárę/ ktora iest w Kryſtuſie Jezuſie.

†2. Piotr. 1. v. 20. 16 †Wſzytko piſmo od Boga nadchnione iest/ y pożyteczne ku nauce/ ku ſtroſowániu/ ku karániu/ y ku ćwiczeniu/ ktore iest w ſprawiedliwoſći.

17 Aby człowiek Boży był doſkonałym ku wſzelkiey ſprawie dobrey/ doſtátecznie náuczony.

*2. Mo. 7. v. 12. [A] Tá hiſtorya wiele tá iest z kſiąg niektorych ktore poginęły/ ákoż y wiele inych/ ábo z podánia przodkow pierwßych.

Rozdźiał 4.

1. Iż bliſka bytá śmierć iego/ ktora miáłá być iáko pieczęć náuki iego/ pilno mu roſkázuie aby ſtatecznie trwał w náuce Ewánieliey. 3. Dla niebeſpieczności ktore iuż bliſko były. 8. A dla zacney zapłaty/ ktora Bog obiecał. 9. Porucza mu niektore rzeczy oſobne. 17. Oznáymuie mu ſtáteczność wiáry ſwoiey z pomocy Boſkiey.

1. TÁ thedy obwiadczam ſie przed Bogiem y Pánem Jezu Kriſtem/ ktory ſądzić bedzie żywe y vmárłe w ono zacne ſwe przyśćie/ y w krolеſtwie ſwoim.

2. Przepowiedáy ſłowo/ przynaglay wczás niewczás/ karz/ ſtrofuy/ napominay z wſzelaką ćichoſćią y náuką.

3. Abowiem bedźie czás gdy zdrowey náuki nie ſcierpią/ ale máiąc świerzbiące vſzy/ wedle ſwoich pożadliwoſći ſami ſobie nauczyćiele zgromadzą.

4. Y odwroca vſzy ſwe od prawdy/ y obroca ſie do basni.

5. Ale thy czuy we wſzytkim/ á bądź ćierpliwym/ wykonyway ſprawę Ewánieliſty/ á okaż ſie doſkonałym w vrzędźie ſwoim.

6. Abowiem iuż ia bywam [A] ofiárowan/ á iuż nádchodźi czás rozſtánia moiego. [A] O tym czytháy do Filip. 2. v. 17.

7. Walczyłem one zacna walkę/ bieg wykonałem/ záchowałem wiárę.

8. Ná oſtátek odłożoná mi iest korona ſprawiedliwoſći/ ktora mi odda Pan ſędźia ſprawiedliwy w on dźień/ a nie tylko mnie/ ale y wſzytkim ktorzyby pożadali zacnego przyśćia iego.

9. Stáray ſie abyś do mnie przyſzedł rychło.

10 Abowiem Demás mię opuśćił/ vmiłowawſzy theraźnieyſzy wiek/ y ſzedł do Theſsalonikí/ Kreſcens do Gálacyey/ Tytus do Dálmácyey.

11 *Łukaſz ſam iest zemna. Wźiawſzy Márká przywiedź go z ſobą/ bo mi iest bárzo pożyteczny ku poſłudze. *Kol. 4. v. 14.

12 Tychikа poſłałem do Efezu.

13 Opończa ktoram zoſtawił w Troádzie u Kárpuſá/ gdy przyidźieſz z ſobą przynies/ y kſiegi/ á zwłaſzcza pargáminowe.

14 Alexánder rodgieſer wiele mi złego wyrządźił./ niech mu odda Pan według rzędźynkow iego.

15 Ktorego y ty ſie ſtrzeż/ abowiem bárzo ſie ſprzećiwił ſłowam náſzym.

16 W pierwſzey obronie moiey żaden przy mnie nie ſtał/ ale mię wſzyſcy opuśćili/ niechay im nie bedźie przyczytano.

17 Ale Pan był przy mnie/ y vmocnił mię/ aby ſie przez mię pewne okazało przepowiedánie/ ktorego ſłuchać mieli wſzyſcy pogani/ y ieſtem wyrwan z geby Lwiey.

Y wybáwi

18 Y wybáwi mie Pan od káżdego v/
czynku złego/ á záchowa do krolest/
wa swego niebieskie°/ ktoremu chwa
łá ná wieki wiekow/ Amen.

19 Pozdrow Pryszkę y Akille/ *y dom
Onesyforow.

20 Erastus został w Koryncie/ á Tro
fimam zostawił w Milecie niemoc/
nego.

21 Stáray sie ábys przyszedł przed zi/
mą. Pozdrawia cie Eubulus/ y Pu
dens/ y Linus/ y Klaudya/ y bracia
wszyscy.

22 Pan Jezus Krystus niech będzie z
duchem twoim. Laská iego niech bę/
dzie z wami. Amen.

Napisan iest wtory list z Rzymá do Ty/
motheuszá/ ktory był postánowiony pierwszym
Biskupem w Efezie gdy Páwet powtore
był stáwion Cesárzowi Neronowi.

List Páwłá ś. do Tytusá.

Rozdział. 1.

1. Nápomina Tytusá około rządu kościel/
nego. 6. Jácy máią być Ministrowie. 13.
Mowi przeciwko tym ktorzy sie báwili bá/
śniámi Zydowskiemi / y około wymysłow
ludzkich.

1. Páwel sługá bo
ży / Apostoł Jezu
Krystusow według
wiary przebránych
Bożych / y vznánia
prawdy/ ktora sie
ściąga ku pobożności.

2. Ku nádźiei żywotá wiecznego/ kto
ry Bog on co nie kłáma obiecał *
przed czásy wiekuistemi.

3. Y objawił czásow swoich ono sło/
wo swoie przez przepowiedanie / t
ktore mi iest zwierzone/ według roz/
rządzenia zbáwiciełá nászego Bogá

4. Tytusowi własnemu synowi / w
społecznej wierze/ łáská niech thobie
będzie/ miłosierdźie/ y pokoy od Bo/
gá Oycá/ y Pána Jezu Krystá zbá/
wiciela nászego.

5. Dla tegom cie zostáwił w Krecie/
ábys do końcá poprawił czego nie do
stawa/ y postánowił stárszę po miá/
stach/ iákom ia tobie był przykazał.

6. "Jesli kto iest krom nágánienia/
maż iedney żony/ dźieci wierne má/
iąc/ nie obwinowane w zbytku / ábo
nieposluszne.

7. Abowiem ma być Biskup bez przy
gány/ iáko szafarz Boży/ nie hardźie
sie inym stáwiący/ nie gniewliwy/ nie
pijánicą/ nie thargáiąc sie ręká ni ná
kogo/ nie szukáiąc zysku niepoczciwe°

8. Ale rad gośćie przyimuiący/ dobre
miłuiący/ opátrzny/ sprawiedliwy/
pobożny/ skromny.

9. Mocnie trzymáiąc wierne ono sło
wo/ ktore ku náuce záleży/ áby mogł
też nápominać przez zdrowa náukę/
y odeprzeć thym ktorzy sie sprzeci/
wiáią.

10 Abowiemći iest wiele nieposlusz/
nych/ y prożnomownych/ y zwodzi/
cielow dusz/ á zwłaszcza ci ktorzy sá
z obrzezánia.

11 Ktorym trzebá vstá zámknąć/ kto/
rzy całe domy wywracáią/ vczac co
sie nie godźi/ dla zysku niepoczciwego

12 Powiedźiał niektory z nich/ własny
ich Prorok: Krethensowie záwżdy
klamcy/ złe bestye/ brzuchowie leniwi

13 To świádectwo iest prawdźiwe/ á
dla tey przyczyny kárz ie srodze/ áby
zdrowi byli w wierze.

14 Nie báwiąc sie * Zydowskiemi bá/ * 1. Tym 1. v. 4.
śniámi/ y mándaty ludzkiemi/ kto/
rzy sie od prawdy odwracáią.

15 *Wszytkić rzeczy czyste sá czystym/ * Rzym. 14. v. 20.
lecz y pokálánym y niewiernym nic
nie iest czystego/ ale pokálány iest ich
vmysły y sumnienie.

16 Wyznawáiąc iż Bogá znáią / ále
przą sie go vczynkámi/ gdyż sá obrzy/
dłymi y niepostusznymi/ y ktoregoż sie
ná żaden vczynek dobry nie godzą.

Rozdział. 2.

1. Záleca mu zdrową náukę. 2. Vrząd stár
szych. 3. Niewiast. 6. Młodych. 9. Slug. 11
Dobrodźieystwo Boże w Krystusie.

1. Ale ty mow co przy=
stoi zdrowey náuce.

2. Aby stárszy byli trzeź/
wi/ poważni/ opátrzni/
zdrowi w wierze/ w miłości/ w cier/
pliwości.

3. A stáre niewiásty thez áby wiodły
stan ktoryby należał ku świetobliwo
ści/ nie potwarliwe/ nie kochąiące sie
w wielu winá/ ktoreby poczciwych
rzeczy vczyły.

* Rzym. 16. v. 25.

† Efez. 3. v. 9. Kol. 1. v. 26. 2. Tym. 1. v. 10. 1. Piotr. 1. v. 20. Gál. 1. v. 2.

1. Tym. 3. v. 1.

4. Aby mogły wyćwiczyć młodsze/że-
by męże swoie miłowały/y dźiatki.
5. Jżby były poczćiwe/czyste/domá-
* Efez.5.v.23. mieszkáiące/dobre/* poddáne mężom
swoim/áby słowo Boże nie było blu-
źnione.
6. Młodźieńce też nápominay áby by
li skromni.
7. Sámego siebie skházwiac wzorem
dobrych vczynkow/w náuce zacho-
wywáiac doskonáłość/y powage. 4
8. Słowo zdrowe/nienágánione/á-
by się przećiwnik záwstydźił/nie má-
iąc nic coby o was miał mowić złego
† Efez.6.v.3. Kol.3.v.22. 1.Piotr.2.v.18. 9. † Nápominay sługi áby się pánom
swoim poddáli/żeby się im we wszy-
tkim vpodobáli/nie mrucząc prze-
ćiw nim.
10 Niczego nie korzyszczac/ále ná-
wszem dobrą wierność okázuiąc/aby
náukę zbáwićielá nászego Bogá we
wszem ochędożyli.
//1.Kor.1.v.2. Kol.1.v.22. 11 * Abowiem oświećiłá się oná łáská
Bożá zbáwienna wszytkim ludźiam
12 Ktorá nas náucza/abysmy zaprza
wszy się niepobożności/y świetskich
pożądliwości/skromnie/y sprawie-
dliwie/y pobożnie żyli w teraźniey-
szym wieku.
13 Oczekawáiąc oney nádźieie błogo-
sławioney/y zacnego przyścia chwa
ły wielkiego Bogá y zbáwićielá ná-
szego Jezusá Krystusá.
14 Ktory wydał sámego siebie zá nás/
áby nas wykupił od wszelákiey nie-
prawości/y oczyścił sobie sámemu
lud osobny/nasládniący dobrych vc-
zynkow.
15 Thy rzeczy mow y nápominay/á
kárz z wszeláką zwierzchnością/á ża
den toba niech nie gárdźi.

Rozdźiał. 3.

1. Nápominánie ku postuszeństwu przeło-
żonym/y ku dobrym vczynkom. 9. A ku wy
strzeganiu się prożnych nauk y kácerstw.

1. Przypominay
im/* áby zwierzch-
nościam y przeło-
żeństwam poddány
mi byli/żeby słucha-
li/y ná wszelki do-
bry vczynek gotowymi byli.
* Rzym.13.v.1.
2. Niechay o żadnym źle nie mowią/
niech nie będą zwádliwi/ale mierni/
okázuiąc wszelaką vkłádność prze-
ćiw wszem ludźiam.
† 1.Kor.6.v.12. 3. † Abowiem y my byliśmy niekiedy szá-
leni/niepostuszni/bładzący/służący
pożądliwościam y roskoszam rozmá
itym/w złości y w zazdrości mieszká
iąc/obrzydłemi/iedni drugich máiąc
w nienawiści.
4 Ale gdy się okazała zbáwićielá nasze
go dobroć y miłość przećiw ludźiam
// 2.Tym.1.v.9. 5. * Nie z vczynkow sprawiedliwych
ktorebysmy vczynili/ále z miłosier-
dźia swego záchował nas przez omy-
cie odrodzenia/y odnowienia Du-
chá świętego.
6. Ktorego wylał ná nas hoynie przez
Jezusá Krystusá zbáwićielá nász-
go.
7. Abysmy vsprawiedliwieni łáską ie-
go/zstali się dźiedźicmi według ná-
dźieie żywotá wiecznego.
8. Wiernać iest tá powieść/á chcę á-
bys twierdźił ty rzeczy/iżby się stárá
li iákoby dobre vczynki záchowáli
ktorzy vwierzyli Bogu/á thy rzeczy
pocźćiwe są y pożyteczne ludźiam.
† 3.Tym.1.v.4. y 4.v.7. 2.Tym.2.v.23. 9. † Ale záwściągay głupich gadek/y
rodzáiow/y swárow/y sporow zá-
konnych/ábowiem są niepożyteczne y
prożne.
10 Człowieká odszczepieńcá po iednym
y drugim vpominániu odrzuć.
11 Wiedząc iż tákowy iest wywroco-
ny/y grzeszy będąc sam od siebie osą-
dzonym.
12 Gdy pośle do ćiebie Artemaná ábo
Tychikà/stáray się ábys do mnie przy
szedł do Nikopolim/ábowiem thá-
mem vmyślił zimować.
13 Zenasá vczonego w zakonie y Apol-
lá pilnie odprowadź/áby im ni ná
czym nie schodźiło.
14 A niech się vczą y nászy dobrych vc-
zynkow záchować ná pilne potrze-
by/iżby nie byli nieużytecznymi.
15 Pozdrawiáią ćię ći ktorzy są zemna
wszyscy/Pozdrow ty ktorzy miłuią
nas w wierze. Łáská Bożá niech bę-
dźie ze wszytkimi wámi. Amen.

☞ Do Tytusá ktory był postánowion pierw-
szym Biskupem kościołá Kreteńskiego ná-
pisan iest z Nykopolá miástá Má-
cedońskiego.

List Páwłá swiethego do Filemoná.

Rápitu-

Kapitu. 1.

1. Odsyłaiąc sługę ktory był vćiekł okradłszy pána swego/prosi zá nim. 17. Zywe wyobráżenie pokory y ludzkości Páwłá s.

1 Páwel więzień Krystusá Jezusa/y Tymotheusz brath/ Filemonowi milemu/á pomocnikowi nászemu.

2 Y Afijey miley/y Archipowi społeczńemu známi boiownikowi/y kośćiołowi ktory iest w domu twoim.

3 Łaská y pokoy niech wam będźie od Bogá Oycá nászego/y Páná Jezusá Krystusá.

4 *Dźiękuie Bogu memu záwsze/wspominaiąc cię w modlitwach moich

5 Słyszac twoie miłość y wiárę ktorą maſz przećiwko Pánu Jezusowi/y przećiw wszem świętym.

6 Aby społeczność wiáry twey byłá skuteczna/ iżby znáczno było wszytko dobre cokolwiek w was iest/przez Jezusá Krystusá.

7 Abowiem wesele wielkie mamy/y pocieszenie w miłości twey brácie/iż wnętrzności świętych ochłodzone są przez cię.

8 A przetho choć mam wielką wolność w Krystusie tobie roskázać co na cię należy.

9 A wszakże dla miłości rádszey proszę/tákowym będąc ia Páwel stáry/ a teraz też więzień Jezu Krystusow.

10 †Proszę tedy zá synem moim †Onesymem/ktoregom vrodźił w więzieniu moim.

11 Niekiedy tobie niepożytecznym/ále teraz tobie y mnie bárzo vżytecznym.

12 Ktoregom odesłał/á ty przyimi go/ to iest wnętrzności moie.

13 Ktoregom ia chćiał przy sobie zátrzymać/ áby zá cię służył mnie w więzieniu Ewánieliey.

14 Ale bez twego zdánia niechćiałem nic czynić/áby dobrodźieystwo twoie nie było iáko z przymuszenia/ale z dobrey woley/ ábowiem snádź vstąpił na chwilę/ábyś go przyiął wiecznie.

15 Nie iuż iáko sługę/ale zacnieyszego niż sługę/to iest/brátá miłego/a zwłaszcza mnie/á iákoż daleko więcey tobie według ciáłá/y według Páná.

16 Jeśli tedy zemną maſz społeczność/ przyimi go iáko mnie.

17 A ieśli cię w czym obráził/ ábo co winien/ to mnie przyczytay.

18 Jam Páwel nápisał ręką moią/ ia nágrodzę/chocći nie powiedam iż też nád to y sámegoś mi siebie winien.

19 Tak brácie niech to mam zá dobrodźieystwo od ciebie/ochłodź wnętrzności moie w Pánie.

20 Pisałemći dufáiąc posłuszeństwu twemu/wiedząc iż też więcey niż powiedam vczyniſz.

21 Záraz też zgotuy mi gospodę/ábowiem nádźiewam się iż przez modlitwy wásze będę wam dárowan.

22 Pozdrawiáią cię/Epáfrás ktory iest więźniem zemną/ dla Krystusá Jezusá.

23 Marek/ Arystárchus/ Demas/ y Łukaſz/ pomocnicy moi.

24 Łáská Páná nászego Jezu Krystá niech będźie z duchem wászym. Am.

☞ Do Filemoná nápisan iest z Rzymá przez Onesymá sługę.

List do Żydow.

Argument.

Wżdy się áż dotąd okázáć nie mogło/od kogoby ten list miał być nápisan/ chociáż Grecy Doktorowie Páwłowi go przypisuią/ powiedaiąc iż gi pisał po Żydowsku/ á potym go Łukaſz náGrecki ięzyk przełożył. Acż są wiele podobieństw/że áni od Páwłá/áni po Żydowsku iest pisány/około czego ludźie vczeni wielki miedzy sobą spor wiodą/ále nie potrzebá się swárzyć o imię tego ktory gi pisał/gdyż te ták sam zátáić chćiał. Dosyć ná tym iż iest od Duchá S. podány/ktory sobie zámyká iáśne á práwie Apoſtolskie przyrownánie stárego testámentu z nowym/á práwie osobliwe podánie y potwirdzenie testámentu nowego.

Kapitu. 1.

2. Okázuie zacność Krystusowe. 14. Y vrząd Aniołow.

1 Bogczęstokroć y rozmaitym obyczáiem nie kiedy mowił oycom nászym przez Proroki.

2 A w tych dni ostátecznie mowił nam przez Synà/ ktorego postánowił dźiedzicem wszytkich rzeczy/przez ktorego też [A] świát stworzył.

3 *Ktory będąc iáśnością chwały/y wyrázonym

[A] W Greckim stoi wieki.

* Kol.1.v.14. Mądr.7.v.26.

wyrázonym obrázem [B] podstáci iego/ y zátrzymawáiac wszythki rzeczy o/ nym swoim mocnym slowem/ spra/ wiwszy oczyszczenie grzechow nászych przez sámego siebie/ vsiadł ná práwi cy onego máiestatu nawyszszego.

4. Tym sie zacnieyszym zstał nád An/ ioły/ im osobliwszego imienia przed nimi dostał.

5. Abowiem kthoremu kiedy z Anio/ low rzekł: † Tys iest Syn moy/ iam ciebie [C] dźis vrodźił? Y zásie: ? Bede mu Oycem/ á on mi bedźie Synem?

6. A zásie gdy w wodźi pierworodne/ go ná swiáth/ powieda: A niech sie mu kłaniáia wszyscy Aniołowie Boży

7. A o Anielech mowi: [a] Ktory posły swe czyni [D] duchy/ á slugi swoie plo/ mieniem ogniá.

8. Ale ku Synowi: Stolicá two/ iá/ Boże/ ná wieki wiekow/ sceptrum sprawiedliwe/ iestći sceptrum krole/ stwa twoiego.

9. Vmiłowałes sprawiedliwość/ á nienawidźiałes niepráwości/ dla te/ goż pomázał cie Bog/ Bog twoy/ o/ leykiem radości/ nád [E] thowárzysze twoie.

10 Y: * Tys Panie na początku vgrun tował ziemie/ á niebiosa sa sprawy rąk twoich.

11 Oney poginą/ ale ty zostawaszż/ á wszytki iako száta zwiotszeią.

12 A iako odźienie [F] zwinies/ y od/ mienią sie/ ále ty tenże iestes/ y látá twoie nie vstáną.

13 Y ktoremużż z Aniołow kiedy rzekł: † Siedź ná prawicy moiey/ [G] áż polo że nieprzyiaćiele thwoie podnożkiem nog twoich.

14 Izali wszyscy nie sa duchowie posłu guiacy/ kthorzy na posługe bywáia posłáni dla tych/ ktorzy dźiedźicmi będa zbawienia?

Kápitulá 2.

1. Aby przywiodł ludźi ku Krystusowi/ że rzey okázuie wielmożność iego/ A temu thez vniżenie iego/ y dla czego sie vniżył.

1. [M] Przeto mamy na wiecey pilnować tych rzeczy ktoreśmy słyszeli/ iżbyśmy sie kie dy [A] nierozstąpili.

2. Abowiem iesli [B] słowo powiedźiane przez Anioły/ było trwałe/ á każde przestępstwo y nieposłuszeństhwo sprawiedliwa zapłáte odnosło.

3. Jákoż my vydźiemy/ ieślibysmy [C] tá kowego zbáwienia zaniedbáli/ ktore gdy przez sámego Páná napirwey o/ powiedźiane było/ [D] od tych ktorzy ie słyszeli było nam potwirdzone?

4. * A Bog wespoł świádczył/ y przez znáki/ przez cudá/ y rozmaite mocy/ y przez vdźielenie Duchá świetego/ według swey woley.

5. Abowiemći Aniołom nie poddał o/ nego świáta [E] przyszłego/ o ktorym mowimy.

6. A niektory świádczył ná niektorym mieyscu/ mowiąc: † Cożiest człowiek iż go pamietasz/ ábo syn człowieczy iż nań wzgląd masz?

7. Vczyniłes go málo co niższym nád Anioły/ vkoronowałes go chwałą y czćią/ y postánowiłes go nad wszyt/ kimi sprawámi rąk twoich.

8. * Poddałes wszytki rzeczy pod no/ gi iego/ A zaiste przez to iż mu wszyt ki rzeczy poddał/ nic nie opuścił coby iemu poddanego nie było/ iednák te/ raz ieszcze nie widźimy wszytkich rze czy być mu poddanych.

9. [F] Ale Jezusa onego obaczamy vko/ ronowánego chwałą y czćią/ ktory sie málo co zstał [F] niższym nad Anioły/ dla męki śmierći/ áby z łaski Bożey za wszytki śmierći skosztował.

10 Abowiem godźiło sie aby ten dla kto rego sa wszytki rzeczy/ y przez ktorego sa wszytki rzeczy/ wiele synow do ch/ wały przywodząc/ książe zbawienia ich przez męki [G] poswięćił.

11 Boy ten ktory poswięca/ y ći ktorzy bywáia poswięceni/ z [H] iedne [o] sa wszy scy/ dla ktorey przyczyny nie wstyda sie bráćia ich názywać.

12 Mowiąc: * Opowiem imie twoie bráćiey moiey/ w posrzodku kościo/ łá pieśni tobie zaśpiewam.

13 Y zasie: † Będe iemu dufał. A zásie: ? Oto [I] iáy dźiećí ktore mi dał Bog.

14 Iż thedy dźieći vczestniki sa ciáłá y krwie/ tákże też y on zstał sie vczestni kiem tych rzeczy/ aby przez śmierć zni szczył tego ktory miał państwo śmier ći/ to iest czártá.

15 A iżby wyzwolił ty/ ktorzykolwiek prze boiaźń śmierći/ przez wszytek zy wot poddáni byli pod niewolą.

16 Bo záiste nie przyimował Aniołow/ ale plemie Abrahámowe przyimował.

17 Zkąd miał

[A] Napomina nas ábysmy pilnowali nauki y zachowywáli ią/ żebychmy nie byli iáko naczynia dźiurawe/ ktore nie mogą nic zátrzymać w sobie.

[B] To iest/ Zakon/ o czym czythay do Gałá. 3. v. 19. Dźie. 15. v. 23.

[C] To iest/ Náuki Ewánielicy / w ktorey iest nam ofiárowane zbáwienie náße.

[D] To iest/ Od Apostołow.

* Márek 16. v. 20.

[E] Swiátem przyszłym názywa on wiek przyszły/ ktorego Oycem iest Krystus / o czym mamy świádectwo Ezá. 9. v. 6. To iest/ głowę członkow swych/ ktore przypuści ku społeczności onego na wyższe dostoieństwá/ iáko o thym mamy wykład w 1. do Kor. 15. v. 25.

† Psalm. 8. v. 5.

? Mát. 28. v. 18.

[a] Filipen. 2. v. 8.

[F] Gdyż sie do ciáłu vniżył wziąwszy kształt stużebniczy/ tho iest/ ciało náße y śmiertheln/ość náßę.

[G] Drudzy to pospolicie wykładaią do końcżyt/ A tu dawa znáć/ iż wszytko to co Krystus cirpiał/ było iáko zacne poświęcenie/ ktorym był po świecon nawyższy kapłan náß y książe zbawienia naßego Krystus / dla tegoż thez páweł świádczy / iż my przez męki zstawamy sie podobnymi Synowi Boiemu.

[H] Tho iest/ z Adáma/ iáko niektorzy wykładaią/ ale zá sie drudzy rozumieią z Bogá.

* Psalm. 22. v. 23.

† Psalm. 17. v. 3.

? Ezái. 8. v. 18.

[I] Ty słowá Ezáiaßá sa wźięte/ ktory to o sobie y o vczyniach swych mowił w 8. kap. przez ktore znaczy Mi

[B] W Greckim stoi hypostásis/ ktore słowo pospolicie po Polsku wykłádáią bytnością/ ábo istnością/ ábo też osobą/ wßákoż káżdemu tu ná wolą dano niech káżdy iákich chce wykłádow vżywa/ gdyż trudno thy słowá Greckie wtasnie wyrażone być máią iezykiem náßim. A przez podstáć Bożą rozumie thu Apostoł Bogá oycá sámego/ ktore" wtasnym wyobrażeniem iest Krystus.

† Psálm. 2. v. 7.

Wyßey. 5. v. 9.

[C] Jeszći Syn od Bogá národzony od wiekow/ ále powieda dźiś dla tego iż tho rodzenie obiáwione iest świátu czásu swego/ á ten czás może sie rozumieć od tad iáko sie okazał syn Boży w ciele/ ábo thez iáko Páwet świethy w 13. ká. Dźie. wykłáda po zmartwych wstániu y w niebo wstąpieniu / ábowiem Krystus ná ten czás sie práwie zupełnie okázał prawdźiwym y wiecznym Synem Bożym gdyż przed tym Bostwo iego iákoby pod zasłoną krewkiego ciáłá zákryte było / á nie okázuiąc sie iedno ná then czás gdy sie mu sámemu zdáło/ ták iż ná on czás/ to iest po zmartwych wstániu wzgledem náßym zda sie iáko by dopirko był od oycá národzonym.

? 2. Sám. 7. v. 14.

1. Kron. 22. v. 10.

a Psálm. 97. v. 8.

[D] Drudzy czytáią wiátry/ á przez ten ptomień rozumieią pioruny y błyskáwice / á wßákoż prorok z ktorego Apo. bierze to wypisánie máiestatu Bożego/ Anioły / Cherubiny / y Seráfiny rozumie / ktorych Seráfinow imie v Żydow iest iákobyś rzekł ogniste / o czym czytay Ezá. w 6. ká.

[E] To prawdźiwie mowi Prorok/ ábowiem Krystus prawdźiwie iest pirworodnym miedzy bráćią / z ktorego petności wßyscychmy wźieli/ á iest prawdźiwym y przyrodzonym dźiedźicem / á my krolujemy y społu dźiedźicmi iestechmy przez przysposobienie / ktore się nam przezeń zstało. * Psál. 102. v. 26. † Psálm. 110. v. 1. [F] Mozemy też czytać odmiemß/ iáko w psál. nápisáno. [G] Bárzo przystoy ne to ostátnie świádectwo przytoczył áby záwárł vstá niewiernym.

nistry wßytki/ á nákoniec wßytek kościoł. Gdyż tedy Krystus iest głową wßytkich Prorokow y Ministrow/ tedy słußniey ty rzeczy nań należą niż ná Ezáiaßá.

17 Zkad miał we wszytkim być podobnym bráćiey/aby był miłosiernym/y wiernym Káplanem w tych rzeczách/ktore sie v Bogá dźiać miały/ku v/blagániu grzechow ludzkich.

18 Abowiem z tego co cirpiał gdy był kuszon/może y ty ktorzy kuszeni bywáią podpomoc.

Kapitu. 3.

. 6. Okázuiąc zaczność Krystusowe nád Moiżeßá. 8. A przywodząc przykład przodkow/nápomina ie ku wierze. 12. 16. 19. A okázuie co sie zstáło dla niedowiárstwá niektorych.

1. Przetoż bráćia świeci / vcześtnicy wezwánia niebieskiego/obáczćie Apostołá y nawyższego Káplaná wyznánia nászego Krystusá Jezusá.

2. Wiernego temu ktory go postáno/wił/iáko y *Moiżesz we wszythkim domu iego.

3. Bo tym więcey chwały był godzien nád Moiżeszá/im więtszą cześć ma then ktory zbudował dom/niż dom sam.

4. Abowiem káżdy dom bywa zbudowan od kogo/á ten ktory ty wszytki rzeczy stworzył/Bogći iest.

5. A bylći Moiżesz wierny we wszytkim domu iego iako sługá/ná swiádectwo tych rzeczy/ktore potym miáły być powiedane.

6. Ale Krystus iáko Syn/ktory rządzi dom swoy/ktorego domem iestechmy my/ieśli vfánie y nádźieie one/z ktorey sie chlubimy/áż do końcá trwałą zdźierżymy.

7. Dla tegoż/iáko mowi Duch świety: †A Dźis ieślibyście głos iego vsłyszeli/

8. Nie zatwárdźayćież serc wászych/iáko w zaiátrzeniu/w dźień pokuszenia onego na puszczy.

9. Gdźie kusili mie oycowie wászy/doświadczyli mie/y widźieli spráwy moie przez czterdźieści lat.

10 Dla tegom sie rozgniewał ná then narod/y rzekłem: Zawsze błądzą sercem/á nie poznali drog moich.

11 A przetho przysiągłem w gniewie swoim/iż nie wnidą do odpoczynienia moiego.

12 Bacźcie bráćia/iżby kiedy nie było w ktorym z was serce złe y niewierne/ku odstąpieniu od Bogá żywego.

13 Ale nápominayćie iedni drugie ná káżdy dźień/poki [B] dźisieyszy dźień bywá názwan/iżby ktory z was nie był zatwárdzon zawiedzieniem grzechu.

14 Abowiemći zstálichmy sie vcześtnikámi Krystusá/ieśli mocnie zdźierżymy áż do końcá [C] grunt on/ktorym sie podpieramy.

15 Poki bywá rzeczono: Dźis ieśliby/ście głosu iego słuchali/nie zatwardzayćież serc wászych/iáko w [D] záiátrzeniu.

16 Abowiem niektorzy vsłyszawszy/ziátrzyli Pána/á wszákże nie wszyscy oni ktorzy byli wyszli z Egipthu przez Moiżesza.

17 A na ktore sie wżdy rozgniewał przez czterdźieści lat? Izali nie na ty ktorzy byli zgrzeszyli/ktorych ciáłá poległy na puszczy?

18 A ktorym przysiągł iż nie mieli wnidź do odpoczynienia iego/iedno tym ktorzy nie byli posłusznymi?

19 A widźimy iż nie mogli tam wnidź dla niedowiárstwa.

Kapitu. 4.

3. Okázuie prawdźiwe odpoczynienie wiernych. 12. Iákie iest słowo Boże. 14. Vsámie ktore mieć mamy w Krystusie Jezusie na wyższym Káplanie nászym.

1. Przethoż sie bośmy/aby kiedy opuściwszy obiethnice weścia do odpoczynienia iego/ [A] nie zdał sie ktory z was być omylonym.

2. Abowiem opowiedźiáná iest nam [B] Ewánielia/iáko y onym/ale nie pomogło im słowo ktherе słyszeli/przeto iż nie było złączone z wiárą/tym ktorzy słyszeli.

3. Abowiem [C] wchodźiemy do odpoczynienia/ktorzy vwierzyliśmy/iáko rzekł: A przetom przysiągł w gniewie moim/iż nie wnidą do odpoczynienia moiego/choć iuż od założenia świátá spráwy były dokończone.

4. Abowiem rzekł ná niektorym mieyscu o siodmym dniu/tym sposobem: Y odpoczynął Bog dnia siodmego od wszytkich spraw swoich.

A tu záśie; odpoczywániu.

* 4. Mo. 12. v. 7.
† Psał. 66. v. 8.
2. Moi. 4. v. 7.

A Dla tego Apostoł przytacza thy słowá áby Zydowie przestáli bronić sie zacnośći przodkow swych/á przythym ieśliż sługi Moiżeszá oprocz pomsty wzgárdźić nie mogli tedy aby sie obazyli iż dáleko więtsze pomsthy odnieść muszą/ktorzy by syná Bożego wzgárdźili/do ktorego y sam Moiżesz ie prowadźił/á ná ostátek zá Boską radą bierze sobie Apostoł tho mieysce przypominaiąc ku ktoremu sie to końcowi ściągało/á bowiem zwierzchowne dokończenie gdźie lud Moiżesz wiodł/á Jozue ie wprowádźił/było odpoczynienie w ziemi Chánáán/ále dokończenie ku ktoremu nas wiedźie Bog przez Krystusá/iest wiecznym iego odpoczynieniem/ktorego cieniem y figurą byłá ziemiá Chánáán/y odpocźiwánie Szábátowe.

B To iest/poki bog do nas mowi. A przethoż zárázem bądźmy postuszny mi/gdyż niewiemy kiedy Pan zná mi mowić przestánie.

C W Greck. sthoi Początek/á tenći grunt iest oná zbáwienna naukа o Krystusie/ktorą przyimuiemy wiárą.

D O tym záiátrzeniu czytay sobie historyą w 2. księg. Moiże. ká 17. w. 7.

A Oglada sie Apostoł na historyą wyższey námienioną/Abowiem Izráelczycy mnimali iż byli od Pana oszukani/gdyż oni sámi wzgárdzili ostátością od Pána podaną/gdyż tho iest zwyczay ludzi złych/iż gdy zá złości swe karáni bywáią/ná Pana winę wkładáią.

B Pan w onym Psał. Dawid. ktory Apostoł wyższey przypomina/názywa głos swey onę Ewánielią/ktorą nam potym istotnie dał przez Synа swego/Abowiem Krystus był wczorá y dźiś/á żaden inny oprocz niego pośrzednik nie był.

C To iest/Ci tylko wchodzą do odpoczynienia/ktorzy wiárę maią. A táż dowodźi tego/iż to co Dawid o odpoczynieniu pańskim powieda/tedy musi mowić ábo o sábáćie w ktory pan odpoczynął/ábo o onym odpoczynieniu Izráelczykow w ziemi Chánáán/ábo o inym przyszłym odpoczynieniu. Ale o dwoygu pierwszych mowić nie może/gdyż iedno z nich od początku świátá wnet było/á drugie z dawnych lath przed Dawidem. A przetoż tu o inszym powiedáć musi/tho iest / o wiecznym

5. A tu zásie: Nie wnidą do odpoczy nienia moiego.
6. Jż tedy tho zostáwa áby niektorzy weszli do niego/ á ktorym pirwey o powiedziano było/ nie weszli dla nie dowiarstwá.
7. Zásie naznácza dzień niekthory DZIS/ tak długo potym v Dawi da mowiąc (iáko iest rzeczono) Dźiś ieślibyście głos iego vsłyszeli/ nie zá twárdzayćież serc swoich.
8. Abowiem ieśliby był im Jozue dał odpoczynienie/ nie mowiłby był po tim żadnym obyczáiem o inszym dniu
9. A ták zostało iákies odpoczynienie ludowi Bożemu.
10. D Abowiem ten ktory wszedł do od poczynienia iego/ odpoczywał thesam od spraw swoich/ iáko y Bog od swoich.
11. Stáráymy sie tedy abychmy weszli do tego odpoczynienia/ iżby ktho w on przykład niepostuszeństhwá nie wpadł.
12. Bo żywe iest słowo Boże/ y skutecz ne/ y wiecey przerażáiące nád każdy miecz po obu stron ostry/ y E dosięga áż do rozdzielenia dusze/ y ducha/ y stáwow/ y szpikow/ y rozeznawca iest myśli y vmyslow serca.
13. A niemász żadnego stworzenia/ ktoreby przed nim iáwne nie było/ á le wszytki rzeczy sa gołe y otworzyste przed oczyma tego/ F z ktorym spráwe mamy.
14. Maiąc thedy Biskupá wielkiego/ ktory przeniknął nieba/ Jezusa Synà Bożego/ trzymaymy to wyznánie
15. Abowiem niemamy Káplana ktoryby nie mogł czuć z námi krewkości nászych/ ale kuszonego we wszytkich rzeczach tákież/ oprocz grzechu.
16. Przystąpmyść thedy z vfaniem ku stolicy chwały/ ábyśmy dostąpili miłosierdzia/ y łaske naleźli ku pomocy czásu potrzebnego.

D Oznáymuie thu podobieństwo bto gosłáw onego odpoczynienia Bożego z tym/ ktore tuj záciągi ktorzy są posłuszni Bogu/ ábowiem iáko bog dokończywszy świátá/ wszedł iákoby do wiecznego swoiego błogosłáwieństwa thák y ci kthorzy wierzą/ przestáwáią od vczynkow swych/ to iest/ vmárłe grzechowi/ żywą spráwiedliwości y Bogu/ á tákże wszedszy do onego żywotá błogosłáwionego/ vżywáć będą w niebie odpoczywánia zupełne.
E To iest áby śmiertelną ránę zádato nie posłusznym/ á záśie wiernym iáką szczęścia w ktorych zábiła stárego człowieká/ á przywie ie ożywia Bogu.
F Abo o kthorym mowiemy.

Kapitulá 5.

1. Jáki ma być Káplan nawyższy. 5. W czym Krystus iest podobny Káplanom Lewitom. 6. 9. Abo roznym. 11. Porhym gáni niedbáłość Zydow.

1. Każdy káplan z ludźi bywa wźięt/ y za ludźi bywa postánowion w tych rzeczach ktore máią być spráwowáne v Bogá/ áby ofiárował dary/ y zábithe ofiáry zá grzechy.
2. Kthoryby mogł (ile potrzebá iest) zmiłować sie nad tymi ktorzy nieumieią y błądzą/ gdyż y on był ogárnion krewkością.
3. Y dla teyże/ iáko y zá lud/ tak też zá sie ma ofiárować zá grzechy.
4. A żaden sobie tey godności nie bierze/ ale ktory bywa wezwan od Bogá/ iáko y Aaron.
5. Thák y Krystus nie przywłaszczył sobie tey chwały/ aby sie zstał Kaplanem/ ale then ktory mu rzekł: * Tyś iest Syn moy/ iam ciebie dźiś vrodźił. * 1. Pár. 13. v. 10. Psal. 2 v. 7.
6. Jako y indźiey powieda: † Tyś iest Káplanem na wieki/ wedle porządku A Melkisedekowego. † Wyższey. 1. v. 5. Psalm. 110. v. 4. Niżey. 6. v. 17. A Ktory był Káplanem y Krolem
7. Ktory zá dniow B ciáłá swego/ gdy modlitwy y prosby z wielkim wołániem y płaczem ofiárował v tego ktory mogł go záchować od śmierći/ y był wysłuchan C z boiáźni. B To iest/ poki żyw był na świecie.
8. Choć był Syn/ á wszákże sie D náuczył posłuszeństwá z tych rzeczy ktore cirpiał.
9. A będąc poswiecony/ zstał sie powodem zbáwienia wiecznego/ wszytkim ktorzy go słuchaią.
10. Przezwany od Bogá Káplanem nawyższym/ wedle porządku Melkisedekowego.
11. O ktorym wielebysmy mieli mowić/ y trudno ku wykładániu/ przeto iże sćie sie zstáli gnuśni ku słuchaniu.
12. Abowiem wy ktorzybyście mieli wedle czásu być nauczycielmi/ zasie potrzebuiecie aby was kto vczono/ iáko sie początkow powieści Bożey/ y zstáliście sie iáko ci ktorzy mleka potrzebuią/ á nie twárdego pokármu/ Bo ten ktory sie mlekiem báwi/ nie vmie słowá E spráwiedliwości/ gdyż iest dźiecięćiem.
13. Ale twárdy pokarm iest doroślych/ tych miánowicie/ ktorzy dla nałogu smysły máią ćwiczone ku rozeznániu dobrego y złego.

C Drudzy wykłádáią dla vczciwości ábo pobożności y wykłádáią ták iż vczciwość syná Bożego tak była w dźiecinie Oyeu/ iż dla thego wysłuchan był. Ale ieśli tu boiáźń czytać będziemy iákoż wtaśnie sie do thego mieysca stosuie tedy mamy rozumieć iż iest wysłuchan z boiáźni/ to iest/ iż był thák vtwierdzon że wszythek strách śmierći z sie bie złożył/ á dla tego też y Aniol vkazał sie mu pothwierdzáiąc go/ iáko o thym pisze Łukasz. 22. v. 43.
D To iest/ istotnie doznał co iest mieć oycá ktoremu był powinien posłuszeństwo/ á doświádczył te nie z przymuszenia ale dobrowolnie.
E To iest/ doskonálego poznania.

Kapitu. 6.

4. Okázuie im sąd Boży. 9. Niáka nádźieie o nich ma. 12. Y nápomina ie przykłádem Abráhámowym/ áby cirpliwie oczekiwáli obietnic Bożych.

1. Przetho ż opuściwszy A słowo/ ktore w Krystusie

A To iest/ pierwsze początki wiáry.

Wyliczą pięć częsci Katechismu / Naprzod wyznánie o polepszeniu żywotá/ potym kthore zámknienie wiáry o Bogu / Trzecie wykładánie náuki ktora przy krzśćie y przy wkładániu rąk bywałá záchowaná / á to krotkiemi słowy iáko by ieszcze nie v mie ietnym / á przytym o powstániu vmárłych y o przyszłym sądzie.

* Mát. 12. v. 49.
2. Piotr. 2. v. 20.
Niżey. 10. v. 26.

C Tu mowi o tym gdy cłowiek we wszytkim odstępuie od Bogá / á nie o grzechách ktore by były przećiwko pirwszey ábo wtorey tablicy.

D To iest / nienawidzą Krystusá iáko by go znowu ku swemu zátrácéniu krzyżowali.

Krystusie dawa początek nieumieiętnym / mieymy sie ku doskonalości / nie z nowu zákładaiąc gruntu [B] pokuthy od vcynkow márthwych / y wiáry w Bogá.

2. Krztow náuki y rąk wkładánia / y wstánia zmarthwych / y sądu wiekuistego.

3. A to vczynimy ieśli Bog dopuści.

4. [C] Abowiem być nie może / aby ci ktorzyby raz byli oswieceni y skosztowali dáru niebieskiego / y vczestnicy sie stáli Ducha swiętego.

5. Y skosztowali dobrego słowá Bożego / y mocy przyszłego wieku /

6. Jesliby vpadli / aby powthore byli odnowieni przez pokutę / przetho iż z nowu [D] krzyżuią sámym sobie syna Bozego y iawnie go sromoca.

7. Abowiem ziemia / ktoraby dżdż ná nię częsthо przychodzący w sie wpiłá y zrodziła ziele vżyteczne tym przez ktore bywa sprawowana / bierze błogosławieństwo od Bogá.

8. Lecz thá kthora podawa ćierniey osty / odrzuconać iest y bliską przeklętwá / kthorey koniec idzie ku spaleniu.

9. Ale namilcyszy pewnie o was sobie lepiey thuszymy niż to / y co z zbawieniem iest złączono / choć tak mowimy.

10 Abowiemći nie iest Bog niesprawiedliwy / aby zapamiethał sprawy waszey y pracowitey miłości / ktoraś cie okazáli przeciw imieniu iego / przeto iżeście służyli świętym y służycie.

11 Y żądamy aby każdy z was toż stáránie okazał ku zupełney wiadomości nádźieie áż do końcá.

12 Abyście nie byli gnuśnemi / ale náśládowcami tych ktorzy przez wiarę y cierpliwość otrzymawáią obiecane dźiedźictwo.

13 Abowiem Bog obiecawszy Abrahámowi / gdy nie mogł przez kogo więtszego przysiegać / przysiągł przez siebie sámego.

14 Mowiąc / † Jáćie błogosławiąc błogosławić tobie będę / y rozmnażáiąc rozmnożę cię.

15 A gdy tak cierpliwie czekał / dostąpił obietnice.

16 Gdyż ludzie przez tego przysięgáią ktory iest więtszy / y v ktorych koniec káżdego wsporu iesth ći przysięga ku podtwierdzeniu przydána.

17 W ktorey rzeczy chcąc Bog dźiedźicom obiethnice obficiey okazać nie odmienność rády swey / obiecał przysięga.

18 Abysmy przez dwie rzeczy nieodmienne / w ktorych być nie może / że by Bog kłámał / mocne pocieszenie mieli / ku temu vciekaiąc abysmy założona nádźieie otrzymali.

19 Kthora mamy iáko kotwicę duszę bespieczną y mocną / y ktora [E] wchodzi áż dotych rzeczy / ktore są za zasłoną.

20 Gdźie Jezus bieżawszy wprzod przed nami / wszedł za nas według porządku Melchisedekowego / zostawszy kapłanem na wieki.

Kapitu. 7.

1 Szerzey okazuie podobieństwo ktore iesth miedzy Krysthusem y Melchisedekem / y przyrownánie kapłáństhwá y ofiary iego z Lewity.

A bowiem ten Melchisedek był * Krol Salem / kapłan Bogá nawyższego / ktory zászedł Abrahamowi / gdy sie wrácał od porażki Krolow / y błogosławił iemu. * 1. Mo. 14. v. 28.

2. Kthoremu też dźieśięćiny z każdey rzeczy vdźielił Abrahám / Ktory naprzod wedle wykładánia rzeczon iest Krol sprawiedliwości / Przytym też Krol Salem / to iest Krol pokoiu.

3. [A] Bez Oycá / bez mátki / bez rodu / áni początku dniow / ani końca żywotá maiąc / ale przypodobány synowi Bożemu / trwa kapłanem na wieki.

4. Obaczćietedy / iako wielki ten był / kthoremu thez dźieśięćinę z łupow dał Abrahám [B] Patryárcha.

5. A ći ktorzy są z synow Lewi / sprawuiąc kápłáństwo * roskázánie máią aby brali dźieśięćinę od ludu wedle zakonu / to iest / od bráćiey swoiey choć wyszli z biodr Abrahámowych. * 4. Mo. 18. v. 19. w 5. Mo. 18. v. 1. Jozu. 14 v. 1.

6. Ale ten kthorego narod nie bywá poczythan z nich / dźieśięćinę brał od Abrahámá / y temu ktory miał obietnice błogosławił.

7. A bez wszelakiego sporu mnieysze od więtszego bywa błogosławione.

8. A tuć ludzie ktorzy vmieráią / dźieśięćiny biorą / Alećtám ten o ktorym świádczono / iż żywie /

E Tho podobieństwo więtsze iest od tego iż thym mocniey okręt stoi / im głębiey kothwicá bywa zápuszczoná / á tu sie ogłada ná sprawę wielkiego Kápłana / kthory raz tylko na káżdy rok wchadzał do mieysca naświętszego / o czym niżey w 9. ká. vstyszemy

A Pismo nie przypomina z kąd posżedł / ani gdźie sie podźiał / ale nam go tak przekłada iakoby z mieba posżedł.

B To iest / nazacnieyszy miedzy oycy.

9. Ktemu / ábych tak rzekł/ w Abrá/hámie brano dźieśięciny od sámego Lewi ktory zwykł brać dźieśięciny.

10 Abowiem on ieszcze był w biodrách oycowskich/ gdy Melchiśedek zászedł Abrahámowi.

11 A ieśli doskonałość była przez ká/płánstwo Lewi/ (gdyż zá thego dan ieśt zákon ludowi/) cożwiecey było potrzebá/ aby nástał inszy káplan wedle porzadku Melchiśedekowego/ ktory by nie był rzeczon wedle porzadku Aaronowego?

12 Abowiem gdy śie odmienia ká/płánstwo/ musi śie ták y odmiana zá/konu.

13 Bo ten o ktorym ty rzeczy bywáią powiedáne/ należy na ine pokolenie z ktorego żaden nie pilnuie olthá/rzá.

14 Gdyż iáwna rzecz ieśt/ iż z pokole/niá Judá poszedł Pan nász/ ktore/go pokolenia względem nic o kapłáń/stwie nie mowił Moiżesz.

15 A ieszcze iawniey to śie okázuie/ iż ná podobieństhwo Melchiśedekowe nástawa káplan inszy.

16 Ktory śie nie stał káplanem z zakonu ktorego roskázánie ieśt [C] ciełesne/ ale z mocy żywotá kthory zepsowan być nie może.

17 Abowiem ták świádczy/ * Iż ty ieś/teś káplanem ná wieki wedle porzá/dku Melchiśedekowego.

18 Bo roskázánie przeszłe bywa zni/szczone dla tego/ iż żadney mocy nie ma/ á ieśt niepożyteczne.

19 [D] Gdyż zakon nic nie poświećił/ ále nádeszłá lepsza nádźieiá przez ktorą przybliżamy śie ku Bogu.

20 A to iż nie bez przysięgi/ (Boć oni bez przysięgi śie káplany stáli.

21 Ale ten z przysięgá/ przez tego/ ktory mu rzekł/ † Przysiągł Pan á nie bę/dzie żałował/ Tyś ieśt káplánem ná wieki wedle porzadku Melchiśede/kowego).

22 Tym lepszego przymierza zastępcá stał śie Jezus.

23 A onych wiele śie [E] káplany sthá/ło/ dla thego iż im śmierć nie dopu/ściłá przetrwáć.

24 Ale ten/ iż ná wieki trzwa/ wieczne ma káplánstwo.

25 Zkądy záchować dostátecznie mo że ty/ kthorzy przezeń przystępuią do Bogá/ zawsze żywiąc/ áby śie przy/czynial zá nimi.

26 Abowiem godźił śie nam káplan takowy pobożny/ niewinny/ niepo/kálány/ oddálony od grzeszników/ y kthory śie sthał wyższy nád nie/biosá.

27 Kthoryby nie potrzebował ná ká/żdy dzień iáko oni kapłani/ pierwey zá grzechy własne/ zabithych ofiar sprawować/ potym zá ludzkie. Bo to vczynił raz gdy sámego siebie ofiá/rował. // 3. Mo. 16. v. 3.

28 Abowiemći zakon postánawia ká/płany ludźie mdłe/ Ale słowo przy/sięgi po zakonie/ syná kthory ieśt ná/wieki poświecony.

Kapitu. 8.

1. Dowodźi iż Krystus ieśt náprzednieyszym káptanem. 3. Okázuiąc vrzad káptáński. 5. Ofiáry Lewitow być cieniem. 6. Y iáko zacnieyśze ieśt postugowanie Krystuso/we.

1. Wa tych rze/czy ktore powie/dámy/ toć ieśt zá/mknienie/ iż tá/kiego mamy ká/płaná/ ktory vsiadł ná práwi/cy stolice máiestatu niebieskiego.

2. Sługá mieyscá naswiętszego á pra/wdziwego namiotu onego/ kthory rozbił Pan á nie człowiek.

3. Abowiem każdy káplan bywa po/stánowion ku ofiárowániu dárowy ofiar zábithych/ zkąd potrzebá było áby ten też miał coby ofiárował.

4. Bo [A] iesliby był ná ziemi/ nie był by káplanem/ gdźie trwáią oni kapłani ktorzy wedle zakonu dary ofiaruią.

5. Jáko ći ktorzy służą kształtowy y cieniowi rzeczy niebieskich/ iáko od Bogá powiedźiano iesth Moiżeszo/wi/ gdy miał dokończyć przybytku/ mowiąc: * Obácz tedy ábyś vczynił wszytki rzeczy według kształtu kto/ry ieśt tobie okázan na gorze.

6. Ale teraz nász káplan dostał thym zacnieyszego posługowánia/ im ieśt posrzednikiem lepszego przymierza/ kthore w lepszych obietnicách ieśt vstáwione.

7. Abowiem iesliby ono przymierze by/ło tákowe/ áby w nim nie było co gá/nić/ nie trzebá było szukáć mieyscá wtoremu.

8. Abowiem winiąc ie powiedá/ † Oto dni

[C] To ieśt/ kthorego są Ceremonie zwierzchnie y ciele/sne.
* Psalm 110. v. 4. Wyiśśey. 5. v. 6.

[D] To ieśt/ Ceremo/nie zakonne dla tego są niepożytecz/ne iż nas czystemi y świętemi vczy/nić nie mogą/ áni godnemi ku krole/stwu Bożemu/ á dla tegoż potrze/bá byłá z ingá co inego w prowá/dźić w czymbych/my vfánie swe be/śpieczniey pokłá/dáć mogli/ y co by nam przystęp ku Bogu czynić miá/ło/ á toć ieśt vrzad káptáństwá Kry/stusowego.
† Psálm. 110. v. 4.

[E] To ieśt/ iedni po drugich Káptani nástáwáli/ ále kry/stus nie ma ktory by ná iego mieysce nastał.

[A] T. i. iesliby ofiá/rze byłá widoma ábo ziemska/ á ták więcey tu względ ma ná pożytki kto/re pochodzą z śmier/ći Krystusowey/ niżli ná spráwę z/wierzchnią.
* 2 Mo. 25. v. 40. Dźiey. 7. v. 44.

† Jerem. 31. v. 31. 32. 33. 34. Rzym. 11. v. 27. Hebr. 10. v. 16.

Oto dni

Oto dni przychodzą mowi Pan: gdy vczynie z domem Izraelskim / y z domem Judá przymierze nowe.

9. Nie według przymierza ktorem vczynił z oycy ich / w dzień / w ktorym vchwycił rękę ich / ábym ie wywiodł z Egiptu / Abowiem oni nie wytrwali w onym moim przymierzu / a iam ie wzgárdził / mowi Pan.

10 Bo thoć iest przymierze ktore vczynie z domem Izraelskim po onych dniách / mowi Pan / Podam práwa moie w myśli ich / y w serca ich napiszę ie / á bede im Bogiem / á oni mnie beda ludem.

11 Y nie beda vczyć żaden bliźniego swego / áni żadny brata swego / mowiąc / Poznay Páná / Abowiem wszyscy mie poznaią od namnieyszego áż do nawietszego miedzy nimi.

12 Abowiemci ia bede miłośćiw nieprawościam y grzechom ich / á złośći ich iuż dáley pámiętać nie bede.

13 Gdy o Nowym powieda / pierwsze wiotchem vczynił / á to co wiotsze ie y z stárzeie się bliskieć iest zniszczenia.

Rozdział. 9.

1. Okázuie zniszczenie ceremoniy y ofiar zakonnych. 11. Przez doskonáłą y wieczną ofiárę Krystusowę.

1. Jálo thedy y pierwsze przymierze ksthánowy około służby Bożey / y swiętę mieysce [A] świeckie.

A Abo zwierzchnie w ktorym nie byt skutek duchowny y niebieski.

2. * Abowiem byl pierwszy przybytek sprawion w ktorym byly lámpy / y stoł / y pokładne chleby / ktory zowa Mieysce Swiete.

* 2. Mo. 26. v. 1. y 36. v. 1.

3. Á zá wthorą zasłoną byl przybythek / ktory zowa Mieyscem naswiętszym.

4. Máiąc złotą kádźidlnicę / y skrzynię przymierza / zewszad złotem powleczoną / w ktorey byłá czászá złotá / máiąca mannę / y † Laská Aaronowá ktora kwitnęłá * / y tablice przymierza.

† 4. Mo. 17. v. 10.

* 1. Krol. 8. v. 9. 2. Kron. 5. v. 10. 2. Mo. 25. v. 22.

5. Ná they byli Cherubini chwálebni zácieniáiący wieko miłosierdźia / o ktorych rzeczách nie mamy teraz o káżdey zosobná powiedáć.

6. Gdy tedy ty rzeczy thák postánowiono / káplani kthorzy służby Bożę sprawuią do pierwszego przybytku záwsze wchodzą.

7. Ale do wthorego raz * ná każdy rok sam kaplan nawyższy / nie bez krwie / ktorą ofiáruie zá sie y zá obłędliwości ludu.

* 2. Mo. 30. v. 10. 3. Mo. 16. v. 2.

8. Gdzie thym oznáymuie Duch S: iż ieszcze nie iesth obiáwiona drogá do mieyscá swiethego / poki ieszcze trwa pierwszy przybytek.

9. Kthory byl kształtem ná on czás / gdy dary y zábite ofiáry bywáia spráwowáne / ktore nie moga w sumnieniu poswięcić chwalcę Bożego.

10 W pokármiech tylko / y w piciu / y w rozmáitym omyciu / y w obchodźiech cielesnych / áż do czásu náprawienia záłożone

11 Ale Krystus przystąpiwszy kaplan dobr przyszłych / przez wietszy y doskonálszy przybythek / nie ręką spráwiony / tho iest / nie tego budowánia.

12 Ani przez krew kozłow y cielat / ále przez własną krew swoie / wszedł raz do mieyscá swiętego / dostawszy wiecznego odkupienia.

13 * Abowiem ieśli krew cielcow y kozłow / y popiol iałowice / pokrapiáiąc nieczyste poswiáca ku czystości cielesney.

* 3. Mo. 16. v. 14. 4. Mo. 19. v. 4.

14 † Jáko dáleko wiecey krew Krystusowá / ktory przez duchá wiecznego / sámego siebie ofiárował nie nágánionym Bogu / oczyści sumnienie wásze od mártwych vczynkow ku służbie Bogu żywemu?

† 1. Piotr. 1. v. 19. 1. Jan. 1. v. 7. Zjaw. 1. v. 5.

15 A przetoż dla thego iest Nowego przymierza Posrzednikiem / że áby przez smierć / na odkupienie onych występkow kthore były pod pierwszym Testámentem / ci ktorzy wezwáni są wzięli obiethnicę wiecznego dziedzictwá.

16 Abowiem gdzie Testáment iesth / támże muśi być śmierć tego kthory testáment czyni.

17 * Bo testáment w vmárłych mocny iesth / gdyż ieszcze nie iesth ważny zá żywotá tego co go vczynił.

* Gál. 3. v. 15.

18 Zkąd y on pierwszy bez krwie nie był vtwierdzon.

19 Abowiem gdy Moiżesz wszythko przykázánie według zakonu oznáymił wszemu ludowi / wziąwszy krew z cielath y kozłow / z wodą y wełną czerwoną y Hizopem pospołu / y sámy

y sámy kśięgi/ y lud wszythek pokro-
pił.

* 2. Mo. 24. v. 8. 20 Mowiąc/ †Thać iest krew Teſtá-
mentu/ ktory do was Bog roskazał.

21 Ktemu też y przybytek y wszythko
naczynie służby świętey krwią takież
pokropił.

22 A wszythki rzeczy niemal według
zakonu bywáią oczyśćiane/ á bez roz
lánia krwie nie ſthawa ſie odpuſzcze
nie.

23 A ták potrzebá było/ áby kſztałthy
onych rzeczy ktore ſą ná niebie/ tymi
rzeczámi były oczyśćione/ a sámy rze
czy niebieſkie lepſzymi ofiárámi niżli
thy.

24 Abowiem Kryſtus nie wszedł do
mieyſca świethego/ ręką vczynione-
go/ ktoreby było kſztałtem prawdzi-
wego/ Ale do sámego niebá/ áby ſie
theraz okázował przed oblicznośćią
Boga zá námi.

25 A nie iżby często ofiárował sáme-
go ſiebie/ iáko kápłan wchodźi do
mieyſcá świętego káżdy rok ze krwią
cudzą.

26 (Boć by był muſiał często ćierpieć
od założenia świáthá/) Ale teraźći
ſie raz ná dokończeniu wiekow oká-
zał/ ku zgłádzeniu grzechu przez o-
fiárowánie sámego ſiebie.

27 A iáko to trwa/ iż ludźie raz vm-
rzeć muſzą/ á potym ſąd będźie.

† Rzym. 5. v. 16.
1. Piotr. 3. v. 18.
C To ieſt/ okrom ofiáry zá grzech.

28 Thák y †Kryſtus raz ieſt ofiáro-
wan/ áby zgłádźił grzechy wielu ich/
drugi raz zaſie krom C grzechu okaże
ſie tym ktorzy go oczekawáią ná zbá-
wienie.

Kapituſá 10.

1. O zniſzczeniu ſtárych ofiar. 12 Przez wie-
czną y zupełną ofiárę Kryſtuſowę. 19. Zá
pomináńie ku wierze y ćierpliwośći/ thák
dla táſkáwych obietnic/ iáko y ſrogich groźb
Bożych.

* 3. Mo. 16. v. 14. 1 Bowiem* za
kon máiąc ćień
dobr przyſzłych/
á nie ſam obraz
rzeczy/ nigdy nie
może tymi ofiá-
rámi ktore ná
káżdy rok vſtháwicznie ofiárują po-
święćić tych/ ktorzy knim przyſthe-
puią.

2 Bo gdźieby inaczey/ ázażby nie prze-
ſthały być ofiárowane? dla thego iż
ći ktorzyby ofiárowali/ żadnegoby
ſumnienia grzechow iuż nie mieli/
będąc raz oczyśćieni.

3 Ale w thych bywa przypomináńie
grzechow ná káżdy rok.

† 3. Mo. 16. v. 14.
Pſalm. 40. v. 7.

4 Abowiem nie może †krew ćielcowy
kozłow odiąć grzechow.

A Powieda pismo
iż Kryſthus ná
ten czás wſzedł ná
świát gdy z niebá
zſtąpił/ á w thych
ſłowiech znáć dá-
wa Apoſtoł/ iż Da
wid ná tym mieyſcu przywodźi Kry
ſtuſá iákoby ſie do
piro miał ſtáć tło-
wiekiem/ á roſprá
wuie o ſwym vrzę
dźie.

5 A Przetoż wchodząc ná świát/ po-
wieda/ "Nie chćiałeś zábitey ofiáry/
y dárú ofiárowánego/ B áleś mićia-
łoſprawił.

B W Żydowſkim
ſthoi/ áleś mi vſzy
przekłot/ tho ieſt/
ſprawiłeś mię po-
chopnym ku ſłu-
chániu/ ábowiem
ták ieſt opiſan ſpo
ſob nowego záko-
nu w oſobie głowy
naſzey Páná Kry-
ſtuſá/ to ieſt/ wiárą poymować Ewá-
nielią/ co iedno
ći sámi czynią, kto-
rym Pan otwa-
rźa vſzy ſerdeczne
iáko o tym mamy
w Dźie. 16. v. 10. gdy
żechmy wſzyſcy z
przyrodzenia ſą ſle
pemi.

6 W paloney ofiárze/ y w ofiárze zá
grzech nie kochałeś ſie.

7 Tedym rzekł/ Oto idę (ná począ
tku kśiąg napiſano ieſt o mnie) abym
czynił o Boże wolą twoię.

" Wyżſzey. 1. v. 12.
* Pſalm. 110. v. 1.
1. Kor. 15. v. 25.
Wyżſzey. 1. v. 13.

8 Gdy wyżſzey powiedźiał/ Nie
chćiałeś ánis ſie kochał w zábithey o-
fiárze/ y w dárze ofiárowánym/ y w
paloney ofiárze/ y zá grzech ktore
wedle zákonu bywáią ofiárowáne.

9 Tedy rzekł/ Oto idę/ abym czynił
o Boże wolą twoię/ Odeymuie pier-
wſze aby wtore poſtánowił.

10 Przez ktorą wolą ieſteſmy poświe-
ceni/ przez ofiárę ćiáłá Jezuſá Kry-
ſtuſá raz vczyniona.

11 Wſzelki tedy kápłan ſthoi ná káżdy
dzień poſługuiąc/ y też ofiáry zábithe
częſtokroć ofiáruiąc/ ktore nigdy nie
mogą zgłádźić grzechu.

12 Ale then sprawiwſzy iedne ofiárę
zá grzechy/ * wiecznie ſiedźi ná pra-
wicy Bożey.

13 Oczekawáiąc oſtátká*/ áżby nie-
przyiáćiele iego ſtáli ſie podnożkiem
nog iego.

14 Gdy iedna ofiára poświęćił ná
wieki ty ktorzy bywáią poświęce-
ni.

15 A ſam Duch Swięthy świádczy
nam/ Bo gdy przepowiedźiał/

16 †Toć ieſt przymierze ktore vczynię * Iere. 31. v. 33.
z nimi po onych dniech/ mowi Pan/ Rzym. 11. v. 17.
Podam práwa moie w ſerca ich/ á Wyżſzey. 8. v. 8.
nápiſzę ie w myſłách ich.

17 A dáley pámiętháć nie będę grze-
chow y nieprawośći ich.

18 Przytym gdźie ieſth odpuſzczenie
tych/ iużći ofiáry niemaſz zá grzech.

19 Máiąc tedy bráćia wolność wcho-
dźić do mieyſcá świętego przez krew
Jezuſowę/

20 Thą drogą ktorą nam poświęćił/
świeżą

swieża y żywą przez zasłonę / tho iest/przez ciało swoie.

21. Maiąc też kapłana wielkiego/ przełożonego w domu Bożym.

22 Przystąpmyż z prawdziwym sercem / y z vpewnieniem wiáry/ máiąc serca oczyścione od sumnienia złego/y ciało omyte czystą wodą.

23 Trzymaymy wyznánie nádzieie nie chwieiąc sie (boć wierny iest ten ktory obiecał.)

24 Y przypátrzaymy sie iedni drugim ku pobudzániu miłości y dobrych vczynkow.

25 Nie opuszczáiąc społeczne° zgromádzenia naszego/ iáko máią obyczay niektorzy/y owszem vpominaymy iedni drugich/ á to tym wiecey/ iż widzicie żeć sie on dzień przybliża.

26 * Abowiem ieślibysmy dobrowolnie zgrzeszyli po wźięciu vznánia prawdy/ iużći dáley nie zostáwá ofiárá zá grzech. *Wyżey.6.v.4.

27 Ale straszliwe nieiákie oczekáwánie sądu / y zápalenia ogniá/ ktory pożrze przeciwniki.

28 Kthoby odrzucił zakon Moiesszow/bez miłosierdźia † ná świádectwo dwu abo trzech vmiera. †5.Mo.19.v.17. Mát.18.v.17. Jan.8.v.17. 2.Kor.13 v.1.

29 Jakoż mnimacie / iż daleko sroższe karánie zasłuży ten ktoryby Synà Bożego podeptał/ y krew przymierza/ przez ktora był poświęcony/pokalána być rozumiał/y Duchá łáski zelzył?

30 Abowiem znamy tego kthory powiedźiał / ″ Mnieć należy pomsthá/ iać oddam/mowi Pan/Ksá sie/Pan sądzić będźie lud swoy. ″5.Mo.31.v.35. Rżym.12.v.19.

31 Straszliwać rzecz iesth wpáść w ręce Bogá żywego.

32 Rozpomnicież ná dni pierwsze/w ktorych będąc oświeceni podielisćie wielkie boiowánie vciśkow.

33 Czesćia gdy lekkościámi y vciski iesteście wystawieni ná podźiw/cześći tez gdyście sie stáli towárzyszmi tych z ktoremi sie ták obchodzono.

34 Abowiemeście z więźieniá mego zemna żałość mieli y pobránie máietności wászych przyięliście z weselem / wiedząc iż lepszą á trwálą máietność mácie w niebie.

35 Nie odrzucaycież tedy vfánia wászego/ktore ma wielką zapłátę.

36 Abowiem cierpliwości potrzebuiecie / ábyście vczyniwszy wolą Bożą/ otrzymali obietnice.

37 *Boć ieszcze bárzo máluczki czás iest/á ten kthory ma przyść/przyidźie á nie omieszká.

38 *A sprawiedliwy z wiáry żyć będzie/ále ieśliby sie kto [B] skrádał/ nie kocha sie w nim dusza moiá.

39 Ale my nie iesteśmy takiemi/ábysmy sie skrádáli ná zginienie/ale ktorzy wierzymy na zbáwienie dusze.

Kapitu. 11.

1. W tym rozdziale okázuie sie moc y skutek wiáry.

1. Wiárá[A] iest grunth rzeczy ktorych sie nadziewamy y okázanie nie widomych.

2. Abowiemći przez nie świadectwo otrzymáli przodkowie.

3. Wiárą rozumiemy/ * iż świáth sprawion iest słowem Bożym/ták iż rzeczy ktore widźimy sthały sie z rzeczy nie widomych.

4. † Wiárą Abel wiethszą ofiárę sprawił Bogu niż Kain/ przez ktora świadectwo otrzymał / iż był sprawiedliwy / á Bog świádectwo dał o dárzech iego / y vmárszy przez nie ieszcze mowi.

5. Wiárą″ Enoch był przeniesion ábý śmierći nie ogladał / áni był nálezion / przetho iż go przeniosł Bog: ábowiem przed thym niż był przeniesion / otrzymał świádecthwo iż sie Bogu vpodobał. ″1.Mo.5.v.24. Ekle.44.v.15.y 49.v.16.

6. A bez wiáry nie może być/ábý sie mu kto podobał / ábowiem ktho przystępuie do Bogá / musi then wierzyć iż iest Bog/á iż zapłátę oddáie tym ktorzy go szukáią.

7. Wiárą ♀ Noe od Bogá nápomniony/ o thych rzeczách ktore ieszcze nie były widome / vczćiwości przywiedźiony/zgotował árche ku zachowániu domu swego/przez ktora árche osądźił świát/y stał sie dźiedźicem sprawiedliwości they ktora iest z wiáry. ♀1.Mo.6.v.13. Ekle.44.v.15.

8. Wiárą wezwány* Abrahám / ☧ iż vsłuchał *1.Mo.12.v.4.

wſłuchał Bogá / áby poſzedł ná mieyſce ktore dźiedźicznie wźiąć miał / y wyſzedł nie wiedzac gdźie przyjść miał.

9. Wiárą pomieſzkał w źiemi obiecáney iáko w cudzey / mieſzkaiąc w namiećiech z Izáákiem y z Jakobem / ktorzy byli ſpołeczni dźiedźicy teyże obietnice.

10 Abowiem oczekawał miáſtá máiącego grunty / ktorego ſprawcą y ſtworzyćielem ieſt Bog.

† 1.Mo.17.v.19. y 21.v.2.

11 Wiárą y ſámá † Sárá wźiełá moc ku przyięćiu naſienia / y nad láto ſwe porodźiłá / przeto iż thego miałá zá wiernego ktory był obiećał.

12 Dla tego też z iednego / y to ieſzcże iuż obumárłego / zrodźiło ſie pothomkow thaka wielkość iáko gwiazd niebieſkich / y iákoby piáſek niezliczony ktory ieſt ná brzegu morſkim.

13 Wedle wiáry vmárli ći wſzyſcy / gdy niedoſthapili obiecánych rzeczy / ále z daleká ie widźieli / y vwierzyli / á z dźiękowániem przyimowáli / wyznawſzy ſie być gośćmi y przychodniámi ná źiemi.

14 Bo ktorzy tákowe rzeczy powiedáią / iáwnie okázuią / iż ſzukáią oyczyzny.

15 A ieſliby byli pámiętáli z ktorey byli wyſzli / mieli cżás áby ſie zás wrocili.

16 Ale teraz lepſzey żądáią / tho ieſt niebieſkiey / á przeto nie wſtyda ſie Bog ſam być zwan Bogiem ich / gdyż im miáſto zgotował.

† 1.Mo.22.v.10. Ezech.44.v.15.

17 Wiárą † Abrahám gdy był doświádczon / ofiárował Izááka / y owſzem iednorodzonego ofiárował tenże ktory był wźiął obiethnice.

‡ 1.Mo.21.v.12. Rzym.9.v.7.

18 Do ktorego rzeczono / ‡ W Izáák u tobie będźie wezwano plemie.

19 Thoż ſiebie obaczywſzy / iż Bog może y z vmárłych wzbudźić / ſkąd go też nie iákiem podobieńſthwem zaſie otrzymał.

20 Wiárą około przyſzłych rzeczy błogoſłáwił * Izáák Jakobá y Ezáu.

* 1.Mo.27.v.28. y 36.

21 Wiárą † Jakob vmieráiąc káżdego z ſynow Jozefowych błogoſłáwił / y dał chwałę Bogu / podpárłszy ſie końcem láſki ſwey.

† 1.Mo.48.v.15.

22 Wiárą † Jozef vmieráiąc o wyśćiu ſynow Izraelſkich wſpomináł / y około kośći ſwoich roſkázał.

† 1.Mo.47.v.31.

23 Wiárą gdy ſie národźił ‡ Moizeſz ieſt ſkryt przez trzy miesiące od rodźicow ſwoich / przeto iż go widźieli nadobnym dźieciątkiem / áni ſie bali roſkázánia Krolewſkiego.

‡ 2.Mo.2.v.2. Dźiey 7.v.21.

24 Wiárą * Moizeſz iuż doroſły nie chćiał być zwan ſynem corki Fáráonowey.

* 2.Mo.1.v.16.

25 Radſzey tho obrawſzy áby był vtrapionym wespoł z ludem Bożym / niżli vżywać doczesnych pożytkow grzechu.

26 Rozumieiąc być wiertſzym bogáctwem ſromocenie Kryſthuſowe / niżli ſkárby Egipthcyánow / bo ſie ogládał ná odpłátę.

27 Wiárą opuścił Egipt / nic ſie nie boiąc gniewu Krolewſkiego / ábowiem iákoby widźiał tego ktory ieſt niewidomy / tak był y ſtáthecznego ſercá.

28 Wiárą obchodźił † Wielkanocy y wylanie krwie / áby then ktory pierworodne trácił ich ſie nie dotknął.

† 2.Mo.12.v.22.

29 Wiárą przeſzli ‡ przez morze cżerwone iáko po ſuchey źiemi / ktorego chcąc kuſić Egipcyánie / zátopieni ſą.

‡ 2.Mo.14.v.22.

30 Wiárą mury ‡ Jerychá vpáđły będąc obtoczone przez ſiedm dni.

‡ Jozu 6.v.20.

31 Wiárą * Rahab wſzetecznicá oná nie zginęła weſpoł z tymi ktorzy nie byli poſłuſznymi przyiąwſzy wdźięcznie do goſpody ſzpiegi.

* Jozu.6.v.23.

32 A cożdáley mowię? boć mi cżáſu nie zſtánie gdybych powiedał † o Gedeonie / ‡ o Báráku / ‖ o Sámſonie / † o Jefthe / ‡ o Dawidźie / o Sámuelu y o Prorocech.

† Jozu 2.v.1. ‡ Sędź.6.v.11. ‖ Sędź.4.v.6. * Sędź.13.v.24. Sędź.11.v.1. y 12.v.7. † 1.Sám.1.v.20. y 13.v 13.14.

33 Ktorzy wiárą zwalczyli krolestwá / cżynili ſpráwiedliwość / doſtąpili obiethnic / y zámknęli gęby lwow.

34 Tágáſili moc ogniá / vſzli oſtrych mieczow / mocnymi ſie ſthali z niemocy / ſił doſthapili ná woynie / y woyſká obcych tył im podawali.

35 Niewiáſty wźięły ſwoie vmarłe zzmartwychwſtánia / á drudzy ſą rozćiągnieni / niedbáiąc áby byli wybáwieni / á ku themu áby lepſzego zmartwych wſtánia doſtąpili.

A drudzy

B Abo przebodźieni.

C Acz pirwszy oycowie naszy otrzymali pożytek obietnic/á wszakoż z dáleká tylko widźieli przyście Krystusowe ktory z osobliwey taski nam iest dan ábychmy y my y oni społu byli poświeceni.

D Abowiem koniecznie w tym przodek mamy iż nam iest dan Krystus y daleko zupełniey niż kiedy przedtym oznaymione nam są táiemnice Boże.

E Chociaż ći záś y wotá swego byli przez wiarę poświeceni y otrzymáli tho ciego sie przez wiárę nadźiewamy wszakoż zbáwienie ich záwisnęło ná tym co sie záchowánia naszych okazáć miáło.

* Rzym. 6. v. 4. Kol. 3. v. 8. Efes. 4. v. 23. 1. Piotr 2. v. 1. y 4. v. 1.

36 A drudzy zaśie doználi posmiewisk y bicżowánia/ nadto y związek y więzienia.

37 Vkámionowáni są/ przecieráni są/ B doświadczeni są/ mieczem zábici polegli/ błąkali sie w owczych y w kożich skorach/ opuszczeni/ vcżśnieni/ vtrapieni.

38 Ktorych nie był godzien świát/ tułáiąc sie po puszczách/ y gorách y iámách/ y iaskiniách ziemie.

39 A ći wszyscy świadectwo otrzymawszy przez wiarę/ obiethnice C nie dostąpili.

40 Iż Bog o nas D coś lepszego przeyźrzał/ E áby bez nas nie byli poświeceni.

Kapitł. 12.

1. Nápominánie ku cierpliwości/ pokoiowi/ státeczności/ świątobliwości y ku posłuszeństwu/ czyniąc przyrownánie zakonu z Ewánielią.

1 Ták y my bedąc * ogarnieni tak wielkim obłokiem świadkow/ odrzuciwszy wszelákie brzemię y grzech/ ktory nas snádnie mogąże ze wszad wwikłać/ státecznie bieżmy w zawodzie ktory nam iest założony.

2 Oglądaycież sie ná Jezusá Hetmána/ y tego ktory dokonał wiáry/ ktory miásto wesela iemu vstawionego/ cierpiał krzyż wzgárdziwszy sromotę/ y vsiadł ná prawicy stolice Bożey.

3 A ták obáczcie ktory tho iest co thákowe przeciwieństwo cierpiał od grzesznikow przeciwko sobie/ ábyście mdleiąc na sercách waszych nie vsnęli.

4 Jeszczeście sie do krwie nie zástáwili/ walczac przeciwko grzechowi.

5 Zápámiętáliście nápominánia ktore wam iáko synom mowi/ t Synu moy/ nie wzgárdzay kárániá Páńskiego/ ani vsthawáy ná sercu/ gdy od niego bywasz karan.

t Przyp. 3. v. 12. Dziáw. 3. v. 17.

6 Abowiem kogo miłuie Pan/ tego karze/ á bie káżdego syna ktorego przyimuie.

7 Jesli cierpicie karánie/ ofiáruie sie wam Bog iáko synom/ á bowiem ktoryż iest syn ktoregoby oćiec nie karał?

8 A iesli iesteście bez karánia/ ktorego wszyscy są vczesthnikami/ iuż złego łoża dźiećmi iesteście á nie synmi.

9 Przytym/ mieliśmy oyce kthorzy karalićiała nasze/ y bálichmy sie/ á zaż nie daleko więcey poddáni bedźiemy oycowi duchow/ á żyć bedźiemy?

10 Abowiem oni ná málo dni iáko sie im widźiało nás karáli/ á tenći nas karze ku pożytkowi naszemu/ ná to ábysmy byli vczesthnicy świątobliwości iego.

11 A wszelkie karánie teráźnieyszego czásu nie zda sie być wesela y owszem smutku/ ale potym spokoyny owoc sprawiedliwości oddáie tym ktorzyby przez nie byli ćwiczeni.

12 A przetoż ręce oslábione/ kolaná zemdlone podnieśćie.

13 A czyńćie koleie prosthe nogámi wászemi/ iżby tho co iest chromego nie było odwiedźione z drogi/ ale ráczey było vzdrowione.

14 *Nasladuyćie pokoiu ze wszytkimi y świątobliwości bez kthorey żaden nie oglądá Páná. * Rzym. 12. v. 18.

15 Pátrzac pilnie żeby kthonie odstał od łaski Bożey/ iżby kthory korzeń gorzki podrastáiąc nie zatrwożał/ y przezeń wiele ich nie było pokalanych.

16 Niechay nikth nie bedźie nieczystym/ ábo sprosnym iáko ‡ Ezau/ kthory zá potrawę iedną przedał práwo swoie pierworodztwa. ‡ 1. Mo. 25. v. 23.

17 *Abowiem wiecie/ iż y potym gdy chćiał dziedźicznym práwem otrzymać błogosławieństwo/ był odrzucon: bo nie znalazł mieysca pokutowánia/ choć onego błogosłáwieństwá ze łzámi pożądał. * 1. Mo. 27. v. 38.

18 Gdyżeście nie przystąpili do tej gory ktoreyby sie możono dotknąć/ y do ognia rozpalonego/ y do wichru/ y do ćiemności/ y gwałtowney niepogody. † 2. Mo. 19. v. 13. y 20. v. 21.

19 Y brzmienia traby y głosu słow/ ktorych co słyszeli / prosili aby im daley nie mowiono.

20 Abowiem nie mogli znieść tego co ím roskázowano / ieśliby sie bydle gory dotknęło/ będzie vkámionowano/ abo pociskiem przebito.

21 A Moiżesz/ przeto iż tak strászne było widzenie ktore sie okázowało/ rzekł/ Zlękłem sie y zádrżałem.)

22 Aleście przyszli do gory Syon/ y do miásta Boga żywego/ do Jeruzalem niebieskiego / y do zgromádzenia niezliczonych Aniołow.

23 Y do zboru pierworodnych ktorzy sa spisani w niebie / y do Bogá sędźiego wszytkich / y do duchow sprawiedliwych y doskonálych.

24 Y do Jezusá posrzednikà nowego Testámentu/ y do krwie pokropienia/ ktora zacnieysze rzeczy mowi/ niżli mowiłá krew Ablowá.

25 Pátrzayćie abyście tym nie wzgárdzili ktory mowi / abowiem ieśli ći nie vszli ktorzy odrzucáli tego ktory mowił ná ziemi/ daleko wiecey my ieśli sie odwrácamy od tego ktory z niebá iest.

26 Ktorego głos zátrzasnął ziemia/ ále theraz opowiedźiał mowiąc/ Jeszcze ia raz zátrzasne nie tylko ziemia ale też y niebem.

27 A ono słowo (ieszce raz) znáczy odiećie rzeczy chwieiących sie / iáko tych ktore sa vczynione / aby zostały ty ktore sa trwałe.

28 A przeto przyimuiąc krolestwo ktore nie może być poruszone / trzymaymy łáskę przez ktorą ták służmy Bogu/ ábysmy sie iemu podobáli z vczciwością y z bogoboynością.

29 † Abowiemći Bog nász iestogniem trawiącym.

Kapitulá 13.

1. Nápominánie ku miłości/ czystości/ y inszym cnotam. 20. Modlitwá zá wierne. 23. Pozdrawiánia niektore.

1. Niechay miłość bráterská trwa.

2. *Nie zápominaycie przymowánia gości/ ábowiem przez tho niektorzy † nie wiedząc przyięli Anioły.

3. Pamietayćie ná więźnie/ iákoby ście byli wespol z nimi więźniámi/ y ná ty ktorzy bywáią vtrapieni/ iákobyście ná ciele vtrapieni byli.

4. Poczciwe ieśt małżeństwo miedzy wszytkimi/ y łoże nie pokálane/ á nieczyste y cudzołożniki osądzi Bog.

5. Obyczáie niech beda oddálone od łákomstwá: Przestáwayćie ná terázniejszych rzeczách/ bo on rzekł *Nie opuszcze cie ani cie zostáwie.

6. Ták iż śmiele mowimy / * Pan mi iest pomocnikiem / áni sie bać będe coby mi vczynił człowiek.

7. Pámiethayćie ná wodze wasze ktorzy wam mowili słowo Bożе/ á wiáry ich náśladuiećie / obaczáiąc co zá koniec był obcowánia ich.

8. Jezus Krystus wczorá y dźis/ tenże też iest ná wieki.

9. Náukam rozmáitym y cudzym nie dayćie sie vnośić: abowiem dobra rzecz iest/ áby serce było vtwierdzone A łáską/ nie pokármy/ ktore nie pomogły tym co sie imi báwili.

10 B Mamy oltarz z ktorego nie godźi sie tym ieść ktorzy przybytkowi służą.

11 Abowiem bydlat ktorych krew bywá wnoszoná do mieysca świethego przez kápłaná/ tych ciáłá bywáią palone przed obozem.

12 Dla tego y Jezus áby poswiećił lud przez własną krew / przed bramą cierpiał.

13 Wynidźmyż tedy do niego przed obóz/ nosząc posromocenie iego.

14 *Abowiem niemamy tu miásta trwáiącego/ ále przyszłego szukamy.

15 Przez niego tedy vsthawićznie ofiárniemy Bogu ofiárę chwały/ tho iesth / † owoc warg nászych wyznawáiących imieniowi iego.

16 Ani zápámiętawayćie dobrotliwości y vdźielánia / ábowiem sie Bog w thákowych ofiárách kocha.

17 Bądźćie posłuszni przełożonym wászym/ y bądźćie im poddáni/ ábowiem oni czuią o dusząch wászych

A To iest / chwała Bożа duchowna y odrodzeniem/ ktorey przeciwne są wszytki Ceremonie zwierzchowne etce.

B Powieda iż ini nie mogą być vczestniki wiáry Krystusowey ktorzy vpornie trzymaią sie chwały zakonney.

† Rzym.12.v.10.

*Iozu.7.v.9. Psalm.118.v.6.

2. Moiż. 19.v.13.

21. Mo.4.v.10.

*Dźie.2.v.7.

15. Mo.4.v.24.

*Rzym.12.v.10. 1.Piotr.4.v.9. 1.Mo.18.v.3. y 19. v.3.

2.Mo.6.v.36. y 16.v.27.

*Mich.2.

† Ozee.14.v.3.

ſzych/iáko ći ktorzy liczbę oddáć máią/ áby tho z weſelem czynili/ á nie wzdychaiąc: boć tho wam ieſt nie pożyteczno.

18 Modlćie ſię zá námi: ábowiem dufamy iż mamy dobre ſumnienie/ we wſzythkim żądaiąc poczćiwie ſię záchować.

19 Jeſzcże wiecey was proſzę/ ábyśćie tho czynili/ iżbym wam rychley był przywrocon.

20 A Bog pokoiu ktory onego wielkiego przez krew przymierza wiecznego páſterzá owiec Páná náſzego Jezuſa od vmárłych wywiodł/

21 Niechay was doſkonálemi vczyni we wſzelákim vczynku dobrym/ ku czynieniu woley iego/ ſprawuiąc w was to co by było wdzięcznego przed nim/ przez Jezuſá Kryſtuſa/ ktoremu niech będzie chwałá ná wieki wiekow. Amen.

22 Żátym proſzę was brácia/ znoſćie ſłowo napominánia/ bomći do was krotko piſał.

23 Wiećie iż brát náſz Tymoteuſz wypuſzczon ieſt/ z ktorym ieſlibych rychley przyſzedł/ náwiedzę was.

24 Pozdrowćie wſzytki wodze wáſze/ y wſzythki świethe: Pozdrawiáią was Włoſzy.

25 Łáſká niech będzie z wámi wſzytkimi. Amen.

☞ Do Zydow nápiſan ieſt z Włoch przez Tymoteuſzá.

List do wszech wobec Jákubá Apoſztołá świętego.

Kápitu. I.

2. Pożythek krzyżá. 17. Początek dobrego y złego. 21. Jáko ſię mamy poddáć słowu Bożemu. 27. O prawdźiwey pobożności.

1 Jákub ſługá Boży/ y Páná Jezuſá Kryſtuſá/ dwiemánaśćie pokoleniam rozproſzonym zdrowia życzy.

2 Bráćia moi mieyćie za nawiętſza rádość/ ilekroć wpádnięćie [A] rozmáite pokuſy.

3 Wiedząc tho iż * doświádczenie wiáry wáſzey ſprawnie ćierpliwość.

4 Ale potrzebá ieſt ábyćierpliwość [B] doſkonały vczynek miáłá/ żebyśćie byli doſkonáli y zupełni/ thák iżby wam niná czym nie ſchodziło.

5 Jeſli ktory z was potrzebuie [C] mądrości/ niech o nie Bogá proſi ktory ią da wſzytkim [D] hoynie áni wymawia/ y będzie iemu dana.

6 † Ale niech proſi z wiárą/ nic nie wątpiąc: ábowiem ktory wątpi/ ieſt podobny wálu morſkiemu/ ktory bywa poruſzon y miotan od wiátrn.

7 Abowiem niech then człowiek nie mniema/ áby co miał wźiąć od Páná.

8 Człowiek dwoiákiego ſercá/ niestáteczny ieſt we wſzech drogách swoich.

9 A brát niſkiego ſtánu niech ſię chlubi w wywyższeniu ſwoim.

10 Záſie/ bogáty niech ſię chlubi [E] w vniżeniu ſwoim/ [F] ábowiem iáko kwiát ziołká przeminie.

11 Abowiem iáko gdy ſłońce wzeſzło z gorącośćia/ tedy ziele vwiędło/ y kwiát iego vpadł/ y známienita piękność iego zginęłá/ ták też bogáty w [F] drogách ſwoich vwiędnie.

12 ♀ Błogoſłáwiony człowiek ktory ćierpi pokuſę/ bo gdy będzie doświádczony/ weźmie koronę żywotá/ ktorą obiecał Pan tym ktorzy go miłuią.

13 Żaden [G] gdy bywa kuſzon/ niech nie mowi/ iż ieſt kuſzon od Boga: ábowiem Bog złemi rzeczámi kuſzon być niemoże/ á ſam żadnego nie kuſi.

14 Ale káżdy bywa kuſzon/ gdy od własney pożądliwości bywa odwodzon y przynęcon.

15 Żátym pożądliwość począwſzy rodzi grzech/ á grzech będąc dokonány/ przynoſi ſmierć.

Bráćia

[A] To ieſt/ w vtrapienia.
* Rzym. 5. v. 3.
[B] To ieſt/ ábytrwáłá áż do końcá.
[C] To ieſt/ ieſli ſię ieſzcze nie náucżył iáko ma wdzięcznie przyimowáć od Bogá náwiedzenia y vćiſki.
[D] W Greckim ſtoi proſćie.
† Mát. 7. v 7. Már. 11. v. 24. Luk. 11. v 9. Jan. 14. v. 13. y 16. v. 23.

[E] To ieſt/ iż ieſt wezwan do towárzyſtwá Kryſtuſowego y Aniołow iego.
// Ekle. 14. v. 18. Ezá. 40. v. 6. 1. Piotr. 1. v. 24.

[F] Abo z bogáctwy ſwoiemi.
♀ Job. 5. v. 1.

[G] To ieſth / bywa poruſzon ku złem vczynkom / bo tu mowi o pokuſách wnętrznych ktore ſą pożądliwoſći ſkażonego przyrodzenia náſzego.

16 Bráćia namilszy/nie mylćiesz sie.

17 Wszelkie [H] dárowánie dobre / y wszelaki dar doskonały/ iest z gory/ zstępuiąc od Oycá świátłośći/ v ktorego niemasz odmiány /[I] ani záćmienia wrácáiącego sie.

18 Thenże iż chćiał/ porodźił nas słowem prawdy/ abysmy byli iáko niektore pierwozodztwá stworzenia iego.

19 A ták bráćia moi mili/* niech wszelki człowiek będźie [K] prędki ku słuchániu/á nie rychły ku mowieniu/y leniwy ku gniewowi.

20 Abowiem gniew człowieczy nie czyni dosyć [L] sprawiedliwośći Bożey.

21 A thák odrzuciwszy wszelaką sprosność y omieciny złośći/ przyimćie z ćichośćia słowo ktore bywa wszczepione w was/ á może zachować dusze wásze.

22 † A stutheczznie słowo pełńcie/ áni bądźćie tylko słuchaczmi oszukawáiąc sámi siebie.

23 Abowiem ieśliby ktho słuchał słowá/ á nie pełnił by go / ten podobny iest mężowi ktory przyrodzone oblicze swoie w zwierćiedle oglada.

24 Bo sámego siebie ogladawszy/ gdy odeydźie wnet zápomni iákim był.

25 Ale ktoby pilnie weyzrał w on doskonały zakon wolności / y trwałby w nim/ ten nie bedąc słuchaczem zápámietliwym / ale sprawcą vczynku/ błogosławiony będźie w spráwie swey.

26 Jesli kto sie zda być nabożnym miedzy wámi/ kthoryby nie powśćiągał iezyká swe[o]/ áleby serce swe zwodźił/ tegoć nabożeństwo prożne iest.

27 Nabożeństhwo sczyre y bez zmázy v Bogá y Oycá/ to iest/ náwiedzáć sieroty y wdowy w vćisku ich / y záchować sámego siebie niepokálánym od świátá.

Kapitułá 2.

1. Záleca żywą wiárę y miłość kthorá iest hżrzodłem y náuką prawdziwego sądu/y wszelákich dobrych vczynkow.

1 Bráćia moi/ nie mieyćie wiáry * Páná nászego Jezu Krystá chwalebne[o] z brákowaniem osob.

2 Abowiem ieśliby wszedł do zgromádzenia wászego maż z złothym pierśćieniem/ w szácie śliczney/ á wszedłby też vbogi w plugawym odzieniu.

3 A wybyśćie weyzrawszy ná thego ktory ma ná sobie szátę śliczną/ rzekli mu / Thy siedź tu poczćiwie: á rzekliby śćie vbogiemu/ Ty stoy tám/ álbo siedź tu pod podnożkiem moim.

4 A zażeście nie vczynili rozności v siebie/ y stáliście sie sędźmi przewrotnie rozważáiącemi?

5 Sluchayćież bráćia moi mili/ Azaż Bog nie obrał vbogich świátá tego aby sie stali bogátymi wiárą/ y dźiedźicmi krolestwá / ktore obiecał tym ktorzy go miłuią?

6 Alescie wy vbogiego zelżyli/ Izali bogáci okrutnie was nie vćiskaią? y ćiągną was do sądow?

7 Izali nie bluźnią onego zacnego [A] imienia ktorym sie ozywacie?

8 A wszákże / ieśli zakon Krolewski pełnicie wedle pismá/ † Będźiesz miłował bliźniego twego iáko sámego siebie/ dobrze czynicie.

9 Ale ieśli osoba brákuiecie/ grzechu sie dopuszczacie / * y bywacie karáni od zakonu iáko przestępce.

10 Abowiem ktoby záchował wszytek zakon/ á w iednymby vpadł/ iesth winien wszytkiego.

11 Bo ten ktory rzekł ‡ Nie będźiesz cudzołożył/ powiedźiał thez / Nie będźiesz zábiiał/ A ieśli nie będźiesz cudzołożył/ ale będziesz zábiiał / stałeś sie przestępcą zakonu.

12 [B] Ták mowćie y tak czyńćie/ iáko ci ktorzy máią być sądzeni [B] przez zakon wolności.

13 Abowiem sąd bez miłosierdzia czynion będźie z tym kthoryby miłosierdźia nie czynił/ á miłosierdźie [C] chlubi sie przećiwko potępieniu.

14 Bráćia moi/ Cożż zá pożytek/ ieśliby kto rzekł iż ma wiárę/ á vczynkow by nie miał? Izali go może [D] wiárá ową zbáwić?

15 A ieśliby brát ábo siostrá * byli ná dzy y potrzebowáli powszedniey żywności.

16 Y rzekł by im kthoryż was/ Idźćie z pokoiem/ zgrzeyćie sie y náśyććie sie/ A przedsie niedálibyśćie im rzeczy potrzebnych ćiału/ cożż zá pożythek będźie?

Takżeć

* 3. Mo. 19. v. 15. W 5. Mo. 1. v. 17. y 16. v. 19. Prz. p. 24. v. 23. Ekle. 42. v. 1.

[A] To iest/ Bożego y Krystusowego.

† 3. Mo. 19. v. 18. Mát. 22. v. 39. Már. 12. v. 31. Rzym. 13. v. 9. Gál. 5. v. 14.

‡ 3. Mo. 19. v. 15. W 5. Mo. 1. v. 17. y 16. v. 19.

* Luk. 3. v. 11. 1. Jan. 3. v. 17.

[B] To iesth / przez miłosierdzie Boże ktore nas wyzwala od potępienia práwa.

[C] Miłośierni nie tylko sie potępienia báć nie będą/ ále też y nieiákim sposobem okázują znáki chłuby że im nic vczynić nie może.

[D] Tu rozumie przez wiárę niektore poznánie Boże zwierzchowne.

* Luk. 3. v. 11. 1. Jan. 3. v. 17.

17 Tákżeć też wiárá ieśliby nie miáłá
vczynkow/martwá ieśt w sobie.

18 Y owszem rzecże kto / Thy wiárę
mász/ á ia mam vczynki / Okáż mi
wiárę z vczynkow twoich/ á ia tobie
okażę wiárę moię z vczynkow moich.

19 Ty wierzysz iż iesth ieden Bog/ do-
brze czyniesz/ y diablić wierzą y drżą.

20 Achcesz wiedzieć o człowiecże pro
żny/iż wiárá bez vczynkow martwa
iest?

21 Abrahám oćiec nász/izali nie z v-
czynkow vsprawiedliwion iesth? ✠ 1.Mo.22.v.10.
gdy ofiárował Jzaáká syná swego
na oltarzu?

22 Widziszli iż wiárá [E] sprawowáłá v-
czynki iego / á iż z vczynkow wiárá
doskonała byłá?

23 Y wypełniło śie pismo/ktore mo-
wi/ ✠ Vwierzył Abrahám Bogu/ y
poczythano mu iest ku sprawiedli-
wości / y názwan iesth przyiacielem
Bożym. ✠ 1.Mo.15.v.6. Rzym.4.v.3. Gal.3.v.6.

24 Widziećież tedy/ iż z [F] vczynkow by
wa vsprawiedliwion człowiek/á nie
z [G] wiáry tylko?

25 Tákże też y * Ráhab wszetecznicá / izali z vczynkow nie iest vsprá-
wiedliwioná / gdy przyięłá posły/ y
inszą drogą wypuściłá?

26 Abowiem iákoćiało bez duchá iest
martwe/ták y wiárá ona ktora iesth
bez vczynkow/ martwa iest.

Kapitułá 3.

1. Zákázuie ábyśmy inszych nie sądzili. 5. Y opisuie wtasność iezykà. 13. Przythym o prawdziwey y fałszywey mądrości.

1. Niechay z was
nie będzie [A] wie-
le mistrzow bra-
cia moi / wie-
dząc / iż sroższy
sąd odniesiemy.

2. Abowiem w [B] wielu rzeczách
vpádamy wszyscy: * Jeśli kto w mo-
wie nie vpáda/ten iest maż doskoná-
ły/ktory też może powśćiągáć wszyt
kiego ciáłá.

3. Oto koniom wędzidłá w gęby wprá
wuiemy / áby nam posłuszne były/ y
wszytko ich ciáło obrácamy.

4 Oto też okręty/ choć ták wielkie są/
y od wiátrow gwałtownych pędzo-
ne bywáią / máluczki rudel obrácá
gdźiekolwiek chce chuć sprawce.

5. Tak też iezyk iestći członek máluczki
á wielce śie chlubi/oto ogień mały iá-
ko wielką máteryą zápala?

6. Jezyk też iest płomień [C] y świát nie
prawości/ktemu iezyk iest tak posta
nowiony miedzy członkámi nász-
mi/oszpecáiąc wszytko ciáło/ y zápa
lá [D] okrąg tego świátá/ y bywa zápa
lan od ognia piekielnego.

7. Abowiem wszelkie przyrodzenie y
zwierząt y ptákow/ y gádzin / y mor
skich rzeczy bywa skrocone/ y iest okro
cone od ludzkiego przyrodzenia.

8. Ale iezyká żaden człowiek nie mo-
że okrocić/ gdyż iesth złość nie pohá-
mowána/ y pełny iest iadu śmiertel-
nego.

9. Przezeń błogosławimy Bogá y oy-
cá / y przezeń złorzeczymy ludziam
ktorzy ná podobieństwo Boże stwo-
rzeni są.

10 Z tychże vsth wychodzi błogosłá-
wieństhwo y przeklęctwo : Bracia
moi/ nie máiąć być ty rzeczy thák czy-
nione.

11 Jzali stok z iednego źrzodłá wypu-
ścza słodką y gorzką wodę?

12 Jzali może bracia moi/ figowe drze
wo oliwy rodzić/ abo winna macicá
figi? Ták żaden stok słoney y słodkiey
wody podáwáć nie może.

13 Ktoryż iest mądry y vmieiętny mie-
dzy wámi? Niechay pokażę z dobre-
go obcowánia vczynki swe / z cicho-
ścią mądrości.

14 Aiesli zazdrość gorzką máćie / y
spor w sercách waszych / nie chlub-
ćież śie/ áni kłámaycie przećiwko pra
wdzie.

15 Abowiem tá mądrość z gory nie z
stępuie/owszem iest ziemska/ludzka/
y diabelska.

16 Bo gdzie iest zazdrość y spor/ tám
rozterk y wszeláka zła sprawá.

17 Ale mądrość ktorá iest z gory/ na
przod ći iest czysta/ potym spokoyna/
mierna / powolna / pełna miłosier-
dźia y owocow dobrych/ nie [E] sądzą-
cá/ áni obłudna.

18 A owoc sprawiedliwości z pokoiem
bywa siany spokoynym.

[A] Zákázuie tu występku pospolitego miedzy ludźmi/ iż każdy srodze inszego gáni á sobie folguie.

[B] To iest/ ktory w śle weyzry nie będźie srogi przećiwko inym.

[C] To iest/ gromádá y kupá wszytkiego złego.

[D] Abo Bieg żywotá nászego.

[E] To śie rozumie o brakowániu osob.

[C] Ekle.14.v.1.y 19. v.16.y.15.v.11.

Kapitu. 4.

1. Okázuie skąd pochodzą wszelákie krzywdy y grzechy 4. Napomina ku miłości Bożey / y ábyśmy śie iemu poddawáli. 10. Zákázuie obmowisk. 15. Nápomina ábyśmy śie spuszczali ná przeyzrenie Boże.

Skądże

7. Kądże przychodzą walki y bithwy miedzy wami? Izali nie ztąd? To ieſt z roſkoſzy wáſzych ktore walczą w członkach wáſzych?

2. Pożądacie/ á nie macie/ záyzrycie y z chućią żądacie/ á nie możecie otrzymáć/ bilećie ſię y walczycie/ á wżdy nie otrzymawacie/ dla thego iż nie proſićie.

3. Proſićie/ á nie bierzećie/ przeto iż zle proſićie/ abyśćie to trawili ná roſkoſzach waſzych.

4. Cudzołożnicy y cudzołożnice niewiećie/ iż przyiaźń świata ieſt nieprzyiaźnią z Bogiem? ktobykolwiek tedy chćiał być przyiaćielem świátu/ nieprzyiaćielem Bożym zoſtawa.

5. Azaż mnimacie/ iż prożno piſmo mowi/ Duch ktory mieſzka w nas/ A izali pożąda ku zazdroſći?

6. Ale więtſza łaſke ofiaruie w thym co mowi/ * Bog prſznym ſię sprzećiwia/ á pokornym łaſke dawa/

7. Podaycie ſię tedy Bogu/ á przećiwćie ſię diablu/ á on vćiecze od was.

8. Przybliżaycie ſię ku Bogu/ á on ſię do was przybliży. Oczyśćie ręce grzeſznicy/ y oczyśćiaycie ſerca waſze/ wy vmyſłu dwoiákiego.

9. Bywaycie vtrapieni/ y żałuycie/ y płáczcie: śmiech wáſz niech ſię obraca w ſmutek/ á weſele w żałość.

10 Vpokorzćie ſię przed oblicznoſćią Páńſką/ á on was podmieſie.

11 Bráćia/ Nie mowćie iedni przećiw drugim: Ktory mowi przećiw bratu/ y ktory oſądza brátá ſwego/ mowi przećiwko zakonowi y zakon oſądza: A ieſli oſądzaſz zakon/ tuż nie ieſteś thym ktory záchowywa zakon/ ale ſędźia.

12 Jedenći ieſt ktory dał zakon/ y może záchować y zagubić/ † Thy ktoześ ieſt ktory drugiego ſądziſz?

13 Nuż teraz wy ktorzy mowićie/ Dźiś ábo iutro poyożiem do thego miaſtá/ y zmieſzkamy tam rok ieden/ á będźiem handlować y zyſzczemy.

14 (Ktorzy nie wiećie co ma być názáiutrz: ábowiem iákiż ieſth żywoth wáſz? bo párá ieſt ktora ſię ná mały czás okazuie/ á potym niſzczeie).

15 Miaſto tego cobyśćie mieli mowić/ * Jeſli Pan będźie raczył/ y będźiemli żywi/ vczynimy to abo owo.

16 A teraz chlubićie ſię w pychach waſzych/ wſzelákie chlubienie thakowe ieſtći złe.

17 A thák ktory vmie dobrze czynić/ á nie czyni/ ten ieſt winien grzechu.

* Dźiei. 19 v. 21. 1. Kor. 4. v. 19.

Kapitułá 5.

1. Opowieda ſrogi ſąd Boży bogaczom złym/ y gwałtownikom. 7. Cieſzy vtrapione/ nápomináiąc ie ku ćierpliwości. 12. Y áby nie przyſięgali. 14. O pomázowániu chorych. 15. O modlithwie/ wyznániu grzechow. 19. Y o náwroceniu bráćiey.

1 Wnż teraz bogacze plączcie názekáiąc nad nędzámi waſzemi ktore przyidą.

2 Bogáctwa waſze zgniły/ y ſzathy waſze mole ſię wrzućiły.

3 Złoto waſze y ſrebro waſze pordzewiało/ á rdzá ich będźie wam náświádectwo/ y zie ćiáłá waſze iáko ogień/ wyśćie ſobie * ſkarb zbierali ná oſtátnie dni.

4 Oto záplátá robotnikow ktorzy żeli polá waſze (od was zátrzymána) wołá/ y wołánia żeńcow weſzły do vſzu Páná záſtępow.

5 Wyśćie żyli w roſkoſzách ná ziemi/ y bawiliśćie/ nákármiliśćie ſerćá wáſze iáko w dźień A ofiáry.

6 Wyśćie oſądźili y zámordowáli ſprawiedliwego ktory ſię wam nie ſprzećiwia.

7 Bądźćie thedy ćierpliwi bráćia áż do przyśćia Páńſkiego/ Otho oracz oczekiwa drogiego owocu ziemie/ ćierpliwie go cżekáiąc/ ázby otrzymał dęż z záranny y odwieczorne.

8 Wy thedy bądźćie ćierpliwi/ y potwierdzaycie ſerćá waſze/ ábowiem przyśćie Páńſkie przybliża ſię.

9 Bráćia nie B wzdychaycie ieden przećiw drugiemu/ ábyśćie nie byli oſądzeni: á othoć ſędźia ſtoi przede drzwiámi.

10 Bierzcie bráćia moi zá wzor vćiſku y ćierpliwości/ Proroki ktorzy mowili w imię Páńſkie.

11 Oto mamy zá błogoſłáwione ty ktorzy ćierpią/ Słyſzeliśćie o ćierpliwości Jobowey/ y widźieliśćie C koniec Páńſki: ábowiem bárzo miłoſierny ieſt Pan y litoſćiwy.

12 A naprzod bráćia moi/ † nie przyſięgaycie ani na niebo ani na ziemię/ ani żadną inſzą przyſięgą: ale niech będźie

* Rzym. 2. v. 5.

A To ieſt/ bieſiády horne ktore ſprawowali Żydowie gdy zábitke ofiáry Bogu cżynili.

B To ieſt/ żądáiąc pomſty.

C To ieſt/ iáko go na oſtátek Bog ćie fyt.

† Mát. 5. v. 34.

A To ieſt/ nie zayzrzy duch ſwięty y owßem hoynie dárow ſwoich ludźiom vdźiela.
* Przyp. 3. v. 34. 1. Piotr. 5. v. 5. † Eſos. 4. v. 27.

1. Piotr. 5. v. 6.

† Rzym. 14. v. 4.

bedzie słowo wásze/ Jest/ iest/ y nie nie/ábyście nie wpádli w [D]potępie-
nie.

[D] Abo w obłudno ści.

13. Bywa kto miedzy wámi vtrapio-
ny: niechay sie modli/ bywa kto do-
brey mysli: niechay spiewa.

14 Jest kto niemocny miedzy wámi:
niechay wzowie stárszych [E]kościołá/
á niech sie zá nim modla/ [*F]pomázu-
iąc go oleykiem w imie Páńskie.

[E] Dar vzdrawiá-nia ieszcze ná on czás byt w kościele.

[*] Már.6.v:13.

[F] Then oleiek byt znákiem świetym do ciásu/ y vsthat z tą rzeczą kthorą znáczyt/ á przetho ktorzy tego ieszcze vżywáią niemáiąc dáru vzdrawiánia sprzećiwiáią sie vstawam Bożym.

15. A modlitwá wiáry zachowa nie-
mocnego/ y podniesie go Pan/ á iesli
by sie grzechow dopuścił/ bedą mu od
puszczone.

16. [G]Wyznawayćie ieden drugiemu
przesthępstwá/ á modlćie sie ieden zá
drugiego/ ábyście byli vzdrowieni/
ábowiem wiele wáży skuteczna mo-
dlitwá spráwiedliwego.

[G] To máią wszytcy czynić społecznie/ á thák spowieoż obłudnych ludźi nie może ztąd być potwierdzoną

17. † Eliasz był człowiek tymże niedo-
státkom poddány iáko y my/ y nabożnie
sie modlił áby deżdż nie szedł/ y
nie szedł deżdż ná ziemie przez trzy látá
i sześć miesięcy.

† 1. Król. 17. v. 1. y 3. v. 45.

18. Y zásie sie modlił/ á niebo podało
deżdż/ y ziemia wydałá owoc swoy.

19. Brácia iesliby sie kto obładził od
prawdy/ y nawrocilby go kto.

20 Niechże wie/ iż ktoby nawrocił grze-
sznikà od błędney drogi iego/ zacho-
wá dusze od smierći/ y zákryie wiel-
kość grzechow.

List pierwszy do wszech wobec Pio-
trá świętego Apostołá.

Rapitu. I.

1. Tápomina ku cierpliwości/ wierze/ świątobliwości/ y miłości. 24. Okázuiąc iż wszytki rzeczy mieszemne są oprocz słowá Bożego.

1. Piotr Apo-
stol Jezu Kry-
sthusow [A]przy-
chodniom ro-
sproszonym po
Pońcie/ po Gá-
lácyey/ Kappá-
docyey/ Asryey/ y Bythyniey.

[A] To iest/ Żydom ktorych Piotr był Apostołem.

2. Wybranym z przeyrzenia Bogá Oy-
cá/ ku świątobliwości ducha przez
posłuszeństhwo y pokropienie krwie
Jezusá Krystusá. Łáská niech wam
będzie y pokoy rozmnożony.

*1. Kor.1.v.3. Efes.1.v.3.

3. *Błogosławiony Bog y Oćiec Pá-
ná nászego Jezu Krysta/ ktory z wiel-
kiego miłosierdzia swoiego odrodził
nas ku nádziei żywey/ przez zmar-
twychwstánie Jezusá Krystusá.

4 Ku dziedzictwu ktore zginąć niemoże/
áni być pomazáne/ ani zepsowane/
á iest nam zachowane na niebie.

5. Ktorzy iesthesmy zachowani mo-
cą Bożą przez wiárę ku zbáwieniu/
ktore gotowe iest áby było obiáwio-
ne czasu ostátniego.

6. W ktorey rzeczy rádnićie sie/ the-
raz máluczko zásmuceni rozmáitemi
pokusámi/ iesli potrzeba iest.

7. Aby doświádczenie wiáry wászey
daleko droższe niż doświadczenie zlo-
tá ktore ginie/ á wżdy przez ogień by-
wa doświadczone/ było znalezione
być wam ku czći y chwale/ y ku poczći
wości/ gdy sie okaże Jezus Krystus.

8. Ktorego nie widżiawszy miłuiećie/
ktorego nie widząc przedsie mu wie-
rzyćie/ rádniąc sie weselem niewymo
wnym y chwalebnym.

9. Odnosząc zapłatę wiáry wászey/
to iest/ zbáwienie dusz.

10 O ktorym zbáwieniu dowiedowá-
li sie y bádali Prorocy/ ktorzy o przy-
szłey ná nas łásce prorokowali.

11. Pilnie szukáiąc ná ktory ábo ná iá-
ki czás Duch Krystusow w nich w-
przod świádczął/ oznaymił vtrapie
nia ktore miały przyjść ná Krystusá/
y chwałę ktora po nich przyjdz miáła.

12. Ktorym to było oznayminono/ iż
[B] nie sobie/ ále nam thymi rzeczámi
posługowáli/ ktore teraz są opowie-
dżiáne przez ty ktorzy wam przepo-
wiedáli Ewánielia/ przez zesłánego
z nieba Duchá świętego/ [C] ná ktore
rzeczy żądáią Aniołowie pátrzáć.

[B] Prorocy ktorzy nam Krystusá oznaymili zdáleká Krystusá widzieli á ták postugowánie ich wrzekomo nam było pożyteczniejsze niż onym/ gdyż iuż otrzymáli smy taiste Krystusowe/ á oni ią tylko w nádźiei ogłądáli.

i Łuk.12.v.35.

[C] To iest/ na dokończenie rzeczy obiecánych.

13. A przetoż † [D] przepásawszy biodrá
vmysłu wászego trzeźwosćią/ do-
skonáłą nádźiete mieyćie w łásce kto-
rą wam iest przyniesioną/ áż sie oká-
że Jezus Krystus.

14 Jáko synowie posłuszni ktorzy sie nie
przypodobniácie przeszłym pożądli-
wościam/

[D] Nápomina áby chmy precz odrzućili wszythko co nam przekáża idź do Bogá/ á bierze podobieństwo od tych ktorzy sie podkáłáią/ aby thym śpiesznicy w drodze szli.

wościam/gdyście byli w nieumieiętności wászey.

15. Ale iáko ten ktory was wezwał/ świety iest/ábyście też wy byli świętymi *we wszelákim obcowániu.

* Luk.1.75.

13. Mo.11.v.44. y 19.v.2.y 20.v.7. 15 Dla tego nápisano iest/ †Bądźcie świętymi/abowiem ia święty iestem.

17. A ieśli wy Oycem názywácie tego ktory przez ‖ braku osob sądźi wedle vczynku káżdego/pátrzćie ábyście w boiáźni chodząc dokonali cżásu mieszkánia waszego doczesnego.

‖ 5.Mo.1.v.17. Rzym.2.v.11. Gal.2.v.6.

18. Wiedząc iż nie skázonymi rzeczámi/srebrem ábo złotem iesteście wybáwieni od prożnego obcowánia wászego/ktoreście podane wźięli od oycow.

19. * Ale droga krwia iáko báránká niepomázanego y niepokálánego/to iest Krystusá.

* 1. Kor.6.v.20. y 7.v.23. Zyd.9.v.14. 1. Jan.1.v.7. Ziaw.1.v.6.

20 * Ktory był przeyźrán przed záłożeniem świátá/y był obiawion cżásow ostátecżnych dla was.

* Rzym.6.v.25. Efes.3.v.9. Kol.1.v.16. 2.Tym.1.v.10. Tyt.1.v.2.

21. Ktorzy przezeń wierzycie Bogu/ ktory go wzbudźił z martwych/y dał mu chwałę/ábyście wiárá y nádzieia wászá w Bogu byłá.

22 Oczyściwszy dusze wásze/posłusznymi bedąc prawdźie przez duchá/ † z miłośćia bratherska nie obłudna/ z szczyrego serca iedni drugie miłuycie vprzeymie.

† Wyżey 2.v.17. Rzym.12.v.10. Efes.4.v.2.

23 Bedąc odrodzeni nie z plemienia śmiertelnego/ ale z niesmiertelnego przez słowo Boga żywego y trwáiącego ná wieki.

24 Abowiem ‖ wszelkie ciáło iest iáko trawá/ y wszelka chwała cżłowiecza iáko kwiát z ziela/ vschła trawá/á kwiát iey vpadł.

‖ Ezá.40.v.6. Ezec.14.v.18. Jak.1.v.10.

25 Ale słowo Boże trwa ná wieki/ á toć iest słowo ktore iest wam przepowiedane.

Kápitułá 2.

1. Nápomina wierne ábyzłość odrzućili. 9. Y ku owocom odrodzenia ich. 13. Y ku poslußeństwu przełożonym/ y cierpliwości. 21. Jáwnie im opisuie Páná Jezusá.

1. Przetho złożywszy wszelka złość/ y wszelka zdrádę/ y obłudnośći/y zazdrośći/y wszelákie obmowiská.

* Rzym.6.v.4. Efes.4.v.28. Kol.3.v.8. Zyd.12.v.2.

2. Jáko dopiérko národzone dźieći szczyrego mleká słowa żądáćie/ ábyście przez nie vrośli.

3. Jeśliście skosztowáli iż Pan iest dobrotliwy.

4. Do ktorego przystępuiąc/ktory iest kámieniem żywym/ odrzuconym od ludźi/ ále v Bogá wybránym y kosztownym.

5. Abyście y wy iáko żywe kámienie byli zbudowani dom duchowny/ † kápłaństwo świethe ku sprawowániu duchownych ofiar wdzięcznych Bogu przez Jezusá Krystusá.

† Ziaw.1.v.6.

6. Przeto też zámyká sie w pismie/ ‖ Oto kłádę w Syonie kámień ktory ma być położon w naprzednieyszym wegle/wybrány y kosztowny/ ktoremu kto vwierzy/ nie będźie záwstydzon.

‖ Ezá.28.v.18. Rzym.9.v.33.

7. Wam tedy iest poczćiwość ktorzy wierzycie/á nieposlusznym ‖ kámień ktory odrzućili buduiący/ then zstał sie przednieyszym v weglu.

‖ Psalm.118.v.22. Mát.25.v.42. Dźiei.4.v.11.

8. * y kámieniem obrażenia/ y kámieniem zgorszenia/to iest/thym nieposlusznym ktorzy sie obrażáią słowem/ ku czemu też są postánowieni.

* Ezá.8.v.14. Rzym 9.v.3.

9. Ale wy iesteście rodzáiem wybránym/ † Krolewskiem kápłaństwem/ narodem świętym/ ludem ktory sobie Bog zá własny poczyta/ ábyście przepowiedáli cnoty thego ktory z ćiemnośći was wezwał ku dźiwney świátłośći swoiey.

† 2.Mo.19.v.6. Ziaw.5.v.10.

10 ‖ Ktorzyście niekiedy byli nie ludem/ á teraz iesteście ludem Bożym/ktorzyście niekiedy miłosierdźia nie dostąpili/ á teraześćie miłosierdźie otrzymáli.

‖ Oze.2.v.23. Rzym.13.v.15. Wyżey.3.v.16.

11. Namilejszy proszę/iáko przychodniowie y cudzoźiemcy ‖ powśćiągaycie sie od pożądliwośći cielesnych/ktore walczą przećiwko duszy.

‖ Gál.5.v.17. Rzym.7.v.14. Wyżey.2.v.16.

12. * A niech będźie obcowánie wásze poczćiwe miedzy pogány/ áby w tym co mowią przećiwko wam iáko złoczyńcam † z dobrych vczynkow ktore by obaczyli/chwalili Bogá w ‖ dźień nawiedzenia swego.

* Niżey.3. † Mát.5.v.16. ‖ To iesth / gdy ie Pan Bog náwroći. Rzym.13.v.1.

13. ‖ Bądźcie tedy poddáni káżdemu vrzędowi ludzkiemu dla Pana/chociáż Krolowi iáko przednieyszemu.

‖ Rzym.13.v.1.

14 Choć przełożonym/ iáko tym ktorzy od niego posłáni bywáią/ ták ná pomsthę złoczyńcow/iáko ku chwałe tych ktorzy dobrze cżynią.

15. Abowiem tak iest wola Bożá/ áby ście dobrze cżyniąc záhámowali nieumieiętność szalonych ludźi.

16 Jáko wolni/ á nie máiąc wolności iáko

iáko zasłony złości / ale iáko słudzy Boży.

* Wyższey. 1. v. 22. Rzym. 12. v. 10.

17. Cześćie wszytki / *bráterstwo miłuyćie / Boga sie boyćie / Krola w vczćiwości mieyćie.

† Efes. 6. v. 5. Kol. 3. v. 22.

18. † Słudzy niech beda poddáni pánom z wszelka boiáźnia / nie tylko dobrym y ludzkim / ale też srogim.

* 2. Kor. 7. v. 10.

19 * Abowiem to iest rzecz wdzięczna / ieśli kto dla [B] sumnienia Bożego cierpi frásunki / bedac nie słusznie vtrapiony.

[B] To iesth / Iż sie boi áby nieobráził Boga rozumieiąc iż to nań zwoleyie go iest włożono.

20 Bo cozá chwałá iest ieślibyście cierpieli gdy grzeszac bywácie policzkowáni? ale ieśli dobrze czyniac przedsie cieszkości cierpićie / toć iest wdzięczna rzecz v Bogá.

21. Gdyż ná to ieśteście wezwáni / boć y Krystus cierpiał zá nas / zostáwniac nam náuke abychmy náśladowáli stop iego.

* Ezá. 53. v. 9. 1. Jan. 3. v. 1.

22 * Ktory grzechu nie vczynił / áni iest náleziona zdrádá w vściech iego.

23 Ktoremu gdy złorzeczono / nie oddawał złorzeczeństwá / gdy cierpiał / nie groził / ale poruczył pomste temu ktory spráwiedliwie sądźi.

* Ezá. 53. v. 5. Mát. 8. v. 17.

24 * Ktory grzechy nász nosił w ciele swoim na drzewie / abysmy bedac vmarłymi grzechom / w spráwiedliwości żyli / ktorego siniałymi rázy vzdrowieni ieśteście.

25 Abowiemeście byli iáko owce błąkáiace sie / ale teraz ieśtescie nawroceni do pásterzá y dozorce dusz wászych.

Kapitułá 3.

1. Nápomina męże y żony ku powinności ich / y wierne też ku miłości / niewinności / y cierpliwości. 18. Przykładem y dobrodźieystwem Krystusowym.

* Kol. 3. v. 18. Efes. 5. v. 22.

1. Ákże żony niech beda poddane mężom swoim / aby yći ktorzy nie sa posłuszni słowu / przez obcowanie żon bez słowá byli pozyskáni.

2. Gdy vyzrą vczćiwe á czyste obcowánie wasze.

† 1. Tym. 2. v. 9.

3. † Ktorych ochędostwo niechay nie będzie owo zwierzchowne wsplećienin włosow / z okłádká złotá / ábo w obleczeniu szat.

4. Ale ono skryte / to iest człowiek serdeczny w nieskażonym ochędostwie / ićhego y spokoynego ducha / ktory iest przed Bogiem kosztowny.

5. Abowiem ták niekiedy y swiete ony niewiásty / maiąc nadźieie w Bogu vbieráły sie / bedąc poddánemi mężom swoim.

6. Jáko Sara byłá posłuszná Abrahamowi / * nazywáiąc go Pánem / ktoreścście sie stały corkámi / gdy dobrze czynićie / á nie bedąc vstraszone żadnym [A] vlęknieniem.

* 1. Mo. 18. v. 12.

[A] To iest / nie boiąc sie áby stan wáś gorszy miał być gdy bedźiecie poddane mężom swoim.

7. ♀ Także mężowie niech z nimi mieszkáią iáko należy rozumnym / wyrządzáiąc cześć niewieście iáko naczyniu mdleyszemu / y iáko społeczni dziedzicy łáski żywotá / aby modlitwy wásze nie były przekázáne.

♀ 1. Kor. 7. v. 2.

8. Nákoniec bądźćie wszyscy zgodliwemi / y czuyćie doległości iedni drugich / máiąc w sobie brátherskámiłość / miłosierni y łáskawi.

* Przyp. 15. v. 33. y 20. v. 22. Mát. 5. v. 39. Rzym. 12. v. 17. 1. Tes. 5. v. 15.

9. * Nie oddawáiąc złem zá złe / ábo złorzeczeństwá zá złorzeczeństwo / y owszem błogosłáwiąc / wiedząc iż ieśteście ná to wezwáni / ábyście błogosłáwieństwo dźiedzicznie otrzymali.

† Psálm. 33. v. 13.

10. † Abowiem ktho chce żywot miłować / y ogłądáć dni dobre / niech powściąga iezyká swe° od złego / y wárg swoich áby zdrády nie mowiły.

11. * Niech odstąpi od złego á czyni dobrze / niech szuká pokoiu y náśláduie go.

* Ezá. 1. v. 16.

12. Abowiem oczy Pán kie pátrzáią ná spráwiedliwe / y vszy iego słuchaią prosby ich / á oblicze Pánskie przeciwko tym ktorzy złe czynią.

13. Y ktoż iest coby miał trapić was ieślibyście dobroći náśládowcámi byli? Ale też ieślibyście co cierpieli dla spráwiedliwości / przedsie błogosłáwieni ieśteście.

♀ Mát. 5. v. 10.

14. ♀ Awszákże nie lękaycie sie strachu ich / áni trwożćie soba.

[B] Bog bywa poświecon od nas / gdy my zupełnie iemu wierzymy iż nas wybawi z trudnośći nászych y náiego sámego sie tylko spuszczamy. * Wyższey. 2. v. 12.

15. Ale Páná Bogá [B] poświeććie w sercach wászych / á bądźćie záwsze gotowi odpowiedz dáć kázdemu pytáiącemu sie o spráwie nádźieie oney ktora w nas iest.

16 * Z pokorą y vczćiwością / máiąc sumnienie dobre / áby thym co złe mowią przećiwko wam iáko złoczyńcám / záwstydźili sie ktorzy sie tárgáią ná wásze dobre obcowanie w Krystusie.

17. Abowiem lepiey ábyście dobrze czyniąc / ieśliby tak chćiała wola Bo

za/cierpieli/niżli źle czyniąc.

* Rzym.5.v.6. Żyd.9.v.15.

18 * Bo y Krystus cierpiał raz zá grzechy/sprawiedliwy zá niesprawiedliwe/aby nas przywiodł do Boga/ v mártwiony ć ciałem/ áleć ożywiony [C] duchem.

C To iesth / Boską mocą.

19. Przez ktorego też [E] szedszy/przepowiedał duchom ktorzy sa w ciemnicy.

20 Ktorzy niekiedy niepostuszny mi byli/ † gdy raz oczekawała Boża cierpliwość zá dni Noego/kiedy Archegotowano/ w kthorey mało/ tho iest/ osmi dusz záchowáne sa na wodzie.

E To iest/Krystus ktory był ożywion mocą swą Boską/ iuż zá dni Noego z sthąpił z nieba nie cielesnym obyczáiem ále tą mocą ktorą potym z mártwych wstał/przepowiedał onym duchom/to iest ludźiam ktorzy teraz w ciemnicy zá swe niepostuszeństwá bywáią karáni/ gdyż niechcieli Noego słuchać ktory ie ku pokucie przywieść chciał z rozkazánia Páńskiego.

† 1.Mo.6.v.14. Mat.24.v.38. Luk.17.v.26.

21. Ktorey teraz krzest rownáiąc się záchowywa nas theż/nie zdeymuiąc plugáwości ciáłá/ále sprawuiąc to/ iż dobre sumnienie wzywa Bogá przez zmartwychwstánie Jezusá Krystusá.

22 Ktory iest ná prawicy Bożey/szedszy do nieba/ kthoremu poddáni są sámi Aniołowie/ y zwierzchności/ y mocy.

Kapitu. 4.

1. Napomina ku owocom odrodzenia/ y ku cierpliwości.

1. Gdyż thedy Krysthus cierpiał za nas wciele/wy też tąż mysla bądźcie [A] vzbroieni/ to iest iż ten ktory [B] cierpiał w ciele/przestał od grzechu.

A To iest / przyimicie skutek śmierci Krystusowey aby ście byli niezwyciężonemi.

B To iesth / káżdy cztowiek ktory zá przał sámego siebie y pożądliwości swych/iáko też Páwet świety powieda / iż stáry cztowiek bywa w nas vkrzyżowan etc.

2. Ku themu aby iuż nie pożądliwościam ludzkim/ále woley Bożey ostátek czásu w [C] ciele żył.

C To iest/poki iest ná tym świecie.

3. * Abowiem dosyć nam/ iżesmy przeszłego czásu żywotá czynili [D] wola pogánow/chodząc w nieczystthościách/ pożądliwościách/w opilstwách/biesiádách/piiáństwach/ y brzydliwych bálwochwálstwách.

* Efes.4.v.23.

D To iest / żylismy nie pobożnie iáko pogáni.

4. A tho się im zda cos obcego/ iż wy nie biegácie z nimi ku temuż niemiernemu zbytkowi/y bluźniąc.

5. Ale liczbę dadzą temu ktory gotowy iest sądzić żywe y zmarłe.

6. Bo też dla tego [E] vmárłym przepowiedaná iest Ewánielia/aby [F] byli osądzeni wedle ludźi w ciele/y żyli duchem wedle Bogá.

E Tu vmártemi zowie kthorzy przed tym zmárli niż Kristhus przyszedł w ciele/ thym dáiąc znáć iż Ewánielia nie iest nowa/ y owszem stara náuká/ gdyż Krystus oycom pod zakonem był przepowiedan/ O czym patrz 1.Kor.10. Żyd.11.

F O tym czytay do Rzym.8.v.3. y w 1. do Korynt. 2. v.5. gdźie Páwet wyktáda co ty słowá známionuią.

7. Przytym koniec wszythkich rzeczy blisko iest: Bądźciez thedy trzezwi y czuyni ku modlitwie.

8. Przed wszytkimi rzeczámi mieycie vprzeyma miłość iedni ku drugim/ † abowiem miłość zakryie wielkość grzechow.

† Przyp.10.v.12.

9. * Rádzi przyimuycie gośćie społecznie bez szemrania.

* Rzym.12. Żyd.13.v.2.

10 ‡ Jáko káżdy wziął dar/ták go iedeń drugiemu vżyczáiąc/ iáko dobrzy szafarze rozmáitey łaski Bożey.

‡ Rzym.12.v.6. Filip.2.v.14.

11. Jeśli kto mowi/ niechay mowi iáko [G] powieści Boże/iesli kto posługuie/ niech to czyni iáko [H] z mocy kthorey Bog dodawa aby we wszem był Bog chwalon przez Jezusa Krystusá/ ktoremu iest chwałá y moc ná wieki wiekow/Amen.

G To iest / zboiáźnia y z wcześciwosci niech mowi o słowie Bożym.

H To iest/nie przywłaszczáiąc sobie nic gdyż wszythko od Bogá mamy.

12. Ukamleyszy nie trwożćie soba dla onego doświádczenia kthore się w was przez ogień dzieie ku doznániu wászemu/iákoby się wam co dziwnego przydawało.

13. Owszem w tym iż iesteście vczestniki vcierpkow Krystusowych/ weselćie się/ábyście też gdy się okaże chwała iego vweselili się z rádością.

14. * Jesli bywácie sromoceni w imie Krystusowe/błogosławieni iesteście/ ábowiem Duch chwały y Boży odpoczywa nád wámi/ ktory wedle [I] nich bywa bluźnion/ ále wedle was iest vwielbion.

* Mát.5.v.10.

I To iesth/niewiernych.

15. Zátym niech żaden z was nie cierpi iáko mężoboycá ábo złodźiey/ábo złoczyńcá/ábo iáko ten ktory się wtrąca w cudze rzeczy.

16 Ale iesli iáko krześćiánin/ niech się nie sroma/ owszem niech chwali Bogá w tey mierze.

17 Abowiem czás iest [I] aby się [K] sąd począł od domu Bożego/a iesli naprzod począł się od nas/ ktoryż koniec będzie tych co nie są posłuszny mi Ewánieliey Bożey?

I Jerem.25.v.29. Luk.23.v.31.

K To iest/karánie

18. * A iesli sprawiedliwy ledwie bywa [L] záchowan/ niepobożny y grzeszny gdźież się okaże?

* Przyp.2.v.31.

L To się rozumie o theraznieyszym żywocie gdźie synowie Boży karáni bywáią.

19. A ták ći ktorzy cierpią wedle woley Bożey/ niech dobrze czyniąc iemu poruczą dusze swe/ iáko stworzycielowi wiernemu.

Kápitulá 5.

1. O powinności stárszych. 5. A młodszych. 8. O mierności y skromności/ gdźie też opisuie sátháná / y sposob kthorym mu się mamy sprzećiwić. 10. A modlitwá zá wierne.

Proszę

1. Roſze ſtárſzych kthorzy ſą miedzy wámi/ ktorym też y ia ieſtem ſtarſzym/ y świádkiem vdęciſkow Krystuſowych/ y vczeſtnikiem chwały ktora ma być obiáwioną.

2. Paśćie trzodę ktorą przy was ieſt/ máiąc ią ná pieczy/ nie z przymuſzenia ale dobrowolnie/ nieſromotnie zyſku ſzukaiąc/ ale vprzeymem ſercem.

3. Ani iáko pánuiąc nád[A] dźiedźictwem Bożym/ ale iako będąc przykłády trzodźie.

4. A gdy ſię okaże ono Kśiąże páſterzow/ odnieśćie koronę chwały ktora nie więdnieie.

5. Thákże młodſzy bądźćie poſłuſzni ſtarſzym/ áby wſzyſcy iedni drugim byli poddáni/ *pokorą bądźćie we wſznarz ochędożeni/ ábowiem Bog † pyſznym ſię ſprzećiwia/ á pokornym dáwá łáſkę.

6. * Bądźćie tedy vpokorzeni pod mocną ręką Bożą/ áby was czáſu ſwego wywyższył.

7. ‡ Wſzytko ſtaráme wáſze nań kłádąc/ ábowiem ſię on o was ſtará.

8. Bądźćie trzeźwi/ czuyćie/ * ábowiem przećiwnik wąſz dyabeł iáko lew ryczący ſzuka kogoby pożarł.

9. Ktoremu ſię ſprzećiwiaycie mocni przez wiárę/ [B] wiedząc iż thyż vćiſki bywáią wypełnione odbráćiey wáſzey ktorzy ſą ná świećie.

10. Ale Bog wſzelákiey łáſki/ ktory we zwał nas ku wieczney ſwey chwale w Krystu ſie Jezuſie máłuczko vtrapione/ ten niech nas vczyni doſkonáłymi/ niech vtwierdza/ vmacnia/ y vgruntuie.

11. Jemu chwałá y moc ná wieki wiekow/ Amen.

12. Piſałem wam ná krotce przez Sylwana wiernego bráthá/ iako rozumiem/ ápominaiąc was y świádcząc/ iż tá ieſt prawdźiwa łáſká Bożą w ktorey ſtoićie.

13. Kościoł kthory ieſt w Bábilonie ſpołecznie wybrány z wámi pozdrawia was/ y Márek ſyn moy.

14. † Pozdrawiaycie ieden drugiego z pocałowániem miłości. Pokoy wam wſzytkim ktorzy ieſteśćie w Krystuſie Jezuſie/ Amen.

‡ Pſal.55.v.23. Mądr.12.v.13. Mát.6.v.25. Łuk.12.v.22.

* Łuk.22.v.31.

[B] Nie ſię nam mędźiele czegoć yſmy nie widźieli w inſzych Krystuſowych członkoch: A ták nie mamy ſię wytámowáć z tego co ſię bráćiey naſzey przygadza.

† Rzym.16.v.16. 1.Kor.16.v.20. 2.Kor.13.v.12.

† Rzym.12.v.10. † Jak.4.v.6.

* Jak.4.v.10.

List wtory wſzem wobec Piotrá świętego Apostołá.

Kápitułá 1.

1. Wystawiwſzy dobrodźieyſtwo Krystuſowe. 5. Nápomina ie áby go wyznawáli cnotámi. 16. Okázuie pewność ſwánieiey. 20. Iáko mamy bráć pożytek z piſma świętego.

1. Symeon Piotr ſługá y Apoſtoł Jezuſow Krystuſow/ tym ktorzy otrzymáli wiárę tákąż koſztowną iáko y my/ przez ſprawiedliwość Boga naſzego/ y zbáwiciela Jezu Krystá.

2. Łáſká y pokoy niechay ſię wam rozmnożą przez vznánie Bogá y Jezuſá Páná naſzego.

3. Gdyż Boſka moc iego wſzytki rzeczy nam dałá/ ktore należą ku żywotowi y ku pobożności/ przez vznánie tego ktory wezwał nas ku chwale y cnocie.

4. Z ktorego iż nawięcſze y nákoſztownieyſze obietnice nam ſą dárowáne/ ábyśćie ſię przez thy ſtáli [A] vczeſtniki Boſkiego przyrodzenia/ vſzedſzy ſkażenia ktore ieſt ná świećie przez pożądliwość.

5. A ku themu ſámemu przyłożywſzy wſzelákiey pilności/ przyłączćie cnotę z wiárą waſzą/ á z cnotą vmieiętność.

6. A z vmieiętnością ſkromność/ z ſkromnością ćierpliwość/ záſię z ćierpliwością pobożność.

7. A z pobożnością vprzeymość ku bráćiey/ y z vprzeymością ku bráćiey miłość.

8. Abowiem gdy ty rzeczy w was ſą y obfitują/ nie czynią was prożnymi áni niepożytecznymi ku poznániu Páná naſzego Jezu Krystá.

A To ieſt/ podobni wyobrażeniu Bożemu.

9. Bo ktory tych rzeczy nie ma / then
ieſt ſlepy [B] z daleka nic nie widzac / zá
pamietawſzy iż ieſt oczyſcion od ſtá
rych grzechow ſwoich.
10 A przetoż bráćia rádſzey ſie ſtáray-
ćie abyſćie mocne czynili wezwánie y
[C] wybránie wáſze / bo ieſlibyſćie thy
rzeczy czynili / nigdy ſie nie [D] powalicie
11. Abowiem thym ſpoſobem hoynie
wám bedzie dane weſćie do wieczne-
go Kroleſtwa Pána náſzego y zbá-
wiciela Jezuſá Kryſtuſá.
12. A ták nie zániedbam was záwſze
vpominác około tych rzeczy / choć v-
mieietny potwierdzeni ieſtheſćie w
terázmieyſzey prawdzie.
13. Abowiem mnimam iż ieſt ſprá-
wiedliwa rzecz / pokim ieſt w thym [E]
przybytku pobudzác was przez ápo
minánie.
14. Wiedzac iżrychło złoże then moy
przybythek / iako y Pan náſz Jezus
Kryſtus * mnie oznaymił.
15 Ale też poſtáram ſie abyſćie po wy-
ściu moim tych rzeczy wzmienke czy-
nić mogli.
16 † Abowiem nie oznaymiliſmy wam
mocy y przyſcia Páná naſzego Jezu
Kryſtá / bawiac ſie básniami zmyſlo
nymi / ale ogladawſzy oczymá náſzy-
mi maieſtat iego.
17 Bo był wźiał od Bogá Oycá cześć y
chwałe / gdy mu był przyniesion głos
tákowy od wielmożney chwały: "Ten
ći ieſt Syn moy miły ná ktorym ia
przeſtawam.
18. A myſmy ten głos ſłyſzeli ktory
był z nieba przyniesion / bedac z nim
ná gorze świetey.
19. Ktemu mamy namocnieyſze ſło-
wo prorockie / ktorego pilnuiac do-
brze czynićie / iako kagáńca świecace
go ná ciemnym mieyſcu / aż ſie [F] dzień
oświeći / a iutrzenká wzeydźie w ſer-
cách wáſzych.
20 [G] To naprzod wiedzac iż żadne pro
roctwo piſma nie ieſth [G] własnego
przynucenia.
21. Abowiem nie wola ludzka przy-
niesione ieſt niekiedy proroctwo / ale
świeći ludźie Boży pobudzeni od Du
chá świetego mowili.

Kapitulá 2.

1. Wypiſanie złość y zginienie fałßywych do-
ktorow y vczniow ich.

1. Yli też y fał-
ſzywi Prorocy
miedzy ludem /
iako też miedzy
wámi beda fał-
ſzywi náuczycie
lowie / ktorzy
potáiemnie wwioda kácerſtwá zará
źliwe / y Paná ſie też przeć ktory ie ku
pił / ſami ná ſie przywodzac prethkie
zginienie.
2. A wiele náſládowác beda zginie-
nia ich / przez ktore drogá prawdy be
dzie bluźnioná.
3. Y przez łákomſtwo zmyſlonymi ſło-
wy wámi kupczyć beda / ktorym po-
tępienie iuż zdawná nie omieſzka-
wa / y ktorych zátrácenie nie drzemie.
4. * Abowiem ieſli Bog Aniolom kto
rzy byli zgrzeſzyli nie przepuścił / ale
łancuchámi ciemnoſci ſtraciwſzy ie
do piekłá / podał ie zachowane ku po-
tępieniu.
5. Y [A] ſtáremu świáthu nie przepu-
ścił / ále † Noego ſámo oſmego opo-
wiedácza ſprawiedliwości zácho-
wał / przywiodſzy pothop ná świát
niepobożnych.
6. * Y miáſtá Sodomczykow y Go-
moreyczykow obrociwſzy w popioł /
wywroceniem pothepił / y vczynił ie
przykładem tych ktorzy niepobożnie
żyć beda.
7. Y ſprawiedliwego Lotá ſprácowá
nego bezecnym obcowaniem hanieb-
nych ludźi wybawił.
8. Abowiem on ſprawiedliwy mieſz-
kaiąc miedzy nimi / ná każdy dźień nie
pobożnymi ich ſpráwami widzac ie y
ſłyſzac duſze ſprawiedliwa drecżył.
9. Vmieć Pan pobożne ludźi z poku-
ſzenia wybawić / á nieſprawiedliwe
ná ſądny dźień ku karániu zachować
10 A zwłaſzczá ty ktorzy za ciałem idac
w nieczyſtey pożądliwości chodzą / y
páńſtwem gárdzą / ſwowolni / y w
ſobie ſie kochaiacy / nie lękáią ſie bluź-
nić przełożeńſtwá.
11. Gdyż ſámi Aniołowie ktorzy
ſiłą y mocą wieczſzy ſą / nie [B] czynią
bluźnierſkiego ſądu przeciwko im v
Paná.
12. Ale ci iáko nie rozumne bydlethá
ktore za przyrodzeniem ſwoim idą /

vczynione

* Job.4.v.18. Jud.6.

A To ieſt / iż po po-
topie ſtał ſie świát
iáko nowy.
† 1.Mo.7.v.2.

* 1.Mo.19.v.24.

B Chocia Anioło-
wie ſrodze ganili
niepráwoſci nie-
wiernych pánow /
wßákże nie bluźni-
li mocy ktora im
ieſt dana od Bo-
gá.

[A] To ieſt / nie poßło od człowieká ktoryby ſam z ſiebie do tego był pobudzon: Drudzy záſie czytáią / nie ieſt zo-
ſobnego wykłádánia / to ieſt / nie na-
leży ná człowieká wykłádác piſmo
wedle oſobnego ro
zumu ſwego.

[B] Dawa znáć Piotr
s. iż ci w ktorych
nie ieſt ſkuteczne
poznánie Boże / cá
ile ſie dotycze Kro
leſtwá Bożego iá-
ko ci ktorzy nie wi
dzą rzeczy niebies-
kich / ktore ſą dále-
ko od świátá / iedno tylko rzeczy ſie-
mſkie / ktore ſą bliż
ße / ábowiem gdy-
by widźieli / tedyby
ſie vdáli do drogi
ktora wiedźie do
nieba.

[C] To ieſt / świáto-
bliwości á żywotá /
z ktorego ſie okáz
uie wybránie náſ-
ſe być trwáłe.

[D] Nie mowi tego
ábyſmy ſie ſpuſzcza
li ná ſwoie zaſłu-
gi / ále żeby nas v-
pewnił o przyßłey
táſce Bożey.

[E] To ieſt / w tym
ćiele / iáko w 2. do
Kor.5.v.9.

* Jan.21.v.19.

† 1.Kor.10.v.17.
y.21.v.13.

¶ Mát. 17.v.5.

[F] To ieſt Kryſtus
ſłońce ſprawiedli
wości okaże ſie w
zupełney ſwoiey
świátłości.

¶ 2.Tym.3.v.26.

[G] To ieſt nie poßło
od człowieká kto-
ryby ſam z ſiebie
do tego byt pobu-
dzon: Drudzy záſie
czytáią / nie ieſt zo-
ſobnego wykłádá-
nia / to ieſt / nie na-
leży ná człowieká
wykłádác piſmo
wedle oſobnego ro
zumu ſwego.

vczynione ku temu końcowi/aby po-
imáne zginęły/ty rzeczy gániąc kto-
rych nie wiedzą/ w skażeniu swoim
zágina.

13. Y odnoszą zapłatę niesprawiedli-
wości/przeto iż za wdzięczną rzecz
sobie máią powszedne roskoszy/plu-
gastwem są y zmázami ktorzy kocha-
ią się w zdradách swoich gdy z wami
bieśiádnią.

14. Oczy máią pełne cudzołostwá/y
kthorzy nie vmieią przestáć od grze-
chu/wykłudzáiąc dusze niestateczne/
serce máiąc wyćwiczone ku wydzierá-
niu/ ludzie przeklęci.

15. Ktorzy opuściwszy prostą drogę/
obłądzili się/y vdali się drogą ᵍ Bá-
łáámá syna Bosorowego/ ktory za-
płáthy niesprawiedliwości vmiło-
wał.

16. Ale sztrofowánie przestępstwá
swego cierpiał/ábowiem niemá osłi-
cá iárzmo noszącá ludzkim głosem
mowiąc/ zahámowała szaleństwo
prorockie.

17. * Cić są stokámi bez wody / obłoki
od wichru pędzone/ktorym nagęstsze
ciemności na wieki są zachowane.

18 Abowiem nádętha prożność mo-
wiąc/przyłudzáią przez pożądliwość
ciáłá y roskoszy ty ktorzy prawdźiwie
vćiekli byli od onych ktorzy w błędzie
przemieszkawáią.

19. Wolność im obiecuiąc gdyż sámi
są † służby skażenia/ábowiem kto iest
od kogo przezwyćiężon/ temu też iest
zniewolony.

20 ᵑ Bo ieśliby vszedszy plugawości
świáthá przez vznánie Páná y zbá-
wiciela Jezu Krysta / tymi się vmo-
tawszy byli zwyćiężeni/thedy ostátni
stan ich stał się gorszy niż pierwszy.

21. A lepieyby im było nie vznáć dro-
gi sprawiedliwości/niżli poznawszy
cofnąć się ná zad od swiethey náuki
im podáney.

22 Ale się im przydáło/co prawdźiwá
przypowieśćia pospolicie mawiáią/
ᵠ Pies wrocił się do zmiećiskáswego/
y swinia vmyta do kałuże błotá.

Kápitułá 3.

3. Okázuie niepobożność żydrzow ktorzy się
posmiewáią z obietnic Bożych.9. Jákie má
być skończenie świátá.10. Z ktorym spo-
bem mamy się ku niemu gothować.15. Z
ktorzy są co ku złemu obracáią pismá Pá-
włá świętego.18. Dzięki czyni Pánu Jezu-
sowi.

1. Amileyszy iuż ten wthory list do was pi-
sze/ w ktorym szczyrą myśl wá-
szę przez napomi-
nánie [A] wzbu-
dzam.

[A] Dla thego iż tá-
cewie zásępiamy y
zápominamy náu-
ki nam podáney.

2. Abyście pámiętáli słowá przepo-
wiedźiane od swiętych Prorokow/
y náukę naszę/ ktorzy iesteśmy Apo-
stołowie Pána y zbáwićiełá.

3. * Tho naprzod wiedząc/ iż ostát-
nich dni przyidą szyderze/ktorzy cho-
dźić będą w swoich własnych roskó-
szach.

* 1. Tym. 4. v. 1.
2. Tym. 3 v. 1.
Jud. v. 18.

4. Y mowiąc/ Gdźież iest obiethnicá
przyścia iego? Abowiem od thego
czásu iáko oycowie zásnęli/ wszythki
rzeczy ták trwáią od początku stwo-
rzenia.

5. Bo dobrowolnie tego nie wiedzą/
iż niebá iuż zdawná sthały się przez
słowo Boże/y ziemia z wody/y w wo
dźie postáwiona.

6. Przezthо świát ktory był ná then
czas/zátopiony wodą zginął.

7. A niebiosá y ziemia ktore teraz są/
thymże słowem schowane ku ogniо-
wi ná dźień pothępienia y zginienia
niepobożnych ludzi bywáią zachо-
wane.

8. Przythym namileyszy niech wam
to nie będzie thayno/ † iż ieden dźień
y Pána iest iáko tysiąc lat/ á thysiąc
lat iáko ieden dźień.

† Psál. 90. v. 4.

9. Nie omieszkawa Pan ktory obie-
cał/(iáko niektorzy to máią za omieszkánie)/ ále cierpliwy iest przeciwko
nam/ᵃ [B] nie chcąc áby ktorzy zginęli/
ále żeby wszyscy ku vznániu przyszli.

ᵑ Ezech. 18. v. 24.
y 33.
1. Tym. 2. v. 4.
[B] Nie mowi thu o
táiemney y wiecz-
ney rádźie Bożey/
ktorą wybiera ke-
gorácży/ále o prze
powiedániu Ewá
nielicy/ ktorą
wszyscy bywáią we
zwáni

10. ᵠ A on dźień Páński przidźie w
nocy iáko złodźiey/ gdy nieba z szu-
mem przeminą/ y żywioły się zápali-
wszy rozsthápią / á ziemia y sprawy
ktore na niey są/zgorzą.

ᵠ Mát. 24. v. 44.
1. Tes. 5. v 2.
Ziaw. 3. v. 3.
y 16. v. 15.

11. Gdy thedy wszytki rzeczy rozsthá-
pią się / iákiemi być máćie w swie-
tym obcowániu y w pobożnych spra
wách?

W iiij Oczekу-

12. Oczekywáiac y spieszac sie ná przyście dniá Bozego/w ktory niebá gorąiac rozstapia sie/y żywioły zápalone rospuszczą sie.

*.Ezá.65.v.17. v.66.v.22. Dziáw.2[illegible].v.[illegible].

13. * Ale nowych niebios y nowey ziemie wedle obietnice oczekawamy/w ktorych sprawiedliwość mieszka.

14 Przeto namileyszy tych rzeczy oczekywáiac/stáraycie sie ábyście bez zmázy/y bez náganienia od niego z pokoiem byli ználeźieni.

† Rzym.2.v.4.

15. † A cierpliwość Páná nászego rozumieycie być zbáwienie/Jáko y miły brát nász Páwet wedle dáney iemu mądrości pisał wam.

16 Jáko ten ktory niemal we wszytkich liściech mowi o thych rzeczách/miedzy ktorymi sa niektore trudne ku wyrozumieniu/ktore nieumieietni y niestatheczni wykracáia iáko ine pismá ku zátraceniu sámych siebie.

17. My tedy namileyszy ktorzy ty rzeczy przed tym wiecie/strzeżcie sie/á byście bedac vwiedżieni hániebnem bledem ich/ nie wypádli z własney stałości.

18. Ale rośćcie w łásce y w vznániu Páná nászego Jezu Krystá/kthoremu niech będzie chwałá y teraz/y ná wieczne czásy/Amen.

List pierwszy do wszech wobec Já/ná świetego Apostołá.

Rozdźiał. 1.

1. Okázuie pewność y owoc Ewánielicy. 7. Iákim sposobem możemy być vczestnikámi iey.

1. TO było od początku/ cochmy słyszeli/ cochmy widżieli oczymá nászymi/ cochmy oglądáli/ y ręce násze mácały o słowie żywotá.

2. (Abowiemći żywot obiáwion iest/ y widżielismy/y świádczemy/y opowiedamy wam on żywoth wieczny ktory był v Oycá/ y obiáwion iest nam).

3. Cosmy widżieli y słyszeli/ to wam oznáymuiemy ábyście tez y wy społeczność mieli z nami/ á iżby społeczność nászá byłá z Oycem y z Synem iego Jezusem Krystusem.

4. A ty rzeczy piszemy wam/ áby wesele wásze było zupełne.

5. Toć tedy iest poselstwo ktoreśmy słyszeli od niego/y oznáymuiemy wam/

* Jan.8.v.12. *iż Bog iest świátłością/á iż żadney ciemności w nim nie mász.

6. Jeślibychmy rzekli/Iż społeczność mamy z nim/á w ciemności chodźimy/kłámamy/á szczyrze sie nie obchodzimy.

7. A ieśli w świátłości chodźimy/iáko on iest w świátłości/społeczność mamy z nim zobopolną/ † á krew Jezu Krysthá Syná iego oczyśćia nas od wszelkiego grzechu.

† Żyd.6.v.14. 1.Piotr.1.v.19. Dziáw.1.v.6. 1.Krol.8.v.46. 2.Kron.6.v.36. Przyp.20.v.9. Ekkl.7.v.20.

8. Jeślibychmy rzekli iż grzechu nie mamy/ sámi siebie oszukawamy/ á prawdy w nas nie mász.

9. Jeślibysmy wyznawáli grzechy násze/wiernyć iest y sprawiedliwy ábynam odpuścił grzechy násze/ y oczyścił nas od wszelákiey nieprawości.

10. Jeślibysmy rzekli iżesmy nie zgrzeszyli/ kłamcą go czyniemy/á słowá iego w nas nie mász.

Rozdźiał 2.

1. Okázuiąc dobrodźieystwo Krystusowe/napomina ku czystości y ßczyrości. 10. Y ku mitości. 18. Y ku wystrzegániu sie Anthykrystow.

1. DZiatki moie thy rzeczy piszę wam ábyście nie grzeszyli/ á iesliby kto zgrzeszył/przyczyńcę mamy v Oycá Jezusá Krystusá sprawiedliwego.

2. A oncí iest vblagániem zá grzechy násze/á nie tylko zá násze/ ále tez zá grzechy [A] wszytkiego świátá.

A Tho iest/ wßytkich ktorzy przez wiárę przyimuią Ewánielią.

3. A przez to wiemy iżechmy go poználi/ ieśli przykazánia iego zachowywamy.

4. Kthory mowi znam go/á przykazánia ie-

zánia iego nie záchowywa / kłamca iest / y prawdy w nim nie mász.

[B] Tho iest / miłuie Bogá że wszytkiego serca.

5. A ktory záchowywa [B] słowo iego / prawdźiwie w nim miłość Boża iest wypełniona / przez to wiemy iż w nim iesteśmy.

6. Ktory mowi iż w nim mieszka / ma iáko on chodźił / táky sam chodźić.

7. Bráćia nie piszę wam nowey náuki / ale náukę stárą / ktorąście mieli iuż od początku / tá [C] stára náuká iest ono słowo ktoreście słyszeli od początku.

[C] Znáczy tu iż Ewánielia nie iesth náuká nowa / ale wiekszem wieczna prawdá Boża.

8. Záś [D] náukę nową piszę wam / ktora rzecz iest prawdźiwa w nim y w was / abowiem ciemnośći przemiiáia / á prawdźiwa ona świáthłość iuż świeći.

[D] To iest / ktorą Bog odnawia w nas / ábysmy się w niey ćwiczyli po wszytek czás żywotá naszego.

9. Ktory mowi iż iest w świátłości / á bratá swoiego nie nawidzi / ieszcze do tad iest w ciemnościach.

10 Ktory miłuie bratá swego / w świátłości trwa / y zgorszenia w nim nie mász.

11. A ktory nie nawidźi bratá swego / w ciemnościách iesth / y w ciemnościách chodźi / a nie wie gdźie idźie / bo ciemności zaślepiły oczy iego.

12. Piszę wam dźiathki / iż grzechy są wam odpuszczone dla imienia iego.

13. Piszę wam oycowie iż znácie tego ktory iest od początku / piszę wam młodźieńcy / iżeście Złego onego zwyćiężyli.

14 Piszę wam dźiateczki iż znácie oycá / piszę wam oycowie iż znácie tego ktory iest od początku / pisałem wam młodźieńcy iż iesteście mocni / á słowo Boże mieszka w was / y onego złego zwyćiężyliście.

15. Nie miłuyćie świátá / ani tych rzeczy ktore są na świecie / Jesli kto miłuie świát / miłości oycowskiey w nim nie masz.

16 Abowiem wszytko co iest ná świećie / pożądliwość ciálá / y żądza oczu / y pycha żywotá / nie iest ći z oycá / ale z świátá.

17 A świát ći przemiia y pożądliwość iego / ale ktory czyni wolą Bożą / trwa ná wieki.

18. Dźiateczki iuż ći iest ostátni czás / á iakoście słyszeli iż Anthykrysth ma przyidź / y teraz wiele Anthykrystow nástało / z kąd wiemy iż iest osthátni czás.

19. Z nasći wyszli / ale nie byli z nas / abowiem iesliby z nas byli / iśćieby byli z námi trwali / A to się stało aby się okazali iż nie wszyscy z nas są.

[E] To iest / iesteście náuczeni z łáski ktorą wam iest dana przez Jezusá Krystusá.

20 Ale wy [E] pomázánie mácie od onego świętego / y wszytki rzeczy [F] wiecie.

[F] To iest / co należy ku náuce zbáwiennej.

21 Nie pisałći em wam iákobyście prawdy nie wiedźieli / ale iż wy ią znácie / á iż żadne kłamstwo nie iest z prawdy.

22 Ktoż iest kłamca iedno ten ktory przy iż Jezus nie iest Krystus? ten ći iest Anthykrystem przez się Oyca y Syná.

23 A ktokolwiek Syná przy / ten ani Oycá ma.

24 Coście tedy słyszeli od początku / tho niechay w was trwa / Jesliby w was trwało coście słyszeli od początku / wy też w Oycu y w Synie trwać będźiecie.

25 A tá iest oná obietnica ktorą obiecał nam / to iest żywot wieczny.

26 Ty rzeczy pisałem wam o tych ktorzy was zwodzą.

27 Ale pomázánie ktoreście wźieli od niego / trwa w was / á nie potrzebuiecie aby was kto náuczył / Ale iáko też pomázánie uczy was o wszytkich rzeczách / ktore też prawdźiwe iest á nie kłamliwe / á iáko náuczyło was / [G] w nim trwać będźiecie.

[G] To iest w Krysthusie / iáko Duch święty was náuczył.

28 Teraz tedy dźiateczki trwayćie w nim / ábysmy gdy się okaże vsánie mieli / áni się wstydali przed nim w przyściu iego.

29 Jesli wiecie iż sprawiedliwy iest / wiećie iż ktokolwiek czyni sprawiedliwość / z niego się narodźił.

Capitułá 3.

1. Okázuiąc miłość / dobrodźieystwá Boże przez Krystusá / nápomina ku sprawiedliwości y miłości.

1. Bácźćie iáka miłość dał nam Oćiec / tho iest / ábysmy byli názwani syny Bożymi / dla tego świáth nas nie zna / iż też nie zna iego.

Namileyszy theraz synmi Bożymi iesteśmy / ale się ieszcze [A] nie okazało co będźiemy / lecz wiemy iż gdy [B] on się okaże / iemu podobni będźiemy / abowiem vyzrymy go iáko iest.

[A] Tho iest / iż szczęście náse nam iest záchowáne na nieb ie.

[B] To iest / Krystus żywot nasz.

A ktokol /

3. A ktokolwiek ma te nadzieie w nim/ [C] oczyścia sie iako y on czysty iest.

C To iest/stára sie aby żył w czystości y w niewinności.

4. Ktokolwiek popełnia grzech/pogotowiu zakon przestępuie/gdyż grzech iest przestępstwo zakonu.

* Eza.55.v.9. 1.Piotr.2.v.22.

5. * Przytym wiecie iż on sie okazał áby grzechy nasze zgładził/á grzechu w nim nie mász.

D To iesth/w nim grzech niepánuie.

6. Ktokolwiek w nim mieszka/ nie [D] grzeszy/kthokolwiek grzeszy/nie widział go/ani go zna.

7. Synaczkowie niechay was żaden nie zwodzi/ktokolwiek czyni sprawiedliwość/sprawiedliwy iest iako y on iest sprawiedliwy.

† Jan.8.v.44.

8. † Ktory grzech [E] popełnia/ze dyabłá iest/gdyż od początku dyabel grzeszy/Ku temu sie okazał Syn Boży/áby zepsował vczynki dyablowe.

E To iest/ktory vmyślnie y dobrowolnie grzeszy.

9. Ktokolwiek sie národził z Bogá/ grzechu nie [F] popełnia/ gdyż [G] nasienie iego w nim trwa/ani [H] może grzeszyć/przeto iż z Bogá sie národził.

F To iest/choć w synách Bożych są występki y niedostátki/ iednák w nich nie pánuie grzech iáko w synách diablowych.

G To iesth/Duch S. ktorym bywamy odrodzeni.

H To iest/nie może być pod mocą grzechu/przeto iż go sprawuie Duch Boży.

10 Thym znaczni są synowie Boży y synowie dyablowi/ Ktokolwiek nie záchowywa sprawiedliwości/ nie iestći z Bogá/ y kto nie miłuie brátá swego.

11. Abowiem toć iest poselstwo coście słyszeli od początku/ [I] ábyśmy sie społecznie miłowali.

12. [K] Nie iáko Kain ktory był z onego Złego/ y brátá swego zabił/dla ktoreyże go przyczyny zabił? iż vczynki iego złe były/á brátá iego sprawiedliwe.

13. Nie dźiwuyćie sie bráćia moi ieśli was nie nawidźi świát.

14 My wiemy iż iesteśmy przeniesieni z śmierći do żywothá/iż [L] miłuiemy bráćia/* kto nie miłuie brátá/ trwa w śmierći.

I Miłość iesthći znáć a nie przyczyná zbáwienia nászego.

* Wyższey. 2.v.10. 3.Mo.19.v.17.

15 Ktokolwiek nie nawidźi brátá swego/mężoboycá iest/A wiecie iż wszelki mężoboycá nie ma żywotá wiecznego w sobie trwáiącego.

16 † W tymeśmy poznali miłość/iż on duszę swą zá nas położył/ A tak mámy zá bráćia dusze kłáść.

† Jan.15.v.13. Efes 5.v.2.

17. [M] A ktoby miał maiętności świeckie/y vyzrał brátá swego potrzebuiącego/á zawárłby wnętrzności swe przed nim/iákoż w nim trwa miłość Bożá?

M Luc.3.v.11.

18. Dźiatki moie nie miłuymy słowem áni iezykiem tylko/ ále vczynkiem y prawdą.

K To iest/prawdziwi mi syny Bożemi.

19 Po tym znamy iż [K] z prawdy iesteśmy/y przed nim bespieczne serca [L] náśze mamy.

L To iest/miłość iest vthwierdzeniem wiáry nászey ále nie gruntem/ ani przyczyną.

20 Abowiem ieśliby nas osądziło serce nasze/mocnieyszyć iest Bog niż serce nasze/y wie wszytki rzeczy.

21. Namileyszy ieśli serce nasze nas nie osądza/my vfánie mamy v Bogá.

22 [Q] A ocżkolwiek prosimy/bierzemy od niego/ abowiem roskázánia iego záchowywamy/ á rzeczy wdźięczne przed obliczność iego czyniemy.

Q Mát.22.v.22. Jan.15.v.7.y 16.v.23. Mizey.5.v.24.

23 * Táć iest tedy náuká iego/ abyśmy wierzyli imieniowi Synà iego Jezu Krystá/y miłowáli iedni drugich iáko nam przykázánie dał.

* Jan.6.v.29.y 17.v.3.

24 † Abowiem ktory chowa przykázánia iego/w nim mieszka/á on w nim/á po tym wiemy iż mieszka w nas/to iest z Duchá ktorego nam dał.

† Jan.13.v.34. y 15.v.12.

Rozdział. 4.

1. Nápomina wierne okotofałszywych prorokow. 7. Nápomina ie ku miłości Bożey y bliźniego 14. Okázuiąc im miłość Bożą przez Jezusá Krystusá.

1. Namileyszy nie wierzćie ledá duchowi/ ale doświádczáyćie duchow ieśli z Bogá są/ abowiem wiele fałszywych prorokow wyszło na świát.

2. Po tym poznawaycie Duchá Bożego/ wszelki duch ktory wyznawa iż Jezus Krysthus przyszedł w ćiele/ z Bogá iest.

3. Ale ktorykolwiek duch nie wyznawa iż Jezus Krystus przyszedł w ćiele/ten z Boga nie iest/ale ten iest duch on Antykrystow o ktoryście słyszeli/iż przyidźie y iuż iest na świecie.

4. Wy iesteście z Bogá synaczkowie/ y zwyćiężyliście ie/bo mocnieyszy iest ten ktory w was iest/ niż kthory [A] náświecie.

A To iest/niż fátan ktory iest księżećiem świátá.

5. Oni są z świáthá przeto świetskie rzeczy mowią/á świat ich słucha.

6. My z Bogá iestechmy/ * ktory zna Bogá/słucha nas/ktory nie iest z Bogá/nie słucha nas/á z tad znamy Duchá prawdy y duchá błędu.

* Jan.8.v.47.

7. Namileyszy miłuymy iedni drugie/ abowiem miłość iest z Bogá/ktokolwiek miłuie/ z Boga sie národził/ y zna Boga.

8. Kto nie miłuie/nie zna Bogá/abowiem Bog iest miłość.

W tym

* Jan.3.v.16.

9. * W tym sie okazała miłość Bożá w nas/ iż Synà swego iednorodzo//nego zesłał Bog ná świát/ ábychmy żyli przezeń.

B Bog rozmáitym obyczáiem miłość swą przeciw nam okázał/ále ten iest znák przednieyßy.

10 B W tymći iest miłość/ nie iżbysmy my vmiłowáli Bogá/ ále iż on vmiłował nas/ y posłał Synà swego áby był vblaganiem zá grzechy nász.

11. Namileyszy ieśli nas ták Bog v//miłował/ mamy też my iedni drugie miłować.

† Jan.1.v 18. 1.Tym.6.v.16.

12. † Bogá żaden nigdy nie widźiał/ Jeśli miłuiem iedni drugie / Bog w nas mieszka/ á miłość iego wypełniłá sie w nas.

13. Po tym znamy iż my w nim mieszkamy/ á on wnas/ iż z Duchá swego nam dał.

14 A myśmy widźieli y świádczemy/ iż Oćiec posłał Synà aby był zbáwićielem świátá.

15. Ktobykolwiek wyznał iż Jezus iest Syn Boży/ Bog w nim mieszka á on w Bogu.

16 My śmy poznali y vwierzyli miłości ktora Bog ma w nas/ Bogći iest miłość/ á kto trwa w miłości/ w Bogu trwa/ á Bog w nim.

17 Tymći sie wypełniła miłość w nas/ ábyśmy vfánie mieli w dźień sądny/ iż C iáki on iest/ tacy y my iesthechmy ná tym świećie.

18. Nie mászći boiáźni w miłości/ zupełna miłość precz wyrzuca D boiáźń/ ábowiem boiaźń ma vdręczenie/ A kto sie boi/ nie iestći zupełny w miłości

19 My go miłuiemy/ ábowiem on nas pierwszy vmiłował.

20 Jesliby kto rzekł/ Miłuie Bogá/ á brátabr swego nie nawidźiał/ kłamca iest/ Abowiem kto nie miłuie brátá swego ktorego widźiał/ Bogá ktorego nie widźiał iáko może miłować?

21. F Y to roskázánie mamy od niego/ áby ten ktory Bogá miłuie/ miłował też brata swego.

Kapitu. 5.

1. O owocach wiáry. 5. Vrzad/ moc/ y Bostwo Krysthusowe. 25. Przećiwko bátwanom.

1. Kokolwiek wierzy Jezusa być Krystusem / z Boga sie B narodźił/ á kokolwiek miłuie thego ktory vrodźił/ miłuie też tego ktory z niego iest narodzon

2. W tym znamy iż miłuiemy Syny Boże/ gdy Bogá miłuiemy/ y przykázánia iego chowamy.

3. Abowiem tać iest miłość Boża á//byśmy przykázánia iego chowali/ * á przykázánia iego nie są C ćieszkie.

4. Bo wszytko co sie narodźiło z Bogá/ zwyćięża D świáth/ á wiára nász á iest to zwyćięstwo ktore zwyćięża świát.

5. † Y kthoż iest ten kthory zwyćięża świat/ iedno ten ktory wierzy iż Jezus iest Synem Bozym?

6. Tenći iest on Jezus Krystus ktory przyszedł przez E wodę y krew/ nie przez wodę thylko/ ale przez wodę y krew/ á F duch ten iest ktory świádczy/ iż Duch iest prawda.

7. Abowiem G trzey są ktorzy świádcza na niebie/ Oćiec/ Słowo/ y Duch święty/ á ći trzey iednoć są.

8. A trzey są ktorzy świádczą ná źiemi/ duch/ y woda/ y krew/ á ći trzey ná iedno sie zgadzáią.

9. Jesli świadectwo ludzkie przyimuiemy/ świadecthwo Boże wiecszeć iest/ ábowiem thoć iest świadectwo Boże ktore świádczył o synie swym.

10 * Ktory wierzy w Synà Bożego/ ma świadectwo sam w sobie/ Ktory nie wierzy Bogu/ czyni go kłamcą/ gdyż nie wierzył świadectwu ktore Bog świádczył o Synie swoim.

11. A thoć iest świadectwo/ iż żywot wieczny dał nam Bog/ á then żywot iest w Synie iego.

12. Ktory ma Synà/ ma żywot/ ktory nie ma Syná Bożego/ nie ma żywotá.

13 Ty rzeczy pisałem wam ktorzy wierzycie w imie Syná Bożego/ żebyście wiedźieli iż żywot wieczny macie/ y ábyście wierzyli w imie Syna Bożego.

14 Y toć iest vfánie ktore mamy v Bogá/ Q iż ieślibysmy o co prosili wedle woley iego/ słucha nas.

15. A ieśli wiemy iż słucha nas czegobysmykolwiek żądali/ wiemy iż otrzymawamy prośby H ktorychesmy od niego prosili.

16 Jesliby kto widźiał brátá swego á on grzeszy grzechem ktory nie iest ná śmierć/ I prosić będzie/ y da mu żywot/ grzeszącym (mowie) nie K ná śmierć/ * iestći grzech ná śmierć/ nie mowie ábys zań prosił.

17. Wszelka niepráwość iestći grzech/ ále iestći grzech nie ná śmierć.

Wszelka

* Jan.3.v.16.

B Bog rozmáitym obyczáiem miłość swą przeciw nam okázał/ále ten iest znák przednieyßy.

† Jan.1.v 18. 1.Tym.6.v.16.

C To iest / ábysmy wyobrażenie iego nosili ktore iest iáko pieczęćią iż nas sobie zá swoie syny sposobił.

D To iest / niepokoy y trwogę ná sumnieniu.

* Jan.13.v.43.y15.v.12.

A To iest/ być prawdźiwym Mesyaszem.

B To iest/ odrodzony mocą ducha s.

* Mat.11.v.30.

C To iesth/ synom Bożym ktorzy bywáią duchem iego rządzeni.

D To iest / wszelákie skażenie/ ábo co sie z przećiwia duchowi Bożemu.

† 1. Kor.15.v.57.

E To iest/ iáko wodá y krew wypłynętá z boku iego/ ták thež okázuie iż mamy zupełne omycie y dosyć vczynienie zá grzechy náße w nim.

F To iest/ duch náß nam świádczy / iż duch świethy iest prawdá/ to iest iż prawdźiwa iest náuká iego / kthorą nas vczy iż prawdźiwie iesthechmy synowie Bożemi/ o czym pátrz do Rzym.8.v.16.

G Sześćią świádecthw okázuie/ iż zbáwienie mamy w Krystusie/ trzemi ná niebie y trzemi ná źiemi/ co sie tycże świádectw niebieskich/ iáwne są/ á co sie thknie źiemskich ták máią być rozumiáne/ to iest przez wodę má my rozumieć świątobliwość náßę/ to iest odrodzenie ktorego znaki byty w zakonie oczyścia//nia ony ktore Moyżeß przypomina w 3. kśięgách / A przez krew sprawiedliwość rozumiemy ktora sie zamyka wzgłądzeniu grzechow y w przyczythaniu postuszeństwá Krystusowego/ Owa krew tu znaczy ofiarę krwą Krystusowe/ Náostatek Duch znaczy to co Pawet święty mowi iż sie nam Krystus stał od Boga mądrością/ iákoby rzekł/ iż duch náß napełniony mądrością Bożą przez Duchá Swiethego przyimuie Krystusá zá zbawiciela.

// Jan.2.v.27.

Q Wyßßey. 3.v.22.

H To iest / nie tylko sobie ale y bráciey.

I To iest / Bogá.

K Grzechna śmierć iest grzech przećiw Duchowi Swiętemu choć wßelaki grzech iest śmiertelny wßákże Bog z swey oycowskiey dobrotliwości swoim folguie y odpuszcza/ a grzech przećiwko Duchowi s. thenci bywa názwan / iż Duch S. ktory nas oświeca y do prawdy w prowádza/ tenże Oyca y Synà y sámego sie bie nam oznayn//uie/ á dla tegoż kto ták od niego iest oświeconym iż musi wiedźieć prawdę Bożą chociażby niechćiał / á wßákoż vmyślna złością chcąc y wiedząc sprzećiwia sie Bogu/ tedy o tym powieda iż przećiw duchowi S. grzeszy/ zá ktorego modlitwy sprawowáne być niemáią.

* Mát.12.v.31. Már.3.v.29. Łuk.12.v.10.

18. Wiemy iż ktokolwiek národźił sie z Bogá/ nie grzeszy/ ále ktory sie národźił z Bogá/ zachowywa sámego siebie/ á onzły nie dotyka sie go.
19. Wiemy iż z Bogá iesteśmy/ á świát L wszytek we złem położon iest.
20. Ale wiemy iż Syn Boży * przyszedł/ y dał nam mysl ábysmy poználi onego ktory iest prawdźiwy/ á iesteśmy w onym prawdźiwym/ to iest w Synie iego Jezusie Krystusie. Ten ći iest prawdźiwy Bog y żywot wieczny.
21. Dźiatecźki strzeżćie sie bálwanow/ Amen.

L To iest/ wßytcy Iudźie w obec iáko wemi są sámi w sobie tedy leżą iákoby w złosciách pogrżebieni.
* Luk. 24. v. 45.

Wtory list Janá świetego.

Kapitu. 1.

1. Nápominánie ku státecznośći w Ewánieliey/ y w mitośći/ y ku wiárowaniu sie fałßywych prorokow.

1. Társzy zacney pániey/ y synom iey ktore ia prawdźiwie miłuie/ á nie ia tylko/ ále y wßyscy ktorzy poznali prawdę,
2. Dla prawdy ktora trwa w nas/ y z námi będźie na wieki.
3. Niech będźie z wami łáská/ miłosierdźie/ pokoy od Bogá Oycá y od Páná Jezu Krysta Synà oycowego z prawdą y miłośćia.
4. Vweselilem sie bárzo/ iżem nálazł z synow twoich ktorzy chodzą w prawdźie/ iákosmy roskázanie wźieli od Oycá.
5. A teraz prosze cie páni/ nie iáko przykázanie nowe piszac tobie/ ále ktore/ śmy mieli od początku / ábysmy iedni drugie miłowáli.
6. A táć iest miłość/ ábychmy chodźili wedle náuki iego/ A táć iest náuká/ ábyśćie iáko od początku ták w nim chodźili.
7. Abowiem wiele zwodźićielow wyszło ná świát/ ktorzy nie wyznawaią iż Jezus Krystus przyszedł w ćiele/ A ktory iest takowy/ iest zwodźićielem y Antykrystem.
8. Strzeżćie sámych siebie/ żebysmy nie tracili tych rzeczy ktorechmy spráwowáli/ owszem ábysmy zupełną zapłatę wźieli.
9. Ktokolwiek przestępuie á nie trwa w náuce Krystusowey/ Bogá nie ma/ ktory trwa w nauce Krystusowey/ ten y Oycá y Synà ma.
10. Jesli kto przychodźi do was/ á tey náuki nie przynosi/ *nie przyimuyćie go w dom/ áni go pozdrawiayćie. * Rzym. 16. v. 17.
11. Abowiem kto go pozdrawia/ vczestnikiem iest złych iego vczynkow.
12. Máiąc wam wiele pisáć/ nie chćiałem ná pápierze áni inkaustem/ ale nádźiewam sie przyidź do was/ y obecnie mowić / áby wesele nász było zupełne.
13. Pozdrawiáią ćie synowie siostry twoiey zacney/ Amen.

List trzeći Janá świetego.

Kapitulá 1.

Nápominánie ku przyimowániu gośći/ y ku inßym owocom wiáry.

1. Társzy Gáiowi miłemu/ ktorego ia prawdźiwie miłuie.
2. Namilszy naprzod żadam ábys sie tobie szczęśliwie wodźiło/ y ábys był zdrow/ iáko dusza twoiá szczęśliwie sie spráwnie.
3. Abowiemem sie bárzo vrádował gdy przyszli brácia/ y świadczyli o szczerości twoiey/ iáko ty szczyrze postępuiesz.
4. Nád ty rzeczy wiecźszego wesela nie mam / gdy słysze iż synowie moi szczyrze postępuią.
5. Namilszy/ wiernie czynisz cokolwiek czynisz przeciwko bráciey y przeciw gośćiam.

Ktorzy

6. Ktorzy świádczyli o miłości twey przed Zborem/dobrze vczyniſz ieſli ie odprowádziſz/iáko przyſtoi Bogu.
7. Abowiem dla imienia iego wyſzli nic nie biorąc od poganow.
8. Takowe tedy mamy przyimowáć/ábyſmy byli pomocnicy prawdzie.
9. Piſałem do Zboru/ale Dyotrefes ktory miedzy nimi chce być przedniey ſzym/nie przyimuie nas.
10 A ták ieſlibych ia przyſzedł/przypomnie vczynki iego ktore czyni/ſłowy złośćiwemi ſzepcąc przećiwko nam/ktory też ná tym doſyć nie máiąc/ani ſam przyimuie bráćiey/y zabrania ktorzy chcą ie przyimowáć/y z kościoła wyrzuca.
11 Namilſzy/tego nie náśláduy co ieſt złego/ale co ieſt dobrego: Ktory dobrze czyni/z Bogá ieſt: á kto źle czyni/nie widźiał Bogá.
12 Swiádectwo ieſt dáne Demetryuſzowi od wſzytkich/y od ſámey prawdy/ale y my świádectwo dawámy/á wiećie iż świádectwo nąſze prawdźiwe ieſt.
13 Wielem miał piſáć/ale niechce inkauſtem áni piorem piſáć.
14 Lecz ſie nádźiewam rychło ćie widźieć/á tedy obecnie mowić będźiemy.
15 Pokoy tobie. Pozdrawiáią ćie przyiaćiele/á przyiaćiele miánowićie pozdrawiay.

List do wſzech wobec Judy

Apoſtołá świętego.

Kapitułá 1.

1. Nápominánie o niektorych ktorzy gárdźili Bogiem/y hániebny żywot ich/y ſtráſzliwe karánie. Przytym ſpoſób iáko ſie ich wyſtrzegáć mamy.

1. Judás ſługá Jezuſow Kryſthuſow/á brát Jákubow/ wezwánym ktorzy od Bogá Oycá ſą poświęceni/y od Jezuſá Kryſtuſá záchowáni.
2. Miloſierdźie/y pokoy/y miłość/niech ſie wam rozmnoży.
3. Namileyſzy/gdyż wſzelaką pilność czynię/ábym wam piſał o ſpołecznym zbáwieniu/muſiałem wam piſáć/ábych was nápominał/iżbyſćie boiowáli o wiárę ktora raz ieſt podaną świętym.
4. Abowiem wkradáli ſie niektorzy ludźie niepobożni/ dawno iuż przedtym ſpiſáni na tho potępienie/ktorzy Bogá nászego łaſkę obrácáią ná wſzetęczną roſkoſz/y Bogá ktory ſam ieſt Pánem/y Páná nászego Jezu Kryſtá przą.
5. Przythym chcę was nápominać o tym/gdyż to raz wiećie/iż Pan wybáwiwſzy lud z Egiptu/* záſię ty potráćił ktorzy nie wierzyli.
6. † Y Anioły ktorzy nie záchowáli początku ſwego/owſzem opuśćili mieſzkánie ſwoie/ná ſąd wielkiego onego dniá zwiąſkámi wiecznemi pod ćiemnośćią zachował.
7. "Jako Sodomá y Gomorrhá/y thym przyległe miáſtá/tymże ſpoſobem iáko y oni/nieczyſtośći popełniwſzy/y vdawſzy ſie zá cudzym ciáłem/przełożeni ſą ná przykład/ogniá wiekuiſtego karánie cierpiąc. " 1.Mo.19.v.24.
8. A wżdy tákże y ci oſpáli/ciáłoć plugáwią/á zwierzchność wzgárdzáią/y przełożeńſtwá bluźnią.
9. Ale Michał Archániol gdy ſie z dyáblem wádźił/ ſwárząc ſie o ciáło Moiżeſzowe/ nie śmiał nań pomowić złorzeczeńſtwá/ale rzekł: Niech ćie Bog karze.
10 Ty rzeczy ktorych nieumieią fromoca/á ktore vmieią z przyrodzenia/iáko bydłętá nierozumne/w tych ſie pſuią.
11 Biedá im/ábowiem droga * Kaimowa ſie vdáli/y zá omylnośćią zapłáty ktora był * Bálaám zwiedźion puśćili ſie/y przećiwieńſtwem † Korego poginęli. * 1.Mo.4 v.8. * 4.Mo.22.v.23. † 4.Mo.16.v.1. 2.Piotr.2.v.16.
12 Ćić ſą iáko zmázy w świętych bieſiádach wáſzych/gdy zwámi vczywáią/okrom boiáźni żadnego ſámi ſiebie páſąc/" obłoki bez wody ktore pędzą wiátry/ drzewá niepłodne dwá kroć martwe y wykorzenione. " 2.Piotr.2.v.17.
13 Wały okrutne morſkie/ ktorzy ſwe własne ſromoty iáko piány wypuſzczáią/gwiazdy błąkáiące ſie/ktorym zaćmienie ćiemnośći ná wieki ieſt zachowáne.

14 A prorokował też o tych Enoch siodmy od Adáma/mowiąc: *Oto przyszedł Pan z świętemi zastępy swemi.
15 Aby czynił sąd przeciw wszytkim/y karał tych ktorzykolwiek z nich są niepobożni/zá vczynki wszytki ktore niepobożnie popełnili/y za wszytki przykre słowá ktkore mowili przeciw iemu grzesznicy niepobożni.
16 Ci są szemrácze/narzekácze/w roskoszach swoich chodzący/y †ktorych vstá nádęthe słowá mowią/osobam sie dla pożytku dźiwuiąc.
17 Ale wy namileyszy pámiętaycie słowa ktore są przed tym powiedáne od Apostołow Páná nászego Jezu Krystá.
18 Iż wam powiedáli/ że czásu ostátecznego nástáną posmiewcy/ktorzy w niepobożnych roskoszach swoich chodźić będą.
19 Ci są ktorzy sie sámi odłączáią/cielesni/duchá nie máiący.
20 A wy namilszy budując sámi siebie ná naswiętszey wierze wászey/przez Duchá świętego modląc sie/
21 Jedni drugie w miłości Bożey zá chowaycie/oczekiwáiąc miłosierdźia Páná nászego Jezu Krystá/ ku żywotowi wiecznemu.
22 A iednych z rozsądkiem lituycie.
23 A drugie záchowaycie w boiáźni/ wyrywáiąc ie z płomienia/ maiąc w nienawiści y suknia od ciałá pokálána.
24 Przytym temu ktory was może zá chować wolne od grzechu/ y stáwić przed obliczność ćia chwały swoiey nienágánione z rádość ćia/ to iest/ sámemu mądremu Bogu zbawićielowi nászemu chwałá/ y wielmożność/ y zwierzchność/ y moc/ y theraz y ná wszytki wieki. Amen.

*) Tym.4.v.1. 2.Tym.3.v.1. 2.Piotr.3.v.3.

* Iáá w.1. v:7.

† Psalm.16.v.10.

Przedmowá ku Czytelnikom o Iáwieniu Janá świętego.

Ma wiedźieć krześciáński czytelnik/ iż thy wykłády z tych Autorow są wiernie wybráne/ ktorzy przed námi ty ksiegi pobożnie y dosyć vczenie wykładali/ Ráczy sie nádźiewamy że máią być czytelnikom pożyteczne/ wszákoż żądamy iesliby ktho lepsze znieść mogł/ w imie Boże niechby ie zniosł ku zbudowániu kościołá Bożego.

JEśli wszytki ksiegi pismá świętego z báczność ćią y skromnie czytáne być máią/ thedy tym nawięcey/w ktorych Bog niechćiał ták iáwnie táiemnic swoich obiáwić/ záchowywáiąc tho ná czás od niego sámego náznáczony. Jáko my zwłaszcza w tych ksiegach widźimy/ gdźie Bog chćiał opowiedźieć swoim trwogi/odmiány/prześládowánia/ kácerstwa/ y odstąpienia od prawdźiwey wiáry/ ktore nástáć miáły w kościele/ záby sie im wierni przypátrowáli gdyby nástawáły/ á iżby to przestrzeżenie było im zá vtwirdzenie náprzeciwko pokusam wszelákim. Ale miásto tego iż sie mamy w tym skromnie záchować/ widźimy że niektorzy ludźie vdawszy sie zá niepotrzebnemi rzeczámi/około tych táiemnic sie báwią/á nie mogąc nic náleść/ coby im dosyć vczynić mogło/y owszem iáko pospolicie mowią/chcąc látáć áż pod niebo/ skrzydłá im ogorywáią/ y w dźiwne á straszne mniemánia y pokusy wpadáią/ á miásto prawdy siny y wymysły swemi oszukáni bywáią. A ták áby nas tho nieszczęście nie potkáło/ dosyć ná tym mieymy/ ábysmy poználi y rozumieli w tym Iáwieniu/ ile sie spełniło áż do wieku nászego/ oczekiwáiąc áżby ostátek sie wypełnił/ y máiąc ná báczności cel ktory tu nam naprzedmieyszy wystawiony iest/ to iest/ ábysmy byli vtwirdzeni w wierze/ prosząc Páná áby oczy nasze tym więcey oświecał/ żebysmy prawdę tego proroctwá poználi/ áby nieprzyiaciele iego ták sie okázáli/ iż by kościoł świety był zgromádzon y ziednoczon/ y ktemu vtwirdzon w tásce iego świętey.

Iáwienie Janá świethego Theologá.

Kapitułá 1.

A Gdyż Jan świethy opisuie co sie miáło stáć wiekow przyszłych/ dawa znáć iż skutek tych rzeczy ktore tu są oznaymione miał sie rychło począć/ ále nie zárázem wszytko miáło być do kończono/á Piotr swiety pisze że v páná dźień ieden iest iáko tysiąc láth/á thysiąc lat iáko dźień ieden.

1. S. Wielmożność y vrząd Synà Bożego.
12. Widzenie siedmi lichtarzow y gwiazd.

1. IÁwienie Jezu Krystá ktoremu dał Bog/ áby okázał slugam swoim rzeczy ktore sie máią zstáć [A] rychło/ á on posławszy ie przez Aniołá swego/ oznaymił Janowi słudze swemu.
2. Ktory świádczył słowo Bożе/ y świádectwo Jezu Krystá/ y ktorekolwiek rzeczy widźiał.
3. Blogosłáwiony ktory czyta/y błogosłáwieni ktorzy słuchaią słowá proroctwá tego/ y chowáią ty rzeczy ktkore w nim są opisáne/ ábowiem czás bliskó iest.
4. Jan siedmi kościołom ktkore są w Azyey/ łáská y pokoy niech wam będźie od tego *ktory iest/y ktory był/y ktory przyidźie/y od [B] siedmi duchow ktkorzy są przed obliczność ćia stolice iego.
5. Y od Jezu Krystá/ †ktory iest wierny on świá

* 2.Mo.3:v.14.
B Ták thež mowi Páwet 1. Tym. 5. v.22. gdźie świádczy Bogiem/ Krystusem/y Anioły/ nie iżeby byli rowni Bogu y Krystusowi/ále iż vstáwicznie stoią przed máiesthatem Bożym gotowi czynić roskázánie Boże/ á ci siedmi Duchowie niżey 5.káp.v. 6. názwáni są rogámi y oczymá bárankowemi/ thoiest skugámi.
† Psálm.89.v.38.

*1. Kor.15.v.21. Kol.1.v.18. †Zyd.9.v.14. 1.Piotr.1.v.19. 1.Jan.1.v.9. ‖1.Piotr 2.v.3. ¶Ezá.3.v.14. Mat.24.v.30. Jud.14.

ny on świádek* pirworodny z vmárłych/ y Kśiąże krolow ziemie/ Themu ktory nas vmiłował/ y omył nas z grzechow nászych† krwią swoią. 15

6. Y ktory nas vczynił krolmi y káplány Bogu y Oycu swemu/ themu niech będzie chwała y moc na wieki wiekow/ Amen. 16

7. ¶ Oto idzie z obłokámi/ y vyzrzy go káżde oko/ ktemu y ći ktorzy go przebili/ y będą narzekáć C przed nim wszytki pokolenia ziemie/ Tak/ Amen 17

8. *Jam iest Alphá D y Omegá/ to iest/ początek y koniec/ mowi Pan/ ktory iest y ktory był/ y ktory przyidzie/ tho iest/ on wszechmogący. 18

9. Ja Jan ktorym iest brátem wászym/ y towárzyszem w vćisku/ y w krolestwie/ y w ćierpliwości Krystu sá Jezusá/ byłem na oney E wyspie ktora zowa Patmos/ dla słowá Bożego/ y dla świádectwá Jezusá Krystusá. 19

10. Y byłem záchwycony od duchá w dzień F Niedzielny/ y słyszałem G zá sobą głos wielki iáko H trąby. 20

11. Mowiąc: Jam iest Alphá y Omegá/ pierwszy y ostátni/ á co widzisz napisz w kśięgi/ y poszli I siedmi kościołom ktore są w Azyey/ w Efezie/ y w Smirnie/ y w Pergámie/ y w Tyátyrze/ y w Sárdziech/ y w Filádelfiey/ y w Laodycei.

12. Obrocił sie tedy ábym obaczył K głos ktory był mowił zemną/ á obroćiwszy sie/ vyzrzałem siedmi L lichtarzow złotych.

13. A w posrzodku siedmi lichtarzow złotych niektorego podobnego synowi człowieczemu/ obleczonego w długą M szátę/ y opasanego áż pod N piersi O pasem złotym.

14. A P głowa iego y włosy były białe iáko wełna biała/ iáko śnieg/ á oczy iego iáko płomień ogniá.

15. R Nogi też iego podobne mosiądzowi/ iákoby w piecu gorąiące/ á głos iego iáko głos wielá wod.

16. Y miał ná S prawicy swey siedm T gwiazd/ á z vst iego V miecz z obu stron ostry wychodźił/ y X oblicze iego było ná kształt słońcá/ gdy w swoiey mocy świeći.

17. A gdym go vyzrzał/ vpadłem v nog iego iákoby vmarły/ tedy włożył prawicę swą ná mie/ mowiąc mi: Nie boy sie/ Jamći iest pierwszy y ostátni.

18. Y ktory żywe chociam był vmárł/ á oto żywe ná wieki wiekow Amen/ Y mam Y kluczе piekłá y śmierći.

19. Nápisz tyrzeczy ktoreś widźiał/ y ktore są/ y ktore ná potym być máią.

20. Táiemnice siedmi gwiazd ktoreś widźiał ná prawicy moiey/ y siedmi lichtarzow złotych. Siedm gwiazd/ są Z Aniołowie siedmi kościołow/ A siedm lichtarzow ktoreś widźiał/ są siedm kościołow.

Kapitu. 2.

1. Nápomina kościoły niektore ku státeczności/ y ku pokucie/ ták grożbámi iáko y obietnicámi.

1. NApisz A Aniołowi Kościołá Efeskiego: Ty rzeczy mowi then ktory trzyma siedm gwiazdw prawicy swey/ y chodźi miedzy siedmia lichtarzow złotych.

2. Wiem spráwy thwoie/ y praca/ y ćierpliwość twoie/ á iż nie możesz znosić złych/ y doswiádczyłeś tych ktorzy sie mienią być Apostoły/ á nie są/ y nalazłeś ie kłamcámi.

3. Y byłeś vćisnion/ y ćierpisz: Y prácowałeś dla imienia mego/ á nie vstałeś.

4. Ale mam nieco przećiwko thobie/ żeś miłość twoie pierwszą B opuścił.

5. A ták pámiętay skądeś wypadł/ y pokutuy/ á pierwsze vczynki dźiałay/ á gdźieby ináczey/ przyidę przećiwko tobie rychło/ á ruszę C lichtarz twoy z mieysca ie°/ ieślibyś sie nie vpámiętał

6. Ale iednák to maszż/ iż nienawidźisz vczynkow D Nykoláitow/ ktorych y ia nienawidzę.

7. Kthory ma vcho/ niech słucha co Duch mowi kościołom: E Temu ktoż

* 1. Kor. 15. v. 21. Kol. 1. v. 18. † Zyd. 9. v. 14. 1. Piotr. 1. v. 19. 1. Jan. 1. v. 9. ‖ 1. Piotr 2. v. 3. ¶ Ezá. 3. v. 14. Mat. 24. v. 30. Jud. 14.

C Abo dlá niego/ Abowiem ná on czás gdy przyidźie na sąd poznáią go ktorego przed tym gárdźili y okrutnie prześladowali.

* Niżey. 21. v. 6. y 22. v. 13.

D Sá litery obiecá dlá Greckiego pirwszá y ostátnia.

E To iest/ gdźie był wygnan od Cesárza Rzymskiego/ á iż w tym wygnániu miał to zjáwienie od Páná/ tedy ztąd począchę mamy iż tym więcey będźiemy náuczeni od Páná gdy dla prawdy ie° cirpieć będźiemy.

F W Grec. stoi páńskim/ ktori był od Apostołow postánowion ku słuchániu słowá Bożego y vżywániu wieczerzey Páńskiey.

G Dawa znáć iż Pan ostáwicielnie woła zá wiernemi swemi słowem swoym/ y pobudza ie ku słuchániu prawdy.

H To mowi iż głosem Bożym świeći ktorzy ná tym świecie boiuią/ by wáia pobudzeni przećiwko mepráwości ludzkiey.

I Záiste to zależy y wszythkim kościołom wiernym gdy sie to zjáwienie stá to dla wszech wiernych Bożych.

K To iest/ tego ktory mowił.

L To iest/ zborow świętych/ pod tą liczbą rozumie sie wszythek kościoł Krześciáński ktory Krystus rządźi/ co sie rozumie przez ty sto wá/ Y był w posrzodku.

M Tá szátá znáczy sprawiedliwość Bożą/ ktorą otrzymamy wiárą w Krystusá

N Przez ty pierśi rozumieią sie pociechy y dáry/ ktoremi Pan kościoł swoy obdarza/ á tych piersi żąda oblubienica w pieśni Salomonowey/ powiedáiąc: Iż lepsze są piersi twoie niż wino pachnące máściámi wybornemi/ to iest/ dobrodźieystwy Duchá s.

O To iest/ prawdźiwą miłością/ gdyż żaden miłości więtszey mieć nie może/ iedno áby położył dusze swoią zá przyiácioły swoie.

P To iest/ Bostwo iego ktore iest ták białe iáko śnieg/ przetho oczyma ludzkiemi nie może być ogarnione/ ále gdy sie zstał człowiekiem thedy sie nám dał widźieć y przystęp do niego mamy bespieczniejszy/ ná koniec to znáczy iż Bog iest świátłością/ y ciemności w nim nie máss.

Q Tym znáczy mądrość Krystusowe przed ktorą nic sie ostáć nie może/ y ktorą świeci iáko pochodnią.

R To iest/ smysły y chući ciáłe/ á zdá to sie Janowi iákoby górzáły w piecu dla tego iż nas tákzapálczywa chućią vmiłował iż nas śmiercią swą odkupił.

S To iest/ w mocy swey.

T To iest/ wszytki ministry słowá Bożego/ a ná ostátek wszytki rzeczy.

V To iest/ słowo ie go przerażáiące áż do rozdźielenia dusznego á duße. Zyd. 4.

X Gdyż świátłością Krystusową wszyscy wierni by wáią oświeceni wedle woley iego.

Y To iest/ moc.

Z To iest/ Pásterze y ministrowie od Boga postáni.

A T. i. Pásterzowi.

B Winni bywáią przed Bogiem nie tylko ći w ktorych wiárá y miłość gáśnie/ ále też y ći w ktorych tych rzeczy vbywa przez ich niedbałość/ á ták gdy miłości vbywa/ iest ći to początkiem ku zatrácenu/ a gdyż oná iest ogniem/ tedy płomień iey ma brać moc a niema być vmnieyszon

C Vrzad pásterski przyrodzon iest lichtarzowi/ przetho iż ma świecić przed ludźmi iáko lampá.

D Ci byli odszczepieńcy ktorzy chćieli áby żony były pospolite/ y ták byli názwáni od niektorego Nykolausá/ ktory ono secte począł/ a wedle mniemánia wielu ich był ten z Dyakonow/ o ktorych mowi Łuk. w dźie.

E Temu kthoryby przez ducha Bożego y wiárę zwyćiężył grzech/ śmierć y piekło/ y nie wrocił sie do pirwszych vczynkow/ Krystus da pożywać drzewa żywotá/ to iest samego siebie ktoż

ry iest żywotem/ tho iest ożywi go/ y nápełni rádością y pociechą

ryby zwyćiężył/dam ieść z drzewá żywotá/ktore ieſt w posrzodku [F] sadu Bożego.

F To ieſt/Kościołá.

8. A Aniołowi kościołá Smirneńſkiego nápiſz: Ty rzeczy mowi pierwſzy y oſtátni/ktory byl vmárły y żywie.

9. Znam spráwy twoie/y vćiſk/y vboſtwo (ácz ieſtes bogáty) y bluźnierſtwo tych ktorzy ſie powiedáia być [G] Żydmi/a nie ſa/ale ſa bożnica ſzatáńſka.

G To ieſth/ludem Bożym.

10 Nic ſie nie boy tych rzeczy ktore maſz cierpieć/oto wrzući dyabel niektore z was do ćiemnice/abyſćie byli doświádczeni/á będźiećie mieć vćiſk [H] dźieſiáci dni: Bądź wierny áż do śmierći/a damći korone żywotá.

H To ieſt/przez má ły cżás.

11 Ktory ma vcho/niechay ſłucha co Duch mowi kościołom: Ktoby zwyćiężył/nie będźie obrażon [I] od wtorey śmierći.

I Pierwſza śmierć ieſt kthora ná nas przychodźi dla grzechu od ktorey wiernı przez Krystuſá bywaią zbáwieni/á wtora śmierć należy niewiernikom ktorzy wiecznie będą potępieni z Szátháném y z Anioły iego.

12 Przytym nápiſz Aniołowi kościołá Pergámeńſkiego: Ty rzeczy mowi ten ktory ma miecz oboſtrony y oſtry.

13 Wiemći vczynki twoie/á gdźie mieſzkaſz/to ieſt/gdźie ieſt ſtolica ſzatáńſka/ [K] a iż trzymaſz imie moie/y nie zaprzałeś ſie wiáry moiey/áni w onych dniách ktkore Antypás świadek moy wierny zabit ieſt v was/ gdźie ſzátan mieſzka.

K Żáleca ſtátecżność ich w wierze iż nie ſtrwożyli ſobą w onym wielkim prześladowániu.

14 Ale mam przećiwko tobie trochę/iż tám maſz ty ktorzy dźierżą náukę Bałáámowę* / ktory vczył Bálaká/áby wrzucił zgorſzenie przed ſyny Izráelſkie / żeby iedli z tych rzeczy ktore bywaią bálwánom ofiárowáne/ y áby [L] nieczyſtości ſie dopuśćili.

* 4. Mo. 24. v. 14. y 15. v. 1.

L Práwie tu Duch świety oznáymuie y wyraża obyćiáie ſług Antykryſtá dźiśieyſzego.

15 Tákże też maſz ty ktorzy trzymáią náukę Nykoláitow/ co mam w nienawiśći.

16 Vpámiętay ſie/bo gdźieby ináczey/ przyidę na ćie rychło/ y będę walczył z nimi mieczem vſt moich.

17 Ktory ma vcho/ niech ſłucha tego co Duch mowi kościołom: Themu ktoryby zwyćiężył / dam ieść z oney ſkrytey [M] mánny/y dam mu [N] kámyk bialy / y ná kámyku imię [O] nowe nápiſane/ktorego nikt nie zna/ [P] iedno ten ktory ie bierze.

M Ciytay v Janá káp. 6. y w Pſálm. 105. v. 40.

N Ten vpominek dawano zapáśnikom y ſtermierzom á tu Krystus obiecuie dáć ſámego ſiebie.

O Tho imie ieſtći nowe względem ciáłá/ale nie względem Bogá/á to imie znáczy cokolwiek o dobrodźieyſtwach Krystuſowych może być rzeczone.

P Żaden nie wie iáko ieſt wielka dobroć / mądrość / y możność Páná náſzego/ iedno then ktory ieſt náucżony przez ducha S. 1. Kor. 12.

18 Nápiſz też Aniołowi kościołá Tyátyreyſkiego: Ty rzeczy mowi Syn Boży/ktory ma oczy iáko płomień ognıowy/ á ktorego nogi podobne ſa moſiądzowi.

19 Wiemći vczynki twoie/y miłość/y [Q] poſługowanie/y wiárę/y ćierpliwość twoie/y spráwy twoie/y oſtátnie rzeczy więtſze niż pierwſze.

Q To ieſt / około vbogich.

20 Ale mam trochę przećiwko tobie/ iż niewieśćie [R] Jezabeli/ktora ſie mieni być Prorokinią/dopuſzczaſz vczyć y zwodzić ſługi moie/ aby ſie nieczyſtości dopuſzczali/y iedli z tych rzeczy ktore bálwanom bywaią ofiárowane.

1. Krol. 16. v. 31.

R Tym przezwiſkiem rozumie każdego zwodźićiela y fałſzywego Proroká.

21 Y dałem iey cżás áby ſie vpámiętáłá od złości ſwoich/ ale nie pokutowáłá.

22 Oto ia porzucę ią ná [S] łoże/y ty ktorzy z nią cudzołoſtwa ſie dopuśćili w vćiſk wielki / ieſliby ſie nie vpámiętali z vczynkow ſwoich.

S To ieſt/ná pokoy ktory ieſt przeklęty/bo przez toże pokoy ſie rozumie w piśmiech.

23 A ſyny iey potrácę śmiercią/y poznáią wſzytki kościoły iżem ia ieſt then ktory badam ſie nerek y ſerc/y dam káżdemu z was wedle vczynkow iego.

1. Sám. 16. v. 7. Pſálm. 7. v. 10. Jere. 11. v. 20. y 17. v. 10.

24 A wam mowię drugim Tyátyreńczykom/ktorzykolwiek nie máią they náuki/áni poznali [T] głębokości ſzátáńſkich/iáko powiedáią/ nie włożę na was inego brzemienia.

T Thák názywáli ſwoie błędy iáko by ſie w nich záś káto poznánie głębokie rzeczy Bożkich/iáko dźiś czynią Nowokrzćeńcy.

25 A wſzákże tego ſie dźierżćie co máćie/ áż przyidę.

26 Abowiem ieſliby kto zwyćiężył/ y záchował áż do końca vczynki moie/ [U] dam mu zwierzchność [V] nád pogány.

U Pſálm. 2. v. 9.

V To ieſt/będą pány wſzythkich rzeczy przez Krystuſá.

27 Y będźie ie rządźił laſką żelázną/y iáko náczynia gliniane będą ſkruſzeni.

28 Jákom ia też wźiął od Oycá mego/y dam mu [X] gwiázdę záránną.

X Obiecuie wiernym ſámego ſiebie dáć/y zowie ſie záránną gwiázdą.

29 Kthory ma vcho/niechay ſłyſzy co Duch mowi kościołom.

Kápitu. 3.

1. Nápomina kościoły niektore ku prawdźiwemu wyznániu wiáry/y ku cżynności.

1. Nápiſz Aniołowi kościołá ktory ieſt w Sárdźiech: To mowi ten ktory ma ſiedm duchow Bożych/y ſiedm gwiázd: Wiem vczynki twoie/iż ieſt ſławá że [A] żywieſz/á leś vmarł.

A Żywy kościoł ieſt gdy ná kſztałt dobrego drzewá podáwa owoce dobre/ A thu mowi przećiwko wſzem obłudnym/ ktorzy ſie thák ſpráwuią iákoby ich Bog nie widźiał / y myſli ich nie był świádom.

2. Bądź cżuyny/á vtwirdź drugie rzeczy ktore pomrzeć máią/abowiemem nie nalazł vczynkow thwoich zupełnych przed Bogiem.

3. Pámiętay tedy coś wźiął y ſłyſzał/ á tak zácho/

*Wyſſey.16.v.15.
1.Tes.5.v.2.
2 Piotr.3.v.10.

á ták záchowywáy y pokutuy. A *ie- 17
ſli czuć nie bedźieſz/ przyide do ćiebie
iáko złodźiey/ á nie zrozumieſz któ-
rey godźiny przyide do ćiebie.

4. Jednák maſz kilká imion też w Sár- 18
dźiech/ kthore nie pokalały ſzat ſwo-
ich/ przeto beda zemna chodźić w bia-
łych ſzátach/ ábowiem godni ſa.

5. Ktoby zwyćiężył/ then bedźie oble- 19
czon w ſzáty białe/ á nie wymáże i-
mienia iego † z kſiąg żywotá/ ale bede
wyznawał imie iego przed Oycem
moim/ y przed Anioły iego.

6. Kto ma vcho/ niech ſłyſzy co Duch 20
mowi kościołom.

† Filip.4.v.3.
Niżey.20.v.12.
y 21.v.27.

7. A piſz Aniołowi kościołá Filáde- 21
fijeńſkiego: To mowi ſwiety y pra-
wdźiwy on * ktory ma klucz [B] Dawi-
dow/ kthory otwiera á żaden nie zá-
myka/ zámyka á żaden nie otwiera.

8. Wiem vczynki twoie: Otom po- 22
ſtáwił przed toba drzwi otworzone/
á żaden nie może ich zámknąć / bo
maſz nieiáką moc/ y zachowáles ſło-
wo moie/ ánis ſie záprzał imienia mo
iego.

9. Oto [C] podam ty ktorzy ſa z bożnice
ſzátáńſkiey/ tho ieſt/ ty ktorzy ſie po-
wiedáia być Żydmi/ á nie ſa/ ále kłá-
máia/ Oto przymuſze ie przyść/ y kłá-
niać ſie przed nogámi twemi/ y wie-
dźieć iżem ćiebie vmiłował.

10. Abowiemes záchował ſłowo [D] ćier-
pliwości moiey/ ia thęż ćiebie wybá-
wie z ćżaſu pokuſy co przyidź ma ná
wſzytek świát/ ku doświadczeniu o-
bywátelow ziemie.

11. Otho ide rychło/ trzymay co maſz/
áby żaden nie wźiął korony twoiey.

12. Jeſliby kto zwyćiężył/ vczynie to á-
by był ſłupem w kościele Bogá moie-
go/ áni z niego iuż wyndźie/ y ná-
piſze ná nim imie Bogá mego/ y imie
miáſtá Bogá mego/ to ieſt nowego
Jeruzálem/ ktore zſtąpiło z nieba od
Bogá mego/ y imie moie nowe.

13. Kto ma vcho/ niech ſłyſzy co Duch
mowi kościołom.

14. A Aniołowi kościołá Láodyceń-
ſkiego napiſz: To mowi Amen świá-
dek on wierny y prawdźiwy/ [E] pocza-
tek ſtworzenia Bożego.

15. Znam ſpráwy twoie/ iżeś nie ieſt á-
ni [F] zimny áni goracy/ Boże day á-
byś był żimny/ ábo [G] goracy.

16. A ták ponieważeś [H] letni/ á nie ży-
mny/ áni goracy/ wyrzuce ćie z vſt
moich.

17. Abowiem powiedaſz: Jeſtem bo-
gáty/ y zbogáćiłem ſie/ á w żadney rze
czy niedoſtátku nie ćierpie/ á nie wieſz
iżeś nędzny/ mizerny/ y vbogi/ y ſle-
py/ y nági.

18. Rádzeć ábyś [I] kupił v mnie złotá w
ogniu doświádczonego/ żebyś był
bogatym/ y ſzat białych abyś ſie przy-
obłekł/ żeby ſie nie okázowała ſromo-
tá nágości twoiey/ á pomaż wodką
oczy twoie ábyś widźiał.

19. [K] Ja ktorekolwiek miłuie/ ty kárze
y náucżam/ ruſzże ſie y vpámiętay.

20. Oto ſtoie v drzwi y kołáce/ ieſliby
kthо vſłyſzał głos moy/ y otworzył
drzwi/ wnide do niego/ y bede z nim
wieczerzał/ á on zemna.

21. Jeſliby kto zwyćiężył / dam mu ſie-
dźieć zemna ná ſtolcu moim/ iákom ia
też zwyćiężył/ y ſiedzę z Oycem moim
ná ſtolcu iego.

22. Kto ma vcho/ niech ſłyſzy co Duch
mowi kościołom.

Kápitułá 4.

Widzenie Máieſtatu Bożego/ wystáwio-
nego ode cżterzech zwierząt/ y ode dwudźie-
ſtu ſtárſzych y cżterzech.

1. Potym widźiał/ á oto [A] drzwi otworzone w
niebie/ á głos pierwſzy kto-
rym ſłyſzał iako trąby mo-
wiącey zemna / rzekł: Wſtąp ſam/ á
pokażeć ty rzeczy ktore muſzą być po-
tym.

2. Natychmiaſt tedy byłem záchwy-
con od Ducha/ á oto ſtolec był poſtá-
wion ná niebie / á niektory na ſtolcu
ſiedźiał.

3. A ten ktory ſiedźiał/ poyzrzeniem
był podobny kámieniu Jáſpiſowemu
y Sárdynowemu / á wſzędy około
ſtolcá była [B] tęcza/ poyzrzeniem po-
dobna Smáragdowi.

4. A wſzędy około ſtolcá było ſtolcow
cżterzy á dwádźieśćiá/ á ná ſtolcach
widźiałem dwádźieśćiá y cżterzech [C]
ſtárſzych ſiedzących/ obleczonych w
ſzáthy białe/ y máiących ná głowách
swych korony złote.

5. A z ſtolcá wychodźiły [D] łyſkáwice/
y gromy/ y głoſy/ á ſiedm lámp ogni-
ſtych goráiących przed ſtolcem/ ktore
ſa ſiedm duchow Bożych.

6. Było też przed ſtolcem [E] morze ſkłá
ne podobne Kryſztałowi/ á w poſ-
rzodku y wſzędy około ſtolcá cżwo-
ro zwierząt

1 Obłudnych wzy
wa ku pokućie / á
Ezáiaſz vczy iáko
to złoto kupić ma-
my ká.55. mowiąc
Ktorzy nie maćie
śrebrá kwápćież
ſie/ kupćie/ á iedz-
ćie/ podáćież/ kup-
ćież bez żadnego
frymarku wino y
mleko/ á co o winie
y mleku styſſyſz/
toż o złocie rozu-
miey/ gdźie tu zło-
tho znáczy ſłowo
Boże ſczyre/ y o-
gniem Duchá świę-
tego dobrze wypłá-
wione.
2 Przyp.3.v.13.
Żyd.12.v.5.

A Niebo ieſtći fi-
gurá Kościołá / á
drzwi otworzone
znáczą obiáwienie
táiemnic Bożych.
B Kościoł Boży
ieſt zewſząd obto-
czony pokoiem pra
wdźiwym w ſum-
nieniu wiernych /
á ten pokoy znáczy
ſie tu przez Tęczą
ktora Noemu by-
łá daná ná znák
pokoiu y przymie-
rza.
C Pátryárchowie/
Prorocy y Apoſto
łowie/ ná koniec y
wſzyſcy wierni kto
rzy pod tą pewną
liczbą ſie rozumie-
ią/ A przez korony
rozumie ſie tho iż
wierni bedą kro-
lować z Kryſtuſem Pánem/ á ſzá-
thy białe dawáią
znáć o czyſthoſci y
ſczyroſci ich.
D Tu rozumie ſło-
wo Boże kthore
pod czás ieſt iáko
piorunem/ gdy od
rzuca y potępia:
pod czás gromem
gdy ſtráſzy / groźi/
y náucza/ roſkázu-
iąc ty rzeczy ktore
ſą ćiáłu przećiw-
ne/ á pod czás gło
ſem gdy ćieſzy.
E Tu dawa znáć o
bárzo obfitym po-
znániu prawdy /
ktorą Kryſtus od
oycá wźiąwſzy vży-
cża kościołowi swe
mu.

Dom Dawidow ieſt kościoł w kto-
rym krolnie ſam Pan Jezus Kry-
ſtus / y do niego przyimuie kogo
chce / á kogo chce odrzuca.

C W Grec. ſtoi Dá
ie/ Gdźie rozumie
ią ma im náznáczyć
vrząd kthoregoby
pilnowali.

D Tho ieſt / bytes
ták cirpliwym iá-
ko ia po ſwoich
wiernych chcę.

E Od ktorego po-
cżątek máią wſzyt
ki rzeczy ſtworzo-
ne.

F Nie práwie ie-
ſteś przećiwny sło
wu memu / y o-
wſzem ná nie przy
zwalaſz zwierzch-
nym obyczáiem.

G To ieſt / ſtáteczny w wierze / á ná
pełnony miłoſćią y dobremi vczyn-
kámi.

H To ieſt / obłudni:
á tákowi ludźie dla
zwierchnich ſpraw
nie máią być ná-
zwáni práwie go-
rącemi / przetho iż
prawdźiwa gorą-
cość / to ieſt / wne-
thrzna y ducho-
wna dáleko ieſth
od nich / á záſie dla
nie ſczyrey y obtu-
dney wiáry ich / nie
mogą być názwá-
ni prawie zimny-
mi / iż nie iawnie
gánią ſłowá Bo-
żego / á będąc ſlepy
mi / rozumieią o ſo-
bie iákoby wierny-
mi bić mieli.

F Tu sie rozumieią wßyscy wierni ktorzy státeczńie stoią przy prawdzie / a nie może sie to stosować cźterem Ewánielistam / iáko pospolicie prostacy wykłádáią / á dla tego sie iemu cźworo źwierzat okázáło / áby sámi wierni kthorzy są po wßytkim świecie właśnie sie rozumieć mogli.

G Oczy znáczy rozumienie / á dawa znać iż wierni tylko sámi widzą y znáią Bogá y prawde iego / á drudzy są zaślepieni.

H Krystus iestći lwem z pokolenia Judá / iáko mocny volyßiß / á tak ci są iemu podobni ktorzy stárego cźłowieká z sprawámi iego zwłokßy nowego oblekli / ktory bywa odnowion ku poznániu y wyobrażeniu tego ktory go stworzył.

I Cielec iestći bydle ku ofiárom náznáczone przez ktorego sie rozumie vmartwienie y ofiárá / gdiż sie wierni Pánu ofiárują záprzawßy sámych siebie y vkrzyżowawßy ciáło swe z pożądliwościámi iego.

K Wierni máią oblicze cźłowiecze / ábowiem w nich iest mądrość świętych / przez ktorą oni wßythki rzeczy ku dobremu obracáią.

L Jáko Orzet iest ptak chwytáiąc y lecąc wysoko / y gniazdo máiąc ná wysokich opokach / tákże y wierni káżdą rzecz przez wiárę ku dobremu chwytáią w Krystusie / ktory iest onym węgielnym kámieniem nádźieie máiąc / á choć ießcze żywą w ciele ná thym świecie / iednák sercem swym w niebie mießkáią. M Ty skrzydła znácźą / wiárę / miłość / sprawiedliwość / y prawdę / ktoremi wierni bywáią dáleko od rzeczy świetskich oddaleni / y przychodzą do odpocźynienia Bożego. A Ty księgi znácźą to wßytko co Pan spráwił y obiáwił / áby ludźie y sámego y wolą iego poználi / á dworákim sią sposobem Pan obiáwił / przez stworzenie świátá y w pismiech świętych / á ty księgi są w prawicy iego / przeto iż wyrozumienie ich od niego sámego bywa dáne komu raczy / gdyż cźłowiek sam z siebie w rzecźách Boskich iest slepym / á práwie nic nie poymuie / Dla tego thu mowi że są zapieczętowáne / y dobrze obwárowáne kilkiem pieczęci / tho iest / dekretem Bożym ktory przed wieki postánowił / iż żaden nie może tych ksiąg cźytáć / tho iest / mieć wyrozumienie ich oprocź Duchá Krystusowego.

ro F źwierzat pełnych G oczu z przodku y z tyłu.

7. A pierwsze źwierze było podobne H Lwowi / á wthore źwierze podobne I Cielcowi / á trzecie źwierze miało oblicze iáko K cźłowiek / á cźwarte źwierze podobne L Orłowi lecącemu.

8. A to cźworo źwierząt káżde z nich miáło po M sześći skrzydeł wkoło / á wewnątrz były pełne oczu / we dnie y w nocy bez przestánku mowiąc: Swięty / swięty / swięty Pan Bog wszechmogący / kthory był / y iest / y przyidźie.

9. A gdy ony źwierzętá dawáły chwałę / y cześć / y dźięk cźynienie / temu ktory siedźiał ná stolcu / y żywie ná wieki wiekow.

10 Vpadáli cźtherzey á dwádźieśći stárszych przed onym ktori siedźiał ná stolcu / y chwałę dawali żywiącemu ná wieki wiekow / y zarzucali korony swe przed stolec / mowiąc:

11 Godźienes Panie wźiąć chwałę / y cześć / y moc / ábowiemeś ty stworzył wßythki rzeczy / á dla woley twoiey zstáły sie / y stworzone są.

Kapitułá 5.

1. O Księgach zápieczętowánych y otworzonych przez báránká. 8. Chwáły ktore mu dawáią ony cźworo źwierząt / ze cźtermi y dwudźiestem stárszych dla ich zbáwienia / y inßych dobrodźieystw od niego wźiętych.

1. A Záthymem widźiał ná prawicy tego ktory siedźiał ná stolcu A księgi nápisáne wewnątrz y zwierzchu / zápieczętowáne siedmią pieczęćią.

2. Y widźiałem Aniołá mocnego / ktory głosem wielkim opowiedał: Ktoż iest godźien otworzyć księgi / y odiąć pieczęći ich?

3. A żaden nie mogł áni w niebie / áni ná ziemi / áni pod ziemią otworzyć ksiąg / áni ná nie pátrzył.

4. Jam tedy bárzo płákał / iż żaden nie był náleźion godnym áby otworzył y cźytał księgi / áni ná nie pátrzyć.

5. Thedy ieden z stárszych rzekł mi: Nie płácź / otho zwyćiężył on Lew z pokolenia Judá plemie Dawidowe / áby otworzył księgi / y odiął ich siedm pieczęći.

6. A tákem pátrzył / á oto miedzy stolcem y cźtermi źwierzethy / y miedzy stárszemi báránek stoiąc iáko zabity / máiąc siedm rogow / y oczy siedm / ktorzy są siedm duchow Bożych / posłanych ná wßytkę ziemię.

7. Ten przyszedł / y wźiął księgi z práwice tego ktory ná stolcu siedźi.

8. A gdy wźiął księgi / ony cźworo źwierząt y oni cźterzey á dwádźieśći stárszy vpádli przed báránkiem / máiąc káżdy B Arfy y báńki złote pełne kádzenia / ktore są modlitwy świętych.

9. Y záśpiewáli nową pieśń mowiąc: Godźienes wźiąć księgi / y otworzyć pieczęći ich / ábowiem zábit iestes / y odkupiłeś nas Bogu przez krew twoię / ze wßytkiego pokolenia / y ięzyká / y ludu / y narodu.

10 Y cźyniłeś nas Bogu nászemu Krolmi y Kápłany / y będźiem krolowáć ná ziemi.

11 Thedym pátrzył / y słyszałem okolo stolcá / y źwierząt / y stárszych / głos wielá Aniołow / ktorych było tysiąc kroć sto tysięcy / y dźieśięć kroć sto tysięcy.

12 Mowiących głosem wielkim: Godźien iest báránek on zábithy wźiąć moc / y bogáctwá / y mądrość / y śiłę / y cześć / y chwałę / y błogosłáwieństwo

13 A wßelkie stworzenie ktore iest ná niebie / y ná ziemi / y pod ziemią / y w morzu / y wßytki rzeczy ktore w nich są / słyszałem mowiące: Siedzącemu na stolcu y Báránkowi niech będźie błogosłáwieństwo / y cześć / y chwała / y moc / ná wieki wiekow.

14 A cźworo źwierząt mowiły: Amen. A cźterzey y dwádźieśćia stárszy vpádli ná oblicze swoie / y chwałę dáwáli temu ktory żywie ná wieki wiekow.

B Ty Arfy znáczą duchowne śpiewánia y wesele / á báńki złothe są sercá wiernych / y to bárzo kosztowne y miłe przed Bogiem / á z tego náczynia to iest / z serca pochodzą modlitwy kthore sie znáczą przez rzeczy wonne / A obacźsie tu że cźi wßyscy máią Arfy y báńki / gdyż iedná z tych rzeczy nie może być bez drugiey / bo y zgodne ono śpiewánie y wesele bez modlitwy być nie może / á zásie modlithwa prawdźiwa bez onego wesela duchownego.

Kapitu. 6.

Nieszcze-

A To ieſt/ á wá ktory znáczy wßythki wierne/ á ci wołáią głosem wielkim wzywáiąc nieumieiętnych ku poznaniu thaiemnic Bożych/ gdiż wierni z wielką chućią prágną áby wßyſcy byli vczeſtniká mi rzeczy niebieſkich y woley Bożey.

B Ci ſą Apoſtołowie y pirwßy zwołennicy Zach. 10. á ſą biali/ to ieſt/ oczyśćieni y vſpráwiedliwieni przez Krystuſá ktorego oni noßą/ tho ieſt/ wyznawáią.

C To znáczy ſercá Apoſtołow z ktorych Pan wyſtrzelił ſłowo ſwoie ktore piſmo zowie ſtrzałámi/ á co tu powiedamy o Apoſtołech/ ićiągá ſię y ná wßitkich Miniſtry wierne ſłowá Bożego.

D Ten ieſt figurá okrutnikow ktorzy świete wyznawce Krystuſowe zámordowali/ y práwie brodźili we krwi ſpráwiedliwych.

E Ten ieſt Cżart ktory ieſt wodzem wßytkich okrutnikow.

F To ieſt/ od Páná bez ktorego woley nie może nic Szátan przeciw kośćiołowi Bożemu.

G To znáczy fałßywe náuki y odßćzepieńſtwá/ á ná tym koniu też Szátan ſiedźi/ od ktorego pochodzą fałeßne náuki/ y błędy/ y kłamſtwá.

H To ieſt fałßywe/ przez ktore rozumiemy rozſądek przewrotny. 1. Tym. 4.

I Ten głos ieſt wßech prawdźiwych Miniſtrow Bożych/ á tu ten głos mowi koniowi wronemu y themu ktory ná nim ſiedźi áby ſię ſtrzegł rozſądku przewrotnego y fałßywego wykłádu piſm świętych/ A tu pßenicá znáczy nowy teſtáment/ á ieczmień ſtáry: Przipomina też trzy korce ieczmienia/ dawáiąc znáć iż piſmá ſtárego zákonu ſą dłuższe y trudnieyße niż nowego/ á wßákże oboygá iednáż ieſt cená: gdyż w oboygu iednáż ieſt práwdá ktorą ſię znáczy przez ten groß/ á przez wino y oley rozumie ſię ßczyre ſłowo Bożey przez ten groß/ á przez wino y oley rozumie ſię ßczyre ſłowo Bożeſe. K W Grec. ſtoi Chenix/ ktorą miárę dawano ná ieden dźień robotnikom ábo ſługom. L Ten groß ważył trzy große monety Polſkiey y kilká pieniędzy. M W Greck. ſtoi Zielony/ á ten koń ieſt figurą wßytkich pokrytych y obłudnych ludźi y Antykrystow/ nád ktoremi ſiedźi śmierć á piekło idźie zá nimi/ to ieſt/ ſą ná wieczne potępienie ſkázáni. N Dawa znáć o wielkiey liczbie tych ktorzy od Antykrystá bywáią zámordowáni rozmáitheмi mękámi/ á na wiecey o tych ſię rozumie/ ktorzy mieczem fałßywey náuki bywáią zábici/ ktorych nie rowno więtßa ieſt liczbá niż tych ktorzy mieczem poginęli.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez cżterzy konie rozmáitey ſierśći/ gdy otworzono cżterzy pieczęći ksiąg. 9. Wołánie męczennikow y odpocżynienie/ gdy otworzono piątą pieczęć. 12. Znáki okázáne ná niebie y ná ziemi/ gdy otworzono ßoſtą pieczęć.

1. ZAthymem pátrzył gdy otworzył Báránek pierwßą z pieczęći/ y ſłyßałem A iedno ze cżterzech zwierząt/ mowiące iákoby głos gromu: Chodź á ogláday.

2. Vyzrzałem tedy/ á oto B koń biały/ á then ktory ná nim ſiedźiał/ miał C łuk/ y dáná mu ieſt koroná/ y wyßedł zwyćiężáć áby zwyćiężył.

3. A gdy otworzył wtorą pieczęć/ ſłyßałem wthore zwierzę mowiące: Chodź á ogláday.

4. Y wyßedł drugi koń D rydzy/ á temu ktory ná nim E ſiedźiał F dano ieſt áby odiął pokoy z ziemie/ áby iedni drugie zábijáli/ á dan mu ieſt miecz wielki.

5. A gdy otworzył trzećią pieczęć/ ſłyßałem thrzećie zwierzę mowiące: Chodź á ogláday. Pátrzyłem tedy/ á oto koń G wrony/ á ktory ná nim ſiedźiał/ miał H ſzále w ręce ſwoiey.

6. Y ſłyßałem I głos w pośrzodku cżworgá zwierząt mowiąc: K Cwierć pßenice zá L groſz/ á trzy ćwierći ieczmienią zá groſz/ á nie czyń ſzkody oleiowi y winu.

7. A gdy otworzył cżwartą pieczęć/ ſłyßałem głos cżwarthego zwierzęcia/ mowiąc: Chodź á ogláday.

8. Tedym pátrzył/ á oto M płowy koń/ á tego ktory ſiedźiał ná nim imię było śmierć/ á piekło ſzło zá nią/ y dáná ieſt im moc nád N cżwartą cżeśćią ziemie/ áby mordowáli mieczem/ y głodem/ y śmiercią/ y P zwierzętami ziemſkiemi.

9. Potym gdy otworzył piątą pieczęć/ widźiałem pod Q oltharzem dußе tych ktorzy zábici byli dla ſłowá Bożego/ y dla świádectwá ktorego bronili.

10. Y wołáły głoſem wielkim mowiąc: Pokiż Pánie ktory ś ieſt świety y práwdźiwy/ nie ſądźiſz y nie R mśćiſz ſię krwie náſzey/ nád tymi ktorzy mieſzkáią ná ziemi?

11. Tedy dáne ſą káżdemu ſzáty białe/ y powiedźiano im áby odpocżywáli ieſzcże przez máły cżás/ áżby ſię thęż ná pełnili towárzyſze ich y brácia ich/ ktorzy máią być zábici iáko y oni.

12. Zátymem weyzrzał gdy otworzył S ſzoſtą pieczęć/ oto T trzęſienie ziemie wielkie zſtáło ſię/ á V ſłońce było cżarne iáko wor włoſiany/ á X księżyc zſtał ſię iáko krew.

13. Y Y gwiázdy z niebá vpáły/ iáko figowe drzewo porzuca niedoyrzáłe figi ſwe/ gdy od wiátru wielkiego zátrzęſione bywá.

14. A niebo Z vſtąpiło iáko kſięgi zwinione/ á wſzelká gorá y wyſpy z ſwoich mieyſc AA przeniesione ſą.

15. A krolowie ziemie/ y kſiążętá/ y bogáći/ y rotmiſtrze/ y mocarze/ y wſzyſcy ták ſłudzy iáko y wolni pokryli ſię w iámy/ y w ſkáły gor.

16. Y rzekli goram y ſkálam: Vpáśćie ná nas/ y zákryćie nas od oblicża thego ktory ſiedźi ná ſtolcu/ y od gniewu báránká.

17. Abowiem przyſzedł dźień on wielki/ A ktoż ſie oſtáć może?

Rozdźiał 7.

1. Wielka liczbá wybránych/ ktorzy zácho-
wáni będą od pomſty Bożey. 13. Chwałá ich y pociechá.

1. ZAthymem widźiał cżterech A Aniołow ſtoiących ná cżterech węgłoch ziemie/ á oni B trzymáią cżtery wiátry ziemie/ áby nie wiał wiátr ná ziemię/ áni ná morze/ áni na żadne drzewo.

2. Y widźiałem Aniołá wſtępuiącego z ſłońcá od wſchodu/ ktory miał pieczęć Bożą żywego/ y wołał głoſem wielkim do cżterech Aniołow/ ktorym dano ieſt áby ſkrzywdźili ziemię y morze.

3. Mowiąc: Nie krzywdźćie ziemie ani morzu/ ani drzewom/ áż ſługi Bożego ſzáty ná czołách ich opiecżętuiemy.

4. I ſłyßałem liczbę zapieczętowánych/ ktorych było ſtá czterdźieſtá y cztyry tyſięcy zapieczętowánych ze wſzech pokolenia ſynow Izráelſkich.

5. Z pokolenia Judá dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Ruben dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Gad dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych.

6. Z pokolenia Aſer dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Neftalim dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Manaſſes dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych.

7. Z pokolenia Symeon dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Leui dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Iſſachar dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych.

8. Z pokolenia Zábulon dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Joſef dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych. Z pokolenia Beniámin dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych.

9. Potym widźiałem/ á oto C rzeſz wielká/ ktorą żadny nie mogł policzyć/ z wſzech narodow y pokolenia y ludu y języków/ ſtoiących przed ſtolcem y przed obliczem báránká/ odźiani w ſzáty białe/ y palmy w rękách ich.

10. Y wołáły głoſem wielkim mowiąc: Zbáwienie Bogu naſzemu ſiedźiącemu ná ſtolcu/ y báránkowi.

11. Y wſzyſcy Aniołowie ſtáli dokoła ſtolcá y ſtárſzych y cżterech zwierząt/ y vpádli przed ſtolcem ná oblicze ſwe/ y pokłonili ſię Bogu.

12. Mowiąc: Amen. Błogoſłáwieńſtwo y chwałá y mądrość y dźiękczynienie y cześć y moc y máieſtát Bogu naſzemu ná wieki wiekow. Amen.

13. Y odpowiedźiał ieden ze ſtárſzych/ mowiąc do mnie: Ci ktorzy ſą odźiani w ſzáty białe/ ktorzy ſą y ſkąd przyſzli?

14. Y rzekłem mu: Panie mój/ ty wiesz. I rzekł mi: Ci ſą ktorzy przyſzli z wielkiego ućiſku/ y wyprali ſzáty ſwe/ y wybielili ie we krwi Báránkowej.

15. Dlátego ſą przed ſtolcem Bożym/ y ſłużą mu dniem y nocą w ſwiątnicy ſwoiey. A ſiedźiący ná ſtolcu mieſzkáć będźie nád nimi.

16. Nie będą łákomić ani pragnąć więcej/ ani ich będźie bić ſłońce/ ani żadny upał.

17. Bo Báránek ktory ieſt uprzed ſtolcem/ będźie ich páſł/ y będźie ich prowádźił do żywych źrzodeł wod/ y otrze Bog wſzelką łzę z oczu ich.

Rozdźiał 8.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez ſiedmiu Aniołow trąby ſwe trąbiących/ gdy otworzono ſiedmą pieczęć. 7. Gdy pierwſzy trąbił. 8. Gdy wtory trąbił. 10. Gdy trzeći trąbił. 12. Gdy cżwarty trąbił.

1. A Gdy otworzył pieczęć ſiedmą/ ſtáło ſię milczenie w niebie/ iáko przez pułgodźiny.

2. I widźiałem ſiedmiu Aniołow/ ktorzy ſtoią przed Bogiem/ y dáno ieſt im ſiedm trąb.

3. Y przyſzedł drugi Anioł/ y ſtánął przed ołtárzem/ máiąc kádźidło złote/ y dáno mu ieſt kádzenie wiele/ áby dał modłámi wſzech ſwiętych ołtárzowi złotemu/ ktory ieſt przed ſtolcem.

4. I wyſzło kádzenie z modłámi ſwiętych z ręki Aniołá przed Bogá.

5. Y wźiął Anioł kádźidło/ y nápełnił ie ogniem z ołtárzá/ y wrzucił ie ná ziemię/ y ſtáły ſię głoſy y gromy y błyſkánie y trzęſienie ziemie.

6. Y ſiedmiu Aniołow/ ktorzy mieli ſiedm trąb/ ſpráwiło ſię áby trąbili.

7. Y pierwſzy trąbił/ y ſtáło ſię grad y ogień zmięſzány z krwią/ y wrzucony ieſt ná ziemię/ y trzeći dźiał ziemie ſpłonął/ y trzeći dźiał drzew ſpłonął/ y wſzelká trawá zielona ſpłonęła.

8. Y drugi Anioł trąbił/ y iáko gorá wielká ognią pałąca wrzucona ieſt w morze/ y ſtáło ſię trzeći dźiał morzá krwią.

9. Y umárło trzeći dźiał ſtworzeń/ ktore mieli żywot w morzu/ y trzeći dźiał okrętow zginęło.

10. Y trzeći Anioł trąbił/ y ſpádła z niebá wielká gwiázdá pałąca iáko pochodnia/ y ſpádła ná trzeći dźiał rzek y ná źrzodłá wod.

11. A imię gwiázdy mowi ſię Piołun/ y trzeći dźiał wod ſtał ſię piołunem/ y wiele ludźi umárło od wod/ bo ſą gorzkie.

12. Y cżwarty Anioł trąbił/ y porażony ieſt trzeći dźiał ſłońcá/ y trzeći dźiał księżyca/ y trzeći dźiał gwiázd/ áby ſię zćmił trzeći dźiał ich/ y dnia trzeći dźiał nie świećił/ y nocy podobnie.

13. Y widźiałem/ y ſłyßałem głos iednego Orłá lećiącego ſrzodkiem niebá/ mowiącego głoſem wielkim: Biádá biádá biádá mieſzkáiącym ná ziemi/ dla innych głoſow trąb trzech Aniołow/ ktorzy ieſzcże trąbić będą.

Rozdźiał 9.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez piątego Anioła trąbiącego/ gdy otworzono studnią przepáſći. 13. Gdy ſzoſty trąbił.

1. A Piąty Anioł trąbił/ y widźiałem gwiázdę z niebá ſpádłą ná ziemię/ y dáno ieſt jej klucz studni przepáſći.

2. Y otworzyła studnią przepáſći/ y wyſzedł dym z studni iáko dym z pieca wielkiego/ y zćmił ſię ſłońce y powietrze od dymu ſtudni.

3. Y z dymu wyſzły ſáránthy ná ziemię/ y dáná ieſt im moc iáko moc ſkorpionow ziemſkich.

4. Y rzeczono im áby nie krzywdźili trawy ziemſkiej/ ani żadney zieloności/ ani żadnego drzewá/ ále tylko ludźi ktorzy nie máią pieczęći Bożey na czołách ſwoich.

5. Y dáno im ieſt áby nie zábijáli ich/ ále áby ich trapili przez pięć miećięcy/ á męká ich iáko męká od ſkorpiona/ gdy ſię ukłádzie człowiekowi.

6. A w tych dniách będą ludźie ſzukáć śmierći/ y nie nálezą ią/ y będą pragnąć umrzeć/ y uciecze ſmierć od nich.

7. A podobieńſtwá ſáránthow podobne koniom gotowym do bitwy/ y ná głowách ich iáko korony podobne złotu/ y oblicza ich iáko oblicza ludzkie.

8. Y mieli włoſy iáko włoſy niewieſt/ y zęby ich iáko lwie byłi.

9. Y mieli pancerze iáko pancerze żelázne/ y głoſ ſkrzydeł ich iáko głoſ wozow końmi wielu biegących do bitwy.

10. Y mieli ogony podobne ſkorpionom/ y żądła w ogonách ich/ y moc ich ieſt áby krzywdźili ludźi przez miećięcy.

11. Y mieli ná ſobie krolá Anioła przepáſći/ ktorego imię po Żydowſku mowi ſię Abadon/ á po Greckú ma imię Apollyon.

12. Jedno Orłowe ieſt ſmutne/ oto idą dwá inne Orłowe potym.

13. Y ſzoſty Anioł trąbił/ y ſłyßałem głos z cżterech rogow ołtárzá złotego/ ktory ieſt przed obliczem Bożym.

14. Mowiący do ſzoſtego Anioła/ ktory trąbił: Rozwiąż cżterech Aniołow ktorzy ſą związáni nád rzeką wielką Eufrátes.

15. Y rozwiązáni ſą cżterzy Aniołowie/ ktorzy ſą ná godźinę/ y dźień/ y miećięc/ y rok/ áby zábili trzeći dźiał ludźi.

16. A liczbá woyſk końſkich dwádźieśćie tyſięcy tyſięcy/ bo usłyßałem liczbę ich.

17. Y ták widźiałem konie w widźeniu/ y ktorzy ſiedźieli ná nich/ mieli pancerze ogniſte/ y hyácynthowe/ y ſiárczyſte/ y głowy koni iáko głowy lwie/ y z ich gárdeł wychodźi ogień y dym y ſiárká.

18. Od tych trzech plag zábity ieſt trzeći dźiał ludźi/ od ognia/ y od dymu/ y od ſiárki/ ktory wychodźił z gárdeł ich.

19. Bo moc koni w gárdłách ich y w ogonách ich ieſt/ bo ogony ich podobne wężom/ y głowy mieli/ y ſą nimi ſzkodźą.

20. A ſzácunek ludźi ktorzy nie zábici ſą od tych plag/ áni ſię odwrocili od dzieł rąk ſwoich/ áby nie oddawáli cześći złym duchom/ y bałwánom złotym/ y ſrebrnym/ y miedźianym/ y kámiennym/ y drewnianym/ ktore ani widźieć/ ani ſłyßeć/ ani chodźić mogą.

21. Ani ſię odwrocili od zábobonow ſwoich/ áni od cżárownic ſwoich/ áni od ſwego ſmrodliwego obcowánia/ áni od kradzieży ſwoich.

Rozdźiał 10.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez Aniołá ſtoiącego na morzu y na ziemi/ gdy trąbił. 5. Gdy przyſiągał. 8. Gdy mu dano ksiąg do ſpożycia.

1. A Widźiałem drugiego Anioła mocnego ſzedłszego z niebá/ obłokiem odźianego/ y tęcza była ná głowie ſwoiey/ y oblicze ſwe iáko ſłońce/ y nogi ſwe iáko ſłupy ognia.

2. Y w ręce ſwoiey mał książkę otworzoną/ y poſtáwił prawą nogę ſwą ná morzu/ á lewą ná ziemi.

3. Y zawołał głoſem wielkim/ iáko lew ryczy/ y gdy zawołał/ ozwáły ſię ſiedm gromow głoſy ſwoimi.

4. Y gdy ozwáły ſię ſiedm gromow głoſy ſwoimi/ chćiałem piſáć/ y uſłyßałem głos z niebá mowiący do mnie: Zápieczętuy to co ſiedm gromow powiedźiało/ y nie piſz tego.

5. Y Anioł ktorego widźiałem ſtoiącego na morzu y na ziemi/ podniosł rękę ſwą ku niebu/

6. Y przyſiągł przez Tego ktory żyie ná wieki wiekow/ ktory ſtworzył niebo y to co w nim ieſt/ y ziemię y to co w niej ieſt/ y morze y to co w nim ieſt/ iż czás nie będźie więcej.

7. Ale w dźień głoſu ſiedmego Anioła/ gdy będźie trąbił/ y dokonáne będźie tháiemnice Bożey/ iáko on ſwoim ſługám prorokom opowiedźiał.

8. Y głos ktory ſłyßałem z niebá/ mowił do mnie ieſzcże/ y rzekł: Idź/ weźmi książkę otworzoną z ręki Aniołá ſtoiącego na morzu y na ziemi.

9. Y poſzedłem do Anioła/ mowiąc mu áby mi dał książkę. I rzekł mi: Weźmi y pożri ią/ y ſkorzy brzuch twoy/ ale w uſtách twoich będźie ſłodka iáko miod.

10. Y wźiąłem książkę z ręki Aniołá/ y pożárłem ią/ y była w uſtách moich ſłodka iáko miod/ y gdym ią pożárł/ ſkorzał ſię brzuch moy.

11. I rzekł mi: Trzebá ci ieſzcże prorokowáć o wielu ludźiách y narodách y językách y krolách wielu.

Rozdźiał 11.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez dwá świádki/ ktorzy prorokowáli/ y zábici byli/ y ożyli. 7. Gdy ſiedmy trąbił.

1. A Dano mi trzćinę podobną kiyu/ mowiąc: Wſtáń/ y zmierz ołtárz Bożą/ y ludźi ktorzy w nim modłę odprawuią.

2. Ale ſámego dworu ktory ieſt zewnątrz świątnicy/ wyrzuć precz/ y nie mierz go/ bo dány ieſt poganom/ y miáſto ſwięte będą podeptáć miećięcy cżterdźieſtá y dwá.

3. Y dám dwom ſwiádkom moim/ á będą prorokowáć dni tyſiąc dwieśćie y ſześćdźieſiąt/ odźiani w wory.

4. Ci ſą dwie oliwy/ y dwie świécy ktore przed Bogiem ziemi ſtoią.

5. Y ktoby chćiał im ſzkodę uczynić/ ogień wychodźi z gárdeł ich/ y pożárł nieprzyiáćioły ich/ y ktoby chćiał im ſzkodę uczynić/ ták ma być zábit.

6. Ci máią moc zámknąć niebo/ áby nie padał deſzcz w dźień prorokowánia ich/ y máią moc nád wodámi/ áby ie obrocili w krew/ y áby uderzyli ziemię wſzelką plágą/ ilekroćby chćieli.

7. A gdy dokonáią ſwiádectwá ſwego/ Zwierzę ktore wychodźi z przepáſći/ uczyni woyná z nimi/ y zwycięży ie/ y zábije ie.

8. Y trupy ich będą leżáć ná ulicy miáſtá wielkiego/ ktore mowi ſię duchownie Sodomá y Egipt/ gdźie y Pan ich ukrzyżowán ieſt.

9. Y będą widźieć trupy ich niektorzy z ludu y z pokolenia y z języków y z narodow dni trzech y połowicy/ y trupow ich nie dadzą położyć w grobie.

10. A mieſzkáiący ná ziemi będą ſię weſelić nád nimi/ y będą ſię cieſzyć/ y dáry ſobie poſyłáć/ bo dwá te proroki dokuczyły mieſzkáiącym ná ziemi.

11. Y po trzech dniách y połowicy wſtąpił duch żywy od Boga w nie/ y ſtánęły ná nogách ſwoich/ y bárzo ſtráſzny ſtrach ogárnął ludźi ktorzy ie widźieli.

12. Y uſłyßeli głos wielki z niebá mowiący do nich: Wſtąpćie ſem. Y wſtąpili do niebá w obłoku/ y widźieli ie nieprzyiáćioły ich.

13. Y w onę godźinę ſtáło ſię trzęſienie ziemie wielkie/ y dźieſiąty dźiał miáſtá upádł/ y zábito w trzęſieniu ziemie ſiedm tyſięcy imion ludźkich/ y inni ſię zlękli/ y dáli chwałę Bogu niebieſkiemu.

14. Drugie Orłowe ſmutne minęło/ oto trzeće Orłowe prędko idźie.

15. Y ſiedmy Anioł trąbił/ y ſtáły ſię głoſy wielkie w niebie mowiące: Krolowánie ſwiátá tego ſtáło ſię Pánu naſzemu y Chrystuſowi iego/ y będźie krolował ná wieki wiekow.

16. Y cżterzy Starſzowie ktorzy przed Bogiem ſiedzą ná ſtolcách ſwoich/ vpádli ná oblicze ſwe/ y pokłonili ſię Bogu.

17. Mowiąc: Dźiękuiemy ći Panie Boże wſzechmocny ktory ieſteś y ktory byłeś/ iż wźiąłeś moc twoią wielką/ y krolowałeś.

18. Y rozgniewáły ſię narody/ y przyſzedł gniew twoy/ y czás umárłych ſądzić/ y dáć zápłátę ſługám twoim prorokom y ſwiętym/ y tym ktorzy boią ſię imienia twego/ małym y wielkim/ y zátrácić tych ktorzy zátrácáią ziemię.

19. Y otworzony ieſt kośćioł Boży w niebie/ y widźiána ieſt ſkrzynia przymierzá jego w kośćiele jego/ y ſtáły ſię błyſkánie y głoſy y gromy y trzęſienie ziemie y grad wielki.

Rozdźiał 12.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez niewiáſtę/ ktorá porodźiła ſyná/ y przez ſmoká/ ktory ią chćiał pożárć. 7. Gdy Michał z Aniołámi ſwoimi walczył z ſmokiem. 13. Gdy ſmok ſię gniewał na niewiáſtę.

1. A Známię wielkie ſtáło ſię w niebie/ niewiáſtá odźiána ſłońcem/ y księżyc pod nogámi jej/ y na głowie jej korona z dwánaśćie gwiázd.

2. Y będąc brzemienną/ wołáła w bolu y w męce porodu ſwego.

3. Y ſtáło ſię drugie známię w niebie/ y oto ſmok wielki ognią pałący/ ktory miał głow ſiedm/ y rogow dźieſięć/ y na głowách ſwoich ſiedm korun.

4. Y ogon jego ſtrącił trzeći dźiał gwiázd niebá/ y rzucił ie ná ziemię/ y ſmok ſtánął przed niewiáſtą ktorá miáła porodźić/ áby gdy porodźi/ pożárł dźiecię jej.

5. Y porodźiła ſyná płci męſkiej/ ktory ma páſć wſzyſtkie narody rządem żelázną rękáwicą/ y porwáne ieſt dźiecię jej do Boga y do ſtolcá jego.

6. A niewiáſtá uciekła ná puſtynię/ gdźie ma miáſto ſporządzone od Boga/ áby ią tám żywiono dni tyſiąc dwieśćie y ſześćdźieſiąt.

7. Y ſtáła ſię woyná w niebie/ Michał y Aniołowie jego walczyli z ſmokiem/ y ſmok walczył y Aniołowie jego.

8. Y nie przemogli/ ani ſię miáło miejſce ich więcej w niebie.

9. Y wrzucony ieſt ſmok wielki/ wąż ſtáry/ ktory ſię zowie Dyábeł y Szátan/ ktory zwodzi wſzytki ziemię/ wrzucony ieſt/ mowię/ ná ziemię/ y Aniołowie jego z nim wrzuceni ſą.

10. Y uſłyßałem głos wielki mowiący w niebie: Teraz ſtáło ſię zbáwienie y moc y krolowánie Bogu naſzemu/ y władzá Chrystuſá jego/ bo wrzucony ieſt ſkárżyciel bráci naſzych/ ktory ie ſkárżył przed Bogiem naſzym dniem y nocą.

11. A oni zwyćiężyli go dla krwie Báránkowej/ y dla ſłowá ſwiádectwá ſwego/ y nie miłowáli dusze ſwoich áż do ſmierći.

12. Dlátego weſelcie ſię niebá y mieſzkáiący w nich. Biádá ziemi y morzu/ bo zſtąpił dyábeł do was/ máiąc gniew wielki/ wiedząc iż mało czáſu ma.

13. Y gdy ſmok ſpoźrzał iż wrzucony ieſt ná ziemię/ prześladował niewiáſtę ktorá porodźiła dźiecię płci męſkiej.

14. Y dáne ſą niewieśćie dwie ſkrzydłá orłá wielkiego/ áby ſię uniosła ná puſtynię do miáſtá ſwego/ gdźie ią żywią przez czás y czáſy y połowicę czáſu od oblicza węża.

15. Y wylał wąż z gárdłá ſwego po niewieśćie wodę iáko rzekę/ áby ią rzeká uniosła.

16. Y ratowała ſię ziemia niewieśćie/ y otworzyła ziemia gárdło ſwe/ y połknęła rzekę ktorą wylał ſmok z gárdłá ſwego.

17. Y rozgniewał ſię ſmok ná niewieśćie/ y poſzedł áby uczynił woyná z oſtátkámi náſienia jej/ ktorzy zachowuią przykázánia Boże/ y máią ſwiádectwo Jeſu Chrystuſowe.

18. Y ſtánął ná piáſku morſkim.

Rozdźiał 13.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez zwierzę wychodźące z morzá/ ktore ſię rozgniewało ná ſwięte. 11. Gdy drugie zwierzę wychodźiło z ziemie/ ktore ſię rozgniewało ná ſwięte.

1. A Widźiałem zwierzę wychodźące z morzá/ ktore miáło rogow dźieſięć/ y głow ſiedm/ y na rogách jego dźieſięć korun/ y na głowách jego imiona bluźnierſkie.

2. Y zwierzę ktore widźiałem podobne było lámparcie/ y nogi jego iáko niedźwiedźie/ y gárdło jego iáko gárdło lwie/ y dał mu ſmok moc ſwą/ y ſtolec ſwoy/ y władzą wielką.

3. Y widźiałem iáko by jedna z głow jego ſmiertelnie była rániona/ y rána ſmiertelna jego uzdrowiała/ y dźiwowáło ſię wſzytko ziemſkie zwierzę.

4. Y pokłonili ſię ſmokowi ktory dał władzą zwierzęciu/ y pokłonili ſię zwierzęciu mowiąc: Kto podobny zwierzęciu? Kto może walczyć z nim?

5. Y dáno mu ieſt usta mowiące wielkie y bluźnierſkie/ y dáno mu ieſt áby czynił przez cztyrdźieſtá y dwá miećięcy.

6. Y otworzyło uſtá ſwe ku bluźnierſtwu przeciw Bogu/ áby bluźnierſtwo czyniło ná imię jego/ y ná przybytek jego/ y ná mieſzkáiące w niebie.

7. Y dáno mu ieſt áby uczynił woyná z ſwiętymi/ y zwyćiężył ie/ y dáno mu ieſt władzą nád wſzelkim pokoleniem/ y ludem/ y językiem/ y narodem.

8. Y pokłonią ſię mu wſzyſcy mieſzkáiący ná ziemi/ ktorych nie ieſt napiſáne imię w kśiędze żywotá Báránká zábitego od ſtworzenia ſwiátá.

9. Jeſli kto ma uſzy/ niechay ſłyßy.

10. Jeſli kto w niewolą/ w niewolą idźie/ jeſli kto mieczem zábije/ mieczem mu być zábitemu. Tu ieſt cierpliwość y wiárá ſwiętych.

11. Y widźiałem drugie zwierzę wychodźące z ziemie/ y miáło rogow dwá podobne Báránkowi/ y mowiło iáko ſmok.

12. Y wſzelką władzą pierwßego zwierzęcia czyni przed nim/ y przywodźi ziemię y mieſzkáiące w niej áby pokłonili ſię pierwßemu zwierzęciu/ ktorego uzdrowiała rána ſmiertelna jego.

13. Y czyni známiá wielkie/ áż y ogień czyni ſpádáć z niebá ná ziemię przed ludźmi.

14. Y zwodzi mieſzkáiące ná ziemi dla známion ktore mu dáno ieſt przed oblicznością zwierzęcia czynić/ mowiąc mieſzkáiącym ná ziemi áby uczynili obráz zwierzęciu ktore miáło ránę od miecżá/ y ożyło.

15. Y dáno mu ieſt áby dał ducha obrázowi zwierzęcia/ áby y mowił obráz zwierzęcia/ y uczynił áby wſzyſcy ktorzy nie pokłonią ſię obrázowi zwierzęcia/ zábici byli.

16. Y uczyni áby wſzyſcy/ mále y wielcy/ bogáci y ubodzy/ wolni y niewolni/ dáli ſobie známię ná prawą rękę ſwą/ ábo ná czoło ſwe.

17. Y áby nikt nie mogł kupić ani przedáć/ tylko ten ktory ma známię/ imię zwierzęcia/ ábo liczbę imienia jego.

18. Tu mądrość ieſt. Ktoby miał rozum/ niechay policzy liczbę zwierzęcia/ bo ieſt liczbá człowiecza/ á liczbá jego ſześć ſet ſześćdźieſiąt y ſześć.

Rozdźiał 14.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez Báránká ſtoiącego ná gorze Syon/ y przez cztyrdźieſtá y cztyry tyſięcy z nim. 6. Gdy Anioł lećiał ſrzodkiem niebá. 8. Gdy drugi Anioł. 9. Gdy trzeći Anioł. 14. Gdy ſyn człowieczy ſiedźiał ná obłoku. 17. Gdy drugi Anioł wyſzedł z kośćiołá. 18. Gdy drugi Anioł wyſzedł od ołtárzá.

1. A Widźiałem/ á oto Báránek ſtoi ná gorze Syon/ y z nim cztyrdźieſtá y cztyry tyſięcy/ máiących imię jego y imię Ojcá jego napiſáne ná czołách ſwoich.

2. Y uſłyßałem głos z niebá iáko głos wod wielu/ y iáko głos gromu wielkiego/ y głos ktory ſłyßałem iáko głos grzących ná cytrách ſwoich.

3. Y ſpiewáli iáko pieśń nową przed ſtolcem/ y przed cztyrmá zwierzętámi/ y przed Starſzymi/ y nikt nie mogł nauczyć ſię onej pieśni/ tylko ſto cztyrdźieſtá y cztyry tyſięcy ktorzy ſą odkupieni z ziemie.

4. Ci ſą ktorzy ſię z niewiáſtámi nie ſkálili/ bo ſą dziewicámi. Ci ſą ktorzy idą za Báránkiem ktorykolwiek idźie. Ci ſą odkupieni z ludźi/ pierwße owoce Bogu y Báránkowi.

5. Y w uſtách ich nie ieſt nálezion fałß/ bo ſą bez winy przed ſtolcem Bożym.

6. Y widźiałem drugiego Anioła lećiącego ſrzodkiem niebá/ máiącego ewángelią wieczną/ áby ią opowiedźiał mieſzkáiącym ná ziemi/ y wſzelkiemu pokoleniu y ludowi y językowi y narodowi.

7. Mowiącego głoſem wielkim: Bogá bójcie ſię y dáycie mu cześć/ bo przyſzła godźina ſądu jego/ y pokłońcie ſię Temu ktory ſtworzył niebo y ziemię y morze y zdroie wod.

8. Y drugi Anioł poſzedł zá nim mowiąc: Upádł upádł Babilon ów wielki/ ktory napoił wſzytkie narody winem gniewu ſmiertelnego cudzołoſtwá ſwego.

9. Y trzeći Anioł poſzedł zá nimi mowiąc głoſem wielkim: Jeſli kto pokłoni ſię zwierzęciu y obrázowi jego/ y przyjmie známię ná czole ſwym ábo ná rękách ſwoich/

10. Y on będźie pił z winá gniewu Bożego/ ktore ieſt nálewáne nieſkáżone w kubku gniewu jego/ y będźie mękámi ſtráſznemi trápiony w ogniu y ſiárce przed oblicznością Aniołow ſwiętych/ y przed oblicznością Báránká.

11. Y dym mąk ich idźie ná wieki wiekow/ y nie będą mieli odpocżynienia dniem y nocą ci ktorzy pokłonili ſię zwierzęciu y obrázowi jego/ y ktokolwiek przyjął známię imienia jego.

12. Tu cierpliwość ſwiętych ieſt/ ktorzy zachowuią przykázánia Boże y wiárę Jeſu.

13. Y uſłyßałem głos z niebá mowiący do mnie: Napiſz: Błogoſłáwieni umárli ktorzy w Pánu umieráią odtąd. Ták mowi Duch/ áby odpocżęli od prác ſwoich/ bo uczynki ich idą zá nimi.

14. Y widźiałem/ á oto obłok biały/ y ná obłoku ſiedźiał podobny ſynowi człowieczemu/ máiący ná głowie ſwoiey korunę złotą/ y w ręce ſwoiey koſę ſtrzáłą.

15. Y drugi Anioł wyſzedł z kośćiołá/ wołáiąc głoſem wielkim do ſiedźiącego ná obłoku: Puść koſę ſwą/ y żni/ bo przyſzła godźina żniwá/ bo ſpłowiáło żniwo ziemie.

16. Y puścił ſiedźiący ná obłoku koſę ſwą ná ziemię/ y ziemia ſpłowiáła.

17. Y drugi Anioł wyſzedł od ołtárzá/ máiący władzą nád ogniem/ y zawołał głoſem wielkim do tego ktory mał koſę ſtrzáłą ſtrzáłą/ mowiąc: Puść koſę ſwą ſtrzáłą/ y zbierz grona winnicy ziemie/ bo ſą dojrzałe winogrona jej.

18. Y puścił Anioł koſę ſwą ná ziemię/ y zbrał winnicę ziemie/ y wrzucił ią do wielkiey práſy gniewu Bożego.

19. Y wytłoczono práſę zá miáſtem/ y wyſzła krew z práſy áż do uzdy końſkich/ przez tyſiąc ſześć ſet ſtádiow.

Rozdźiał 15.

1. Mießczeńćia przywiedźione przez ſiedmiu Aniołow ſiedm plag ſtátecznych máiących/ gdy otworzono ſiedm miſ złotych. 2. Gdy ſtoiący ná morzu ſzklánym. 5. Gdy otworzono świątnicę przybytku ſwiádectwá.

1. A Widźiałem známię inne w niebie wielkie y dźiwne/ ſiedmiu Aniołow máiących ſiedm plag oſtátecznych/ bo w nich dokonáł ſię gniew Boży.

2. Y widźiałem iáko by morze ſzklánę zmięſzáne z ogniem/ y ktorzy zwyćiężyli zwierzę y obráz jego/ y známię jego/ y liczbę imienia jego/ ſtoiących ná morzu ſzklánym/ mieli cytry Boże.

3. Y ſpiewáli pieśń Mojżeſzá ſługi Bożego/ y pieśń Báránkową/ mowiąc: Wielkie y dźiwne ſą ſpráwy twoie Panie Boże wſzechmocny/ ſprawiedliwe y prawdźiwe ſą drogi twoie krolu ſwiętych.

4. Kto ſię nie ulęknie Pánie/ y nie uwielbi imienia twego? Bo ty ſám ieſteś ſwięty/ bo wſzyſcy pogánie przyidą y pokłonią ſię przed

C Tho Słońce iest Krystus/od ktorego sa postáni zá czásow náßych prawdziwi náuczyćielowie/á niektorzy tu rozumieią przez Aniotá tego ktory tych oſtáteczných wiekow napierwey byt od Páná náßego Jezu Krysta postan ku oznaymieniu prawdy iego/ wßak o nim wßyscy wiedzą.

D Słowo Boże y wiáre prawdziwą.

E To wołánie iest vprzeyme á ſtáteczne wyznánie prawdy ták głosem iáko piſántem.

F Czytay wyżßey w wierßu 1.v.2.

G Jákoby rzekł/ Wy nieprzyiáćiele Bożyßaleyćie iáko chcećie/iednák nie bedźiećie mogli záwßćiągnąć Duchá Bożego/áj my wybránym Bożym oznaymiemy prawde/ á iżby oni wierząc iey/byli zápieczętowáni.

H Bogá tylko wie iáka iest liczbá wiernych iego/á tu pod tą pewną liczbą rozumie ſie nie zliczona wielkość/ o ktorey my nic pewnego nie mamy.

I Pokolenie Dán przeſtąpiono.

od wſchodu C ſłońcá/ máiacego D pieczęć Bogá żywego/ktory E wołał głosem wielkim ku cżtherem Aniołom/ 15
kthorym dano iest F ſzkodźić źiemi y morzu.

Mowiąc: G Nie ſzkodzćie áni źiemi/áni morzu/áni drzewam/áż zápieczętuiemy ſługi Bogá nászego ná cżelech ich.

Y ſłyſzałem liczbę zápieczętowánych/ H ſto y cżterdźieśći y cztery tyſiące były zápieczętowáne/z wſzelkiego pokolenia ſynow Izráelſkich.

Z pokolenia Juda dwánaśćie tyſięcy zápieczętowánych/ Z pokolenia Ruben dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych/ Z pokolenia Gád dwánaśćie tyſięcy zapieczętowanych.

Z pokolenia Aſſer dwánaśćie tyſięcy zapieczętowanych/ Z pokolenia Nephtali dwánaśćie tyſięcy zapieczętowánych/ Z pokolenia Mánaſſe dwánaśćie tyſięcy zápieczętowánych

Z pokolenia Symeon dwánaśćie tyſięcy zapieczętowanych/ Z pokolenia I Lewi dwánaśćie tyſięcy zápieczętowanych/z pokolenia Iſaſchár dwánaśćie tyſięcy zápieczętowánych.

Z pokolenia Zabulon dwánaśćie tyſięcy zápieczętowánych/ Z pokolenia Joſef dwánaśćie tyſięcy zapieczętowanych/ Z pokolenia Beniámin dwánaśćie tyſięcy zápieczętowánych

Potym mem pátrzył/á oto było zgromádzenie wielkie/ktorego nie mogł nikt zliczyć/ze wſzech narodow/y pokolenia/y ludźi/y iezykow/ktorzy ſtali przed ſtolcem/y przed obliczność ścia bárankà/ obleczeni w ſzáty białe/á pálmy w ręku ich.

Y wołali głosem wielkim mowiąc: Zbáwienie iest od Bogá nászego ktory ſiedźi ná ſtolcu/y od bárankà.

A wſzyſcy Aniołowie ſtali wſzędy około ſtolcá/y ſtárſzych/y cżworgá źwierząt/ y vpádli przed ſtolcem ná oblicże ſwe/y chwałę dáli Bogu.

Mowiąc: Amen/ dobrorzeczenie/ y chwałá/y mądrość/y dźiękcżynienie/cześć/y moc/y ſiła Bogu nászemu ná wieki wiekow/ Amen.

Y odpowiedźiał mi ieden z ſthárſzych/ mowiąc mi: Ci ktorzy ſą obleczeni w ſzáty białe/ ktorzyż ſą/y ſkąd przyſzli?

K Tu Jan S. iest figurą tych ktorzy nie ſą świádomi táiemnic Bożych.

Y rzekłem mu: K Pánie ty wieſz. Y powiedźiał mi: Ci ſą ktorzy przyſzli z vćiſku wielkiego/y omyli ſzáty ſwo-
ie/y L pobielili ie we krwi báránkowey.

Á przeto ſą przed ſtolcem Bożym/ y ſłużą mu we dnie y w nocy w kośćiele iego/á then ktory ſiedźi ná ſtolcu będźie mieſzkał z nimi.

* Nie będą dáley łáknąć/ áni będą więcey prágnąć/áni ná nie ſłońce vderzy/áni żadna gorącość.

Abowiem báránek ktory iest w pośrzodku ſtolcá/ będźie ie páſł/ y będźie ie prowádźił do żywych źrzodeł wod/ † y otrze Bog wſzeláką łzę z oczu ich.

Kapitu. 8.

1. Otworzenie ſiedmi pieczęći. 3. Modlithwy świętych ofiárowáne. 5. Niepogody poruſzone od thegoż Aniołá. 6. Siedm Aniołow z trąbámi. 13. Troiákie nießczęśćie opowiedźiáne przez Aniołá.

Záthym gdy otworzył ſiodma pieczęć/zſtało ſie milczenie ná niebie/iákoby A puł godziny.

Y vyzrzałem ſiedm onych Aniołow kthorzy ſtoią przed Bogiem/ á dáne im ſą ſiedm trąb.

Tedy drugi Anioł przyſzedł/y ſtánął przed oltarzem/ máiąc kádźilnicę złotha/ á dano mu wiele kádzenia/ áby B ofiárował z modlitwami wſzech świętych ná oltarzu złotym/ ktory iest przed ſtolcem.

Y wſtąpił dym kádzenia z modlitwámi świętych z ręki Aniołá do oblicżności Bożey.

Potym wźiął Anioł kádźilnicę/ y nápełnił ią C ogniem z oltarzá/ y porzucił ná źiemię/ y D zſtały ſie głoſy/ y gromy/y łyſkáwice/y trzeſienia źiemie

A ſiedm Aniołow kthorzy mieli ſiedm trąb/ nágotowáli ſie áby trąbili.

E Pierwſzy tedy Anioł zátrąbił/ y F zſtał ſie grad y ogień zmieſzáne ze krwią/y zrzucone ſą ná źiemię/á trzecia cześć drzew ſpalona iest/y wſzelkie ſiano źielone ſpalone iest.

Potym wtory Anioł zátrąbił/á iákoby wielka G gorá ogniem pałáiąca zrzucona iest H w morze/ y zſtáłá ſie I krwią trzecia cześć morzá.

Y pozdychałá thrzecia cześć rzeczy ſtworzonych/ kthore były w morzu/ dußе

L Oczyſćieni ſą wiárą przez krew Krystuſowe.
* Eza.49.v.10.
† Eza.25.v.8.
Mißey.21.v.4.

A Mißey kápit. 20. vstyßym o pokoiu tyſiącá lat/ ktory ſie thu rozumie przez milczenie puł godźiny/á wyrozumienie tego iest iż wierni przez niemáły cżás wolniey ßyć będą y w pokoiu/á ludźie rozmiłuią ſie prawdy gdy związan będźie Smok wielki/ o ktorym mißey vstyßyß.

B Tho iest/ Jezus Krystus ktory ofiáruie Bogu modlitwy nąße.

C Ten ogień znáczy łaſke Bożą ktorą bywamy oczyśćieni/iáko v Ezái ańá w káp.6.

D Gdy ſie okázuie tá łáſká Bożą/ wßcżynáią ſie trwogi dźiwne dla tego iż ſię iey niepobożni sprzećiwiáią/to iest/gdy prawdá Bożą bywa obiáwioną.

E Ten Aniot znáczy Apoſtoły y wßytki wierne Miniſtry kthorzy zá nich byli.

F Tymi słowy znáczi ſie niezbożność/ gwałtowne okrućieństwo/ y zámordowánie/ ktorym poginęli niewierni Zydowie ktorzy nie przyięli náuki Apoſtolſkiey/ tákże też y pogáni ktorzy ſie rozumieią przez trzećią cześć źiemie/ drzew/ y ſiáná ſpalone/ bo co ſie w nich zdáło być źielonym/ ogień niepobożności wßytko pożárł.

G Tá gorá iest figurą Szátháná y kſiążąt niewiernych.

H To iest/ miedzy narody áby ie podußczył przećiwko wiernym/á trze-

I To iest/ niewier-

cia cześć morzá znáczy niewierne y odrzucone. ni zámordowáli wierne.

K duſze máiacych/ y trzecia czeſć L o/ kretow poginęła.

10 Tedy Anioł trzeći zátrabił/ y ſpá/ dła z niebá M gwiazdá wielka / ná kſztałt pochodniey goráiaca/ y vpa/ dłá ná N trzecią część rzek/ y ná źrzo/ dłá wod.

11 A imie gwiazdy ieſt rzeczono Pio lyn/ Obrocilá ſie tedy trzecia część wod w piołyn/ á wiele ludźi pomarło od O wod/ iż ſie były gorzkiemi zſtały.

12 Potym czwarty Anioł zátrabił/ y P vderzoná ieſt trzecia część ſłońca/ y trzecia część mieſiacá/ y trzecia część gwiazd/ ták iż záćmioná ieſt trzecia część ich/ y dniá áby nie świecił/ y no cy tákże.

13 Y pátrzyłem á vſłyſzałem Aniołá lecącego w poſrzodku niebá / á on rzekł głoſem wielkim: Q Biádá/ biá dá/ biáda mieſzkáiącym ná ziemi od inych głoſow traby trzech Aniołow ktorzy zátrabią.

Kapitu. 9.

1. Ná trąbienie piątego y ſzoſte Aniołá ſzárańcza wychodźi z ſtudniey przepáśći. 14. Rozwiązáni ſą czterey Aniołowie / á ci ſami postáni ku karániu złych ludźi.

1. TEdy piąty Anioł zátrabił y widziałem gwiazdę ktorą A ſpadłá z nieba ná ziemię/ á dan ieſt iey klucz ſtudniey przepáśći.

2. Otworzyłá tedy ſtudnię przepá/ śći/ y wſtąpił B dym z ſtudnie iáko dym piecá wielkiego/ y záćmione ieſt ſłońce y powietrze od dymu ſtu/ dniey.

3. Y C wyſzłá z dymu ſtudniey ſzárań cza ná ziemię/ á dana ieſt iey moc/ D iáka máią moc niedźwiadkowie ziem ſcy.

4. A zákázano iey ieſt żeby nie ſzkodźi/ łá E trawie ziemie/ ani żadney rzeczy źieloney/ áni żadnemu drzewu / ale tylko ludźiam F ktorzy nie maią pie/ częći Bożey ná czelech ſwoich.

5. A dano iey ieſt áby ich nie zábijałá/ ále áby byli męczeni G przez pięć mie/ ſiecy / á iżby męczenie ich było/ iáko mę czenie niedźwiadkowe gdy człowie/ ká obrazi.

6. H A thák onych dni ludźie śmierći ſzukáć będą/ ále nie náydą iey/ y będą żądáć vmrzeć/ ále vćiecże śmierć od nich.

7. I A kſztałty ſzárańczey były podo/ bne komom gotowym ku bitwie/ á ná głowach iey były korony podobne zło tu/ y oblicza iey iáko oblicza człowie/ cze.

8. Y miáłá włoſy iáko włoſy niewie/ ście/ á zęby iey były iáko Lwie.

9. Miáłá też pancerze iáko páncerze żelazne/ á głos ſkrzydeł iey iáko tęten wozow / gdy wiele koni zbiegáią ſię ku bitwie.

10 A miáłá ogony podobne niedźwia dkom/ y były żądłá w ogoniech iey/ á moc iey byłá ſzkodźić ludźiam przez pięć mieſięcy.

11 Przytym ma nád ſobą krolá poſtá/ wionego Aniołá przepáśći/ ktoremu imię po Żydowſku K Abbádon/ á po Grecku Apollyon.

12 Biádá iedna przeſzłá/ á oto idą ie/ ſzcze dwie biedy potym.

13 Tedy ſzoſty Anioł zátrabił/ y ſłyſza łem L głos ieden ze czterech rogow ol tarzá złotego/ ktory ieſt przed oczy/ ma Bożemi.

14 Mowiący ſzoſtemu Aniołowi kto/ ry miał trąbę: Rozwiąż onych czte/ rech Aniołow vwiązanych v wielkiey rzeki Eufrates.

15 Rozwiązáni ſą tedy oni czterey An iołowie zgotowáni ná godźinę/ y ná dźień/ y ná mieſiąc/ y ná rok/ áby po/ mordowáli trzecią część ludźi.

16 Y byłá liczba woyſká iezdnego M dwieśćie kroć tyſiąc tyſięcy/ á bowie/ mem ſłyſzał liczbę ich.

17 Tákżem też widźiał N konie w wi/ dzeniu/ y thy ktorzy ná nich ſiedźieli máiąc O páncerze ogniſte/ y Hiácyn/ towe/ y ſiarczáne/ a były głowy koni iáko P lby Lwie / á z gęby ich wycho/ dźił o/

Tákowa będźie trwogá na ſummie niu niewiernych vſthráſzonych ſą/ dem Bożym/ nic pewnego niemáią cych.

I Tu ſie wypiſuią obtudni y nieprzy iáciele wiáry / á ták ieſt iáwne ich opiſánie iż o nich żá den wątpić nie może/ Na przod ſą wáśniwi/ pyſni/ á zwtáſzcza k ſiążę ich dźieſięyſzy Anthy/ krift/ obtudni/ nie czyſći / okruthni / vporni w [illegible]ości/ iá/ wnie ſwo[illegible] nie/ cnot broniący / y ſwoim máiętno/ ściam ták wiele dá/ áiący iż ſie káżdey złości y niecnothy wáżą / Bogá blu/ źniąc/ y ludźi przy/ wodząc k temu iż im ſłużyć muſzą / ná oſtátek ktamli wi y iádowici iáko niedźwiadkowie.

K To ieſt / Gubią cy/ á tenci ieſt Szá tan krol wſzech ſy now pychy / iáko Job mowi 41. Ká/ á biádá thym kto/ rzy tákowemu kro lowi ſłużą.

L Dawa znáć iż Krystus roſkázuie wſzythkim ſwoim ſługam áby roz/ wiązali czterech án iołow ktorzy ſą v Eufrates / gdźie rozumie aby wier/ ni Miniſtrowie iá wnie á ſtátecznie/ nie żárty ábo dwor ſtwem iákim mo/ wili przećiw An iołom/ to ieſt tym fáteſznym náuczy/ cielom / ktorzy ſą v rzeki Eufrates/ to ieſt/ ktorzy mie/ ſzkáią w wielkiey obfitości y doſtátku wſzech rzeczy/ y w roſkoſzach/ w ktorych práwie vwiezli/ á gdy ſłowem Bożym z tąd bywáią ru/ ſzeni/ tedy iák ſzalemi tym wiecey ſię bogu przeciwią. M Niezliczo ná liczbá Antykryſtow y obtudnikow záwżdy gotowych ku zátrá/ ceniu wiernych/ o ktorich też mowi w v.19. N Ty konie ſą náuczyćie lowie Antykryſtowi/ á ci ktorzy ná nich ſiedzą/ ſą k ſiążętá niepobo/ żne/ A iż ty konie ſą bez vzdy opiſáne / tedy dawa znáć Duch s. iż nie wtádną imi ći co ná nich ſiedzą/ owſzem od nich bywáią rządzeni/ ták iż p[illegible]d czás y záćne k ſiążętá przez iednego ſpowiednikà bywáią od prawdy odwiedźione. O Then vbior znáczy nieſprawiedli/ wość/ obłudę/ y obrzydłą á mierźioną mądrość ludzką/ A thą zbroią bywáią vzbroieni niewierni pánowie/ ktorzy kwoli Antykryſtowi powſtawáią przeciw Krystuſowi y wiernym ie. P Miáły pierwey też człowieczy/ ále teraz Lwi/ to ieſt/ ſą okrutni/ y mocą ſię bronią/ gdyż im nieſtáwa ſprawiedliwości.

T Obłudni ktorzy ſie zdáli być wier/ nymi pozdychali/ to ieſt/ odſtępuiąc od wiáry.

L T. J. zborow/ co przez boiaźń mąk y vćiſkow odſtąpili od wiáry.

M Przednieyſzy z odſzczepieńcow.

N Ty rzeki ſą ſłowá Boże kto re gdy z nimi zmie/ ſzány bywa piołyn to ieſth / fałſzywa náuká tedy ſie ſta wáią śmiertelne/ nie dla nich ſá/ mych ále dla kta m ſtwá przymieſzáne go.

O To ieſt / od fał/ ſzywey y ſkáżoney náuki.

P Tymi ſłowy da/ wa znáć iż ſie ſekty bárzo rozmnożyły/ przetho iáſność ſłońcá ſprawie/ dliwości / tho ieſt Kriſtuſá/ vmnie/ ſzoná ieſt/ nie ſamá w ſobie / ále wzgle dem ludźi dla kła/ mliwych náuk/ iż też kośćiot mnie/ wiedźiał o Kryſtu ſie niż przed tym/ a iż bárzo málo pra wdźiwych náuczy/ cielow zoſtáło.

Q Ty ſą ſtráſzliwe grozy náprzećiw/ ko odpornym y nie wiernym ludźiom.

A Náuczyćielowie odſzczepieńcy vdá li ſie zá mądroſćią ludzką y źiemſką/ ktora práwie ieſt kluczá do piekłá / á Páwet thą mą/ drość zowie śmier/ ćią do Rzym. 8.

B Náuká fałſzywa ktorą ieſt kośćiot obrażon y záćmion

C O tey ſzárańczey to ieſt / fáteſznych Prorocech maſz v Páwła 1. Tym. 4. 2. Tym. 3. 2. Piotr 3. kápitu.

D Tu ſie okáżuie przyrodzenie obtu dnych ludźi ktorzy pokrycie przeſłá/ dnią wierne/ á iáko niedźwiadkowie ogonem obrażáią. E To ieſt wiernym/ ktorych ſie wiárá źielenieie y kwitnie miłoſćią y ſprawie dliwoſćią. F To ieſt niewiernym / nád ktoremi ma moc Szátan 2. Teſ. 2. G To ieſt / do cżáſu pewnego / á tá męká naſzym zdá/ niem nic inſzego nie ieſt / iedno trapienie ſummienia/ ktorym przez zdrádę oney ſzárańczey byliſmy długo vtrapieni.

dżił ~ ogień/y dym/y siarka.

Od tych trzech zámordowaná iest
R trzecia część ludźi/to iest/od ogniá/
y od dymu/y od siárki/ktore wycho-
dźiły z gęby ich.

A bowiem ich moc iest w S gębie ich/ 9.
y w T ogonach ich/bo ich ogony we-
żom są podobne/ máiąc głowy ktore-
mi szkodzą.

A ini ludźie ktorzy nie są pobici ty- 10
mi plagami/ nie vpámiętáli się od dzi-
czynkow rąk swych/ aby się nie kłaniá
li dyablom/ y * bálwánom złotym/y
srebrnym/y miedźianym/y kámien-
nym/ y drewniánym/ ktorzy ani wi- 11
dzieć mogą/ áni słyszeć/ áni chodźić.

Ani się vpámiętáli od mężoboystw
swoich/ áni od trucizn swoich/ áni
od nieczystości swoich/áni od zło-
dzieystw swoich.

Kapitułá 10.

1. Aniol trzyma ksiązki w ręce/ 10. Kthore Jan ziadł/ á znáczy kończenie świátá. 4. Głosy siedmi gromow zápieczętowáne.

I. Tedym widźiał dru- 1.
giego Aniola mocnego A
zstępuiącego z nieba/ obło-
kiem obleczonego/ B á the-
cza była na głowie iego/ á oblicze ie
go było iako słońce/ á nogi iego iako
C słupy ogniste.

K themu miał w ręce swey D ksiązki 2.
otworzone/ E y postáwił nogę swoię
prawą na morzu/ á lewą ná ziemi.

Y záwołał głosem wielkim/ iako F 3.
lew ryczy/ á gdy záwołał/ mowiły
siedmi G gromow głosy swoie.

A gdy siedmi gromow mowiły gło- 4.
sy swoie/ miałem był nápisáć/ álem
vsłyszał głos z nieba/ mowiąc mi/ *
H Zapieczętuy co mowiły siedmi gro-
mow/ á tego nie pisz.

A Aniol ktoregom widźiał stoią- 5.
cego ná morzu y ná ziemi/ podniosł
rękę swoię ku niebu.

Y przysiągł ná tego ktory żywie 6.
na wieki wiekow/ ktory stworzył nie
bo y to co w nim iest/ y ziemię y to co
w niey iest/ y morze y tho co w nim
iest/ że [1] czásu iuż nie będźie.

Ale we dni głosu Aniołá siodme- 7.
go/ gdy poczńie trąbić/ ma się doko-
náć táiemnicá Bożá/ iáko to oznáy-
mił sługam swoim Prorokom.

A głos ktorym był słyszał z nieba/ 8.
powtore mowił zemną/ y rzekł: Idź
á weźmi ksiązki otworzone ktore są
w ręce Aniola stoiącego ná morzu
y ná ziemi.

Poszedłem thedy do Aniołá/ mo- 9.
wiąc mu aby mi dał ksiązki/ y rzekł
mi: † Bierz/ á K ziedz ie/ y będąc L
gorzkie żołądkowi twemu/ ale w vś-
ciech twych słodkie będą iako miod.

Wźiąłem tedy ksiązki z ręki Anio- 10.
łá/ y ziádłem ie/ y były w vściech mo
ich słodkie iako miod/ ale gdym ie
ziadł/ brzuch moy zstał się gorzkim.

Tedy rzekł mi: M Musisz zásie pro- 11.
rokowáć przed narody y Pogany/
y ięzyki/ y wielem krolow.

Kapitu. 11

1. Roskazánie do Janá áby mierzył kościoł z dwá świádkowie Páńscy zábici od bestyey y potym wstrzęsłem ku chwale. 15. Ná trąbienie siodmego Aniołá Krystus iest wywyższon. 16. A Bog chwalon od dwudźiestu y cżterzech stárszych.

I. Tothym daná mi 1.
iest A trzćina podobna
lasce/ y stánął przy mnie Aniol/ mo-
wiąc: W stań/ á zmierz kosciol Boży
y ołtarz/ y ty ktorzy w nim chwalą.

Ale B sień ktora iest przed kościo- 2.
łem/ wyrzuć precz/ á nie mierz iey/
ábowiem C daná iest poganom/ á D
miásto świętę podepcą przez cżter-
dzieści y dwá miesiące.

Lecz dam ie E dwiemá świádkom 3.
moim/ ktorzy prorokować będą przez
tysiąc dni dwie ście y siedmdźieśiąt/ F
obleczeni w wory.

G Thy są ony dwoie drzewá oliw- 4.
ne/ y dwá lichtarze postháwione
przed obliczności Páná ziemie.

A ieśliby im kto chćiał H szkodźić/ 5.
ogień wychodźi z vst ich ktory pożyr
ra nieprzyiaćiele ich/ ábowiem ieśli
by im kto chćiał szkodźić/ ták musi
być [1] zábit.

Ci máią

† Ezechi. 3. v. 1.

K Jeść ksiegi/ to cżyli pilne á pobożne rozmyślánie słow Bożego.

L Tá gorzkość iest chutliwa y zápáleżywa miłość ku Bogu/ nápełniona gorzkości ná thym świecie/ bo ći ktorzy przy słowie Bożym stoią/ wiele przykrości od niewiernych cierpieć muszą.

M Zá Apostołow było to opowiedáne słowo Boże wszythkim národem y wielem krolow/ álę to ieśćie powtore ma być. Lecz Pan sam wie gdy to być ma/ y przez kogo to vcżynić vmyślił.

A To znáczy słowo Bogá żywego/ wedle ktorego kościoł ma być rozsądzon.

B Tá sień známionuie obłudne ludźi ktorych zdrádá słowem Bożym bywa okázaná y wyrzuconá z kościoła Bożego/ bo sámi się dosyć wyrzucáią gdy ná słowo Boże nie chcą przyzwáláć.

C Tho iest/ Daná iesth obłudnym myśl przewrotna/ pogáńska/ y oddálona od chwały Bożey prawdźiwey.

D To iest/ kościoł Boży/ á o tych miesiącach nie mam nic pewnego cobych thwierdźić miał/ to tylko wiemy że dni będą skrocone dla wiernych o cżym maß Mát. 24.

E Dwá świádkowie znácżą tych wßitki ktorzy świádectwo dáią o prawdźie przećiwko Antykrystowi. F To iest/ niezacż sobie mieć nie będą vbiory kosztowne y zbyteczne/ y stroy ktory sługam Bożym nienależy G Tymi podobieństwy iest oznaymion zacny stan tych ktorzy świádectwo wydawáią prawdźie Bożey/ A przystoynie ztączone są oliwá y lichtarze/ ábowiem gdźie iest oliwá Duchá Bożego/ támże záwżdy iest świátło ćć prawdy iego. H To iesth/ rozumem ludzkim y chytrośćią ie odwodźić od prawdy/ będą zmißczeni od ogniá/ to iest/ od słowá Bożego/ kthore wychodźi z vst ich. I Osądzon/ gdyż osądzonym być słowem Bożym nic inßego nie iest iedno śmierć/ choć má cżey niepobożni rozumieią.

Kodak Color Control Patches
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
© Kodak, 2007 TM: Kodak

O To iest/ powieśći niepobożne/ niecżemne y sprosne á przemierzłe.

R Tho iest/ wßyscy odrzuceni poginęli zezwoliwßy náktamstwo/ y násłádowawßy niecnoty Antykrystowey.

S Powieścią tylko zárażáć mogą.

T W náuce fałßywey.

* Psálm. 115. v. 4. y 133. v. 15.

A Fałßywi náuczyćiele pádáią z nieba/ á prawdźiwi zstępuią/ będąc posłáni od Bogá.

B O tym pátrz wyżßey kápitu. 4.

C To znáczy wielką stárheciność w postugowániu słowá Bożego/ y tudźież chuć zapalcżywą.

D To iest/ osobliwą wiádomość około táiemnic Bożych.

E To iest/ oznáymuie Krystusá na wyspiech y ná ziemi/ ábowiem gdy się ludźie prawdźie poddawáią/ tedy to iest iákoby nogę ná nich postáwili studzy Boży/ ktorzy im słowo iego opowiedáią.

F Słowo boże ktore opowiedáią studzy iego/ iest strásßliwe niepobożnym y cielesnym ludźiom.

G Sądy Boże dla wzgárdzenia słowá iego/ á przez ślepotę rozumie wielu ich/ á thák woyny/ rosterki/ niesnáski/ są práwie iáko gromy Boże/ ktoremi on kárze y gromi ty ktorzy o iego słowo nie dbáią.

* Dániel. 12. v. 7.

H Pan sobie zostáwuie to/ iż komu á ile racży/ oznáymuie przyczyny sądow swoich.

I To iest/ nie thák wielu będą przewodźić niewierni gdi przyidźie siodmy Aniol/ ábowiem oni będą powtćiągnieni z ßáleństwa ich/ A gdy then Aniol przyidź ma/ żaden grzeßny niewierni się o tym pytáć ma.

6. Ci máia moc [K] zámykać niebo á by deszcz nieszedł we [L] dni proroctwá ich / y máia moc nád [M] wodámi / á by ie w krew odmieniáli / y vderzyć [N] ziemie wszeláka plaga ileby kroć chcieli.

7. A gdy dokończa świádectwá swoiego / bestya wstępuiąc z przepáści podniesie walkę przeciwko nim / á zwyćięży ie y podbije ie.

8. Trupi theż ich polega w vlicách miástá wielkiego / ktore iest [O] duchownie rzeczono / Sodomá y Egipth / gdzie theż Pan nasz byl [P] vkrzyżowan.

9. A vyzra ludźie z pokolenia / y z národow / y z ięzykow / y z poganow [Q] trupy ich przez [R] pułczwártá dniá / á nie dádzą trupow ich skłáść w grobY.

10. A obywatele ziemie beda się [S] weselić z nich / y rádować się beda / y vpominki posla iedni drugim / iżci dwá prorocy [T] trapili mieszkáiace ná ziemi.

11. Ale po pułczwártu dniu [V] duch żywotá od Bogá wychodząc / wnidzie w nie / y beda stáć ná nogách swoich / [X] a boiaźń wielka przypadnie ná ty ktorzy ie oglądali.

12. Potym słyszeli glos wielki z niebá mowiąc do nich: Wstąpćie owdzie / A wstąpili ná niebo przez oblok / á ogladali ie nieprzyiaciele ich.

13. A zstáło się ony godziny wielkie [Y] trzęsienie ziemie / á [Z] dziesiata część miástá vpadłá / y pobite sa w onym trzęsieniu ziemie imion ludźi siedm tysięcy / drudzy przestrászeni sa / y dali chwałe Bogu niebieskiemu.

14. Biadá wtora przeszłá / á oto biádá trzecia przyidzie rychło.

15. A ták siodmy Anioł zátrabił / y zstáły się głosy wielkie ná niebie mowiąc: [AA] Krolestwá świátá zstáły się krolestwy Páná nászego / y Krystá iego ktory będzie krolował ná wieki wiekow.

16. Thedy oni czterzey á dwádzieśćiá starszy ktorzy przed oblicznośćia Boża siedzą ná stholcách swych / vpadli ná oblicza swe / y chwale dali Bogu.

17. Mowiąc: Dzięknuiemy tobie Pánie Boże wszechmogący ktory iesteś / ktorys byl / y ktory masz przyść / iżes wźiął moc twa wielka / y krolowales.

18. A rozgniewáli się pogáni / y przyszedł gniew twoy / y czás vmárlych áby byli sądzeni / y ábys oddał zapłátę sługam twoim prorokom y świętym / y thym ktorzy się boią imienia twego małym y wielkim / y ábys zágubił ty ktorzy psuią ziemie.

19. [BB] Tedy otworzon iest kościoł Boży ná niebie / y widźianá iesth skrzyniá przymierza iego w kościele iego / y zstáły się łyskáwice / y głosy / y gromy / y trzęsienia ziemie / y grad wielki.

Kapitu. 12.

1. O niewieśćie brzemienney / ná ktorą czyhał smok. 7. Zwyćięstwo otrzymane przeciwko niemu przez Michálá ku pożytkowi wiernych.

1. A Widźian iesth znák wielki ná niebie / [A] Niewiástá obleczoná [B] słońcem / pod ktorey nogami był [C] księżyc / a ná głowie korona [D] z gwiazd dwunaśćie.

2. A bedąc [E] brzemienna / [F] wołálá [G] boleiąc / y ćięszkości ćierpiała ku rodzeniu.

3. A widźian iest drugi znák ná niebie / á otho [H] smok [I] wielki / [K] rydzy / maiąc [L] siedm głow y [M] rogow dźieśięć / á ná głowach iego [N] siedm koron.

4. A ktorego [O] ogon [P] ciągnął trzecią część gwiazd niebieskich / y [Q] zrzucił ie ná ziemie / y [R] stanął on smok przed niewiástą ktora miała porodzić / aby

[BB] Ty słowá ściągáią się ku pirwszemu przyśćiu Páná nászego / ktory gdy przyszedł w ćiele / raczył niebo otworzyć / ktore iákoby zámknione było / á skoro było otworzone / tedy się skrzyniá przymierza okázáłá / to iest sam Pan Jezus Krystus przez ktorego mamy przymierze y prawdźiwy pokoy z Bogiem / á iáko ná on czás wielkie się zamieszánia / rozruchy / y przećiwieństwá skháży / gdyż świáth nie mogł znosić prawdy Bożey / tákże y teraz dosyć te" bywa / gdy prawdźiwi náucżyćiele prawdę opowiedáią / przećiwko ktorey Antykryst ypomocnicy iego się gwałtownie zástáwuie / co Duch święty ná tym mieyscu rozumie przez tyśiąwice / gromy / y ine tákowe podobieństwá.

A Tu się wypisuie kościoł krześciáński prześladowány od Szátaná / gdźie tu bárzo ći błądzą ktorzy przez niewiástę Pánnę Márya rozumieią.

B Krystusem słońcem sprawiedliwości.

C Wszytki rzeczy doczesne y nietrwałe: ábowiem Kościoł przez Krystusá iest ći dźiedźicem wszytkich rzeczy ktho re Bog poddał pod nogi iego Psál. 8.

D Wszyscy náucżyćielowie prawdźiwi tu się rozumieią / bo Kristus kroluie przez stowo swoie. E Maiąc Krystusa w sobie od nasienia obiecánego / chocia nie ták znácznie iáko pothym byto.

F To wołánie znáczy chuć záprágaiącą ku chwale Bożey y zbáwieniu wszytkich przez Krystusá. G Then bol iest figura wszytkich doległości ktore ćierpią świeći rodząc Krystusá w inych / iáko mowi Páwet do Gál: w 4. co nic inszego nie iest / iedno się vprzeymie stárać áby weń vwierzono. H Tho iest Szátan. I Mocny y hárdy K Okruthny / vkrwáwiony krwią niewinną. L Rozmáithe zdrády y chytrości przećiw prawdźie Bożey. M Wiele krolestw / y krolow / y pánow świátá tego. N Krolnie nád swoimi. O Fałszywa náuká. P Zwiodł niemáło ministrow / ktorzy mieli świecić w kościele iáko gwiazdy. Q Czynił ie ćielesnymi / y nápełnił mądrośćią ziemską. R Z wielkim stárániem zawżdy tego pilnował.

s May Herod Krysthusa zabić skoro sie narodźił / á teraz y záwżdy ná to czyha áby stowo Krystusowe zgłádźił y wiárę wniweczobrocił.

T Káidyć syn iest mężczyzną / ale thu dawa znáć iż ten syn / tho iest Krystus będzie mocny y niezwyćiężony / á tho sie też ściągać może do wiernych ktorzy sie w kościele przez stowo Bożе / mocą Ducha s. rodzą / to iest / bywáią odrodzeni.

V Kościot po wniebowstąpieniu Páná Krystusowym do Bogá sámego sie vćiekał z wozdychániem y z płáczem / oddaliwszy sie od wszech rzeczy świetskich y ćielesnych.

X Odpoczynienie pod pomocą y obroną Bożą.

Y To sie y wedle pisma rozumieć może / ábowiem gdy wierni vćiekáiąc przed Smokiem / choć máiętności swoie vtrácili / iednák ie Pan Bog záwżdy żywi y opátruie.

Z Przez ty dni rozumie sie wszytek czás od thad iáko Pan w niebo wstąpił.

AA Tu dáwa znáć o przećiwieństwie ktbore iest miedzy świętymi y niepobożnymi / á then spor ábo woyná iest vsthawiczna / gdźie wierni po sobie máią Anioły / á niewierni Szátáná y towárzyszе iego / á przez Anioły Michálowe rozumiemy służyre Ministry stowá Bożego / á przez Anioły Smokowe fałszywe Proroki ktorzy z wiernymi ćiężką bitwę wiodą. BB W kościele / gdźie wierni walczą ságáteczным wyznániem dla prawdy / á niewierni klamstwem / zdrádámi / y wszelákim okrućieństwem. CC Zdrady szátáńskie iuż nie mogą nic przećiwko wybranym Bożym / gdy raz służyrą wiárą zwyćiężeni ktorzy ieszcze nie są w stowie Bożym ćwiczeni. DD Dla przesladowánia. EE Do tych ktorzy ieszcze nie są w stowie Bożym ćwiczeni. FF To iest / stowem Bożym. GG O tym maß wyżßey w wier. 6. HH Tá woda iest fałszywa y dyabelska náuká / ktorą szátan wypuścił przeciw kościołowi przez odszczepieńce.

dźić / áby po porodzeniu synа iey s pożárł.

5. Y porodźiłá synа T mężczyznę / ktory miał rządzić wszytki pogány laską żelázną / y záchwyćon iest h syn iey do Bogá / y do stolice iego.

6. A niewiásthа V vćiekłá ná pustynia / gdźie ma X mieysce zgotowáne od Bogá / áby ia tam Y karmili przez Z thysiąc dni y dwieśćie y sześćdźiesiąt.

7. Y zstáłá sie AA bitwá ná BB niebie / Michał y Aniołowie iego walczyli z smokiem / á smok też walczył y aniołowie iego.

8. Ale nie wygráli / CC áni mieysce ich dáley znalezione iest ná niebie.

9. Y zrzucon iesth smok wielki / wąż on stárodawny / kthory iest rzeczon Diabel y szátan / ktory zwodźi wszythek okrąg ziemie / y zrzucon iest ná ziemie / y ániołowie iego znim są zrzuceni.

10 A słyszałem głos wielki mowiący ná niebie: Terazći sie zstáło zbáwienie / y moc / y krolestwo Boga nászego / y zwierzchność Krystá iego / ponieważ zrzucon iest oskárżyćiel bráćiey nászey ktory ie oskárżał przed obliczностćia Bogá nászego we dnie y w nocy.

11 Ale oni zwyćiężyli go dla krwie báránká / y dla słowá świádectwá / y nie litowáli dusz swych áż do śmierći

12 A przetho weselćie sie nieba y wy kthorzy mieszkacie ná nich / Biádá obywátelom ziemie y morzá / ábowiem zsthapił czárt ku wam z gniewem wielkim / przeto iż wie że málo czásu ma.

13 Gdy tedy widźiał smok iż był zrzucon ná ziemie / przesládował niewiáste ktora była porodźiłá mężczyznę.

14 Ale dáne są niewieście skrzydłá dwie / orłá wielkiego / áby DD lećiałá od obliczności wężowey EE ná puste mieysce swoie / gdźie iest FF karmioná GG przez czás y czásy / y przez połowice czásu.

15 Y wypuścił wąż z gęby swoiey zá niewiástą HH wodę iáko rzekę / áby ią rzeká porwałá.

16 Ale rátowálá II ziemiá niewiáste / y otworzyłá ziemiá vsthá swe / y połżárłá rzekę ktora był wypuścił smok z gęby swoiey.

17 Rozgniewał sie thedy smok ná niewiásthe / y szedł aby walczył z KK drugimi z plemienia iey ktorzy zácho wywáią przykázánia Bożе / y máią świádectwo Jezusá Krystusá.

18 Y stánąłem ná LL piásku morskim.

Kapitu. 13.

S. O bestyiey ktora zwodzi wszytki odrzucone / y iest potwierdzona od drugiey bestyiey.

1. EDym A widźiał bestyą á oną z morzá występuie / kthora miáłá siedm B głow y rogow dźieśięć / á ná rogách iey było dźieśięć koron / á ná głowách iey imię bluźnierstwá.

2. Y była thá bestya ktoram widźiał podobna C Lámpártowi / á nogi iey iáko nogi D Niedźwiedzie / á E gębá iey iáko gębá Lwia / y dał iey smok F moc swoie / y G stolice swoie / y zwierzchność wielką

3. A widźiałem H iedne z głow iey I iákoby á śmierć zábitha / ale ráná iey śmiertelna iest K vleczoná / y dźiwuiąc sie L wszythká ziemia szłá zá bestya.

4. Y kłániali sie smokowi kthory dał moc bestyiey / y kłániali sie bestyiey / mowiąc: Kthoż podobny iest bestyiey: kto z nią walczyć będzie mogł:

5. Y dáne są iey vsthá mowiące wielkie rzeczy y bluźnierstwá / y dáná iey iest moc poczynáć przez cztérdźieści y dwá miesiące.

6. Otworzyłá thedy vstá swoie ku bluźnierstwu przeciwko Bogu / aby złorzeczyła imię iego / y przybytek iego / y ty ktorzy ná niebie mieszkáią.

7. Kthemu dano iest iey walczyć z świętymi

II Tho iest / Poczet niewiernych y odrzuconych wypiß rzeke kthora smok był wypuścił z gęby swoiey / gdyż im tá rzeká obłudney náuki bárzo zásmákowałá / ságd oná niewiástá / to iest / poczęt wiernych / bárzo była pocießoná / y nieiákim sposobem rátowána.

KK Nie mogąc zepsować głowy áni ciáłá kościołá / kusi sie o cżłonki iego.

LL Ten piasek iest figurá niewiernych ktorzy owocu nie cżynią y są nieptodni / á thák nie mamy sie themu dźiwować ieśli ci niewierni wßelákim obyczáiem sie tárgáią ná wierne / gdyż w nich on Smok mießka / á oni są przybytkiem iego.

A Thuć iest obraz Antykrystow.

B O tych głowach vsłyßym niżey ká. 17. A w głowach Smokowych y tey Bestyiey thać iest rozność / iż Smok korony ma ná głowach / á bestya ná rogach / ále ná głowach miásthо koron ma napisáne imię bluźnierskie / co znáczy vpornie y iáwnie bluźnierstwá iákiego bronić / y w bluźnierstwie sie kochać / iáko ten cżyni ktory sie namiásthkiem Krystusowym być mieni / naświethßym / głową kościelną / y ßáłárzem skárbow iego / iáko też cżynią y oni obłudni biskupowie / kthorzy

C Lámpárt iż iest pstry / tedy znáczy nieustáwiczność y rozność / co iáście obłudnikom stußnie należy dla rozmáithych vstáw y wymystow ich / y regut mnichow y kßiężey. D To znáczy drapieństwo y okrućieństwo Antykrystowe: E Przetho iż Antykryst záwżdy ryczy swemi klątwámi / obietnicami / zegnániem / censurámi etc. A iest iáko on Lew Káldeyski ktory zbudował pałace krolewskie ze krwie etc.

F Antykrystowi Szátan dał moc ku cżynieniu cudow / áby ci byli zwiedźieni ktorzy prawdy przyiąć nie chćieli. G Antykryst krolnie ná mieyscu Szátáńskim. H To znáczy Antykrystá dźisieyßego. I Zgłádzon będźie. K Miásto Antykrystá dźisieyßego ktbory zginie / nástánie inßy Antykryst gorßy. L Sámi thylko odrzuceni / będą tego Antykrystá chwalić iáko Boga.

świetymi/y [M] zwyćiężyć ie/ dána też iest iey moc nád [N] wszelkim pokoleniem/ y iezykiem/ y narodem.

8. A ták beda sie iey kłaniać wszyscy obywatele ziemie/ * ktorych [O] imiona nie sa napisáne w ksiegi żywotá/ báranká onego zábitego od [P] założenia świátá.

9. Jesli kto ma vcho/ niech słucha.

10 Jesli kto wiedzie w niewolá/ w niewolá poydzie/ † Jesliby kto mieczem zábił/ musi ten być mieczem zábity/ Tuć iest [Q] cierpliwość y wiará świetych.

11 Zátymem widział drugá [R] bestyia/ á oná wstępuie z ziemie/ ktora miała dwá [S] rogi podobne báránkowym/ ale mowiła [T] iako smok.

12 A sámá vżywa wszelkiey mocy bestyiey przed nia/ sprawuiąc to iż ziemiá y obywátele iey kłaniáia sie bestyiey oney pierwszey/ ktorey śmiertelna ráná była vleczoná.

13 Y czyni [V] cudá wielkie/ ták iż thez z niebá ogień zwodzi na ziemie przed ludźmi.

14 Y zwodzi obywáthele ziemie przez znáki / ktore dano iey czynić przed bestyą/ mowiąc obywátelom ziemie áby czynili obraz bestyiey kt[illegible] ie/ czem ránioná była/ ale ożyła.

15 Y dano iesth iey/ aby duchá wlała w bestyia / żeby też mowił obraz bestyiey/ y czynił to/ kthorzybykolwiek nie kłániali sie obrázowi bestyiey/ áby byli zábici.

16 Czyni też tho / iżby wszyscy mali y wielcy / bogáci y vbodzy / wolni y niewolnicy/ brali piathno na [X] rece swoiey prawey/ abo na [Y] czelech swoich.

17 A iżby żaden nie mogł [Z] kupić ani przedać/ iedno ten ktory ma piatno/ ábo imie bestyicy/ abo liczbe imieniá iey.

18 Tu iest madrosc. Kthory ma rozum / niech [illegible]licz[illegible]iczbe bestyiey: abowiemći iest liczba [AA] człowieká/ á [BB] liczbá iey sześć set sześćdziesiat y sześć.

[M] To iesth/ wedle ciáłá / á nie wedle duszich.
[N] Tu sie znáczy ono odsthąpienie wiáry / o ktorym mowi Páwet s. do Tessalon.
* Wyżśey. 3. v. 5.
Niżey. 20. v. 12. y 21. v. 25.
Filip. 4. v. 3.
[O] Antykrystnie ma mocy iedno nád odrzuconymi.
[P] To iest / ktorego byt Bog od początku przeyrzał / y ktorego zábiciem wszyscy wierni od założenia świáthá sa zbáwieni.
† Mojżesz. 9. v. 6. Mát. 26. v. 52.
[Q] Wybránym nád on czás wiará y cierpliwość bedzie bárzo potrzebna / iáko Jan świethy mowi: Toć iest zwyćięstwo nászé ktore świát zwyćięża / to iest wiará nászá.
[R] Tu [illegible]znáczy náuká [illegible] belska ktora krole two Antikrystow iest vmocnione / iż wstępuie z ziem[illegible]ie/ tedy znáczy th[illegible] iż iest ziemska y cielesna: co sie iáwnie w Rzymskiey náuce okázuie / ácżkolwiek sie tho rozumie y o inszych Antychrystach / iáki byt Máchometh/ á tá bestya wstąpitá z ziemie od początku świáthá áż sie ták bárzo rozszyrzyłá iáko dziś widziemy / á ieszcze wiecższa bedzie gdyby ku swemu kresowi przyidzie.
[S] Antykrysł broni sie sthárym y nowym zakonem ktore tu znáczą ty dwá rogi/ ale iż duchownego wyrozumienia nie ma/ tedy to pismo iemu iest martwe/ gdyż on ie przewrotnie y cielesnie wykłada y rozumie: A sprawiedliwym sądem Bożym to sie zstało/ aby nászy biskupowie ná głowie swey infule o dwu rogach nosili/ aby sie ta bestya w nich okázáłá.
[T] Antykryst ma náuke kłamliwą/ y prawde Bożą fałszuie/ iáko y oćiec iego szátan/ ktory sie tu przez smoká rozumie.
[V] Czytay 2. Tess. 2. v. 9.
[X] Aby sie sprawowali y żyli wedle vstaw iey.
[Y] Aby ia iáwnie wyznawali.
[Z] Choć Antykrist dźi sieyszy iest figurą inszego ieszcze gorszego nieprzyiaciela Bożego/ ktory snadź z narodu Żydowskiego powstanie/ á wszákże to kupiectwo okázuie iáwnie iż thu po części Duch S. o Antykrysćie dźi sieyszym y rozmáitym hándlowaniu iego mowi.
[AA] Abowiem Antykryst nie iest Bog/ dla tego nie iest wszechmogący ani wieczny.
[BB] Tá liczba iest figurą wszythkich wiekow świátá od Adámá áż do zátrácenia y zginienia tey bestyey.

Kápitu. 14.

1. Zacny początek Bránká. 6. Aniot opowieda Ewánielią / á drugi vpádek Bábilonskiey. 9. Trzeći áby sie strzeżono bestyiey. 13. Szczęśćie tych ktorzy w Pánie vmieráią. 15. Żniwo Pánskie.

1 POtym pátrzył/ á oto Báránek stoiąc ná gorze Syon/ á z nim [A] sto czterdzieści y cztery tysiące/ máiąc imie Oyca iego napisáne ná czelech swych.

2 Y słyszałem głosz niebá iáko głos wiela wod/ y iako głos gromu wielkiego / y słyszałem głos spiewakow gráiących ná árfach swoich.

3 Y spiewaiących iákoby nową pieśń przed stolicą / y przed czworgiem zwierzat/ y sthárszymi/ áni sie żaden mogł oney pieśni náuczyć / [B] oprocz onych ska czterechdźieśiat y czterech tysięcy/ ktorzy sa z ziemie kupieni.

4 Cić sa ktorzy sie z [C] niewiastháми nie pokálali/ bo dźiewicami sa/ cić [D] idą za báránkiem gdźiekolwiek szedł. Cić sa z ludźi kupieni/ pierworodztwo Bogu y Báránkowi.

5 A w ich vściech nie nálazłá sie zdrádá: Abowiem [E] nie náganieni sa przed stolicą Bożą.

6 Zátymem widział drugiego Aniołá lecącego przez posrodek niebá / á on miał Ewánielia wieczną/ áby ią oznáymił obywatelom ziemie/ y wszelkiemu narodowi / y pokoleniu/ y iezykowi/ y ludowi.

7 Mowiąc wielkim głosem: * BOYCIE SIE BOGA/ á chwałe mu daycie/ ábowiemći przyszłá godzina sądu iego/ á chwałe daycie temu † kthory czynił niebo y ziemię/ y morze/ y zrzodłá wod.

8 A zá nim szedł drugi Aniol/ mowiąc [F]: Vpadłoć/ vpádło Bábilon/ miásto ono wielkie/ przeto iż winem gniewu nieczystthości swey nápoiło wszytki narody.

9 A trzeći Aniol szedł zá nimi / mowiąc głosem wielkim: Jesliby kthokolwiek chwałe dał bestyiey y obrazowi iey/ y przyiął piatno w czele swoim ábo w rece swey.

10 Nápije sie też then winá gniewu Bożego/ owszem szczerego nálewá-

[A] Ci sa ktorzy po zginieniu wielkiego Antykrystá ná wroca sie z Żydow gdźie sie też wszyscy wierni ktorzy sa plemieniem Abrahámowym pod figurą zámykaią.
[B] Tylko sámi wybráni y odkupieni od Krystusa moga Páná prawdźiwie chwalić.
[C] Ktorzy małżeństwá świętego nie gwałcili/ á tu zá sie duchownym obyczáiem przez niewiasty rozumieią sie fałszywe náuki/ do ktorych iż wierni Boży nie przystali/ tedy sa dźiewicámi niepokálánemi.
[D] Státecznie weń wierzą / choć ná żywoth / choć ná śmierć.
[E] Przeto iż grzechy ich odpuszczone ma / y obleczeni sa sprawiedliwoscią Krystusowa.
* Psalm. 145: v. 6.
† Dźiei. 14: v. 25.
[F] Izá. 22. v. 9. Jerem. 51. v. 8. Niżey. 18. v. 8.

nego w kubku gniewu iego/ y będzie
mięszon ogniem y siarką przed Anio-
ły świętymi/ y przed Bárankiem.
11 A dym męki ich wstępuie ná wieki
wiekow/ áni będą mieć odpoczynie-
nia we dnie áni w nocy/ ktorzy się
kłaniáią bestyiey y obrazowi iey/ y
ktoby przyiął piątno imienia iey.
12 Tuć iest cierpliwość świętych/ tuć
są ci ktorzy chowáią przykázania Bo
że/ y wiárę Jezusowę.
13 Thedym słyszał głos z niebá/ mo-
wiąc mi: Nápisz/ Błogosławieni
napotym umárli/ ktorzy umieráią F
dla Páná/ Tákći/ mowi Duch/ po-
nieważ odpoczywáią od prac swo-
ich: á G vczynki ich zá nimi idą.
14 Zátymem pátrzył/ á oto obłok bia
ły/ á na obłoku siedział niektory po-
dobny H człowiekowi/ maiąc ná gło
wie swey koronę złotą/ á w ręce swey
I sierp ostry.
15 A drugi K Aniol wyszedł z kościo-
łá/ wołaiąc głosem wielkim ku the-
mu ktory siedział ná obłoku/ Zá-
puść * sierp twoy/ á żni/ ábowiem ći
przyszłá godzina abyś żął/ gdyż vo
schło żniwo ziemie.
16 Zapuścił tedy then ktory siedział
ná obłoku sierp swoy ná ziemię/ y
iest pożętá ziemia.
17 A drugi Aniol wyszedł z kościołá kto
ry iest w niebie/ y ten maiąc sierp ostrz
18 Potym L drugi Aniol wyszedł z ol-
tarzá/ ktory miał moc nád ogniem/
y zawołał wielkim głosem ku temu
ktory miał sierp ostry/ mowiąc: Zá-
puść sierp twoy ostry/ y zbieray M
grona winnice ziemie/ bo doyrzały
iągody iey.
19 Zapuścił tedy Aniol sierp swoy o-
stry ná ziemię/ y zbierał winnice zie-
mie/ y wrzucił N w wielką kadź gnie-
wu Bożego.
20 Y iest depthána kadź przed miá-
stem: y wyszłá krew z kadźi áż do O
wędzidł końskich/ przez tysiąc y sześć
set stáiań.

Kapitu. 15.

1. O siedmi Aniołach ktorzy ostátnie plagi miel.. 3. Pieśń tych ktorzy bestyą zwyćiężyli. 7. Siedm bániek gniewu Bożego.

1 Zátymem widział drugi znák w niebie wiel
ki y dźiwny/ siedm A Anio
łow máiących siedm plag
ostátecznych/ á to iż przez nie wypeł-
nion iest gniew Boży.
2 Y widźiałem iákoby B morze skłá-
ne zmieszáne z ogniem/ y thy ktorzy
zwycięstwo otrzymali nád bestyą/ y
nád obrázem iey/ y nád piątnem iey/
y nád liczbą imienia iey/ stoiące w mo
rzá szklánego/ y máiąc Arfy Boże.
3 Ktorzy też śpiewali pieśń Moiże-
szá sługi Bożego/ y pieśń Báránko-
we/ mowiąc: Wielkie y dźiwne są
sprawy twoie Panie Boże wszech-
mogący/ * sprawiedliwe są y praw
dźiwe drogi twoie Krolu świętych.
4 † Ktoż się ciebie bać nie będźie Pá-
nie/ á nie wielbi imienia twego: á-
bowiem ś sam święty/ Boć wszyscy
narodowie przyidą/ y przed tobą się
kłaniać będą: ponieważ sądy obiá-
wione są.
5 A potym em pátrzył/ á oto C otwo
rzon iest kościoł przybytku świádec-
twá na niebie.
6 Y wyszło z kościołá siedm Anio-
łow/ máiąc siedm plag/ obleczonych
szátámi ze lnu czystego y białego/ y
przepasánych około piersi złotemi
pasy.
7 A iedno ze D czworgá zwierząt dá
niam Aniołom siedm E bá-
n[illegible] pełnych gniewu Boga
ktory żywie na wieki wiekow.
8 Y napełnion iest F kościoł G dymu
ktory wyszedł od máiestatu Bożego/
y od mocy iego/ H á nie mogł nikt w-
nidź do kościołá/ ażby się wypełniły
siedm plag siedm Aniołow.

Kapitula 16.

1. O bánkách wylánych tám y sám przez Anioły. 15. Náponinánie ku wiernym/ áby czuli y ostrożnymi byli.

1 Edym usłyszał A głos
wielki z kościołá/ mowiąc
siedm Aniołom/ Idźcie/
wylećie siedm bániek gnie
wu Bożego ná ziemię.
2 Wyszedł tedy B pierwszy/ y wylał
bánkę swoię ná ziemię/ y zstałá się
wielká

* Drudzy czytháią w Pánie.
G To iest/ biorą zapłátę/ ktorą Bog obiecał sobie posłusznym.
H Then byt Krystus.
I Słowo Krystusowe.
K Ten Anioł iest figurą wszech wiernych/ przy skończeniu świátá/ gdi po trumion będźie Antykryst/ á ći wierni zawołáią ku Krystusowi: Pánie zápuść sierp twoy/ to iest/ żeńce do żniwá twoiego/ gdyż iuż bliско iesth dokończenie świátá/ á ták ći będą prosić/ áby sierpem słowá Bożego wszyscy wybráni byli żeći/ y zebráni ku społeczności świętich/ przed sądnym dniem/ ktorego oni vprzeymie posiądą/ nic nie wątpiąc iż iuż bliско iest/ co się rozumie przez thy słowá/ gdźie mowi: Ji vschło żniwo.
* Joel. 3. v. 23. Mát. 13. v. 39.
L Tenci iest Pan nasz Jezus Krystus/ Anioł przymierza/ ktory ma moc czynić sąd/ ktory mu dał Oćiec/ y będźie sądził świát przez ogień/ to iest/ strásżny będźie sąd iego.
M Thy grona znáczą niewierne.
N Do piekłá.
O Dawa znáć o wielkim karániu Páńskim nád potępionymi/ á przypomina wędźidłá/ okázuiąc iż niepobożni karáni będą iáko pod miárą według wielkości y ciężkości grzechow ich.
A Ci Aniołowie znáczą dźiwne dekrety Boże o sądźiech iego.

B To morze szkláne/ to iest iásne á przezroczyste/ iest figurą obfitego vznánia prawdy żywey y skutecżney/ co się też przez ogień znáczy.
* Psálm. 144. v. 17.
† Jerem. 20. v. 6.
C Tho otworzenie znáczy ziáwienie Bogá y Krystusá/ y czásu ktorego sądy Boże są wypełnione.
D Jáwna rzecz iest że ty zwierzętá znáczą kościoły/ iáko o tym mamy wyżey ká. 4. y Ezech. 1. A przez ieden kościoł rozumieią się wszyscy święći/ ktorzy to nieiákim sposobem sprawuią modlitwámi swemi/ áby nie pobożni według dekretow Bożych byli osądzeni/ co rozumie Duch s gdy mowi: Iż iż wier dáto bánki Aniołom.
E To iest/ w wierne odrzucone A dla rego złote ni bywáią zeczo e/ iż we dle rozsą ku ludzkiego zdadzą się być czym: Lecz nápełnieni są gniewu/ tho iest/ przewrothną myślą/ y dyabelską mądrością y złością/ dla tego też słusznie są rzeczeni náczyniem gniewu.
F Ten kościoł iest Bog ktorego sądy gdy się okázuią/ tedy się w kościele kurzy/ to iest/ zdá się iákoby wszytki rzeczy ná świecie były zácmione y pomieszáne.
G Then dym iest znák oblicznośći Páńskiey/ máiestatu/ y mocy/ ktora gdy sądy swe wypuszcza/ nieznácznie bywa poznána y to od wybránych tylko/ Ale niewierni choć dym widzą/ á wszákże Bogá nie znaią w spráwach iego.
H Acz wierni Bogá znáią/ iednák zupełna wiádomość táiemnic iego nie bywá im daná/ iedno po wszytkich plagach/ to iest/ po sądnym dniu/ co się rozumie przez to co mowi: Wnidź do kościołá.
A Then głos iest ći głos Boży strásżliwy/ ktory znáczy iż Bog vmyślił áby czásu zámierzonego wypełnione były sądy iego nád thymi ktorzyby prawdy przyiąć niechćieli.
B To się zstáło czásu pierwszey pieczęći/ gdy Żydowie vporni są zaślepieni.

C Ci są ktore niepobożni Rábinowie Zydowscy zwiedli bądź z narodu ich/ bądź z pogánow/ w ktorych było piątno beſtyiey/ tho ieſt/ duch Anthykryſtow.

D To widzenie iuż ſie wyprawito wyżſzey 6. káp. gdźie o tymiu rydzym powieda/ á Morze tu znáczy kſiążętá nieroierne y okrutne ktorych ſie okrucienſtwo rozumie przez krew.

E Wſzyſcy obłudnicy y ktorzy ſię w prożnoſci kochaią/ co ſie przez Morze rozumie.

F Poginęli ci ktorzy nie prawdźiwie w Pánu żyli/ ábo nie ſmieiąc dla okrucieńſtwá tyránow przyiąć prawdy Bożey/ábo dla boiázni od niey odſtępuiąc.

G To ſie rozumie o piſmie ktore było fatſzywie wykłádáne przez odſzcze pieńce.

H Cielesnym ſpoſobem były rozumiáne y wykłádáne mądroſcią ludzką/ ktorą ſie w piſmiech cześthokroć przez krew rozumie.

I Ci ſą Aniołowie ábo poſłowie ktorym wolá Boża y słowo iego ieſth zwierzone/ áby ie wiernym oznáymili.

K Miáſto wod iáſnych y przezrocżyſtych prawdy/ nápoiłeś ie krwią odſzczepieńſtwá y wymyſłow ludzkich. L To proroctwo ieſt o przednieyſzym zbunthowániu Antykryſtowym/ iáko o Máchomecie y inſzych/ ktorzy ſą przeciw słońcu/ to ieſt Krystuſowi. M Thá wielka gorąco ść ieſt odrzecżenie ſumnienić to ie práwá y vſtáwy Antykryſtowe pod imieniem Krzyſtuſowym podáne vczynity.

N W krolеſtwie Antikriſtowym był komo o rámienánie y pokutá zá grzech/ y rozmáite doſyć vczynienie/ lecż to wſzytko przed Pánem nizacż nie ſtało/ gdyż wymyſlone było przeciw woley iego.

O Bez świártoſci prawdy Bożey/ pát. o tym wyżſzey káp. 9.

P Byli podáni w pożądliwoſci ſerc ich/ áby ſie práwie vdáli zá roſkoſzámi y zbytki świátá tego/ o czym maſz wyżſzey káp. 9. Q Od ieteſą im y vſtáty ich roſkoſzy/ gdy ſie słowo Boże zjawiło. R Ci Krolowie ſą na przednieyſzy w krolеſtwie Antykryſtowym/ á nawiecey to ſie ſciągá ku Rzymſkim Kárdynałom y im podobnym.

S To ſie iáwnie okázuie dźiś/ ábowiem gdy ci krolowie przerzeczeni wierne wyznawce słowá Bożego morduią y okruthnie nád nimi przewodzą/ gdy ich kto pyta iákim to duchem czynią/ odpowiedáią iáż ie ruſza miłość Krystuſowá y kościołá iego/ owa thá ſprawe o ſobie dawáią iákoby wſzytko dla chwały Krystuſowey czynili/ co nic inſzego nie ieſt/ iedno przychodźić od wſchodu słońcá/ ktory ieſt Krystus etcet.

7 Y widźiałem z vſt ſmokowych/ y z vſt beſtyey/ y z vſt onego fałſzywego proroká trzy nieczyſte T duchy wychodzące podobne V żabam.

14 Abowiem ſą duchy cżártow tych ktorzy cżynią cudá/ y ktorzy odchodzą do Krolow ziemie/ y wſzytkiego świátá/ áby zebrali ie ku bitwie onego wielkiego dniá Boga wſzechmogącego.

15 *Oto idę iákoż złodźiey/ błogoſłáwiony ktory cżuie y chowa ſzáty ſwoie/ aby nie chodźił nágo/ á iżby iego ſromoty nie widźiano.

16 Zebrali ie tedy ná mieyſce/ ktore ieſt rzecżono po Zydowſku X Armágedon.

17 Zátym ſiodmy Aniol wylał báńkę ſwoię ná Y powietrze/ y wyſzedł głos wielki z kościołá niebieſkiego od ſtolice/ mowiąc: Z Zſtało ſie.

18 Y zſtały ſie głoſy/ y gromy/ y błyſkáwice/ y zſtáło ſie wielkie trzeſienie ziemie iákie nigdy nie było/ od kąd ludźie byli ná ziemi/ á to trzeſienie ziemie było ták wielkie.

19 Y rozerwáne ieſt AA miáſtho ono wielkie na BB trzy cżeſći/ CC y miáſtá pogánow vpadły/ y Babilon wielkie przyſzło ná pámięć przed Bogá/ † áby iemu dał kubek winá popędliwoſci gniewu ſwego.

20 Y DD wſzelka wyſpá vciekłá/ á nie nálázły ſie gory.

21 Y EE wielki grad iáko cetnarow y ſpadł z niebá ná ludźi/ á ludźie błużnili Bogá dla plagi gradu/ przeto iż plagá iego bárzo wielka była.

Kapitu. 17.

1 Opiſánie wielkiey nierządnice. 6. Złości iey y karánie. 14. Zwycięſtwo Báránkowe.

1 Przyſzedł thedy ieden z ſiedmi Aniołow/ ktorzy mieli ſiedmi báńek/ y mowił zemną/ rzekąc mi: Chodź ſám/ Okażę ci potępienie wielkiey A nierządnice ktorą B ſiedźi nád wodámi wielkiemi.

2 Z ktorą nieczyſtoſci C popełnili krolowie ziemie/ y opili ſie winem D nieczyſtoſci iey obywatele ziemie.

3 A gdy mię przez Duchá ná E puſz/

A ij cżą prze/

T Ci trzey duchowie ſą náuki niepobożne/ fatſzywe/ y obrzydłe.

V To ieſt/ świegotliwe iáko żáby.

* Wyżſzey 3. v. 7. Mat. 24. v. 44.

X Niektorzy wykłádáią to słowo Gore owocow/ á rozumieią kościoł Boży/ á drudzy zá ſie rozumieią mieyſce niektore gdźie przywiedźione będą niewierne kſiążętá/ áby tám zdrádą Diabelſką zgineli.

Y Przećiwko ztym duchom y wſzem fatſzywym nauczycielom to piſze.

Z To znáczy iż thy rzeczy będą gdy oſtátni cżás przyidźie/ á gdy vſtáną wſzytki diabelſkie náuki y wymyſły/ tedy Krystus sam krolować będźie/ ácż bez obłudnikow nigdy kościoł nie będźie ná tym świecie.

AA Krolеſtwo Antykryſtowe.

BB Dwie cżeſći znáczą niewierne y odrzucone/ á trzecią wierne y wybráne ktorzy zoſtáną/ á choć ieſzcże będą niektorzy niewierni cy/ iednák nie będą ſie śmieli targáć ná wierne Boże.

CC Kościoły pogáńſkie.

† Jerem. 25. v. 15.

DD Żaden ſie nie będźie mogł kryć przed obliczność ią Bożą/ ábowiem niewierni rádźi nie rádźi muſzą przed ſąd iego ſtanąć.

EE Cżiężkość ſądu Krystuſowego tu ſie zámyká.

A Antykryſt ieſt podobny nierządnicy przeto iż zwodźi świát tágodnemi y fatſzywemi náukámi y poſtáwą zwierzchnią o-

B Ma w mocy ſwoiey wiele narodow. C Zſtáli ſie cielesnymi y odrzuconemi. D Kłamſtwá/ zdrády/ y obrzydłoſci iey. E Antykryſt mieſzka ná puſzczy tylko/ to ieſt w niepobożnych/ ktorzy ſą bez owocu ſprawiedliwoſci Bożey.

cza przeniosł / widźiałem niewiáśte 16 ktora siedziała na [F] czerwoney bestyiey / pełney imion bluźnierstwá / maiacey siedm glow / y rogow dźieśieć.

4. A była niewiásta ona obleczona w szárłatne á czerwone szathy / y vzłoconá złotem y drogim kámieniem y perłámi / máiac kubek [G] złoty w rece swey / pełny brzydliwości y plugáctwá nieczystości iey.

5. A ná czele swoim imie nápisáne / TAIEMNICA / [H] Bábilon wielkie / mátka nieczystości y brzydliwości ziemie.

6. Y widźiałem niewiáśte one / pijáná krwia świętych / y krwia męczenikow Jezusowych / á obaczywszy ia / zádźiwowałem sie podźiwieniem wielkim.

7. Thedy rzekł ku mnie Aniol / Czemu sie dźiwuiesz? Powiemći ia to / bie thájemnice niewiasty / y bestyiey ktora ia nosi / y ktora ma siedm glow y rogow dźieśieć.

8. [I] Bestya ktoras widźiał / była [K] á nie iest / y mać wstapić z przepáści á iść ná zginienie / y zadźiwuia sie ktorzy mieszkáia ná ziemi (ktorych imiona nie sa napisane w księgach żywotá od założenia świáthá) widząc bestya / ktora była / á nie mász iey / á wżdy iest.

9. Tu ć rozum / ktory ma mądrość / Siedm glow / iest thći siedm gor / ná ktorych niewiásta siedzi / á sać siedm [L] Krolowie.

10 [M] Pięć ich vpadło / [N] ieden iest / á ieszcze [O] drugi nie przyszedł / á gdy przyidźie / ma trwać przez [P] mały czas.

11 A bestyia ktora była / á nie iest / ten iest [Q] osmy / y iest th ieden z siedmi / á idźie ná zginienie.

12 A dźieśieć rogow ktores widźiał / iestći dźieśieć Krolow ktorzy krolestwá ieszcze nie wzieli / ale wezmą moc iáko krolowie [R] ná iedne godźinę [S] z bestyią.

13 Ći iedne myśl maią / y moc y zwierzchność swoie bestyiey podadzą.

14 Ći z Báránkiem walczyć beda / á Báránek ie zwyćiężi / przeto iż iesth Pánem pánow / y Krolem krolow / á ktorzy z nim wezwani / y wybrani / y wierni.

15 Potym rzekł mi / Wody ktores widźiał / gdźie nierzadnica siedzi / sać ludowie / y tłuszcze / y narody / y iezyki.

16 A dźieśieć rogow ktores widźiał na bystriey / ći w nienawiści mieć beda nierzadnice / y vczynią ią [T] spustoszoną / y nagą / y ćiało iey ziedzą / y ogniem ią spalą.

17 Abowiem Bog dał w sercá ich / á by czynili co sie mu podoba / y aby sie zgadzali / y dali krolestwo swoie bestyiey / ażby sie wypełniły słowá Boże.

18 A [V] niewiástá ktoras widźiał / iest ći miásto ono wielkie / ktore ma krolestwo nád krolmi ziemie.

Kapitułá 18.

1. Vpádek Bábilonu / z tym ku żałości / á do brym ku pocieszę. 20. Napominánie ku ludowi Bożemu / aby z Bábilonu wyszedł.

1. Potym em widźiał drugiego Aniołá zstępuiącego z niebá / ktory miał moc wielką / ták iż sie ziemiá oświecilá od chwały iego.

2. A zawołał bárzo wielkim głosem / mowiąc: * Vpádłoć vpadło Babilon ono wielkie / y zstáło sie mieszkániem [A] Czartow / y ćiemnica wszego duchá nieczystego / y ćiemnica wszelkiego [B] ptaká nieczystego y nienawidzonego.

3. Przeto iż wino gniewu nieczystości iey piły wszytki národy / á krolowie ziemie nieczystość z nią popełnili / y [C] kupcy ziemie z máietności roskoszy iey wzbogáćieli.

4. Y słyszałem drugi głos z niebá / mowiąc: Wynidźćie z niey ludźie moy / abyśćie nie byli vczesthnikámi grzechow iey / y aby sie wam z plag iey nie dostáło.

5. Abowiemći zgromádzone grzechy iey doszły áż do niebá / y wspomniał Bog na niepráwości iey.

6. [D] Oddaycie iey iáko thez oná wam dałá / y [E] nád da oy nasob iey nagrodźćie wedle vczynkow y: w kubku w ktorym wam pić dała / thyle iey dwá kroć pić daycie.

7. Jáko sie wiele chwaliłá / y vroszkowałá / tak wielkie [F] męczenie y smetek iey daycie / przeto iż w sercu swym mowi / [G] Siedzć krolowa / y nie iestemći wdowa / y żałości nie vyrzę.

8. Dla thego w ieden dźień przyidą plagi iey / śmierć y smuthek y głod / y ogniem bedzie spalona / iż mocny iest Pan Bog ktory ią osądzi.

Thedy iey

* Ezá. 21. v. 9. Jerem. 51. v. 8. Wyiśey. 14. v. 8.

A Także ludźi nie pobożnych y pełnych wszelkiey nieczystey.

B Fałszywych prorokow tám y sám latáiacych.

C Ktorzy duszámi kupczą y chlebem / iáko mowią duchownym.

D Gnáwas przed tym zdradźiłá / teraz osądźćież ią stołem moim okázuiąc iáwnie zdrády iey.

E Duchownym sposobem hołdowánia ią iáko ona was była zwyćiężyłá ktáms twy swemi y wymysły.

F To należy w tym áby iey fałsz sie okázał / co gdy bywa / tedy też y możność y roskoszy iey vstáć muszą / z kąd iey wielki frásunek roście y vdręczenie.

G Ták o sobie trzymaią wszyscy studzy Antykrystowi mniemaiąc nędznicy iż zbuntowánia ich rospłoszone być nie mogą / nie bacząc ná to iż Báránek z ktorym walczą możnieyszy iest niż oni.

T Zgłádzą y wniweczobroczą / gdźie oto proroctwo iest o zepsowániu wszytkich fałszywych náuk Antykrystowych / Rzymskich / y Tureckich / ktore przez wielkiego Antykrystá zgłádzone beda / áż y sam ná ostátek zginie do szczathká ze wszytkiemi swoiemi.

V Rzym.

F Tá fárbá znáczy okrucieństwo Antykrystowe / á nie bez przyczyny oycowie oni Rzymscy thák bárzo sie w niey kochała.

G Ten znáczy obłudność y zdrádliwe vżywánie imienia Bożego / od ktorego Antykryst fałszywie sie mieni być postan.

H Zámieszánie y prawie rzodło wszytkich obrzydłości na świecie.

I To iest / pánstwo duchowne Rzymskie / ktthore gdy vpádnie / bestya sie wywyższy wzgore / tho iest / on wielki Antykryst / o ktorymechmy przed tym pisáli.

K Nie długo będzie trwáć:

L Przednieyszy fortarze Antykr.

M Od posłuszeństwá Antykrystowego odstąpiłá Azya y Afrikа / tylko zostháłá przy nim Europá y tho nie wszytká.

N Prawie czásom nászym to należy / gdźie Antykryst ieszcze nie iest zgłádzony / áni od nierzadnice odstąpił / y owszem ią nosi / y od niey bywa vtwierdzon / áć oboie nie dáleko są od vpadku.

O Wielki on Antykryst / ktory przyidźie gdy pánstwo Rzymskie y pápiestwo vstánie.

P To sie ma dźiáć dla wybránych Bożych Mát. 24.

Q Gdy zgłádzone będźie rzimskie pánstwo y Antykrystowe / tedy przedsie duch ie° w niektorych odrzuconych żyć będźie / dla tego tu mowi że będźie osmym.

R Má máły czás.

S Krolowie niektorzy w Europie / ántikrystowi mocswoie nieiáko podáli / gdyż wedle ie° woley y rozkázánia krolá zbuntowawszi sie przeciw P. Kristu. y członkam ie°

* Ezá. 21. v. 9. Jerem. 51. v. 8. Wyiśey. 14. v. 8.

9. Thedy iey beda płákać y nárzekáć
ná nie krolowie ziemie kthorzy z nią
nieczystości sie dopuścili/ y roskoszo
wali/ gdy vyzrą dym zápalenia iey/
10 Z daleká sthoiąc prze boiazń męki
iey/ y mowiąc: Biádá/ biádá/ miá/
sto ono wielkie Babilon/ miásto o/
no mocne/ ktorego sąd w iedne go/
dzinę przyszedł.
11 Ktemu y kupcy ziemie beda płákáć
y nárzekáć ná nie/ przeto iż towaru
ich żaden nie kupuie.
12 Towáru złotá/ y srebrá/ y kámie
nia drogiego/ perel/ lnu cienkiego/
szárłatu/ iedwabiu/ y kosztowney
fárby czerwoney/ y wszelkiego drze/
wá Tyinowego/ y wszelkiego naczy
nia z kości słoniowey/ y wszelkie° na
czynia z drzewá nakosztownieysze°/
y z miedzi/ y z żeláza/ y z mármoru.
13 Y Cynámonu/ y kádzenia/ y más/
ci/ y kádzidłá/ y winá/ y oleiu/ y ma/
ki czystey/ y pszenice/ y dobytku/ y o/
wiec/ y koni/ y kolebek/ y niewolni/
kow/ y dusz ludzkich.
H To iest/ rzeczy w ktorych eś sie ma/ wiecey kochał. 14 Y H owoce pożadliwości duszę twey
odeszły od ciebie/ y wszythki rzeczy
tłuste y známienite odeszły od ciebie/
áni ich dáley znaydziesz.
15 A ták kupcy tich rzeczi wzbogáciwszi
sie/ od niey z daleká beda stali/ dla bo
iáźni męki iey płáczac y lamentuiac.
16 Y mowiąc: Biádá/ biádá/ Mia/
sto ono wielkie/ ktore było obleczone
cienkim lnem/ y szárłatem/ y iedwa/
biem czerwonym/ y było vzłocone zło
tem/ y kamieniem drogim/ y perłámi.
17 Jákoż iedney godziny opuszczone są
ták wielkie bogáctwá: Ktemu wszel
ki sprawcá/ y wszelkie zgromádze/
nie ktore bywa ná okrętiech/ y żegla
rze/ y kthorzykolwiek z morzá zysku
nábywáia/ z daleká stáć beda.
I Nápominánie ku kościołowi Bo żemu áby sie rádo/ wał dla spráwie/ dliwego sądu Bo żego nád Antykry 18 Y zawołáia/ widząc dym zápale/
nia iego/ y rzeką: Kthorez podobne
było miástu [illegible] mu vielkiemu?
stem.
K Ten Aniol iest figurą tego/ iáko możnie y rychło be dzie porażon Anty krist/ á iż te° vczyć mieli fczyrzy á pra wdziwi náuczyćie le czásow nászych co Prorocy pro/ rokowáli przeciw Bábilonowi one/ mu stáremu y lu/ dowi iego/ czytay sobie Ezái. 21. y 47. Jerem. 50. y 51. y Habákuká od po/ czątku áż do końcá 19 Y posypawszy głowy prochem/ zá
wołáia płáczący nárzekáiąc/ y mo/
wiąc: Biáda/ biada/ miásthoono
wielkie/ w kthorym sie wzbogácili
wszyscy ktorzy okręty ná morzu mie
li/ z zacności tego/ ktore iedney go/
dziny spustoszało.
20 L Rozráduy sie nád nim/ Niebo/
y świeci Apostołowie y Prorocy/ iż
Bog sądził/ y z niego dla was pom/
ste wziął.
21 K Thedy podniosł niektory Aniol
mocny kámień/ iákoby młyński wiel/
ki/ y wrzucił w morze/ mowiąc:
Thákim gwałtem wrzucono będzie
ono miásto wielkie Bábilon/ y iuż dá
ley nie będzie nalezione.
22 Y głos Lutnistow y śpiewakow/
y piszczkow/ y trębaczow dáley w to
bie słyszan nie będzie/ y żadny rze/
mieśnik ktoregokolwiek rzemiosłá
nie będzie dáley nálezion w thobie/ y
głos młyná nie będzie dáley słyszan
w tobie.
23 A świátłość lámpy nie będzie sie
dáley świecilá w tobie/ y głos oblu/
bieńcá y oblubienice nie będzie dáley
słyszan w tobie/ przeto iż kupcy twoi
byli książętá ziemie/ y czárámi twe/
mi są wszytki narody zwiedzione.
24 Kthemu w nim iesth nálezioná
krew prorokow y świętych/ y wszyt
kich ktorzy są pobici ná ziemi.

Kapitułá 19.

1. Zacne dziękowánie pocztow zábithych/ thák dla káránia nierządnice/ y wszytkich zwodzicielow niepobożnych/ iáko dla wese/ la Báránká/ y zwycięstwá słowá Bożego. 10. Anioł nie chce być chwalon od Janá.

1. Záthymem słyszał
głos wielki zgromádze/
nia wielkiego mowiące/
go w niebie: A Halleluiá/ A To iest/ chwal/ cie Pana.
Zbáwienie/ y czesć/ y chwałá/ y moc
Pánu Bogu nászemu.
2. Przeto iż prawdziwe y spráwiedli
we są sądy iego/ á nierządnice one
wielką ktora pszowała ziemie niecży/
stością swą/ osądził/ y z ręki iey po/
mścił sie krwie służebnikow swych.
3. A powthore rzekli/ Halleluia/ á B dym iey wstąpił ná wieki wiekow. B To znáczy wieczne potępienie nie/ wiernych.
4 Y vpádli czterzey y dwádzieścia
stárszych/ y czworo zwierząt/ y chwa
lili Bogá kthory siedzi ná stolicy/
mowiąc/ Amen/ Halleluia.
5. Thedy głos z stolice wyszedł/ mo/
wiąc: Chwalćie Bogá nászego wszy
scy słudzy iego/ y ktorzy sie go boicie
máli y wielcy.
6. Y słyszałem iáko głos wielkie° zgro
mádzenia/ y iáko głos wiela wod/ y
iáko głos wielkich gromow/ mo/
wiąc: Halleluia/ ábowiem krolował
Pan Bog nász wszechmogący.
7. Weselmy sie y ráduymy sie/ á iemu
chwałę dáymy/ iż przyszło wesele bá
ránkowe/ á C żoná iego D zgotowá/
łá sie.
C To iest/ Kościoł iego.
D Nie vczynkámi swemi ale spráwie dliwością Bożą przez Krystusá kto rą otrzymawa wią rą prawdziwą/ á to wesele o ktorym tu mowi ma być w zmartwichwstá niu/ gdy chwałá spráwiedliwych sie okaże.
A a iij Y dano iest

8. Y dano iest iey áby była obleczoná lnem czystym y znamienitym/ bo ten len sa [E] vsprawiedliwienia swiętych.

[E] To iest/dobre vczynki ktore sa świadectwá wiáry.
* Mát.22.v.2.
Wyiśey.14.v.13.

9. Tedy mi rzekł: *Nápisz/ Blogosławieni ktorzy ná wieczerzą wesela Bárankowego wezwáni sa/ Y rzekł mi: Tyć słowá Bożе sa prawdźiwe.

† Mišey.22.v.9.

10 † Y vpadłem przed nogi iego á/ bym go chwalił/ Ale on mi rzekł/ Pátrz abys nie czynił/ Jestemći sługá z toba ieden z braćiey twoiey/ ktorzy máia świadectwo Jezusowe/ Chwal Bogá: abowiem świadectwo Jezusowe iest duchẽ [F] proroctwá

[F] Świádczyć o Krystusie/ iest to być Prorokiem.

11 [G] Zátymem widźiał niebo otworzone/á oto koń biały/ á ktory ná nim siedźiał/ był rzeczon wierny y prawdźiwy/ á ktory spráwiedliwie sądzi y walczy.

[G] Aż do thad mowił o pothępieniu Bábilońskim/á teraz okázuie potępienie dwu bestyi onych á zwtaszcza pierwszey/á ku temu naprzod się Krystus okázuie z swoiemi iákoby gotow ku bitwie/ potym okázuie się oná bestya strásliwa z woyski swoiemi/ iákoby miáłá z Krystusem y z iego wiernemi walczyć/ná ostátek oznáymuie się stáwne zwyćiestwo Krystusowe.
/Ezai.63.v.2.
♀ Psalm.2.v.9.

12 A oczy iego były iáko płomień ogniowy/ á na głowie iego było wiele koron/ y miał imie nápisáne/ ktorego nikt nie wie/ iedno sam.

13 / A był obleczon w száte fárbowáną krwią/ á imie iego rzeczone iest h słowo Bożе.

14 Y szły za nim woyská ktore sa ná niebie ná koniech białych/ obleczone lnem białym y czystym.

15 A z vst iego wychodźił miecz ostry áby im bił narody: abowiemći ♀ ie on będzie rządził laską żelazną/ gdyż iest ten ktory depce kadź winá popędliwości y gniewu Bogá wszechmogącego.

16 Y miał ná száćie/ y ná vdźie swym imie nápisane/* Krol krolow y Pan pánuiących.

*Wyišey.17.v.14.
1.Tym.6.v.15.

17 Tedym widźiał Anioła [H] stoiącego ná słońcu/ ktory zawołał głosem wielkim/ mowiąc wszem ptakom ktore latháły przez posrodek niebá/ Chodźcie y zbieraycie się ná wieczerzą wielkiego Bogá.

[H] Słońce tho iest Krystus/á ci ktorzy w słońcu stoią sa figurą Mimistrow y sług Bożych ktorzy státecznie słowo iego opowiedáć y w wierze trwáć będą.

18 Abyście iedli ciáłá krolow/ y ciáłá rotmistrzow/ y ciáłá mocarzow/ y ciáłá koni/ y tych ktorzy ná nich siedzą/ y ciáłá wszytkich wolnych y niewolnikow/ małych y wielkich.

19 Zathymem widźiał bestyią one/ y krole ziemie/ y woyská ich zebráne áby walczyli z tym ktory siedźiał ná koniu/ y z woyskiem iego.

20 Ale vchwycona iest h bestyia/ y z nią fałszywy prorok ktory czynił cudá przed nią/ ktoremi zwodźił thy ktorzy przyięli piątno bestyiey/ y ktorzy się kłaniali obrázowi iey/ Ci dwá zrzuceni byli żywi w ieziora ogniá goráiące siárká.

21 A drudzy pobici sa mieczem thego ktory siedźi ná koniu wychodzącym z vst iego/ á wszyscy ptháky nasyceni sa mięsem ich.

Rozdział. 20.

1. Szátan iest związan do cząsu/ á pothym będąc rozwiązány/ kościoł bárzo prześladuie/ á po sądzie wszech ludźi z swym pocztem wrzucon iest w ieziora ogniste.

1. Potym widźiał [A] Anioła zstępuiącego z nieba/ ktory miał klucz przepáści/ y łáncuch wielki w ręce swoiey.

[A] Przez Anioła rozumie się Duch Anielski ktorym obdárzeni będąc Ministrowie Krystusowi/ Smoká/ to iest Szátána ze wszytką iego ordą przez słowo Bożе mocnie związą.

2. Y vchwycił smoká węża onego stárego ktory iest diabeł y szátan/ y [B] związał go ná tysiąc lat.

[B] Przekázał mu áby się ná wierne nie thárgał iáko pierwey.

3. A wrzucił go w przepáść y zámknął go/ y zápieczętował nad nim áby nie zwodźił daley narodow/ áż by się wypełniły [C] thysiąc lat/ abowiem musi potym być rozwiązan ná [D] mały czás.

[C] Thu znáczy cząs nieiáki długi/ á thák mamy się strzedz błędu niektorych ludźi ktorzy rozumieią iż po zmartwychwstániu thy rzeczy się stáć maią.
[D] Gdyż Száthan dłużey iest związány á niżli rozwiązány/ tym bespieczniey być mamy.

4. Zárymem widźiał stolice y siedźieli ná nich/ á sąd iest im dan/ y dusze tych ktorzy [E] poścináni sa dla świádectwa Jezusowego y dla słowá Bożego/ á ktorzy nie chwalili bestyiey/ áni obrázu iey/ áni przyięli piątna ná czołech swych/ abo ná rękách swoich/ y będą żyć y krolować z Krystusem [F] tysiąc lat.

[E] To iest/ sámych siebie záprzeli/ áby żyli Bogu y spráwiedliwości iego.
[F] Przez then cząs znáczy się on wiek w ktory będzie spokoyny kościoł Páński po zgładzeniu wielkiego Antykrystá.

5. A drudzy [G] z martwych nie ożywáią się wypełnią tysiąc lat/ thoć iest [H] pierwsze zmartwych wstánie.

[G] Rozumie o tych ktorzy duchownie pomárli/ ábowiem gdy Szátan w nas żywie iesteśmy vmárli Bogu.
[H] To iest/ ktorym nas Bog ożywia ku nowości żywotá/ Rzym 6.

6. Błogosławiony y święty/ ktory ma część w pierwszym zmartwych wstániu: abowiem nád tymi [I] wtora śmierć nie ma mocy/ y owszem będą kápłany Bogá y Krystusá/ y będą krolować z nim [I] tysiąc lat.

[I] To iest/ potępienie wieczne.

7. * A gdy się wypełnią te siąc lat/ będźie rozwiązan Száthan z ciemnice swoiey.

* Ezech.39.v.2.

8. Y wynidźie/ áby zwodźił narody ktore sa na czterech węglach ziemie [K] Gog y Magog/ aby ie zbieral ná walkę/ ktorych liczbá iest iáko piásek morski.

[K] Przez ty znáczą się rozni nieprzyiaćiele kościołá Bożego/ o tym masz w Ezechielá 38. y 39.

9. Wstąpili tedy ná szerokość ziemie/ y obstąpili woysko swietych/ y miásto vmiłowáne/ ale zstąpił ogień od Bogá z niebá ktory ie pożarł.

A dyabel

10 A dyábel ktory ie zwodził wrzu//
con iesth w iezioro ogniá y siarki/
gdzie thez bestyia y fálszywy prorok
beda mczeni we dnie y w nocy ná
wieki wiekow.

L Opisánie máie//statu Krysthuso//wego gdy przyi//dzie ná sąd.

11 Tedym widział [L] stolicę wielka bia//
łą/ y niektorego siedzacego na niey/
przed kthorego obliczem vciekłá zie//
miá y niebo/ á mieysce ich nie iesth
znalezione.

† Filip.4.v.4.
Wyssey.3.v.5.
Mssey.21.v.27.

12 Y widzialem vmárle wielkie y mále
stoiace przed obliczność̀ia Boża/ † á
otworzone sa [M] ksiegi/ y [N] drugie ksie//
gi otworzone sa/ to iest/ ksiegi zywo//
tá/ y byli osadzeni vmárli wedle tych
rzeczy kthore były nápisane w ksie//
gách podług vczynkow ich.

M To sie znaczy iż wszytki rzeczy obiá//wione beda.

13 Y wrocilo morze vmárle ktore miá//
ło/ śmierć thez y piekło wrocily v//
márle ktore miały / y byl sąd o káż//
dym wedle vczynkow ich.

N Okaże sie ktorzy sa wybráni do ży//wotá wieczńego.

14 A piekło y śmierć wrzuceni sa w
ieziorо ogniá/ y tá ieśt śmierć wtora

15 A ktory nie iest znalezion nápisá//
ny w ksiegách żywotá/ wrzucon iest
w ieziorо ogniá.

Kapitulá 21.

1. Szczesliwy stan pobożnych ludźi / á nędz//ny niepobożnych po sądzie.

1. A Otym [*] widział [A]
Y niebo nowe y ziemie no//
we / ábowiem † pierwsze
nieboy pierwsza ziemiá o//
deszłá byłá / á morzá iuż nie było.

* Ezá.66.v.17.y 66.v.21.
A Niebo / ziemiá/ y Morze nowe bę//dą nie inse/ to iest ácz teraz skażeniu podáne/ na on czás mocą Páńską thá wádá y niedostá//tek z nich odiet bę//dzie / rownie iáko ciałá wiernych kto//re teraz śmiertelne á stáre sa / ále ná on czás nowe y nieśmiertelne bę//dą.
† 2. Piot.2.v.13.

2. A ia Jan widzialem [B] swiete miá//sto Jeruzálem nowe [C] zsthepuiace z
nieba/ od Bogá zgotowáne/ iáko o//
blubienice vbrána mężowiswemu.

B To iest/ zbor wier//nych wybránych.
C Kosciol Boży by//wa rządzon niebie//skim słowem y Du//chem iest vtwier//dzon.

3. Y slyszałem glos wielki z nieba/
mowiąc: Otho przybytek Boży iest
z ludźmi/ y będzie mieszkał z nimi / á
oni beda narodowie ie[o] / a sam Bog
będzie z nimi bogiem ich.

// Ezái.25. v.8.
Wyssey 7. v.17.

4. // Y otrze Bog wszelką łzę z oczu ich/
á śmierć dáley nie będzie á ni smutek/
á ni krzyk / y bolesć dáley nie będzie
Abowiem pierwsze rzeczy przeszły.

2 Ezái. 43. v.19.
2. Koryn.5.v.17.

5. Y rzekł mi ten ktory siedział ná sto//
licy/ & Oto nowe czynię wszytki rze//
czy/ Y rzekł mi: Nápisz/ ábowiem
ty słowá wierne sa y prawdźiwe.

* Wyssey 1. v.8.

6. * A rzekł mi/ Zstáłoć sie/ Jam iest
Alphá y Omegá początek y koniec/
Ja prágnącemu dam dármo z rzo//dłá wody żywey.

Mssey 22. v.13.

7. Ktoby zwyćiężył/ ten otrzyma dźie//
dźicznie wszytki rzeczy / y będę iemu
Bogiem/ á on mi będzie synem.

8. A boiáźliwym/ y niedowiárkom/
y obmierzłym/ y mężoboycam/ y nie//
czystym/ y truiącym/ y bálwochwál//
cam/ y wszytkim klamcam część bę//
dzie w ieziorze goreiącym ogniem y
siárką/ á tá ieśt śmierć wtora.

9. Thedy przyszedł do mnie ieden z
onych siedmi Aniołow / ktorzy mieli
siedmi bániek pełnych siedmi plag o//
státecznych / y mowił ze mną / rze//
kąc: Chodź sam/ okażę ci oblubienicę
żonę barankowę.

10 Y wźiął mię przez ducha ná gorę
wielką y wysoką/ y okazał mi [D] miásto
wielkie swiete ono Jeruzálem zste//
puiące od Boga z nieba.

D Opisuie kosciol Boży iaki będzie po zmartwichwstá//niu/ to iest/ niebie//ski/ Duchowny/ iá//sny/ dźiwny/ moc//ny/ wesoły/ kosztow//ny / co sie rozu//mie przez to rozmá//ite kámienie dro//gie/ á ták opuszcza//iąc niepotrzebne bádánie o tym ká//mieniu z osobną y
o wtasnosci iego/ mieymy tu ná tym
dosyć / iż wiemy że Pan Krystus kto//ry iest fundámen//tem tego miásthá//ma w sobie zupeł//ny doskonałek wszelá//kich dobrodźieystw niebieskich / co sie przez to kámienie okázuie / á co sie ty//cze chwały Bos//kiey thedy ia po//zmartwychwstá//niu wyzrzemy / ile
każdemu Pan náss
wyczyć będzie ra//czył.

11 Maiące chwałę Bożą / kthorego
swiatłość była podobna kámieniо//wi nadroższemu Jaspisowi ná ksz//tałt Krzyszthalu.

12 Y miało mur wielki y wysoki/ má//iący bram dwanaście / y w bramách
dwánaście Aniołow / y imiona ná//pisáne/ kthore sa imiona dwunaście
pokolenia synow Izraelskich.

13 Od wschodu trzy bramy/ od pułno//cy bramy trzy / od południá bramy
trzy/ od zachodu bramy trzy.

14 A mur miásthá miał gruntow dwá//naście/ w ktorych były imiona dwá//naście Apostołow Barankowych.

15 A ten kthory mowił ze mną / miał
trzcinę złotą/ aby mierzył miasthо/ y
bramy iego/ y mur iego.

16 Miásto thez iest ná cztery węgły/
ktorego dłuż tyłká iest iáko y szerz/ y
mierzył miásto trzciną ná dwunaś//cie thysięcy stáiań / y rowne sa dłu//gość/ szerz/ y wysokość iego.

17 Y mierzył mur iego/ sto czterdźie//ści y czthery łokcie [E] miáry człowie//czey ktora iest Aniołowa.

E Tho przydat iż ten Aniot był po//dobien człowieko//wi.

18 A budowánie muru iego był Ja//spis/ sámo thez miásto złote szczyre/
podobne sklu czystemu.

19 A grunty muru miásthá ozdobione
wszelákim kámieniem drogim: Pier
wszy grunt Jáspis/ wtory szafir/ trze
ci Kalcedon/ czwarty Smaragd.

20 Piąty Sardonix/ szosty Sardy//us/ siodmy Krysolitus/ osmy Beryl//lus/ dziewiąty Topázius/ dźiesiąthy
Chrysoprássus / iedennasthy Hiá//cynt/ dwánasty Ametyst.

21 A dwánaście bram/ dwánaście pe
rel/ á każda bramá z iedney perły by//łá/ á rynek

* Ezá.60.v.13.
† Ezá.60.v.5.

F Pobożni y wierni Krolowie w chwale oney przyszłey osobliwszą zacność otrzymaią/ iáko Dawid/Józáfat/Ezechiasz/ácz y drudzy wierni nie beda podleyszemi/tákże thež y w mskach piekielnych srożey karáni beda krolowie y przełożeni/ktorzy nie słuszńie sie w ták zacnym swym powotániu spráwowáli/Aći ktorzy w tym żywocie cżći swoiey do kośćiołá Bożego nie przynoszą/thedy y ná on cżás nie przynoszą gdy sie chwałá iego okaże.

// Ezá.60.v.11.

º Filip.4.v.4.

A Tá rzeká znáczy wielką á niedgárnioną obfithość wszelákich dobrodźieyszw duchownych w onym żywocie wiecżnym.

B Krystus ożywiáiąc swoie wierne/ktorzy sa iáko brzegi y rzeki Bożey.

C To znáczy wszytki spráwy Páná Krystusowe ktore dla zbáwienia nászego vczynił/iáko gdy sie wćielił/ vrodźił/cierpiał/ wstał zmartwych etc. Owa ty owoce sa wybránie/wezwánie/vwielbienie/vspráwiedliwienie etc. kthore sie pod liczbą 12. zámykáią/dla tego iż żaden nie może być zbáwion/iedno ten ktori wedle duchá iest z dwoygánaśćie pokolenia Izráelskiego/á spráwuie sie wedle słowá ktore opowiedźieli dwánaśćie Apostołow.

D Cżesto á obficie.

E To znáczy opowiedánie słowá bożego/ktoremu gdy vwierzą pogáni/ będą vleczeni/tho iest zbáwieni.

kłá/á ryuek mieyscki złoto szczyre iáko kłkło przezroczyste.

22 Y nie widźiałem kośćioła w nim/ ábowiem Pan Bog wszechmogący iest kośćiołem iego y báránek.

23 * A nie potrzebuie tho miásto áni słońcá áni mieśiacá áby świecily w nim: ábowiem chwałá Bożá oświecilá ie/ a báránek iest kágáncem ie°.

24 † Narodowie też ktore były záchowáne/ będą chodzić przy świátłości iego/á F krolowie źiemie chwałę swoie y cześć do niego przynioską.

25 Á brány ie° nie będą zámknione we dnie/ ábowiem nocy tám nie będźie.

26 Y będźie przyniesioná cześć y chwałá poganow do niego.

27 Nie wnidźie do niego nic co pokała/ábo cżyni co brzydliwego/ábo klamstwo/ále cći ktorzy napiśáni są w * kśięgách żywotá báránká.

Kapitu. 22.

1. Szyrzey opisuie chwałę wiernych/okázuiąc vrzad ich y karáne złośćiwych/ y powáge proroctwá tego.

1. A Thym vkazał mi A cżystha rzekę wody żywey przezroczystą iáko Krzyształ/wychodzącą z stolice Bożey y Báránkowey.

2. A w posrodku rynku iego y zobudwu stron rzeki było B drzewo żywotá noszące C owoców dwánaście D/ná káżdy miesiąc podawáiąc owoc swoy/ y E liśćie swoie/ ku vzdrowieniu pogánow.

3 Y nie będźie dáley żadne przeklęctwo/ ále stolicá Bożá y báránkowá w nim będźie/ y słudzy ie° iemu służyć będą.

4. A oglądáią oblicże iego/á imie ich ná cżelech ich będźie.

5. Nocy też tám nie będźie/áni im potrzebá będźie świátłości kágáńcowey/áni swiátłości słonecżney/ przetho iż Pan Bog ie oświeca/ y krolować będą na wieki wiekow.

6. Tedy mi rzekł/Ty słowá wierne cć są y prawdźiwe/á Pan Bog świętych prorokow posłał Aniołá swego/áby okazał sługam swym kthore rzeczy rychło sie zstáć máią.

7. Otho idę rychło/Błogosławiony ktory záchowywa słowa proroctwá kśiąg tych.

8. A ia Jan słyszałem y widźiał thy rzeczy/A gdym słyszał y widźiał/ vpadłem przed nogámi Aniołá ktory mi ty rzeczy okázował.

9. A on mi rzekł/Pátrz abys nie cżynił/ábowiem iestem thowárzyszem twoim y brácżey twey prorokow/ y thych kthorzy záchowywáią słowá kśiąg tych/Bogu chwałę daway.

10 Potym rzekł ku mnie: F Nie pieczętuy słow proroctwá kśiąg thych/ G ábowiem cżás blisko iest.

11 H Ktory szkodźi/ niech ieszcże szkodźi/á kthory iest plugawym niech ieszcże będźie plugawym/á ktory iest thy spráwiedliwym/ niech ieszcże będźie vspráwiedliwion/á swiety niech ieszcże będźie poswieconym.

12 Oto idę rychło/á zápłatá moiá zemną iest/ábym oddał káżdemu iáko będźie vcżynek iego.

13 Jam iest Alphá y Omega/ początek y koniec/ pierwszy y ostátecżny.

14 Błogosławieni ktorzi záchowywáią przykázánia iego/áby práwo mieli w drzewie żywotá/y weszli brámámi do miástá.

15 A zewnątrz będą I psi y cí ktorzy trudnią się cżárámi/ cżyści/ y mężoboyce/ y bálwochwálce/ y ktorykolwiek miłuie y dopuszcża sie klamstwá.

16 Ja Jezus posłałem Aniołá mego/á/by wam świádcżył o tych rzeczách w kośćielech: Jam iest korzeń y rodzay on Dawidow/gwiazdá iásna y zárannа.

17 A duch y K oblubienicá mowią/ Podź/á ktory słucha/ niech rzecże/ Chodź/á ktory prágnie/ niech przyidźie/á ktho chce/ niech bierze wodę żywotá dármo.

18 Jáć oświádcżam káżdemu ktory słucha słow proroctwá kśiąg tych/ieśliby kto przydał tym rzeczám/włoży nań Bog plagi napiśáne w kśięgách tych.

19 A ieśliby kthokolwiek ubrał co z słow kśiąg proroctwá tego/odeymie Bog cześć iego z kśiąg żywotá y z miástá świętego/ y z tych rzeczy ktore są napiśáne w kśięgách tych.

20 Powieda ten ktory o tych rzeczách świádcży: L Záiste/ Idę rychło. Amen. Takći. Chodź Pánie Jezusie.

21 Láská Páná nászego Jezusá Krystusá z wámi wszytkimi. Amen.

F Thym ktorzy od Bogá nie są náuczeni/księgi thy są zámknione/ ale są wiernym otworzone.

G Jákoby rzekł/ Nie potrzebá tych rzeczy zápieczętowáć/ iakoby sie nie rychło wypełnić miáły/bo iuż blisko iest cżás gdi sie wypełnią.

H Dźiwne są ty słowá/okázuiąc srogi sąd pański nád niewiernikí/ á wielkie miłosierdźie iego nád wiernymi/ A thák Pan Bog odrzuconym/y tim ktorzy sie w złości kochaią/dopuszcza iż sie ná káżdi dźień gorszymi zstawáią/ aby tym srożby sąd ná sobie odnieśli: A wierne zaśie thák spráwnie Duchem swym/ iż sie ná káżdy dźień zstawáią lepszymi etc.

I Nie cżyści y okrutni.

K Kośćioł Boży z nádchnienia Duchá świętego.

L Gdyż Pan iest bliski/mamy sobie státeczńie poczynać y cieszyć sie/á wszákże nie mamy sobie spácowáć krotkości ábo długości cżásu.

BIBLIOTEKA SYNODU EWANG. REFORM. W WILNIE

Rzeczy y mieysc celnieyszych stárego y no/wego zakonu porządne zebránie/wedle liter obiecádłá/ gdźie pierwsza liczbá Kápitułe/á wtora wiersz znaczy.

A

Aaron y spráwy iego. 2.Mo.4.y 7.y 28.y 29. 3.Mo.2.v.7. 4.Mo.17.v.20.Zyd.9.v.7.
Aaron y Márya ná Moiesá sie targáią nie vczciwemi stowy.4.Moi.2.v.2.
Aaron wymowny.2.Moi. 4. v. 14.
Abbá Oćiec. Már.14.v.36. Rzym. 8. v. 15. Gal. 4.v.6.
Abdemelek Murzyn. Jer.38.v.7.
Abdyaß skryt Proroki Boże. 1. Krol. 18. v.4.
Abdon sędźia Izráelski. Sędź.12.v.13.
Abel pástyrz/zábit od brátá. 1.Mo. 4. v.2. Zyd.11.v.4. Mát.23.v.35.
Abel miásto gdźie mędrcy mieszkáli. 2. Sám.20.v.19.
Abesám sędźia Izráelski. Sędź.12.v.8.
Abiam Krol Judski. 1. Krol.15.v.1.
Abiáthár syn Achimelechow y spráwy iego. 1.Sám.22.y 23.y 1.Krol.1. 2. 21.
Abigáil Nábálowá żoná. 1.Sám.25.v.1.
Abihu widźi Bogá w Synái. 2.Moiż.24. v.10.
Abihu spalon od Bogá. 3.Moi.10.v.1.
Abimelech Krol Gerár y spráwy iego. 1.Moi.20.23.26.
Abimelech syn Gedeonow zábiwszy bráciá swą pánuie w Izráelu. Sędź.9.
Abisái żoni Seba. 1.Sám.20.v.10.
Abner/spráwy y śmierć iego. 1. Sám. 17. v.55. áż do 2.Sám.3.
Abrahám y spráwy iego. 1. Moi. 12 áż do 25. Wiárá iego. Rzym. 4. v. 1. Zyd.11. v.17.
Abrahám Prorok.1. Mo.20.v.7.
Absálom y spráwy ie°. 2. Sam.13. áż do 19.
Achab y spráwy iego. 1. Krol.16. áż do 22.
Achás Krol Judski bálwochwálcá. 2.Krol.16.v.11.
Achior. Judyth.5.v.5 y 14. v.6.
Achis Krol w Geth. 1.Sám. 21. v.11.y 27. v.1.
Achithofel y spráwy iego. 2. Sámu. 15. 16.17.
Adab nieprzyiaćiel Sálomonow. 1. Krol. 11.v.14.
Adám stworzon. 1.Moi.1.v.17.y 2.v
Adam figurą Krystusowa. Rzym.5.v
Adam pierwszy/y wtory. 1.Kor.15. v.45.
Adoniás syn Dawidow y spráwy iego. 1. Krol.1.y 2.
Adonibezek Krol. Sędź.1.v.6.
Adurám vkámionowány. 1.Krol.12.v.18.
Agábus Prorok. Dźiei.11.v 28.y 21.v.10.
Agág Krol Amálechitow. 1.Sám.15.v.9.
Agár służebnicá Sary. 1.Mo.16. v.21.
Agryppá Krol. Dźiei.25.v.16.
Aholá y Aholibá. Ezech.23 v.1.
Ákám syn Zare spalon. Joz. 7.v.25.
Ákilá y Prysćyllá gospodarze Páwtowi. 1.Kor. 16.v.19.
Alexánder rodźiser przećiwnik Páwłow 2.Tym 4.v.14.
Amálekitowie.2.Mo.17.v.8. 4.Mo.14. v.25. 5.Mo.25.v.17. 1.Sám.15.v.2.
Aman obieszon. Esther 3.v.9.10.
Amasá Hetman woyská Absálomowego. 2.Sám.17.v.25.y 20.v.4.
Amasya Krol Judski. 2. Krol 14.v.1.
Amásyaß Káplan w Bethel. Amos. 7. v 10.
Ammonitowie/czytay. 1.Moi. 19.v.18. 5.Moi.23.v.3. Sędź.11.v.4. 2 Sám. 10.
Ammon gwałci siostre swoie Támár. 2.Sám.13.
Amon Krol Judski niepobożny. 2. Krol. 21.v.19.
Amry Krol Izráelski.1. Krol.16.v.16.
Ananiaß y Sáfirá żoná iego vmárli. Dźie. 5.v 10.
Aniol idźie przed woyskiem ludu Izráelskiego.2.Moi.14.v.19.
Aniol nie chce być chwalon. Ziáw.19.v.10. y 22.v.9.
Aniol oznáymuie narodzenie Krysthusowe. Luk.2.v.10.
Aniołowie stworzeni. Kol.1.v 15.
Aniołowie stroże małych dźiateczek. Mát.19.v.10. Dźie.12.v.15.
Aniołowi dzy Boży. Zyd.1.v.7.
Aniol ią Krystusowi. Mát.4. v.
II. gow Ogroycu. Luk.22. v.43.
Anioło w osobie ludzkiey. 1.Mo.18. y 19.v.1.
Annas świekier Káifaßow. Jan.18.v 3.
Anná prorokini. Luk 2.v.36.
Anná mátká Sámuelowá. 1.Sám.1. y 2.
Anná mátka Tobiaßowá. Tob.11 v.9.
Antykrystkto. 1.Jan.2.v.22.y 4 v.3. 2.Thes.2.v.3. Moc iego. Dán.7. v.23.
Antyochia miásto gdźie napierwey Krześćiáni názwáni są. Dźiei.11.v.26.
Aod sędźia Izráelski. Sędź.3.v.15.
Apollo vczony cztek. Dźiei.18.v.24.
Apollonius porażon od Jonáthaná. 1.Mach.10.v.28.
Apostołowie dla ciego posthánowieni w kyćiele. 1.Kor.1.v.28.
,th otowie napierwey postáni do Zyow. Mát.10.v.5.
ostołowie ćierpią dla Krystusá. Dźiei. 4.v.3.y 5.v 18.
Apostołowie swárzą sie ktoby był wiecznym miedzy nimi. Mát 18.v.1.
Apostołowie będą sędźić dwánaśćie pokolenie Izráelskie. Mát.19.v.18.
Archá ábo Korab Noego. 1.Moi. 6.v.14. y 7.v.1.1 Piotr.3.v.20.
Areuná przedał plác ábo boisko Dawidowi ku zbudowániu ołtarzá. 2.Sám.24. v.24.
Arysthárchus więzień z Páwłem. Kol. 4. v.10.
Asáf śpiewak. 1.Kron 6.v.39.
Asya ziemiá/gdźie zákázano Páwłowi opowiedáć Ewánielią. Dźiei.16.v.6. Má ostátek tám każe. Dźiei.19.v.10.
Asyma Bog ábo bálwan / ktorego Hemáthczycy spráwili w Sámáryey. 2.krol. 17:v.30.
Assuerus Krol/spráwy/y wyroki iego. Czytay w kśiegach Hester.
Astároth bálwan/ktoremu Zydowie stużyli. Sędź.2.v.13.y 3.v.7.
Athalia Krolowa: 2.krol.11.v.3.
Athenieńczycy od Páwłá ßtrofowáni. Dźiei.17.v.22.
Aza Krol Judski y spráwy iego. 1. Krol. 15.v.8.
Azarya Krol tredowáty.2.krol.15.v.1.

B

Bálpeor bálwan/ktorego gdy chwalili Izráelitowie/ pomordowani są. 4.Moi.25.v.3. 5.Moi.4.v.3.
Báána y Rechab zábili Jsbozet. 2. Sám. 4.v.6.
Baasá Krol Judski y spráwy iego.1.krol. 15.v.16.
wieżá Babel. 1.Mo.11.v.4.
Bábilońskie zburzenie opowiedáne. Ezá.13
Báál skruszon zá roskazániem Krolá Jehu. 2.krol.10.v.25.y 11.v.18.
Báálowi Zydowie dźieći swe ofiárują w ogniu. 2.krol.17.v.17.
Báálowi prorocy od Eliaßá zábićí. 1.krol. 18.v.40. od Jehu. 2.krol.10.v.27. od Jozyaßá. 2.krol.23.v.16.y 20.
Bábilon vpoiło wßythki narody winem szaleństwá swego. Ziáw.18.v. 3.
Bábilon stáło sie mieszkániem dyabłow. Ziáw.18.v.2.
Bácchides Hetman zábit. 1.Mách.9.
Bać sie Bogá/náuká náßá. 5.Moiże. 14. v.23.
Bálá służebnicá Rachelowá. 1.Moiż.29.v. 29.y 30.v.3.
Bálaámie synu Beorowym proroku / czytay 4.Moi.22.23 24. 2. Piotr.2.v.15. Prorokuie o przyśćiu Krysthusowym. 4.Moi.24.v.17. Zábit/Josu.13.v.22.
Bálák Krol Moábski. 4.Moi.22.v.24.
Báldád mędrzec przyiaćiel Jobow. Job. 18.v.1.
Bálsázár Krol Bábiloński. Dán.5.v.1.
Bálwochwálce ná gárdle karáni/ y przyczyná tego. 5.Moi.17.v.2 1.Kor.6.v.9.
Bálwochwálce od Lewithow pobići. 2. Moi.32.v.16.
Bálwochwálce nie będą zbáwieni. 1.Kor: 6.v.9.
Bálwami są próżność. 1 Sámuel. 12. v.21. 1.krol.16.v.26.5.Moi.7.v.25.y 27.v.15.
Bálwanom poświecone rzeczy. 1.kor:8.y 9.Dźiei.15.v.20.
Bálwany zákázáne. 3.Moi:26.v.1.5.Mo 18.v.9.

Bánáiaß.

Bánáiás zábit Jeábá zá roſkazániem Sálomonowym. 1. krol. 2. v. 34.
Bárák y Deborá wybáwili Jzráelá. Sedj. 4. Pieśń ich. Sedj. 5.
Báránek wielkonocny. 2. Moi. 12. v. 3.
Báránek Kryſtus. Jan 1. v. 13.
Bárnábaß poſłan do Anthyochiiey. Dźiei. 11. v. 22.
Bárnábaß y Páwet obráni ná przepowiedánie Ewánieliey. Dźiei. 13 v. 2.
Bárrábaß zboycá. Mát. 27. v. 26.
Báruch piſarz Jeremiaßow. Jer. 36. v. 4
Báśni ſie ſtrzedz. 1. Tym 4. v. 7.
Beelzebubá ſie radźi Ochozyaß w niemocy. 2. krol. 1. v. 2.
Behemoth y z złość iego. Job. 40.
Bel bálwan Dan. 14.
Beliál z Kryſtuſem nie zgadza ſie. 1. kor. 6. v 15.
Benádad krol Syriyſki / y ſpráwy iego. 1. Krol. 15. v. 18. 2. Krol. 8. v. 13.
Beniámin ſyn Jakobow / 1. Moi. 35. v. 18 y 43. 44. 46. 5. Moi. 33. v. 12.
Beniámin itowie ktorych byto 25700 otrzymáią zwyćieſtwo nád brácią ſwą / ktorych byto 400000. Sedj. 20. v. 21.
Beniámin itowie wßyſcy pomordowáni oprocz 600. Sedj. 20. v. 47.
Beniáminitom ku zachowániu pokolenia ich dano 400 pánien w małżeńſtwo / Sedźiow 21. v. 14.
z pokolenia Beniamin byt Páwet. Rzym. 11. v. 1.
Berzellái máż zacny / y ſprawy iego. 2. Sámuel. 19 v. 31. 1. krol. 2. v. 7.
Bethel ábo Luzá. 1. Moi. 28. v. 19. Sedj. 1. v. 23. 1. Sámue. 10. v. 3
Bethſábee Vryaßowá żoná / y grzech iey z Dawidem. 2. Sámue. 11. v. 4.
Bethſámitowie káráni przeto iż ſkrzynie Bożą otworzyli. 1. Sámue. 6. v. 19.
Bethlehem ábo Efrátá. 1. Moiż. 35. v. 19. Mich. 5. v. 2. Luk. 2. v. 4.
Bethſáidá miáſto niewierne. Mát. 11. v. 21
Bethulia miáſto oblężone etc. Judyth 7. y dáley.
Bezeleel rzemieśnik známienithy / y iego ſpráwy. 2. Moi. 31. v. 2. y 35. v. 30.
z thym ktoryby oycá ábo brzemienną niewiáſte Vbił / co máią czynić. 2. Moiż. 21. v. 5. 22
ná Bieſiádę Tobiaß wzywa tych co ſie Bogá boią. Tob. 2. v. 2.
Bieſiády ſtroią ſynowie Jobowi / zá ktoremi ſie on modlił. Job 1. v. 5.
Bieſiády ſprawowáne przy ſtrzyżeniu owiec. 2. Sámue. 13. v. 23.
pierwßie záſiadánia na Bieſiádach. Mát. 23. v. 6.
iákich nam każe Kryſtus proſić ná Bieſiádę. Luk. 14. v. 12.
Biſkup ábo dozorcá duß náßych Kryſtus. 1. Piotr 2. v. 25.
Biſkupá prawdźiwego vrzád. 1. Timot. 3. Tyt 1. v. 15. 1. Piotr 5. v. 2.
Błazeńſkich mow y żártow ſtrzedz ſie mamy. Eſes. 5. v. 4
Bliźni náß ieſt każdy ktory od nas rátunku potrzebuie Luk. 10. v. 29.
Bliźniego náßego miłość. Rzym. 13. v. 8.
Błogoſtawić Bogá / to ieſt / iemu dźiękowáć. 1 Moi. 24. v. 27.
Błogoſtáwieńſtwo ludu Jzráelſkiego. 1. Moi. 48. v. 20. 4. Moi. 6. v 24.
Błogoſtáwieńſtwo miáſto daru 1. Mo. 33 v. 11.
Błogoſtawieńſtwo tym ktorzy chowáią roſkazánie Boże. 2. Moi. 23. v. 25. 5. Mo. 8. v. 7. y 11. v. 27. y 28. v. 2.
Błogoſtáwieni Boży názwáni ſą owcám. Mát. 25. v. 33.
Błogoſtáwieni ieſtechmy od Bogá przez wiárę. Gál. 3. v. 9.
Błogoſtáwić mamy ty ktorzy nam złorzecżą. Luk. 6 v. 28. 1. Piotr 3. v. 9. 1. Korynt. 4. v. 12.
Błogoſtáwieńſtwo y przeklęthwo z iednychże vſt pochodzą. Jak. 3. v. 9.
Błużnierſtwo Sennácherybowe. 2. krol. 18. v. 19. y 22.
Błużnierſtwo niepobożnych przećiw Bogu. Mál. 3. v. 14.
Błużnierczą imienia Bożego vkámionowány. 3. Moi. 24. v. 15.
Błużnierce ktorzy ſie Beelzebubá rádźili / pożárci od ognia niebieſkiego. 2. Krol. 1. v. 10.
Błużnierſtwo przećiw Duchowi świethemu. Mát. 12. v. 31. Már. 3. v. 28.
Bog nie ſądźi wedle oſoby. 1. Sam. 16. v. 7.
Bog ieſt miłość. 1. Jan 4. v. 16.
Bog ieden y Oćiec wßytkich. 1. Kor. 8. v. 6.
Bog ieſt Duch. Jan 4. v. 24.
Bog nieśmiertelny. 1. Tim. 1. v. 17. y 6. v. 16
Bog wßędźie ieſt / y wßytko widźi. Jere. 23. v. 23.
Bog ieſt wßechmogący. 1. Moiżeß. 17. v. 1. y 35. v. 11.
Bog niewidomy. 2. Moiż. [illegible] v. 20 Jan 1. v. 18. Widźiał go Moiżeß 2. Moi. 24. v. 10. Jakob tej. [illegible] nie máß inßego Bogá iedn[illegible] ſki. 2. Moi. 29. v. 45.
Bogá Oycá zna kto zna Kry[illegible] Jan 14. v. 7.
Bog z thoba / pozdrowienie v ſtárych Zydow. Sedj. 6. v. 12. Rut. 2. v. 4.
Bogowie ręką vczynieni. 2. Mo[illegible] 32. v. 23.
Bogowie pogáńſcy nie mogą z[illegible]wić niekogo. Bár. 6. v. 13.
Boánerges / Jan y Jákub Apoſthołowie ták názwáni od Kryſtuſá. Már. 3. v. 17.
Bogáty ták omy. Ekle. 6. v. 2.
Bogáthym biádá. Luk. 6. v. 24. Jáku. 5. v. 1. 1. Tym 6. v. 9.
Bogáctwá obtudne. Márk. 4. v 19.
Bogáctwá opußcżáć. Luk. 16. v. 13.
Boiąc ſie Bogá / choć Zyd / choć pogáni ieſt przyięty. Dźiei. 10. v. 35.
Boiaźń Bożą ieſt prawdźiwa [illegible]ad[illegible] Job. 28. v. 28.
Bok Kryſtuſow otworzony. Jan 19. v
Booz y ſprawy iego. Ruth. 2. 3 4.
Boſtwá pełność mießka w Kryſt[illegible] kol. 2. v. 9.
Boſkiego przyrodzenia vczeſtnikí ieſtemy. 2. Piotr. 1. v. 4.
w Bránách ſądzono. 5. Moi. 22. v. 15.
Bráterſka ſpołeczność. Rzym. 2. v. 10.
Bráćia swą nászowie Kryſtus. Zydow. 2. v. 11.
Bráćia ábo krewni Kryſtuſowi nie wierzą weń Jan. 7. v. 5
Bráćia zowie Jakob ludźi nieznáiomych. 1. Moi. 29. v. 4.
Brzemiona iedni drugich znoſić mamy. Galáth. 6. v 2.
Brzemie ſwe káżdy nośić będźie. Gál. 6. v. 5
Brodę golić zakázano kápłanom. 3. Moi. 21. v. 5.
Brodę ná poły egolił Hánon ſługam Dawidowym. 2. Sám. 10. v. 4.
Brody golenie byt znák żałości v Zydow. Ezái. 15. v. 2.
Budowáć ná Kryſtuśie złoto y śrebro. 1. kor. 3. v. 12.
Budowánie Boże / to ieſt wierni. 1. Kor. 3. v. 9.
Budowáć ieden drugiego. 1. Tes. 5. v. 11.

C

Aluia Páwłá wierni. Dźiei. 20. v. 37.
Cáłowánie zwiete ktorym ſie witáli przed tym wierni Boży. Rzym. 16. v. 16. 2. kor. 13. v. 12.
Cáłuie nogi Kryſtuſowe niewiáſtá. Luk. 7. v. 38.
Cáłuiąc Kryſtuſá Judaß zdradza go. Máth. 26. v. 49.
Celnicy. Luk. 3. v. 12.
Celnicy wierzą Kryſtuſowi. Mát. 21. v. 32. Chwálą Bogá. Luk. 7. v. 29.
Cerymonie Zydowſkie odrzucone od Bogá. Ezái. 1. v. 11. y 66. v. 3. Zyd. 10. v. 5.
Cezár Auguſt. Luk. 2. v. 1.
Cetura żoná Abrahámowá. 1. Moi. 25. v. 1.
Chám ßydźi z oycá ſwego. 1. Moi. 9. v. 22.
Chámos bálwan Moábitow. 1. krol. 11. v. 7
ſynowie Chánáán od ktorych poßli Chánáneyczycy. 1. Moi. 10. v. 15.
Chánáán przeklęty. 1. Moi. 19. v. 25.
Chánáneyſkiey ziemie obfitość. 2. Moiż. 3. v. 8. Mießkánie Boże. 2. Moiż. 15. v. 13. Obiecána Abrahámowi. 1. Moi. 12. v. 7.
Chánáneyczycy pomordowali lud Jzráelſki. 4. Moi 14. v. 45.
Chánáneyczycy ktorzy pozoſtáli w ziemi / byli Jzráelitom iáko ścirnie. Sedj. 2. v. 3.
Chánáneyczycy porażeni ná głowę od pokolenia Juda. Sedj. 1. v. 4.
Chánáneyſka niewiáſtá. Mát. 10. v. 21.
Chwálce prawdźiwi. Jan. 4. v. 23.
Chwálić mamy iednego Bogá. Máth. 4. v. 10.
Chwálić nie mamy bogow obcych. 2. Mo. 23. v. 13.
Chwálce bogow obcych vkámionowano. 5. Moi. 17. v. 5. Sedj. 2. v. 14. Pogina. 5. Moiż. 6. v. 14.
[illegible]walić Bogá w Duchu. Jan. 4. v. 23.
[illegible]zbytne ſą podeyźráne. Przypo. 11.
[illegible]á prożna. Gál. 5. v. 26.
[illegible]hwálić ſie w náßey mocy nie mamy. 1. [illegible]or. 4. v. 7. Ale w tym ſię Bogá znamy. Jerem. 9. v. 23.
Cherubim przed Ráiem. 1. Moi. 2. v. 24.
Cherubinow kßtalt. 2. Moi. 25. v. 18.
Chleb ieść z potem. 1. Moi. 3. v 18.
Chlebem ſámym nie żywie cłowiek. 5. Moi. 8. v. 3.
Chleba łamánie. Dźiei. 2. v. 46.
Chleb żywotha / Kryſtuſowe ćiáło. Jan. 6. v. 51.
Chlebem iednym ieſtechmy wßyſcy. 1. Kor. 10. v. 17.

Chleby poktádne. 3.Moi:2.4.5.
Chlebow 20 násyceni 100 ludźi. 2. Krol: 4.v.42.
Chcenie iest od Bogá y toż dokończenie. Fil: 2.v.13.
Chcenie w nasći iest/ále dokonczenie nie iest. Rzym:7.v.18.
Chory ma wzywáć stárszych. Ják:5. v.14.
Choroby ná nas przychodzą dla grzechow naszych. Mat:9. v.2. Jan.5.v.14.
w Chorobie mamy sie do Bogá vciekáć. 2.krol: 1.v.16.
Chodźić droga wszytkiey ziemie/ to iest vmrzeć. 1. krol.2.v.2.
Chodźić wedle Bogá. 1.Moi:5.v.24.
Chromy od żywotha mátki swoiey vzdrowion przez wiare. Dźie:3.v.2.
Chromy Jakob. 1.Moi:32.
Chromy Mifiboszet ostárżon od wtasnego sługi Syba. 2.Sám: 19.
Chramáć ná te y na owe stronę. 1. Krol: 18.v.21.
Chusái człowiek nabożny y spráwy iego. 2. Sam.15.v.32.y 17.v.5.
Ciáto iedno są mąż z żoną swą. 1.Mo.2.v.24
Ciátem iest człowiek. 1. Moi: 6.v.3.
Ciáto y krew/ to iest człowiek. Máth.16. v.17.
Ciáto przećiwne duchowi. Gál: 5.v.17.
Cielesna pożądliwość iest śmierć. Rzym: 7.v.24.y 8.v.6.
Ciáto Kristusowe iest kościoł. Efez.1.v.23
Ciátem iednym są wszyscy wierni. Rzym. 12. v. 5.
Ciáto swoie podbić pod moc duchá. 1. Korynt.9.v.27.
Ciáto nasze iest naczynie gliniáne. 2.Kor. 4.v.7.y 5.v.1.
Ciáta násze są poświecone Krysthusowi/ 1.Kor.6.v.13. Są kościołem Duchá swiętego. 1.Kor.6.v.19.
Ciáta Krystusowego wiárą pożywáć mamy. Jan 6.v.54.
Ciáto y krew nie obiawia nam woley Bożey. Mat.16.v.17.
Ciáta Krystusowego pożywáć. Jan 6.v. 51. 62.
Cielesnym grzechem/ wszythki grzechy sie rozumieią. Gál.5.v.17.
Cielesne stáránie w pożądliwościách iego ma być odrzucone. Rzym.13.v.14.
w Ciele być/ to iest/ żyć wedle ciátá. Rzym. 7.v.5.
Cielesna mądrość iest śmierć. Rzymián. 8.v.6.
w Ciele bedący nie mogą sie Bogu podobáć. Rzym.8.v.8.
Cielec złoty/ 2.Moi.23. Skrużony. 2.Mo. 32.v.20.
Cielce złote Jeroboámowe. 1.krol.13.v.28.
Cielicá płowa. 4.Moiżeszo.19.
Cierpliwość potrzebna iest/ Żyd.10.v.38.
Cierpliwości zálecenie/ Przypow.16.v.32.
Cierpliwość Jobowá/ Job 12.v.2.
Cierpliwy iest Bog/ 2.Moi.34.v.5. Rzymián.15.v.5.
Cierpliwemi być mamy/ 1.Tess.5.v.14.
Cirnie zaglużáiące nasienie. Már. 4.v.7.
Cto oddawáć. Rzym. 13.v.6.
Cto płáci Krystus. Mát.17.v.27.
Cudzoźiemca Bog mituie. 5.Moi.10.v.18.
Cudzoźiemce przyimowáć. 2.Moi.23. v.9. 3.Moi.19.v.33.
Cudzoźiemcy bywáli opátrowáni z dźieśiećin. 5.Moi.14.v.29.
Cudzołostwo zákazane. 1.Moiżeś.26.v.10. 2.moi.20.v.14. 1.Kor.6 v.9. Żyd.13.v.4
Cudzołostwo gárdtem karane. 3.moiż.20. v.10.
Cudzołostwo Dawidowe. 2.Sám.11. y. 12.
Cudámi Krystusowemi Bog bywa chwalon. Mát.15.v.31.
Cudow prágną Żydowie. Mát.12.v.38.
ktory Cudámi odwroći lud od Bogá/ gárdtem ma być karan. 5.moiże.13.v.1.
Cudami fáłszywemi bog nas kusi. 5. moi. 13.v.3.
Cyrus krol Perski y spráwy iego. Ezá.44. v.18. y 45. 1.Ezdr.1.v.1.
Czárnoksiężnicy y práktykarze wygnáni od Saulá. 1.Samue.28.v.3.
Czárownicy nie máią być miedzy námi. 5. moiże.18.v.11.
Czásow pátrzyć zákazano. Gál.4.v.10.
Czásow rozrządzenie. 1.moi.1.v.14. y 8.v.22.
Czásy ostáteczne. 1.Timot.4.v.1.
Czeladź swą mieć na pieczy. Przyp.27.v.23
Czesć wyrządźić komu należy. Rzy.13.v.7.
Cześć każdego. 1. Piotr 2.v.17.
Człowiek vczynion ná wyobrażenie Boże/ 1.moiże.1.v.26.
Człowiekowi wszythki rzeczy są poddáne/ 1.moiże.1.v.26.
Człowiek z przyrodzenia syn gniewu. Efez.2.v.3.
Człowiek zewnętrzny/ to iest ciáto. 2.Kor. 4.v.16.
Człowieká starego vkrzyżować. Rzymiá. 6.v.6. Kolosen.3.v.9.
Człowiek Boży/ to iest prorok. 2.krol.1.v.9 y 8.v.11
o Człowi[illegible] ná trz 1.Koryn.7.v.11. Efez. 5.v.22.
Cztonki [illegible]ią służyć bogu. Rzymiá. 6.v 19.
Cztonkow vmartwienie. Kolo.3.v.5.
Czuć. Mat.24.v.42. y 25.v.1. 1.Thes.5.v. 2. Kolosen.4.v.2.
Czyst nie iest żaden przed bogiem. Job 25. v.4.
Czyści serca są błogosławieni. Mát.5.v.8.

D

Dar Duchá swiethego nie nábythy zá pieniądze. Dźie.8.v.20.
Dáry Duchá swiętego rożne są. 1.Koryn. 12.v.4.
Dárow wśiethych mamy inszym vżyczáć. 1. Piotr 4.v.10.
Dar boży/ zbáwienie nász. Efez.2.v.8.
Dár [illegible]slepiáią oczy 5.moiże.16.v.19.
Dá ow[illegible]nie bierze Pan bog. 5.moi.10.v.17.
[illegible]árować lepiey niż brać. Dźie.20. v.35.
Dárui[illegible] z rádością/ vmitowan od bogá/ 2.Kor.9.v.7.
Dáć áby nam dano. Luk.6.v.38.
Dagon báłwan Filistynow. 1.Sám.5.v.2.
Dáryus krol Medski y spráwy iego. Dán. 5.v.31. y 6.v.44. 1.Ezdr.6.v.1.
Dawidow narod. Ruth 4.v.17. Spráwiedliwy przed Pánem. 1.krol.14.v.8. y 15. v.3. Zabit Lwá. 1.Sám.17. v.34. Jadł chleby poktádne bedąc przymużon. 1.Samuel.21.v.6. Mát.12.v.3. Oszuká Saulá. 1.Sámu.20.v.5. Oszuka krolá Achis. 1.Sámuel.27.v.10. Táńcuie przed skrzynią. 2.Sámuel.6. v.14. Cudzołostwo iego. 2.Sámu.12. v.9. Zábuie synà swoiego Ammoná/ ktorego zábił Absálon. 2.Sámuel.13.v.31. Nie táie Semeiowi/ ktorego sromocił. 2.Sámu.16. v.10. Spráwy Dawidowe czytáią sie od 1.Sámuel. 13. áż do 2.kápitu.1.Krol.
Dawid opowiedźiał zmarthwychwstánie Krystusowe. Dźie.2.v.25.
Krystus więtszy niż Dawid. Mát.22.v.43
Dálilá zdradza Sámsoná. Sędź.16.
Dámárys biata głową wierzy w Krystusá. Dźie.17.v.34.
Dán syn Jakobow. 1.moiże.30.v.6. y 49.v. 16. 5.moi.33.v.22. Joz.19.v.40.
Dániel y spráwy iego/ czyta y w kśięgach iego od pierwszey kápitu. áż do 14.
Dátan odporny moiżeszowi spalon.4.mo.16
Deborá zacna miedzy Izráelczyki sędźina. Sędź.4.v.4. y 5.v.1.
Dawionych rzeczy zákazánie. 1.moiż.9.v.4.
Długow odpuszczenie kiedy bywało. 5.moiże.15.v.2.
Dniow rożności niemáż miedzy wiernymi. Rzymián.14.v.5.
Dom boży/ to iest kościoł. 2.Sámu.12.v.20
Dom boży/ dom modlithwy. Ezái.56.v.7. Mát.21.v.13.
Dom boży lud Izráelski. 4.moiże.12.v.7.
Dom zárażony trądem. 3.moiże.14. v.14.
Dom/ to iest/ ciáto násze. 2.Korynt.5.v.1.
Dobrá ty doczesne są od bogá. 5.moi.8.v.17
Dobr tych doczesnych vżyczyć mamy sługam słowá bożego. Gálá.6.v.6. 1.Kor. 9.v.4.
Dobrze czynić mamy wszytkim. Gál. 6. v. 9. Luk: 6.v.35.
Dobrze czynić mamy tym ktorzy źle o nas mowią. 1. Piotr: 2.v.20.
nic Dobrego w ciele nászym nie mieszká. Rzym: 7.v.18.
co iest Dobrego mamy náśládowáć. Rzym: 12.v.9.
Dobry iest Bog sam tylko. Mát: 19. v.16. Már: 10.v.18. Luk:18.v.19.
Dobrotliwość wiernym potrzebna iest. Efes: 4.v.32. 1. Kor: 13.v.14.
Doświádczenie spráwuie nádźieię. Rzym: 5.v.4.
Doświádczáć káżdey rzeczy. 1.Tes: 5.v.21.
Doświádczyć sámego siebie. 1. kor: 11.v.28.
Dobra myśl w vtrapieniu. Jan. 16.v.33.
Doeg wydał Saulowi Dawidá. 1.Sámu: 22.v.9.
Droga Bożá doskonáta. 2.Sam.22.v.31.
Drogá prawdy. 2.Piotr:2.v 2.
Drogá ciásna wiedźie ku żywotowi. Mát. 7.v.13.
Drogá krolewska. 4.Moi:21.v.22.
Drzewo żywotá y drzewo wiádomości. 1. Moi:2.v.9.y 3.v.22.
Drzewo dobre czyni dobry owoc. Máth: 12.v.23.
Drzewá stworzone dla człowieká. 1.Moi: 1. v.12.y 2.v.9.16.
Drzewá rodzące przez trzy láty nieczyste. 3.Moi:19.v.23.
Drzewá rodzące ná woynie nie máią być wycięte. 5.Moi:20.v.19.
Drágmá zgubioná. Luk: 15.v.8.
Drzewo suche y surowe. Luk: 23.v.31.
Drzewo wrzucone od Moiżeszá do wody. 2 Moi:15.v.25.
Drábiná ktorą widźiał Jakob. 1.Moiż:28. v.12.

Duchowi káżdemu nie máimy wierzyć: 1. Jan. 4. v. 1.
Duchowie ktamliwi. Ezái: 19. v. 14.
o Duchá dobrego prosić mamy. Luk: 11. v. 3
Duch s. obiecány Apostołom. Luk. 24. v. 49. Jan: 14. v. 16. Dźiei: 1. v. 8.
Duch s. zestan. Dźiei: 2. v. 2.
Duchá s. správy. Gál: 5. v. 22.
Duch s. modli sie w nas. Rzym: 8. v. 26.
Duchá s. nie zásmucáć. Efe: 4. v. 30.
Duch s. y ciáło rzeczy sa sprzeciwne sobie. Gál: 5. v. 17.
Duchá s. bluźnierzom nie będźie odpuszczono. Mát: 12. v. 31.
Dussá znáczy człowieká wpiśmie świętym. 5. Moi: 10. v. 22.
Dussá ciáłá iest we krwi. 3. Moi: 17. v. 11.
Dusze swą náleść y stráćić. Mát: 10. v. 39.
Dufaiąc człowiekowi iest przeklety. Jere: 17. v. 5.
Dyabet zwiodł niewiáste/ y iest przeklety. 1. Moiż: 3.
Dyabet kśiąże ná powietrzu. Efes: 2. v. 2. Jan: 12. v. 31. Kolo: 2. v. 15. Oskárżyćiel wiernych. Zjáwie. 12. v. 10. Przeciwnik náss y nieprzyiaćiel. 1. Piotr: 5. v. 8. Efes. 6. v. 12.
Dyabet wyznawa iżsna Krysthusá y páwtá. Már: 1. v. 24. Luk: 4. v. 34. Dźiei: 19. v. 15.
Dyábet iest mężoboycá. Jan. 8. v. 44. 1. Jan. 3. v. 8.
Dyabli wygnáni bywáią postem y modlitwą. Mát: 17. v. 21.
Dyabelska náuká. 1. Tym: 4. v. 1.
Dyabłom ofiáruią pogani. 1. Kor: 10. v. 20.
Dyabłom ofiárowáli dźieći swe Izraelczycy. 2. Krol: 17. v. 16. 17.
Dyonisiuss Areopágitá wierzy w Krystussá. Dźiei. 17. v. 34.
Dyna corká Jakobowá gwałtem pobrána. 1 Moi: 30. v. 21. y 34. v. 1.
Dyotrefes káran od Janá. 3. Jan. 9.
Dźiećie niepostussne oycu y mátce ma być vkámionowáne. 5. Moi. 21. v. 21.
Dźieći powinni rodźicom. Efe: 6. v. 1.
Dźieći rozgą máią być karáne. Przypo: 21. v. 15. Ekkl: 30. v. 13.
Dźieći śmieiąc sie z Elizeussá/ pożárthe od niedźwiedźic. 2. Krol. 2. v. 24.
Dźiećie przyimuie Krystus. Már: 9. v. 36.
Dźieći obrázone być nie máią. Mát: 18. v. 6.
Dźieći strzeżone od Aniołow. Mát: 18. v. 20.
Dźieći przywiedźione do Krystussá. Mát: 19. v. 13.
Dźieći w Krystussie. 1. Kor: 3. v. 1.
Dźieći Boże iestechmy przez wiárę. Gálát: 3. v. 26.
Dźieći złośćią nie rozumieniem. 1. Kor: 14. v. 20.
Dźieśięćiny Bogu náleżące. 3. Moi. 23. v. 30
Dźieśięćiny y nasienia Krolom náleżące. 1. Sámue: 8. v. 15.
z Dźieśięćin wychowáni. 5. Moi: 14. v. 29.
Dźiedźictwo człowieká ktory ssędt bez potomstwá. 4. Moi. 27. v. 8.
Dźiedźictwo Lewitow iest Bog. 5. Moi: 18. v. 2.
Dźiedźictwo niebieskie nam dáne iest w obietnicy. Mát: 25. v. 34. Galát: 3. v. 17. Tyt: 3. v. 7. 1. Piotr: 1. v. 3.
Dźiedźic wszech rzeczy Krystus. Zyd: 1. v. 2.
Dzbany tłukąc żołnierze Gedeonowi posráśili Mádyanity. Sedź: 7. v. 20.
Dźiełow oczu brátá nászego. Mát: 7. v. 3.
Dźiękować záwżdy mamy Bogu. Efes. 5. v. 4.

E

Edom czemu thák názwan. 1. moiż. 25. v. 30.
Edom niechce przepuścić przez swoie źiemie ludu Izraelskiego. 4. moi. 20. v. 14.
Edom odstąpił od Judá. 2. krol. 8. v. 20.
Egiptcyánie z Zydmi nie vżywáią. 1. moiż. 43. v. 32.
o Egiptcyánich czytay 2. moiże. 11. y 12. 5. moiż. 23. v. 7. Jere. 46. v. 1. Eze. 32. v. 12.
Eglon ttusty zábit przez Ahodá. Sedź. 3. v. 21.
Eleázár syn Aaronow. 2. moiżeso. 6. v. 23. Jozue 24. v. 33.
Eliácym/ ktorego thez zwano Joákim. 2. krol. 23. v. 24.
Eliassá Proroká správy. 1. krole. 17. áż do 2. krol. 2.
o Eliassu y Elizeussu. Luk. 4. v. 25. 27.
Elizeuss oraci wezwan ná vrzad Prorocki 1. krol. 19. v. 19. Správy iego. 1. krol. 19. áż 2 krole 13. Łysy 2. krol. 22. v. 23. Dobrem záte oddawa. 2. krol. 6. v. 22.
Elżbietá żoná Aaronowá. 2. moiż. 6. v. 22.
Elżbietá żoná Zácháryassowá. Luk. 1. v. 5
Elon sędźia Izráelski / Sedź. 12. v. 12.
Elymas czárnokśiężnik. Dźie. 13. v. 8.
Elipház przyiaćiel Jobow/ Job 4.
Eliu/ Job 32.
Emánuel. Mát. 1. v. 23.
Enácim obrzymowie zábit od Jozuego/ Jozue 11. v. 21. Sedź. 1. v.
Enes vzdrowion od [illegible] 9. v. 33
Epik[illegible]reyczycy gadáią [illegible] / Dźie. 17. v. 18.
Efráimow narod y správy iego/ 1. moiże. 41. v. 52. y 48. v. 5. y 49.
Efráimczycy powstáli przeciw Gedeonowi/ Sedź. 8. v. 1.
Ester krolowa/ Est. 2. 4. 5. y 7.
Eufrátes rzeká/ 1. moiże. 2. v. 14.
Eutychus wzbudzon od Páwtá. Dźie. 20. v. 10.
Ewánielia co iest/ Rzym. 1. v. 16.
Ewánieliey summá. 1. Korynt. 15. v. 3. Efez. 1. v. 7.
Ewánielia wszemu stworzeniu ma być powiedaná/ Már. 16. v. 15.
Ewánielia przepowiedáć przyssedł Krystus/ Már. 1. v. 14.
Ewánielia przez Jan pisát/ Jan 20. v. 31
Ewánieliey Bożey niewierzące co [illegible]ść ma/ 2. Tes. 2. v. 10. 1. Piotr 4. v. 1[illegible]
Ezau lekce waży pirworodzthwo swo[illegible] 1. moiże. 25. v. 32.
Ezáiass Prorok y správy iego/ 2. krol. 19. v. 20. y 20. á w ksiegach iego 1. 2. y 6.
Ezdrás idźie do Jeruzalem/ Ezd. 7. v. 6.
Ezechiass y správy iego/ 2. krolew. 18. 19. 20. Ezá. 36. áż do 39.

F

Faryzeussowie y Sáduceussowie są Zmijámi/ Mát. 3. v. 7. Wężmi/ Mát. 23. v. 33. Złodźieymi y zboycámi/ Jan 10. v. 8.
Fáryzeussowie łákomi ssydzą z Krystussá/ Luk. 16. v. 14.
Fáryzeussowie pożyráią domy wdow/ Lukass we 20. v. 47.
Filip wezwan/ Jan 1. v. 43. y 14. v. 8. Dźie. 8. v. 26. y 21. v. 8.
Filistyni skąd possli/ 1. moi. 10. v. 14. O nichże czytay Sedź. 3. 10. 13. 14. 15. 16. 1. Sámue. 4. 5. 6. 7. 13. y 2. Sámuel. 5. y 21.
Finees syn Eleázárow/ 2. moiżesso. 6. v. 25. Zábit Zámbrego y Kozby/ 4. mo. 25. v. 7
Finees syn Heli káptaná/ 1. Sámuel. 1. v. 31 y 2. v. 12. y 4. v. 11.

G

Gábáończykow fortel/ Jozu: 9. v. 10.
Gád syn Jakobow/ 1. moiże. 30. v. 11. y 49. v. 19. Jozue 22.
Gád prorok/ 1. Sám. 22. v. 1. 2. Sam. 24. v. 11
Gadki głupie/ 2. Tim. 2. v. 22.
Gadki y swary około stow/ 1. Tim. 6. v. 4.
Gadki niepotrzebne/ Tyt. 3. v. 9.
Gámálielowá ráda/ Dźie. 5. v. 35.
Gárdząc stowem Bożym będźie karan/ 1. Sámu. 2. v. 30. Ezái. 28. v. 14.
Gedeon y správy iego/ Sedź. 6. y 7. y 8.
Głod wielki w Sámáryey/ 1. krole. 18. v. 2. 2. krol. 6. v. 25.
Głod stowá Bożego/ Amos 8. v. 11.
Głowá Krystussowá iest Bog/ 1. kor. 11. v. 3
Głowá kościotá iest Krystus/ Efez. 4. v. 5
Głuchemu złorzeczyć zákázano/ 3. moiżess. 19. v. 13.
Głuchego vzdrawia Kristus/ már. 7. v. 32
Głupi ábo ssalony. Przy. 12. áż do 18. y 26. v. 3
Gniazdo ptáss ználeżione/ 5. moi. 22. v. 6.
Gniewáć sie ná brátá/ tho iest zábić go/ Mát. 5. v. 22.
Gniew Boży nád niewiárą/ kol. 3. v. 6.
Godoliass vmárł/ 2. krol. 25. v. 25.
Gog y zgimienie iego / Ezech. 38. y 39.
Goliath zábit/ 1. Sámuel. 17.
Gołębicá wypuściona z Archy/ 1. mo. 8. v. 8
Gomorrhá miásto/ 1. moiże. 19. v. 24.
Gorączki tym ktorzy sa niepostussni/ 5. moiże. 28. v. 22.
Gośćie rádśi przyimowáli Abrahám y Lot/ 1. moi. 18. v. 2. y 19. v. 2.
Gośćiom mamy okázáć dobrą wolą/ Rzy. 12. v. 13. Zyd. 13. v. 2. 1. Piotr 4. v. 9.
Gránice stháre nie máią być russone ábo przeniesione/ 5. moiże. 19. v. 14. y 27. v. 17. Przyp. 22. v. 28. y 23. v. 10.
Grekowie ssukáią mądrośći/ 1. kor. 1. v. 22.
Grzech Adámow przywiodł śmierć ná świát/ Rzymián. 5. v. 12.
Grzech poznáć przez zakon/ Rzym. 3. v. 20.
Grzech kto popełnia/ od dyabłá iest/ 1. Jan 3. v. 8.
Grzech kto popełnia/ iest niewolnik iego/ Jan 8. v. 34.
od Grzechu nas wybáwił Krystus/ Lukass w 1. v. 74.
Grzech przeciw Duchowi s. már. 3. v. 29.
Grzechy bywáią omyte od Bogá/ Ezái. 4. v. 4. 1. korynt. 6. v. 11.
Grzechy gładźi Bog/ 4. moiże. 14. v. 18.
Grzessny pokutuiący żyć będźie/ Ezech. 33. v. 11. 5. moiże. 30. v. 2. 2. Sámu. 14. v. 14.
Grzessnicy sa wieźniámi/ Rzym. 7. v. 23.
Grzessnych wzywáć przyssedł Krystus. Mát:

146

Máth.9. v.12.
Groná ieść w winnicy bliźniego. 5.Moi: 22.v.24.
Gwichty spráwiedliwe y niespráwiedliwe. 5.Moi.25.v.13.Oze:12.v.7.

H

HAbákuk karmi Dánielá/w Apokryfách w Histhoryiey bátwaná Bel czytay.
Hánániaß fałßywy prorok. Jer: 28. v.1.
Hánon krol Amonitski sromocit sługi Dawidowe. 2.Sám:10.v.4.
Háráfá narod obrzymow. 2.Sám:21.v.16.
Házáel krol Syryiski y spráwy iego.1.krol: 19.v.15. áż 2.krol:13.
Hebron miásto. 1.Moi:35.v.27.
Heli káptan y synowie iego.1.Sám.1.2.3.4.
Heman śpiewak. 1.kron:6. v.33
Henoch syn Kaimow. 1.Moi:4.v.17.
Henoch przeniesion. 1.Moi:5.v.24.
Henoch pierwße miásto. 1. Moi: 4.v.17.
Herod roskazał mordować niemowniątká Mat:2. v.16.
Herod obchodźi dźień národzenia swego. Már:6.v.21.
Herod názwan od Krysthusá liśśká. Luk: 13.v.32.
Herodowe mnimánie o Krystusie.Mát: 14.v.1.
Heteyczyki kazał Bog do śczątká wytráćić. 5.Moi:20.v.17.
Hirám krol Tyrski. 2.Sám: 5.v.1. 1.Krol: 5.v.9.
Hirám mistherny robotnik ná miedźi. 1. krol:7.v.13.
Hofni syn Eli/1.Sám:2.v.24.y 4. v.4.
Holofernes/od 7.Judyth áż do 15.
Horeb gorá ináczey rzeczoná Synái. 5. Moiże:1.v.2.

I

IAbin Krol Kánáney/ski/ Sedź:4.v.2.
Jakob y spráwy iego. 1. Moi: 25. áż do 49.
Jakob wßędy ma zsobą Bogá. 1. Moiże: 28.v.15.
Jakob y Ezau bogáći. 1.Moiże:30.v.42.y 36.v.7.
Jakob mocuie śię z Aniołem. 1.Moiże.32. v.24.
Jakob názwan Izráel. 1.Moiż: 32.v.28:
Jakob vmitowány od Bogá.Rzym.9.v.13
Jáir sędźia Izráelski. Sedź:10.v.3.
Jánnes y Jámbres przećiwni Moiżeßowi. 2.Tym.3.v.8.
Jan krzćićiel nápomina ku pokućie. Mát: 3.v.1.
Jan krzćićiel pogrzebion. Mát. 14. v.12.
Jan Márek służebnik Pawtow y Barnábaßow. Dźiei.13.v.13.
Jáfet y narod iego. 1.Mo:9.v.17.y 10.v.2.
Jákub brát Janow zábit. Dźie: 12. v.2.
Jákub widźiał Krystusá po zmartwychwstániu. 1.kor: 15.v.7.
Játmużná z przymußeniem ábo z żáłośćią nie ma być daná. 2.kor:9.v.7.
Játmużná iest ofiárá wdźięczna. Filip: 4. v.18.
Játmużná iáko ma być vczyniona. Máth: 6.v.2. Luk:12.v.33.
Jarzmo żelázne ná niepostußne. 5.Moi: 28.v.48.
Jázon przyymuie Páwłá. Dźie:17.v.9.
Jehu prorok. 1.krol:16.v.7.
Jehu krol Izráelski y spráwy iego. 1. krol: 19.v.16.áż 2.krol:10.
Jefte y spráwy iego. Sedź:11.y 12.
Jerobáál názwan Gedeon/ Sedź:6.v.32.
Jeroboám krol Izráelski y spráwy iego/ 1.krol:11.v.26.áż do 15.
Jeroboámowá ręká vschłá/1.krol: 13:v.4.
Jerycho zborzone od Jozuego/ Jozu: 2. y 6.Pobudowáne przez Hielá. 1. krol: 16. v.34.
Jeruzalem ináczey rzeczone Jebuz/ Jozu: 15.v.8.y 18.v.28.
Jeruzálem pobudowáne/Nehe.3.v.1.
Jerozolimskie zburzenie/ Mát:23.v.36:
Jezus imię Mesyaßowe/ Máth: 1. v. 21. Luk.1.v.31.Fil:2.v.10.
Jezus syn Jozedechow/ Zách:3.v.1.
Jetro świekier Moiżeßow. 2.Moiż: 3. v.1. y 18.v.1.
Jezábel okrutna krolowa y spráwy iey/ 1.krol:16.18.19. 2.krol:9.v.30.
Jezyki rozne. 1.kor:12.v.28.y 14.v.2.
Jezyká swego chowáć.1.Piotr 3.v.10.
Jezyká záleceníe y przyganá/ Ják: 3. v. 5. Przyp:12.v.13.y 13.v.2.y 14.v.3.
o Jezyku potwárnym/ Przyp:26.v.22.
Imie Boże vstyßáne wßędy.1.krol:8.v.42
Imie Boże splugáwione przysięgą/ 3. Moiże:19.v.2.
Imie Boże brać nádáremno/ 2.Moiże: 20 v.7. 5.Moi:5.v.11.
Joáb/ 2.Sám.2. v.13.y 11. v.14.y 19.v.1. 1. Krol:
Joáchim po brácie swym/2.krol.24
Joácym ny Krolowi Bábilońskiemu/2 4.v.1.
Joáchaz sy Jehu krol Izráelski/ 2. krol: 10 v.13.
Joázoćiec Gedeonow/ Sedź:6.v.29.
Joáz syn Ochozyaßow/ y drugi Joáz syn Joachásow/ 2.krol:11.1:.14.
Joáz syn Ochozyaßow schowány od ćiotki swey Josáby. 2.krol:11.v.2.
Joatám syn Gedeonow/ Sedź:9.v.5.
Job przykład ćierpliwości/ Ják:5.v.11.
Jochábed żoná Amrámowá/1.Mo.6.v.20
Joiádá káplan/ 2.krol:11.v.4.
Jonádab syn Rechábow bogoboyny/ 2. krolew:10.v.15.
Jonáthán syn Saulow/1.Sám.14.18.19. 20.31.
Jorám krol Judski/1.krol:22.v.51.2.krol: 8. .16.
Jor .m syn Achábow złośćiwy/ 2. Krole: 2.v.1.
ozáfat krol dobry/ 1.krol:15.v.24.2.krol: 3. v.1.
Joz y spráwy iego 1.moiże.30. áż do 50.
Jozef z Arymáthyey/ Mát:27.v.57.
Jozyaß krol dobry/ 1.krol:13.v.2. 2.krol.21. v.24.y 22.v.1. Czyta zakon Páński przed ludem/ 2.krol:23.v.2.
Jozue hetman ludu Izráelskiego y spráwy iego/2.Moi:24.v.13.y 32.v.17.4.Mo: 11.v.28.y 13.y 14. 5.Moi:1.v.38.y w ksiegách iego.
Jubál wymyślił hárfę. 1.moiże.4.v.21.
Judaß zdradza Krysthusá. Jan 18. v.2. Zátnie tego/ Mát.27.v.3. Obieśił śię/ Dźie.1.v.18.
Izáák syn Abráámow. 1.moiż. 21. áż do 27.
Izái oćiec Dawidow. Ruth 4.v.22. 1.Sámuel.16.v.3
Izbozet y spráwy iego. 2.Sámu.2.3.4.
Izmáel. 1.moiże.16.17.21.25.
Izráel prawdźiwy. Rzym.9.v.6.
Izrael ćielesny. Ozee 9.v.7.

K

KAcerstwá być muszą y dla czego. 1.kor.11.v.19.
Kácerzá ábo odßczepieńcá śię strzedz/Tit. 3.v.10.
Káiáfás y spráwy iego/ Jan 11.v.49. mátt.26.v.57.
Kaim y spráwy iego/1.mo.4. 1.Jan 3.v.12
Kaimowá droga/ Jud.11.
Káleb y spráwy iego/ 4.moiże.13.v.7. y 14 v.6. Jozue 14.v.6.
ná Kámieniu ktory iest Krystus/ fundowan kośćiot/ mát.16.v.18.
Kámień żywy iest Krystus/ mát.21.v.42. 1.Piotr 2.v.4.y 7.
Kámień obrażenia/1.Piotr 2.v.8.
z Kámieniá wypłynełá wodá/ 2.moiżeßo. 17.v.6.
Kámienny deßcz/ Jozue 10.v.11.
Káptan nawyższy dla czego postánowiony/ Zyd.5.v.1.y 8.v.3.
Káptanow vrzad/3.moiżeßo.10.v.6.y 16. v.2. Lákomstwo ich/ Ezái.3.v.12.
Káptan náß Krystus/ Zyd. 2. v.17. y 3. v.1.y 7.v.15.
Káplice pobudowáne od Jeroboámá/ 1. krol.12.v.31. Rozwálone przez Ezechiáßá/ 2.krol.18.v.4.
Karanie dźiatek/ Przyp.13.v.24. y 19. v. 18. y 22.v.15.
Karány od bogá iest ßczęśliwy. Job 15.v.17
Karanie Egiptskie/ 2.moi.7.áż do 11.
Karánie ná niepostußne/y ná thy co gárdzą słowem Bożym/ 5.moi.28.v.15.
Karać brátá słowy wolno/ ále mieć go w nienawiśći zákázano/ 3.moi.19.v.17.
Karanie brátherskie/ Przypow.25. v.5. mát 18.v.15.
Karánia nie przyymuiącemu grozi Bog/ 3 moiże.26. v.27.
Karanie Boże dobre/ Zyd.12. v.15.
Kierz gorączący/ 2.moiże.3. v.2.
Klątwá/ábo wyrzucenie z kośćiołá/ 1.Korynt.5.v.4.
Kładąc śię rozmyślać mamy słowo Boże/ 5.moiże.11. v.19.
Kłamstwo prorockie karáne/ 1. krol. 13. v.18.
Kłamstwá oycem iest ßátan/ Jan 8.v.44
Kłamstwo Anániaßowe y żony iego/ karáne śmiercią/ Dźie.5.v.3.
Kłamliwi duchowie w vśćiech prorokow/ 1.krol. 22.v.23.
Kłamstwo Jákobowe/ 1.moiże.27. v.19
Kłamstwá śię strzedz/ Efez. 4.v.25.
Kłamcą nie iest Bog/ Tyt.1.v.2.
Kłamcą iest wßelki człowiek/ Ezá.9.v.9.
Kłamcá iest ktory przy Krystusá/ 1.Jan 2.v.22.
Kleopatrá corká Ptolemeusowá/ 1.mach. 10.v.57.
Klucze kroleństwá niebieskiego obiecáne/ mát:16

mát.16.v.19. Dáne od Kryſtuſá Apoſto tom/ Jan 20.v.22.
Kluczˇ Dawidow co znáczy/ Ziáw.3.v.7.
Koni Sálomonowych liczˇbá/ 1.krol.4. v. 26.2.kron.9.v.25.
Koniec wßytkich rzeczy bliſko /1.Piotr 4. v.7.
Kore od Bogá karan/ 4.moiſe.16.
Koroná z ciernia Kryſtuſowá / mátt.27. v.29.
Koroná ſprawiedliwoſci/2.Tym.4.v.8.
Kornelius Setnik/ Dzie.10.v.1.
Korzeń Jzáiego Kryſtus/ Rzym.15.v.12.
Koſci prorockie záchowane od Jozyaſza/ 2.krol.23.v.18.
Koſciol Sálomonow/ 1.krol.6.v.1.
Koſciol zborzon/ 2.krol.25.v.9.
Koſciol pobudowan/ Agg.1. v.14. Ezái. 4.v.1.
Koſciol/ to ieſt/ ciáło Kryſtuſowe/ Jan 2.v.21.
Koſciol ieſt dom Bozˇy/ 1.Tym.3.v.15.
Koſciol Bozˇy nie ieſt ſwarliwy/ 1.koryn. 11. v.16.
do Koſcioła ktorzy máią być przypußczeni/ 5.moiſe.23.v.1.
Kortow dzieſieć w koſciele/ 1.krol.7. v.38.
Kozbi w nieczyſtym grzechu zábitá od Fineeſá/ 4.moiſe.25.v.5.
Kozˇiet nioſąc grzechy ludu Jzráelſkiego/ 3.moiſe.16.20.22.
Kreteńczycy kłamce/ Tyt.1.v.12.
Krewkoſć ludzka / Ezái.40.v.6.
Kryſpus wierzy w Kryſtuſá/ Dzie.18.v.8.
Kryſtus Bog wieczny / Jan 1. Obiecan Adámowi/ 1.moiſe.3.v.15. Abráámowi/ 1.moiſe.12.v.3. Przyſcie iego opowiedziáne/ 4.mo.24.v.17. Ezá.40.v.10. Poſtan od Bogá/ Jan 8.v.42. Sprawiedliwy y bez grzechu/ 1.Piotr 2. v.22. Poczˇat ſie/ Luk.1. v.38. Narodzˇit ſie / Luk.2. v.7. Obrzezan/ Luk.2. v.21. Okrzczˇon/ matt. 3.v.15. Poſtan do wßytkich ku zbáwieniu/ Ezái.61.v.1. Luk.2.v.31. y 4.v.43. y 5.v.32. Opowieda ſłowá Oycá ſwego/ Jan 3.v.34. Opowieda iż krolеſtwo nie bieſkie ieſt bliſko / y nápomina ku vznaniu/ mát.4.v.17. y 9.v.35. Mamy go ſłuchać/ mát.17.v.5. Zyd.2.v.3. Ptácze/ mar.8.v.2. Łaknie/ mát.4.v.2. Spracowan / Jan 4.v.6. Vbogi / mát.8. v.20. Jedzie do Jeruzalem náoſlicy/ mát.21. v.7. Przedan przez Judaßá/ mat.26.v. 14. Kiymi vbit/ mát.27.v.67. Skazan ná ſmierć/ mát.27.v.26. Modli ſie za tymi ktorzy go przeſláduią/ Luk.23. v.34. Vmárł/ mát.27.v.50. Wſtał z martwych mát.28. Wſtąpił do nieba/ mar.16. v.19. Luk.24.v.51.
Kryſtus wiecˇszy niz Dawid/ mát:22.v.41
Kryſtuſowie fałßywi/ mát:24.v.24.
Krześćiánie wybráni przed ſtworzeniem świátá/ Efe.1 v.4.1.Piotr 1.v.2.
Krześćiány napierwey thák názwano w Antyochiey/ Dzie:11.v.26.
Krześćianie ſą wolni.1.Piotr 2.v.16.Sám. 8.v.32.
Krześćianie ſą w nienawiśći v świáthá/ mát:10.v.12. Luk.21.v.19.
Krzeſt ieden/ Efes:4.v.5.
Jan poſtan áby Krzćił/ Jan 1.v.33.
Kryſthus Krzći Duchem S. y ogniem/ mát:3.v.11. már:1.v.8. Luk:1.v.13. Jan 1.v.16.
zwolennicy Kryſtuſowi Krzcˇzą/ Ján 4. v.2.
Kryſtus Okrzczˇon/ Mát:3.v.15.
Okrzczˇeni ieſtechmy w ſmierći Kryſtuſowey/ Rzym:16.v.3.
Krzćić ſie w imię Oycá/ mát.28.v.19. Abo w imie Jezuſowe/ Dzie:2.v.38. y 19.v.4.
Krzćić ſie w Kryſtuſie ieſt ſámego Kryſtuſá oblec/ Gal.3.v.27.
Sámárytanowie Okrzczˇeni. Dzie:8.v.16.
woda Krzſtu s. ieſteſmy poświeceni Kryſtuſowi/ Efes:5.v.26.
Jzráelitowie Okrzczˇeni byli w obłoku y w morzu/ 1.kor.10.v.1.y 2.
Páwel Okrzczˇon/ Dzie:9.v.18.
Krzeſt Janow/ Dzie:19.v.3.4.
Krzćili ſie niektorzy zá vmárte/ 1.kor:15. v.29.
Krzeſt miáſto męki y ſmierći/ már:10. v. 38. Luk:12.v.50.
Krztu s. figurą bytá Archá Noe/ 1.Piotr 3.v.21.
Krzeſt nas veży odrodzenia y odnowienia żywotá/ Rzym:6. v.3.kol:2.v.12.
Krolow powinność/ 5.moi:17. v.15.
Krolewſka chwałá pytáć ſie o ſłowie Bożym/ Przyp:25.v.2.
o Krolеſtwie/ 1.Sám:8.v.11.
Krolеſtwo Kryſtuſowe wieczˇne/ Ezáia. 9.v.7. Luk.1.v.33.
Krolеſtwo Boże gwałt cierpi/ máthe.11. v.12.
Krzyż y vtrapienie/ w ktorych ſie chłubi Páwet/ Gal:6.v.14.
Krzyż y vtrapienie nam [illegible]ne/ Przyp:20.v.30.
Krzyżá noſzenie potrzeb[illegible]mu/ mát:10.v.38.
Krzywo przyſieſtwo zák[illegible] moiſ:19. v.12.
Krzywdy zápámiętáć mam[illegible].mo.19.v.17
Kruk wypußczon z Archy/ 1.moi:8.v.7.
Krucy karmią Eliaßá/ 1.kro:17.v.6.
w Kſięgach żywotá napiſáni/ Fil.4.v.3. Zgłádzeni z nich/ 2.moi.32.v.32.
Kſięgi o rzeczach niczˇemnych ſpalone/ Dzie.19.v.19.
Kubek błogoſławienia ktory błogoſławiemy/ 1.kor:10.v.16.
Kubek miáſto ſmierći/ mát: 20.v.22.y 26. v.39.
Kuśić Bogá nie mamy/ 5.moiſe:8. v.16. máth:4.v.7. 1.kor:10.v.9.
Kuśi Bog Abráhámá. 1.moi:22.v.1.
Kuśi lud ſwoy Bog// 2.moi:15.v. 25.y 16. v.4.
Kwás ſtáry ma być oczyſcion/1.kor v.7
Kwás to ieſt náuká ßkodliwa/ mát[illegible] v.16.

L

Abán/ 1.Moi. 24. v. 29 áż do 32.
Lákomſtwo ieſt bálwochwálſtwo / kolos: 3.v.5.
Lákomſtwo ieſt korzeń wßytkiego złego/ 1. Tym.6.v.10.
Lákomſtwa ſie ſtrzedz mamy / Przyp:15. v.16. Ezái.3.v.11. Jerem:8.16. Efes.5. v.3. Luk:13.v.15.
Láknący ſprawiedliwośći błogoſławieni ſą/ máthe:5.v.6.
Lamánie chlebá/ Dzie:2.v.42.
Lámech y dwie żenie iego/ 1 moiſe: 4.v.19. y 5.v.26.
Láſką ieſteſmy zbáwieni. Efe:2.v.5.
Lázarz wzbudzony od vmárłych/ Jan 11. y 12.
Lekárſtwo ſtworzone od Bogá/ Ekkle: 38.v.1.
Lekliwym nie dopußczono idź ná woynę/ 5.moiſ.20.v.5.
Leniſtwo wiele złe czyni/ Przyp:24.v.30.
Leniſtwo ganione / Przypo: 21. v.13.y 26. v.32.
Lewi ſyn Jákobow morduie Sychymity/ 1. moiſ.34.v.25.
Lewitowie wybráni ku poſtugowániu w koſciele/ 4.moiſ:3.v.45.
Lew z pokolenia Judá/ Ziáw:5.v.5.
Lichſá zákazána/ y lichſá pozwolona/ 5. moiſ:23.v.20.
widzenie Lichtarzá złotego/ w ktorym ſą rzeczy táiemne o Kryſtuſie y o koſciele iego/ Zácha:4.v.2.
Lichtarz koſcielny/ 2.moiſ:25. v.31.y 37. v.17.y 40.v.24.
Liczbę káżdy ma Bogu czynić/ Rzym:14. v.11.12.
Liſtki Sámſonowe/ Sędz:15.v.4.
Liſt rozwodny/ 5.moiſ:24.v.1.
Liſty Páwłowe trudne/ 2.Piotr 3.v.16.
Lot y ſprawy iego/ 1.moiſ. 11.13.19. y 5. moiſe:2.9.19.
Lotowáżoná obrocona w ſłup ſolny/ 1. moiſ.19.v.26. Luk:17.v.32.
Ludem Bozˇym ſą wierni. 1.Piotr 2.v.9.
Lukaſz lekárzem. Koloſen.4.v.14.
Lupy máią być rowno podzielone. 5.moiſ. 20.v.14. 1.Sámuel.30.v.22. Joz.22.v.8.

M

Acedończykom opowiedaná Ewánielia.Dzie: 16.v.10.
Mądrością ludzką nie mamy być poimáni/ Kolo.2.v.8.
Mądrość świecka ieſt głupſtwo przed Bogiem/ 1 kor.1.v.19. y 3.v.19.
Mądrość Boża Kryſtus/ Luk.11.v.49. mát.11.v.19.
Málchus/ Jan 18.v.10.
Małżeńſtwo vſtáwione/ 1.moiże.2.v.24.
Małżeńſtwá vtwirdzenie/ 1.moiże.9.v.1.
o Małżeńſtwie/ 1.korynt.7.
Małżeńſtwá zálecánie/ Przypow.18.v.22. Zyd.13.v.4.
Małżeńſtwá gwałcący ſą ſtrofowáni/ maiách.2.v.14.
Małżeńſtwá nieſłuſne/ 3.moi.18. v.16.
Małżeńſtwá zákázuiąc/ ſą duchowie zdrádliwi/ 1.Tim.4.v.3.
Mán/ pokarm nieznáiomy oycom/ 2.moiſ. 16.v.15. 5.moi.8.v.3. Vprzykrzył ſie ludowi/ 4.moiże.11.v.6. Przeſtał padáć z nieba/ Jozue 5.v.12.
Manáhem ktho / y okrucieńſtwo iego/ 2. krol.15.v.14.17.
Mánáſſe ſyn Jozefow / y ſprawy iego / 1. moiże.41.v.51. y 48.v.1. Jozue 13. v.29. y 14.v.4. y 22.v.1.
Manáſſes krol Judſki/ 2.krol.21.

Marà/ mieyſce gdźie były wody gorzkie/ 2.moiże.15.v.23.
Márdocheuß y ſprawy iego/ Eſter 4.v. 6.13.
Martá przyymuie Krystuſá/ Luk.10.v.38 Wiárá iey/ Jan 11.v.27.
Márya ſioſtrá moiżeßowá/ y ſprawy iey/ 2.moiżeß.15.v.20. 4.moiżeß.12.y 20.v.1. 5.moiże.24.v.9.
Márya dźiewicá/ máthká Páná náßego/ Luk.1.v.31.y 2.v.7. Jan 2.v.3.
Márya marthy ſioſtrá/ Jan 11.v.1.y 12. v.3. Luk.10.v.39. mát.26.v.7.
Márya mágdálená/y ſprawy iey/ mát.27 v.61. Jan 20.v.1.
Márya ſiedźi v nog Krystuſowych/ Luk. 10.v.39.
Márnotráctwo zákázáne/ Przyp.5.v.17.
Mátthiás obran Apoſtol/ Dźie.1.v.26.
Máthuſálem/ 1.moiże.4.v.18.
Máttheuß wezwan od Krystuſá/ mát.9. v.9.
Mátki ktory nie ma w vcźćiwości/ ieſt przeklety/ 5.moiże.27.v.16.
Máż z żoną iedno ćiáło/ 1.moiże.2.v.24.
Mężowie máią mitować żony ſwe/ Eſez. 5.v.28. Przyp.5.v.18.
Máżáć oleykiem chorego/ Ják.5.v.14.
Mdli w wierze/ 1.Teſ.5.v.14. Jedzą iárzyny/ Rzym.14.v.2.
Medád y Eldád prorokuią/4.moi.11.v.27
Melchizedek/ 1.moiże.14.v.18. Zyd.7.v.3.
Mężoboycá gárdłem karan/ 3.moiże.24. v.13.
Mężoboycá ſwowolny gárdłem karány/ 5.moiże.19.v.11.
o Mężoboyſtwie práwo/ 4.moiże.35.v.11.
Mężoboycá ieſt ten ktory ma w nienawiśći brátá ſwego/ 1.Jan 3.v.15.
o Mycie/ 2.moiże.22.v.7. 3.moiżeß 6.v 3. 5.moiże.24.v.10.
Miáry práwiedliwe/ 3.moiże.19.v.36.
Miáſtá vćieczki/ 5.moiżeß.4.v.41.19.v.3. Jozue 20.v.2.
Miáſtá thrwáiącego ná świećie nie máß wiernym Bożym/ Zyd.13.v.14.
Micheaß y ſprawy iego/ 1.krol.22 v.8.
Michat walczy z Smokiem/ Jud.9. Zia wien.12.v.7.
Michol żoná Dawidowá/ 1.Sámuel.18.v. 19.y 25.v.44. 2.Sámuel.3.v.13.y 6.v.16.
Mieſiąc chwalący/ ná gárdle karan/ 5. moiże.17.v.3.
Mieſo ze krwią ieść ſie nie godźi/ 1.moiże. 9.v.4. 3.moiże.19.v.14. 5.moiże.12.v.23.
Mießkánia wiele w domu Bożym/ Jan 14.v.2.
Mießkáć w Krystuſie/ 1.Jan 2.v.6.
Mießka Bog w nas gdy/ 1.Jan 3.v.24.
Mika Efráimitá. Sedź.17.
Miſibozeth syn Jonátánow/ y ſprawy iego/ 2.Sámuel.4.v.4. y 9.v.7. y 16.v.1.
Mitośći ſkutek y moc/ 1.korynt.13.
Mitość ieſt wlaná w ſercá náße przez Ducha ſwietego/ Rzym.5.v.5.
náuki o Mitośći/ Przyp.3.v.28.
Mitość zákrywa wiele grzechow/ Przyp. 10.v.13. 1.Piotr 4.v.8.
Mitość nie ieſt zazdrośćiwa/ 1.korynt. 13. v.4.
Mitość nie bywa wzrußoná ku gniewu/ 1.korynt.13.v.5.
Mitość doſkonała gdy w nas bywa/ 1. Jan 2.v.5.
Mitość więtßa niż wiárá y nádźieia/ 1.korynt.13.v.13.
Mitośćiwe láto/ ábo rok wolności. 3.moi. 25.v.11.
Mitoſierdźie lepße niż ofiárá/ mát 9.v.13.
Mitoſierdźie Boże ieſt wieczne/ Luk.1. v.50.
Mitoſierdźie iáko ieſt chwalone/ Przyp. 14.v.21.y 19.v.17.
k Mitoſierdźiu przyieći pogáni/ Rzymiá. 11.v.30.
Mitoſierdźie czynić w rádości/ Rzymián. 12.v.8
Mitoſierdźie Dawidowe przećiw Saulowi/ 1.Samuel.24.v.7.
Mitoſierny Bog thym ktorzy go mituią/ 2.moiże.20.v.5.y 34.v.7. 5.moiże.5.v.10.
Mitoſierdźie bedźie vczynione mitoſiernemu/ mát.5.v.7. Przyp.11.v.25.
Mituiący Bogá chowaią roſkázánia iego/ 1.Jan.2.v.5.y 4.v.19
Mituiący bliźnego ſwego/ wypełnił zakon/ Rzyman.13.v.8.
vmitował nas Bog pierwey/ 1.Jan 4. v.19.
vmitował nas Bog thák bárzo iż nam dał Synà ſwego/ Jan 3.v.16.
Mitować mamy przyiaćiele y nieprzyiaćiele/ 3.moiże.19.v 34. mát.5.v.44.
Mituiący Krystuſá/ chowa ſ[illegible] iego/ Jan 14.v.13.
Miod we Lwim trupie/ Sedź.1[illegible] v.8.
Miſtrz náß[illegible]ſt Kry[illegible]s/ Jan 13. mát.22.v
Miſtrzá[illegible]ieżwáć nam zákáza[illegible]/ mát. 23.v.8. [illegible]ák 3.v.1.
Mleko ſłow[illegible]y nieobłudne/ 1.Piotr.2. v.2.
Mleká potrzebuią málutcy/ Zyd.5.v.12.
Mł[illegible]amień ſpodni y zwierzchni/ 5. moiże.24.v.7.
Młodych ludźi powinność/ Tyt.2.v.6.
Młodych láth pożądliwości ſie ſtrzedz/ 2. Tim.2.v.22.
Moiżeß ſie mrze/ 4.moiże.11.v.11.
Moiżeß y prorocy ſą piſmem ſtárego teſtámentu Luk.16.v.29.
Moiżeß pogrzebion od Páná/ 5.moiże.34. v.6.
Moiżeßá ſie záprzeli Izráelitowie/ Dźie. 7.v.39.
Moiżeß oſkárży Zydy/ Jan 5.v.45.
Modlić ſie ábyſmy nie przyßli w pokußenie/ mát.26.v.24.
Modlić ſie mamy zá ty co nas prześláduią/ mat.5.v.44.
Modlitwy ſwietych/ Zia wien.8.v.3.
Modlić ſie mamy iedni zá drugie/ Ják. 5.v.16.
Modlić ſie duchem y zrozumieniem/ 1. korynt.14.v.15.
Modlić ſie mamy ná káżdym mieyſcu/ á przez przeſtánku/ mát.7.v.7. Luk.18.v. 1. Rzym.12.v.12: Efez.6.v.18. Kolo.4.v. 2. 1.Tim.1.v.8.
Modlić ſie mamy zá krole/ zá kſiążętá/ y przełożone/ 1.Tim.2.v.2.
Modli ſie moiżeß cztyrdźieści dni y cztyrdźieści nocy/ 5.moiże.9.v.25.
Modli ſie Kr[illegible]s zá nas/ Jan 16.v.26. y 17.v.9.y 2[illegible]odli ſie zá Piotrá/ Luk. 22.v.32. [illegible]i ſie cała noc/ Luk 6.v.12 Modlac ſie pádá ná oblicże/ v.39. Jan 17.v.1. Luk.22 v.41. Toż też cźyni y Páw[illegible] Dźie.20.v.36.
Modlitwá z poſtem/ Dźie.13.v.3. y 14.v.23
Moloch bátwan Ammonitow/ 1.Krol:11. v.5.
Molochowi ofiárowano dźieći w ogniu/ 3.moiże:18.v.21.
Mor obiera Dawid/ 2.Sám:24.v.14.
Myſli ſercá cźłowieczego iakie ſą/ 1.moiż: 6.v.5.
Myſli ſercá ſwego náſládować nie mamy. 4.moiż:15.v.39.
Myſl bezrozumna ktorey bywáią podáni złośnicy/ Ezái:57.v.20. Rzym:1.v.28.

N

Náámán trędowáty v[illegible]zdrowion/ 2.krol:5.v.1.14.
Nábal cźłowiek bogáty/ 1.Sam:25.v.3
Nábot niewinny vkámionow an[illegible]/ 1.krol: 21:v.13.
Nábożeńſtwo cźyſte/ Ják:1.v.27.
Nábuchodonozor/ 2.krol:24.v.1. 1.Dán:1. 2.3.4. Ezái:14.v 4. Jerem:27. v.8.
Nádáb y Abiu ſpaleni/ 3.moiż:10.v.2.
Nádźieia w Bogu y w krześćiáńſtwie/ 1.Piotr 1.v.21. mát:12 v.21.
Nádźieia nie záwſtydawa/ Rzym:5.v.5.
Nádźieią náßą ieſt żywot wieczny/ Zyd: 9.v.25. Efez:4.v.4.
w Nádźiei ieſtechmy zbáwieni/ Rzymiá: 8.v.24.
Naiemnikowi ma być zapłátá oddaná/ 3.moiż:19.v.13. 5.moiż:24.v.14.
Nałog ku złemu zgłádzon być nie może/ przyp:22.v.6.
Nápominánie ku doſkonáłości/ Zyd:6. v.11.
Nápominánie ku pokućie/ Dźiei:2. v.38. y 3.v.19.y 17.v.30.y 26.v.20.
Národzony od Bogá nie grzeßy/ 1.Jan 3.v.9.
Národzeni od Bogá/ Jan 1.v.13. 1.Jan 5.v.1.
Náſycony Izráel opuśćił Bogá/ 5.moiż: 32.v.15.
Náſyconym biádá/ Luk:6.v.25.
Nátán prorok/ 2.Sam:7.v.2. 1.krol:1. v.20.
Nátánáel prawdźiwy Izráelitá/ Jan 1. v.47.
Náuká zdrowa/ Tyt:2.v.8.
Náuká nie ma być przyiętá iedno Krystuſowá/ 2 Jan v:10.kol:2 v.4.
Náuká zbáwienia/ Luk:1.v.77.
Náucźyćielowie rzeczy wdźięcznych y báſni/ 2.Tym:3.v.6.y 4.v.3. Tyt:1.v.10.
przećiwko Náucźyćielom fałßywym/ Jerem:23.v.25.
Náucźyciel wiernych Duch ſwięty/ Jan 14.v.26.
Náucźyćielowie poſtánowieni w kośćiele. 1.kor:12.v.28.
Náwrocenie do Bogá ze wßytkiego ſercá/ 1.krol:8.v.33.
Náwrocilimy ſie do Bogá/ náwroći ſię też do nas/ 5.moi:30.v.2.
Názáreycźycy y zakon ich/ 4.moiż:6.
Nemrod obrzym/ 1.moiż:10.v.9.
Niebo ſtworzone/ 1.moiż:1.v.6.

...wone z poránku/ mát:16.v.2.
...zámknione dla gniewu Bożego/ 5.moiż.11.v.17. 1.kor.1...v..
Do trzećiego Nieba P... záchwycen/ 2.kor:12.v.2.
Niebo miedźiane y żelázne/ 3.moi:26.v.19. 5.moiż:28.23.
Niebo nowe y ziemiá nowa / 2.piotr 3.v. 13. Ziáw:21.v.1.
W Niebie iest rzecz pospolitha náßá/ Filip: 3.v.20.
Nieczystość nie ma być miánowána miedzy námi. Efez.5.v.3.
Nieczystość gárłem karáná. 3.moiże. 18. v.29.
Nieczystości sie strzedz. 2.moiże.20.v.14. Przyp.5.v.2.1.kor.10.v.8.1.Tes.4.v.3.
Niemy vzdrowion. mát.9.v.32.
Niemocy ná nas przychodzą dla grzechow nászych. Jan 5.v.14.
Nienásycone rzeczy. Przyp.30.v.15.
Nienawiść zakazána. 3.moiże.19.v.17.
Nieobrzezane serce. 3.moiże.26.v.41.
Nieobrzeská táł iákoobrzezanie nic nie pomaga wiernemu / 1.koryn.7.v.19.
Niepostußny kapłanowi ábo sędziemu/ ná gárdle karan bywał/ 5.moiżeßow.17. v.12.
Niepostußni Bogu nießczesliwi/ 5.moiż. 28.v.15.
Nieprzyiaciela mitować / mát.5.v.44. Przyp.25.v 21.
Nierzadnice sie strzedz / Przypo.6.v.24. y 27.v.27.
zapłatá Nierzadnice nie miáłá być przyniesioná zá ślub/ 5.moiże.23.v.18.
Nierzadnice wielkiey widzenie/ Ziawien. 17.v.1.
Niewiásty záchowáne vo wśiećiu miast/ 5.moize.20.v.14.
Niewiáste brzemienną kto vderzy / 2.moize.21.v.22.
Niewiásta płynienie krwie cierpiąca / 3. moiże.15.v.19. mát.9.v.20.
Niewiástá niemi chodźić w ßátach mężczyńskich/ 5.moize.22.v.5.
Niewiástá cudna á głupia / Przypow.11. v.22.
Niewiástá swarliwa/ Przyp.21.v.9.
Niewiástam co należy/ Efez 5.v.22.Tyt. 2.v.5.
Niewiasty podeßłe w leciech iákie máią być/ Tyt.2.v.13.
Niewiástá ma pilnować czeládźi swoiey/ Przyp.12.v.4. Tyt.2.v.4.
Niewiástam Páwet przepowieda / Dźie. 16.v.3.
Niewiástá stworzoná/ 2.moiże.2.v.21.
Niewiástam co należy / 1.korynt. 11. v.6. y 14.v.34.
Niewieściego vbioru obłoczyć zákazano mężczyźnie/ 5.moiże.22.v.5.
Niewdzięczność Zydow / Ezai.1.v.3. Jerozolimska/ Ezech.16.v.1.
Niewierni sá nazwáni drzewem suchym/ Luk.23.v.37.
z Niewiernymi nie mamy obcowáć/ 2.korynt.6.v.14.
Niewinnymi nie iest żaden przed Bogiem 2.moiże.34.v.7.
Niewolnicy/ 2.moiże.21.v.2. 5.moiżeßo.15 v.2.
Niżnie zbudowáne/ 1.moiże.10.v.11. Zbo-

rzenie iego opowiedźiáne / Nahum 3.v. 1. Pokutuie/ Jonas 3.v.9.
Noe y spráwy iego/ 1.moiże.5.áż do 9.
Noe pijány / 1.moiże.9.v.21.
Noe poset sprawiedliwości/ 2.Pio.2.v.5.
Nykodem / Jan 3.v.1. y 19.v.39.

O

Obciążeni niech idą do Krystusá / mát.11.v.28.
Obcowánie dobre ludźi wiernych / Filip.1.v.27.
Obcowánie swietych ma nas k temu przywieść/ ábychmy wiáry ich náśládowáli/ Zyd.13.v.7.
Obed prorok strofuie Izráelity / 2.kron. 28.v.9.
Obed edom dźiekuie Bogu iż sie wrocitá skrzyniá/ 2.Samuel.6.v.11.
Obietnice Boże prawdźiwe sá/ 1.moiże.32 v.10.
Obietnicá Oycowska iest Duch swiethy/ Dźie.1.v.4.
Obietnice synowie / Rzymián.9.v.8.
Obiecáná ziemiá/ 5.moiże.8.v.7.
Obłok w kościele Páńskim/ 1.krol.8.v.10.
Obłudności sie strzedz/ 1. Piotr 2.v.1.
Obłudność / Przyp.12.v.6. y 30.v.12. Zákazána/ Ezái.58.v.2.
Oblubienica Krystusowá kościoł/ psál. 45.v.10.
Obmorsk... wiárować / 3.moiże.19.v.19 Et... v.4. Przyp.26. ...22. 1. Piotr 2.v
Obr... nie otrzymáią ...olestwa Bożego/ ...erynt.6.v.10.
Obrázy czyniącemu pr... obiecáne/ 5.moiże.27.v.15
Obrażenia brátá sie strzed... ...m 14.v. 13. 1.korynt.10.v.32.
Obrzezał serca náße Bog ábyśmy go mitowali/ 5.Moiż.30.v.6.
Obrzezánie zakazáne pogánom od Apostołow/ Dźieł:15.v.23.
Obrzezan Tymoheuß / Dźieł:16.v.3.
Obrzezanie roskazáne Abrahámowi / 1. moiż:17.v.9.
Obrzezánie niewolstwo/ Gál.2.v.4.
Obrzezánie powtarzáne zá Jozuego/ Joz: 5.v.2.
Obrzezánie iest przymierzem Bożym/ 1. moiż:17.v.12.
Obrzezanie serca/ 5.moiż.10.v.16. y 30.v.6. Rzym.2.v.29. kolos:2.v.11.
Obrzymowie ná ziemi/ 1.moiż:6.v.4.
Obrzymowie w ziemi Chánáán/ 4 moiż: 13.v.34.
Obżerstwo vczynek ciemności/ Rzym v.12.
Obżerstwá y opilstwá sie strzedz/ przypo: 23.v.20. Rzym:13.v.13.
Oćiec Krystusow iest oćiec naß/ Jan 20. v.17.
Oycá y mátkę cźćić cozná czy/ mát:15.v.4. már: 7.v.10.
Oycá ábo mátkę ktoby bił gárdłem ma być karan/ 2.moiż:21.v.15. przyp: 20.v.20.
Oycowie winni vczyć dźiátki swe/ 5. moi: 11.v.19.
Oycowie stárzy/ Rzym
Oczyścienie grzechow vczynione przez Krystusá/ Zy

Odkupiciel náß Krystus/ 1. kor: 1.v. 30. már:10.v.45.
Odkupienie z táski/ Efez:1.v.7.
Odkupienie przez krew Krystusowe/ 1. piotr 1.v.19. Efez:1.v.7. Zyd:9.v.13.
Odnowienie żywotá/ Rzym:6.v.4.
Odnowienie Duchá świętego/ Tyt:3.v 5.
Odporność Izraelitow/ 5: moiż: 9. v 24. y 31.v.27.
Odpoczynienie tym ktorzy noßą iarzmo Krystusowe/ mátt:11. v.29.
Odpoczynienie obiecáne tym ktorzy bywáią dla Krystusá vtrapieni/ 2. Tessáło: 1.v.7.
Odpuszczenie y zátrzymánie grzechow/ Jan/ 20.v.23.
Odpuśćic mamy brátu ktory przećiw nas grzeßy/ mát:18.v.21.
Odpuszczenie grzechow dáremne/ psál: 32. v.1. Dźieł:2.v.28. kol:1.v.22.
Odrzuceni/ mát:13.v.13.
Ofiáry spráwiedliwości/ 5. moiż:33.v.10.
Ofiárá chwały/ Zyd:13.v.15.
Ofiárá czysta pogánow / málá 1.v.11.
Ofiárował sie raz Krystus dla nas/ Zyd: 7.v.27. y 9.26. y 10.v.12.
Ofiáry rozmáite/ czytay 3.moiż. we wßytkim.
Og krol Bázáński porażony/ 4.mo:21.v.33
Ogień przyniost Krystus/ Luk: 12. v.49.
Ogień zakonny/ 5.moiż:33.v.2.
Ogniśty stup/ 2.moiż:40.v.38.
Ogień wychodzący y palący zbożá/ 2. Moiżeß 22.v.6.
Ogień wieczny/ mát:25.v.41.
Oko zá oko/ 2.moiż: 21.v.24. mát:5.v.38.
Oko dobre ábo złośćiwe/ mar:6.v.22.
Olda prorokiem/ 2.krol:22.v.14.2.kron:34. v.27.
O...rz ziemie/ 2.moiż:20.v.24.
Oltarz naß Krystus/ Zyd:13.v.18.
Ottarze pogáńskie/ 2.moiż.34.v.13.
Oliwá płonna/ Rzym:11.v.17.
Oliwa iest Krystus/ Rzym: 11.v.17.
Onám zabit od páná/ 1.moiż:38:v.9.
Opátrzność Boża przeciw złośćiwym/ 1. krol:18.v.1.
Opátrzący vzdrowieni / máth: 8. v.28.y 12. v.12.
Opony ábo zasłony przybytkowe/ 2. moiż 26.v.5. y 36.v.8.
Opuśćić oycá y mátkę dla Krystusá/ mát:19.v.29.
Oreb zabit/ Sędź:7.v.25.
Organy kto wymyślił/ 1.moiż.4.v.21.
ná Ośliey siedząc Jezus wiechał w Jerusálem/ máth:21. v.7.
...ow vżywáli Izráelitowie / 1.moiż: 42. ...20. Sędź:12.v.14.
Ośticá Bálaámowá mowitá/ 4. moiż: 22. v.28.
Oświátni bedą pirwßymi/ mát:19.v.30.
Oszukáć brátá zákazano/ 3. moiż:19.v.14.
Othoniel sędzia Izráelski / Sędź:1.v.13. y 3.v.9.
Owczárnia to iest kościoł/ Jan 10. v.16.
Owce Krystusowe/ Jan 10.v.26.
Owce zginęłe/ máth:15.v.24.
Owce błądzące/ 1.piotr 2.v.25.
z Owocu poznáne bywa drzewo/ máth: 7. v.6.
Owoce sprawiedliwości y grzechu/ Rzym 6.v.23.

O

Setnik y wiárá iego/ mát.8.v.5.
Setnicy postánowieni od moiżeßá / 2.moiże.18.v.18.
Setnik wyznawa Jezusá być mesyaßem/ mát.27.v.54
o Sianiu roley/ 3.moiże.19. v.17.
Sibá/ 2.Sámuel.9.v.16.
co Sieiemy/toż też zbieramy / Gál.6. v.7.
Sieroty / ,.moiże.14. v.29. y 24. v.19. y 26. v.12. y 27.v.19.
Sierotce Bog czyni spráwiedliwość / 5. moiże.10 v.18.
w Silo był dom Boży / Jozue 18.v.1. 1.Sámuel.1.v.24.
w Silo przestał Bog sie obiawiáć/ 1.Sámuel.3.v.1.
Simeon Jakobow syn / 1.mo.29.34.42.46
Simon czárnoksiężnik/ Dźie.8. v.9.
Sinai gorá / 2.moi.19.v.1. Gal.4.v.24.
Sion miásto Dawidowe / 2.Sam.5.v.9.
Sisárá/ Sędź.4.
Skárb serca/ mát.12.v.35.
Składánie iálmużny dla vbogich / 1.Korynt.16.v.1.
Szkodá komu vczyniona iáko ma być nágrodzona/ 2.moiże.22.v.4.
Skrzynia Boża/ kształt iey/dla czego spráwiona / 2.moiże.25.v.10. 5.moiże.10.v.3. y 31.v.26. Jozue 3. v.3. 1.Samu.4. aż do 7. 2.Sámuel.15.v 24.
Skromność wiernych:1.pio.3.v.7. Fil.4.v.5
Skromność potherzebna młodzieńcowi / Ekle.32.v.9.
Skromnosc w mowie / Przyp.17. v.27.
Stawá dobra/ Przyp.22.v.1.
Slepy národzony dla chwały Bożey/ J 9.v.3.
Slepy vzdrowiony przez Kry iego/ már.8.v.13.
Slepemu zawády nie kłáść ná moiże.19.v.14.
Slepy slepego wiodąc etc. mát.15:v.19.
Slepi dwá vzdrowiem przez Krysthusá/ mát.9.v.28.
Słońce y mieśiąc ná znáki/ 1.moiże.1 v.14.
Słońce posłußne Jezuemu/Jozue 10.v.12
Słowo Boże ma być w sercu naßym/ 5. moi.6.v.6. y 11.v.18. Mamy sie wedle niego spráwować / 5.moi.5.v.32. mamy ie oznaymić synom naßym/ 5.moiże.4.v.9. y 11.v.19.
Słowá Bożego głod/ Amos 8.v.11.
Słowu Bożemu ani przidáć/ani vyáć z niego/ 5.moiże.4.v.2. y 12.v.32.
Słowo Boże iáko ma być stosowáne/ 5. moiże.6.v 6.
Słowo Boże odrzućić/ 1.sámuel.15.v.23.
Słowem ktho nie grzeßy/ iest doskonáły/ Ják.3.v.2.
Słowo dobre pochodźi z dobrego [illegible] Mát.12.v.35.
Sluby / 4.Moi.30 v.3. 5.Moi.23.
Sługá náß Kristus:mát.20.v.28. Zy [illegible] tudzy bożymi iákiemi máią być:3.mo..
Slugam słowá Bożego żywność ma być daná/ Mát.10. v.10. Rzym 15. v.27.
Slup obłoczysty y slup ogniśty ktory prowádźił lud Izráelski/ 2.Moi.13.v.21.
Slupy v przybytku / 2.Moiże.27. v.10.
Slupy kościoła Sálomonowego / 1.Krol. 7.v.15.41.
Służbá Boża prawdźiwa/ Ezái.1.v.16.
Służbá Boża zwierzchowna bez wiáry/nie podoba sie iemu/ Ezái.43.v.22.
Służyć Bogu sámemu / 2.Moiż.23.v.25. Zyd.12.v.28. 5.Moi.6.v.13. Jos.24.v.14
Służyć Bogu ochotnie/ 5.moiż: 28.v.47.
Służyć przyßedł Krystus / mát: 20.v.28.
Sług powinność/ Efe:6.v.5.
Sługá wiedząc wolą páná swego/Luk:12. v.47.
Smietek nieprzystoyny/ 1.Tes:4.v.13.
Smieiącym sie biádá/ Luk:6.v.25.
Smierć przyßłá przez niepostußeństwo/ 5.moiż:30.v.15.
Smierć pożárta przez Krystusá/ 1.Korin: 15.v.54.
Smierc wtora/ Ziáw:20.v.14.
dźień Smierci niepewny / Luk.12.v.14.
Smok ſtáry waż/ktory iest dyabel/związan / Ziáw.20.v.2.
Sodomá/ 1.moiż:13.y 14.y 19. Eze: 16.v 48.
Sodomczycy nie będą dźiedźicmi krolestwá niebieskiego/ 1.Kor:6.v.9/1. Tym: 1.v.10.
Sol ziemie Apostołowie/ mát:5.v.13.
Spiewáć Bogu mamy/ Efes:5.v.19.
Spiewáć duchem y zrozumieniem/1.Kor: 14.v.15.
Spiewak wdźięczny Izráelski Dawid/ 2. sámuel:23.v.1.
Spiewacy Dawidowi/ 1.Kron. 25.v.1.
Spokoyni sa synmi Bożymi/ mát:5.v.9.
Spokoyne ofiary/ 3.moi:[illegible].v.1.
Sposobiem za synyod Boga/ Efes:1.v.5. [illegible] 9.v.4. Gal:4.v.5.
[illegible] máietności w pierwßym ko[illegible]ie.2 v.44.
[illegible] są doskonáłe/ 5.moi.32.v.4.
[illegible] schowánu/ 2.moi.22 v.7
[illegible] ważna / Przyp.16.v.31.
[illegible] ich / Tyt.2 v 2.
[illegible] ności mieć mamy/ 3.moi. [illegible]
Starzy [illegible] dźiesiąt ludu Izráelskiego/ 4 moiże.12.v 15.
Stárßych powinność/ Tyt.1.v.6.
Stárßy nie máią pánować nád wiernymi/ 1.Piotr 5.v.3.
Stefan y śmierć iego / Dźie.6.v.5. y 8.
Stefánin dom okrzćił Páwet/ 1.kor.1.v.16
Stokrotna zaptatá tym ktorzy dla Krystusá wßytko opuszczáią / Mat.19. v.29.
Stolicá Moiżeßowá/ ná ktorey siedzą Faryzeußowie/ Mát.23.v.2.
Stopnie krewności / 3.moiże.18.
Stworzyćiel naß Bog/ 5.moiże.32.v.18.
Stworzenie człowieká/ 1.moiże.1.v.27.
Stworzenie Boże káżde iest dobre / 1.Tim [illegible] 4.v.4.
[illegible] stworzenie służy woley Bożey/ Ezái.45. [illegible] 9.
[illegible] stworzeniu dufáiąc/ omyli sie / Ezái.30.
[illegible] nie próżności poddáne / Rzymiá. [illegible] v.20.
Stworzeniem nowym iesteśmy przez wiárę w Kristusie/2.Kor.5.v.17. Gal.6.v.15
Stworzeniu káżdemu Ewánielia opowiedźiána / Kolosen.1.v.16.
Stworzone rzeczy wßytki przez Krystusá/ Kolosen.1.v.16.
Studnie Abrahámowe zásypáne od Filisty now/ 1 [illegible] 6.v.14.
Sukno [illegible] etna y lnem pospołu zákazáne/ 5.moiże.22.v.11.
Sumnienie człowieká niepobożn [illegible] gozá[illegible] żdy sie leká/ Przyp.28.v.1.
Sumnienie [illegible] yne / Przyp.15.v.6. weſołe/ Przyp.17.v.22.
Sumnienie dobre / 1.Timot.1. v.5.
Sumnienie czyste / 2.Korynt.1. v.12.
Sumnienie vspokoione wiárą w Jezusá Krystusá/ Rzymián.5.v.1.
Swary są vczynki ciáłá/ Gál.5.v.20. mamy sie ich strzedz / Przyp.20.v.3. 2.Tim. 2.v.23.
Swary y zwády są vczynki ciemności / Rzym.13.v.12. 1.Kor.1.v.10. y 11.v.16.
Swiadká fałßywe karánie/ 5.mo:19.v.16.
Swiádectwo fałßywe zákazáne/ 2. moiże: 20.v.16.y 23.v.1.
Swiádectwo dwu/ 5.moiż:17.v.6.
Swiątecziny dźień/ 2.moiż:23.v.16.
Swiát vczynion przez Krysthusá/ Jan 1. v.10.
Swiátá nie mamy miłować/ 1.Jan.2.v.15
Swiáta tego kształt minie/ 1.Kor:7. v.31.
za Swiátem Krystus nie prosi/ Jan 17. v.9.
Swiát będą sądźić wierni/ 1.Kor:6.v.2.
Swieto Tegolnow/ 2.moi:34.v.22.
Swieto Kuczek/ 3.moi:23.v:34.
Szabbáth ábo odpoczynienie zostáwione ludowi Bożemu / Zyd:4.v.9.
Szábbáthu prawdźiwe záchowánie/ Ezái: 56.v.1.y 58.v.13.
Szabbáthy wieczne/ Ezái.66.v.23.
Szátan bog tego swiátá / 2.Kor.4.v.4.
Szczęście y nieszczęście iest od Páná / Przy pow.3.v.33.
Szczęście niepobożnych/ Job 21. v.7.
Szczęśliwy człowiek/ Psál.1. Mát.5.v.3.
Szczęście y nieszczęście są od Bogá/ Job 2 v.10. Przypow.3.v.33.
Szemrzący Izráelitowie pobici/ 4. moiże: 16.v.41.
Szemrać przeciw Bogu nie mamy/1.kor: 10.v.10.
Szemrzący pożárci ogniem od Bogá/ 4. moiż:11.v.1.
kto Szemrze przeciw słudze słowá Bożego/ßemrze przeciw Bogu/ 2.moiże:16. v.8.
Szczodźiwość ma być w vczćiwości miáná/ 3.Moiże:19.v.32.
Szpiegowie ziemie obiecáney od Bogá pobici/ 4.moi:14.v.36.
Szpiegowie posłáni do Jerychá/ Joz:2.v.1

T

Abitá/ Dźiei.9.v.36.
Tablice świádectwá/ 2. moiż:32.v.15.
Ták/ták/Nie/nie/ mat:5.v.37.
Taniec ludu Izráelskiego przed cielcem/ 2.moiż.32.v 6.
Taniec gdźie białe głowy gwałtem pobráne są od Bemáminitow / Sędź:21.v.21.
Táńcował Dawid przed skrzynia Páńską: 2.Sam.6.v.14. 1.Kron.15.v.29.
Tarcze złote Sálomonowe/1.Krol.10.v.17 y 14.v 26.
Tecia/ 1.moiż:9.v.14.
Testáment stary/ Zyd:9.v.20.
Testámentu starego opisánie/ Joz:24. Zydow 8.

Teská ścięt nowy/ 1. Moi:3. v.5. Żyd:8.v. 10.y 10.v.16.iest odpuszczenie grzechow. mát:26.v.28.
Thámár wdowá/ 1. moiż:38.
Thámár corká Dawidowá/ 2.sám.13.v.1.
Thare oćiec Abrahámow/ 1.moi:11.v.27
Tholá sędźia Izráelski/ sędź:10.v.1.
Thomaß Apostol/ Jan 11.v.16.y 20.v.24.
Tráby śrebrne/ 4.moiż:10.v.2.
Tredowáty vzdrowiony wiárą/ máthe:8. v.2.
Tredowátych dźieśięć vzdrowionych/ Luk:17.v.12.
Trad rozny/ 3.moiż:13.v.14.
Trad ktorego śie strzedz mieli/ 5. moiże: 24.v.8.
Trzcziná skrußona/ Ezái:42.v.3.máth: 12. v.20.
Tubálkain pierwßy kowal/ 1.moi:4.v.22.
Tygrys rzeká/ 1.moiż:2:v.14.

V

VBogim co dawamy/ Krystusowi dawamy/ mát:25.v.40.
Vbodzy záwiśćy będą/ 5.moiż:15.v.11.
Vbogim cożá miłość okázáć mamy/ 5.mo: 15.v.7. Przyp:28.v.27.
Vbodzy przyśli Ewánielią/ mát:11.v.5.
Vbodzy w duchu/ mát:5.v.3.
Vboństwo ná niepostußne/ 5.moiż:28.v.22.
Vciekáć w prześládowániu/ mat.10.v.23.
Vćisk/ Żyd:12.v.5. Rzym:8. v.35.y 5.v.3.
Vćiśli ná wierne/ 1.Piotr 4.v.12.
przez Vćiski mamy wnidź do krolestwá Bożego/ Dźiei.14.v.22.
Vćiecziká naßá Bog/ 2.sam: 22.v.2. Psál: 9.v.10. Jer:16.v.19.
Vczynkow pogáńskich śie strzedz/ Efes: 4.v.17.
Vczynki niepożytecżne/ Efes:5.v.11:
Vczynki ktore plugáwią człowieká/ már: 7.v.20.
Vczynki ciemności/ Tyt:2.v.12.
Vczynki dobre wśelákie w nas Bog spráwuie/ Filip.1.v.6. Przypo. 16. v.1. y 20. v.24.
Vczynki świáttości/ Efes.5.v.9.
Vczynki miłośierne/ mát.25.v.35.
Vczynkámi naßymi nie ieśteśmy zbáwieni. Tyt.3.v.5. Efes.2.v.8. Rzym.11.v.6.
Vczynki świádczą o wierze / Filip.5. Żyd. 6.v.10.mát.12.v.25. 2.Piotr 1.v.5.
wedle Vczynkow Bog odda káżdemu/ mát.16.v.27.
Vkrzyżowáć ciáło y pożądliwości iego/ Gal.5.v.24.
Vmárli vsłyßą głos Synáá Bożego/ y beda żyć/ Jan.5.v.25.
Vmárłych śie rádźić zákázáno/ 5. moiże.18. v.11. Luk.16.v.29.
Vmárłych śie rádźi Saul/ 1.sám.28.v.1.
prosi Krystus áby nie Vmárł/ máth.26. v 39.
Vmrzeć prágnie Páwet/ Fil.1.v.23.
Vmárł Krystus dla grzechow naßych/ Rzym. 4.v.25.
dla Vmárłych nie mamy śie zásmućić iáko nieverni/ 1.Tes.4.v.13.
Vmrzeć raz wßytkim/ Żyd.9.v.27.
Vmrzeć prágnie Krystus dla nas/ v Lukaßá 12.v.50.
Vpornych zginienie/ Ezech.6.v.11.
Vryaß/ 2.sámu.11.v.3.
Vrzędu świeckiego zwierzchność/ 1. moiż. 9.v.6. Rzym. 13. v.6.
Vśnáć to iest vmrzeć/ 1. moiż. 47.v.30. máth.9.v.24.
Vsprawiedliwiony co iest/ Tyt.3.v.3. Dźiei.13.v.38.
Vsprawiedliwieni wiárą w Krysthußie/ Rzym.5.v.1. nie vczynkámi/ Gal.3.v.5.
Vsprawiedliwieni ieśteśmy ábo osądzeni słowy naßymi/ máth.12.v.37.
Vstá dáne człowiekowi od Bogá/2.moiże. 4.v.11.
Vstá przewrotne/ Przyp.4.v.24.
Vśtnie mowi Bog do moiżeßá/ 4. moiże. 12.v.8.
Vśt pochodzące rzeczy człowieká plugáwią/ mát.15.v.18.
Vstawy Boże máią być chowáne/ 5. moiż. 27.v.1.
Vstawy pospolite/ Przyp.16.v.11.
Vstawy złośćiwe/ Ezái.10.
Vtrapienia żywotha tego nie sa godne chwaty przyßłey/ Rzym.8.v.18.
Vtrapienia tym ktorzy w inem dufáią niż w Bogu/ 5.moiżeßowych 31.v.17.
Vtrapienie tym ktorzy trapią wierne/ 2. Teo.1.v.6.

W

WAgi sprawiedliwe/ 3.moiże.19.v.
Wárzyć potrawę w ßabb moiże.16.v.13.
Wáśthy Krolowa/ Eśter
Waś miedźiany/ 4.moiże. 14. Potucion/ 2.Krol.
Wdowy młode/ 1.Timot
Wdowá Nierządnicá/ by alonā/ 1.moiże.38.v.24.
Wedrujemy ábo ieśteśmy ieśćże daleko od Páná wedle ciáłá/ 2.Kor.5.v.6.
Węgle gromádźić ná głowę nieprzyiacielowi/ Rzym.12.v.8.
Wezwánie grzeßnikow przez Krystusá/ Mát.9.v.13.
Wezwánych wiele/ á máło wybránych/ Mát.20.v.16. Rzym.9.v.6.
Wezwáni od Bogá/ wierzą/ Dźiei.13.v.48
Wiárá iest dar Boży/ Filipen.1.v.28. 2. Piotr 1.v.3.
Wiárá ściągá śie ku zbáwieniu/ 1.Piotr 1.v.9.
Wiárá co iest/ Żyd.11.v.1.
Wiárá pochodźi z słuchánia/ Rzymián.10. v.17.
Wiárá Abrahámowá/ 1.moiżeß/.15. v. 24.v.7.
Wiárá stárßych/ Żyd.11.
Wiárá nie ma być bez miłośći 1.v.5.
Wiárá bez vczynkow iest martwa/ Jákub 2.v.17.
Wiárá áby śie w nas mnożyłá prośić mamy/ Luk.17.v.5.
tarcza Wiáry/ Luk.6. v.16.
Wiáry swey doświádczyć káżdy powinien 2.Korynt.13.v.5.
Wiárą Dyabłu śie prze ligamy/ 1.Piotr 5.v.9.
Wiárą serca bywáią oczyśćone/ Dźie.15. v.9. Jan 15.v.3.
Wiárą przyimuiemy Duchá świętego/ Gálát.3.v.3.
w Wierze mamy trwáć/ Kolo.1.v.23.
áby Wiárá Piotrowá nie vstáłá/ prosił Krystus/ Luk.22.v.32.
Wiązáć y rozwiązáć/ Mát.16. v.19. Jan 20.v.23.
Wieczerza Páńska/ Mát.26.v.26. Ná pámiątkę iego ma być spráwowaná/ Luk. 22.v.19.
Wiek náß ostátni/ 1.Korynt.10.v.11.
Wieko vbtagánia/ 2.mo.25.v.17. y 37.v.6
Wielkanoc náßá Krystus/ 1.Kor.5. v.7.
Wielkonocne świętho/ 2. moiżeß.12. v.14. 5.moiże.16.v.1.
Wielkonocna ofiárá/ 2.moiże.12.v.21.
Więźniow pámiątká/ Żyd.13.v.3.
Więźnieniem grozi Bog niepoślußnym/ 5. moiże.28.v.25.
Więźnienie Bábilońskie opowiedáne Ezechiaßowi/ 2.Krol.20.v.17.
Więźnienie 70 lat opowiedźiáne przez Jeremiaßá/ Jerem.25.v.1.
Wierni ßą ßynowie Abrahámowi/ Rzym. 9.v.8.
Wierni nie przyidą ná pothępienie/ Jan 5.v.24.
Wierzyć/ iest dar Boży/ Mát.13.v.11.y 16 v.17. Jan 6.v.44. Dźie.17.v.27.
Wierzące w Krystusá nie vmiera nigdy/ Jan 3.v.15.
Wierzącemu w Krystusá grzechy ßą odpuszczone/ Dźie.10.v.9.
Wierzącemu nic niepodobne/ már.9.v.23
Winnicach práwo/ 2.moiż.22.v.5. 5. mo v.5. y 22.v.9. y 21.v.21.
kázáne káptanom/ 3.moi.10.v.8.
vweśela serca/ śędź.9. v.13. Psalm. 104.v.15.
Winnica sádzona od Moiego/ 1.mo.9.v.20
Włosy v białych głow pocześćiwe/ 1. Kor. 11.v.15.
Włos nie spádnie temu ktory dla Krystusá cierpi/ Luk.21.v.18.
Włosy náßße policżone/ mát.10.v.30.
Włosy Absalomowe/ 2.sámuel.14.v.26.
Woda odmieniona w wino/ Jan 2.v.6.
Wody gorzkie/ 2.moiże.15.v.23.
Wody z skały płynące/ 2.moiże.17.v.6.
Wody poswarku/ 4.moiże.20. v.13.
Wody żywe/ Duch świethy/ Jan 4.v.14. y 7.v.38.
Woda z czeluśći Ośley/ śędź.15.v.19.
Wodá w krew odmieniona/ 2.moi.7.v.15
od Woyny ktorzy ßą wolni/ 5.moi.20.v.5.
Woyná dla grzechu ludzkiego/ 1.Krol.8. v.33. 3.moiże.26.v.23.
Walczy nikt nakładem swym/ 1.Korynt.9.v.7.
Złość ducha/ 2.Korynt.3.v.17. y 9.v.8
Złości swey nie vżywa Páwet/ 1.Korynt.9.v.4.
Wolność naßá nie ma być ná cielesne pożądliwości obrácana/ Gal.5.v.13.
Wołodárcy ma być vkámionowan/ 2. moiże.21.v.28.
Wołowi wybiiáiącemu zboże nie záwiązáć vśt/ 5.moiże.25.v.4. 1.Kor.9. v.9.
Wołánie od nas ma być oddálone/ Efez. 4.v.31.
Woz Izráelski Eliaß/ 2.Krol.2.v.12.

Ozya ktorego też zwano Azáryaß syn Amázyaßow Krol Judski/2.krol:14.v.21. y 2.kron.26.v.1.

P

Palec Boży/ tho iest/ moc iego/ 2.moiże.8.v.19:
Palone ofiáry/3.moiże.6.v.9.
Pánienki potmáne ná woynie/ 4.moiże.31 v.18.
Pánow powinność przeciw slugam/ Efez.6.v.9.
Páść ná oblicze/1.moiże.17.v.7. Ruth 2. v.10.
Paść w ręce Bogá żywego/Zyd.12.v 29.
Pásterz dobry Krystus/ Jan 10.v.11. 1. piotr 5.v.4.
Pásterzowi co należy/ Ezech 33.v.2.
Pásterz naiemnik/ Jan 10.v.12.
Pásterzow niedbálych karánie/ Ezech.34. v.18.
Pásterze fálßywi/ Jerem.12.v.10. y 23.v.1. Ezech.34.v.2.
Pásterzom Krystusá narodzonego opowiedziano/ Luk.2.v.9.
Páwet náuczyćiel pogánow/ Rzym.15.v. 16. Gal.1.v.14. 1.Tim.2.v.7. Posel Krystusow/2.kor.5.v.20. Fáryzeuß/ Dźie.23. v.6. Hebrayczyk/2.kor.11.v.22. Wzor żywotá y náuki/ Fil.3.v.5. Ucieka przed kámionowániem/Dźie.14.v.6. Ukámionowan ieśt/ Dźie.14.v.19. Ubiczowan/ Dźie.12.v.24 W niebespieczeństwie ná morzu/Dźie.27. v.14. Post iego y modlitwá/Dźie.14.v.23. Robi rękoma swemi 3.v.3.1.kor.4.v.12. Rzemiesło iego y robotá na miothow/ Dźie.18.v.3. Nie szukat swoiey chwały/ áni żeby się podobał ludźiom/1.Tes.2.v.4. przekaża mu sátan 1.Tes.2.v.18. Utwirdzon od Bogá przed Neronem/2.Tim.4.
Pićie nieczyste/3.moiże.11.v.38.
Pićie duchowne/1.korynt.10.v.4.
Piec żelázny Egipt/5.moiże.4.v.20.
Piekło/ Ezái.30.v.33.
Piękność Saulowá/1.Sámu.9.v.2. Dáwidowá/1.Sámu.16.v.12. Jozefowá/1. moiże.39.v.6. Absálomowá/2.Sámu.14. v.25.
Piękność ciáłá niewiaść pogáńskich zieci synowie ludźi pobożnych/ná świáty poroprzywiedli/1.moiże.6.v.1.
Piękna byłá Sárá/1.moiże.12.v.11.y Rebekká/1.moi.24.v.16.y Rachel/1.moi. 29.v.17.y Abigáil/1.Sámuel 25.v Bethsábee/2.Sámuel.11.v.2.y Thamosstrá Absalomowá/2.Sám.13
zá Pijánice maią Krystusá/mat.11.
Pijáństwá się strzedz/á zwłászcza krprzypow.31.v.4.Luk.21.v.34.
Pijáństwo zákázáne/ Efez.5.v.18.
z Pijáństwá co pochodźi/ przyp.23.v.29.
Pilat y spráwy iego/ Jan 18.v.29.
Pilat mniey zgrzeszył niż Zydowie/ Jan 19.v.11.
Pies ktory się wrocił do zmieciśtá swego/ 2.piotr 2.v.22.
Pieśń Moiesżowá/5.moiże.32.v.1.
Pieśni Sálomonowych pięć tysięcy/1.krol. 4.v.32.
Pieśń pánny Máryey/ y Zácháryaßowá/ Luk.1.
Pismá świętego pożytek/ 2.Tim 3.v.16.
Pismá rozumieć dar Boży/ Luk.24.v.45.
Pismo zábija/á duch ożywia/ 2.Kor.3.v.6
Pietrá przywiodł Andrzey do Krystusá/ Jan 1.v.41. y sá wezwáni/Mát.4.v.18.
Piotr názwan od Krystusá Cefas/ Jan 1.v.42. Názwan też sátánem/ Mar. 8. v.33.
Piotr y Jan ludźie nieuczeni y prości/ Dźi. 4.v.13.
Pirworodni w Egiptćie pomárli/2.Moi.11.v.4.
Pirworodztwá/ 4.Moi.5.v.9.
Pirworodztwá należały káplanom/ támże miały być oddawáne z pilnością/ 2. Moiże.22. v.29.
Płákáć mamy z płáczącemi/Rzym.12.v.15
Płaszcz Eliaßow y Elizeußow/1.Krol.19. v.19.2.Krol.2.v.13.
Pletliwy ieśt mężoboycá/ przypo.18.v.3. O nich czytay przypow.26.v.22.
Pochlebstwa się strzedz/1.Tes.2.v.5:
Pocieszyciel Duch swiethy obiecány/ Jan 14.v.16. y 15.v.26. y 16.v.13.
Pocieszyciel vtrapionych Bog/ 2.Kor.1. v.4. y 7.v.6.1.Moiże.28.v.15. y 46.v.2.
Pociecha Izráelska Krystus/ Luk.2.v.25
Pociecha wieczna dáná wiernym/ 2.Tes. 2.v.16.
Pocieszenie społeczne/1.Tessá.4.v.18. y 5. v.14.
o Podeyzrzány ienie práwo/4.Moi.5.
Podobać się ktho chce ludźiam/ nie może [illegible] Krystusowym/ Gál.1.v.10.
[illegible]ro głogu/ Sedź 9.v.14. Lá[illegible]9.v.8. Dźiátek siedzących ná [illegible]t.11.v.16. Duchá nieczystego [illegible]go się do domu skąd wyszedł/ [illegible]43. Rozsiewce/Mát.13.v.3. [illegible]u/kwasu/y ziárná gorczycznego/ t.11. Skárbu skrytego/ Mát.13.v. 44. Sieci rzuconey w morze/Mát.13.v. 47. Celniká y Fáryzeuszá/ Luk.18.v.9. Dwu synow/ Mát.21.v.28. Figowego drzewá/Mát.24.v.32. Zlodźieia/Mát. 24.v.43. Tálentow/Mát.25.v.14. Samárytaná/ Luk.10.v.30. Mlodźieńcá bogátego/Luk.12.v.16. Figowego drzewá bez owocu/Luk.13.v.6. Synáwtrácone/Luk.15.v.11. Szafárzá złego/Luk. 16.v.1. Wdowy ktora się vprzykrza sędziemu/Luk.18.v.2. Pánien/ Mát.25. v.1.
od wßelákie Podobieństwá złości wstrzymawać się mamy/1.Tes.5.v.22.
Pogáni ludzkość okázuią Pawłowi/ Dźie. [illegible].v.2.
[illegible]nom dopuścił Bog chodźić do ciáłu [illegible]cych/ Dźie.14.v.16.
[illegible] Duch swiethy byt dan/ Dźiei. [illegible]4:
[illegible]w náwrocenie/ Ezái.2.v.2. Dźie. 11.v.17.y 14.v.27.
Pogáni názwáni psi od Krystusá/ Mát. 15.v.26.
Pogánow obcowánie przed tym niż Krystusá ználi/ Efez 2.v.1.
z Pogány społeczność zákázána/ 5. Moiż. 7.v.2.
Pokoy za Sálomona/1.krol:4.v.24:
Pokoy w [illegible]elech/ Dźiei:9.v.31.
Pokoy wam/ieśt pozdrowienie Zydowskie/1.moiż.43.v.23.
ku Pokoiowi iesteśmy wezwáni/kol:3.v.15
Pokoy v Bog[illegible] tym ktorzy są wiárą vspráwiedliwieni/ Rzym:5.v.1.
Pokoy ze wßytkimi mieć/ Rzym:12.v.18.
Pokoy Bog spráwuie/1.Tes:5.v.23.
s Pokoynemi być máimy/1 Tes:4.v.11.
Pokorá/ przyp:16 v.19. mát:11.v.29. Luk: 14.v.11. Efez:4.v.2.
Pokorny będźie wywyższon: mát:23.v.12. Filip:2.v.8. Jak:4.v.10.
Pokrzyki Lei/1.moiż:30.v.14.
Pokutá y náwrocenie/ Dźiei:3.v.19.
Pokutá ieśt dar Boży/ Lament:5.v.21.
Pomázánie Krystusowe/Dán:9.v.25. ieśt Duch swiety/1.Jan 2.v.27.
Pomázánie krolow/1.Sám:9.v.16. y 10.v. 1. y 16.v.12.
Pomstá zákázána/ przyp:20.v.22.1.Sám: 11.3.Moi:19.v.18. Luk:9.v.55.
Pomstá Bogu záleży/ 5.Moiże:32.v.25. Rzym:12.v.19. Zyd:10.v.30.1 Tes:4.v.6.
Popiot ná głowie/znák żałości/ Ester.4. v.1. Job:42 v.5. Jerem:6.v.26.
Postußnymi być mamy głosowi Bożemu. 5.Moiż:30.v.20. nie ludźiam/ Dźiei: 4.v. 19.y 5.v.29.
Postußny Kristus Oycowi áż do śmierći. Filip.2.8. Zyd:5.v.9.
Postußeństwo oycu y mátce powinne/ 2. Moiż:20.v.12. 5.Moi:5.v.16.
Postußeństwo lepße niż ofiárá/ 1. Sámu: 15.v.22.
Postußeństwem Krystusowym ieśteśmy zbáwieni/ Rzym:5.v.19.
Posrzednik Izráelitow Moiżeß/ 5. Moi: 5.v.5.
Posrzednik náß Krystus/1.Tym:2.v.5.
Post/ Ezái:58. Zách:7.v.5. Mát:6.v.16.
Post Moiżeßow/ 2.Moi:34. v.28. y Krystusow/ Mát:4.v.2.
Post Moiżeßow/ 2.Moi:34. v.28. y Eliaßow/1.Krol:19.v.8.
Poświęcić Bogá w sercách náßych/ 1. piotr 3.v.15.
Potępieni názwani są kozłámi/ Mát.25: v.32.
Potopu przyczyná/1.moiż:6.v.5.
Potop/1.moiż:6.7.8.
Potwarzy się vwiárować/3.moi:19.v.16.
Powietrzem záráżony vzdrowion/ máth: 9.v.2.
Powołánie pogánow/ Ezá:66.v.18.
Powrozy ná głowie znák niewolstwá/ 1. Krolew:20.v.31.
Pożądliwości záduszáią słowo/ Már: 4. v.19.
Pożądliwość nie násycona/ przyp: 21.v.20.
Pożądliwość zákázána/ 5. moiż: 5. v. 21. 2. moiż:20.v.17. 1.kor:10.v.6.
Pozdrawiáć kogo w drodze zákázano Apostołom/ Luk:10.v.4.
Pożyczáć brátu przez lichwy/ 5.mo:23.v..9.
Pożyczáć mamy potrzebuiącym/ 5.moi:15. v.7. mát:5.v.41.
Pożyczáney rzeczy práwo/ 2.moiż: 22.v 14.
Práktykarzow mieć zákázano /3.moiż: 19. v.28. 5.moiż:18.v.10. Ezái:8.v.19.
Práktykárz ma być vkámionowan/ 3.mo: 20.v.27.
Práktykarze y czárnoksiężnicy wygnáni od Jozyaßá/ 2.krol:23.v.24.

Pracey poddány cżłowiek/ 1. moi: 3. v. 17.
Prácowáć ábo robić rek[illegible]/ 1. Tes: 4. v. 11
Kto nie Prácuie nie ma[illegible]/ 2. Tes. 3. v. 10.
Prawdá namocnieyßa/ 3. Ezdr: 4. v. 34.
Prawdá Krystus/ Jan 14. v. 15.
Proch ieſt cżłowiek/ 1. moiż: 3. v. 19.
Proch z nog otrząść przećiw tym co gárdzą Ewánielią/ mát: 10. v. 14.
Prorocy Báálowi pobići od Eliaßá/ 1. krol: 18. v. 40. y od Jehu. 2. krol: 10. v. 19. 25
Prorocy Báálowi rzezáli ſie nożmi. 1. krol: 18. v. 28.
Proroctwá mamy żądáć/ 1. kor. 14. v. 5.
Proroctwo dar Boży/ Rzym: 12. v. 6.
Prorok náß Krystus/ 5. moiż: 18. v. 15.
Prorok ßtrofuie Jeroboámá. 1. krol. 13. v. 1.
Proroki przed tym zwano Widzącymi/ 1. Sámu: 9. v. 9.
Prorokow Bożych zacność/ Miche: 3. v. 8. 2. Krol: 5. v. 8.
Proroccy duchowie ſą poddáni prorokom. 1. Kor: 14. v. 32.
Prorocy ſą przykłádem ćierpliwośći. Ják: 5. v. 10.
Prorocy prágnęli widzieć Krystuſá/ mát: 13. v. 17.
Prorocy ſynowie vbodzy/ 2. Krol: 6. v. 1. Łácini będąc nákármieni od Elizeußá/ 2. krol: 4. v. 42.
Prorokow ſto chował Abdyaß/ 1. krol: 18. v. 4.
Proroká fáłßywego po cżym poznáć/ 5. moiż: 18. v. 20. ma być ná gárdle karan/ 5. moi: 13. v 15. y 18. v. 20.
Prorokow fałßywych ſtrzedz ſie mamy/ Fili. 1. v. 18.
Prorokow fałßywych pokpiełá ſtá/ 1. krol. 18. v. 19.
Prorocy fáłßywi cżynią cudá. 5. moi: 13. v. 1. mát: 24. v. 24.
Prorokow fałßywych náuká/ Eze: 13. v. 2. y 22. v. 28. Cudá ich/ Jerem: 23. v. 9.
Prości w złości/ y mądrzy w tym co ieſt dobre/ Rzym: 16. v. 19.
o Przedawániu/ 3. moi: 25. Ekkl. 26. v 25.
Przedáć máietność/ mat: 19. v. 21. Luk: 12. v. 33. y 18. v. 22.
Prożnowánia ſie ſtrzedz/ przypo: 20. v. 13. y 21. v. 25.
Przeklęty ktory wiſi ná drzewie/ 5. moi: 21 v. 23.
Przeklęty ktory nie wypełnia zakonu/ Gálat: 3. v. 13.
Przeklęty Krystus dla nas/ Gál: 3. v. 17.
Przetołeni ſą słudzy Boży/ Rzym: 13. v. 4. Tyt: 3. v. 4.
Przetołeni ićy być máią/ 2. moi: 18. v. 21. 5. może: 1. v. 13.
Przetołony zły/ Job: 34. v. 30.
Przetołonemu ábo kſiążęciu złorzecżyć ſie nie godźi/ 2. moi: 22. v. 28.
do Przetołonych nápominánie. Eze: 45. v. 8
Przećiw przetołonym ściſkáiącym vbogie/ Amos 4. v. 1. y 6. v. 5. Sofo: 3. v. 3.
Przetołonych ſtan Bog podwráca/ Job 12. v. 19.
Przepiorki y mánná/ 2. moiż. 16. v. 13. 4. moiż. 11. v. 31.
kto Przepowieda niechże przepowieda iáko powieści Boże/ 1. Piotr 4. v. 11.
Przepowiedáć nikt nie może ieſliby nie był poſłánym/ Rzym: 10. v. 15.
Prześládowánia ſą od Bogá. Pſál: 39. v. 11
Prześládowánia obrażáią/ már: 4. v. 17.
Prześládowcow ſie bać nie mamy/ Mát. 10. v. 28.
Prześládowánie tym ktorzy wiernie żywą w Krystuſie/ 2. Tim. 3. v. 12.
Prześládowánie ćierpiący ſą błogosłáwieni/ Mát. 5. v. 3.
Przybytek iáki był/ 2. Moiże. 26.
Przycżyńcá náß Krystus/ Rzym. 8. v. 34.
Przycżyńcá náß do Bogá Oycá Krystus/ 1. Jan 2. v. 1.
Przykázánia Bożego vcżyć ſie máią dźieći/ 5. Moiże. 6. v. 7.
Przykázánie ludzkie ieſt przećiwne Bogu/ y ma być odrzucone/ Tyt. 1. v 14.
Przykázánie nowe Krystuſowe o ſpolney miłośći/ Jan 13. v. 34.
Przykázánie Boże dźieſięcioro/ 2. Moiże. 20. v. 1.
Przymierze Boże z Noe/ 1. Moi. 9. v. 11.
Przyśćie páńſkie/ Mál. 4. v. 1. Ezá. 35. v. 4.
Przyśćie Krystuſowe przez Ewánielią/ Mát. 16. v. 27.
Przyśćie Krystuſowe ná ſąd/ Mát 25. v. 30. 2. piotr 3. v. 12. Ezái. 3. v. 14. y 13. v. 9.
Przyſięgá zákázána/ Mát. 5. v. 34.
Przyſięgá dáremna zákázána/ 5. mo. 5. v. 11
Przyſięgáć ná bałwány zákázano/ 2. Moi. 23. v. 13. 5. Moiże. 6. v. 13.
Przyſięga Páwet dla pożytku bliźnich/ 2. Korynt. 1 v. 23.
Przyſięgá ieſt dokończenie káżdey rozno-śći/ Żyd. 6. v. 16.
Przyſtęp do Bogá przez Kryſt[illegible]/ Rzy. 5. v. 2. Efez. 2. v. 18. y 3. v. 1
Pſom rzecż świętą nie ma b[illegible] 7. v 6.
Pći Jezabele ześli/ 2. Kr[illegible]
Pſy názywa Páwet fałßy[illegible] 1:pen. 3. v. 2.
Ptáki cżyſte y nieczyſte/ 3. Mo[illegible] 3.
Pychy ſie vwiárować mamy/ K[illegible]
Pyßnym Bog ſie ſprzećiwia/ 1. pio[illegible] 5. v. 5

R

Rachel żoná Jakobowá/ 1. Mo. 29. 30. 31. 35.
Rádá Boża ſkryta przed wßytkimi/ Rzymián 11. v. 33.
Rády ludzkie od Bogá roſproſżone/ Pſál. 33. v. 10.
Rádá młodych ludźi/ Roboámowi ßkodliwa/ 1. Krol. 12. v. 8.
Rádá Achitofelowá/ 2. ſámuel. 16. v. 20.
Rádzą ſie Żydowie Bogá w ſprawach ſwoich/ ſędź. 1. v. 1. y 20. v. 18. 23. 1. ſámue[illegible] 22. A w tym vżywáią proroká/ [illegible] 9. v. 9. 2. Krol. 22. v. 13.
Rafáel/ Tob. 5. 6. 9. 12.
Ráháb/ Jozue 2. y 6.
Rechabitowie/ Jerem. 35. v. 2.
Rebekká żoná Izáákowá/ 1. M[illegible] do 27. Rzymián. 9. v. 10.
Rękí Bożey nie vydźie nikt/ Amos 9. v. 2. 5. Moiże. 32. v. 39.
Rąk wkłádánie. Dźi. 19. v. 6. 1. Tim. 4. v. 14.
Roboám/ 1. Krol. 11. v. 43. y 12. y 14.
Rog y moc zbáwienia náßego ieſt Bog/ 2 ſámuel. 22. v. 3.
Rogi ſobie przyprawuie Sedechiaß fałßywy prorok/ 1. Krol. 22.
Roſkoßnicy nie otrzymáią [illegible]rolestwá Bożego/ 1. Korynt. 6. v. 9.
Roſtropność y ßczyrość nam ieſt potrzebna/ Mát. 10. v. 16.
Roſtropność cżeleſna nie może ſie poddáć pod zakon Boży/ Rzym. 8. v. 7. Cżytháy też 1. Korynt. 1. y 2. y 3.
Rozumowi ſwemu nie dufáć/ 5. moi. 12. v. 8
Rozwiązáć grzechy/ Mát. 18. v. 18. Jan 20. v. 23.
o Rozwodźie/ 1. Kor. 7. v. 10. Mát. 19. v. 7.
Ruben ſyn Jakobow/ 1. Moi. 29. v. 32. y 35 v. 23. y 37. v. 21. y 42. v. 22. y 49. v. 3.
Ryby cżyſte y nieczyſte/ 3. Moiże. 11. v. 9.
Rzezáńcy dla krolestwá boże[illegible]/ mát. 19. v. 12.
Rzezáńcy ábo Trzebieńcy nie byli przypuſzczeni do kośćiołá Páńſkiego/ 5. Moiże. 23. v. 1.
o Rzym:ániech proroctwo/ 4. Mo. 24. v. 23

S

Sądy Boże ſą iáko przepáść/ Pſál. 36 v. 7.
Sąd oſtátheczny/ Ezái. 2. v. 19. y 26. v. 21. Znáki ktore będą przed tym/ Mát. 24. v. 29.
Sąd miáſto vcżiſku/ 1. Piotr 4. v. 17. Poczyna ſie od domu Bożego.
Sędźia wßey ziemie Bog/ 1. Moiże. 18. v. 25
Sędźiego powinność/ 2. Moiże. 23. v. 2.
Sędźia nie ma brákować ſobą/ 3. Moiże. 19. v. 15.
Sędźiowie názwáni bogi/ 2. Moiż. 22. v. 8. Pſalm. 82. v. 6.
Sędźiowie ſądźili według zakonu Moiżeßowego/ 5. Moi. 17. v. 11.
Sędźiego vrągáć zákázano/ 2. Mo. 22. v. 28
o Sędźiech y inym vrzędźie/ 2. moiże. 18. v. 21. y 23. v. 2.
[illegible]máná y Zebá zábici od Gedeoná/ [illegible] 8. v. 23.
Sálomon/ 2. sámuel. 12. v. 24. áż do pierwßych Krol. 12.
Sámárya obłężoná/ 1. krol. 20. 2. krol. 6. v. 19.
Sámárya petná bałwochwálſtwá/ 2. Kro. 17. v. 29.
Sámuel y ſprawy ie[illegible]/ 1. ſám. 1. áż do 25. ká.
Sámſon y ſprawy iego/ ſędź. 13. áż do 16.
Sąſiad dobry/ Przyp. 27. v. 10.
Saul krol Izráelſki/ 1. ſámu. 9. áż do 31. ká.
Sedechiaß fałßywy prorok/ 1. Kro 22. v. 11
Sedechiaß krol/ 2. Krol. 24. v. 17. y 25. v. 12 Jere. 52. v. 1. Ezech. 12. v. 10. Wyłupiono mu oczy/ 2. Krol. 25. v. 7.
Sekty ſą vcżynkiem ciáłá/ Gál. 5. v. 19.
Semei/ 2. ſám. 16. v. 5. y 19. v. 16. 1 Krol. 2. [illegible]e Snie Bog mawiał z proroki/ 4. moiże. [illegible] v. 6.
[illegible]cżłowiecże złe/ 1. moi. 6. v. 5. 5. moiż. [illegible] v. 19.
[illegible]e dobre mowi dobre rzecży etc. mát. [illegible] 35.
[illegible] naßego ſprawiedliwośći nic nie [illegible]namy przypiſáć/ 5. mo. 8. v. 17. y 9. v. 4.
Serdeczna ßczyrość potrzebna/ 2. Kor[illegible] 1. v. 12 1. Piotr 1. v. 22.
w Sercách náßych zakon Boży nápiſan/ Żyd. 8. v. 10.
co w Sercach ludzkich ieſt/ widźi Pan/ 1. ſámuel. 16. v. 7. Rzym. 8. v. 27.
Serce nieobrzezáne/ Jere. 9. v. 26. 5. moiż. 10. v. 16. z ktorego złe myſli pochodzą/ mát. 15. v. 19.
Sergius Paulus/ Dźie. 13. v. 7.

Rejestr.

Woły kowáne v Kánáneyczykow / sędz. 1. v. 19. y 4. v. 3.
Wroblik nie pádnie ná ziemię bez woley Bojey / mát. 10. v. 29.
Wybráni przed założeniem świátá / Efez. 1. v. 4.
Wybráni Boży nie mogą być oskárżeni / Rzym. 8. v. 33.
Wybránych málo / mát. 20. v. 26.
Wybránie pochodźi z łáski Bojey / Rzym. 9. v. 11. 1. Piotr 1. v. 3.
Wybrał nas Bog áby przez Krystusá spósobił nas sobie / Efez. 1. v. 5. O wybránu czytay Rzym. 9. v. 20.
Wynalázki złe / 5. moiże. 28. v. 20.
Wytrwáć mamy do końcá / Jan 15. v. 4. Abychmy byli zbáwieni / mat. 16. v. 22. y 24. v. 12.
Wyznawa moieß przed Bogiem grzech ludu Izraelskiego / 2. moiże. 32. v. 31.
Wyznawáć Boga / tho iest chwalić / wßędy znáy ońeß w Psalmiech.
Wyznawáć iż Jezus iest Krystus / iest dar Boży / mát. 16. v. 17.
Wyznawaiącemu grzech swoy / odpußczenie grzechow obiecáne / 1. Jan 1. v. 9.
Wyznáć Krystusá bez wstydu / 2. Tim. 1. v. 8
Wyznánie grzechow roskázane kapłanom Zydowskim / 3. moiżeßowych 16. v. 21.
Wyznánie grzechu przed Bogiem / 1. Krolewskich 8. v. 47. Psalm. 32. v. 5.
Wyznawáć grzechy iedni przed drugiemi / Jakub 5. v. 16.
Wyznáć Krystusá przed ludźmi / mátth. 10. v. 32.
Wyznanie nádźieie nászey ma być státecżne / Zydow 10. v. 23.
Wywyższáiący śie bedźie vniżon / Lukáß w 18. v. 14.
Wyrzuceni z kościołá / ktorzy Páná Krystusá nie miłuią / 1. Korynt. 16. v. 22.
Wzywáć Bogá ßczyrym sercem / 2. Tymoth. 2. v. 22.

Z

Zab zá zab / 2. Moiżeßowych. 2. v. 24.
Zábulon syn Jakobow / 1. moiżeßowych v. 20. y 46. v. 14. y 49. v. 13. w 5. moiżeßowych 33. v. 18.
Záchárýáß Krol Izráelski / 2. krol. 14. v. 29.
Záchárýáß Prorok / 2. Kronik 24. v. 20.
Záchárýáß syn Bárachiáßow / Záchárýáß. 1. v. 1. v mátthéußá 23. v. 35.
Záchéuß celnik / v Lukáßá 19. v. 2.
Zadáthek Duchá w sercach nászych / 2. do Korynt. 1. v. 22. y 5. v. 5
Zgádánie mießá w ludu Izráelskim karáne w 4. moiżeßowych 11. v. 32.
Záklmacje zráńieni ode dyabłá / Dźi v. 13.
Zakon powtárzan / 5. moiżeßowych. 5
Zakon dan ludowi / 2. moiże. 20. y 5. m
Zakon iest náuczycielem nászym do Krystusá / Gálátow 3. v. 24.
Zakon iesth názwan iarzmem / Dziei. 15. v. 10.
Zakon nie iest dla spráwiedliwych / Gál. 5. v. 8. ale dla niespráwiedliwych / 1. Tymoteuß. 1. v. 9.
Zakon napisány w sercách wiernych / Zydow. 8. v. 10.
Zakonu dokończenie Krystus / Rzymiánow 10. v. 4.
przed Zakonem grzech nie był poczytan zá grzech / Rzymiánow 5. v. 13.
przez Zakon bywa poznan grzech / Rzym. 3. v. 20.
Zakon podan Lewitham y stárßym / 5. moiżeßowych 31. v. 9.
Zakon ma być czytan przed białymi głowámy przed ońcami / 5. moiże. 31. v. 11.
Zakon od Krolá ma być czytan / y dla czego / 5. moiżeßowych 27. v. 18.
Zakon czytan przed ludem od Krolá Jozyaßá / 2. Krolewskich 23. v. 2.
Założnicá miásto żony / sędzion 19. y 20.
Założnic trzy sta miał Salomon / 1. Krolewskich / 11. v. 3.
Zatoinice Abrahamowe / 1. moiż. 25. v. 5.
Zatoźnice Dawidowe zeßżone od Absałomá / 2. samuelowych 16. v. 21. y 22.
Zatuie Bog / 1. samuelowych. 15. v. 11.
Zatuie Bog iż czynił człowieká / 1. moiżeßowych. 6. v. 6.
Zambry Krol Izraelski / 1. Krol. 16. v. 9.
Zaptarha Abrahamowa iest Bog / 1. moiżeßowych. 15. v. 1.
Zaptata według vczynku / 1. Kor. 3. v. 8.
Zaptata grzechu iest smierć / Rzym. 6. v. 23
Zaptáni grzechu iest smierć / Rzym. 6. v. 23
Zaprze śie Zakon bywa poznan grzech / Rzym. 3. v. 20.
Zakon podan Lewitham y stárßym / 5. moiżeßowych 31. v. 9.
Zakon ma być czytan przed białymi głowámy przed ońcami / 5. moiże. 31. v. 11.
Zakon od Krolá ma być czytan / y dla czego / 5. moiżeßowych 27. v. 18.
Zakon czytan przed ludem od Krolá Jozyaßá / 2. Krolewskich 23. v. 2.
Założnicá miásto żony / sędzion 19. y 20.
Założnic trzy sta miał Salomon / 1. Krolewskich / 11. v. 3.
Zatoinice Abrahamowe / 1. moiż. 25. v. 5.
Zatoźnice Dawidowe zeßżone od Absałomá / 2. samuelowych 16. v. 21. y 22.
Zatuie Bog / 1. samuelowych. 15. v. 11.
Zatuie Bog iż czynił człowieká / 1. moiżeßowych. 6. v. 6.
Zambry Krol Izraelski / 1. Krol. 16. v. 9.
Zaptarha Abrahamowa iest Bog / 1. moiżeßowych. 15. v. 1.
Zaptata według vczynku / 1. Kor. 3. v. 8.
Zaptata

159

TY Nayprzednieyſze y nazacnieyſze Kśięgi/ dla ćwiczenia w zakoniech Bożych/ ktore zową po Grecku y po Łácinie/ Biblia/ Drukowano w Brześćiu Litewskim z roskazánia á nakładem Gświeconego Páná/ Páná Mikołáiá Radźiwiłá/ Kśiążęćiá ná Glyce y ná Nieświeżu/ Woiewody Wileńskiego/ w Wielkim Kśięſtwie Lithewskim nawyższego Márſzałká/ y Kanclerzá. etcet. Roku Páńskiego/ tyśiącnego/ pięćſetnego/ ſześćdźieśiątheго trzećiego/ Mieſiącá Wrześniá dniá cżwartego.

BIBLIOT. SYNODI EVANG.-REFORM. VILNENSIS
BIBLIOT. SYNODI EVANG.-REFORM. VILNENSIS

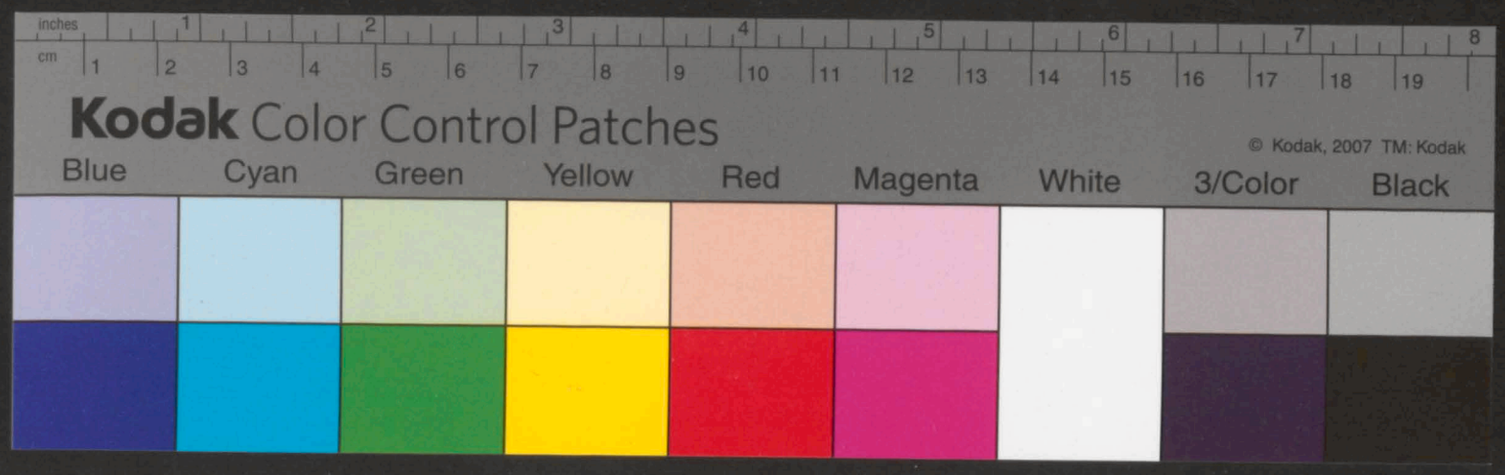
inches
cm
Kodak Color Control Patches
© Kodak, 2007 TM: Kodak
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

L-16
2-24

Restauravo: D. Dauksienė
A. Juraitė

Įrišimą tvarkė: A. Juraitė

1992.01.27.

inches
cm
Kodak Color Control Patches
© Kodak, 2007 TM: Kodak
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Kodak Color Control Patches
© Kodak, 2007 TM: Kodak
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black